

Bibliotéka poučná

vycházející

Dědictvím sv. Cyrilla a Methodia.

Číslo VII. na rok 1867.

Cesta do svaté země.

Sepsal

Dr. Josef Chmelíček.

W Brně 1867.

W komisi u Ant. Ritsche w Brně, Bedřicha Große
w Olomouci a Karla Kivnáče w Praze.

Tiskem Josefa Šnaidra.

Cesta do svaté země,

již vykonal a sepsal

Josef Chmelíček,

doktor filosofie a svobodných umění, profesor pastorálky na theologickém ústavu diecésy Brněnské, skut. rádce Brněnské bisk. konsistoře, rada knížete biskupa Sekovského, člen výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methodia, Vídeňského spolku pro zvelebení a rozšíření přesné hudby kostelné, cis. král. mor. slez. společnosti pro zvelebení hospodářství a rozmnožení znalosti přírody a vlasti, hist. stat. sekce atd.

Díl II.

Stantes erant pedes nostri in atriis tuis
Jerusalem (Ps. 121.)
Stály nohy naše v síních tvých, Jeru-
saléme (Žalm 121.)

Nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methodia na rok 1867.

Cena 1 zl. 50 fr. raf. čísla.

W Brně 1867.

W komisi u Ant. Nitsche w Brně, Bedřicha Große
w Olomouci a Karla Rívnáče w Praze.

Tiskem Josefa Šnaidra.

Obsah.

Strana

Kapitola první. Cesta do Betléma. Cisterna tří králův. Stála Eliášfova. Máma a hrob Rachelin. Popjání Betléma a znamenitých míst jeho 1

Kapitola druhá. Vesnice a jeřtyně pastýřův. Pole Ruthino. Řecký farář. Zříceniny kláštera od sv. Pauly založeného. Jeřtyně mléčná. Svátek sv. Štěpána v Betlémě. Studnice zapečetěná; rybník Salomounovy, zahrada zamčená. Tanec žen arabských. Veliké lázně. Hora Frantův 36

Kapitola třetí. Den sv. Jana v Betlémě. Veliký počet přistupujících ke stolu Páně. Nezdvořilost jednoho chlapce. Beit-Djalla. Studnice Filipova. Bethjur. Gedor, Hebron . . . 48

Kapitola čtvrtá. Františkáni z Itálie a ze Španělska vyhnaní. Poutnický dům v Betlémě. Město Thekua. Jeřtyně Odollam. Svátý Eába a klášter jeho 67

- Rapitola pátá.** Mrtvé moře. Města Sodoma, Gomorha, Adama, Seboim a jiná. Žena Lotova obrácená ve sloup solný. Engaddi. Jedovatí hadi 85
- Rapitola šestá.** Řeka Jordán 100
- Rapitola sedmá.** Jericho. Studánka Elijeoma. Studánka apostoľů. Kámen na němž Pán Ježíš odpočíval. Bethania a hrob Lazarů. Průvod. 115
- Rapitola osmá.** Klášter sw. kříže. Růžomá voda Řeků. Klášter sw. Jana Křestitele. Janoš Čidimou. Studánka Ain karim. Swathně „navštívení Panny Marie.“ Zestyně sw. Jana. Strom chleba swatojanského. Hrob sw. Alžběty. Wesnice Ber di Buan (Modin) . 141
- Rapitola devátá.** Z Jerusaléma do Emausu. Vertix, staré Ramathaimsofim. Váľhařor. Emaus. Weselí mladí Arabové. Vido, staré Bethoron. Gabaon. Hrob Samuelů. Nouze o vodu. Hrobh soudců 170
- Rapitola desátá.** Dragoman Matěj Marum Fadlahah. Cestování nasse do Galiléj. Stará města Ráma, Anathoth a Gabáa. Wesnice Elkir (staré město Beroth) a Betin (staré Luza aneb Bethel). 198
- Rapitola jedenáctá.** Hory Efraimské. Vin Haramieh. Khan Lubban. Nešťestí bratři frantiskáni: Blažeje, Jakuba a Fortunata. Sílů. Lobna. Muthna. Pole a studnice

Zakubowa. Hrob Božefův. Hory Garizim
a Hebal. Sichem 217

Kapitola dwanáctá. Samaritáni. Krásné zahrady u Sichemu. Město Samari. Krátká historie království izraelského. Smrt sw. Jana Křtitele a zříceniny chrámu jeho. Mramorové sloupy. Simon čarodějný. Jak jsem se v potoku mohl utopiti. Vesnice Bochra. Pohled na hory libánské. Hermon. Stromy cedrové. Damassek. Fandaumie. . 242

Kapitola třináctá. Venovní a zvědaví obyvatele vesnice Fandaumie. Dothain. Sanur aneb staré město Bethulia. Swath strom „Botom“. Vesnice Abathia, jejíž obyvatele rábi kamenují. Údolí Iotruv. Dfscin. Rowina Esdrelon aneb Sezrahel . 273

Kapitola čtrnáctá. Nasse jízda přes rowinu Esdrelonskou. Vesnice Serun (staré město Sezrahel). Hory Gelboe. Hora „malý Hermon“. Vesnice Sulam (staré Sunam). Beisan aneb Echthopolis. Thanach. Maggeddo a Hadab-Minian. Potok Eijon. Vesnice Klein (staré město Kaim). Endor. . 289

Kapitola patnáctá. Vesnice Al Fuleh. Cesta do hor. Nazaret a obyvatele jeho. Klášter Františkánský a stručný nářez jeho historie. Náčelník Achilli-Hauwarah a Beduinové. 309

Kapitola šestnáctá. Nazaret — město sw. rodiny. Kostel františkánský a swathně jeho. Sw.

domeček. Zárať. Pastor p. Zöllner. Bottega di san Giuseppe. Chrám rozkolných Řeků. Pohoršlivá modlitba. Studánka Panny Marie. Oblék žen nazaretských. Mensa Christi. Kostel sjednocených Řeků. Turecká káňarna. Klášter sester nazaretských. Dům poutníků. Katolický hřbitov. Návrstěwa u pána Halila. 335

Kapitola sedmnáctá. Uzemí pokolení Zabulonova. Ženy nazaretské. Hora ustrnutí. Propast a strmina Zafia. Vincenzo Mansur a Řehoř Michael. Země Galilejská. Rěna a Geth. Žena turecká, která utekla muži svému. Rána Tellahs. Pole, u kterého učennici v sobotu klasy trhali a jedli. Ossebel Tuba. Hora nasyčení čtyř tisíc mužů. Dojezd do města Tiberiady. 358

Kapitola osmnáctá. Město Tiberias. Chaim Weisman. Klášter a kostel Frantistfánský. Židé Tiberiadští. Protestantští misiónáři. Josef Mitlasewicz. Safed a okolí jeho. Moře genezaretské aneb galilejské. Zárať, které Pán Jezš na moři tom učinil. 385

Kapitola dwatnáctá. Rána Tiberiadanů. Nasse procházka po městě. Zříceniny starého města. Hrob syna po dceři proroka Muhameda. Chamath. Swath strom. Tarihca. Jordán. Um el Kanatir. Krajina gera-senjská. Hašsan. Bašan. Bosra. 402

Kapitola dwacátá. Nezpánk. Silná rosa. Nedostatel mrčejných hoblin. Ain el Aissa. Med-

žel (staré Magdala). Dalmanutha. Slzda
přes rovinnu genezaretskou. Ain el Tin
aneb Khan Minyeh (snad staré Korozaim?).
Tannur aj Zub (snad staré Betšaida?).
Betšaida Julias. Tell Hum '(staré Ka-
farnaum?). Jezero Meromské, Césaréa Fili-
powa. Pyssný beduin. 418

Kapitola jedenadwacátá. Odjezd od moře galilej-
ského. Chan Tudššár. Hora Tábor a pa-
mátné události, jakž se na ní svěřly. Ro-
stel řecký a swatyně katolické. Mnoho ma-
lých a velkých ptáků. Dobrá voda z ciste-
ren. Ženy beduinské a šperky jejich. 448

Kapitola dwaadwacátá. Pomník zabitého Turka.
Beduiné z pokolení Šeh'owa. Wesnice Ma-
lul, Dššeda a Šartich. Bahrbeš Tel el
Kafis. Prorok Eliáš a kučji Bálomi. Pro-
rok Elišeus. Wesnice Balat-Šeif. Město
Kaifa a jeho okolí. Alka aneb Ptolomais. 467

Kapitola třiadwacátá. Klášter na hoře Karmélu.
Řád a bratřstvo blah. Panny Marie de
monte Carmel. Někteří podpisy z knihy,
v nižto je zapisují příchod. Moře. Škola pro-
ročká. Zágraf. Studánka Eliáššowa a první
klášter. Města Césaréa Palestinská, Týrus,
Sidon a Sarefta. 483

Kapitola čtyřadwacátá. Odjezd s hory Karmélu.
Úbočí s řekou Nahr et Malikem. Šefurieh
aneb Šeforis. Zahrady frantiskánů. Mě-
onemocnění. Odjezd z Nazareta. Nefstěti

ruského kněze. Nocleh u Dšsehy. Radost
jen arabských. Dojezd do Jerusaléma. . 505

Kapitola pětadvacátá. Djezd z Jerusaléma.
Emaus. Ramleh. Kněz Ortis a otrok
Abdallah. Keř winný. Hučení moře. Jaffa.
Cesta nasse na moři a co jsme na ní vi-
děli. Bouře na moři. Dojezd do Terstu. 520

Přidawek. Stručný dějepis sw. míst. . . 543

Oprava omylůw.

Str.	16	řád.	3.	žb.	místo:	ž Dubrawníku čti:	
						ž Dubrowníka	
„	20	„	11.	„	po slowu:	wssat —	
						přidej: blouho	
„	31	„	9.	„	„	„	taťe — žmaž: a
„	75	„	16.	ěh.	místo:	jenž byli čti: jenž byl	
„	82	„	4.	„	„	komnata	„ komnaty
„	93	„	1.	„	„	lebká	„ lepká
„	109	„	3.	žb.	„	nazwanou	„ nazwané
„	109	„	4.	„	„	žemi	„ země
„	116	„	4.	„	„	této	„ léto
„	166	„	7.	„	po slowu:	křestné —	
						žmaž slowo: swé	
„	232	„	1.	ěh.	místo:	kterěž čti: kterých	
„	240	„	6.	žb.	„	Sičari	„ Sičar;

Ž nedopatření ostala ještě i w 1. díle značnější
chyba neopravena, a sice na str. 116, kdežto na 18.
řádku šhora místo 6½ str. má státi 3½ str.

Kapitola první.

Cesta do Betléma. Cisterna tři králův. Stála Eliášova. Ráma a hrob Ráchelin. Popisání Betléma a znamenitých míst jeho.

Popisav w prvním dílu čtenářům sw. město Jerusálém a blízké okolí jeho, dci je nyní do sw. země dále uvéstí a jim ještě mnohá jiná památná a sw. místa ukázati. Především je zavedu do Betléma k rodísti našeho Božského Spasitele, a odtud budeme konati cestu do Beit-Džaly, ke studni Filipově, k rybníkům a zahradám Salomounovým, do Hebronu; podíváme se na klášter Sábů, na mrtvé moře, na řeku Jordán, na Jericho, načež přes Bethanii opět do Jerusáléma se navrátíme. Odtud budeme putovati do Emausu ke hrobu Samuelovu, ku sw. Janu do hor (in montana) do Samat, do Nazaretu, na horu Karmel, do Rány Galilejské, k moři Tiberiadskému a podíváme se na všechna památná místa, se kterýmiž na cestě svojí se setkáme.

Kdo nezná Betlému a kdo neví, co se tam stalo?

Narodil se nám Král o půlnoci,
Který má nebe, zemi w své moci,
V Betlémě w jeslech leží,
K němu vůl, osel běží. (Koleba.)

Wyjděmež z Jerusalema branou Jasskou, kteráž často i Betlémskou branou se nazývá, vstupmež we hluboký úval Gihonský a bežmež se pať přes mírně zvedající se porosty meble welkolepého židovského špitalu wen do polt. Prácejtece asi hodinu přes tato welmi kamenitá pole dojdeme k cisterně u prostřed cesty se nacházející. Pošleknemosse zde, pomoblemež se Otče náš a Zdravas Maria; neboť stojíme na místě, kdež třem mudrcům od wýchodu opět zjewila se hwězda zmiziwšši ze zrakůw jejích mezi tím co w Jerusalemě u Herolda krále na Wykupitele swěta se dotazowali. „A aj, hwězda, kteráž byli widěli na wýchodě, předcházela je, až i přišedši stála nad místem, kdež bylo děšátko. A uzřewosse hwězdu, zradowali se radostí welmi welikou“ (Mat. 2. 9, 10.). Několik set kroků ob cisterny této stojí w lewo na pahorku weliké úhledné stawent; jestli to řecký klášter sw. Eliáše nazwaný tak podle známého proroka. Blízko téhož kláštera spatřiti lze stálu, w níž wyryta jest postawa ležícího člověka. Zde prý odpočinul sobě prorok Eliáš na swém útěku před ukrutnou králownou Jezabel. „Oznámil pať (král) Achab (králowně) Jezabel wšedco, což učinil Eliáš a kterať pobil wšedch proroků (pohanště) mečem. I poslala Jezabel posla k Eliášowi klouc: Toto ať mi učiní bohové a toto ať přidají, jestliže zejtra w tuto hodinu nepoložím duše twé jako dušši jednoho z nich.*) Bál se tedy Eliáš a wstaw odesšel, kamž jej wůle nesla: a přišel do Bersabé w Judstwu a nechal tam „služebníka swého a šel na poušť

*) t. j. jestliže tobě neučiním tak, jakož ty učinil mým prorokům.

Getlém.

cestou jednoho dne. A když tam přišel a posadil se pod jedním jalovcem, žádal duši své aby umřel a řekl: Dostil jest mi, Hospodine, vezmi duši mou . . . I položil se a usnul ve stínu jalovcovém; a až anjel Hospodinův došel se ho a řekl jemu: Vstaň a pojez“ (3. Král: 19, 1 — 5).

Stojíte u též stáhy a obrátivše zrak svůj tožad uhlédáme Jerusálém; upřevše však zraků svých tu předu (t. jihu), vidíme — Betlém, to řeči arabské: Beit-Lahim (domus panis, dům chleba). Velmi památné jest toto místo! neboť zde setkává se žal s radostí. Jerusálém se smutným položením svým utváří na paměť slova Ježíše Krista kroučho: „Jerusáléme, Jerusáléme! kterýž zabíjíš proroky a kamenuješ ty, kteříž k tobě posláni jsou“ (Mat. 23, 37.); a při pohledu na radostný Betlém a libé položení jeho zpomene si poutník na věstěná slova proroka Micheáše kroučho: „A ty Betléme, země Judova, nikoli nejsi nejmenším mezi knížaty Judskými; neboť z tebe vyjde věrovoda, kterýž spravovati bude lid můj israelští“ (Mat. 2, 6 sv. Mich. 5, 2.)*

Všloul to dne 23. decemb: 1861, když jsem ponejprv toto na věky památné město Betlém spatřil; nebo jsme se tam tož den ve společnosti dvou: Wáclawa Netherby a Heriberta Witscha z Jerusáléma odebrali. I kdož ze čtenářů nebylby při pohledu na městečko toto zajásal jako já s angely: Sláva Bohu na věčnosti (Gloria in excelsis Deo)?! Zajisté bys i ty, milý čtenáři,

*) Prorok Micheáš vychvaluje zde Betlém v zemi Judově, na rozdíl jiného Betléma, který v zemi Galilejské ležel.

velikou radost pocítil při pohledu na Betlém. Uvššal lítto jest mi, že ihned zřormoutiti musím radost tvoji. Neboť pokračujíce w cestě své po mírném návrší dolů, bojíme asi za půl hodiny cesty k místu, z jehožto polohy a ze žtícenin, jakých tu pozorowati, domobno jest, že tu někdy nějaké městečko státi muselo. Zať se nazýwalo městečko to? Odpowídám slowy písna sw.: „Glas w Rámě slyšán jest, natíklant a pláč a křivlent mnohé. Ráchel plačící synů swých a nedala se potěšiti, proto že jich není“ (Mat. 2, 18). Zde stálo město Ráma, jež položil prorok Jeremiáš (k. 31) za wšsechna ta místa, kde rozkázal Herodes zavražbiti niewinná dítká. Ráma značí tolik co „wšše“ a žtíceniny leží w skutku na návrší. Křivlentí bědujících matek a plačících dítek muselo z Betléma, obtud jen půl hodiny vzdáleného se rozléhati. Několik set krokůw od býwalého města Rámy stojí malá budowa s kupulou, již nyní Turci co mešity používají; jesti to hrob Ráchelin, jejíž jméno klade prorok Páně místo wšsech matek dítek své oplakávajících.*) S sám Zaťob wyzdwihl již znamení nad hrobem manželky své Ráchel, která mu Josef a Benjamina porodila, a totol jest znamení hrobu Ráchel až do dnešního dne (1. Mojš. 35, 20). Ukazuje se na blízku i místo, kde rozbil Zaťob stany své. Ráchel byla dcera Labanowa, Zaťob se s ní seznámil na útěku swém

*) Někteří cestující domnívají se, že město Ráma a hrob Ráchelin několik hodin severně od Jerusalema ležely; neždá se ale, žeby tomu tak bylo; neboť praví sw. Jeroným: quia sepulta sit (Rachel) juxta Betlehem (Lib. 1. comm. in c. 2. Math. et apud Gloss. ordinar.) A w 1. knize Mojš. 35, 19 se čte: „Umřela teby Ráchel a pochována jest na cestě, kteráž webe k Efratě, tak jest Betlehem.“

do Mesopotamie. Zaban mu ji dal za manželku za to, že mu čtrnácte let sloužil. —

Odtud ubíráme se dále cestou vedoucí podél melitolepého vodovodu, jímž vedl oslavený král Salomoun vodu v délce asi 4 hodin z rybníků za Betlémem ležících až do chrámu Jerusalemského. Cesta táhne se zde malým lesíčkem olivovým, jenž nás chrání před žhoucími plameny slunečnými. Vodovod jest nyní z většiny části rozbořen; neboť Turci znají se, jak již častěji napovědno, jenom v bouřkách. Dříve než do Betléma dojdeme, chceme se s tímto památným městem trochu seznámiti. Betlém stojí na konci hory táhnoucí se od západu k východu; k jihu, k východu a k severu rozprostírají se úvaly. Nazval-li jsem Jerusalema a okolí jeho truchlivým, jest za to vůkol Betlémské velmi utěšené. Okolí Jerusalema jest až dosud obrazem hrůzoplného „crucifixus“ (ukřižován); okolí Betléma obrazem radostného „natus est pro nobis“ (narodil se pro nás).

První zmínka města Betléma činí se již v 1 knize Mojš. 35, 19. Město toto slulo také Efrata (tamtéž 48, 7). Mezi městy ob Josuea mezi pokolení Izraelské rozdělenými, byl také Betlém (Josue 19, 15). Z Betléma pocházel soudce Abesán, který spravoval lid izraelský sedm let, zemřel a v Betléme pochován jest (knihy Soudců 12, 8 — 10). Z Betléma pocházel onen mládenec leviita, kterého Michas Efraimský do domu svého přijal a co kněze u sebe měl (tamtéž l. 17). Z Betléma pocházela ona žena, na které obyvatele města Gabaa hanebný a ukrutný skutek spáchali, což kdýž slyšeli Izraelští, rozzlobili spolu

zřítli: Nikdy taková věc nestala se v Izraeli (kn. Soudců 1. 19.)! Když za času Soudců velká hlad panoval v zemi, odebral se z Betléma Judova muž Elimelech s manželkou svou Noemi do země Moabské, aby tam bydlel; do Betléma navrátila se opět Noemi s Ruth manželkou syna svého (kn. Ruth 1. 1). V Betlémě našla Ruth milost u bohatého Booz, na jehož poli klas sbírala a nasbírané Noemi přinášela (1. 2). Obywatele Betlémské to byli, kteří strany ženy Ruth, když ji Booz za manželku pojal, toto krásné přání pronesli: „My svědkové jsme! Učiniž Hospodin tuto ženu, kteráž vchází do domu tvého, jako Ráchel a Ríu*), kteréžto vzdělaly dům izraelský; aby byla příkladem ctnosti v Efrata a aby měla slavné jméno v Betlémě,“ (kn. Ruth 4, 11). Do Betléma se odebral Samuel, aby tam na rozkaz Boží Davida, nejmladšího syna Isai'ova na krále pomazal (1. král. 1. 16); u Betléma pál dítěte David stádo otce svého (tamtéž 17, 15), a když Saul Davida pronásledoval a jej usmrtiti hleděl, odebral se tento do Betléma (tamtéž 20, 28). Ve válce mezi vojáky Davidovými a Isbosethovými padl také Ušael, který byl velmi rychlý v běhu jako jedna ze srn lesních, a toho pochováli v hrobě otce jeho v Betlémě (2. král. 2, 18—32). Když David vojnu s Filistinskými vedl, měli tito stanoviti své v Betlémě (tamtéž 1. 23, 14).— Cisterna u brány Betlémské musela mítí tehdy obzvláštně dobrou vodu, ješto David zvolati mohl: „Š by mně někdo dal píti

*) Manželky Zauborů.

wody z cisterny, kteráž jest w Betlémě u brány“ (tamt. 23, 15)!)*) Mezi jinými městy byl i Betlém od krále Roboama vzdělán (2. Paral. 11, 6). O narození Mesiáše, které w Betlémě státi se mělo a skutečně také se stalo, a o království jeho prorokoval prorok Micháš takto: „A ty Betlème Efrata malíčká jsi w tisících júbilech: z tebe wyjde, jenž bude panovníkem w Izraeli a wýchodové jeho od počátku ode dnů věčnosti“ (t. 5, 2). Že se proroctví toto vyplnilo, doswědčuje sw ewangelista Matouš, an praví: „Když se tedy narodil Ježíš w Betlémě Judově za dnů Heródesa krále“ (2, 1).***) Na otázku tohoto krále, kdeby se Kristus měl naroditi, odpověděli shromážděná kněžata kněžská a učitelé lidu: „W Betlémě Judově“ (tamt. 2, 5), a do Betléma poslal Heródes mudrce. W Betlémě a we všech končinách jeho dal ukrutný král tento wšeccká pacholata zavraždiť. (2, 16). Do Betléma se odebrali pastýřové, aby se tam noworozenému Spasitelowi klaněli (Luk. 2, 15).

Nynější městečko Betlém není veliké; čítá asi 5000 duší, z nichž více než 2000 přiznávají se k církwi katolické; ostatní menším počtem jsou Řekové, Arménové a Turci. Jsou-li města wýchodní obvyklejné velmi špinavá, jest to Betlém zvrhšenou měrou. Bran město Betlém nemá; při věcech, jichž tu widěti a ctití na

*) Já jsem i w Betlémě špatnou wodu našel; neboť woda, která se w cisternách chová, nemůže býti dobrá. Dosti dobrá jest woda, která wodowodem Salomounovým až do Betléma teče.

**) „Zda-liž nebt písmo, že ze semene Dawidova a z městečka Betléma, kdež byl Dawid, přijíti má Kristus?“ (Jan 7, 42).

ulicích, nezbyhová ti nic jiného, leč abyš nos šát-
kem zastíel. Z obyvateľé knžecího tohoto mesta
nemají co do zernějšta i oděvu nic pāmabného.
Abo w Betlémě nosí šterovice, patkí mezi wzne-
šenějšti obyvatele. Mužšti nosí obyčejně dlouhý
kabát, podobný taláru, jehož o dnech swátečních a
nedělních obracují, takto před světem nový šat
ukazující; způsob to oššeu: velmi jednoduchý,
objemovati před lidmi bohatství w oděvu. Žen-
ské nosí dlouhou modrou kossili, přes ni červený
šat, jenž má podobu dalmaticy, a bílý šátek, jenž
we způsobě klobouku přes hlavu rozestřen jest
a jehož konce visí dolů přes ramena. Už dosud
wte we mnohých obyvateľích Betlémských krutá
žízeň — žízeň to po křtované pomstě; zapominají
na slova pronesená ústy moudré ženy Ehokey
i Dawidowi králi, jenž, jak stvrdhu řečeno, z Betlé-
ma pocházel: Necht se rozpomene král na Hospo-
dina Boha svého, aby se nerozmnožili blžní
(mstitelé) krve ku pomstě a nikoli nezabili syna
mého (II. král. 14, 11). Před několika lety byl
w Betlémě úkladně zavražděn jistý člověk. Žti
z jeho přítubuzných, doprovodivše mrtvolu i hro-
bu, vrazili meče své we hrob na znamení, že
neustanou pronásledovati vraha, pokud by na něm
nemzali křtované pomsty. Stálo to katolického kněze
přemnohé práce, než je odvrátil od tohoto kř-
tavého zámyslu. Má se za to, že obyvateľé Bet-
lémsští vůbec jsou velmi mstitvi; stává se, že
jeden druhému w noci olivové stromy z pomsty
wysělá a tak z něho žebráka udělá; neboť majet-
nost obyvateľů Betlémských pozůstává hlavně w
těchto stromích. Povídá se, že manželé a manžel-

ky w Betlémě počestně žijí a věrnost manželskou sobě zachovávají; hřích cizoložství nachází prý se zřídka mezi nimi; zdá se, že mají až podnes na zřeteli úsudek Boží: „Zcizoložili-li kdo se ženou druhého a cizoložstvo spáchá s manželkou blízkého svého, ať smrtí umrou i cizoložník i cizoložnice“ (3. k. Mojš. 20. 10). Ostatně se zde ženy již 13—15 letě wdávají. Bosonoží a na čermeno — jako komedianti — oblečení chlapani Betlémsští jsou jako wssudy jinde wtce aneb méně rozpustilí, což platí i o děwčatech tamějších. Zdá se, že toto mladá pokolení we wssedch dílech swěta sobě rovné jest a že přitřowí: mládež nemá ctnosti (Jugend hat keine Tugend), neplatí toliko w Evropě, nýbrž i w Asii. W celých zástupech pronásledowala nás po ulicích Betlémských rozpustilá tato mládež pokřikujíc za námi a posmíwajíc se nám. Jednomu se líbil můj klobouk, druhému kabát, třetí ukazowal na spodky a na stěwce a tať měl každý na mně coš wystawowati. Nechtěl jsem jim wssak předce zlořečiti jako kdysi prorok Eliseus chlapcům Betlémským, aniž jim přáti, aby od medwědů roztrháni byli (4. král. 2, 24).

Na wýhodním konci městečka Betléma stojí klášter františkánský, podobný weliké operowané twrzi. Storo wssedchny kláštery františkánské we sw. zemi jsou wystaweny na způsob pemných twrzí, a jest toho také zapotřebí; neboť nežádka jim hrozíwá nebezpečenství buď se strany Turkůw buď se strany Beduinůw. Tať přitáhlo k. p. w r. 1860 množství Beduinů*) k Betlému, chtíce město wybojowati; i

*) O loupežnických Beduinech minime později obšírně promluvíti.

ozbraniť se obyvatelé odebrali se do kláštera, a odtud na způsob posádky v pevnosti městečko své chránili. — Odebetněž se nyní do kláštera samého. Dovnitřa vedou velmi nízká, železem silně pobíťtá vrata. Na vcházecích volati dlužno, aby uchránili hlav svých, známými slovy: humiliare capita vestra (nakloňte hlavy své*). Vstoupivše dovnitřa, vidíme překrásnou basiliku, která na způsob kříže vystavena jest májc asi 80 kroků délkou a (v kříži) 50 kroků šířkou; 48 krásných mramorových sloupův dělí ji na pět lodí; mimo to jsou ještě 4 sloupy v presbyteriu. Šířka lodí obnáší 35 kroků, denní světlo padá dovnitřa 20 oken. A tento krásný velebný chrám (včetně presbyteria, které lehceždi odděleno jest) slouží ku vznešenému účelu, jestiž — rejdícím dítek Betlémských! Zastavějí čtenář bude se tázati: Zač přišly dotčené dítky v držení tohoto chrámu? We velkých městech bývá dítkám obvyčejně nějaká louka aneb jiné prostranné místo ku hře vyčázáno, a hle! rozpustilá mládež Betlémská má rejditiť své v krásném chrámě. Zač to? Duobus litigantibus tertius gaudet. Když jsou dva ve sváru, jása třetí. Katolíci a Řekové jsou v rozepřích o vlastnictví tohoto chrámu, a jelikož dosud není rozhodnuto, komu chrám ten přináleží, kořisti z toho nadějná mládež Betlémská — třetí jása; onať totiž promáčí tam své rejdy. Jenom presbyterium, kde i Arménové mají svůj oltář a které jest od lodí chrámovéždi odděleno, patří Řekům. Na levo

*) Vypravoválo se mi v Betlémě, že jeden kněz, chtěje těmito vraty do kláštera vstoupiti a neškoniv hlavu svou bohužel tak se ranil, že brzo následkem toho — zemřel.

straně téhož presbyteria nalezá se druhý chrámeček, sw. paně a mučenici Kateřině zasvěcený a výhradně frantiskánům náležející. Má jenom tři oltáře; hlavní oltář stojí v kůru proti východu, za ním jsou stoly (stalla), ve kterýchž Frantiskáni každodenně sedávají a hodinky se modlitvají; nad stolicemi jsou varhany. Povídá se, že na tom místě, kde hlavní oltář stojí, Kristus Pán sw. panně Kateřině se zjevil a jí předpověděl, že od tyрана Maxentia mučenicíou smrti odpravena bude.

Od obou těchto kostelů, katolického i řeckého, vedou schody do jeskyně, jenž se nachází před presbyterium svrchu zmíněné basiliky; stupně těchto schodů jsou mramorové a čítá se jich 18. Jeskyně sama má podobu latinského T; jejíž 15 kroků dlouhá a v největší šíři počítá 6—7 kroků. Po stěnách visí čalouny, a mnohé skvostné stříbrné a zlaté lampy dávají dosti jasné světlo. Znamenatí tam tři památných míst. Zcela na vrchu spatřiti lze jasnou prohlubeň — řekl bych komínu podobnou, jejíž stěny naplněny jsou řeckými obrazy; hoří tam 16 lamp. Malé jest místočko toto, ale nejpamátnejší jistě na celém oboru zemském. V podlahu mramorovou vložena jest jasná hvězda, při níž se čtou tato slova: Hic de virgine Maria Jesus Christus natus est (zde narodil se z Marie Panny Ježíš Kristus). Letopočet 1717 oznamuje, kdy tam hvězda tato s nápisem tím vložena byla.*) Mě-

*) V 16tém století, když Aristof Savant ve sw. zemi putoval, nalezal se na místě narození Spasitelova tento nápis: Hic de Virgine Maria Jesus Christus nasci dignatus est t. j. tuto se Ježíš Kristus z panny Marie naroditi ráčil.

Seštyně narození Špatiteloma.

stečko toto patčí bohužel Řekům, kteří si je nepravě přivlastnili. Ze záští k latiníkům nechťeli Řekové trpěti nápisu v jazyku latinském; museli ale se pít až do Catihradu, kdež rozhodnuto, že má zůstatí nápis latinský. Z lidožby nepoklekl a nemodlil se na tomto přesvatém místě, kde

Z Panny se ten na svět zrodil,
 O němž anjel věštbu vodil,

Žehož, když se w nitru chował,
Jan již s plesem pozorował. *)

Polleknuw žltbal jsem to přestváté místo,
kde „Slovo tělem učiněno jest“ (Jan 1, 14), aby
přebývalo mezi námi, a aby viděl svět slávu
Žeho, slávu jakožto jednorozeného od Otce, pl-
ného milosti a pravdy. Paskatých čtenář mi pro-
mine, nebudu-li mu popisowati radostné city, které
tam pronikaly srdce moje. Žádný jazyk není s
to, aby dostatečně wyslowil slasti, jakýchž srdce
na místě tom pocituje; tam lze proléwati toliko
slz radosti. Jakou radost má dobré dítě, když se
mu ořazuje času wánočního w obrazu Betlém,
kde noworozený Spasitel w jeslech leží, kde an-
jelové a pastýřové se mu klanějí, mudrcové da-
ry přinásejí! jakou radost má zptwajíc kolebu
swoji:

Slyšela jsem, w Betlémě
Že tam leží na seně
To překrásné pacholátko,
Ušlechtilé Jezulátko,
Žozef s matkou ho hlídá,
Wůl a osel zahřívá!

A jakou radost cítí poutník, kleče skutečně
w Betlémě na témž místě, kde Ježíš Christus se
narodil. Místo to jest jistotně nejpamátnější a
nejswětější na světě. Želikož smrt co konec wše-
ho času nazývá se „punctum temporis“ (pun-
tík času), může se památné místo w Betlémě,
kde Spasitel se narodil, nazýwati „punctum

*) Hymnus: A solis ortus cardine. Wj: Hymnus církevní
od ěr. Sussila.

mundi“ (puncti světa). Pomohlivše se na tomto přepamatném místě, kde světu spasení se stalo, obraťmež se v též jeskyni na pravo; přetřičivše 5 stupňům ocitáme se v pravo na místě, kde stály druhdy jesličky Christa Pána, a v levo vidíme místo, kdež se mu klaněli mudrci ob východu. Odtáť na posledně jmenovaném místě náleží výchradně katolíkům, tak že Řekům služby Boží na něm konati domoleno není.

Zde tedy se stalo, co vypravuje sv. ewangelista Lukáš: „Z porodila Maria syna svého prvorozeného a plénkami jej obvinula a položila ho v jesle, proto že neměli místa v hospodě“ (L. 2, 7.); sem tedy přišli nábožní pastýřové chvátající a našli Marii a Josefa i nemluvnátko položené v jeslech (tamtéž 2, 16); zde našli i mudrcové dítě s Marií Matkou jeho a padše klaněli se jemu a otevřevše poklady své, obětowali jemu dary, zlato kadidlo a myrhu (Mat. 2, 11). Máme tedy tři památná místa v této podzemní kapli aneb jeskyni a) kde se narodil Ježíš Kristus, b) kde ob Marie panny v jesle položen byl a c) kde se mu pastýřové a mudrcové klaněli; na všech třech místech lze poutníku získati plnomocné odpustky (Indulgentiae plenariae in loco nativitatis Christi, ad praesepe pueri Jesu et ubi a Magis adoratus fuit.)

Jestyně, v níž Kristus Pán narobiti se ráčil, sloužiwala tehdaž za chléw dobýtčt, jakž o tom svědčí sv. Lukáš na místě svrchu uvedeném (L. 2. v. 7.). Už podnes jest we skalnatých horách sv. země mnoho jeskyní, které za starých ča-

šlův buď za hroby aneb za chlěvův pro dobytek, ba i za přibytky pro lidi sloužily. Viděl jsem sám blíže Jerusalema lidi v jeskyních přebývati (Höhlenbewohner, Trogloditae). Nápodobně sloužila i jeskyně, v níž Christus Pán se narodil, za chlěv. Křesťané dali napotom toto místo rozšířiti a z něho kaplu vzdělati. Sv. císařovna Helena, (jak o ní píše Nicephorus 8. lib. c. 30) našla ji po 180 letech modlami pohanskými od Hadriana, císaře Římského, posvěcenou; i vyčistila ji a dala nad ní kostel vystaviti. (Hierom. contra error. Joh. epis. Hieros.)

Zde snad bude na místě, promluviti něco obšírněji o jeslech, do nichž položila Maria pan-
 na novorozeného Spasitele, a o plénkách, jimiž jej obvinula. Zesle tyto chovály se dlouhý čas v Betlémě a jisto jest, že je sv. Jeronym, sv. Paula a jiní ve veliké uctivosti měli. (S. Hieron. epist. 108 ad Eustochium §. 10); později byly se trochu sena, na němž Boží dítě leželo, do hlavního města celého křesťanstva — do Říma přeneseny. Papež Benedikt XIV. (lib. 4. de Canonizat. Part. 2) dokázal, že toto přenesení stalo se v 7. století — asi v r. 635 — tedy právě za onoho času, když Saracenové Jerusalema vybojovali a sv. místa osse-
 lijákým způsobem zneuctili. Učený kardinál Baronius vypravuje, že v r. 635 jistému boha-
 bojnému mnichovi v Betlémě zjevil se tkráté ve snách; sv. Jeronym (který tam již od r. 420 odpočíval) a že jemu přikázal, aby sv. jesle Spasitelovy a také jeho (sv. Jeronyma)

lošti z Betléma do Říma přenesl, což mnichy to skutku učinil. Nyní se tedy chovají tyto sv. jesle v Římě a sice v chrámě panny Marie Sněžné aneb také Wellé (S. Maria ad Nives aneb S. Maria Maggiore); sluje také tento chrám: Panny Marie u jesli (s. Mariae ad praesepe)*) V roce 1855 jsem tento velebný chrám v Římě viděl. Na pravo ob jeho hlavního oltáře nalézá se krásná a velká kapla, kterou papež Sixtus V. r. 1586 zvláště ke cti sv. jesli Spasitelových vystavěl a která až podnes kapla u jesli (capella ad praesepe, Rippenkapelle) sluje. Zde se chovají ve drahocenné schránce sv. jesle, trochu sena a jedna část pléneč, kterými dítě Ježíš obwinuto bylo. V čas vánoční nosívali se tyto sv. ostatky ve slavném průvodu, ve kterém biskupové, kardinálové (a často i sám papež) účastenství mívali; po skončeném průvodu tom bývají na hlavním oltáři chrámu k veřejnému uctění po tři dni vystaveny. Pastýřové a králové, jebráci a knížata, lidé rozličného stavu a státi chvátají tenkrát, jako kdysi do Betléma, do chrámu S. Maria Maggiore, aby tam jesle Spasitelovy viděti a uctiti mohli.

V plénkách, jimiž Panna Maria dítě Božské obwinula (Luk. 2, 7.), vypravuje hodnověrný spisovatel Štěpán Montegaza v popsané své cestě Jerusalemské (Montegaza, in viat. Jerosol. 1. 2. cap. 28), že je arcibiskup (jehož jména ale neuvádí) z Dubrovnicku (Ragusa) z Je-

*) Viz Římský breviář (5. Augusti) festum S. Mariae ad Nives a festum S. Hieronymi C. D. die 30. Sept).

rusaléma do Dalmacie přenesl a své sestře, představené panenského kláštera ve jmenovaném městě daroval, kteráž je v největší uctivosti uchovávala. Roznesla se brzo pověst o tom a tak se stalo, že i jiná města sobě žádaly, částky tohoto drahého ostatku obdržeti. Takové částky nalézají se — jak svrchu uvedeno — v chrámě S. Maria Maggiore v Římě, v Batiži od r. 1247, v Gáchách a jinde. P. Abraham a S. Clara (Etwas für alle S. 368) praví, že hlavní aneb největší část těchto sv. pléneí až podnes v prvním chrámě v Dubrovnicku se chová. — Strázně opěvuje sv. církve tyto sv. plénky a jesle ve velebném hymnu (Pange lingua gloriosi lauream certaminis) takto:

Tedy řdyž tu svatou dobu
Snesla času plnota,
Vyslala pro lidstva mlobu
Syna věčná Dobrota;
I šel v lidském ve spůsobu
I panenského života.

Pačoliceč pláče malý,
Do úzkých byto jesti bán,
Matka - Panna v plénky hál
Toho, jenž jest světa Pán,
Kuce, nohy opásalý,
Stahuje Mu poviján.*)

I této jestyně, ve které, jak svrchu řečeno, tři památná místa se nalézají, obrátíme se k severu a bojíme sřze brvěte do úzké chodby, jenž

*) Viz: Hymny církevní od Fr. Sussida.

nás nyní směřajíc k východu v oltářích v pravo i v levo vede we mnohé jiné většší menšší je-
styně. Chodba tato jest nízká a tať úzká, že
místem sotwa dvě osoby sobě vyhynouti mohou.
Po 12 krocích od zmiňených dveří dojdeme na
pravo k výchlenku, v němž se nachází oltář sv.
Jozefovi zasvěcený. Překrásný obraz jeho, ve
slavné malířské akademii v Düsseldorfě vyho-
tovený, představuje Marii s Ježíškem a sv. Jo-
zefa, an spí; před ním stojí anjel a křve mu
prstem pravé ruky, prstem levé ukazujíc k jihu,
jakoby mu říci chtěl: Vstaň a jdi tam! Obraz
to v pravdě vytečený, při jehož spatření mi
ihned napadla slova sv. evangelia: „Až anjel
Páně ukázal se Jozefovi ve snách řka: Vstaň
a vezmi dítě i matku jeho a utec do Egypta a
buď tam, dočakavdž nepovím tobě“ (Mat. 2, 13).
Povídá se, že na tomto místě odpočíval sv.
pěstoun Páně, když se mu anjel zjevil a jej k
úteků do Egypta vzbuzoval. Viděl jsem na mno-
hých cestách svých mnoho krásných obrazů; ne-
vím ale, zdaliž který většší dojem na mne učinil
nežli — tento. Nemohle malíř slova uvedená ze
sv. evangelia v obraze lépe ukázati, než se to
na tomto obraze stalo. Na posvátném tomto
místě a při pohledu na obraz tento bylo mi ze
srdce psímati:

Rozléhej se nebem Jozefe chvála tvá,
Křesťanství sborové chvalte tě veškeri,
An ctností slavený Panně požehnané
Čistým byl jsi snubem spojen.
Božské teď schopuješ dítě, na pouti ho
V Egyptské běhuth následuješ kraje.

Zenom několik krolů od oltáře sv. Josefa nachází se ve výklenku též v pravou jiný oltář sv. nevinátek zasvěcený; onť jest o několik stupňův hloub nežli onen. Nejkrásný obraz jeho představuje ukrutnou smrt nevinných dítek Betlémských. „Tedy užte Herodes, žeby ošlamán byl od mudrců*), rozhněval se náramně a poslal usmrtil všech končinách jeho od dvoulětých a níže“ (Mat. 2, 16). Za tím oltářem nalézá se jiná jeskyně, novelitá a tať nížlá, že se v ní rovnou státi nemůže. Vchod do ní jest pod oltářem. Povídá se, že do této jeskyně vhozeny byly kosti mnohých usmrčených nemluvnátek. Na den sv. mladátel každému dovoleno jest, do ní vjít. I já jsem v této památné jeskyni byl a spomenul jsem si na krásný hymnus (Salvete flores Martyrum), ve kterém církev sv. mladátka, tyto první mučenníky pro Christa, takto opěvuje:

Žtejte nám mučnům květi,
Zež na světla prahu sbíti
Dal vrah myslí přeloupežnou
Žaťo vichor růži něžnou.

První jste vy obět Christa,
Odpověď mláde čistá,
Oltář sprostně objímáte
S korunou a palmou hřáte.**)

*) Herodes byl žádal mudrců, aby z Betléma opět k němu do Jerusalema se navrátili, oni ale napomenuti byvše ve snách od anděla, odebrali se jinou cestou do krajin své. (Mat. 2, 12).

**) Viz: Hymny církevní od Fr. Sussila.

Pokračujíce od oltáře sv. nemiňátek dále, přijdeme obrátivše se k severu do velmi úzké chodby, ve které se nachází na pravo oltář sv. Eusebiomi zasvěcený. Chodba tato, jakož i vstěchy tu jestyně, které nyní popisují, jsou tmavé a jenom semotam lampami trochu osvětlené. Jest nám v nich chobiti jako hmotám v řadách rudných dolů. Obraz nadzmiňeného oltáře představuje smrt sv. opata Eusebia. Tento Swath pocházel z města Kremony v Itálii a narodil se z bohatých a vznešených rodičů. Již v mládí svým odebral se do Říma, aby tam hrob sv. apoštolův Petra a Pavla navštívil. V Římě se seznámil se sv. Jeronymem, jehož učitelem a přítelem se stal. Po smrti papeže Damasa opustil Řím a odebral se se svým učitelem do Palestiny a sice do Betléma, kdežto do kláštera od sv. Jeronyma a sv. Pauly tam založeného vstoupil, v němž modlitbě, tajcnosti a vědám oddaný svůj sv. život strávil. Po smrti sv. Jeronyma (r. 420) byl Eusebius za opata téhož kláštera zvolen; nezastával však úřadu tohoto; neb jak se zdá, zemřel tam již po třech letech a byl nedaleko hrobu sv. Jeronyma pochován a sice na témž místě, kde oltář jeho se nachází.*)

Z této úzké chodby dojdeme po několika krocích do jiné jestyně, v níž se na pravo nachází hrob sv. Jeronyma a na levo hrob sv. Pauly a dcery její sv. Eustochium; na obou místech jsou oltáře stojící jeden proti druhému.

*) Tento sv. Eusebius nejvíce se ctí v Betlémě a v Kremoně. Někteří kládou jeho svátek na 5. března, jiní na 19. října.

Zde snad bude na místě, o životě sw. Jeronyma, sw. Pauly a její dcery sw. Eustochium něco obšírněji promluvíti.

Sw. Jeronym, syn Eusebiůw, narodil se w městě Stridoně w Dalmacii, za času císaře Konstantina. W Římě se dal co mládenec pokřtiti a od jistého Donáta a jiných proslulých mužů wědách vyučiti. Pro vzdělání své odebral se na čas do Gallie (nynějšího Francouška), kdež se s mnohými učenými a swatými muži seznámil a mnoho knih sepsal. Na to cestoval do Řecka, kdež se w libomudrctwi a řečnictwí vyučil a se mnohými znamenitými bohoslowci w známost wessel; mezi těmito zaujímal první místo sw. Řehoř Nazianský, od kterého sw. Jeronym písmo sw. znáti se naučil. Později se odebral sw. Jeronym do Palestiny a namořtitwil wssedla sw. místa. Tato pouť, při které se s prvními učenci židowskými seznámil, prospěla mu welmi k dobrému porozumění písmu swatého (ad sacrae scripturae intelligentiam sibi multum profuisse testatur). Na to se odebral sw. Jeronym na pouť do Syrie, kdež čtyry leta w modlitbě, w postu, w trýznění svého těla a w rozjímání nebeských věcí stráwil. Za kněze posvěcen od Pauliua, biskupa Antiochenského, cestoval napotom do Říma k papeži Damasowi, jemuž w řízení církwe welmi nápomocen byl. Wssak touže po osamělém životě, odebral se opět do Palestiny, a sice do Betléma, kdež w klášteře, kterhž tam sw. Paula Římská byla wystawěla, w pravdě nebeského žiwot wobl. Byl to muž welmi učený, jenž nejenom latinské a řecké, nýbrž i hebrejské a chaldejské řeči

rozuměl. Písmo sv. starého zákona přeložil z hebrejštké, a nový zákon z řecké řeči do latinské, a nad to také písmo sv. z velké části potřebným výkladem opatřil. Papež Damasus, sv. Augustin a jiní svatí a učení mužové žádávali ho v těžkých otázkách o radu. Sv. Jeronym zemřel za času císaře Honorio r. 420; jeho tělo pohřbeno bylo v Betlémě a pak do Říma přeneseno.

Sv. Paula byla matrona Římská. Po smrti svého manžela Torotia, s nímž zplodila pět dětí, zasvětila se zcela Pánu Bohu. Veliké své bohatství rozdala chudým, k nimžto byla tak milosrdná, že — jak sv. Jeronym o ní píše — sobě za (duchovní) sňobu posílala, když nějaký chudobný a hladový od jiného poškrmem nasycen byl (ut damnum putaret, si quisquam debilis et esuriens cibo sustentaretur alterius). Právě tehdy, když sv. Jeronym a s ním mnozí sv. biskupové (Epifanius ze Salaminu na ostrově Chyru, Paulinus z Antiochie a jiní) do Říma k papeži Damasovi přišli, aby tam rozepře, které východní a západní církve dělily, rozhodli, žila sv. Paula v Římě. Majíc svou toužebnost, Palestinu a sv. msta její navštívit, odebrala se se svou podobně svou dcerou Eustochium do Chyru, Seleucie, Syrie a konečně do Jerusálema. Dostavši do Betléma ustanovila tam pomůcky žítosti (mansura perpetuo); tam vystavěla čtyry kláštery, jeden pro muže a ostatní pro panny. Písmo sv. ustavičně čítávala, a co pamětihodno jest, přiučila se hebrejštké řeči v té míře, že v ní žalmy zpívala a ji, jako svou mateřskou řeč mluvila (et sermonem illum

quasi nativum personaret). Přislň a smatň život, jež sw. Paula a její sw. dcera Eustochium w Betlémě wedsň, zde obššrně popisowati nelže; podobňkame teby toliko, že obě swětice tyto pod chrámem w jeskyni Páně (sub ecclesiam juxta specum Domini) pohřbeny byly.

Opustiwšse jeskyni, we které na proti sobě stojt hroby sw. Zeronyma, sw. Pauly a sw. Eustochium, wšročíme tu straně wýchodní, jdouce do jiné wěšši jeskyně, která 7 kroků dlouhá, 6 kroků šširoká a jedním malým oknem opatřena jest. Zeskyně tato služe „Oratorio di san Geronimo“ (modlitebnice sw. Zeronyma). Zestil to táž jeskyně, w nž jmenowaný sw. otec oddával se nepřetržitému studiu písma sw. a přislňm, kajícím rozjímáním — místo to k takowým pracem dojista nad jiná přitohdné. Zať wzněšená to myšlenka, we vzdálenosti od hluku a hlomozu swětšého, w tichém úkrytu osamotnělé jeskyně, oddati se poswatnému studiu a rozjímání o smrti a o sůdu! Při wšročení do této jeskyně přišla mi hned na pamět slowa sw. Zeronyma: „Stm-li či piji neb řonám-li cořolim jiného, wždy jest mi, jakobych slyšel troubu anděla wolajícího: Wstaňte mrtwi a pojďte k sůdu!“ A jať bych byl neměl upamatowati se na slowa tato! wždyť jsem w téže jeskyni poztral na oltář, představující téhož swětce ze knihy čtoucího a we hluboké rozjímání ponořeného. A nad oltářem, kde hrob jeho byl, widěl jsem druhý obraz ukazující swětce již mrtvého a jať se nad ním wznášti anděl s troubou. Tato jeskyně jest owšem s to, aby přiměla křesťana k rozjímání onoho přehrozného dne, we který

Trouba Boží ve mškolt
Divným hlasem na mrtvolh
Vstaňte i soudu zahlaholt.

(Hymnus: Dies irae.)

Čtrkterý sv. uděluje odpustky 7 roků a toliček kvadragen všem těm, jenž nábožně modlí se u jeřtyně nemluvnátek, v modlitebnici a u hrobů sv. Jeronyma, sv. Pavla a Eustochium a sv. opata Eusebia (septem annorum indulgentiae et totidem quadragenarum ad sepulchrum B. Innocentium, oratorium et sepulchra s. Hieronymi, St. Paulae et Eustochii ac S. Eusebii Abbatis).

Dřázo lašťavému čtenáři Betlém a památné jeřtyně jeho, dci tu jeřtě přibati popis vznešené slavnosti o wánocích tam konávané. D 10. hod. ve swatwečer slavnosti wánoční započaly slavné ranní hodinky ve chrámě sv. Kateřiny, zpívané od otců frantiskánů. Po hodinách těchto, jichž zpívání trvalo dvě hodiny, sloužil nejdůst. strážce sv. země P. Bonaventura a Solero při četné asistenci slavné služby Boží, při nichž se provozovala mše ob pisatele tohoto složená, mše to za tou příčinou nej památnější všech, jež kdy byl složil. Po skončené mši sv. konal se průvod do sv. jeřtyně v tomto pořádku: Napřed bráceli zpívající chlapi, po nich blouhá řada frantiskánů a světských duchovních, jenž tu právě bleli co poutníci; byli všickni v rochetách a opatkeni hořícími svícemi; za nimi následovala četná asistence ve pluvialech a v dalmaticích a konečně nejdůstojnější kustos čili strážce Božího hrobu nesoucí Boží dělátko. Za

ním šel francouzský konsul p. Edmund Barère se svými úředníky a c. l. rakouský konsul p. Lenk z Wolfsbergu v uniformě; k nim se přidružily dvě nábožné paní, hraběnka Dietrichsteinová z Rakouska a markýzka Nikolai z Francie. Chrám byl většinou naplněn; turečtí vojáci činili špalír. Průvod, k němuž i já jsem se připojil, vzal počátek od oltáře chrámu sv. Kateřiny. Wánoce! — zvolal jsem hluboce dojat — a v Betlémě! jaká to noc nejspanilejších upomínek a posvátných tajemství! Jak pohyblivý jsou všechny ty obřady církevní a jak úplně přiměřeny tomuto posvátnému místu! O s jak živou účastí musí i tu každá při průvodu připomenouti sobě spásu a požehnání, které z tohoto místa druhdy vyšlo se na celé pokolení lidště! Patře na dělátko, jež nesl nejb. pontifikant, připomenul jsem sobě radostná slova: „Dítě narodilo se nám a bude knížectví na rameni jeho (Iz. 9). Izrael přijal syna svého!“ Průvod pohyboval se ze chrámu skrze několik chodeb klášterních přes presbyterium basiliky, odkudž se odebral dolů do sv. jeskyně. Sbor zpěvákův zpíval vážně a velebně krásný hymnus církevní:

Jesu světa Spasiteli,
 Ježto než tmy ojasněly,
 Otec slávy nevěšlorné
 Zplodil k slávě sobě rovné!

Dnešní den to svědčí očně,
 Jenžto se vždy vrací ročně,
 Z Dtcova že's vyšel klua,
 By nám spása byla zdána. atd.

Dossed do jeskyně, položil nejd. pontifikant Božské dělátko právě to ono místo, kde se byl Kristus narodil. Sloutko je, — zpíval jáhen D. Heribert Witsch ewangelium:

„Stalo pať se to těch dnech, že wysšlo myrcení od císaře Augusta, aby byl popsán wsecken swět. To popsání prvnt stalo se od wladáče syrského Eyrta. A slli wssickni, aby se pťiznáwali, laždy do swého města. Wstoupil pať i Josef od Galiléy z města Nazareta do Judska, do města Dawidowa, kterěž slowe Betlém, proto že byl z domu a z čelebi Dawidowy, aby se pťiznal s Marit, zasnoubenou sobě manželkou těhotnou. Stalo se pať, když tam byli, že se naplnili dnové, aby porodila. I porodila syna swého prworozeného a plénkami jej obwinula a položila ho to jeslech, proto že neměli místa to hospodě“ (Luk. 2, 1 — 7).

Při slowích: „a porodila syna swého prworozeného a plénkami ho obwinula“ obwinuto D. Heribert dělátko plénkami nesl je to prawo na místo, kde stály druhdy jesličky, a položil je tam u zpíwání slow: „a položila jej to jeslech, proto že neměli místa to hospodě.“ Po skončení ewangelia prozpěwował sbor zpěwákůw se kněžími stěbdawě zpěwy sw. Jeronyma:

Mládenci: W Betlémě, hle to tom nepatrném loutku swěta, narodil se twůrce nebes. Zde obwinut byl plénkami.

Kněži: Zde to jesličkách položen byl.

Mládenci: Zde jej uhlídli pastřkové.

Kněži: Zde zjemen byl hwězdou.

Mládenci: Zde se mu klaněli mudrcové.

Kněži: Zde prozpěwowali andělé wolařice:

Mládenci: Sláva Bohu na nebesích!

Kněží: Sláva Bohu na nebesích!

Mládenci: Alleluja!

Kněží: Alleluja!

Tento střídatý zpěv vykonán byl hbitě a učinil na mne dojem toho způsobu, jakoby zpěváci v plesání srdce svého rychle vypravěti chtěli, co všse pamětihodného se bylo událo v posvátné ještni této. Slověl, jehož srdce radostí přetéká, vypravuje rychle, čím dojato jest nitro jeho. We mláděstích těch zpěvácích spatřoval jsem — východ (oriens), v němž křesťby opět obživila mra v Jesu Christa! We frantiskánech, náležejících k různým kmenům evropským, ku Francii, Španělsku, Anglii, Itálii, k Německu atd. zobrazoval se mi západ (occidens), jenž nyní mru ve Christa a spásu ve jmenu Jeho východu přináší. Při zpěvu: „Te Boha chválíme“ navrátil se přímou nazpět do klášterního kostela sv. Kateřiny, kdež se obřizávaly Chvály (Laudes), po nichž slouženy byly v ještni mše svaté. Nebo se mysliti cos pohnutlivějšího a vesebnějšího nad tuto slavnost, kteráž zobrazuje, což se na témž místě událo před osmnácti věky.

Já jsem sloužil na tento slavný den narození Páně o páté šesté hodině první mši sv. v ještni u oltáře sv. 3 Králův*); druhou a

*) Ostatky těchto sv. tří králův viděl jsem v kaple za hlavním oltářem slavného chrámu v Kolíně (Köln) nad Rýnem. Jejich hlavy, ozdobené drahocennými korunami, položeny jsou obličejem dolů na polštáře, jakoby se kláněli; čímž se mají vyjádřiti slova sv. Matouše, který praví: že (tři králové) padše, kláněli se jemu (novorozenému Spasiteli) — *proccidentes adoraverunt eum*

tketl w jeshyni u oltáře swého patrona sw. Jofesa. Na témž místě, kde Spasitel swěta se narodil, není žádnému katolickému knězi dovoleno, mši sw. sloužiti; neboť toto místo náleží bohužel wyhradně Řekům. Frantiskáni konají každodenně — (jako t. p. w chrámě Božího hrobu a w chrámě sw. Salvatora w Jerusalemě) — průvob t pásmátným místům w jeshyních Betlémských, a jest jim také dovoleno, u místa narození Páně stace držeti a tam se modliti, ale služby Boží tam konati nesmějí. Mají wssak práwo, míti tam tři lampy. Přál bych ti, milý čtenáři, abys mohl na slavný den wánoční w Betlémě býti a widěti, jak každý kněz — a těch se tu sejde mnoho — ke sloužení mše sw. oltář sobě takřka wybojowati musí. Čhtěje se s každým srownati, musel jsem i tu následowati příkladu Abrahamowa, kterhž druhdy t Lotowi prawil: Prosim, ať není swáru mezi mnou a tebou neboť bratři jsme; jestliže na lewou stranu půjdeš, já prawou držeti budu: jestliže ty prawou zvolíš, já na lewou půjdu (1. Mojž. 13, 8 — 9). Stalo se w Betlémě, že jeden kněz t oltáři přissel, čhtěje tam mši swaton sloužiti a hle! — sloužil tam již druhý kněz! Wida to, myslel jsem u sebe: Příteli, kterať jsi sem wessel (Mat. 22, 12)? Ty patkíš omšem mezi powolaué, ale jessťe ne mezi — wymolené. Odesel ubohý a čekal, až se z něho stal — wymolený. — D půl desáté hodině we slavný den wánoční zptwalh se we chrámě sw. Kateřiny hodinhy (Prima a Tertia); pať sloužil nejd. strážce slaw-

(Mat. 2, 11.) Odtud pochází jméno tohoto stoličného chrámu: Drei - König - Dom (chrám tří králův.)

nou mši sv. s asistencí mnoha kněží, z nichžto dva byli v balmaticích, 7 ve pluvialech a jiní v rochetách. Na káru se zplavalo Kyrie z pastorální mše, kterou tam byl zlástně poslal p. Giovanni Meiners, ředitel hudby ve stoličném chrámě Mercelském v Itálii. Gloria, Credo a ostatní dílové byly složeny od španělského frantiskána a ředitele kostelní hudby v Jerusalemě, D. Giakoma Radô-a. Gloria trvalo půl hodiny a Credo ještě dále, právě to — sine fine dicentes. Hráti na varhany mělo do sebe mnoho zvláštního. Varhaník D. Vincenc, rozený to Španěl, vyvolal kousky, jakých jsem, ačkoli jsem sám na varhany hrával, až potud neslyšel. Nejen bubny, cimbaly a trouby, nýbrž i píšťalky pastýřské a zplavání ptáků, ba často i jakési hřímání bylo z varhan slyšeti. Dřívem že varhany tak sporádány aneb zhotoveny jsou, že z nich vřechly tyto nástroje slyšeti jest. Mně ale bylo hrát toto nad míru neobyčejné; i myslil jsem si, že D. Vincenc volá, aby chválen byl Hospodin nejen „zvukem trouby, loutnou a citarou, bubnem, strunami a varhanami“ (žalm 150), nýbrž i „ohněm, trupobitím a větrem bouřlivým“ (žalm 148). —

Kapitola druhá.

Wesnice a jeshyně pastýřůw. Pole Ruthino. Řecký farář. Zříceniny kláštera od sw. Pauly založeného. Jeshyně mléčná. Swátek sw. Štěpána w Betlémě. Studnice zapečetěná; rybníky Salomounowy, zahrada zamčená. Tanec žen arabských. Veliké káně. Hora Frankůw.

Na den slavný wánoční odpoledne po nešporách odebrali jsme se do dědiny (Raûathu) a pak k jeshyni pastýřůw. Dole pod horou, na které stojí Betlém, leží k wýchodu malá wesnička od Arabůw Raûath (zjewent), od Němcůw Hirtendorf (wesnice pastýřůw) zwána. Wesnice tato jest maličká, neboť čítá jenom asi deset bídňch arabských chýžek, které wíce chléwům, nežli přibytým lidským se podobají. Jestli to dědina, w níž přebýwali pastýři, jimž se zjewili křowé andělsští, zvěstující jim zprávu o narození Spasitele swěta. Ohledem na toto zjewent andělské jest arabské jméno wýznamné. Na lewo od této wesnice, do které z Betléma asi čtvrt hodiny sestupowati jest, widěti lze pole; co na tomto poli pamětihodného se přihodilo, wypravuje kniha Ruth (l. 2.) takto: „Řekla Ruth*)

*) Za času jednoho soudce stal se hlad w zemi, a protož wytáhl z Betléma jistý Elimelech s manželkou svou Noemi a se dvěma syny Mahalonem a Chelionem do země moabské, která ležela za Jordánem. Synové pojali tam manželky, z nichžto jedna slula Orfa, druhá Ruth. Když tam otec Elimelech, synové a Orfa byli zemřeli, nawrátila se Noemi s Ruth do Betléma uazpět.

moabská ku švegru srovi své (Noemi): Zestliže roz-
kazuješ, půjdu na pole a budu sbíratí klasu, kterážby
zůstala po žencích, kdekolí lastavého te mně otce
čeledního milost naleznu. Už ona odpověděla: Zbi,
dcero má! Šla tedy (Ruth) a sbírala klasu po
žencích. Přihodilo se pak, že pole toho pán byl
jmenem Booz, kteráž byl z přibuzenství Elimelechova.
A ať, on přicházel z Betléma a řekl žencům:
Hospodin s vámi! Kteráž odpověděli jemu: Po-
žehnej tobě Hospodin!*. Z řekl Booz mládenci,
kteráž postaven byl nad ženci: Et jest tato mla-
dice? Zemažto odpověděli: Tato jest Moabská,
kteráž přišla s Noemi z krajiny Moabské a prosila,
aby sbírala klasu zůstávající, následující šlepejí
ženců: a ob rána až do nynějšího času trvá
na poli a ani na olamžent domů se nenavrátila!
Z řekl Booz k Ruth: Slyš dcero, nechod na jiné
pole sbíratí, aniž odcházej z tohoto místa, ale připoj
se k děvkám mým a kde budou žiti, následuj.
Nebo jsem přikázal služebníkům svým, aby tobě
žádný nebyl obtížný“ Zatol jest ona Ruth,
kterou napotom Booz za manželku pojal a která
mu porodila Obedu, otce Šaioma; Šai byl
otec Dawida, napotomního krále. Už podnes sluje
ono památné pole „pole Boozovo“ aneb také a
„pole Ruthino“.

Ať čtvrt hodiny cesty od vesnice pastýřův
k východu rozprostírá se tak zvané „pole pastýř-
ské“ (Hirtensfeld), kde nábožní pastýři při zjavení

*) Tak krásné jest to pozdravení, které zde pán a majitel
pole žencům svým dává! Podobá se onomu pozdra-
vení, které i u nás často ráte pracujícím se dává: Po-
máhej vám Pán Bůh! — Dejž to Pán Bůh! —

se anděla stáda swá pásli. Pole toto jest asi 200 krokův dlouhé, do kola zcela zdt obehnané a patřt Řekům, wyjma rostoucích na něm stromův olivových, jenž náležejt katolíkům. U prostřed téhož pole nalezá se jestyně asi 10 kroků dlouhá a tolikéž kroků široká, kdež pastýři zjewent měli; proměněna jest w chatrnou podzemní kaplici, do které se asi po 13 stupních dolů sestupuje. Druhdy vypínal se chrám a klášter nad touže jestyní; z obou nenalezneš leč zříceniny. Jestyně tato náležet Řekům; katolíkům jest dovoleno do ní choditi a u jejího oltáře se modliti: Na den slavný narození Páně chodtwají katolíci Betlémskt — odpoledne po nepřorách — w průvodu do této jestyně a konáwají tam pobožnost, která pozůstává w zpěwích, w třání Lauretanské Ritanie a jiných modliteb. Konečně čte kněz frantískan w arabšské řeči následující ewangelium:

„Byli w té krajíně pastýři ponocujtce a stráž noční držitce nad stádem swým. A aj, anděl Páně stál wedle nich a jasnost Boží obkličila je a báli se bázní welikou: I řekl jim anděl: Nebojtež se, nebo aj zvěstuji wám radost welikou, kteráž bude wssemu lidu; nebo narodil se wám spasitel, jenž jest Christus Pán w městě Dawidowě.*). A toto wám bude znamením: Naleznete nemluwnátwo plén-

*) Betlém slul městem Dawidowým; neboť tam se narodil Dawid, tam pásal stáda otce swého, tam byl od Samuele za krále pomazán; w Betléma byla ona cisterna, ze které tři jlní mužowé probiwšše se strze wojsko filistinské pro Dawida woddy nawázili. Ale tento nechtěl jť ptti řka: „Milostiw buď mi Hospodin, abych nenčinil toho: zdaliž krewo lidí těchto, kterých jsti, a nebezpečenstwo životů jejich ptti budu?“ (2 Král. 22, 14—17)

kami obvinuté a položené v jeslích. A hned bylo s andělem množství vojska nebeského, chválicích Boha a kloucích: Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle. I stalo se, jakž odešli od nich andělé do nebe, že pastýři šli vespolet: Pojďme až do Betléma a vezme tu věc, jenž se stala, kterouž Pán ukázal nám. I přišli chvátajíce a našli Marii a Josefa, i nemluvnátko položené v jeslích. A viděvše poznali o věci, kteráž jim byla pověděna o tom dítěti. I divili se vssíchni, kteříž slyšeli i těm věcem, kteréž jim praveny byly od pastýřů. A Maria zachovávala vssěch ta slova, skládajíc je v srdci svém. I navrátili se pastýři, veleblce a chválíce Boha ze vssěch věcí, kteréž slyšeli a viděli, tak jakž bylo pověděno jim“ (Luk. 2, 8—20).

I jistě velmi památná to jestyně, ve které ponejprv a to od andělův samých intonován byl chvalozpěv, jenž až podnes ve vssěch kato-lických chrámech slyšán bývá: Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle! Slova tato od andělův vyřčená roznesla se po celém světě (in omnem terram exivit sonus eorum). Kolikráte — pravil jsem k sobě — jsi sám již pti mši sv. tento andělský chvalo- zpěv zpíval! Gloria in excelsis Deo! Sláva na výsostech Bohu, Jenž tak miloval svět, že Syna svého jednorozeného dal, a pokoj lidem, kteří jsouce dobré vůle ve Spasitele věří a jeho příkazy zachovávali; ouh nezahynou, nýbrž budou míti život věčný. Mnit' mi dáno, abych popisoval ony hluboké nábožné city, které cítilo srdce mé, kdž jsem klečel v též svaté a památné jestyni, kde

Andělský sbor nad ním jášá,
 Nebe celé čest Mu hlásá,
 Na pastýře nejdřív ztrá
 Pastýř Tworce všehomtra.*).

Po skončené pobožnosti v nadzmičené jestyni procházeli jsme se ve společnosti nejdřív strážce sm. země o Bonaventury a Solero a jiných oo. frantiskánů v zahradě, v jejímž středu tato jestyně leží. Tu přišel teď farář (tať ho aspoň jmenovali) z „vesnice pastýřů“ s manželkou svou, aby nejdřív strážcovi snad co svému kolegovi, poklonu učinil a ho pozdravil. Přiznávám se, že jsem se začal hlasitě smáti, když jsem tohoto veselného pána spatřil. On i jeho drahá manželka, kterou sobě co společníci svého pastýřského života vymolil, vypadali v pravdě hůt než nassi — cikáni. Oblek tohoto pana faráře byl podivný. Střevíce ze žluté nerovnělámané kůže bez punčoch, krátké kalhoty a kossile, jichž černá barva a špinavá ukazovala, že ještě nikdy prány nebyly; starý, děravý kožich a tarbuš. Jeho manželka, která co se ženské nesličnosti týče, ve světě snad sočtěně nemá, byla bosonohá, měla na hlavě špinavý šáteček a okolo čela jakousi mosazovou obruč, na které visely zlaté a stříbrné pentze; v rukou držela dítě. Viděta tuto neobvyčejně šklaredou ženu litoval jsem tohoto řeckého faráře a myslil jsem u sebe, že se mu snad stalo, jako druhdy Zakubowi, který sloužil Labanowi sedm let za krásnou Rachel, dostal na místo ní šklaredou Lii mající křivavé oči (1. Mojš. 28, 17).

*) Hymnus (A solis ortus cardine) na hod narození Páně tu chválám. Viz: Hymny církevní od Fr. Sussila.

Nedaleko jeshyně pastýřů stával na stráni kopce jeden z oněch čtyř klášterů, jež byla sw. Paula w Betlémě a w okolí jeho založila. Nyní z něho nalezněš sotwa několik roztroušených ztcenin. Welice to dojímá rozjímajícího křesťana, když ze všech těch klášterů a chrámů, které byli nábožní lidé (sw. Helena, císař Konstantin, sw. Paula a jiní) ve sw. zemi druhdy vystavěli, jenom nahromaděné kament spatkuje. Kdykoliv jsem se w takových ztceninách procházel, bylo mi jako druhdy slomutnému polnímu vůdci vojska římského, Mariowi, který na útěku před solem a protivníkem svým Syllou ve ztceninách zbořeného města Karthaga se ukrýváje — plakal. Říkováti jest, že sw. země stěná až dosud pod krutým jhem fanatických muzulmanůw, kteříž vše co křesťanského jest ruffi a ničt; aťsať s druhé strany klaněti se třeba nezpýtatelným cestám Božské prozřetelnosti, kteráž sw. zemi takový osud usoudila. Tolik křesťanské krve tu prolito w době wšpraw křížáckých a sw. země jest dosud — turečkou. Když wt, bytoli by to tu prospěchu církve katolické, řadyby sw. země pod wýhradnou ochranou jedné toliko moci křesťanské, buď anglické, buď pruské neb ruské stala. Welmi o tom pochybuji. Činili katolické Francoufko, moc to ochranná sw. země, málo pro ni, cožby činilo protestantské Prusko aneb řecké Rusko? —

Nawrátivše se do Betléma šli jsme ve společnosti welebuých oo. frantiskánůw o. Heriberta a o. Deogratiasa do tak zvané „jeshyně mlčné“ (Milchgrotte). Tato jeshyně náleží ob r. 1494 frantiskánům; každou sobotu sloužíwá w ní jeden frantiskán z kláštera Betlémského mši

swatou. Jeslyně tato jest několiť krokůw jižně od kláštera vzdálena. Povídá se, že panna Maria s Ježíšem a s Josefem na útěku před Heródem w této jeslni se ukrýla, kdež prů strachem, že by i její Božské dítě usmrceno býti mohlo, mléko ztratila. Odtud jméno této jeslyně. Z toto památné místo jest co swatyně (sanctuarium) nejen u křesťanů, nýbrž i u turkůw we veliké úctě. Několiť již welmi wysslapaných stupňůw wede dolů do této dosti veliké jeslyně, jejíž stěna jest kamen zcela bílý, křídě podobný, jenž má tu vlastnost, že do vody dán byw se rozpustí; voda začne se watiti a klokotem wstíti. Tak powstává z ní jistý spůsob mléka, kterého — jak se mi pravilo — nejenom křesťanské, nýbrž i turecké kořci ženy co prostředku užívají, aby své vlastní ztracené mléko opět obdržely*). W jeslni, jejíž stěny několiť sloupů podobných jsou, nachází se panně Marii zasvěcený oltář, na kterém se sloužíwá mše sw. K tomuto oltáři mají i turecké ženy takowou důvěru, že chodíwají k němu se modliti a že swětlo při něm w lampě hořící na své útraty wydržují. Mohouť sobě z toho křesťanské matky příklad wztíti, jakby i ony vždy k Panně Marii útočísťte své bráti měly. Trpící Maria na útěku swém do Egypta má jim býti příkladem we mnohonásobných příležitostech.**)

*) Zde připomenouti slušná, že we mnohých kostelích mezi ostatky uklazuje se také část „mléka Panny Marie.“ Takowá část (du lait de la très Sainte Vierge) uklazuje se t. p. w katedrálním chrámě we San Jago di Compostella we Španělsku. Jest to bez pochyby část we wodě rozpustěného kamene, jejíž snab některý poutník z jeslyně Betlémské s sebou wzal.

**) Připomínáme zde, že oo. frantiskáni w neděli čtvrtou

Na slavnost sv. prvomučenníka Štěpána, která se sice v Jerusalemě, ne ale v Betlémě co svátek také oblidu (pro foro) slaví, sloužil jsem o 7 1/2 hodině mši sv. v jeskyni u oltáře sv. opata Eusebia, a pak jsem byl přítomen slavné mši sv., která v chrámě sv. Kateřiny sloužena byla. Jest to ovšem pobídné, že katolíci Jerusalemsští svátek sv. Štěpána nejenom v kostele nýbrž i doma slaví a Betlémsští ne; příčinou toho jest snad, že sv. Štěpán ne v Betlémě, nýbrž v Jerusalemě mučen byl. Při službách Božích, které františkáni Betlémsští opět velmi slavně konali, zptávala se chorální mše střídavě od sboru chlapců a od františkánů. Zpěv byl pěkný, ale veselé hraní na varhany se mi nelíbilo. Nejenom přístaly, ptáky, salamaje pastýřů a cimbalů bylo slyšeti, nýbrž i jakési rachocení bubnů. Ve Krebo při slovech „passus et sepultus est“ (trpěl a pohřben jest) vydalý varhany jakýsi hřmot, který mnou jako zemětřesení trhl. Mohl jsem v tom okamžení v pravdě s Davidem říci: bázeň a třesení přišlo na mne (timor et tremor venerunt super me. Žalm 54, 6). Po skončené mši sv., když kněží do sakristie se odebrali, hrál o. Vincenc veselý pochod (marš). Jestliže to což zvláštního, že španělští a vláští varhaníci tak veselý hry na varhany provozují. Já jsem se alespoň při takovém hraní modliti nemohl; neboť mi po každé na mysl přišel onen hudební nástroj, kterým obvykle vojáci v městech po

veselonoční zvláštní officium Fugæ B. M. V. ad Aegyptum (úniku bl. P. Marie do Egypta) konají.

domech chodíce obyvatelům neť veliké jejich radosti vyhrávají, a ježž my obyčejně kolowráteř, flassineteř aneb zcela sprostě flassineti nazýváme.*) Ostatně musím svědectví vydati, že i frantiskáni Betlémskí sbožby Boží velmi slavně konají; oniť v pravdě smaté věci smatě vykonávají (sancta sancte). Zestřil to wzněšený pohled, kdýž u oltáře kromě pontifikanta a jeho asistence w balmatickách ještě deset kněží we pluráliích a čtrnácte w rochetách stojí a mimo ně ještě osm chlapcůw w červených kómžích a rochetách. A w pravdě toho žádá majestátnost žiwého Boha, který na oltáři přítomen jest, aby jeho služba i zewně s nejwětší nádherností a skřowstností se konala. —

We společnosti o. Deogratiasa poduili jsme z Betléma mnohé wšlety; neboť nám ještě mnohá památná místa nawštitwiti bylo. Eli jsme městem a pař olimowým lesem ku straně jihozápadní. Prawil jsem swrchu, že blízce wůkol Betlémské jest weselé a radostné; toť pochází obtud, že okolo Betléma nejen pole nýbrž i mnoho stromů se nachází kdezto w okolí Jerusalemském polí nenalezneš a stromů velmi málo. U Betléma roste i pšsenice a jsou tam nejen olimowé (olea), nýbrž i fíkové (ficus), granátové s jablky (trochus granatum) a jiné stromy; i tekoucí wodu tam naleztí lze. Zdá se jaloby úrodné wůkol Betlémské bylo zbytkem oné Chananejské země, kterou Mojžíš lidu Israelskému wchwalowal takto: „Hospodin Báh twůj uwebe tebe do země dobré, do země potoků a wod a studnic;

*) Zázalť se kdýsi někdo takového hráče na kolowráteř, jalť se mu webe. Zle — odpowěděl tento — a kdýby člowěk trochu té hubbě nerozuměl, musilby zrowna hladem pojíti.

na jejichžto polích a horách vypráhlují se propasti řek; do země obilí, ječmene a vinnic, v nížto šlkové a jablka granátová a olivovní rostou; do země oleje a medu. Rdežto beze všeho nedostatku jísti budeš chléb svůj a všech věcí v hojnosti požívatí budeš; jejichto kámen jest železo a z hor jejich dobývají se měděné rudy, aby, řekneme, jedl a nasycen byl, dobrořečil jsi Hospodinu Bohu svému za zemi ohornou, kterouž dal tobě" (5. Moj. 8, 7—10). Vykonavše asi hodinu cesty, přišli jsme do jednoho velmi smutného kamenitého údolí, ve kterém se ani neře, ani neseje, ani jméno Boží nemožno (ubi nec aratur, nec seminat, nec nomen Dei invocatur). Pravím, že se tam jméno Boží nemožno, poněvadž tam žádného domu — žádného člověka není. Na pravo i na levo jsou vysoké skalnaté hory beze stromů a dale v údolí samé kamení. O radostné to cestování v tomto suchém, vypráhlém údolí! Zde by cestujícímu snadno státi se mohlo, žeby padl mezi lotry a řekyby tito ho obloupi, zranili a odpoilu živého nechali, nemám, zdalibych přišel nějaký kňez, levit aneb Samaritán, který by mu pomohl*).

My jsme v údolí tomto lotrů neviděli, ale potkali jsme se s množstvím velbloudův a s pohoniči jejich. S ptánušla mi na mysl slova

*) V Palestíně nalezá se takových smutných údolí velice množství, a bylo by to pravdě nebezpečno, řekyby cestující sám do nich se odebral. Jedno takové údolí, o kterém později mluvíti budeme, sluje zrovna „studánka lotrův“ (arabsky: Ain haramieh, italsky: fontana dei ladri, latinsky: fons latronum); název to pro cestujícího ne velmi potěšný.

Isaiášsowa: Množství welbloubů přikrýje tě, dramedáři z Mabian a Efy: wssični ze Sáby přijdou, zlato a kadidlo nesouce (60, 6). Newtm, odkud tito welbloubové přicházeli; toť jsem ale widěl, že na místě zlata a kadidla několiť pytlů obilí a trochu welmi špatného dříví do Jerusalema nesli.*) Kráčce dále tímto smutným údolím a pať přes lopec, došli jsme w jiném údolí ku staropamátným místům, kde se nachází zahrada zamčená a studnice zapečetěná (hortus conclusus et fons signatus) a rybníky Salomounovy (Píseň Salom. 4, 12).

Na západní straně tohoto údolí, které se zde ke straně východní zatáčí a vždy hlubším se stává, nachází se na začátku jednoho kamenitého pole studánka, ku které až dolů sestoupiti nelze, poněwadž hluboko pod zemí jest; možno ale otvorem do ní nahlédnouti a ssuměni wody jejt slyšeti. Zestil to ona památná studnice, ze které wedl král Salomoun wodu nejenom do svých rybníků a zahrad, nýbrž wodomodem přes Betlém až do Jerusalema do chrámu. Salomoun ji nazwal „studnici zapečetěnou (fons signatus), studnici wod živých, studnici zahrad“ (puteus aquarum, fons hortorum). Quas se w prawdě podobá „studnici zapečetěné“ poněwadž pod zemí jest a poněwadž

*) Kadidlo, jehož frantiskáni w Jerusalemě při službách Božích užívají, přichází tam až ze vzdálené Indie; onof má welmi libou vůni, jest dosti tvrdé a podobá se pestrobarevnému kamenu. P. hraběnka Marie z Dietrichstein-ůw obdržela w Jerusalemě kus takového kadidla, a dostalo se jí weliké cti, že kadidlo to darowati směla sw. Dci Pii IX., prostřednictwím nejw. arcibiskupa z Ebesy, tajného komorníka Jeho papežské Swatosti, knížete Gustawa z Pohenlohe, když tento na slavnost nejsw. Zmerna Ježíše dne 18. ledna 1863 w Pegarwé náwštírowou byl.

Ť ní není přístupu; onať jest studnici vod živých, proto že z ní vychází po celý rok živá tekoucí voda, která jest mnohem lepší nežli ustatá mrtvá voda v cisternách; studnici zahrabní ji proto nazval, že z ní zahrady jeho, které brzy popisovati budeme, vodu dostávaly. Píseň Salomounova (Canticum Canticorum, píseň mšecký písní), ve které tento zpěvec zahradu a studnici svou vychvaluje, musí se i v duchovním smyslu rozuměti a v tomto smyslu vyznačena „zahrada zamčená a studnice zapečetěná“ onu duffi, která odevzdati se zcela Bohu, nepřístupna jest světské žádostivosti*). — Povídá se že vojska křižácká při obležení Jerusaléma až z této studnice — asi 3—4 hodiny cesty — vodu braly. A podobáť se to skutečně ku pravdě; neboť o Jerusalému a vyprahlém okolí jeho platí až podnes slovo Soele proroka: „vychly studnice vod a oheň (t. j. sluneční parno) sežral krásné pastvy“ (Soel 1, 20).

Několik kroků na levo od „zapečetěné studnice“ stojí jakési dosti velké a hradu podobné stavení; Povídalo se nám, že jest to Khan t. j. turecký pohostinný dům, v němž cestující přenocovati mohou; jiní mají za to, že jest to Harem t. j. dům, v němž nějaký bohatý Turek své ženy zavřeny má. Bud si tomu tak aneb jinak; jisto jest, že stavení

*) Píseň Salomounovu výborně vyložil sv. Bernard. Dstatně potáhne sv. církev slova „zahrada zamčená a studnice zapečetěná“ (hortus conclusus, mea sponsa — fons signatus) i na bláh. P. Marii, která bez poskvrnění Spasitele porobila (quae sine tactu pudoris, iuventa est mater Salvatoris).

toto wypadá jako pravá peleš lotrovská; nechťel bych v něm nocovati.*).

U téhož Rhamu aneb Haremu nalezají se v jisté vzdálenosti od sebe tři rybníky, o kterých se povídá, že jich král Salomoun stavěl, za kterou příčinou až podnes „rybníky Salomounovy“ slují. I na nich viděti jest, jak veliké stavy Salomoun — kromě nádherného chrámu Jerusalemského — budoval. Uvšak mohl také snadno stavěti; neboť dostal od královny ze Sáby sto a dvacet hřiven zlata a lodi Hiramovy zlato mu přinášely z Ofir; a váha zlata, kteréž se přinášelo Salomounovi na každý rok, byla šest set šedesáte šest hřiven zlata, kromě toho, kteréž přinášeli muži, jenž byli nad cly, a kupci, a všichni ti, ježto špatnějši věci prodávali, i všichni králové arabští a moudrové země (3. král. 10).

Rybníky Salomounovy jsou zcela vyžděny a dosti vysokými zděmi jako zábradlím ohraženy; jsouť takřka jeden nad druhým: neboť úbočí v němžto se nalezají, stává se čím dále hlubším. Nezdá se, že by Salomoun v těchto rybnících byl ryby choval; byly mu jen velikými nádržkami, z nichžto vodu do zahrad svých, a když toho potřebl bylo, vodomodem až do Jerusalema vésti mohl.**)

Dstatně jsou rybníky tyto hluboké a veliké. Nejvyšší

*) Dr. Anton Kerschbaumer vypravuje ve svých spisech „Pilgerbriefe aus dem h. Lande“ Seite 315, že zde kdosi na něho střelil.

**) Jedna brána starého Jerusalema (nynějši brána Zasslá aneb Betlémská) slula: brána rybní (porta piscium), a písmo sv. vypravuje (2. Esdr. 13, 16), že i Tyřští bydleli v něm (Jerusalémě) přinášejíce ryby i všelijaké věci prodávaje a prodávali v sobotu synům Židským v Jerusalemě.

z nich má dle mého vlastního měření 85 kroků v šířce a 153 kroků v délce; druhý rybník je 180, a třetí 228 kroků dlouhý. Nejvyššího času není v žádném z nich vody. Vodovodem z velkých kamenných koryt udělaným teče vedle těch rybníků voda po stráně hory ku straně východní a pak zatočíc se trochu k severu — až do Betléma; zde se ale voda trátí, poněmáhá vodovod zcela zbořen jest. Veliké jistotně dlo vykonal Salomoun, že vodu ze „zapečetěné studnice“ až do Jerusalema — asi 4 hodiny cesty — vedl. Zať dobrá věc by byla, kdyby Turci byli aspoň tento vodovod v dobrém stavu zachovali; měl by Jerusalema žítou, dobrou vodu.

Po stráně hory a vzhdy podél téhož vodovodu dále kráčíce došli jsme na jedno místo, odtud jsme dle ve hlubokém údolí viděli „zahradu zamčenou“ (hortus conclusus). Údolí toto táhne se mezi skalnatými vypráhlými horami (od východu k západu) ve způsobu dlouhého latinského S, a tamť jest ona zahrada, kterou Salomoun sám takto vyhovoval: „Zahrada zamčená jsi, sestro choti má, zahrada zamčená a studnice zapečetěná. Rostliny tvoje jsou ráj granátových jablek s ovocem jablek. Cypry s nárdem, nárd a šafrán, kassie a skořice se vselilým stromem libánským, myrha a aloe se vssemi předními vonavkami.“ Tatoť jest ona zahrada, ve které sobě Salomoun tak obliboval, že zvolal: „Zdvihni se větříku půlnocní a přijď větříku polední, proveď zahradu mou, ať tebou vůně její“ (Píseň Salomounova 4. 12—16). „Přišel jsem do zahrady své,“ praví Salomoun dále, „žiti myrhu svou, vonné koře-

ní své jísti, plášt s medem svým, píti víno své a mléko své“ (tamtéž 5, 1). A to pravdě! tato chvála, kterou král Šalomoun vzdává zahradě své, platí o ní až podnes. Viděti v ní stromy pomorančové, fíkové, granátové, cypřišové a osse-
lijaké jiné drahé a vonavé byliny. Pohled na tuto velmi úrodnou zahradu jest tím čarokrásnější, čím smutnější jsou kamenité hory, jimiž se ossech stran obehnaná jest; zahrada tato rovná se překrás-
ným zahradám, které u Saffy viděti jest. Myslél jsem u sebe: jako tato zahrada vypadala zaslíbená bruhdy libu Izraelskému země Chananejská aneb Palestina — země olejem a medem tekoucí (5. Mojš. 8, 8). Sv. Jeronym svědčí o sobě, že mu putování po sv. zemi velmi sloužilo k porozumění písmu sv. (ad sacrae scripturae intelligentiam sibi multum profuisse testatur). Toť i já o sobě říci mohu. Noble se brevíat častokráté jsem přemýšlel, proč Šalomoun tuto zahradu nazývá „zahradou zamčenou“ (hortus conclusus). Myní všm přičinu toho. Jestli zahrada ta se ossech stran horami tak zavřena aneb zamčena, že takřka v kotle leží a jiného přístupu leč přes hory k ní není. Památuť tato zahrada náleží nyní p. Janovi (Giovanni) Abusselomovi, rozenému židu, který s robinou svou před několika lety k protestantskému vyznání přestoupil a pod ochranu anglického konsula v Jerusalémě se odevzdal. Potkali jsme p. Abusselem-a; i myslil jsem u sebe pohlednuv na něho: Máš biblicky památnou zahradu, jakouž nížádnému králi na světě honofiti se uelze.

Medaleto této zahrady stojí na stráni hory, na níž jsme stáli, jedna arabská mešnice,

která se jako osfechný arabské wesnice pravé pelessi
 lotromské podobá. Dtwajice se dolů na wesnici tu,
 slyšeli jsme jakýsi zpěv a viděli jsme tanec, který
 se přes jedním domem provozoval. Asi 30 jako
 pravé cizácký vypadajících žen točily se ve kruhu;
 každá z nich držela pravou ruku na pravém rameni
 své předchůdkyně. Co do hudebního rytmu nebyl
 zpěv jejich špatný. Pro znalce hubby kladu jej
 zde následujícími literami: h a g h c h a, a
 a g a h a g; a pať: h c d d d c, h a c
 h a h. — Text, jemuž jsem úplně nerozuměl, zněl
 takto: Sta ruči račine, sta ruči mačine*).

Po skončeném tanci posabily se ženy okolo
 několika mšek a jedly pohřební oběd pozůstávající
 v reji a v mléku. Britanul mi tu na mysl obvyčej
 Římanů a jiných pohanů, kteří též pohřební
 obědy (epulum aneb triclinium funebre) brž-
 wali, ba i na hroby zemřelých jídla kládávali,
 a zdá se, že za času sv. Augustina († 430) i křesťané
 tento obvyčej měli, což vysvětluje slovo téhož světce,
 jenž v jedné z řečí svých (sermo 15, de sanctis)
 praví: Divinu se, že u mnohých nevěřících ten
 škodlivý blud povstati mohl, že na hroby zemřelých
 jídla a vína kladou, jakoby duše, které z těl již
 vyšly, jídla potřebovaly (miror, cur apud quos-
 dam infideles hodie tam perniciosus error
 increverit, ut super tumulos defunctorum

*) Povídal mi jeden Arab, že někdo v tom domě umřel a že ty zpluvajšl ženy vyváděšl tak zvaný „tanec mrtvolůch“ (Totentanz). Ziný Arab měl za to, že to mohl být i také tanec svadební a že snad ony ženy zpluvajšl harus šelebije (questa sposa é bella) t j. tato nevěsta jest přilná. Z toho vysvltá, že ženy arabšl nejsou při smrti, nýbrž také při svadbě tance vyváděšl.

cibos et vina conferant, quasi egressae de corporibus animae carnales cibos requirant).

Nemím se upamatovati, že bych byl kdy tak mnoho a tak velikých lánů aneb luňáků [(vultur) viděl, jako na skalnatých horách u zamčené zahrady. Podobalby se dle velikosti orlicím a kroužilby me velikých houskách nad námi; i mnoho krávců tam bylo viděti. Napadla mi tu slova z písmá sv.: „Orlice . . . a luňáka a supa podle počtení jejích i všeho počtení krávočtího vedle počtení svého (3 Mojš. 11, 13—15). Těchto zvířat co nečistých nebylo židům jísti domoleno (5. Mojš. 14, 13). Známo jest, že láně má vřbovný zrak; krouží častokráte v nesmírné výšši a spatkovšši bole křísí svou, vrhá se přímopadně na ni. Krásné podobnoství berte Job od tohoto zvířete. Abych ukázal, že moudrost Boží ve správnosti světa lidem i sebe důvtipnějším nerozstřížitelna jest, a že proto člověku neschází všetečně v ni nahlédati, praví: „Stežky (Boží) nezná pták, aniž ji spatřilo oko láně“ (Job. 28, 7). I sv. Pavel krásně se pronesl o nerozstřížitelnosti cest Páně v tato slova: „S hlubokosti bohatství, moudrosti a vědomosti Boží! jak jsou nezpytatelní soudové jeho a nerozstřížitelné cesty jeho! Nebo kdo poznal smysl Páně? aneb byl jeho rádcem?“ (1 Římanům 11, 33—34). —

Stojíce na hoře, po jejíž jižní straně vodobod Salomounův do Betléma se táhne, a dívajíce se ke straně východní, spatřujeme horu, která nad jiné výšší jest a velikánskému cizťovému klobouku s ušatým svrškem se podobá. Na ní založil král Herodes hrad a město, jež nazval Hero-

dium. A když tento král strassnou nemocí v Jerichu zemřel (čertův její žralý za živa), dal syn jeho Archelaus mrtvolu otcovu na tento hrad slavně přenést. Když Římané Jerusalém vybojovali, bylo Herodium již jenom pelesst lotrovskou. Arabové nazývají tuto horu: el Fareidis (malý ráj) a Němcové: Frankenberg (hora Frankův). Nověm proč malým rájem sluje; snad proto, že ten, jenž na ni vystoupí, má pěknou výhledku na celé okolí; na Betlém, Jerusalém, na horu Olivetskou, na mrtvé moře, na Jordán, na hory arabské atd. Frankenberg sluje, poněvadž se na ní křižáci (od Turkův vůbec Frankové zvaní) po ztrátě Jerusaléma upewnili a nejdéle drželi. Jestli paměti-hodno, že až podnes v Palestině slovem „Frankové“ vůbec Evropané, ať jsou to Francouzové, Blačové, Španělové aneb Němci se rozumějí; kdežto slovo „Moskowitzé“ vůbec poutníky ze kteréhokoliv evropského národu významává. Z toho souditi lze, že jakožto za časův křižáckých tažent Frankové (Francie tehdyž nejvíce vojska posílala) nejmocnějšími v Palestině byli, tak za nynějšího času Rusové aneb Moskowitzé (tak zvaní od hlavního města Moskvy) co poutníci tam prosluli.

Kapitola třetí.

Den sw. Jana w Betlémě. Veliký počet přistupujících
ke stolu Páně. Nezdvořilost jednoho dylapce. Beit-Djalla.
Studnice Šilipowa. Bethsur. Gedor. Hebron.

Na den sw. Jana apostola a ewangelisty sloužil
jsem o 8. hodině mši sw. w Betlémě, w jestyni
zvané „moblitebnice (oratorium) sw. Jeronyma.“
Neznám příčinu, za kterou den (27. prosince) téhož
sw. apostola lid katolický w Betlémě také co swátek
(pro foro) slawí, kdežto mu — jak jsme swrchu
slyšeli — den sw. prvomučeníka Štěpána swát-
kem není*). Mě mši sw. bylo velmi mno-
ho nábožného lidu přítomno, z nichžto nemalá
část z nehodných rukou mých nejistvější swátost
oltární přijímala. Růžkoliv u rozličných oltářů w
jestyních Betlémských mše sw. se sloužila, přistupo-
valo po každé mnoho zbožných věřících ke stolu Páně.
A odkud byli tito nábožní věřící? Neodpovídám:
z té aneb oné fary, z toho aneb onoho biskupství,

*) Před časy byly i u nás dny sw. apoštolův zasvěcenými
swátků, a ačkoliv nyní co takové vyživeny jsou, předece je
křesťané katoličtí ve mnohých krajinách k. p. ve Štyrsku svě-
domitě slawí; chodívají w ty dny na služby Boží a nekonají
těžkých prací. Mimo tyto swátky slawí ještě mnohé jiné k.
p. sw. Pankratic, sw. Leonarda atd., kterým co patronům
dobytka velikou úctu prokazují. Byly lepší časy, když nábož-
ný lid swátky tyto slawil; časy se stávají tím horšími, čím
více nábožnost u lidu se tratí.

z té aneb oné země — nýbrž z toho aneb onoho dílu světa. — z Evropy, z Afriky, z Asie, z Ameriky. Mimo množství poutníků z rozličných zemí evropských a asijských byli zde i poutníci z afrických měst Alexandrie a z Kaira, ba ze vzdálené Ameriky, t. p. nejduší p. biskup Francisco Lopez z Mexika; op. Giuseppe Antonio Ortis, kněz z diecézy a republiky Guatimalské a jini. Wida takové množství nábožných poutníků shromážděných zde se všech končin světa a sjednocených ve víře, porozuměl jsem, jak věrně vyplnili sv. apoštolé a jejich nástupcové slovo Ježíše Christa: „Zdouce učte všechny národy“ (Mat. 28, 19), a jak se vyplnilo jiné slovo jeho: „Budeťte mi svědkové v Jerusalemě a ve všem Izraelsu i Samarijsku a až do posledních končin země“ (Skutk. apost. 1, 8). Porozuměl jsem a viděl jsem očité, proč nasse církev nazývá se „katolickou (všeobecnou) církví“ a proč my jmenujeme se „katolíky.“ Jest zajisté nasse církev „katolickou církví“; neboť jest nejvíce rozšířena a čítá významově ve všech dílech a končinách světa. Při drahé oběti mše sv., kterou jsem sloužil v památných jeskyních Betlémských, kde se Spasitel světa Ježíš Ch. narodil, a při pohledu na poutníky, kteří sjednoceni jsou se mnou ve víře v této oběti účastenství měli, upamatovával jsem se na prorocká slova Malachiásova: „Od východu slunce až na západ veliké jest jméno mé mezi národy, a na každém místě kade se a obětována bývá jménu mému obět čistá; nebo veliké jest jméno mé mezi národy.“ (Malachiáš 1, 11)*)

*) Sněm Tridentský rozumí verš tento o mši sv., oběti čisté nového zákona, která Bohu v celém světě se přiná-

Před slavnými službami Božími, které na den sv. Jana apostola ve frantiskánském kostele v Betlémě konány byly; modlil se jeden ministrant s lidem shromážděným v arabské řeči „wtru, náději a lásku“ a četl pak v též řeči epistolu a ewangelium. Mewim, proč též den kázání nebylo, a proč wznešený úřad lektora, sv. ewangelium libu čítati, malému ministrantowi světen jest. Pačolil ten četl s jistou obratností a smělostí, které jsem se nemálo divil a že které jsem poznal, že tento úřad často kráte zastává. Maje na zřeteli mladost tohoto ministranta, byl bych skoro s Dawidem zvolal: „Ž ušť nemulowňateľ a poži-
wajetich prsy dočonal jsi (Pane) chwalu“ (žalm 8, 3). Velikoz u židů a vůbec u wýchodních národů děti až do třetího roku wěku svého prsy požíwaly a tedy již mluwiti uměly, požíwal snad i tento mladý ministrant ještě prsy své matky; jisté jest, že velikou obratností jazyka svého dočázal, že by o sobě kci nemohl: „A, a, a, Pane Bože, aj neu-
mím mluwiti, neboť dítě jsem já“ (Jerem. 1, 6); ale za to mohl kci: „Zazyl můj jest (jako) péro

šl. Dobře praví prorok: od východu slunce až na západ t. j. od jednoho konce světa k druhému; neboť Asie, ve které leží Jerusalema a Betlém, platí co ona strana, kde slunce vychází; protož také žrátkla sluje: východ (orient). Amerika leží za mořem na oné straně, kde slunce zapadá, protož se nazývá: západ (occidens). Na časopočet činit položiti země k té aneb oné straně veliký rozdíl. Sdělž k. p. obywatelé Jerusalema, kteří od nás asi 500 nemeckých míl w zdálení jsou, a kterým, že jsou blíže k východu, slunce dříve vychází, mají ráno 6 hodin, máme my zde 4. hodinu ranit; ouit jsou o 2 hodiny před námi. W Americe, k. p. w Chesru nad řekou Missisipi, kde bratr můj Bedřich misiónářem byl, jsou zase o 7—8 hodin za námi, pone-
wadž jim slunce o tolik hodin později vychází a zapadá.

přsať rychle přičiňho“ (žalm 44). Nemohu se s tím náhledem srovnámati, dle kterého (a to se nejvíc v Itálii děje) chlapcům mnohé úkady v kostele se svěčují i. p. předmoblitování růžence aneb jiných modliteb. Chlapec a rozpustilost — nebá se snadno od sebe odděliti. Co se rozpustilosti týče, podobá se jistě jeden chlapec druhému tak — jako jedno vejce druhému. Viděl a slyšel jsem v jednom kostele v Bononii (Bologna) chlapce růžencem se předmoblitovati; modlil se tak pohoršlivým způsobem, že bych mu byl rád za to odměnu dal, ale takovou, jakou obdrželi od Pána Ježíše prodávající a kupující v chrámě Jeruzalémském (Mat. 21, 12). —

Asi dvě hodiny cesty západně od Betléma leží u paty horní olivových lesů cívěncené městečko Beit-Džalla (vyslov: Beit-Džalla); tamt nyní čtenáte zamebu. Městečko toto má sice pěkné položeni, ale velmi špatné domy, tak že zdaleka pravým zříceninám se podobá. Počet obyvatelů jeho obnáší asi 2000 duší a mezi nimi asi 150—200 Latinsků aneb katolíků. Největší a nejkrásnější stavění městečka jest katolický seminář, ve kterém nejdříve patriarcha Monsig: Giuseppe Valerga mladé Arabů ku kněžskému stavu vychovávat a vzdělávat dává. Ze semenistě tohoto mají vycházeti kněží světské ku vedení duchovní správy ve stanicích misionářních aneb ve farách zřizemu bítí majících. Patriarcha má již několik takových světských misionářů i. p. v Lybde, v Džisně, ve vesnici pastýřů atd.; jsou to ale kněží dle národnosti své Francouzové anebo Blahomové, a ti arabšče řeči dofonale nerozumějí; pa-

triarcha chce ale rozené Araby na kněžství vychovámati a světiti a je pať co misionáře mezi krajaný jejich ustanowovati. Bohoslovecký seminár w Veit-Djalle, jež jsme dne 27. decembra navštívili, jest stavent velké, úhledné, z předu na dvě poschodí vysoké. Ve středu stavent toho se vypíná chrám slohu gotického, 50 krokům dlouhý. Chrám ten má dosud tři oltáře; budeť však ještě šesti jinými ozdoben. Při nasti nárovníkové téhož chrámu konalo se právě požehnání pro seminaristy, jichž bylo vesměs 28; jsouce oblečeni w taláry, klečeli we stolicích w presbyteriu; byliť to mladci 12—22 let. Někteří z nich obštoupili fisharmoniku a zpíwali při průvodu na témž nástroji litanie a Pange lingua. W postově všech těch mládenčůw bylo lze pozorowati vhodný ráz: černé kostřbaté vlasy, ohnivé oči, tmavou pleť; i několik pravých moučentůw bylo mezi nimi. Přitannlo mi tu na mysl přísloví: Aethiopem dealbare (moučentua práti) — jest věc marná. Spatřiv tyto mladé moučentny w úplně černých talárech, myslil jsem u sebe: Zaky ať wypadali, majíce zcela bílé taláry řádu premonstratského (ordo candidissimus)?*) Litanie a Pange lingua od seminaristů w Veit-Djalle zpívané byly skladby we veselém slohu italském, ba mezi udělowáním sv. požehnání s nejświętější svátostí hrál jeden

*) Řád Premonstrátůw od sv. Norberta založený, měl sítečně i w Palestině a w Syrii několik klášterů (Bolland. comment. prae. ad S. Norbertum § IV et V.) Až 4 hodiny cesty severo-západně od Jeruzaléma na vysoké hoře, která „hrob Samuelůw“ sluje, měli Premonstráti klášter, který vlastně Cisterciákům náležel, jehož ale sv. Bernard Premonstrátůw postoupil (Epist. S. Bern. 253.)

z chovanců na fisharmonice tak rozmarň střih-
 ťh walců (steierischen Landler), že jsem se téměř
 octnul v horách střihsko-raňských. Myslil jsem
 u sebe: kolik krajů, t liš obyčejů; každý kraj má
 své právo (ländlich — sittlich). Aťšak bylo mi
 sděleno, že mladistvých ten seminarista má zvláštní
 hudebné nadání a že vědomosti a zručnost v umě-
 této osvojil sobě vlastními přičiněním bez pomoci
 osobitného učitele. A radosti své nalezl jsem později
 mezi muzikáři jeho i klasická díla L. p. sonáty
 Mozartovy. Seminář jmenovaný má 7 kněží co te-
 ditelů a profesorů. Po skončeném požehnání wodil nás
 profesor Don Antonio po chrámě a ústavě. Mezi
 malbami učinil na mne obraz hlavního oltáře
 velmi nemilý dojem. Widěl jsem již mnoho pě-
 ňých i nepěkných obrazů; co se ale těchto posled-
 nějších týče, zaujímá nadzmatnější obraz snad první
 místo ve světě. Obraz ten představuje zvěštování
 P. Marie (annuntiatio B. M.); anděl, jenž stojí
 před Marií, má veliká na modro malovaná kříd-
 lá jako skalní orel; široká sučka přepíná se přes
 prsa, jakoby byl nejméně rytířem čestné legie (legion
 d'honneur); postavení nohou jest jako u taneč-
 níka baletního; a obraz tento má nápis: „donné
 par l'empereur Napoleon III.“ (barem od císa-
 ře Napoleona III.). Stačí měli přislovit: Donum
 quodcunque aliquis dat, proba (Strab.) t. j.
 cťwal každý dar, který ti někdo dá, aneb jak
 Němci říkají: Einem geschenkten Gaul sieht man
 nicht in's Maul. Já ale neostýchal jsem se i
 před velebným vůdcem našim pokárati tento ne-
 wůstný obraz — tento dar císaře Napoleona III.;
 aťšak wel. Don Antonio dal osvědčení, že obraz

ten za jiný slavnější zaměněn bude. Důstojně tomuto obrazu po boku stojí obraz na oltáři postranném vpravo, jenž představuje sv. Žití a jest výtvořem štětce kněžny francouzské Aurelie Latour d' Auvergne. V 15tém století žil v dominikánském klášteře S. Marco ve Florencii slavný malíř, bratr Giovanni (Jan) Angelico de Fiesole. Mezi velkým počtem obrazů výtvořených, které bratr Jan maloval, nachází se také jeden překrásný obraz představující pannu Marii. P. Maria jest na něm tak výtvořně malována, že básník Buonarrotti na Jana tyto verše složil:

O Giovanni è salito in Paradiso,
 Il volto di Maria a vagheggiare,
 O Ella è scesa in Terra, e il suo bel viso
 A lui venne ad espor per ricavare.

E. j. nebyl-li Jan v ráji, aby tam pohledem na tvář Panny Marie zbožností rozvícen byl, stoupila Maria k němu na zem a dala mu spanilou tvář svoji spatřiti.*)

Tot o kněžně Latour d'Auvergne'ové říci se nemůže; ona ani v ráji nebyla, aby se tam byla na sv. Žití podívala; aniž tento světec sestoupil k ní na zem; sice by jej byla docela jinak namalovala. Má-li kněžna tato jakého výtvořného nadání pro malířství, mohou čtenákové posouditi sami, čím-li jim, že sv. Žití vypořobněn jest z části co turecký janičár a z části co uherský husár; že má ruce příliš dlouhé jako op asijský (orangutang, satyrus cercopithecus) a že vů-

*) Viz: G. Brunner's Kunstgenossen der Klosterzelle Bd. 1. S. 126.

bec celá ta malba nijakých nemá souladných rozměrův. — Obraz třetího olštáče představuje na nebesstoupení Páně. Don Antonio uměl nás také do semináře; tento má umnitě prostorné sály, zvláštní byt pro nejv. patriarchu a světnice ke studování a jest vůbec nenepodoben klášteru, an se kti stran přistaven jest ke chrámu. V bytu p. patriarchy viděti jest podobizně císaře Napoleona III. a anglické královny Viktorie. Stojí tam také klavír; posadiv se k němu, hrál a zpíval jsem na žádost Don Antonia několik kusů; německé písně složené od Šuberta a Brocha líbily se velmi Don Antonio-vi a všem posluchačům, ačkoliv textu nerozuměli. Poznám jsem z toho, že ač byli jenom lehkomázné, veselé hudební italské zvykli, přece také v německé vážné hudbě zálibu mají.*). — Chovanci semináře vyučují se ve všech vědách a řeckých kněžím potřebných; dle národnosti jsou mladíci tito nejen Arabové, nýbrž také z ostrova Cypru, z Bejru'u atd. Mezda-jí se však Arabové mítí zvláštního povolání ke stavu kněžskému; neboť dosáhnuvše v ústavě částečného vzdělání, odcházívají a přestupují ku světským úřadům. Teprve po mnohu let dočkal se

*) Mluvil jsem v Jerusolémě s jedním italským knězem, který hudebně skladby Hajdn'ovy, obzvláště „die Schöpfung“ velmi vychvaloval; jest to ovšem dílo, které všechnu chválu zasluhuje. Povídá se, že nábožný Hajdn skládaje dílo to, každodenně na kolena padl a ruce se modlil, aby mu Bůh pomoci a síly ku sňatnému dokonání díla tohoto uděliti ráčil. Jako kniha b. Tomáše Kempensského (o následování Christa) téměř do všech řečí přeložena a vůbec známa jest, nápodobně jest i text hudebního díla „die Schöpfung“ i do francouzské, italské a do jiných řečí přeložen a hudba Hajdn'ova jest vůbec známa.

patriarcha owoce z ústvou svého, vysvětlivo r. 1863 několik chovanců na kněžství. —

Vyproše od Don Antonia černou lávou a vsselilými lahůdkami obslouženi, sestoupili jsme s horu, na jejíž východní straně Beit-Djalla leží, a přišli jsme na pravo do údolí, na jehož začátku viděti jest studnici z velkých kamenů zděnou a kaple nenepodobnou. Tam bylo množství žen, které všem práblo čistily, a všem vody nabíraly. Viděti tyto nejen dle obleku, nýbrž i dle obličejů velmi nekrásné ženy, myslil jsem u sebe, že ani jedna z nich není Rebekou, o které písmo sv. praví, že byla děvče krásná a panna přepěkná (1. Mojš. 24, 16). Možná, že již za času Abrahámovy ženy chananejské (tedy také ony v okolí Beit-Djally) krásné nebyly, poněvadž tento praotec, vysílaje služebníka svého hledat manželky Izáckovi, přisáhou jej zámákal strze Hospodina, Boha nebes i země, aby mu nerozal manželky z dcer chananejských (1. Mojš. 24, 3). Služebník tento šel až do Mesopotamie*), a tam u města Nachorova (t. Haran, Helenopolis) našel krásnou Rebeku, která právě u studnice věderce vodou naplňovala. — Odebral se s jistou nevolostí od nekrásných Rebek Beit-Djalla-ských, šli jsme velmi suchým vyprahlým údolím dále. Venom semotam viděti kousek pole; kdo ale náš semeno seje, seje — v zem skalnatou (Mat. 13, 20) a protož mu pole mnoho užítu nepřináší; viděti jest posud, že v údolí tomto, jehož horu

*) Mesopotamia (t. j. země mezi řekami Eufratem a Tigrisem) od Jerusalema severo-východně asi 50 dní cesty vzdálená sluje uhus pod tureckou vládou El Džesira t. j. poloostrov.

skalnaté jsou, býval druhdy malný potok; ale i o něm platí slovo Joelovo (1, 20): „nebo vyschly studnice vod.“ Kráčíce dále v tomto přelutném údolí, došli jsme v polebné ke studnici Filipově (Philipsbrunnen, arabšty: Ain Yalo). U této studnice událo se, co vypravují skutkové apoštolští:

„Mluvil anděl Páně k Filipovi řka: Vstaň a jdi tu polební straně, na cestu, kteráž vede od Jerusalema do Gazy, tať jest pustá. I vstavo šel. A ať muž moučenín, komorník, mocný (dvorčenín) královny moučenínské Kandace, kteráž byl nade všemi poklady jejími a byl přijel do Jerusalema, aby se tam modlil, a navracoval se seďe na voze svém a čta Isaiáše proroka. I řekl duch Filipovi: Přistup a přidrž se vozu tohoto. A přiběh Filip, slyšel jej, an čte Isaiáše proroka; i řekl: Myslíš-li, že rozumíš, co čteš? Kteráž řekl: I kterať mohu, nerozumíš-li mi něčto? a prosil Filipa, aby vstoupil a seďel s ním. Misto pať písmo, kteráž četl, bylo toto: Jako omce i zabiti veden jest: a jako beránek bez hlasu před tím, kdo jej stěže, tať neotvřel úst svých. V ponížení soud jeho objat jest. Kdo jeho kdo vypraví? neb vyňat bude ze země život jeho (Isaiáš 53, 7—8). I promluvil komorník k Filipovi a řekl: Prosim tebe, o kom to mluví prorok? o sobě-li či o někom jiném? Tedy otevřev Filip ústa svá a počav od toho místa, zvěstoval mu Ježíše. A kdž jeli cestou, přijeli k jedné vodě; i řekl komorník: Ať! toť voda, což zbraňuje, abych nebyl pokřtěn? Řekl pať Filip: Věříš-li celým srdcem, může to býti. A on odpověděv řekl: Věřím, že Ježíš jest

Christus Syn Boží. I rozkládal státi vozu: a sstoupili oba do wody i Filip i Komorník, a pokřtil ho. Řeky pak wystoupili z vody, uchopil duch Páně Filipa a newiděl ho mce Komorník. I jel cestou svou raduje se." (Skutk. apost. 8, 26—39).

Údolím, do kterého jsem čtenáče zavedl, vedla druhdy cesta z Jerusalema do Gazy*). Již za časů Filipových musila býti cesta tato pustá, na které málo cestujících pojíždělo, což vysvětluje ze slova písmo sv.: „Jdi tu polební straně na cestu, kteráž vede od Jerusalema do Gazy, tať jest pustá" (Sk. ap. 8, 26). Uvšsať cesta tato musila býti předece taková, že se po ní na voze jeti mohlo; neboť Komorník moutenínstý a Filip jeli na voze. Nynějšího času není snad v celém tomto údolí místa, kdeby vůz — státi mohl; widěti tam jen skály a kameny. U paty hor, která le straně východní se vynáší, přhší se potůček, nad kterýmžto z prvního kamene wystawena jest studánka, kteráž se podobá velkému whklenku; jest ale z wětší části rozhourána. Toť jest památná ona studnice Filipova, jejíž wodou Filip Komorníka křátowny z Kanbace

*) Prastaré město Gaza (t. j. silné, první), o kterém již w 1. k. Mojš. 10, 19 zmínka se činí, leželo w zemi filistinské nedaleko moře na hranicích Egypta; za nynějšího času stuje Ghaseh. Jaké osudy toto město během století mělo, wypravuje písmo sv. (Josue 15, 37, soudcůw 1, 18; 16, 1 a násl. 1. Samuel. 6, 17; 2. král. 18, 8). I proroci Amos 1, 6—7, Jerem. 47, 1; Zachar. 9, 4 o tomto městě mluví. Řeky král Macebonský, Alexander Welký, podmanitw Fenicii, zemi jüdskou, která se mu dobrowolně podrobila, do Egypta táh, postavila se mu na odpor první Gaza, jižto werný křesťanec Batis s arabstými žoldnéři bránil. Než nemohl Alexandrowi dlouho wzborowati; Gaza dobyto, ač hajtelové její až do posledního muže bojowali (Arrian. exped. Alexand. 2, 26.). Wž dále písmo sv. 1. Machab. 1, 61; 18, 43—48.

Dobré slunce nám je přeje,
 Samo loná jeho war,
 Samo nám je sladí,
 Proto statí, mladí
 Chwalme slunečko! (Macháček)

Ž nedaleké vesnice došlo k nám několik starých a mladých Arabův, kteří čekali jako ubozí Lazarové, až jim podáme zbytky ze stolu nasseho. Jest v Orientě obyčej, že kdokoliv Evropané se usadí, aby pojedli, přicházejí chudobní Arabové, aby také nějakou částku jídla obdrželi; častofráte se jim sestro tak mnoho, že jsem si mysl: „Odkud nakoupíme chleba, aby pojedli tito? Za dvě stě peněz chleba nestačí jim, aby jeden každý něco málo vzal.“ (Jan, 6, 5.) Sebrali jsme drobtů, kteříž z nasseho jídla pozůstali a rozdělili jsme je mezi chudobné Arabů; ale což to bylo mezi tak mnohé!

Na místě, kde studnice Filipova se nalézá, stával druhdy kostel a klášter, z něhož jenom několik zřícenin viděti jest, jmenovitě 3 dosti zachovalé sloupy; ostatní rozsedlo Turci rozbourali, tak že kámen na kamenu nezůstal. Asi hodinu cesty od též studnice viděti ke straně jižní městečko aneb velikou vesnici, která na příkré stráni hory jako hnízdo vláštovců přilepena jest a Betih sluje. Arabové ji také nazývají Beit Zur aneb Beit Szur. Jest to staré město Bethsura, (Bethzur, Bessur), které pokolení Zúdomu za podíl se dostalo (Jof. 15, 58). Mezi městy Zúbskými, kteráž král Roboam rozdělal a upermil, bylo také město Bethsur (2. Paral. 11, 7). Za času válek, kterou vedl Zudas Machabejský s Zbumejskými, bylo město toto silnou pevností proti tváři země Zdu-

mejské (1. 4, 61). Říšiáš, vojenský vůdce syrského krále Antiocha Epifana, ztratil v bitvě se Židy i pevné město Bethsura (tamtéž 6, 7); později ale přitáhl král tento s velkým vojskem, položil se u Bethsuru a spálil město toto ohněm (tamt. 6, 31). Posléze bylo město Bethsur od Simona Machabejského opět vystavěno a opatřeno (t. 14, 33). Tak znamenitým pevné město Bethsura bylo — vypravují nám knihy Machabejské (viz také 2. Mach. 13, 19). Zdá se, že toto město i obyvatelé Jerusalemské ve veliké vážnosti měli, ješto že cti jeho nazvali jednu ulici v Jerusalemě — Bethsurskou (2. ř. Esdráš. 3, 16). Zdá se i pravdě podobno, že nynější vesnice Betih aneb Beit-Sur staré ono město Bethsur jest; neboť leží v skutku na úzkém, se všech stran vysokými horami obehnaném místě (in angusto loco, Engpasse) (2. Machab. 11, 5), ačkoliv vzdálenost jeho od Jerusalema nestorodává se s onou, již Písmo sv. uvádí*) (pět honů, quinque stadiorum) — Medaleko Bethsuru spojuje se s údolím, ve

*) Židé měřili vzdálenost podle honů (stadium). Jeden hon měl dle Herodota (II, 149) 600 řeckých stěrců, a dle Plinia (H. N. II. 21.) 125 římských kroků t. j. 625 stěrců. Jeden hon byl 40tý díl zeměpisné (geografické) míle, tak že oněch 60 stadii aneb honů, kterých Emaus od Jerusalema vzdálen byl (Luk. 24, 13), činilo asi půl druhé míle, a oněch 15 honů z Jerusalema do Bethanie (Jan 11, 18) asi $\frac{3}{8}$ míle. Sel jsem dvakráte z Jerusalema do Emausu a potřeboval jsem k tomu asi 4 hodiny, do Bethanie — ne zcela hodinu. Kdyby vzdálenost staré Bethsuru od Jerusalema na místě s vrchy uvedeném, (2 Mach. 11, 5) jenom „pět honů“ obnášela, došel by tam cestující z Jerusalema asi za dobrou čtvrt hodiny, což věc nemožnou jest. Kdo rychlým krokem kráčí, potřebuje z Jerusalema přes Betlém (když horám se vyhýbá) až do Bethsuru nejmeně — 5 hodin.

Kterém stojíme, jiné údolí, o kterém spisovatelé soudí, že za starých časův slulo „údolí Sorek“*) Tamt přebývala ona slomátná žena jmenem Dalila, která na radu knížat filistinských a že jí lažbů z nich tisíce a sto stříbrných dáti přislíbil, silného Samsona svedla a jej filistinským ku potrestání odemzdala (kn. Soudců l. 16). Spisovatelé mají také za to, že jest toto údolí totéž, do kterého vysláno bylo od Mojžíše 12 knížat, aby prohlédnuli zemi chananejskou, a z něhož tito weliké hrozny přinesli. „A jdouce (tito vyslancové) až ku potoku hroznu, ukežali ratolest s hrozmem jejím, kterouž nesli na sochoře dva muži. Z jablek také granátových a z fíků toho místa uesli, jenž nazváno jest Neheleškol, to jest potok hroznu, proto že obtuž hrozen nesli synové israelští“ (4. Mojž. 13, 24—25). Že toto údolí před časů welmi úrodné býti muselo — toť jisté jest; celé položení jeho hor ke straně jižul jest takové, že se tam víno výborné datiti mohlo. Víno, které až podnes u Hebronu roste (a Bethsura jest od Hebrona ne pětliš vzdálena), jest výborné a podobá se nejlepššímu vínu, které v jižních evropských krajinách máme. Eš. r. p. konsul Reuf z Wolfsburgu poslal mi v Jerusalémě laškavě několik lahvic takového Hebronského vína, a přiznávám se, že jsem si ptál, by nějaký laškový král Artaxerxes naklibil, aby se také mně, jako kdysi knězi Esdrášovi — až do sta sudů (takového) vína dávalo (1. Esdráš. 7, 22). —

*) Wjz: Die heiligen Stätten von Jakob Mislin. 4 Theil. pag. 26.

Gewerně ob Bethsury leželo w horách město Gebor, jedno z oněch měst, která při rozdělení pokolení Judowu za pobíl se dostala (Jos. 15, 58); jmeno své obdrželo ob Gebora, syna Samuelowa (1. Paral. 4, 4). Za časů wáleš bratři Machabejských s králem Antiochem přitáhli polní vůdce krále tohoto, Gendebeus, k městu Geboru, dal je rozdělati, jeho brány zahrabiti, a postavil tam jízdné a vojstvo, aby vyhazejíce procházeli země jidské, jakž jemu král poručil (1. Machab. 15, 39—41). —

Obebejeme-li se ob Bethsury k jihu dále, dojdeme asi za 2 hodiny velmi smutným a wyprahlým údolím do jiného hlubokého a úzkého údolí, které sluje: Mambre aneb Mamre. Údolí toto není tak neúrodné jako jiná údolí země Palestinské; neboť w něm widěti winohrady, stromy, kowiny atd.; roste tam také ono wšborné wíno, o kterém jsem se již swrchu zmínil. Jmeno své obdrželo ob Mambre Amorrhajského, bratra Esolowa a Anerowa, kteří učinili smlouwu s Abramem, když tento pronásledowal krále, kteříž byli jali bratra jeho Lota (1. Mojž. 14, 13—14). W tomto památném údolí bydlel Abram a wzdělal tam oltář Hospodinu (1. Mojž. 13, 18); zde obdržel ob Boha zaslíbení, že se mu narodí syn a že stěně aneb potomstvo jeho bude tak bez počtu, jako hvězdny na nebi (tamtéž 15, 5). Pro zaslíbení, které zde Abramovi se stalo, považowalo se toto údolí vždy za „swaté.“ W údolí Mambřejském uhořel Abram s manželkou svou Sárou tři andělů; zde prosil Abram Hospodina o milosrdenství, aby nezkažil hříšných měst Sodomu a Gomorhu (1. Mojž. Kap.

18). Už podnes viděti lze v tomto údolí zříceniny, dvě zdi a u nich vyšchlou cisternu. Židé nazývají místo toto, nacházející se asi malou hodinu cesty před Hebronem „dům Abramův“ a Arabové „Ramet el Kalil. Povíká se, že na tomto místě seděl Abram ve dveřích stanu svého v nejvěšším horku dne, když se mu ukázali tři muži — andělé — (1. Mojš. 18, 1). V údolí Mambrejském koupil Abram od Efrona za čtyry stálosti šitbra pole s jeshni, ve kterémto pochovával Sárů, manželku svou (1. Mojš. 23, 19). Na témž poli a v též jeshni pochovávali Isák a Ismael později i otce svého Abrama (1. Mojš. 25, 9); tamť pochován byl také Isák s Rebečkou manželkou svou; tam pohřbena jest i Lia, a tam žádal i Jakub pohřbeni býti (1. Mojš. 49, 29—30). Jestyně, ve které hroby rodiny Abramovy se našly, slula Machpelah.

Zdouce tímto velepamátným údolím dále, dojdeme do města Hebronu. Sméno tohoto města významné v naší věci totiž co společnost, obcowání, účastenství (participatio); snad proto, že leží v údolí Mambrejském, ve kterém Bůh sám Abramovi se zjevil a s ním duchovně obcował. Arabové nazývají je el-Khulil t. j. přítel Boží a sice od Abrama, kterého písmo sv. nejen starého (1. Mojš. 15, 6), nýbrž i nového zákona (Zač. 2, 23) mužem spravedlivým a přítelem Božím nazývá. Hebron jest jedno z nejstarších míst země chananejské, o němž již v 1. l. Mojš. 13, 18 zmínka se činí. Do Hebronu přišlo také dvanácte oněch kněží, kteří ob Mojžíše vyslání byli k prohlédnutí země chananejské; Hebron

ještě město o 7 let starší nežli prastaré město Tanis aneb Zoan v Egyptě (4. Mojj. 13, 23), a slulo také Urbé (Kirjath Urba), což vysvětluje slovo: „A umřela (Sára) v městě Urbé, kterěž jest Hebron v zemi Chananejské“ (1. Mojj. 23, 2) a: „jméno Hebron prvé slulo Kariatharbe“ (Josue 14, 15 a 15, 13)*). Jistá věc jest, že prastaré město toto pro události, které se v něm zběhly, velepamátné jest. Zde žili a pohřbeni byli patriarchové Abram, Izák, Jakob, a manželky jejich: Sára, Rebeka a Lia; z Hebronu aneb aspoň z okolí jeho táhl Jakub se syny svými přes Bersabe do Egypta (1. Mojj. 1. 46); když Izraelité z Egypta do Palestiny se navrátili, vybojoval Josue město Hebron a odevzdal je Kalebowi (Jos. 14, 13). Mezi městy, která levitům a kněžům odovzdána a za svobodná města prohlášena byla — nacházel se také Hebron (Jos. 20, 7). Dawid byl v Hebronu za krále pomazán a měl tam přes 7 let své královské sídlo (2. Sam. 2, 1—4; 5, 13. 1. král. 2, 11). Zde také povstal Absolon proti otci svému Dawidovi (2. Sam. 15, 9, 10). Král Roboam otevřel a ohrabil mezi jinými městy také Hebron (2. Chron. 11, 10). Když Židé ze zajetí Babylonského byli se navrátili, přebývali také v Hebroně (Neh. 11, 25); za času Machabeův náležel Hebron ku krajině Idumejské, ale Judas Machabejský je vybojoval (1. Mach. 5, 65). V poslední válce židovské byl nejen Jerusálém, nýbrž i Hebron od

*) Starší židovští spisovatelé mají za to, že jméno Kariatharbe významemá tolik, co „město čtyř mužův“ totiž: Adama, Abrama, Izáka a Jakuba, praotcův to lidu židovského, kteří zde buď žili, buď pochováni byli.

Římanům vyvrácen a zbořen (Joseph: bell. judaico IV. 9, 7, 9). Co se týká hrobů patriarchů Abraháma, Izáka a Jakuba, o těch svědčí nejen Josef Flav. (ant. 1, 4) nýbrž i jini spisovatelé l. p. Eusebius, Jeronym (Onomast. Art. Arb. a jini, že skutečně v Hebroně se nacházejí. Jsou to messité turecké, ale bohužel žádný křesťan k nim přistupu nemá; i my jsme jich uviděli.*) Messita, v nížto hroby ty jsou, jest velké, ohromnou zdí obelhané stavení. Povídá se, že původně byla křesťanským chrámem, jenž od císařovny sv. Heleny vyřazen byl. R. 1167 bylo v Hebroně katolické biskupství založeno, které však dlouho netrvalo; neboť r. 1187 opanovali Turci nejen Jerusálém, nýbrž i Hebron, který od toho času v jejich moci se nachází. Nynější Hebron počítá asi 10,000 obywatelů, jest dosti dobře staven, ale jako turecká města vůbec — nečistý. Nečistota jest vlastností všech orientálních měst, a obyvatelé jejich měli by doslovně vzíti napomenutí proroka Izaiáše: „Umejte se, čistiť budete“ (1, 16). Jestli domoleno, že zornější čistoty města souditi o vnějšní čistotě obywatelů jeho, nemůže se o žádném orientálním městě říci, co praví sv. Jan o městě Boží a o čistotě a svatosti nebesťanů: „Samo pať

*) Jak známo, měl Noe tři syny: Sema, Chama, Jafeta. Potomci Sem-ovi (Semité) rozzářili se po Asii; Chamité po Africe a Jafetité po Evropě. Surraya Passa pravil jednou frantiskánovi Fr. Giuseppeovi: Kdo chce v Hebroně hrob Abramův viděti, musí býti Semitem a muslimanem. Křesťané ho viděti nemohou, poněvadž jsou Jafetité a byli byli také Semity, nejsou muslimau. Židé jsou sice Semité, ale poněvadž ukřižovali Christa, kterého my (Turci) také za velkého proroka vyžalujeme, nesmějí též hrobu Abramova viděti (To mi řekl br. Giuseppe).

město (bylo) zlato čisté, podobné čistému stlu“ (Zjemení 21, 18). Procházející se po ulicích města orientálního spatkuje sem tam vsselijaké ode psů od polu sežrané scípliny, a není mu kci: „Ulice města byla zlato čisté jako prohlédací stlu“ (Zjem. 21, 21). Myslel jsem častokráte u sebe, že není divu, když v takovém nečistém městě vypukne mor, což při parnu, jakž tam bývá, snadno státi se může. —

Kapitola čtvrtá.

Frantisskání z Itálie a ze Španělska vyhnaní. Poutnický dům v Betlémě. Město Thekua. Vestyně Ddollam. Svatý Sába a klášter jeho.

Z Betléma, kdež jsme se zdrželi několik dní, podnikli jsme ve společnosti oo. frantisskánův rozličné výlety na vsselická památná místa v okolí Betlémském. Někteří z těchto míst jsem lastavým čtenářům již popsal; ale nezmínil jsem se ještě o kláštere, jehož lastavého pohostinství jsme po ten čas použili. Frantisskání Betlémsští jsou dle národuosti Italíáni a Španělowé; bývá tam častokráte i německý frantisskán a sice pro poutníky, jenžby v německé řeči zpodobati se chtěli. Za času našeho pobytu v Betlémě přišlo tam z Itálie šest frantisskánů noviců; mladci to asi 20 leti a roztomilí lidé. Uboží museli svou vlast a otčinu opustiti; a za kterou přčinou? Král sar-

binšth, Wiktor Emanuel, zrušil mimo jiné i jejich klášter a chtěl je donutiti, aby se stali vojáky. Oni ale měli již jiného polního vůdce, sv. Františka Asišského, kterého v antifoně ad Magnificat nazývají „vozem a vozotajem vojska svého“ (tu nostrae militiae currus et auriga). Přšli tedy z Itálie a odebrali se do sv. země, chtěce tam věrně žiti dle řeholů aneb pravidel, kteráž ob sv. Františka obdrželi. Útěš jejich z nepořádků Itálie uvehl snadný, a ubožt mnoho vystáli na cestě nesnázi a nebezpečnostmi, než se jim podařilo do sv. země se dostat. Řekolím jsem spatřil tyto mladé mučenky, jenž trpěli pro řeholu svoji, přítanula mi požádá na mysl slova, která sv. František na řeholu svou potahoval: „A kteřížkoli tohoto pravidla budou následovati, na ty požij a milosrdenství“ (Galat. 6, 16). Mladci tito dostali se napotom do kláštera sv. Jana v horách (ad s. Joannem in montana), kdež klerikát svůj nastoupili a studia svou dokonali.

Vyšel v Betlémě i několik františkánů kněží přišedších ze Španěl. Z tito ubožt opustili — jak jsem slyšel — svou vlast, poněvadž jejich klášter zrušen byl. Z tito tedy, nejříve přijati u svých, vyšli ven z domu a města svého, vyrazili prach z nohou svých a odebrali se do sv. země. Já myslím u sebe: Lehčeji bude zemi Sodomských a Gomorských v den soudný, nežli oněm městům — (Mat. 10, 15 —), ze kterých ubožt tito františkáni vyhnáni byli.

Z při kláštera Betlémského jest tak zvaný hostinný dům; jest to jedno oddělení budovy klášterní, kdežto poutníci uhostěni bývají. — Bez

rozdílu národnosti — mohou zde pouťníci ti po tci bny se zdržovati; jídla dostávají w jednom večeřadle. Mám se přinešlo jídlo do světnice. W hostinném domu tomto sejde se obzvláště w čas vánoční mnoho pouťníků, tak že františkáni neztíká se tážáti: Odkud nakoupíme chleba, aby pojedli tito? (Jan 6, 5). Zámožní pouťníci dávají františkánům ovšem dobrovolně almužnu, ale přichází tam také mnoho — a to z větších částí — takových pouťníků, z nichžby každý se žal-mistou tci mohl: „já pať nužný jsem a chudý“ (ego autem mendicus et pauper sum žalm 39, 18). Postavení františkánů Betlémských jest proto nepřijemné, že častokráté různice a sváry mají s rozkolníky, jesto ku klášteru jejich přistaveny jsou také kláštery Řeků a Arménů; tak mají přiležitost cvičiti se w trpělivosti. Františkáni tito stěhou svatá místa w jeskyni narození Páně a musejí proto od rozkolních Řeků a Arménů mnoho snášeti. Za tou příčinou může každý z nich tci: „Služebníků tvých zajisté oštkhá jich a w oštkhání jich obplata mnohá“ (žalm 18, 12). Zdá se, že to rozkolníky nemálo mrzí, že w Betlémě jen jednu svatyni (sanctuarium) mají a sice ono místo, kde se narodil Pán a Spasitel náš (a to místo sobě neprávě přivlastnili); všedla ostatní místa w jeskyních Betlémských náležejí výhradně katolíkům, a není Řekům ani Arménům dovoleno, konati w nich služby Boží.

Odeběheme-li se jižně od Betléma, dojdeme přes hory a přes dolů asi za tři hodiny k pahrbku, na kterém druhdy stávalo město Thekoa aneb Tekua, Tekue, které patřilo k pokolení Judovu. Z toto

město ohradil a operovníl král Roboam (2 Chron 11, 6). Z Tekue pocházela ona moudrá žena, kterou poslal Joab, aby Dawida s Absolonem opět smířila (2. král. 14). Prorok Amos, který prorokoval za dnů Džiáffe, krále Súdského, a za dnů Jeroboama syna Joasova, krále Izraelského, pocházel z města Thekue (Amos 1, 1); on tam také zemřel a ještě za času sv. Jeronyma ukazoval se tam jeho hrob (Onom. s. v. El-Thecua), ačkoliv již tehdyž Thekua jenom dědinou byla. Když Jeremiáš prorokoval o pítazeň Babilonských proti Súdským pro nepravosti jejich, zvolal: „Posilňte se synové Benjaminovi u prostřed Jerusálema a v Tekue trubte trubou . . . nebo zlé viděno jest od půl-noci a potřeň veliké“ (Jerem. 6, 1). Ze obywatelů města Thekuy po návracení se lidu ze zajetí Babilonského také ždi a brány Jerusalemské stá-
věli, vypravuje druhá kniha Esdrášova (3, 5 a 27). Povídá se, že při narození Spasitelovu ukrut-
ný král Heródes i v Thekue děti zavražditi dal. Ostatní osudy tohoto prastarého města vypravuje Jakob Mislin (Die heiligen Stätten, 4. Theil, S. 13) takto: Když byl římský polní vůdce Titus v Jerusalemě, poslal Jozefa Flavia s 2000 lóni do Thekuy, aby vyšetřil, zdaliž toto místo pro stany se hodí. Za času Theodosia mladšího zemřelo zde mnoho mnichů smrti mučedníkou. Řasán vypra-
vuje, že obywatelé dvou blízkých měst, jichž dle jmena neudává (snad Betlém a Thekua), tyto své své mnichy v tak veliké uctivosti měli, že po jejich smrti se zbratř jedni proti druhým vyšli a vojnu vedli a sice proto, aby se rozhodlo, kteří z nich ostatky těchto sv. mučedníků dostati mají.

Tať velikou úctu měli ve 4tém století křesťané k ostatkům swatých *). Dle wyprawování Kasianowa žili tito mníši u městečka Thekue. Za časů křížáčích tažení darovala královna Melisende toto město kanovníkům Božího hrobu co náhradu za Bethanii. R. 1138 byli zde rytíři Božího hrobu, jenž byli obywatelům Thekue na pomoc přišli, od newěticích usmrceni. V Thekue měli křesťané velkú a krásnú kostel, jehož zříceniny, sloupy totiž, zdi, znať zmíněných rytířů atd. až podnes se spatřují. Ostatně jest město samo zcela zbořeno.

Žiž často kráte jsem pravil, že celá Palestina — vyjma některé úrodné krajiny — pouští se podobá; a vsať krajina u Thekue jest poušť nade vslechny jiné smutnější. Žiž za starých časů nahřwala se krajina tato pouští; neboť čteme, že Židé wedeni jsouce Jozafatem proti Moabským a Ammonitským „kdž ráno wstali, táhli po poušti Thekue“ (2. Paral. 20, 20). Kdž bratři Machabejští, Jonathas a Šimon se doměděli, že Bachides, polní wůdce krále Demetria, jich hledá zabiti, utekli oni a wšickui, kteří s nimi byli, na poušť Thekue (1. Mach. 9, 33). Poušť tato nedá se popsat; kdo ji widí, musí říci, že se nachází „w zemi pusté, necestné a bezwodné (in terra deserta, in via et in aquosa, žalm 62. 3). Samé tu skalý, a žádného místa, kdeby nějaká úroda se spatřowala. Sm. Zero-

*) Sw. Romuald, zakladatel řádu kamaldulenského, žil co poustevník také nějaký čas ve španělské provincii Katalonii. Kdž se opět do Itálie nawrátili chtěl, bránil mu w tom Katalorští a nechťeli ho pustiti, ba někteří zamýšleli ho zabiti, aby ho aspoň mrtvého u sebe měli, kdžby ho živého mlti nemohli. On ale ušel úkladům jejich, nawrátil se do Itálie a zemřel co 120letý luet r. 1027. (Wiz: Spanisches für die gebildete Welt od A. Stolza.)

nym popisuje tuto poušť takto: Ultra nullus est viculus, ne agrestes quidem casae . . . tanta est eremi vastitas. Et quia humi arido et arenoso nihil omnino frugum gignitur. cuncta sunt plena pastoribus, ut sterilitatem terrae compensent pecorum multitudine. T. j. Dále již není ani vesničky, ani ani jaké polní chatrče . . . tak náramná jest pustota samoty této. A jestto ve vyšší a pšitě zemi zcela nic se nerodí, jest tu plno pastýřů, by neplodnost země množstvím dobytka vyrovnali (Hieron. prol. in Amos). Skály jsou plny jestvny, ve kterých přebíí snad loupežníci a požději pousterovíci se zdržovali. V takové jestvni přebýval sv. pousterovník Hilarion.*). Řdýž k němu jednoho dne loupežníci do jestvny přišli a se ho tážali: Cožs děláš, řdýž tě loupežníci přepadli? odpověděl: Řdo ničeho nemá, neboj se ani loupežníků. Ale řdýž tě mohou života zbavit, pravili loupežníci. Já se smrti nebojím a jsem každou chvíli k ní připraven — odvětil sv. Hilarion, a tím přivedl loupežníky na cestu ctnosti. Jedna z těchto jestvny u Thebů sluje Odollam. Do této jestvny se šel David na útěk svém přeb Saulem. „Odšel tedy . . . David a utekl do jestvny Odollam (1. král. 22, 1). Tam k němu přišli tři ubatní muži aneb hrdinové Jafob-Bassebeth, Eleazar a Gemma v čas žně a přinesli mu s nebezpečstvím života vodu z cisterny, kteráž byla v Betléme u brány (2 král. 23, 13—15. a 1. Paral. 11, 15 et sequ). Ždá

*) S. Hieronymus vypravuje, že sv. Hilarion se zdržoval v jedné poušti jižní Palestiny, Majuma zvané; dle jiných šla poušť ta Thebatha.

se vyslal, že na blízku bývalo i město, které Odollam vládlo; neboť král Roboam rozdělal mezi jinými městy také Odollam (2. Paral. 11, 7). O synech Zúdomých se praví, že bydleli také „v Zanoa, v Odollam a ve vsích jejich“ (2. Esdr. 11, 30.) O jestyni Odollamské zmínku čini také prorok Micheáš (1, 15) v tato slova: „Jestě dědice přivedu tobě, jenž bydlíš v Marefa; až do Odollu přijde sláva israelská.“ Marefa (dědictví) bylo město Zúbské hrazené; prorok chce těmito slovy říci: Marefa dostane jiného dědice t. j. Asyrského, a hrdý Izrael bude se skrýmati v Odolle. O městě Odollamu jest také řeč v 2. knize Machabejské (12, 38), kdež se vypravuje, že Zúbas Machabejských sebrav vojsko přitáhl do města Odollamu a že tam, poněvadž byl sedmý den, sobotu světil. Z města tohoto viděti lze ještě některé zříceniny, které velkemu rozpadlému hradu se podobají.

Jestyně Odollamská jest jen malé půl hodiny od bývalého města Thekuy vzdálena, protož se také nazývá „jestyně Thekua“. Arabové ji jmenují el Maama (doupě, skrejš);*) vchod do ní jest velmi obtížný a nebezpečný. Zde se po příkré stráni horu přes skály, po kterých jenom kamzíkové obratně lézti dovedou. Vchod do jestyně jest nízký a úzký, uvnitř ale má jestaně na pravo i na levo mnohé chodby, které konečně v jedné velké síni, jejížto klenuti vysoké jest, se spojují. Kdo sobě chce jestyni Odollamskou představit, ať se podívá na proslulé Mloramské jestyně u Adaniowa

*) Slovo Maama stovnávalo by se podobně se jménem jestyně Majuma, ve které dle sv. Jeronyma — sv. pontievník Hilariou žil byl.

(Vhči stála), u Attin (Vhpusťel), u Sloupa a u Dchoze. I do jestyně Ddollarmské nelze jíti bez vůdců a bez pochodů. Kdo ji celou projde, vykoual cestu malé hodiny. Že jestyně ta velká jest, z toho souditi lze, že i Davidovi, kdž se v ní skrýval, přišlo asi 400 lidí (1. král. 22, 12.). Král Saul pronásledovav Filistinské, navrátil se s 3000 muži do pouště (Thebue), hledaje tam Davida a věrných jeho. I přišel ku státní ovci, kteréž se mu navrhly jdoucímu, a byla tam jestyně, do kteréž všel Saul na potřebu (aby tam spal). David pak a muži jeho křili se dále u vnějšní straně té jestyně. I řekl služebník Davidovi k němu: Uj den, o kterémž mluvil Hospodin k tobě řka: Já dám nepřitele tvého tobě, abyš učinil jemu, jak se koli líbiti bude před očima tvými. Vstal tedy David a utezal tisse kraj pláště Saulova (1. král. 24, 4—5). Jak krásný příklad dal David, že nad nepřitelem svým Saulem, kterého spolehlo v této jestyni zabiti mohl, se nepomstil. „Budiž mi milostiv Hospodin — řekl tehdaž David — abyš nečinil té věci pánu mému (Saulovi), pomazanému Hospodinovu, abyš vztáhl ruku svou na něj, nebo pomazaný Hospodinův jest“ (1. král. 24, 7.)* —

*) Podobně krásný příklad, jak se má nepřítelům odpouštěti, dal sv. Jan Gualbertus. Měl v mládí svého příteležítě, pomstíti se nad jedním mužem, který byl jeho příbuzného zavraždil. I potkali se u Florencie na jednom úzkém místě, kde mu muž onen ujeti nemohl. Jan byl již na tom, nepřitele zabiti; tento ale prosil, aby mu ve jménu Ježíše Krista daroval život. „Nemohu ti odepřít, oč mne ve jménu Ježíše Ch. proste“ odvětil Jan, daroval mu život a stal se přítelem jeho. Tento sv. Jan stal se na to řeckému a zakladatelem řádu Valumbrosianů a zemřel r. 1073.

Afi čtyry hodiny cesty východně od Betléma leží ve hrozných skalnatých horách ředý klášter S. Sábhy; do tohoto nyní se odebereme.*) Cesta nás vede přes hory a přes dolů a jest tať špatná, že na mnohých místech nassí loňové samy nemědi, tam by mezi skály nohu postaviti měli. Jenom arabské koně jsou s to, po takových cestách choditi. Dříve vsať, nežli do kláštera dojedeme, dlužno jest, abychom udali, kdo byl ten swatý, jehož jméno klášter tento obdržel.

Sw. Sába (aneb Sabas) narobil se r. 439 v jedné vesnici, která náležela k městu Cesarée v Kapadocii. Jeho otec Jan a matka Zofia patřili nejen za přičinou bohatství svého, nýbrž i pro ctnosti své ku předním a nejroznesenějším rodinám v celé krajině. Otec, jenž byl vojenským důstojníkem, musil se odebrati do Egypta. Poněwadž tam ale i manželku s sebou wzał, odemždal syna Sábů, tehdáž afi 5letého, a wšedch své statky Hermias-owi, bratru manželky Zofie, kterch v nepřítomnosti jeho o wšedcho starati se měl. U Hermiasa pobyl Sába afi 3 leta; nemoha ale děle sněsti zlého nařlábání se strany teti své, odebral se ku strhci s otcomy strany, Řehoři, jenž bydlel ve blížké vesnici. Řehoř přijal Sábů co syna, ale chtěl také statky přewzti, kterch wsať Hermias wydati nechtěl. Rozepře, kteráž z toho mezi tať blížkými přibuznými powstala, byla přičinou, že Sába, ačkoliv tehdáž ještě mladý byl, swěta se odtekl. Odebral se do jednoho afi míli cesty wzdáléného kláštera, kterch

*) Od Jerusalema jest klášter S. Sábhy jiho-východně afi 3 hodiny wzdálen.

slul Glawiana. Představený kláštera toho přijal jej s radostí a dal jej ve vědách svatých a v řeholemních uměních vyučiti. Když byl Sába dosáhl státi 18 let, prosil představeného svého o dovolení, putovati do Jerusalema, aby tam Spasitelem Ježíšem Christem zasvěcená místa, a sv. poustevníky, kteří v blížících poustích žili, navštívil a přikladem jejich se vzdělal. Opat mu z počátku dovolení dáti nechtěl, poněmáh myslel, že snad proto na pouť jíti mni, aby z kláštera vyváznouti a tak cestu ctnosti opustiti mohl. Náhle však přeměněn, že Sabas ze svatého úmyslu pouť tuto vykonati chce, udělil mu sv. požehnání a propustil ho. Sába byl přes zimou v Jerusalemě a sice v klášteře sv. Basarion-a, kdež představeným byl Elpidius.*) Pro jeho velké ctnosti mínili jej bratři zde podržeti, on ale touže po dokonalejším životě, odebral se do jiného kláštera, jehož představeným byl sv. Euthymus.**) Byl v tomto klášteře přijat, odezdal se zcela Bánu Bohu. Ve dne pracoval a v noci se modlil, chystával také dtkvi a vodu, jakož i jiné klášteru potřebné věci. Dosáhnul státi 30 let, byl ve všech ctnostech tak upewněn, že od sv. Euthyma obdržel dovolení, za kterýmž měl každého

*) Sm. Elpidius, opat a kněz v Palestině pocházel též z Kapadocie.

**) Sm. Euthymus (také Euthymius) příjímím „Velký“ (magnus) pocházel z města Melitene v Malé Armenii a zdržoval se s bratry svými klášternými v jeskyních nedaleko Jericha vyhodně od Jerusalema. Zemřel r. 473. Tehdejší kláštery byly jinak zřizeny než nyníjší. Mniši přebývali z většiny částí o samotě co poustevníci v jeskyních, a scházeli se jednou neb dvakráte za týden, dle toho aby se společně modlili, dle toho aby od opata potřebné nařízení a poučení přijali.

týdně po pět dní o samotě v ješterni přebývati; tento čas strávil sv. Sabas bez jídla, zaneprázdněn toliko prací a modlitbou. V neděli na večer vyšel z kláštera nesa ratolesti palmových stromů, a v sobotu ráno se navrátil a přinesl 50 kossů, které byl v tom čase zhotovil.

Po smrti sv. Euthyma opustil Sába klášter tento, vida, že bratři od bývalé přisnosti života odstoupili, a odebral se na jednu poušť, která nedaleko řeky Jordánu ležela a kde sv. Gerasimus se zdržoval.*) Když tu byl Sabas čtyry leta již ztrávil, bylo mu jedinou modlitbou se na vysoké hoře od Boha zjemenno, aby se odebral dále do jedné ješterně, pod kterou teče potok Cedron.**). Naleznuv ji ubytoval se v ní, maje tehdy státi 40 let. Tato ješterně nacházela se na stráni hory velmi vysoké a příkré; a poněvadž voda blízkého potoka k pití nebyla, musel si poustevník asi hodinu cesty pro jinou choditi. Ještě ale cesta po skalách velmi nebezpečná byla, upewnil sobě na vrchu prout, kterého štipující dola pro vodu se držoval. Potravou jeho byly kořínky a byliny semotam mezi skalami rostoucí. Ale Bůh, který mu dal vnuknutí, aby se sem odebral, měl o něho péči. Když z okolí znamenavše se skály dolů visící prout, vylezli po něm na vrch až do ješterně a spatřiv-

*) Sv. Gerasimus pocházel z Lybie v Malé Asii a byl opatem 70 poustevníků v Jericha nedaleko Jordánu. Vypravuje se o něm, že jednou svou trn z nohy vytáhl a že toto zvíře ho více neopustilo, nýbrž že mu věrně jako pes sloužilo. Sv. Gerasimus zemřel okolo r. 475.

**) Ještě to též potok Cedron, který od Jerusalema z údolí Džozafatského přichází a jeho-východně údolními okolo kláštera S. Sáby do mrtvého moře teče. Za našich dnů jest potok tento zcela vyschlý.

še tam osamělého poustevníka, divili se veliké jeho svatosti a kladli sobě za štěstí, když mu to něčem mohli posloužiti. Přinášeli mu tedy to jisté dni chleba, šhry, datlí a jiných i žitobycht potřebných věcí.

Tak strávil Sába pět let, nemaje to jestyni jiného společníka kromě Boha, a pokládal se za sstastného. Časem i němu docházelo mnoho učenníků, kteří opovrhnuvše světem na poušť se odebrali, chtěje za vedením sw. Sábhy věrně Bohu sloužiti. Tak se stalo, že měl u sebe brzy asi 70 učenníků, kteří Bohu bez přestání to modlitbách a žalmech chválu vzdávali; i dal pro ně malou kaplu s oltářem wystaviti. Přišel-li nějaký kněz, prosíval ho, aby jim sloužil missi sw.; neboť on sám byl tak pokorným, že se měl za nehodna aby se na kněžství posvětití dal, ba i jiné poustevníky, kteří kněžství bhtí chtěli, pokládával za ctižádostivé.

Když sw. Sába jednoho dne zpívaje žalmy a hymny, na hoře nad potokem Gebronem se procházel, našel velikou jestyni, která jako kostel ve sláse vytesána byla. Ustanovil u sebe, že ji dá posvětití a to ní oltář postavit, by tam to každou sobotu a neděli pro všedchny poustevníky jeho služby Boží konány bhtí mohly. Dbávaje se ale, aby potom na kněžství posvěcen nebyl, upustil od svého úmyslu. Řízením Božím se však stalo, že sw. Sába přece na kněžství posvěcen byl. — Mezi pšenice jest vždy také koukol, a i ve společnosti svatých bhtvá jeden neb druhý falešný bratr. *) Někteří z učenníků sw. Sábhy nechtěli ho

*) Nebyl-li i mezi dvanácti apostoły, které sobě p. Ježíš vyvolil, — Sábá?

poslouchati a odebrali se do Jerusalema k patriarchovi Salustiovi, žádajíce ho, aby jim dal jiného opata, který by je na cestě ctnosti vedl. „Odkud jste?“ tážal se jich patriarcha. „My přebýváme — odpověděli — v jednom pustém údolí.“ „Ve kterém údolí?“ tážal se Salustius. „V onom údolí, jež někteří nazývají „údolím Sábovým“ — odpověděli přichozí. „A co se stalo s opatem Sábou?“ tážal se patriarcha. „Ten není hoden, býti představeným a vůdcem naším; neboť jest muž zcela sprostý, není knězem a nechce také, aby se někdo z nás knězem stal.“ Kněz Ruricius právě tu přítomný tážal se jich: „Povolali jste vy jeho na poušť aneb povolal on vás?“*), „On přijal nás — odvětili — jestli ale muž sprostý a nás jest mnoho“. — „Jestli on přijal nás — odpověděl Ruricius, — a jestli nás v tak velkém počtu shromáždil a vám komnaty, ve kterých přebýváte, připravil, jest zajiště schopen, aby byl naším představeným. A jestli ho Bůh až podnes podporoval, neodepře mu zajiště ani budoucně pomoci, aby úřad svůj dobře zastávat mohl.“

Na to pravil patriarcha k těmto poustevníkům: „Běte a přemýšlejte dobře o záležitosti své, a když zejtra přijдете, oznámím vám úsudek svůj. S odešli; a patriarcha poslal pro sv. Sábu, který newěděl, co se bylo zatím stalo. Žalobníci přišli opět a domnívali se, že jejich opat již sesazen jest. Uvšak patriarcha Salustius posvětil Sábu v

*) Kdo sobě zde nespomene na slova, která pravil Spasitel k učeníkům svým: „Ne vy jste mne povolili, ale já jsem povolil vás a postavil jsem vás, abyste šli a užitel přinesli a užitel vás aby získal“ (Jan 15, 16)?

jejich přítomnosti na kněžství, načež pravil k nim : „Tu máte svého otce a opata, kterého vám Bůh sám za představeného ustanovil.“ I navrátil se sv. Sába doprovázen knězem Aemiriciem na poustě a mnissi poustevníci s ním. Tam ustanovil a posvětil velikou jeskyni za chrám ke službě Boží, postavil do ní oltář, do něhož dal mnoho požátek sv. mučenníků. Tehdáž byl Sába 53 let star.

Ov toho času roznesla se pověst o jeho svatosti tak, že mužové z dalekých krajů přicházeli, chtějíce na poustě pod správou sv. Sáby život trávit. Tak přijal sv. Sába také sv. Jana s příjímím „m l c e n s i w ý“, který se obřekl biskupství, aby na poustě žiti mohl.*) Přijal i Armény, kterým odevzdal první komnatu svou a malou kapli, v nížto každou sobotu a neděli v řeči své a dle obřadu svého služby Boží konati měli. Přijal tam také matku svou, která po smrti manželové, uslyševši mluvíti o veliké ctnosti synově, statky své prodala a jemu pentze přinesla. Podle příkladu sv. Euthymia odebral se i sv. Sába každoročně po ořtave zjemeut Páně na soukromé místo dále do poustě, kdež ostal po celý půst, nemaje s nikým obcování. Po celý čas nejedl nic, jen v každou

*) Tento sv. Jan narodil se r. 454 v městě Nikopolu v Armenii a byl biskupem v Arménském městě Kolonii. Ze životopisu jeho se dovídáme, že sv. Sába, když k němu Jan přišel, byl opatem a vůdcem 150 poustevníků. Jelikož v jeskyních hor palestinjských u Betléma, Sáby, Jericha atd. všudy sv. poustevníci žili, souditi lze, jak veliký počet jich býti musel. Krásně činn církev tut. na den mšest svatých zmlínku i o těchto poustevnících, když v hymnu: Placare (ad Vesperas) běje: Et quos eremus incolae transmisit astris (jenž z poustě povynesli se k hvězdám mšstí).

sobotu a neděli přijímal nejsw. tělo Pána Ježíše Christa. Přijal-li nového učenníka, dával mu suchý chléb za potravu. Odebral se kdysi na cestu, nalezl v jedné jeskyni poustevníka, který pouze bylinami se živil a již po 38 let žádného člověka neviděl. S tímto poustevníkem rozmlouval sw. Sába dlouho o nebeských věcech. Když pak se z cesty navrátil a do jeskyni opět přišel, aby sw. poustevníka navštívil a od něho sw. požehnání obdržel, našel ho — mrtvého; i pochoval jej. Bůh povolal sw. Sábu k sobě dne 5. prosince r. 531.)*

Seznámivše se na cestě se životem sw. Sáb, došli jsme konečně ku klášteru, který tomuto svatému zasvěcen jest, od něhož i jméno své má. Pošel by ses zajisté, milý čtenáři, při pohledu na tento klášter a zvolal bys: „Zať hrozné jest místo toto! Mnitť tu jiného, jediné dům Boží a brána nebeská“ (1. Mojš. 28, 17). Mnitť to snadná úloha, popisovati položení kláštera tohoto. Vystavěn v přehrozné propasti mezi vysokými skalnatými horami (a máje při tom ještě hroznou propast pod sebou), podobá se klášter tento s vysokými svými zděmi a věžmi velikému hradu. Zestie to stavení v pravdě originální, které sobě ve světě rovného nemá — jest to pravé unicum, které se k divokému, skalnatému okolí docela hodí. Zinému stavení by na tom místě nesluffelo. Některé části kláštera jsou pěkně a pravidelně stavěny, jiné jsou zase jako hnízda vlastowců na skále přilepeny. Tam widíš schody, vedoucí na vrch,

*) Na týž den slaví také sw. církve památku jeho. Živo topiř tohoto Svatého přeložil jsem z franconského díla „Les Vies des Saints“ par M. Mesenguy.

zde schody, vedoucí dolů a zase vzhůru. Mnohé části kláštera wypadají, jako by byly ze skály vyrostly. Tak jsou všechny části kláštera: kostel, kapla, světnice, komnata, tarasy a divany pod sebou, nad sebou a vedle sebe — pravá to mitchanice, jaké sobě ani představití nemůžeš a jakž ti ani popsatí s to nejsem. Řehybch byl newěděl, že jest to klášter sw. Sáby, bylbych stavení to držel za pelessi lotrowskou, za zámek zločincůw, ne ale za těch byt řechých mnichůw. Widěl jsem na mnohých cestách, které jsem po Německu, Italii, Francii a Španělsku konal, mnohá města, kláštery a zámky, mající podobné položení, avšak položení podobného onomu kláštera sw. Sáby — nemá snad žádné stavení ve světě. Řehy a jakým způsobem klášter tento majetností rozkolních Řekůw se stal — udati nemohu. Visto jest, že w něm přebývají řechí mnissi, jenž toliko oněm katolíkům do kláštera wkročiti dowolují, řechí zwlaštním listem od řechého biskupa w Jerusalemě wystaveným wykázati se mohou.*) Ženským pod žádnou wýminkou do kláštera wkročiti se nedowoluje. Kostel klášterní má jako všechny řeché kostely před oltářem wysokou stěnu, na které se spatkuje množství obrazů; w lodi kostela toho jsou na pravo i na lewo stolice (stalla). Mezi znamenitostí kláštera patčí kapla sw. Mikuláše, ve které se ukazuje mnoho nmrlčích hlav; powídá se, že jsou to lebky sw. poustevníkůw, řechí od Turků umučeni byli.***) Jedna kapla klá-

*) Z my jsme takowh list w řeché řechí planh obdrželi.

**) Z w kaple všech jwatých u býwalého kláštera Sedlečého u Rutné Horh w Čechách widěti množství hlav a kostí po zemřelých. Zdá se pravdě podobno, že jsou to z svět-

fftera sw. Sábhy zasvěcena jest sw. Janu Damaskému*); jiná sw. Zikl. Klášter má dvě věže, s nichž skalnaté smutné okolí viděti lze; dole pod klášterem nalezá se v přehrozně propasti potok Cedron. Zdá se, že proto vyšších jest a že jeho vlny proto zlameněly, by se k celé té přehrozně smutné krajině tím lépe hobil. Neboť kdoby měl vodu, ožimovalo by aspoň poněkud mrtvou krajinu tu hučeti její. Newton, zdalibych byl sw. Petr zde zvolal: Pane! dobře jest nám zde býti! Já aspoň bych nechtěl tam stanu svého rozbiti. Ve skalách okolo kláštera nalezá se na tisíce velikých a malých jeskyní, ve kterých druhdy poustevníci přebývali. Musilo to býti orossm swaté žiwobytí, žili-li totižní podle pravidel, které dal opat sw. Janu Damaskému, kdž jej po přijetí do jeskyně uvehl a k němu pravil: „Nejednej nikdy podle vlastní vůle svojí. Všechny své práce, obtížnosti a trápení obětuj Pánu Bohu; odvrac od sebe všechny myšlenky, které by v tobě žádost po světě, jež jsi opustil, opět vzbuditi mohly; nehonos se nikdy uměním svým aneb čimkoliv a buď přestvědčen, že sám ze sebe nic nemáš než nerozdomost a slabost; odřekni se všeliké marnosti, nedůvěkuj nikdy sám v sebe; bdi vždy nad sebou; nepiš žádnému a nemluv o tom, což jsi mimo klášter

jsi části hlav mniichů Cisterciáků, kteří tam dne 15. apríle 1421 od Žižky a lidu jeho usmrčeni byli. Mnohé lebky jsou na vrchu proráženy, což důkazem jest, že ti, jimž byli kdysi patřili, násilnou smrtí zemřeli. Známo jest, že klášter Sedlecký tak veliký byl, že v něm až na 500 mniichů žilo.

*) Tento sw. Jan narodil se v měsíci Damasku okolo r. 676 a zemřel co mniich v klášteře sw. Sábhy r. 780. Lebka jeho se tam posud ulazuje.

se naučil; neboť mluvíš-li i dobré tentkráte, řekyž toho povinnost nežádá, vypráváš se v nebezpečnosti, státí se pyšným.“*)

W klášteře sw. Sábhy přebýval nyní asi 20—30 rozkolných řeckých mnichů z řádu sw. Basilia. Životyiti vedou — jak mi řečeno bylo — velmi pťísne. Masitých pokrmů nikdy nepožítvají, chléb jejich jest černý. Wšedka potrava dováží se jim z Jerusalema. Slavili právě tito mnissi velkú svátek, a tu dostal každý z nich, aby měl trochu lepší oběd — jedno vačené vejce. Arabové nazývají klášter jejich Mar Saba a mají ho ve velké vážnosti. Nežli opustíme tento velepamátný klášter, který sw. Sába založil a v němž během století mnoho tisíc sw. mnichů žilo, milujeme ještě čtenářům vyprávovati, co se zde stalo za časů sw. Zana Damaského. Umřel totiž blíže jestyně sw. Zana jeden mnich, nad jehož smrtí jiný mnich až pťíliš truchlil. Z žádal Zana, aby mu k potěšení nad ztrátou zemřelého složil báseň. Dlouho nechtěl Zana k tomu svoliti, pamětlivo jsa oněch pravidel, která mu byl dal opat; konečně překo-uán prosbami onoho mnicha, sepsal báseň, která začala těmito mnoho v sobě obsahujícími slovy: Wšfe, co čas ruffí, jest marné.

Tato myšlénka, kterou již moudrý Salomoun vytknul slovy: Marnost nad marností a všedco marnost (Eccles. 1, 2), fromě Boha milovati a jemu sloužiti; tato myšlénka, pravím, pomzbudila bez pochybý všedchny ty poustevníky, že marný

*) Životopis sw. Zana Damaského z „Leben Jesu und der Heiligen“ od Frant. Seraph. Schmidta.

svět opustivše do skalnatých jeskyní u Kláštera S. Sáby se utekli, aby tam v samotě Bohu sloužiti a o spasení duší svých pečovati mohli.

Kapitola pátá.

Mrtvé moře. Města Sodoma, Gomorrha, Adama, Seboim a jiná. Žena Lotova obrácená ve sloup solný. Engaddi. Zedovati hadi.

Strážná jest to cesta, která nás vede od Kláštera S. Sáby severně k mrtvému moři, a neradil bych zavrátivému, aby se na ni vydával. Podél překrozných propastí nejméně 40—50 sáhů hlubokých, v nichž se nalézá potok Cedron, vede cesta tato dále a jest na mnohých místech tak úzká, že kůň, na němž cestu konáš, sotva projíti může; k tomu všemu jest tak skalnatá, že ubohé zvíře ani netř, kamby nohu bezpečně postavití mohlo, aby snad i s jezdcem do propasti nespadlo. Nalézaje se na překrozných cestách Palestinských myslil jsem často sám u sebe: Zat dobře jest, že každý člověk má svého anděla strážce, který ho na všech cestách jeho opatruje a od neštěstí chrání. Přesvědčil jsem se o pravdě slov: „Andělům svým přikázal o tobě, aby oslíhali tě na všech cestách tvých“ (Žalm 90, 11 a Mat. 4, 6). Konajce cestu asi 6 hodin, dojedeme z těchto hor dolů

na písčnou rovinu k mrtvému moři. Žadného města, žádné děbiny jsme na celé té cestě neviděli; neboť celá krajina tato jest — hornatá poušť.

Cesta od Kláštera sv. Cély k mrtvému moři.

Chceš-li sobě, milý čtenáři, mrtvé moře představit, myslí sobě veliké jezero, asi 20 hodin dlouhé a 5—6 hodin široké a na východní a západní straně na 2—3000 stekvicí vysokými horami obehnané. Hory tyto jsou místem velmi překr. a vypadají jako ohromné zdi. Stojící na severním konci tohoto jezera není s to, aby je celé přehlédl. Dříve ale, nežli čtenářům mrtvé

može obšírněji popisovati počnu, musím jim na paměť uvést, co písmo sv. o něm vypravuje.

Na témž místě, kde může toto nyní se rozprostírá, býval v dávné době úrodný úval lesní, kterých dle 1. k. Mojžíšovy (14, 10) měl mnoho studnic kiejowathch. V údolí tomto stála města Sodoma, Gomorrha, Adama, Seboim a jiná. Může, na jehož místě údolí toto bylo, podobá se trochu skřivené osmici (8) a učení mužové mají za to, že město Gomorrha leželo na severovýchodním konci jeho, Sodoma na východní straně asi u prostřed jezera, Adama a Seboim ke straně západní. V 10. kap. 1. k. Mojžíšovy, kde se udává rod synů a potomků Noe-mových, čteme, že meze synů Chananejských byly také u „Sodomu a Gomorrh a Adamu a Seboim.“ Tot, syn bratra Abramova, bydlil v Sodomě. Vidě pak Sodomští, byli nejhorší a hříšní před Hospodinem pšlš (1. Mojž. 13, 12—13). Každé z těchto měst mělo svého knížete aneb krále; neboť vypravuje tatáž kniha Mojžíšova, že Amrafel, král Sennaarský, Arioch, král Pontský, Chodorlahomor, král Elamitský, a Thadad, král Národu, zdvihli válku proti Barowi, králi Sodomskému, a proti Bersowi, králi Gomorrskému, a proti Sennabowi, králi Adamatskému, a proti Seneberowi, králi Seboimskému, a že tito vojskáři se sešli do údolí lesního (Siddim), kteráž nyní jest moře solné (1. Mojž. 14, 1—3). Údolí toto mělo mnoho studnic kiejowathch t. j. dolů, z nichž kš aneb seplem zemi brali. Při této válce ztratil i syn bratra Abrahamova wsechen statek svůj; neboť bydlil v Sodomě. Tot sám byl tehdaž zajat a veden až do Hoby, na levé straně

Damassku, ob Abrama byl ale nazpět přiveden (1. Mojš. 14, 16). Zať velmi hřivní byli obywatelé Sodomští a Gomorrští, nejlépe poznati lze ze slova, jimiž Abram Hospodina o milosrdenství za ně prosil tak: Bude-li paděšáte spravedlivých v městě, zahynou-li spolu? a neopustíte-li místa tomuto pro paděšáte spravedlivých, budou-li v něm? I řekl Hospodin k Abramovi: Jest-liže naleznu v Sodomě paděšáte spravedlivých uprosíte města, odpustím všemu místu pro ně. A bude-li jich tam čtyřiceti pět? . . čtyřiceti? třiceti? dvaceti? ano deset spravedlivých? I řekl Hospodin: Nezahladím pro deset spravedlivých (1. Mojš. 18, 24 et seq.). A však ani deset spravedlivých nebylo v městách těch, protož „tehdy Hospodin deštil na Sodomu a Gomorrhu sírou a ohněm od Hospodina s nebe a podvrátil města ta i všecky vůkol krajiny, všecky obyvatele těch měst i všecky věci zelenající se na zemi (1. Mojš. 19, 24—25).

Lot a jeho dvě dcery byli zachováni, manželka ale, poněvadž se ohlížela, byla proměněna ve sloup solný. A proč vyvrátil Bůh města tato? „Proto, že (obyvatele jejich) opustili úmluvu Hospodinovu, kterouž učinil s otci jejich“ (5. k. Mojš. 29, 24). •

O tomto potrestání a podvrácení měst Sodomu, Gomorrhu, Adamy a Seboim čít se v písmě sv. starého i nového zákona velmi často zmínka. Tak k. p. čteme v 5. knize Mojš. (29, 23): Jako podvrácena jsou Sodom a Gomorrha, Adama a Seboim, kteréž podvrátil Hospodin v hněvu a prchlivosti své. Prorok Izaiáš chťže olázati,

jaké milosrdenství Bůh prokázal městu Jerusálému, zachováno je od všeobecné záhuby, praví: Byl Hospodin zástupní nepozůstavil nám semene, byli bychom jako Sodoma, a jako Gomorrha podobni bychom byli, t. j. zcela bychom byli mzhubeni (Isaiáš 1, 9).

A aby knížatům a lidu židskému dokázal, že spustivšše se Boha podobni jsou Sodomským a hodni osudu jejich, volá k nim prorok tento: „Slyšte slovo Hospodinovo, knížata Sodomská, ušima pozorujte zákona Boha našeho libe Gomorrských“ (Isaiáš 1, 10). Hltšné obyvatele Jerusáléma a celého židstva ptiromnává prorok k Sodomským a praví: „Hltčí smlíj jako Sodoma hlásají, aniž ho tají. Věda dušší jejich, nebo odplaceny jim budou zlé věci“ (Is. 3, 9). Nápodobně volá i prorok Jeremiáš o obyvatelech Jerusáléma a židstva: „Učinění jsou mi vsični jako Sodoma, a obyvatele jeho jako Gomorrha“ (23, 14). „Podvrácena jest Sodoma a Gomorrha a okolní (města) její, bí Hospodin; nebude tam bydleti muž, a nebude přebývati w ní syn člověka“ (Jer. 49, 18 a 50, 40). I w „Pláči“ svém ptiromnává prorok Jeremiáš nepravost Jerusáléma a zlázu jeho k Sodomě, když praví: „A většší učiněna jest nepravost dcery lidu mého nad hltčí Sodomu, kteráž podvrácena jest w okamžent“ (Pláč Jer. 4, 6).

I jiní prorokové mluví o podvrácení Sodomu a berou z něho mnohonásobné podobnosti. Prorok Ezechiel ptiromnává neštětnost Jerusáléma a Samáti k Sodomě a praví: „Sestra tvá (Jerusálême) většší jest Samátí, ona i dcery její, kteréž bydlejí na lewici tvé: sestra tvá pať

menšší tebe, kteráž bydlí na pravici tvé, jest Sodoma a dcery její . . . Život jsem já, praví Pán Bůh, že neučinila Sodoma, sestra tvá, ona i dcery její, jakož i ty (Jerusaléme) učinila, a dcery tvé. Až, tato byla neprávnost Sodomy sestry tvé: pýcha, sytost chleba a hojnost a prázdnota její a dcer jejích, a ruky mužnému a chudému nepodávaly. I pozdvihly se a činily ohavnosti přede mnou a obňal jsem je, jakož i ty viděla" (Ezechiel 16; 46 et seq.)*) Prorok Amos hrozí trestem ženám Samářským pro jejich obžerný život a z toho jdoucí nástí a praví: „Podvrátil jsem vás, jako podvrátil Bůh Sodomu a Gomorhu" (Amos 4; 11). Prorok Sofoniáš naponitná Židšské ku pokání, předkládá jim příklady některých hrozných Božích pomst a praví: „Protož žito jsem já, praví Hospodin zástupci, Bůh israelský, že Moab jako Sodoma bude, a synové Ammonovi**) jako Gomorrha, suchost trní a hromady soli a pouště až na věky" (2, 9). — Pán Ježíš rozestlaje apostoły své po světě, aby hlásali jeho sv. ewangelium, nemožěl oněm městům, jenžby učení jeho přijmouti nechťeli, většim trestem hroziti, než když pravil: „Amen pravím vám: Lehčěji bude

*) Města Jerusaleń, Samari a Sodoma byly takřka sestry, a dcery jejích byly městečka a celá krajina k nim přináležející. Tak se rozumí Sodomou a městečky jejími celá země Moabská, v níž Sodoma kdysi ležela. Samarim a městečky jeho — celá krajina Samarjská.

**) Lot měl dvě dcery, z nichžto větší porodila Moab-a a ten byl otec Moabských; menší porodila Ammona a ten byl otec Ammonitských. Pusť země, která severně od mrtvého moře na levém břehu Jordána leží, sluje Moabská. Dále k východu od Moabitův přebývali Ammonité, potomci to Ammonovi. Stejná národové od Ammonitův přemnožení byli viz 5. k. Mojš. 2, 19 a násl.

zemi Sodomských a Gomorrských v den soudný, nežli městu tomu“ (Mat. 10, 15). A nad pyšným městem Kafarnaum,*) které Spasitele, ačkoliv v něm mnoho divů a zázraků činil, přimouti nechtělo, zvolal: „A ty Kafarnaum, zdaž se vyvyššíš až k nebi? Už do pekla sestoupíš: nebo když v Sodomě činění byli divové, kteří jsou činění v tobě, snad by byli zůstali až do tohoto dne. Ale vsať pravím vám, že zemi Sodomských lehčeji bude v den soudný, nežli tobě.“ (Mat. 11, 23—24 a Luk. 10, 12). A aby nás porozbudit, bychom vždy ku poslednímu dni připraveni byli, praví: „Jako se stalo ve dnech Lotových: jedli a pili, kupovali a prodávali, sstěpovali a stavěli, ale toho dne, když vyšel Lot ze Sodomy, přšel oheň a síra s nebe a zahladil všecky. Také bude v den ten, když se Syn člověka zjeví“ (Luk. 17, 28—30). S sv. Petr číť zmínku o vymrácení měst Sodomy a Gomorhy, když praví: „A města Sodomských a Gomorrských v popel obrátiv podvrácením potrestal, vystaviv je za příklad těm, kteří by budoucně nešťlechetně činili; a spravedlivého Lota, bezprávím a chlipným obcováním nešťlechetných potlačeného vysvobodil“ (2. Petr. 2, 6—7). Sv. apoštol Júda (čili Thaddeus) číť o vymrácení měst Sodomy a Gomorhy zmínku, ká: „Jako Sodoma a Gomorha i okolní města, kteráž podobným způsobem smilnivosse a odšedšse po těle jiném, učiněna jsou příkladem věčného ohně, počutu trpíce. Také podobně i tito tělo (své) za-

*) O městě Kafarnánu později obšírně mluvíti budeme.

jisté poskvrňují, panstvím pať pohrdají a veselbnosti se rouhají“ (Jud. 1, 7—8). Sv. apoštol Jan nazývá Jerusaleém Sodomou a Egyptem, pro velké nepravosti, zvláště za časů obležení od židovských horlivců páchané, i proto, že v něm spravedliví pronásledováni a sužováni bývali, jako ondy (t. p. Lot) v Sodomě, a praví: „A těla jejich budou ležeti na ulicích města velikého, kteréž slouže duchovně Sodoma a Egypt, kdežto i Pán jejich uctíván jest.“ (Zjev. 11, 8.)

Uveďte si sobě na paměť, co písmo sv. starého i nového zákona o mrtvém moři a o záhubě měst Sodomy, Gomorrhý a jiných vypravuje, pokračujeme v popisování velepamátného tohoto moře dále. Poněvadž ze všeobecné záhuby jediné Lot spravedlivý s rodinou svou vyjma ženu zachráněn byl, nazývají Arabové až dosud jezero to ohledem vysmobené Lotova „jezerem Lotovým“ (Bahr Lut). Zmenuje se také „mrtvým mořem“ (mare mortuum), poněvadž ve vodách jeho žádného života ni rostlinného, ni živočišného není. Každá ryba, která se dostane z řeky Jordánu do mrtvého moře, zahyne v krátkém čase; ani ve vodě, ani na březích jeho nenalezneš nějakých bylin neb rostlin, nezdržují se tam ani ptáci aneb jiná zvířata. Slovem — na jezeru tom a v celém okolí jeho spatřuje se obraz smrti. Služe tedy písmu právem „mrtvé moře“ (todtes Meer).*) Dále slouže toto

*) Každý klášter Cisterciácký mívá své vlastní jméno; tak se nazýval t. p. klášter Tiffnowský „brána nebes“ (porta coeli). Jeden klášter Cisterciácký v Normandii měl podobný název: „klášter mrtvého moře“ (abbatia mor-

moře ob dolůw, z nichž se brávalo říti neb lebká země „jezerem olejowitým“ čili asfaltowým (asphaltites lacus); zove se i „mořem proklatým“ (mare maledictum), a ohledem trestůw a jakžž zastřihnuły Sodomské a Gomorrské i „mořem ďáblowým“ (mare diaboli). W 1. knize Mojš. (14, 3) nazývá se toto moře „moře solné“; w 5. knize Mojš. (4, 49) „moře pouště.“ Prorok Joel je jmenuje „mořem wýchobním“ (2, 20), na rozdíl od moře středozemního, které ke straně západní leží. Woda mrtvého moře jest jakož i každá jiná mořská woda slaná. Učenci Marcet a Tennant wyšetřili, že woda středozemního moře má w sobě asi čtyry procenty soli, woda mrtvého moře ale skoro 25 procentů; její čtvrtý díl jest tedy — sůl. Již w 4. l. Mojš. 34, 12 nazývá se toto moře „nejslanější moře.“ (Wiž také 5. Mojš. 3, 17). Oksal jsem wody jeho; jest to odporná smíšenina soli a hořkannu, chuť jest velmi trpká a nemilá; woda ta způsobuje na ruce, na tváři a na sstatstwu tučně olejowou kůru a způsobuje w kůži cit pálení. Hody-li se nějaký předmět do vody, bývá ihned obtažen korou solnou. Arabové berou sůl, co jí potřebují, ze solné kůry, jenž se nalézá na břehách. Woda téhož moře má jinak barwu špinavě žlutou a jest, obsahujíc w sobě čtvrtý díl soli, velmi tlustá a těžká; obtud má se za to, že w ní snadno plowati lze. Jozef Flavius wypravuje, že Wespasian dal z pouhé zvědatosti do tohoto moře vhoditi lidi,

tui maris). Měl-li klášter tento tak smutné položení, jako mrtvé moře, zvolal snad mnohý w něm přebývajících umich: „Sak hrozné jest místo toto!“ (Mojš. 28, 17.)

kteří plavati neuměli a kterým ruce na zádech svázaný byly. Všichni prý pětistí opět na povrch, jakoby je byl nějaký vítr vzhůru hnal. Pozoruhodno jest, že jezero toto, ač do něho na straně východní vtékají mnozí potočkové t. p. Arnon, Zaboř (Josue 12, 2), a se strany severné i řeka Jordán, nemá žádného výlevu. Sděžto každým téměř znamenitějším jezerem teče nějaká řeka, t. p. Rýn jezerem Bodamským (Bodensee), Traunka — Traunským, Mincio — Gardským; zdá se, jakoby mrtvé moře vředeňu vodu pohlcovalo v nenáhlitný jícen. Při velikém parnu, jež panuje v okolí téhož velmi nízce položeného jezera (ležící asi 1341 štek. hlouběji nežli štedozemní moře) odvádí se jistě i odpařováním valná část vody, snad valnější, než jest množství vody přitékající. A jelikož voda jeho stále stojí a zůstává jen větrem ve vlnité pohybování přichází, zasluhuje i za tou příčinou jméno „mrtvého moře.“ Největší hloubka udává se na 1308 štek. podlé tohoto počtu propadly se tedy města Sodoma, Gomorra a jiná až na 2649 štek. pod hladinu štedozemního moře. Zřícenin těchto měst, jestliže ještě jaké se zachovaly, nelze v tak veliké hloubce viděti. Někteří spisovatelé mají za to, že některá z těchto vyvrácených měst ležela na břehu mrtvého moře, a že zřícenin jejich dlouho viděti bylo. Tak prý mluví Strabo o zříceninách města Sodomu a popisuje, jak veliké byly; nápodobně vypravuje Josef Flavius, že pozůstatky těchto pěti proklatých měst (Pentapolis) viděti lze. Bud si tomu, že před časem některé zřícenin viděti bylo čili nic, my se držíme písma sv., které nám vypravuje: „Hospodin

dsťtil na Sodomu a Gomorrhú sirou a ohněm ob Hospodina s nebe, a podvrátil města ta i vsedcu vškol krajínu, vsedcy obyvatele těch měst i vsedcy všci zelenající se na zemi (1. Mojš. 19, 24—25). Vistě jest, že vynějšťho času v celém okolí mrtvého moře žádných žťicenin viděti není, z nichžby se souditi dalo, že zde stálo nějaké město. Že města tato se vsfenu obyvatele zahynula, zaručuje nám slovo Žežíffe Chřista řkouceho: „Řbyž vsffel Lot ze Sodomy, přffel oheň a stra s nebe a zahladil vsfedcy“ (Luk. 17, 29).

Mnohý čtenář bude se snad tázati: Co se stalo se ženou Lotovou, o které písmo řv. praví: „a ohledšťi se žena jeho (Lotova) za sebe, obrácena jest ve sloup solný“ (1. Mojš. 19, 26). V knize Moudrosti (10, 6—7) čteme tato pozoruhodná slova: „Ta (moudrost Boží) spravedlivého (Lota) z hynoucťh bezbožníků vsfwobodila utřkajťcho, řdňž sřtupoval oheň na pět měst, jestto na osvědčění jejich nėsřledčětnosti (jestť) zůřtává řouťci se spušťlá země . . . a památka nerměťci duře (ženy Lotovy), sloup solný stojcí“. V této knize, řterá vsce něž 1000 let po vsřvrácění oněch 5 měst sepsána byla, praví se tedň žřetedlně, že sloup solný, ve řterý žena Lotova obrácena byla, stojí. Po jiném tisící let napsal Josef Flavius (1. ant. 12) tato slova: „Mluvil řsem na jiném mřřtě o tomto sloupu, řterý až podnes viděti lze.“ řv. řrenej († asi 202) vsřpravuje, že za jeho času sloup tento viděti bylo, ne řice ve spřřsobu ženy, nřbřž ve spřřsobu sloupu solného. ř řv. řlement, řv. ř Cyril řerusalěusťh, řv. řan řlatousťh a jiní círřevní spřřřvatelé mluví o tomto sloupu solném.

Že celá země Sodomská za času sw. Jana Bla-
toušského († 407) pustá, proklata byla (in ma-
ledicto perseverabat), vypravuje on sám (in
(hom. de perfecta charitate n. 7.). A kde se
nachází tento sloup? Pravili jsme svrchu, že mrtvé
moře se podobá křivé osmici; na jeho východní
straně nachází se asi s polowici celého moře půlo-
strom, který dosti daleko do moře se táhne. Tam
prý se nalézá tento památný solný sloup. R. 1847
jel jakýs pokuslivý Američan, jmenem Lynch,
ve společnosti mnohých jiných na lodích, které sobě
zvoláštně zhotoviti a sem přenéstí dal, dwačrátě
po tomto moři. S vypravuje mezi jiným takto:
„Když jsme šli přes horu Uzdóm (Sodom), wi-
děli jsme veliký, věži podobný sloup, který ke
straně jiho-východní hleděl a ze skály solné byl;
vzali jsme z něho kus s sebou.“*) — Mrtvé moře
má tam, kde nejužší jest, dvě místa, kde se přes
ně jíti může (brod, Furth). Neradil bych wšak
nikomu, aby přes ně šel; neobrátil by se sice ja-
ko žena Lotowa ve sloup solný, ale ostalo by mu
na těle mnoho soli. Jakob Mistlin se w tomto
moři koupal, a wysšed z vody byl zcela solí po-
kryt.

Strajina ležící na jiho-západních březích mrt-
vého moře slula w dávno době Engabbi aneb

*) Viz: Die heiligen Stätten von Jakob Mistlin; 4. Th.
S. 101 et 102. — Zion ještě jím spijowatě, kteří wy-
pravují, že tento solný sloup ještě i w 15. století wíde-
ti bylo. R. p. Brocard itin. 6, Breitenbach Salig. tom.
9, cap. 6. — Breitenbach cestoval po sw. zemi w 15.
století; byl kanovníkem w Mohuči nad Moharem a
má w tamějším katedrálním chrámě tento hrobovní ná-
pis: Bernardus de Breitenbach olim decanus eccle-
siae, obiit 5. Maji 1497.

Asafonthamar (1. Mojš. 14, 7). Při dělení země Chananejské mezi 12 pokolení Izraelských dostala se krajina tato lidem z pokolení Zaboma za podíl; neboť čteme v knize Josue (15, 62): „A Nebšan, a město soli a Engabbi.“ Dawid jsa pronásledován od Saula vystoupil z ješkyně, kde by byl tohoto krále zabiti mohl, a vyhřel w místech bezpečných Engabbi (1. Král. 24, 1). Za časů wále, které webl Jozafat s Moabskými a Ammonitskými, přišli poslové a oznámili králi Jozafatowi klouce: Přitáhlo proti tobě množství weliké z těch míst, kteráž jsou za mořem (t. j. za mořem mrtvým) a ze Syrie, a hle položili se w Asafonthamar, jenž jest Engabbi (2. Par. 20, 2). Zdá se, že za časů Salomounových w této krajině bylo w hojnosti wýborného wína a wonných stromů a mezi nimi také cyprowé, květ a jahůdky wonné, podobné winným hroznům, ješto Salomoun w písni své (1, 13) tohoto podobenství užívá: „Milý můj jest mi (jako) hrozen cyprowý na winicích w Engabbi.“ Prorok Ezechiel mluví we wídeňi o swatě zážračné wodě swatého křtu, kterým člověk znorouzrozen, obživen a posvěcen bývá, a běže od mrtvého moře a Engabbi následující podobenství: Wodý tyto, kteréž wýcházejí na hromady písku k wýchodu a wystupují na rowiny pouště, wejdou do moře, a wýjdou a budou uzdraveny wodý jeho. A wšelilá buše žiwá, která se plogl, kamžkoli přijde potok, žiwa bude; a bude ryb mnoho dosti, když přijdou tam wodý tyto, uzdraveno a žiwo bude všecko, kamž přijde potok. A státi budou nad nimi rybáři od Engabbi

až do Engallim . . . (Ezechiel 47, 8 — 10). Má se za to, že i Engallim leželo na břehu mrtvého moře. Podobnost Ezechielovo může tím snadněji o řtu sv. se rozuměti a o novém životě, ku kterému člověk duchovně zrozen bývá, jelikož sám Pán Ježíš k Nikodemovi pravil: „Amen, Amen pravím tobě, nenarodí-li se kdo znova z vody a z Ducha svatého, nemůže vstoupiti do království Božího“ (Jan 3, 5), a jelikož též Spasitel chodě podle moře galilejského k Simonovi (Petrovi) a k bratru jeho, Ondřejovi, kteří byli rybáři, pravil: „Pojďte za mnou a učiním z vás rybáře lidí.“ (Mat. 4, 18—19. Mark. 1, 17).

Kristof Harant z Polžic vypravuje (díl 1. str. 176), že se nachází v končinách okolo moře mrtvého jistý druh hadů Thrus zvaných. Had tento není pry velkých, má barvu šedivou, červenými skvrnami skropenou, jest slepý a má v sobě tak lith jeb, že mu žádné lékařství obolati nemůže, vsse, co by jím napuštěno bylo, musí býti ufato. Dělají z něho velice dobrý a nejdražší dyak (Theriak, antidotum, Gegengift), nejvíce v Řaike v Egyptě, neb je tam Arabové nosí a za velice peníze prodávají. Musejí hada prvé, nežli ho zabijí, rozhněwati a když se rozhněvá, hledí tak, jakoby měl oheň na jazyku; potom mu hlavu a konec ocasu utnou a z ostatku strojí dyak. — Já jsem u mrtvého moře takového hada nemiděl; znám ale jiné místo, kde se takové hady zdržují. Jest to totižto městečko Monselice nedaleko Paduy v Itálii. Tam jest na vysoké skále starý hrad, v jehož zříceninách mnoho takových hadů se nalézá. V památném

jezeru Thrasimenském (nedaleko Perugia v Itálii), u kterého slavného punického vůdce Hanibal římského konsula Flaminiia s 15,000 muži porazil, viděl jsem malý ostrov, o kterém se mi pravilo, že na něm velmi mnoho tažových hadů se nachází. Povídá se ostatně, že to byl Andromachus z ostrova Kréty, tělesní lékař císaře Nerona, který protibáveš aneb kazijed, drhač zvaný, vynalezl. Velmi mnoho nebezpečných hadů (uřovla, Viper, coluber) nalezá se ve Francii okolo Dijonu; tamť každoročně 20—30 neopatrných lidí uštknutím hadů umírá. Wypravoval mi op. Merle, farář v Les-Fontaines blíže Dijonu, jež již mnohá leta znám, že volába se viděla nucenu, zaplatiti každému, kdožby zabitého tažového hada do lékárny (apothéky) přinesl, 1 frank (asi 24 kr. stéb.). Zabilo se za jeden rok nebezpečných hadů těch asi 500,000. Farář Merle zná jednoho muže, který jich 200 zabil.* —

*) Zde připomenouti slušná, že hadi, štkrové (šrupau, scorpio), mizhňkové (hujerka, tarantala) a jiná podobná zvířata, jichž my v našich krajinách, buďtež Bohu díky, málo máme, obzvláštně ve krajinách jižních jedovatá a protož nebezpečná jsou. Bůh však dal lidem také prostředků co protibávků aneb kazijedů (antidotum). Tak jest l. p. dobrý prostředek proti uštknutí šrupanem — olej štkrový (Skorpion-Öl), t. j. lék z jedu štkra zhotovený. Povídá se, že zvíře mizhň jest jistý způsob velkých jedovatých pavouků, kteří se v italského města Tarentu nalezají, a protož také Tarantella aneb Tarantola služí. Slověl od tohoto zvířete uštknutí se vztéká, jako kdoby od vztelého psa kousnut byl, a bídne býne. Řká se ale, že Blachové ještě jiná nebezpečná zvířata Tarantelami nazývají. R. 1865 viděl jsem v jedné piemontské vesnici 3 malíčké, nassim ještěrkám (laccerta) podobná zvířátka, jež jedna žena při praní z potola záškerou vybrala. Změř všichni obyvatelé se se-

Kapitola šestá.

Řeka Jordán.

Opustivšše mrtvé moře a mrtvé okolí jeho, na němž očitě trest a kletbu Boží viděti jest, u-
vedeme sobě na pamět slova proroka Isaiáše, která,
ačkoliv vůbec o zpuštění země israelské vynešena
jsou, předce obzvláštně o této proklaté zemi (terra
maledicta) u mrtvého moře plati. „Hospodin
rozptěl zemi a obnaží ji a sužovati bude trvat
její Rozptělením rozptělena bude země a
zebráním zloupena bude. Nebo Hospodin mlu-
vil slovo toto: Stvilila a vadla země a ze-
mblena jest: vadl otrpšleť země, zemblela vysočnost
lidu země. A země nakažena jest od obyvatele
svých, proto že přestoupili zákony . . . Protož
zlořečení žijíci zemi a hřešiti budou obyvatele
její Strach a jáma a osídlo na tě, kterých
jsi obyvatelem země . . . Polámaním poláme
se země, potčením potčena bude země, pohnutím
pohnuta bude země, wišláním wišlati se bude
země jako opileh a obnesena bude jako stánek
jedné noci; a obtíž ji nepravost její i padne a

ssli, křičíce, aby zvířata tato ihned se zabíla. Tázal jsem
se, co jsou to za zvířátka a jak se nazývají. Sono ta-
rentelle molto pericolose (to jsou velmi nebezpečné
mizhňové) — obporvěděli mi a hned je zabíli. —

neptidá, aby powstała“ (Izaiáš kap. 24). Strajinou pšfečnou, jejíž popelavá barva velmi smutně dojem na nás činí, dojedeme asi za 1½ hodiny ke straně severné kráčce k řece Jordánu. Na celé té krajíně, právě to pouští, nemiděli jsme žádných wěsnic aneb měst; jen ku straně západní spatřili jsme w došti veliké wzdálenosti w horách zříceniny dvou klášterů, sw. Jana Křtitele a sw. Jeronyma. Powídá se, že w tomto klášteře sw. Jeronym nějaký čas mšškal. Dřívě než k wleapamátné, swaté řece Jordánu dojedeme, uvedeme sobě na pamět, co nám písmo sw. o této řece wyprawuje. Není zajiště w swětě teky tak památné jako — Jordán. Iméno sw. města Jerusalema nalezá se w písmě sw. nejméně 1000krát, a podobně i jméno Jordán w něm asi 200krát nacházíme.

Iméno Jordán wyznamenáwá tolik co: od Danu teloucí. Dan bylo město w horní Galilee a sice w onom dílu, kde druhdy přebýwalo pokolení Nefthali. Zříceniny tohoto města Dan, které takřka u paty wysokých hor antilibanských leželo, slujt: Tek el Kady. W těchž horách přýšstí se Jordán ze tří potokůw aneb studánek (arabsky Ain), teče pak dolů do jezera Meromského (el Huleh), z tohoto do jezera genesaretského, jenž slowe také moře genesaretské, galilejské, aneb tiberiadské, a pak oním blouhým asi 30 německých mil obnášejícím údolím, které el Ghor-Aulon sluje, nebalelo Jericha do mrtvého moře. Powídal mi jeden Arab, že cestu od moře genesaretského až k horám antilibanonským asi za 20 hodin wykonati lze. Jeli tomu

tať, koná Jordán od pramenů svých až k mrtvému moři cestu nejméně 50 mil. Z poněkudž tki pramenů jeho ať 500 stkviců nad hladinou stěbozemního moře se nacházejí, a mrtvé moře, jak svrchu řečeno bylo, velmi hluboké položení má, jest také spád Jordánu náhlý a proto teče tato náramně rychle teče; čistá, pitelná voda jejt trati se v moři mrtvém.*)

Před vytvořencím měst Sodomů a Gomorrů byla krajina okolo Jordánu vodou teky této smlažována a velmi úrodná; protož si ji zvolil Lot, když s Abramem o zemi se dělili. „Pozdvih tedy Lot oči, spatřil ossečku mlaťol krajinu jordánskou, kteráž ossečka smlažována bývala, prve nežli podvrátil Hospodin Sodomu a Gomorrhu, jako ráj Hospodinův a jako Egypt**“) přicházejícím do Ségor. Z zvolil sobě Lot krajinu okolo Jordánu a odstoupil k východu; i odděleni jsou jeden bratr od druhého; Abram bydlil v zemi Chanaanské, Lot pak zdržoval se v městech, kteráž byla okolo Jordánu a bydlil v Sodomě.“ (1. Mojš. 13, 10—12). Ptes Jordán šel Jakub, když do země Mesopotamie se odebral a když odtud opět se navracoval. „S holi svou přešel jsem Jordán tento a nyní se dvěma pluky zas se vracuji“ (1. Mojš. 32, 10) — Tak se modlil Jakub k

*) Zbaliž není Jordán ve běhu a v ústí svém obrazem mnohého člověka, který, když byl dlouho bohabojný život vedl, konečně cestu ctnosti opouští a ve hříšcích (v jezeru pešném) konec běže? „Kdo setrva až do konce, tenť spasen bude“ (Mat. 10, 22).

**) Z Egyptu býval každoročně vysoupencím teky Nilu smlažován a proto jest úrodný.

Bohu, aby ho chránil před bratrem Esauem, kterého se bál velmi.*) Když Josef a bratři jeho mrtvolu téhož Jakuba z Egypta do země Chananejské slavně nesli, přišli na cestě své také k městečku Aradu, kteréž leží za Jordánem (snad nynější Array el Emir?); tam se zdrželi sedm dní, konajíce slavně službu mrtvých (1. Mojš. 50, 10). Když se oněch dvacáte mužův, jež byl Mojšáš poslal tu prohlédnutí země zaslíbené, k němu navrátilo, vypravovali mu, že „Chananejští bydlejí při moři (mrtvém) a okolo řeky Jordánské“ (4. Mojš. 13, 30). Přibližujíce se Izraelité k zemi chananejské rozbili stany na polích Moabských, kdežto za Jordánem Jericho položeno jest (4. Mojš. 22, 1). Na polích Moabských při Jordánu proti Jerichu sešli Mojšáš s knězem Eleazarem, synem Aronovým sumu synů izraelských od dvactiletých a výšše po domech a rodech jejich, kteří měli do země zaslíbené vjít a ji vybojovati (4. Mojš. 26, 3 a 26, 63 — 1. 31, 12.) Synové z pokolení Rubenova a Gadova, obávajíce se bojů s rozličnými národy země chananejské, neměli chuti tu přejít Jordán a prosili Mojšáše říci: „Zestliže jsme našli milost před tebou, abys ji (t. j. zem na východní straně Jordánu ležící) dal nám služebníkům svým k vládnutí a abys navedl nás přes Jordán“ (4. Mojš. 32, 5). Zůstal tedy lid z pokolení Rubenova a Gadova a

*) Až u prostřed krajiny mezi jezerem Meromským a genezaretským ukazuje se místo, kde Jakub přешel řeku Jordán, místo toto sluje až podnes „most Jakubův“ (Jakobsbrücke).

polowice z pokolení Manasefova v zemi za Jordánem ležící a Gad aneb Galaad zvané, kdežto ostatní pokolení přes tuto řeku táhli a zemi chananejskou vybojowali (4. Mojž. 1. 32, 19 — 21, 29 — 32). Meze země zaslíbené, kterou sobě Izraelité vybojovati měli (4. Mojž. 33, 52), táhly se až k Jordánu a zahraly se naposledy nejslanějším mořem (4. Mojž. 34, 12). Na polích moabských (Gefilde Moab) dal Bůh stráž Mojžíšovi lidu israelskému mnoho sou-
dů a příkazů (4. Mojž. 36, 13). Za Jordánem v zemi Moabské počal Mojžíš lidu vysvětlo-
vati zákon (5. Mojž. 1, 5). Mojžíš sám přes Jordán do země zaslíbené nepřišel, neboť pravil k němu Bůh: „Vstup na vrch Fasga a oči své obrať k západu a k půlnoci a ku poledni a k východu a pohleď, neboť nepřijdeš Jordánu tohoto“ (5. Mojž. 3, 27)*) Zdá se, že Mojžíš na přechod lidu Izraelského přes Jordán ve-
likou váhu kladl; neboť pravil k lidu tomu: „Slyš Izraeli, ty přejdeš dnes Jordán, abys vládl národů veluni velikými a silnějšími nežli jsi Ty“ (5. Mojž. 9, 1 a 11, 31 — 12, 10). A co by měli Izraelité činiti, kdyžby Jordán pře-
šli, nařídil Mojžíš těmito slovy: „A když pře-
jdete přes Jordán do země, kterouž Hospodin twůj dá tobě, vyždvihneš veliké kameny a vá-
pnem ohladiš je, abys mohl na nich napsati vsedla slova zákona tohoto“ (5. Mojž. 27, 2—3).

*) Hory, které od mrtvého moře na východní straně Jor-
dánu k severu se táhnou, slují Fasga (Phasga, Pisga);
nejvyšší vrch jejích jeit hora Nebo. Mojžíš mohl s to-
hoto vrchu Palestinu přehlednouti, poučevadž jeit velmi
výsoť, lze ho i s horu Olivetské u Jeruzaléma viděti.

Přes Jordán se přeplavili oni mužové, jež byl poslal Josue, nástupce Mojžíšův, co vy-
zvědače do Jericha (Josue 2, 23). Zaž zá-
zračným způsobem Izraelité přes památnou řeku
tuto přešli, vypravuje se nám takto: „A když
oni vstoupili do Jordánu a nohy jejich omočily se
v kraji vody (Jordán pak břežky řeci své
v čas žně byl naplnil), stály vody sstupující na
jednom místě a tu podobností horů nabudovaly se
uklázaly se zdaleka, od města, kteréž slove A-
dom až k místu Sarthan: kteréž pak nižší byly,
do moře pouště (kteréž nyní slove mrtvé) sstu-
pily, až jich nic ovšem nezůstalo. Vid pak šel
proti Jerichu: a kněží, kteříž nesli archu umlu-
vů Hospodinových, stáli na suché zemi u prostřed
Jordánu podpásaní a veškeren lid po suchém
řeci přešel.“ (Josue 3, 15—17).*) Na
památku vysušení Jordánu dal Josue dvanaácte
kamenů vybrati a je na místě, kde následující
na to noci Izraelité stavy své rozbili, postavit, i
a jiných dvanaácte kamenů položil Josue u pro-
střed řeci Jordánské, tam kde stáli kněží, kte-
ří nesli archu umluvů. Když pak lid byl přes
Jordán přešel, navrátili se vody do řeci své,
a tekly, jako prvé tékávaly (4, 3—9—
18). Tento zážrak vysušení Jordánu naplnil
velikým strachem krále chananejské, s nimiž na-

*) Jako byl Bůh rozdělil vody rudého (červeného) moře
v Egyptě, tak že Izraelité suchou nohou přes ně přešli
(2. Mojš. 14, 22 a 1. Židům 11, 29), tak se stalo i s
vodou Jordánu. O tomto zážraku mluví David, an
praví: „Když vyšel Izrael z Egypta a dům Jakubův
z národa cizího . . . Moře vidělo (to) a uteklo: Jordán
nazpět se obrátil . . . Což je ti moře, žeš utíkalo a ty
Jordáne, žeš je nazpět obrátil? (Žalm 113).

potom synům Izraelským o zemi bojovati bylo; neboť vypravuje písmo sv., „že zembleslo srdce jejich (těchto králů) a nezůstal v nich duch, tak se báli přijít synů izraelských“ (Josue 5, 1). Když Bůh na trest lidu pro krádež Achánovu (vzal něco z věcí zašlených) dopustil, že v bitvě ob mužům města Haj zbit byl, tu roztrhl v zármutku Josue roucha svá a zvolal: „Ó bychom, jakož jsme počali, byli zůstali za Jordánem!“ (Josue 7, 7). Počátek mezi onoho podělu země, jež obdržel lid z pokolení Judova, byl ke straně východní od moře nejslanějšího až ku konci Jordánu (Jos. 15, 5). Přes Jordán přešel také Gedeon se třemi sty muži, když bojoval s Madianskými (Soudců 8, 4) a přeplavili se Ammonitské, aby hubili země, které se dostaly za podíl lidu z pokolení Judova, Benjamínova a Efraimova; toto veliké soužení a potlačování trvalo osmnácte let (Soudců, 10, 8 až 9). Za času soudce Jeftea vedli Galaadští vojnu s Efraimskými. I osabili Galaadští brody Jordánské, a když přišel k nim někdo z počtu Efraimských, utklaje a řekl: Prosim, abyste mi dopustili přejít; řekl mu Galaadští: Jsi-li Efratejský? Kterýž když řekl: Nejsm; ptali se ho: Kci tedy Sibboleth, což se vykládá: klas. Kterýž odpovídal: Sibboleth, nemohá touž literou vytknouti klasu. A hned pochytíce jej, zabili ho tu u brodu Jordánského. I padlo v ten čas z Efraima čtyřiceti a dva tisíce (Soud. 12, 5—6) *).

*) Galaadští vykládali Sibboleth, Efraimští Sibboleth. Zábudý Efraimský nebyl s to, aby s vytknul, pročej ho

stínstými, přestli Hebrejšti Jordán do země Gad a Galaad (1. král. 13, 7), a když synové israelsští, kteříž byli za údolím*) a za Jordánem, viděli, že to bitvo umtel Saul a synové jeho, nechali městi svých a utekli (1. král. 31, 7). Když proti králi Dawidowi Abner Isbosetha za krále ustanovil, z čehož ukrutná válka povstala, šli Abner a muži jeho přes pole, celou tu noc a přepławili se přes Jordán (2. král. 2, 29). Ke válce s Ammonitskými sebral Dawid wesskeren lid israelský a přepławil se přes Jordán (2. král. 10, 17. a 1. Paral. 19, 17). Z za času války s nezdárným synem svým Absolonem přepławil se Dawid přes Jordán (2. král. 17, 22); to též učinil Absolon (tamtéž 17, 24). Když pak Israelsští a Judští opět Dawida za krále přiznali, šli mu až k Jordánu wstříc a slavně ho přes řeku přewedli (2. král. 19). Když později lid Israelský škrze Sebu, syna Bochri, opět od Dawida se odtrhl, zůstali Dawidowi muži z pokolení Judowa od Jordánu až do Jerusalema wěrní (2. král. 20, 2)**). Poslal Dawid Joaba a knížata wojska po wšst zemi, aby mu sečtli wesskeren lid, a tito wyslancové přestli na cestě své také Jordán (2. král. 24, 5).

Galaadští hned poznali co cizince a nepřítelé. Vitera š byla teby pro Efrainské tak lapavá jako l. p slovan-
ská litera ř pro Němce. Slovo Siboseth přestlo i do
jiných řečí a významenáwá wůbec znamení, po kterém
se někdo jistě poznati může.

*) t. j. za oulím širokým údolím, w kterém teče Jordán a
které sluje El Ghor Aulon.

**) Krajina od Jerusalema až k Jordánu (od západu k východu) obnáší asi 8 hodin cesty w šíři. Celou tu krajinu lze s horý Olivetské u Jerusalema přehlednouti.

Když král Šalomoun chrám stavěl, stímal roste-
chy měděné nádoby, kterýchž nadělal král Hiram
do domu Hospodinova, na poli krajiny jordan-
ské v jílovaté zemi (3. král. 7, 45—46 a 2.
Paral. 4, 17). Přes řeku Jordán u Jericha
šli proroci Eliáš a Eliseus. „I vzal Eliáš
plášť svůj a svinul jej a udeřil na vodu, kte-
ráž rozdělna se na obě strany a přešli oba po
suchu. Když pak Eliáš u vichru do nebe
vzat byl, při čemž plášť s něho spadl, vzal
Eliseus plášť tento, udeřil jím na vodu (Jor-
dánu) a rozdělna se sem a tam a přešel (4.
král. 2, 8—14). Na radu proroka Elisea umyl
se Námán, kníže vojska krále Sýrského, sedm-
kráte v Jordáně a od malomocenství očistěn
jest (4. král. 5, 14). U Jordánu činil prorok
tento ještě mnohé jiné divy. Tak t. p. řekli sy-
nové proroci t. Eliseovi*): Hle místo, v
němž bydlíme s tebou, těsné jest nám. Pojdme
až t. Jordánu a nechť vezme jedenkaždý z lesa
po jednom břevnu, abychom vystavěli sobě tam
místo t. bydlent. A on řekl: Jděte. I řekl je-
den z nich: Pojď i ty se služebnými svými. Od-
pověděl: I já půjdu. A šel s nimi. A když
přišli t. Jordánu, seřali dříví. Přihodilo se
pak, když jeden podtnal dříví, že spadlo železo
ze sekery do vody: i zřekl on a řekl: Ach, ach,
ach Pane můj, a tu ještě jsem byl vyprávěn.
I řekl mu muž Boží (Eliseus): Kamž jest upa-
dla? I uláhal mu to místo. Uhlal tedy dříví
a vrhl tam: i zplýnulo železo a řekl: Vezmi

*) Synové proroci byli učenci proroků; proroci mluvíli
slovy (Prophetenschulen).

je sobě; kterýchžto vzťahů ruků a vzal ji (4 král. 6, 1—7). Když se po návratu Židů ze zajetí Babylonského za času Nehemiášova Jerusálém opět stavěl, stavěli také muži z rovin Jordánských (2. Esdr. 3, 22). Tob popisuje všemožnou sílu Boží, která se i na velikých zvířatech ukazuje, právě o Behemothovi: „A, počte řeku a nepodiv se a má naději, že vyplne Jordán v ústa jeho“ (Tob 40, 18)*) V knize Ecclesiastes popisuje Jesus, syn Sirachův, účinky moudrosti Boží a bývá podobnostmi od řeky Jordánu, řka: „Kterýchž ji rozmnožuje jako Jordán v čas žni“ (Sirach 24, 36)**) Prorok Izaiáš čínil o Jordánu zmínku těmito slovy: „Prvního času oblehčena jest země Zabulon a země Neftali: a posledně obtížena jest cesta mořská za Jordánem Galileu pohanské. Vid, kterýchž chodil ve tmě, viděl světlo velké: a vyhlídl v krajíně stínu smrti, světlo vzejšlo jim“ (Izaiáš 9, 1—2).***)

*) Behemoth t. j. zvíře velké, dle některých spisovatelů slon, dle jiných mamut aneb hroch obecný (Mylusferd, hypopotamus amphibius). Slon nehroší se vodou, aniž se bojí, že se mu nabere do slamy; nýbrž chutě se pouští do řeky, přes kterou rychle plave, zdvihnuv hlavu své nad vodu. Hroch obecný žije, plave a potápí se ve vodě jak ryba. Zestil tak veliký jako největší kůň. Viděl jsem dva v živočišnoplyné zahradě (zoologischer Garten, jardin zoologique) v Paříži a nemohl jsem se dosti nadvíti té obratnosti, s kterou se tato zvířata ve vodě pohybovala.

**) t. j. času jaruho po dešti nazvaném pozdním a také když slůž na Libanu horkem rozpustěným rozmnožuje vody řeky Jordánu.

**) t. j. Jeho stáří za času prvníků sobě nerozstala a málo vážíli t. j. zemi Zabulon a zemi Neftalim, jinak Galileu nazvanou, toho sobě potomní vážíti budou, ješto zde Mesias narodí se, zde učiti a zázraky činiti počne (viz Mat. 4, 15) Městečko Nazaret, kde Maria

Prorok Jeremiáš přirovnává bezbožníka, který ve svém štěstí se vyplácí, k Jordánu, když tento se zděmá a bouří. (Jer. 12, 5—49, 19 — 50, 44). Prorok Zachariáš praví „že pohubena jest pýcha Jordánu“ (11, 3) a rozumí tím pohubení nejen krajiny jordanských, nýbrž i celé země a všeho, co v ní znamenitého a krásného jest. Když Súdás Machabejský a bratr jeho Zonathas s Moabskými válku vedli, přepravili se přes Jordán (1. Mach. 5, 24—52). Bachides, vůdce polní krále Demetria, přitáhl s vojskem svým též přes Jordán (1. Mach. 9, 34). V bitvě s Bachidem, která se na březích Jordánu stihla, skočil Zonathas, a ti, kteří s ním byli, do Jordánu, a přeplouli k nim přes Jordán (1. Mach. 9, 48). Když Jan Křtitel u Jordánu se zdržoval, tam lázal a křtil, vyháněli k němu z Jerusalema a ze všeho Súdstva a ze vši krajiny při Jordánu a křtěni byli od něho v Jordáně významajíce hříchů své (Mat. 3, 5—6). Z Galiléy přišel také Pán Ježíš k Jordánu k Janovi, aby pokřtěn byl od něho (Mat. 3, 13). Do končin Súdských za Jordán přicházel Pán Ježíš a vyučoval tam zástupy (Mark. 10, 1 — Jan 10, 40); ob Jordánu odebral se, pužen jsa Duchem, na poušť na čtyřicet dní (Luk. 4, 1—2). V Bethanii*) za Jordánem křtil sv. Jan. (Jan 1, 28).

Spasitele počala, ležt v onom dílu Galiléy, kde druhdy přebýval lid z pokolení Zabulonova a Neftalimova; v Galilee vzešlo tedy Christem Pánem a učentm Jeho světlo veliké.

*) Zato Bethania (jinaž Bethabara) za Jordánem jest rozdílná od jiné Bethanie blíz Jerusalema, kde Pán Ježíš Lazara vzkřísil a o které později mluvíti budeme.

Uvádějce sobě na pamět všechny události, které se dle vypravování písma sw. starého a nového zákona u Jordánu přihodily, došli jsme k této památné swaté řece a sice k onomu místu, kde se zběhla znamenitá událost, již nám vypravuje sw. Matouš v tato slova: „Ježíš z Galiléje k Jordánu k Janovi, aby pokřtěn byl od něho. Ale Jan velmi zbraňoval jemu řka: Já od tebe mám pokřtěn býti a ty jsi přede mně? Odpovídaje pak Ježíš řekl jemu: Nech tak nyní: neb nám tak sluší naplniti všecek zákon spravedlnosti. Tehdy nechal ho. A pokřtěn jsa Ježíš, vystoupil ihned z vody: a aj otevřena jsou mu nebesa a viděl Ducha Božího sestupujícího, jako holubici, a přicházejícího na něj. A aj hlas s nebe říkoucí: „Tento jest syn můj milý, v němž jsem sobě zalíbil“ (Mat. 3, 13

17). Který křesťan nebylby hluboce dojat, když na témž místě, kde Spasitel světa Ježíš Kristus, od Jana pokřtěn byl? Za příčinou tohoto křestu považoval se Jordán vždy za řeku swatou; není tedy divu, že poutníci ve vodě Jordánu se koupávají aneb sobě jí obličej mývajíc znamenajíce se při tom znamením sw. kříže. Stráso sw. udě uje nábožným poutníkům k řece Jordánu putujícím plnomocné odpustky (indulgentiae plenariae ad Jordanem). Obzvláštně poutníci řeckí mají obyčej, že přisedše k této řece mužové i ženy v ní se koupají. Ženy podrží při tom na sobě kossili, kterou napotom ve veliké vážnosti mají, ukládajíce ji, by jim kdys sloužila za kossili umrlčí. Za koupání v Jordáně musili druhdy poutníci passowí Jerusalemskému

velké daně platiti. Každý poutník nabere sobě do nádoby vody Jordánské a hledí ji s sebou do otčiny své přinést. Němálo sobě na tom zakládají mnozí rodičové, když jejich novorozené dítě vodou jordánskou pokřtěno býti může. Poutníkům arménským jest — jak jsem slyšel — od patriarchy zakázáno k Jordánu choditi a v něm se koupati, a to za příčinou neštěstí, jakž tam mnohé potkalo. Jest ovšem koupání v Jordánu velmi nebezpečné, neboť jest hluboký a má dravý proud.

Jordán u Jericha.

Mnohý čtenář se snad bude tázati, jak veliký Jordán jest a jak to u něho vypadá. Viděl jsem ho — jak později vypravovati budu — také tam, kde z jezera genesaretského vytéká. Pomaha řečiště a vody jeho různé se podle povahy krajiny, jakýmiž protéká. U Jericha jest asi tak široký jako řeka Morava; při svém ústí u mrtvého moře má přes 200 šířeků šíře. Kde teče v písčinných rovinách, tam jest voda jeho žlutavá, jinač zeleno-modravá; pil jsem vícekrát jeho vodu, jestiž více vlnatá než studená a hodí se i pít. Odtud snad pochází, že Arabové při velikém nedostatku dobré vody, jakž i v Palestině vůbec málo se nachází, řeku tu nejenom El Urdan (Jordán), alebrž i Scheriat el Kebir (veliké místo i pít, velké Tránke) jmenují. Jelikož jižní Palestina vůbec, obzvláštěně ale okolí mrtvého moře pravou pouští jest, podobá se řečiště Jordánské — ráji. Dno jest namnoze ověnceno vysokými a rozličnými stromy (akáci, vrby, vavřínem obecným a jinými) a křtinami, ku kterýmž potahuje se otázka Ježíše Christa ohledem poslanců sv. Jana se tážajících: „Co jste vyšli na poušť viděti? Křtinu-li větrem se klátiti?“ (Mat. 11, 7). Zřejmě každé požití učeže sobě ze stromů rostoucích na březích jordánských několik holt, které s sebou na památku do vlasti běže; i já jsem několik takových holt s sebou přinesl. Zať radostně přetvápen býval poutník, když přijde k Jordánu! Na cestách po jižní Palestině vidělo jeho oči velmi málo stromů, nespátklo zelené louky a teloucí vody; všude spatřovalo toliko vypra-

hlé stály; a proto jest ustavičným poztráním na tuto poušť unaveno; a hle! u Jordánu vidí stromy, vidí vodu rychle tekoucí, vidí a slyší ptáky rozličného druhu. Jest-li mrtvé moře obrazem smrti, jest Jordán obrazem života. Ptáčí byč lastavčí čtenářům, by ze mnohých přejemností, jež poskytuje okolí jordanště, aspoň jedné okusiti mohli. Mnohý snad slyšel zpěv nějaké měkklavé zpěvoherečky, kteráž ve braturném zpěvu dospěla ku podivuhodné obratnosti, jsouc s to, ve všech oktávách hlasem svým zpěv vyhlazovati; tu se ponožuje dolů ve hluboký bas, tu zase zpívá hlasem náramně vysokým, následující jistou měrou klopotání slonutného pěvce slavíka. Ale což jest zpěv takový u porovnání se zpěvem, jakému naslouchati lze na březích jordanšských v době jarní?! Kdo měl příležitost ponořiti se v kouzlo hluchného líbezného zpěvu, radilby jistě všem zpěvákům a zpěvkyním, aby se odebrali k Jordánu, kdežby lépe přiučili se různým rozměrům zpěvným, unášejícímu crescendo a decrescendo i luznému zpěvotvární. Tážeš se netrpělivě, co to za kouzelný koncert? Zdá se, že se stekli všichni slavíci z celého světa, aby milostí svou oslavili Vesnu na libých březích jordanšských, jakoby tu na této posvátné půdě u též řeky, kde pokřtěn byl Pán Ježíš a kdež vynikla se s nebes slavná slova Hospodinova: „Tento jest Syn můj, v němž mi se dobře zalíbilo“ (Mat. 3, 17), jakoby chtěli ve společném prozpěvování oslavovati Pána a Stvořitele svého Ježíše Christa! S tobě byloby zvolati při poslouchání libého tohoto

prozpěvování s útloucitným básníkem „Amaranthu“ Oskarem Redwigem:

Ptáčku, milý ptáčku můj,
Tvé řdyž písně poslouchám,
Závidím ti osud tvůj;
Postavu ač věšší mám,
Nad můj vyhlídá tvůj zpěv;
Žal to počít mám, mi žjeto!

A ptáček by ti odpověděl, poukazujíc tě
k poloze, co k základu wšeliké křesťanské ctnosti:

Skromná budiž mysl tvá,
Zapřeš pať, jako já!

Kapitola sedmá.

Jericho. Studánka Eliseova. Studánka apoštolůw.
Kámen, na němž P:n Ježíš odpočíwal. Bethania a
hrob Lazarůw. Průvod.

Kdo se chce očitě přesvědčiti, jak stará a
slavná města, o kterých písmo sw. nového i sta-
rého zákona mnoho události wypravuje, kles-
nouti mohou, ať se jen podívá na Jericho. Asi
tři hodiny cesty ke straně západní od Jordánu
leží malá, velmi bídná wesnice, jmenem Eriha.
Její bídné chýže a sllčeni obywatelé dají se nej-
lépe těmito wěřši popsati:

Půl na zemi, půl ve vodě,
 Jestli náhou jámu znáš,
 Tráva s hřby, hlína v spodě,

Tam cihána chýžku máš (Píseň: Cihán).

Tato bídná vesnice jest — staré město Jericho. Zedouce okolo této vesnice, jejíž cihánští obyvatelé velmi nemilý dojem na nás čini, chceme sobě v paměť uvéstí všedchny ty památné události, které nám písmo sv. o starém městě Jerichu vypravuje.

Město toto, které pro množství rostoucích v okolí jeho palmových stromů (palma) město palmové (Palmenstadt) slulo, (t. Soudců 1, 16) mělo v dávno době svého vlastního chananejského krále a bylo opevněno. Josue vedá lid israelský do země chananejské přes Jordán vybojoval město toto a vyvrátil je. Poslal ale dříve do Jericha muže vyzkvědače, kteří jen tím sursi usli, že je jedna žena, jmenem Rahab, ve svém domě skryla a pak z města pustila (Jos. 2.) Kterak Josue město Jericho na rozkaz Hospodina vybojoval, vypravuje písmo sv. následujícími slovy: „Jericho pak bylo zavžené a ohražené pro strach synů Israelských a žádný nesměl vyjiti ani vjiti. I řekl Hospodin k Josue: Uj dal jsem v ruce tvé Jericho i krále jeho i všechny silné muže jeho. Protož obejděte město všichni bojovníci jednou za den; tak učiníte po šest dní. Sedmého pak dne kněží ať vezmou sedm trub, jichžto užívají v milostivé této a ať jdou před archou umlův a obejděte město sedmkrát a kněží troubiti budou v trouby. A když zavzní zvuk trubů desí a podtrhovanější a v usších

wassich bude zwučeti, zřične wssedcn lib křilem
 přewelikhm a zdi města z gruntu se wywrátí
 a wejde do něho jedenkaždý tím místem, proti
 kterémuž státi bude. Powolal tedy Josue, syn
 Nunůw, kněží a řekl k nim: Wezměte archu
 umlutow, a sedm jiných kněží ať wezmou sedm
 trub leta milostiwého a ať jdou před archou
 Hospodinowou. K libu pak řekl: Zběte a obe-
 jděte město, ozbrojent, jdouce před archou Hospo-
 dinowou. A když Josue slowa dokonál, sedm
 kněží troubilo na sedm trub před archou umlutow
 Hospodinowu a wssedco wojsko ozbrojené před-
 cházelo, ostatní lib obecný za archou šel a po
 wssedch místech trouby zwučely. Byl pak přikázal
 Josue libu řka: Nebudete křičeti, aniž bude sly-
 šán hlas váš, aniž která řeč z úst wassich wyjde,
 dokudž nepřijde den, w němžto řeknu wám: Wo-
 lejte a křičte. Oběšla tedy archa Hospodinowa
 město jednou za den a nawrátiwšsi se do stanu
 zůstala tam. Když tedy Josue w noci (záhy ráno)
 wstal, nesli kněží archu Hospodinowu a sedm
 z nich sedm trub, jichžto užiwají w milostiwé
 leto a šli před archou Hospodinowou trácejíce a
 troubíce a zbrojný lib šel před nimi: ostatní
 pak lib obecný šel za archou a troubil na trou-
 by; i oběšli město druhého dne jednou a na-
 wrátili se do stanu. Tak činili po šest dní. Dne
 pak sedmého na uswitě wstawše, oběšli město, ja-
 kož bylo uloženo, sedmkrát. A když w sedmém obchá-
 zent kněží troubili w trouby, řekl Josue k wšemu
 Israelowi: Křičtež! neboť dal wám Hospodin město:
 a budiž to město zašleno i wssedch wěci, kteréž w něm

jsou Hospodinu.*) Toliko Rahab newěstka ať jest živa se wšsemi, kteříž s ní jsou w domě; nebo strýla posly, kteréž jsme poslali. Wy pať wysťk-
hejte se, abyšte se z těch wěcť, kteréž zapoměděny jsou, ničehož nedotýkali a nebyli winni přestou-
pením a wšsedá wojška israelská bylaby we hřtchu a kormoutila by se.***) Cožkoli pať bude zlata a stříbra a nádob měděných a železných, Hospodinu ať jest posvěceno a složeno w pokla-
dech jeho. Když tedy wšsedch lid křičel a trou-
bilo se w trouby, když w usťch mnohstwi za-
wzněl hlas a zvoněl, hned zdi padly a šel jeden-
každý (do města) tím místem, kterýž proti němu
bylo, a pobili wšsedch, kteříž byli w něm ob muže
až do ženy, od dítěte až do starce. Woly také i
owce i osly ostrosti meče zabili. Dwěma pať mu-
žům wyzwědačům, kteříž posláni byli, řekl Josue:
Wejděte do domu ženy newěstky (Rahab) a wy-
weďte ji i wšsedo, což jejího jest, jakož ište jť
přisahali. I wšsedšse mládeci, wywedli Rahab
i rodiče její, bratry také a wšsedch nábytel i
robinu její a wně za stany israelskými zůstati
rozkázali. Město pať i wšsedo, což w něm bylo,
spálili, krom zlata a stříbra a nádob měděných
a železa, kterýž do pokladu Hospodinowa posvě-
tili. Rahab pať newěstku a dům otce jejího i
wšsedo, což měla živé, zůstawił Josue: i bydlili
w lidu israelském až do dnešního dne, proto že

*) L. j. buďž celé oddáno spravedlnosti Boží, buďž se wšsm, což w něm jest, zkaženo a wyhlazeno (Wiz 3. Wlojž. 27, 28, 29 a hned níže w. 18, 19. Lew: 27, 28, 29).

**) L. j. uwešli byste na wojška israelská prokleti a pomstu Boží.

střela posly, kterých byl poslal ke splédnutí Jericha. V tom čase vydal kletbu Josue ka: Błokeceny muž před Hospodínem, kterýchby stavěl a rozdělal město Jericho. V prvorozeném svém ať položí základy jeho a v nejposlednějším z dětí ať postaví brány jeho.“*) (Josue kap. 6) Zdá se, že později opět lidé v tomto městě přebývali, ačkoliv již prvním ohraženým městem nebylo (Jos. 18, 21 — soudců 1, 16). Za času války, kterou vedl Dávid s Ammonitskými, musili někteří z jeho služebníků tať dlouho v Jerichu zůstat, až jim zase brady narostly. A jak se to stalo? Umřel král Ammonitských a následoval ve vládě syn jeho Hanon. S poslal Dávid k Hanonovi několik služebníků, aby ho potěšili pro smrt otce jeho. Hanon ale držel je za výzvědače, kteří proto přišli, aby vyšpeshovali město. Vzal tedy Hanon služebníky Dávidovy a oholil půl brady každému z nich a zůstíhoval polovic roucha jejich až do zadku a propustil je. Což když oznámeno bylo Dávidovi, poslal proti nim; nebo byli muži ti velmi ohyždně zahábeni a rozkázal jim Dávid: Pobuďte v Jerichu, dočudž neodrostou brady vaše (2. král: 10, 5)**) Za času krále Achaba vystavěl Hiel z Bethelu

*) L. j. Když číne je peroniti, by pak měl mnoho dětí, prvé nežli dočouá, ztrati je vsedky až do nejmenšího (Wic. 3. král. 16, 34). — Zdá se, že kletba, kterou vy. Al Josue nad Jerichem, tížt mlsto to až do dnešního dne; přebýdná vesnice Ericha (zkráceně také Richa zvaná) nemá nádeje, žeby se opět v eoným městem Jerichem státi mohla.

**) Až podnes jest ve východních krajinách brada (vousy) výraznou známku muže a považuje se za ctihodného. Zdá se, že to pochází od příkázání, které dal Mojžíš ži-

Jericho: w Abiramowi přiběženém svém založil je a w Segubowi nejposlednějším svém postavil brány jeho: wedle slova Hospodinova, kterčž byl mluvil skrze Josue, syna Nun (3. král. 16, 34). Tak se tedy vyplnila hrozba Josue-ova, že kdoby Jericho wystavěl, ztratí všechny děti svoje. W Jerichu se také zdržoval prorok Eliáš a měl tam prorockou školu (4. král. kap. 2). Na rovině jerichské (u Jericha) dohonil Nabuchodonozor krále Sebedchiásse utíkajícího z Jerusalema, wyloupil mu oči, swázal ho tetěžy a wedel do Babelu (4. král. 25, 5—7). Za času bezbožného krále Achaba byli muži w bitvě zajati do Jericha zarabeni (2. Paral. 28, 15.) Mezi syny Izraelskými, kteří se ze zajetí Babelského do vlasti své opět navrátili, bylo jich z města Jericha tři sta čtyřiceti pět (1. Esdr. 2, 34), a když Jerusalema tehdaž opět wystaven byl, pomáhali při tom i muži z Jericha (2. Esdr. 3, 2). Když Holofernes, vojenský vůdce krále Nabuchodonozora, táhl do země judské, báli se ho synové izraelské velmi. Strach a hrůza padla na mysl jejích, aby též neučinil Jerusalemu a chrámu Páně, jako učinil jiným městům a chrámům jejích. A poslali po vši Samařtí vůkol až do Jericha a osadili všechny vrchy hor (Judith 4, 1—3). Za času bratří Machabejských

dům; aniž budete holiti brady (3. Mojš. 19, 27). Brady se dotknouti aneb za ni chytiti, jest veliká potupa; muže ale oholiti — jest potupou největší. Prost-li jeden druhého o něco ve jménu jeho brady a hladi-li mu při tom lahodně bradu, bývá žitba ostyšán. Nápodobně povraňují se vlásky u žen za což ctihodného. Budeme míti ještě příležitost, mluvit o tom obšírněji.

byla w Jerichu poutořst. (1. Mach. 9, 50.) Machabeus zbotil toto město a nadělal tam tať neščislňch wražd, že se zdálo, jaťoby jezero, kterěž tu leželo, zřítiti dwojstch honů, křwí zbitých oplňwalo. (2. Machab: 12, 15—16.) Do Jericha přicházeli i Pán Ježíš často; u Jericha nawrátíl dwěma slepým zrak, což w písmeř sw. takto se wyprawuje:

„A když wycházeli (Ježíš a učennici jeho) z Jericha, šel za ním zástup weliký, a aj dwa slepi sebtce u cesty uslyšeli, žeby Ježíš tudy šel, i zwolali křouce: Pane, smiluj se nad námi, synu Dawidůw! Zástup pať přimlouwal jim, aby mlčeli. Oni pať wíce wolali křouce: Pane! smiluj se nad námi, synu Dawidůw! Z zastawiw se Ježíš, zawolal jich a řekl: Co chcete, abych wám učinil? Řkou jemu: Pane, ať se oteřtou oči nasse. Z šlitowaw se nad nimi Ježíš, dotekl se očí jejich a hned prohladli a šli za ním“ (Mat. 20, 29—34; Mark. 10, 46—52 a Luk. 18, 35—43). Jinou paměťihodnou událost, která se w Jerichu stala, wyprawuje sw. ewangelista Lukáš takto:

„A wšseb (Ježíš) bral se škrze Jericho. A aj muž, jmenem Zachheus, a ten byl wrchní nad celňhmi a byl bohatý.*) Z žádal widěti Ježíše, křoby byl, a nemohl pro zástup, nebo byl maličké postawy. A předběh wstoupil na strom planěho řířu,**) aby jej widěl, neb tudy měl jiti. A

*) Celni byli meřejni úředníci (publicani), kteří clo (publicum) wybrali; stálil we zlé pověři suab pro nepráví, jaťéhož mnozi při tom se dopouštěli.

**) Powidá se, že za času sw. Jeronyma tento strom planěho řířu (sycomorus, wilber Feigenbaum) w Jerichu ještě

Když přišel Ježíš k tomu místu, pohledem zhláru užtel jej a řekl k němu: Zachée, sstup spěšně dolů, nebo dnes v domu tvém musím zůstat. A sstoupil spěšně a přijal ho, rabuje se. A viděvše to všichni, reptali křouce: Ku člověku hříšnému se obrátil! Stojte pak Zachée řekl ku Pánu: Až polovici statku svého, Pane, dám chudým, a otklamal-li jsem toho v čem, navrátím čtvernásoh. Dí jemu Ježíš: Dnes stalo se spasení domu tomuto; proto že i on jest syn Abrahamův. Nebo přišel syn člověka, aby hledal a spasil, co bylo zahynulo" (Luk. 19, 1—10.)

Až podnes spatřují se v bibné vesnici, Ericha zvané, zříceniny starého chrámu, který na tom místě vystaven byl, kde ondy dům Zachéeův stával. Znamenité bylo město Jericho také proto, že se v něm král Herodes zdržoval a tam také zemřel. Král ten učinil mnoho pro upravení a okrášlení téhož města. (Jos. Fl. Ant. XVI. 5, 3. B. J. I. 21, 4, 9. c. 28, 2, 4. et seq.) Vojsko Titovo zbořilo nejen Jerusaleým, nýbrž i Jericho. Od r. 325 až 536 bylo Jericho sídlem katolických biskupů a povídá se, že tam i Karmelité, Basiliáni a Benediktini kláštery své měli.

Zało druhdy slavné město Jericho na mizinu přišlo a v přebýbné malické vesnici, jmenem Ericha, toliko několik pozůstatkůů z něho se zachovalo, nápodobně jest i jeho druhdy velmi úrodná krajina, pro kteroužto „město palmové" slulo, nyní

viděti bylo, což i možno jest; neboť tento strom dosahuje jako dub velmi vysokého stáří.

neúrodná, pustá. Tam, kde město toto stálo, spatříš několik velmi bídných, z hlíny a z dřevitých vyrostlých chýžek, a tam, kde bývaly úrodné palmové zahrady, objevuje se ti nyní — poušť. Roste však přece v této pusté krajině od starobátna jistý druh růží, o kterých již v knize Sirachově (24, 18) čteme: „Jako palma v Kades*) vyrostlá jsem a jako stěp růže v Jerichu.“ Tato růže jest rostlina 3—6, někdy i osm coulů zdélí: dole má kořen a na vrchu velmi mnoho malých a hustých ratolestí, které jako klubko do hromady se spojují. Má tato rostlina podivnou vlastnost do sebe, že, dá-li se třebaš již zcela vyschlá s kořenem do vody a nechá-li se v ní několik týdnů, opět rozkvěte. Pokud jest ve vodě, květe ustavičně a zůstává čerstvá. Církvi sv. přirovnává ržby květoucí krásu blahoslavené Panny Marie k růži jerišké, a proto rostlina tato nazývá se také růží Mariinou. Žádný poutník, který v Jerichu byl, nepomině, několik takových růží na památku sobě vzíti a je do vlasti své přinést. S já jsem jich mnoho přinesl a přibuzným a přátelům rozdál; růže, kterou jsem podržel pro sebe, jest asi na půl blouhá. Obzvláště v čas vánoční a v noci narození Páně dávají křesťané tuto růži rádi do vody, aby rozkvétla a k novému životu povstala. Tento obyčej má ovšem hluboký smysl do sebe; neboť v též noci uarobil se z pauperského lůna Marie Spasitel světa, s nímž v celém

*) Recký text praví: v Engabdi, městečko položené v údolí, které pro své krásné palmy proslulé bylo.

světě nový život počal. Nápodobně se má to čas mánoční každý křesťan duchovně k novému životu zroditi a jako růže jerišká znovu rozkvéstí.*) —

Dpusťmež nyní staré znamenité Jericho a odebetme se dále ke straně západní. Až za hodinu cesty dojedeme ke studánce proroka Elisea (Eliseusquelle). Když král israelský (Zoram), král Judský (Zozafat) a král edomský vojnu vedli proti králi Moabskému, nebylo vody vojstvu ani hovadům, kterážto říla za nimi. S pravil Hospodin skrze Elisea: Neuztíte větru ani deště: a přikop tento naplní se vodou a budete píti vy i čeledi vaše i hovada vaše (4. král. 3, 17). Tak povstala studánka proroka Elisea, jejíž voda až podnes teče.

Gewerně ob této studánky viděti v pusté hornaté této krajině horu, která sluje „hora posuffent“ jinak také: Quarantania (jakoby se řeklo: čtyřiceti dnů). Podle uštného podání jest prý to ona hora, na kterouž veden byl Ježíš od ducha (Božtého), aby tam posouffen byl od ďábla.**)

A postím se čtyřiceti dnů a čtyřiceti noci, potom zlačněl. A přistoupiv k němu poku-

*) Růže poládá se pro krásu a pro lsbznuu vůni svou vůbec za královnu kvítí. Co růže mezi kvítkm, jest Panna Maria ve všem potomstvu Adamově. Ona se švst ctiofimi uade vsledy lidi a proto i ní také volá sv. církve v Lauretánské Vitanii: Růže duchovní, oroduj za nás!

**) Jakož prvnt člověk Adam, otec lidského pokolení, od ďábla byl posouffen, tak se dal i Pán Ježíš, druhý Adam, či prvnt člověk z druhého pokolení, od ďábla posouffeti, aby zase dobyl, co prvntm Adamem ztraceno bylo, a aby dal příklad, jakbychom i my ďábelská posuffent přemáhati měli.

řitel řekl: Jsi-li Syn Boží, rciž ať kameň toto chlebové jsou. On pak odpovídal: Psáno jest: Ne samým chlebem žít jest člověk, ale každým slovem, kteráž vychází z úst Božích (Mat. 4, 1—4).

Hora pokusení.

Přál bych ti, milý čtenáti, viděti tu přehroznou cestu, která nás ob studánky Eliseovy dále vede; nelzeť jí ani popsat. Přes skalnaté hory a dolů nesou nás ubožtí koni, nemědouce často kráte, kam nohu postaviti; jenom jediné chyběť křof, a — ubohý můj leží i s jezdcem

to nesmírné propasti. Řeho zde anděl strážce nechrání, přichází i. stě o život. V přehrozných těchto propastech, kde životě duffe není, vidíme na pravo i na levo ve skalách mnoho jeřtyní, které se nepodobají tichým bytím nábožných pousterovníkú, nýbrž pravým pelessím lotrovským. Věda tomu, který by zde padl mezi lotry! Tato strašná krajina musila již za času Pána Ježíše býti ve zlé poměsti, jal souditi lze ze vlastních slov Spasitelových, jenž vypravuje :

„Clověl jeden sstupoval z Jerusálema do Jericha a upadl mezi lotry, kteří i obloupivše ho i zranivše odesli, odpolu životěho nechavše. S přihodilo sz, že kněz jeden šel touž cestou a užtero jej, pominul. Tě i levita, když byl u toho místa a užtel ho, pominul. Samaritán pak jeden cestou se bera, přišel k němu a užtero jej, milosrdenstvím hnut jest. A přistoupiv, omázal rány jeho, nalito oleje a vína a vložito jej na hovado své, vedl do hospody a měl o něj péči. A druhého dne, vyňato dva pentze, dal hospodáti a řekl: Měj o něj péči: a cožkoli nad to vynaložíš, já, když se vrátím, zaplatím tobě. Řbož z těch tří zdá se tobě blízkým býti tomu, kterýž upadl mezi lotry? A on řekl: Ten, kterýž mu milosrdenství prokázal. S řekl jemu Ježíš: Jdi, i ty čím podobně“ (Luk. 10, 30—37).

Až podnes neposkytuje cesta mezi Jerusálemem a bývalým Jerichem dosti bezpečnosti. Neradil bych žádnému, činiti tuto cestu o samotě; neboť by i nyní osamotnělý poutník snadno mohl upadnouti mezi lotry, a kdo ví, nale-

zli by tu milosrdného Samaritána, jenžby ho vložil na hromadu smé a léčil rány jeho. Nežtělka přicházejí poutníci z oné krajiny ku bránám Jerusalemským bytose od loupeživých hord beduinských zcela obloupeni. Beduiné, divoši to lid kočovních, podobní našim cikánům, přicházejí i do této krajiny a bývají tu pocestným nebezpečnými. Je Pán Ježíš onen přiběh s člověkem, který mezi lotry upadl, skutečně do této přehrozné krajiny mezi Jerusalemem a Jerichem klade, vysvětluje slovo sv. Evangelisty Lukáše, jenž vypravovav tento přiběh, dokládá: „Stalo pak se, když šli (Ježíš a učenníci jeho), že on všel do jednoho městečka“ (Luk. 10, 38) t. j. do Bethanie, kamž i my nyní se odebráme. Jedouce přes skalnaté vyprahlé hory a dolhy a přes nesmírné propasti, u kterých každá závratího mnoho úzkosti vystojí, dojedeme, zcela unaveni jsouce, asi za tři hodiny k jedné studánce, která slove: „studánka apoštolův“. Teče z ní pramínek tak malíčký, žeby se dal houbou zastavit. Dle ústního podání zastavoval se zde Pán Ježíš častěji s apostoly svými a pítval z této studánky, když z Jerusalema do Jericha aneb zpátkem chodíval. Studánka tato má zevně do sebe coš zvláštního; musíš vsáť každého poutníka upamatovali na slova Ježíše Christa kroučho: „Každý, kdo pije z vody této, žítíni bude opět: ale kdo se napije vody, kterouž já dám jemu, nebude žítíni na věky, ale voda, kterouž já dám jemu, bude v něm studnici vody skárající do života věčného“ (Jan

4, 13—14).*) Pomohl si se u této památce studánky, u které přelaskavý Spasitel s apoštoly svými často krátě odpočíval, a napil se z vody jejt ubíráme se dále. Vstupujíc při tom vždy všude, dojedeme asi za hodinu na jednu horu. Podíváme-li se obtud nazpět, přehlédáme celou tu krajinu se všemi horami a dolinami až k Jerichu. Jest nám po všech těch trampotách, které jsme na cestě té vytrpěli, jako bylo Izraelitům, když konečně do zaslíbené země chananejské se dostali. Poutník, jenž přehrožnou tu cestu z Jericha do Jerusaléma na koni konal, bývá na všech údech svých tak zraněn, jako kdyby byl upadl mezi lotry. I lze mu říci s Davidem: „Není zdraví na celém těle mém . . . nemají pokoje kosti mé“ (Žalm 37, 4). Poutník ten nebude jistotně zpívati: „O radostné cestování!“ Uvšak všechny nesnáze a trampoty trpělivě snášejíce k vůli svatým a památným místům, která jsme na cestě té viděli, došli jsme konečně na zmlíněnou horu. Potlénuvše tam u jednoho velmi památného kamene, pomohli jsme se. Kámen ten vypadá jako velkánské vejce a tvoří vršek skály, která se nalézá pod zemí. Jestli zcela udlaban; neboť každý poutník hledí sobě z něho vzíti nějakou částku. Webel se kamenu tomuto jako cestujícímu z Jerusaléma do Jericha. Každý nábožný

*) Želikož hlavním nápojem a pokrmem pro zachování tělesného života jest — voda a chléb, mohl Spasitel i vodě se přirovnávati, jako se přirovnával ku chlebu, když pravil: „Já jsem chléb života; kdo přichází ke mně, nebude lačnět, a kdo věří ve mne, nebude žládniti nikdy“ (Jan, 6, 35).

poutník bývá tu v jistém smyslu lotrem, an
raní a oblapuje kámen tento. A co jest to za
památný kámen? Jest to onen kámen, na kte-
rém seděl a odpočíval Ježíš Kristus, když mu
přišla tvář zformoucená Marta říci: „Páne,
kdybys byl ty zde byl, bratr můj (Lazar) nebyl-
by umrl (Jan 11, 21). Jistě vespamátně to
místo, kde Pán Ježíš na cestě své (bez pochyby)
z Jericha chtěl mrtvého Lazara vzkřísiti, na
kameně tomto odpočíval.*) Asi čtvrt hodiny ce-
sty od kamene toho leží na též hoře bývalé mě-
stečko — Bethania a tam se nyní obergereme.

Jméno Bethania významává tolik co
„místo v nížině“ aneb dle jiných: „místo
datlí.“ Možná, že městečko toto jméno své pro-
to obdrželo, že leží u paty hory Olivetské a si-
ce na jiho-východní straně její v nížině; „místem
datlí“ slulo, poněvadž v okolí jeho rostlo mno-
ho datlí (ovoce to stromů palmových). Městeč-
ko to bylo od Jerusaléma sotva 15 stadií t. j.
malou hodinu cesty vzdáleno. Nynější Betha-
nia jest malická, velmi bídná vesnice, jejíž nž-
lé chýžky z většiny části z hlíny stavěny jsou a
jejíž obyvatelé cizánům se podobají. Podobno
jest, že obyvatelům nynějším vesnice této jmé-
no „Bethania“ známo není; nazývají vesnici

*) Toto odpočinutí a usnutí Páně a tvářské trudy, jimž
on na cestách svých z lásky k nám pobřít se ráčil,
krásně vyjádřeno jest v hymnu: „Dies irae“ těmito
slovy:

Do mřeloby mne's hledal v hlubu,
Umřel pro mne v lásky pudu,
Nebud' na zmar toli trudu.

Wiz: Hymny církevní od F. Sussila.

svou „El Azarieh“ (ob el-Azar = Lazar), což znamená totiž co: místo Lazarovo. Zcela přístlusně jmenují Arabové vesnici tuto: „El Azarieh“ a sice na památku Lazara zemřelého, kterého tam Pán Ježíš opět k životu vzkřísil. Do Bethanie přicházel Spasitel často a zdržoval se tam nejen v domě Lazarovu, nýbrž i v domě Simona malomocného. Jednu pamětihodnou událost, která se zběhla v domě Simonovu, vypravuje sv. evangelista Matouš těmito slovy:

„Když pak byl Ježíš v Bethanii v domě Simona malomocného, přistoupila k němu žena, mající uátobu alabastrovou masti drahé, a mylila ji na hlavu jeho, když seděl za stolem*) A vidouce to učenníci,**) rozhněvali se krouce: A čemu jest ztráta tato? neb mohla ta masť prodána býti za mnoho a dáno býti chudým. Řečda pak to Ježíš, dí jim: proč jste obtížili této ženě? dobrý zajiště skutek učinila nade mnou; nebo chudé vždycky máte s sebou, ale mne ne vždycky máte. Vyliovní tato zajiště masť tu na tělo mé, ku pohřbu mému to učinila.***) Amen pravím vám, kdežkoli řááno bude toto ewangelium po všem světě, i o tom, co ona učinila, bude na památku její praveno“ (Mat. 26, 6 až 13. Mark. 14, 3—9). V Bethanii ořazuje se

*) Byl to obyčej, před stolem se umývati a vonnými mastmi je mazati. Žena ta byla Maria, sestra Lazarova, která tu masť na důkaz uctivosti na hlavu Pána mylila.

**) t. j. někteří, zvláště Šidáš (Jan 12, 4—5).

**) t. j. tělo mé vonnou masť pomazavši, za živa ku pohřbu je připravila.

posud místo, kde stával dům Simona malomocného. Dříve nežli čtenářům popisovati počmu onen památný hrob, z kterého Pán Ježíš Lazara opět k životu vzkřísil, mluvit celou tu událost, jať nám ji sv. evangelista Jan popisuje, vypravovati:

„Byl pak jeden nemocný, Lazar, z Bethanie, z městečka Marie a Marty, sestry její. Maria pak byla ta, kteráž pomazala Pána mastí a mytkela nohy jeho svými vlasy, jejížto bratr Lazar byl nemocen. Tedy poslalh sestry jeho k němu, řouce: Pane, aj kterého miluješ, nemocen jest. Slyšse pak to Ježíš řekl jim: Nemoc ta není k smrti, ale k slávě Boží, aby oslawen byl Syn Boží skrze ni. Miloval pak Ježíš Martu, i sestru její Marii i Lazara. Jakž tedy uslyšel, žeby nemocen byl, zůstal tehdaž ještě dva dni na témž místě.*) Potom pak řekl učenníkům svým: Pojďme zase do Judey. Dť jemu učenníci: Mistře, nyní tě hledali židé kamennovati a zase tam jdeš? Odpověděl Ježíš: Zdalíž není dwanácte hodin za den? Chodt-li kdo we dne, neurazí se, nebo světlo tohoto světa widí: pakli choditi bude w noci, urazí se; neboť není při něm světla. To odpověděl a potom řekl jim: Lazar přitel náš spí; ale jdu, abych jej ze sna probudil. Tedy řekli učenníci jeho: Pane, spí-li, zdráv bude. Ale Ježíš to řekl o smrti jeho, oni pak domnívali se, žeby o spaní sna mluvil. Tedy řekl jim Ježíš zjevně: Lazar umřel, i raduji se pro vás, že jsem

*) Zdá se, že tehdaž Pán Ježíš w Jerichu byl.

tam nebyl, abyšte věřili. Ale pojďme k němu. Tedy řekl Tomáš, jenž slove Blížnec*) k spolu-
učenníkům: Pojďme i my, abychom zemřeli s
ním.***) Tedy přišel Ježíš a našel ho (Nazara)
již čtyry dni v hrobě pochovaného. Byla pak
Bethania blízko od Jerusalema okolo honů pat-
nácte. Mnozí pak ze Židů byli přišli k Mar-
tě a k Marii, aby je těšili pro bratra jejich.
Tedy Marta, jakž uslyšela, že Ježíš jde, vyšla
proti němu: ale Maria seděla doma. Řekla
Marta k Ježíšovi: Pane, kdybys byl ty zde
byl, bratr můj nebylby umřel, ale nyní vím, že
cožkoli požádáš od Boha, dá tobě Bůh. On jí
Ježíš: Vstaneť zase bratr tvůj. Řekla jemu
Marta: Víš, že vstane při vzkrášení v den
nejposlednější. Řekl jí Ježíš: Já jsem vzkrá-
šení i život,***) kdo věří ve mne, byl také u-
mřel, žít bude, a každý, kdo jest žít a věří ve
mne, neumře na věky. Věříš-li tomu? Řekla
jemu: Dvořem Pane, já jsem uvěřila, že jsi
ty Kristus, Syn Boha živého, kterých jsi na
tento svět přišel. A když to pověděla, ode-
šla†) a zavolala Marii, sestru svou tisse, řkouc:

*) Tomáš, slovo hebrejské, vykládá se řečy Didymus, český
blížnec aneb dvojče.

**) Učenníci zdržovali Pána Ježíše, aby do Židů (do Be-
thanie) nešel; neboť se obávali, že ho Židé zabijí. Zdá
se, že se toho obzvláštně Tomáš obával, jak souditi lze
ze slov jeho: „Pojďme i my, abychom zemřeli s ním“
(s Ježíšem).

***) t. j. já jsem původ vzkrášení i života.

†) Marta vyšla Panu Ježíši v ústřech asi čtvrt hodiny
před městečko (ke straně východní), a sice až k onomu
lameni, na kterém Pán Ježíš seděl a odpočíval (Jan
11, 30) a o kterém jsme svrchu vypravovali.

Mistr jest zde a volá tebe. Ona jakž to uslyšela, vstala rychle a šla k němu, neb byl Ježíš ještě neptišel do městečka, ale byl potud na tom místě, kdež byla Marta proti němu vyššla. Tedy Židé, kteříž s ní byli v domě a ji těšili, když uzteli Marii, že rychle vstala a vyššla, šli za ní, krouce: Zde le hrobu, aby tam plakala. Maria pať, když ptišla, kdež byl Ježíš, uztrošši jej, padla k nohám jeho a tekla jemu: Pane, kdyžs byl ty zde byl, bratr můj nebylsby umřel. Tedy Ježíš, když uztel, že ona pláče, i Židy, kteříž s ní ptišli, ani pláč, pohmul se v duchu a zformovtil sebe samého a řekl: Kde jste jej položili? Řkou jemu: Pane pojd a pohleď. I zaplakal Ježíš. Tedy řekli Židé: Šle, kterak ho miloval! Někteří pať z nich řekli: Nemohl-liž on, jenž otevřel oči slepého narozeného učiniti, aby tento byl neumřel? Tedy Ježíš opět pohnut sám v sobě, ptišel le hrobu; byla pať to jestyně a kámen byl svrchu položen na ní. Dt Ježíš: Zdvihněte kámen. Řekla jemu Marta, sestra toho, kterhž byl umřel: Pane, již sčrdí, neboť čtyry dni jest v hrobě. Dt jť Ježíš: Zdalíž jsem tobě netekl, že budeš-li věřiti, užtíš slávu Boží? Tedy zdvihli kámen. Ježíš pať pozdvih oči vzhůru řekl: Otče, děkuji tobě, že jsi mne vyslyšel. Jáť jsem věděl, že mne vždyčy slyšíš, ale pro zástup, kterhž okolo stojí, jsem to řekl, aby uvěřili, žeš ty mne poslal. To pověděv, zvolal hlasem velikým: Vazate, pojd ven! A hned vyššel, kterhž byl umřel, maje ruce a nohy svázané rouhami a tvář jeho byla obvázaná šatem. Řekl jim Ježíš: Rozvaztež jej

a nechte, ať obejde. Teby mnozí ze Židů, kteříž byli příteli i Marii a Martě, viděvše co učinil Ježíš, uvěřili v něho“ (Jan 11, 1—45).

Památný tento hrob Lazarův nalezá se na severní straně vesnice Bethanie. Když jsme i němu došli, seděl tam právě Turci co strážce a kouřil z čibuku (z bémky s dlouhou tryskou). Za jeden piaster rozsvítil nám osvětlové svíce, které jsme s sebou měli, a kterých nám bylo zapotřebí, ješto jsme do tmavého hrobu Lazarova vstupiti chtěli. Vchod do hrobu toho podobá se kamenným dveřím a jest taž nízký a úzký, že toliko jedna osoba s nahnutou hlavou projíti může. Po 26 kamenných stupních z většší části již velmi vysslapaných sestoupili jsme dolů pod zem (jako do sklepa) a došli jsme do prostranství, které má čtyry kroky v šíři a tři v hloubce; prostranství to jest dosti vysoké a jak se zdá klenuté. Zde stával před časů oltář; nyní se tam mše sv. jen na nosném oltáři (altare portatile) sloužiti může. Stohoto prostranství vedou na levo ještě čtyry kamenné stupně dolů do — hrobu Lazarova. Hrob tento jest též 4 kroky dlouhý, tři široký a po stěnách a na vrchu velkým tesaným kamenem klenutý. Hrob Lazarův byl tedy v skutku jestyně a kámen byl s vrchu položen na ně (Jan 11, 38). Zde tedy ležel již čtyry dni mrtvých Lazar. Pán Ježíš stál na prvním z oněch čtyř stupňů, dal kámen od hrobu zdvihnouti a pronesl ono osvětlující slovo: „Lazare, vstať!“ (Jan 11, 43). Zde může se na oltáři nosném mše sv. sloužiti, a katolická církev uděluje nábožným poutníkům

hrob Lazarův nawištěmujícím plnomocné odpustky (indulgentiae plenariae in sepulchro s. Lazari.*)

Který křesťan nebylsby hluboce dojat, stojí v Bethanii na témž místě, kde stál Spasitel Ježíš, když zemřelého Lazara opět k životu povolal!? Který křesťan nezhlíbal by v hrobě Lazarovu ono místo, kde stál všemohoucí Ježíš, a nezmolalsby se žalmistou: Klaněti se budeme na místě, kdež stály nohy jeho? (Žalm 131, 7) Přicházeli jsme později častokrát z Jerusálema do Bethanie a ke hrobu Lazarovu; po každé jsem býval hluboce dojat, obzvláštně při misi sv., kterou jsem v obou odděleních hrobu toho sloužil. Vždy-li člověk při pohledu na každý hrob vůbec ke hlubokému rozjímání povzbuzen, čím více teprve při pohledu na hrob Lazarův, o němž se — jako o hrobě Spasitelovu — říci může: „A hrob jeho bude slavným“ (cujus sepulchrum erit gloriosum). V celém světě, kdekoliv se řáje sv. ewangelium, vypravuje se také, že Ježíš Lazara vzkřísil. Při pohledu na prázdný hrob Lazarův připadají na mysl slova: Sledáte Lazara zemřelého! Však jest, není ho tuto! Jako hrob Lazarův prázden jest, budou vždy všední hroby prázdný, až zazní trouba arch-

*) Vzkříšení Lazara jest obrazem a důkazem budoucího z mrtvých vstání všech lidí podle slov Ježíšových: „Nedivte se tomu, neboť přichází hodina, v kteroužto vstátni, kteří ve hrobech jsou, uslyší hlas Syna Božího (Jan 6, 28); proto peje sv. církev zcela přislussně v hrobkách n. den všech zemřelých: Qui Lazarum resuscitasti a monumento foetidum (Tenž jsi Lazara již páchnoucího z hrobu vzkřísil).

anděloma strážné: Vstaňte mrtví! — U Bethanie to bylo, kdež řekl Pán Ježíš stromu: Mítšy neroď se z tebe ovoce na věky! I uschl hned stl ten (Mat. 21, 19). Strom ten wydobňoval Jerusaleém a národ židovský, který se obrátiti a ovoce pokání nésti nechtěl a proto zahynul.

Bethania byla poroždě křesťanům svatým místem. Již ve čtvrtém století byl tam (bez pochyby ob cisarovy Heleny wystavěný) chrám, při kterém se v 7. století i klášter nalezal (Itin. Hieros. Hieron. Onom. Adamnanus 1, 24). R. 1102 wystavěla Melisenda, manželka krále Jerusalemského Gulkona, v Bethanii klášter pro jeptišky řádu sv. Benedikta (Villem Tyr. XV. 26. Jac. de Vit. c. 58).*) Rudolf ze Suchemu (Reichbuch S. 151.) praví, že ve čtrnáctém století byly v Bethanii tři křesťanské chrámy; nyní tam není ani jednoho katolika. Obyvatelé jsou muslimané. Na západní straně vesnice viděti zříceniny velkého stavění, podobného rozpadlému hradu. Povídá se, že to byl chrám, wystavěný na onom místě, kde stával dům Lazara. Obyvatelé nyníjsí Bethanie wypadají jako praví císaři. Muži chodí na polo nazí, ženy kouří pilně tabák, děvčata, jinač ve velmi bídném obleku, mají okolo čela mosazovou obruč (jako wěneč), ve kteréz se na-

*) Řád Cisterciálův dával rád klášterům svým jména vzata ob sv. míst palestinských. Jeden z klášterů řádu toho nazývá se: klášter Bethanský (abbatia de Bethania), jiný slul Olivetský (de monte Oliveto), opět jiný de Sichem, de fonte S. Joannis atd.

lezají štíbrné i zlaté pentže. Vid, ač jak se mi zdál chudobný, přece na tento šperť mnoho drží. Olo-
k Bethanie jest skalnaté, neúrodné, ale přece mnoho
lepší než u Jerusáléma, poněvadž má více a to
rozličných stromů. Bethanii naproti — tu straně ji-
ho-východní — viděti na jiné hoře bídnou
vesnici Abudis, která zdaleka vypadá jako zřice-
niny velikého hradu.

Dvačrát za rok chodívají křesťané Jeru-
sálémští do Bethanie*) tu hrobu Lazarovu, a
sice v pátek po čtvrté neděli postní (na kterých
den při mši sv. evangelium o vzkříšení Lazara
čteno bývá), a dne 22. července, na slavnost
sv. Marie Magdaleny, sestry Lazarovy. Poně-
vadž jsem tuto slavnost spolu žnal, bude snad
čtenářům milo, když jim ji zde v krátkce popíšu.

Bylo to v pátek dne 4. apríle 1862, když
jsem velmi časně ráno ve společnosti několika
oo. františkánů z Jerusáléma do Bethanie se
odebral. S námi také jeden lékařník z Ale-
xandrie. Nebyli bychom se dostali ani z města,
kdybychom tohoto muže byli s sebou neměli. Brány
města byly ještě zavřeny a vojenskou stráž ob-
sazeny.**)

*) Byla ještě jiná Bethania za Jordánem, kde Jan křtíil
(Jan 1. 28). Ale tato Bethania slula vlastně Bethabara
(t. j. místo brodu) podle slov: Bethabara trans Jorda-
nem, ubi Joannes in poenitentiam baptizabat (Onom.
Euseb. et Hieron.)

**) Brány města Jerusáléma zamýkají se, jakmile slunce
zášlo a užívají celou noc zavřeny. Stává se to ze
strachu před zvěř beduinů, jenžby snad v noci do
města vraziti a je obsoupiti mohli; klíče ode všech bran
městských musí v jistou hodinu passovi odemzdány býti.
Mají-li františkáni v noci do Bethanie jíti, musí
dříve o dovolení žádati, aby se jim nocního času brána
Štěpánská otevřela.

nám z města jíti bylo, vidíme ji zavřenou a turecké strážníky našli jsme, ani — spt. Vědli-
má to stráž, která spt! Šel se dostati z města?
Náš lékárník byl ale muž, který hned dobrou
radu měl. Známe — pravil k nám — dobře
turecké vojstvo; uvědomte, jak jim naženu strachu
a jak mne hned uposlechnou. Známe něko-
lík slov z anglické řeči, obořil se na turecké
vojáky a křičel, jako by byl na nejvyšší rozkacen:
Is it open the door? Is it open the door?
(ještě brána otevřena?) Otevřete ihned bránu!
Proč není brána otevřena? Už se hned brána
otevře!! Šel a podobně křičel náš lékárník a
ukazoval a tloukl při tom holk svou na bránu.
Vojáci zcela ustrašení a polekáni skočili s loží
svých a — otevřeli nám bránu, majíce bezpo-
chyby za to, že tento křik a hrozba muž musí
býti nějakým velkým pánem z domovního angli-
ckého forunního knížete z Wallisu, který dlel právě
tehdyž v Jerusalemě. Ani křikci vojáci, jenž
měli stráž u hrobu Páně, nebyli snad tak
ustrašení, jako tureckí vojáci našim anglickým
mluvícím lékárníkem.

Dověděše do Bethanie našli jsme tam
mnoho františkánův, kteří již ode třetí hodiny
raní v hrobě Lazarovu měli sv. sloužili a sice
v obou odděleních; tam totiž, kde byl Spasitel
stál, a tam, kde byl zemřelý Lazar ležel. Našli
jsme tam také asi 50—60 katolických křesťanů z Je-
rusaléma, kteří se vši pobožností měli sv. obcovali.
Já jsem sloužil téhož dne měli sv. v hrobě
Lazarovu a se mnou současně františkán P. De-
ogratias Beck v prvním oddělení téhož hrobu.

Po skončeních missech sw. zpíwal o. Archangel, frantisslán z kláštera Bejlémského, w prvním oddělení hrobu ewangelium jednající o wzkříšení Lazarowu, jak jsme je již swrchu uvedli (Jan 11, 1—45.) O. Archangel, rozený to Wlach, zpíwal sw. ewangelium w řeči latinské.

Na to se odebral průvod k onomu kamenu před městečkem, ku kterému byly Marta a Maria Pánu Ježíši na proti wysly a kde mu smrt Lazarowu oznámily. Tamt jsme se pomoblili několikráte Otčenáš, Zdrávas Maria a Sláva Bohu Otci, i Synu i Duchu swatému, načež jsme památný tento kámen polibili.

Bracejice se a jdouce okolo wesnice Bethanie, vstupowali jsme po severní straně hory Oliwetské k onomu místu, kde ondy ležela památná wesnice Bethfage.*) Tamt jsme se zastavili a o. Bernard d' Orleans, rozený to Francouz, zpíwal ewangelium, wypravující, že Pán Ježíš poslal dva učenníky do Bethfage, aby mu přivekli obtud oslici s oslátkem, na kterém slavný swůj wjezd do Jerusalema držeti chtěl (Mat. 21, 1—11).

Pomobliwše se Otčenáš a Zdrávas Maria, vstupovali jsme wzhluru na horu Oliwetskou zpíwající při tom chwalozpěw Te Deum laudamus (Bože chválíme Tebe). Cestu tuto konal také kdysi Spasitel sedě na oslátku a doprovázen jsa učenníky swými; a hle! před námi jela na oslátku jedna francouzská paní, která, buď že se jí zdála cesta obtížná aneb že parno velké bylo, průvod ten s námi na oslátku konala. Buď si tomu tak neb jinak,

*) Viz kapitolu 30. w dílu I. tohoto popsaní.

mátn za to, žeby paní ta byla lépe udělala, kdyby byla doma zůstala. Želal rozmazlená panička ta na oslátku až do Jeruzaléma; ale nemiděl jsem, že by před ní byli zástupové prostírali roucha swá na cestu, žeby jini sekali ratolesti se stromů a metali je na cestu; aniž jsem slyšel, žeby byli zástupové wolali: Hosanna na wýsostech! Neby-loby snad této paničky obtížno, konati dalekou cestu pěšky do dimadla aneb k nějakým radománkám, a hle! přes horu Olivetskou musela jeti na oslátku! Ptál jsem sobě, aby Alban Stolz, známá to metla pošolent ženského, tuto paní na oslátku do Jeruzaléma jedoucí byl widěl! Newím, jakby jí byl za to žehnal a jaké „Hosanna“ by byl wolal. —

Majíce tuto na oslátku sedící paní co wůdkyni před sebou, došli jsme na horu Olivetskou a sice do messity, nalezající se na onom místě, obkudž Pán Ježíš na nebesa wstoupil.*) Zde zptíwal frantistlán Francesco, rozený Španěl, sw. ewangelium, které se čte na den slawný na nebe wstoupení Páně (Mark. 16, 14 — 20), načež pomobliwše se Otče náš a Zdráwas Maria odebrali jsme se na ono místo hory Olivetské, kde byl Pán Ježíš plakal nad městem Jeruzalémem předpowsdaje wyvrácení jeho. Zde zptíwal frantistlán o. Deogratias Bedč, Němec z Wnichowa, ewangelium, w němžto událost tato se wypravuje (Luk. 19, 41 — 44). Po té jsme se pomoblili ještě Otče náš, Zdráwas Maria a Sláva Bohu Otci a t. d., čím

*) Wiz kap. 30. w I. dílu tohoto popsaní.

průvod se skončil. Že u každého zastavení dle národnosti jiný frantisslán ewangelium w řeči latinské zpíwal — má hluboký smysl do sebe. Já widěl w tom velikou sjednocenost we wšete katolické, která jest bez rozdílu zemí a národností pro wšechy lidi, spojíte wšechno w jedno. O tuto sjednocenost we wšete prosil Pán Ježíš Otce svého tla: „Jakož jsi ty mne poslal na svět, i já jsem je (apostoly a hlasatele slova Božského) poslal na svět. I já posvěcuji*) sebe samého za ně, aby i oni posvěceni byli w pravdě.***) Neproštm pať toliko za ně, ale i za ty, kteří slyše slovo jejich uwěří we mne; aby wšichni jedno byli, jako Ty Otče we mně a já w Tobě, aby i oni w nás jedno byli“ (Jan 17, 18—21).***)

Kapitola osmá.

Klášter sw. Kříže. Růžová woda Řekům. Klášter sw. Jana Křestitele. Janoš Čidimou. Studánka Ain-Karim. Swatyně „Namstíweni Pauny Marie.“ Jeřkyň sw. Jana. Strom chleba swatojánského. Hrob sw. Alžběty. Wejnice Ber di Buan (Modin).

Bylo to w pondělí dne 10. února 1862 odpoledne okolo 2. hodiny, když jsme se odebrali

*) či obětují aneb dávám život svůj za ně.

**) t. j. aby i oni zcela se oddali poznání a hlásání pravdy, hotovi jsouce i smrt pro ni wdstoupiti.

***)) Konečně podobitnouti slusno, že nás na celé té cestě doprovázel jeden turecký wojsenský důstojník, bezpochyby proto, aby se nám od newěřících něco nestalo.

we společnosti oo. františkánů Josefa Valeštera (Španěla), Václava Netherby a Heriberta Wit-
sche a mladého Araba Karla tu sw. Janu v
horách (ad st. Joannem in montana). Wy-
šedše z Jerusáléma branou italskou, došli jsme
až za hodinu ke straně západní ku klášteru sw.
Řtíže (santa croce, arabšty: Deir el Musul-
lah). Klášter tento náleží rozkolntm Řekům
a sluje „Klášter sw. Řtíže,“ poněvadž př-
stojí na tom místě, odkud byli vzali Židé onen
nešťastný strom, ze kterého sřotomili kř-
ť, na němž pak ukřizovali Spasitele světa. Židé teh-
dáž jistě netušili, že tento kř-
ť bude napotom
křesťánům znamením spásy a že dťewem kř-
ťe bu-
dou se honositi. Jest-li dťewo kř-
ťe židům —
pohoršením a poháním — bláznovstvím, jest
křesťánům znamením spásy: Ecce lignum cru-
cis, in quo salus mundi pependit (ejhle
dťewo kř-
ťe, na němž pñela spása světa).

Klášter sw. Řtíže má velmi libé položenť.
Stojí zcela osaměle v nehlubokém údolí, obe-
hnán jsa řídkým lesem olivovým; vypadá jako
nějaká perwnost. Jest mu ořsem perwnosti po-
třebí, jestto mu hordy beduinšé začasté nelibou
nárořtřerou čínřwají. Velmi wřsole a perwné ždi,
v nichž dole není oken, jediná velmi nízká a
železem pobitá wrata, několik dobrých psů — to
wřse brání proti těmto nezřwaným hořtům. Vě-
hem tím vypadá klášter sw. Řtíže jako welká
perwnost, v jejřmžto řtředu stojí řostel s pěřnou
řupulou a wřřl. Obřláštně pěřný pohled posř-
tuje se strany západní. Jako řatolický patriarcha
Monsig. Valerga v Řejt-Djalle, — má

i těch patriarcha we kláště se. Říká seminář svůj a povídá se, že ho získal na vzdor onomu w Beit-Djalle. Seminář tento těch má 51 chowancůw, kteří ob sedmi profesorů w rozličných předmětech vyučování docházejí. Chowanci tito musí zde zůstat sedm let a jsou rozděleni we čtyry třídy; přednáší se jim w řeči arabské, řecké, latinské a francouzské. Někdo jich nenutí, by se stali duchovními, mohou sobě kterkoliv stav wyvoliti; jestli to tedy právě tak jako w našich pacholedých seminářích.

Velmi nyzkou, železem pobitou branou, we které jsme opět na známé: „Humiliate capita vestra“ (nakloňte hlavy své) upamatování byli, vstoupili jsme do kláštera a přede vším do chrámu jeho. Tento není veliký, má kupulu, a jako všedný řecký chrám před oltářem onu vysohou stěnu, která obrazy obvykle přeplněna bývá. Za oltářem ulazuje se ono místo, kde stával strom, z jehož dřeva prý Židé, jak již podotknuto, kříž pro Pána Ježíše wytesali. Místo to osvětlené světlem mnohých lamp, považují Řekové za velikou svatyni (sanctuarium); nad ním se nalézá starověký nápis, jehož vssak pro samá zkrácení a pro mnohé ozdoby rozluštití nelze. Počknumosse na témž místě, pomodlili jsme se; sv. církvi uběhuje všem katolickým poutníkům toto místo nawštěwujícím odpustky sedmi let a tolika kwadragen (indulgentiae septem annorum et totidem quadragenarum in ecclesia s. Crucis, ubi lignum fuit, ex quo crux confecta est). Podlaha chrámu jest staré mosaičné dílo; ulazovalo se nám na ní místo,

na kterém prý ještě viděti křesť. křesť.
mnichův, jenž zde mučeni byli. Já jsem křesť.
té neviděl, ale to jsem viděl, že chrám ten
velmi velký jest. Na stěnách jeho nalezá se
mnoho obrazů namalovaných (al fresco). Obrazo-
vé tyto představují svaté biskupy a mnichy křesť.
ské, nemají však do sebe umělecké ceny a slouží k
nemalému pohoršení věřících. Z to sebe bídnej-
ším kostele katolickém by jistotně trpěti nebyli.
Když jsme chrám tento opouštěli, posílil
křesť. mnich, který nás v něm byl vodil, ruce
nasse růžovou vodou. My katolíci vycházejíce
do chrámu aneb vycházejíce z něho, křesť. máme
se svěcenou vodou znamenajíce se při tom zna-
mentem sv. kříže a prosíce, aby nás Bůh ode
všeho zlého jak tělesného tak duchovního milo-
stivě chrániti ráčil. Novin, proč Řekové (a
Arménové) každému ze chrámu jejich vycházejí-
címu růžovou vodu na ruce lijí. Adam No-
rov vypravuje (Putování po sv. zemi díl 1.
str. 203 — 204), že v jednom údolí u Betléma
roste mnoho růží, z nichžto prý připravuje klášter
křesť. velikou zářobu růžové vody, již tu křesť.
potřebují a k umýváním svatých míst potřebují. Odtud
prý posílají růžovou vodu až do Cařihradu. Zdá se,
že Řekové při bohoslužbě své na vůni rů-
žovou velmi drží, a že podle jejich náhledu
tato vůně Bůhu jest nejchutnější, jako
bývala ve starém zákoně vůně obětí, již obě-
tovati měli židé dle předpisu Mojžíšova: „A
obětovati budeš celého škopce v zápal na ol-
táři, obět jest to Hospodinu, vůně nejchutněj-
ší oběti Hospodinovy“ (2. Mojš. 29, 18). U

Řeká musí v chrámě svědčovat všem různou vy-
bávati: nejen oltáře, svíce a rozličné nábo-
hy, náhrky i řádky větci; i při bohoslužbě je-
jich kromě biskup aneb kněz lib různou moudrou.
Možno, že se Řekové při tom odvolávají na
slova: „Poslouchejte mne synové Boží a puče
se jako růže vsazená nad potoky vod. Jako
liban (kadibloný strom) všem líbeznoti mějte.
Kvette v květu jako lilium a buďte všem a vy-
bávejte ratolesti k milosti“ (Sirach 39, 17—19).
Vobte těchto slov měliby tedy četli větci —
jako růže — líbeznotu všem ctnosti vybávati.
Všem fice velkých milovníků květu, obzvláště
růž, přebce vsať musím říci, že mi v těchto
chrámech toto ustavičné křepení štátů a nále-
vání různých vod na prsty mé již až protivno
bylo. V ta nejvícejší všem zprotiví se člo-
věkovi, ctit-li ji ustavičně. Kdykoliv jsem v
Palestině nějakých těchto aneb arménských chrám na-
vštívil a v něm takovou moudrou pokropen
byl, voněly mi po řádkách štátů a prsty blouhých
čas. Rozhorlen v duchu potahoval jsem na
Řeky a Armény tato slova: „Učinili jste, aby
všem nasse smrděla“ (2. Mojš. 5, 21).

Prošli jsme celých třicet let. Říkají a na-
hlédnutí jsme i ve mnohé světnice jeho. V
jedné stni právě vyučoval mladý profesor cho-
wance svoje. Byl-li učitel tento i strany vědo-
mosti tak mladým, jak se mi zdál strany přiro-
zeného štátu, nemohli chowanci ti mnohemu od
něho se přiučiti. S napnutou pozorností na-
slouchali mladí chowanci mladému svému učitel
a přijímali z úst jeho slova moudrosti, jako

vyšlá země přijíma bésti do sebe. I já jsem chvilku tomuto mladíkovi naslouchal, což jej — jakž jsem dobře pozoroval, poměbudo, aby přebnášel ještě s většší mážností (pathos). Napadla mi tu slova žalmistova: „Povsbali mi nepraví bajky, als ne jako zákon twój“ (ó Pane) žalm 118, 85.

Sw. ewangelista Lukáš wypravuje, že Maria, počawši Syna Božího z Ducha swatého, s chwátáním obešla na hory (in montana), aby Alžbětu a Zachariáše, rodiče to Jana Křestitele, pozdravila (Luk. 1, 39). Slovo „na hory“ dobře jest woleno; neboť cesta z Jerusalema přes klášter sw. Kříže ke sw. Janu w horách (San Giovanni in montana) webe přes hory a dolhy. Bylo nám na ni přes tři hory a přes tři dolhy wstupowati; ostatně jest i tato krajina pustá a welmi kamenitá. W půl šesté hodině i večeru došli jsme ku klášteru a wesnici sw. Jana, kdež jsme se w pohostinném domě u kláštera ubytowali. I zde směji ewropští poutníci tři dni zůstati.

Jako obywatelům wesnice Bethanie jméno „Bethania“ neznámé jest, nápodobně nazývají Arabové we sw. Janu přebývající wesnici svou Ain-Karim (t. j. studánku prozřetelnosti). Položení této wesnice jest podobné. Ze wšech stran wšokými horami obehána jsouc stojí přebce ještě na hoře; neboť na její západní straně nalezá se hluboké údolí. Klášter frantiskánský stojí ke straně wýchodní a podobá se velké pevnosti. U prostřed klášterské budowy stojí kostel. Již za starých časů býwal zde la-

tolidý kostel, ze kterého ale Turci udělali obecný chlém. R. 1620 obdržel frantisslán o. Tommaso da Novara dovolení, vystavěti zde opět kostel, ale pod tou podmínkou, aby Turčům jiný obecný chlém vystavěl, což se také stalo. Nynější klášter byl vystaven r. 1691 (Calabra lib. 7). Stavštwili jsme přede wštm kostel. Chrám tento jest snad nejpěknější ze wšech, jež oo. frantissláni ve sw. zemi mají; má 40 krotů w běli a osmnácte w fítki; čtyry zděné tlusté sloupy dělají jej na tři lodi. Mezi 7 oltáři jest jeho hlavní oltář o čtyry stupně wšše nežli lodi chrámové. Pětná jest kupola, která se nade chrámem tímto vypíná. Na lewé straně chrámu jest kapla šest krotů dlouhá a tolikéž široká; kapla tato jest o sedm stupňů níže nežli loď chrámová a má swůj zvláštní oltář. Poblaha její ozdobena jest krásnou mosaikou, a stěny wšbornou wypuřlou prací z bílého mramoru (Reliefs), představující události ze žiwota sw. Jana. Dnem i noci hoří zde swětlo we mnohých drahocenných lampách, a widěti, že kapla tato za zvláštní swatyni (sanctuarium) celého chrámu se považuje. Co jest to za památné místo? Dříve nežli na tuto otázku odpowíme, obrátíme pozornost lašťawých čtenářů na událost, již wypravuje sw. ewangelista Lukáš takto:

„Byl za dnů Herodesa, krále júdejského, kněz nějaký, jmenem Zachariáš z třídy Abiášow*);

*) Bylo takowých tříd kněžských 24, kteréž we službě chrámové se střídaly, takže jedna po druhé we wyměřeném

a manželka jeho (byla) z dcer Aronových*) a jméno její Alžběta. Byli pak oba spravedliví před Bohem, chodíce ve všech příkazích a spravedlnostech Páně bez úhony. A neměli syna, protože Alžběta byla neplodná a oba se byli zestarali ve dnech svých.**)

3 Stalo se, když toнал (Zachariáš) úřad kněžský v pořádku služby své před Bohem, že podle obvyčeje úřadu kněžského losem vyšel,***) aby položil zápal (kadidla†) vejda do chrámu Páně;††) a vsedlo množství lidu bylo ventu†††) modlitce se v hodinu zápalu. Ukládal se jemu anděl Páně, stojí na pravé straně oltáře zápalu. A užtew jej Zachariáš, ulekl se a bájeň připadla na něj. 3 řekl jemu anděl: Neboj se Zachariáš, neboť vyslyšena jest modlitba tvá, a Alžběta manželka tvá porodí tobě syna a nazveš jméno jeho Jan. 3 budeš mít radost a veselí, a mnozí se budou z jeho narození radovati. Budeš zajisté veliký před Pánem a všina a nápoje opojného nebude pít,*) a naplněn bude

žase do Jerusalema i posluhování předcházela (1. Paral. 24, 10.)

*) t. j. dle otce též z rodu kněžského, ale dle matky z pokolení Davidova; neboť byla příbuzná Marie, matky Páně (Luk. 1, 36.)

**) t. j. ve věku svém báseň byli pokročili.

**) t. j. pabl na něj loš; neboť kněží o službu chrámovou lošovali.

†) t. j. aby zapálil kadidlo.

††) t. j. do prvního oddělení zavřeného chrámu, či do swatyně, kde také stál zlatý oltář, na němž každodenně při modlitbě zapalovalo se kadidlo. Druhé oddělení zavřeného chrámu byla swatyně swatých, zasvěcená oponou, do níž toliko nejvyšší kněz jebnou v roce vejiti směl.

†††) t. j. v slui před zavřeným chrámem.

*) t. j. bude zdrželiw, Bohu zasvěcený, Nazarejský, který všeho opojného nápoje se odřekl. Nazareové tvořili tatáža spolek širidmoji (Wiz 4. Mojš. 6, 1—4).

Duchem swatým ještě w životě matky své, a mnohé ze synů israelských obrátí ku Pánu Bohu jejich. A on předejde před ním w duchu a w moci (Eliášfowě*), aby obrátil srdce otců k synům**) a newěštíci k opatrnosti spravedlivých, aby připravil Pánu lid dočasný. I řekl Zachariáš k andělu: Po čemž to poznám? nebo jsem stár i manželka má se zestarala we dnech svých. A odpověděw anděl řekl jemu: Já jsem Gabriel, kteráž stojím před Bohem, a poslán jsem, abych k tobě mluvil a ty věci tobě zvěstowal. A hle, budeš mlčeti a nebudeš moci mluwiti až do dne, we kterémž se ty věci stanou, proto žeš newěstil slowům mým, kteráž se naplní časem svým. Lid pak očekáwal Zachariáše a divili se, že on probléwal w chrámě. Wyššed pak nemohl k nim mluwiti i poznali, že widěti měl w chrámě. A on znamená jim báwal a zůstal němý. I stalo se, když se vyplnili dnové úřadu jeho, odšel do domu svého.***) Po těch pak dnech počala Alžběta, manželka jeho a tajila se pět měsíců tlcouc: Tak mi učinil Pán we dnech, w nichžto sežtel, aby objal ué pohanění mezi lidmi.†) Alžbětě pak naplnil se čas, aby porodila; i porodila syna. A uslyšeli sousedé a přibuzní její, že s ní učinil Hospodin veliké milosrdenství své a

*) bude předchůdcem Páně (Mat, 3, 3—11.)

**) aby wzbudil mysl starých otců w potomcích, by tak po-božně smýšleli, jako starí otcové jejich.

***) t. j. odešel z Jerusalema do nynějšího Ain-Karim aneb San Giovanni.

†) U židů bylo ženě za hanbu počíváno, nemíti dítě, býti neplodnou.

rabovali se spolu s ním. I stalo se v den osmý, že přišli obřezovat dítěte a nazývali je dle jména otce jeho Zachariášem. A odpověděvši matka jeho řekla: Nikoli! ale slouiti bude Jan. I řekli i ní: Však žádného není ve přibuzenství tvém, kterýchžby slouil tím jmenem.*) I dávali náměšti otcí jeho, jakby ho chtěl nazýmati. A on požádam desťičky, napsal řka: Jan jest jméno jeho! I divili se všichni. A hned se otevřela ústa jeho a jazyk jeho a mluvil velebě Boha. A přišel strach na všecky sousedy jejich a po všech horách judských rozhlášána jsou všedá ta slova, a všichni, kteříž slyšeli, skládali to v srdci svém říkouce: Řím medle toto dítě bude? nebo ruža Páně byla s ním. . . . Dítě pak rostlo a posilovalo se v duchu. . .“ (Luk. 1, 5—25 a 57—66 . . 80).

Na témž místě, kde svrchu popsaná kapla se nalézá, a jmenovitě tam, kde její oltář stojí, narodil se sv. Jan Křtitel; neboť na tom místě, kde se nalézá klášter františkánský stával dům Zachariášův. Zajisté velepamátné to místo, kde se narodil onen Jan Křtitel, o němž sám Kristus pravil, že „není žádného většího proroka mezi syny ženskými nad Jana Křtitele“ (Luk. 7, 28.) Zde tedy Zachariáš, naplněn duchem svatým, prorokoval**) řka:

„Božehnaný (bůh) Pán Bůh israelský, že

*) A židů dávali se jména dětem po přebcích a starších příbuzných se strany matčiny neb otcovy.

**) Prorokovati znamená v písmě sv. vůbec tolik, co z rozumnosti Božího nadšeně mluvíti neb zpívati aueb bu-
doucí věci předpovídati.

nawšštwil*) a učinil wyloupent libu swěho. Z wjzdwihl nám roh spasent w domě Dawida sluzebníka swěho,**) jakož mluwil strze ústa swatých proroků swých, kteříž jsou ob wěků, o wjswobození z (moci) nepřátel našich a z ruky wšech, kteříž nenávidí nás, Abj učinil milosrdenství s otci našimi a rozpomenul se na swatou smilowou swou, na přisahu, kterouž přisahál Abrahamowi, otci našemu, že nám dá, abychom z ruky nepřátel našich wjswobození, beze strachu sloužili jemu w swatosti a we spravedlnosti před ním po wšechy dny swé. A ty, dítě, prorokem Nejwšššího slouti budeš, nebo přijdeš před twáří Páně připrawowat cest jeho,***) abj dáno bylo umění spasitedlné libu jeho na odpustění hříchů jejích strze srdečné milosrdenství Boha našeho, w němžto nawšštwil nás wšsed z wšsosti;†) abj poswttil těm, kteříž we tmě sedí a w stínu smrti;††) že spravent nohou našich na cestu pokoje.“†††) (Luk. 1, 68—79.)

Sw. církew uděluje nábožným poutníkům, kteříby památné místo narození sw. Jana Křtitele

*) t. j. lib swůj, milosrdeč na něj zpomenut.

**) t. j. mocného spomocníka a wjswoboditele z polosent Dawidova.

***) Zachariáš tedj sám o synu swém prorokowal, že bude předchůdcem Spasitelowým, jakž i Jan později sám o sobě prawil: Já jsem hlas wolajícího na poušti. Sprawte cestu Páně (Jan 1, 23).

†) t. j. strze Syna swěho Wyloupitele, jako slunce wcházejícího na wšsosti a oswěcujícího wšsokren swět.

††) či, kteří wěží w newědomosti a slepotě, w hříchích a we wšseliké duchowní bídě (Zachariáš 9, 2).

†††) Tento krápný chwalospěw Zachariášsw Benedictus zwaný, poněwadž slowem Benedictus (Požehnání) začíná, opakuje sw. církew každobenně w hodinkách duchowních ad Laudes (ku chwalám).

nawštitwili a tam se pomobšili, odpustky sedmi let a tolikéž kwadragen (indulgentiae 7. annorum et totidem quadragenarum in loco, ubi s. Joannes Baptista natus est). Klášter u sw. Jana byl půwodně od Španělů založen; proto jsou w něm také až podnes španělské Frantíšlání; aspoň představený kláštera (kwardian) musí býti rozený Španěl. Jest tam sedm kněží a osm bratrů laických. Nalezl jsem tam také oněch šest mladých kleriků, kteří byli (jať jsem we čtvrté kapitole wyprawoval) z Italie přšli, a do země sw. se odebrali. Tu jsem se doměděl, že pocházeli z kláštera Asiského, kde, jať známo, sw. Frantíšek sám žil a kde také swůj založil. Nevelká wesnice Ain-Karim aneb u sw. Jana w horách (italsky: San Giovanni in montana) počítá asi 100 katolíků; ostatní obyvatelé jsou dle náboženství — muslimanové. Z zde založil známý nám již kněz Alfons Maria Ratisbonne malý klášter dcer Sionských.*) —

Ubytovali jsme se, jať jsem pravil, w pohostinném domu klášteru. Jsouť cestopiscové, kteří při popisování každého jednotlivého místa obštrně wyprawují, co tam jedli a pili, jať dobře se jim tam weblo a jať mnoho za to platili. Zdá se, že slova Spasitelowa: „jednoho jest zapotřebí,“ (Luk. 10, 42) na jídlo a na pití potahují. Čtenákové moji snad již pozorowali, že jsem při popisování památných míst palestinských máloobdý wyprawoval, co jsme kde jedli a pili. Ať čemu bych to byl také obštrně wyprawo-

*) Viz kapitolu 24. w I. dílu tohoto popisování sw. země.

mal? Všdyť Spasitel napomíná: „Nepečujtež
třkajíce: Co budeme jísti aneb co budeme pítí . .
toho všeho pohané hledají“ (Mat. 6, 31—32.)*)
Musím vsať přece zmlínku učiniti o víně, které
jsme pili v klášteře u sv. Jana. Víno to bylo
v pravdě výborné a podobalo se nejlepšimu
vínu uherškému. Řekly nějaký Uher že sv. Janu
přifšel, neznavili by se ho frantiskáni jistě tak
brzy; zptával by si snad:

Nechť si jím
Co chť, čint,
Nepůjdu víc z vlasti:
Zde mne blaží
Dobré víno
Dosti jiných slastí. (A. B. M.)

Dne 11. února odebral jsem se o 5. ho-
dině ranní do sakristie klášterního chrámu, abych
se tam tu mši sv. připravil a oblekl. Nad
Lavabo, kdež jsem si ruce myl, četl jsem na-
pomenutí: Lavamini et mundi estote (umejte
se a čisti buďte, Izajáš 1, 16). Nápis tento,
který i na očistění duše potahovati se může,
obsahuje mnohem více, nežli onen v sakristii
oo. frantiskánů v Alexandrii: Mundamini,
qui fertis vasa Domini (očistte se, jeuz nesete
nádobu Páně). Poslední toto napomenutí potahuje
se pouze na čistění rukou. O 5½ hodině sloužil
jsem mši sv. v kaple narození sv. Jana Ktti-

*) Sblá a pítí jest ovšem člověkovi pro zachování života
také zapotřebí; pravý Křesťan jich ale nevhledává s
přetlívající pečlivostí; neboť má znalosti o prozřetelnosti
Boží, která pachtivo nebeské krmit a krotit polní obilí
(Mat. 6, 26—28).

tele. Byl jsem hluboce pohnut, drže v ruce Spasitele světa a požívaje Toho, o němžto zvolal Jan Křtitel spáttim ho u řeky Jordánu: Eihle beránek Boží! hle, kterých snímá hříchů světa! (Jan 1, 29). Slova tato mne tím více dojala, an již církev svatá v latinské řeči (Ecce Agnus Dei! ecce, qui tollit peccata mundi) až podnes pti udělování nejsvětější svátosti ostatní užívá. Po mši sv. navštívnili jsme ve společnosti oo. Václava a Heriberta sv. místa nacházející se v okolí sv. Jana. Připojil se tu k nám jeden poutník, s nímžto čtenáře své blížeji seznámiti můžeme.

Jánoš Čibířou (tak se jmenoval poutník tento) byl dle národnosti své Slovák a pocházel z Mitrovic nedaleko Petrovaradinu ve Slavonii. Byl to prostý ale velmi dobrý muž, který slovenským oblekem svým (kulatý klobouk, krátký kabátek, široké plátenice a šterovice) obzvláštně vřel. Sprostými ale dobrými nápady svými brzy sobě získal náklonnost moji. Jánoš byl muž, o kterém v pravdě říci se mohlo: Beata simplicitas (blessená to prostnost)! Ve prostnosti srdce a v upřímnosti před Bohem, a ne v moudrosti tělesné, ale v milosti Boží obcoval na tomto světě (2. Kor. 1, 12). Protož sláva mu! Ač chudý seblá, chtěl předce navštívniti Jerusálém a svatá místa palestinská. Nechtěl prý mu spolukrajané věditi, že do Jerusáléma putovati bude, aneb že se tam dostane. Šel ubohý s jedním soudruhem z Mitrovic přes turecké země šest plných týdnů pěšky až do Solunu (nynější Saloniki, starožitná Thessalonica, oběd sv. mo-

rausští apoštolové Cyrill a Metoděj pocházeli). Odtud jeli na lodi do Cařihradu a pak přes Smyrnu a Bejrut do Zafy. Wypravoval nám, že obědval „u faráka w Dardanellách“*) Se swatou zemí byl János náš zcela nespokojen. Myslel jsem — pravilť nám — že Palestina jest země mlélem a medem tekoucí; a hle, jakou bídu jsem tu našel! Koupim-li si doma za čtyry grosse chleba a olu (Olla) mlinať tomu, trávím z toho čtyry neděle; ale tu jsem již hned na počátku té swaté egyptské země, w té Zafě a w té Ramle našel hroznou bídu. A ty stálý se všech stran at a neúroda! Ne — boložil — tato země se mi nelíbí! Nemohu pochopiti, jak Mojžíš mohl Židy z Egypta sem zavésti. Tak a podobně mudrowal náš János Čidimou. Řeknoli že muě mluvil, oslowil mne pořádké: „Wysoce urozený Pane“! I zasmál se tomu o. Wáclaw, (který též rodem Slovan jest). János ale, jakoby smíchem tím uražen byl, pravil vážněť němu: „Welebný pane, neračte se smáti! Myslíte snad, že newím, jak se má tak weliký pán přislussně titulowati? Řeknyste přisselť nám do Mitrowic, přesvědčil byste se, že mezi tisíci ani jeden newí, jaký tytul přislussí takowému pánu. Ale já to wím, neboť jsem byl mezi lidmi, prossel a žufil jsem trochu swěta. Byl jsem také wojákem a ležel jsem dlouhý čas u Weroniky (město We-

*) Dardanely (Dardanellen) služí wlastně čtyry twrže po obou březích Hellespontu čili úžiny dardanelské, kterážto spojuje ředě Archipelagus s mořem Marmorským dělící Evropu od Asie. János nazýwal nějakeho katolického misíonáře w oné krajíně, který mu jsi dal, farákem w Dardanellách.

rona) w Italii, a protož dobře wím, že jest to málo, řeky takowému pánu (mně) řekne se jen: „urozený pane!“*). Jednou přišel Ěibimou w Jerusalemě zcela upocen a unaven se soudruhům svým do kláštera sw. Salvátora. I ptal se ho o. Wáclaw: Kde pať jste zase byl, že se tať potíte? „Jnu — odpověděl Jánoš — vy-
lezli jsme tam až na tu horu Kalwarii, se které Pan Ježíš na nebesa wstoupil.***) Jánoš nám povídal, že bude, až přijde do Mitrowic, krajanům svým wšedto wěrně wyprawowati, co w Jerusalemě a we sw. zemi widěl; soudruh jeho wpišuje přý každodenně wšedto do knížky.***) Jánoš slyšel něco o městě Babylonu, které též w Uři leželo, a o babylonské wěži, která přý tať wysoká byla, že až do nebe sáhala. I dostal chuť, pobíwati se i na Babylon, a tázal se nás, kterou nejkratší cestou by se tam dostal? Ptal se, zdaliž by měl jíti z Jerusalema do Babylonu přes Bularefft†). Odcházeje se soudruhem svým z Jerusalema do otčiny své, žádal o. Wáclawa o poutnické wysvědčení a prosil ho, aby mu toho do toho transportu (tať nazýwal tento wysvědčující list) mnoho a dobře napsal, by přý newěští Mitrowští uověřili, že skutečně w Jerusalemě byl.

*) Zdalíž by Jánoš nebyl wyborným učitelem ždwořilostí (Höflichkeit-Professor)?

**) Ne s hory Kalwarie, nýbrž s hory Olivetské wstoupil jak známo, Spasitel na nebesa.

***) Škoda, že tento popis tiškem uověřiněn nebude.

†) Tot jest právě tať, jako řekly se byl tázal: zdali nejkratší cesta z Prahy do Brna weđe přes Wídeň.

We společnosti tohoto Zánosse Čibiwou a sestoupili jsme s horu, na níž vystaveny jsou klášter a vesnice sw. Zana, a došli jsme, ku straně jižní kráčce, asi za čtvrt hodiny ke studánce zvané Min-Karim (studánka prozřetelnosti), jejížto jméno Arabové také vesnici samé dali. Dosti silný potůček přelítl se zde ze země, a na tom místě, kde pod skalou vychází, jest podloubí (porticus), vystavené ze čtverhranných tesaných kamenů a sloužící za mešitu. Právě v něm klečelo několik muzulmanův, kteříž tu konali modlitby své, skloňující se při tom a libající zemi. S několika tureckých Rebeť t. j. žen tam bylo, které u studánky dlesem vody nabíraly, dlesem praly. Bylť to zlástní způsob praní. Namočily totižto prádlo do vody a pak na ně tloučly buď dřevěným kladem aneb kamenem; nejjistější to ovsšem prostředek k odstranování špiny. Jedna žena třela sobě ruce kamenem; to se líbilo našemu Zánossovi. Nevěděl jsem, zvolal, že se mohou ruce místo mydlem také kamenem třít; totol jest mnohem lacinější. Mýdlo jest drahé a kamení všude dosti. Už přijdu domů, povím to našim ženám.

Izouce od studánky Min-Karim ku straně západní, došli jsme brzy k velepamátnému místu, které sluje: „Il santuario della Visitazione“ (swatyně narození). Zdá se, že na tomto místě stával jinh dům Zachariášův*);

*) S sw. Joachim a sw. Anna, rodičové Panny Marie, měli nejen v Jerusalemě, nýbrž i v městě Seforis v Galilee dům, o němž později mluvíti budeme.

neboť zde navštívil a pozdravila Maria Alžbětu, jak vypravuje sv. Lukáš :

„I vyšla (Maria) do domu Zachariášova a pozdravila Alžbětu. I stalo se, jakž uslyšela Alžběta pozdravení Marie, zplesalo nemluvnátko v životě jejím a naplněna jest Alžběta duchem svatým. I zvolala hlasem velikým a řekla: Požehnaná ty mezi ženami a požehnaný plod života tvého. A odkud mi to, že matka Pána mého přišla ke mně? Nebo ať, jakž se stal hlas pozdravení tvého v uších mých, zplesalo radostí nemluvnátko v životě mém. A blahoslavená jsi, že uvěřila; neboť vykonány budou ty věci, kteréž jsou pověděny tobě od Pána“ (Luk. 1, 40—45).

Tato svatyně náleží oo. Františkánům od r. 1679. V dávné již době stával zde chrám, jejž Turci zbořili; ze zřícenin jeho ale lze posud poznati, v jakém slohu stavěn byl. Měl takřka dvoje poschodí (dolní a vrchní chrám). V dolní části bylo ono památné místo, kde Panna Maria pozdravila Alžbětu; ve vrchní části přebývali sv. stařec Zachariáš a stařenka Alžběta, a tam také Panna Maria asi tři měsíce s nimi bydlela (Luk. 1, 56). Dám ten musil na horu takřka co hnízdo přidělán býti. Povídá se, že již císařovna sv. Helena na tomto místě chrám vystavěla. Později zde býval klášter jeptišek řádu „navštívené Panny Marie“ (de la Visitation).*) Zcela příslušně

*) Tento řád založen byl r. 1618 od sv. Johany Chantalové a od sv. Františka Saleského, biskupa Genévského; proto sluší jeptišky ty také Salesianky.

měl tento káb práwě na tomto památném místě klášter, ješto ob tajemství, jakž se tu bylo bálo, jmeno své rozal. Z kláštera toho widěti až podnes tři wellá, ze čtverhranného kamene wytesaná podloubl. Klášterní kostel jest ale zcela zbořen. Kostel tento měl asi 40 kroků w šíři a 12 w sšiti. R. 1860 dali oo. Frantisskani aspoň dolní, podzemní díl téhož chrámu oprawiti. Po 6 kamenných stupních sestoupili jsme do podzemní té kaply, kteráž 9 kroků dlouhá, tolikž sširoká a klenuta jest; denní světlo padá do ní malým oknem nade dveřmi se nacházejícím a kulatým otvorem ve klenutí; podlaha její jest čtverhranným kamenem jako mosaikou okrášlena. We stěnách jejích na pravo i na lewo widěti jesty-nim podobné wříklenky, z nichžto onen na pravo osm kroků dlouhý a tři kroky sširoký jest; lewož jest o mnoho menší. Powídá se, že w onom wříklenku na pravo sw. Alžběta uschovala Jana, když Herodes ukrutný, hledaje bezjivotti Zejssowa, děti Betlemské usmrtiti rozkázal. We stěle téhož wříklenku spatkuje se wytlačená podobizna dítěciho těla. Podzemní tato kapla má toliko jeden oltář; dostane se jí wšak ještě dwou jiných, kterážto již w Toskaně w Italii ze mramoru se hotowí. Obrazy pro tyto oltáře malují se we proslulé malířské akademii w Düsseldorfu w Německu. Sw. církew uděluje poutníkům, jenž toto sw. místo nawštítejou, odpustky sedmi let a tolikž kwadragen (indulgentiae septem annorum et totidem quadragenarum in domo visitationis apud Elisabeth). Z my jsme zptivali, poštěnuwše před oltářem, onen we-

lebný chwalozpěv, Magnificat zvaný, jejíž zde byla Panna Maria sama zapěla, tčouc:*)

„Welebi duše má Hospodina a zplesal duch můj v Bohu spasiteli mém. Je sšlebl na pontžení děvčy své, nebo aj od této chvilie blahoslavenou mne nazývati budou rossičtí národové; neboť veliké věci mi učinil ten, jenž mocný a jehož jméno svaté jest. A milosrdenství jeho (trvá) od pokolení až do pokolení bojcím se jeho. Učinil moc ramenem svým, rozptýlil pyšné v myšli srdce jejich. Šabil mocné se stolice a potroššil pontžených. Lačné nařmil dobrými věcmi a bohaté pustil prázdné. Ujal se Izraele, služebníka svého, rozpomenut se na milosrdenství své, jakož byl mluvil k otcům našim, k Abrahamovi a semeni jeho na věky“ (Luč. 1, 46—55).

W pravdě zážračně dalo se to se stavením této svatyně. Sotva se byly zříceniny starého kostela zcela rozpadly, hle! čtrnácte dní na to obdržel prokurator, frantisskán o. Jozef M. Bailester, od jednoho dobrodince ze Španělska 5000 franků, a kratičků čas na to od jiného dobrodince též ze Španěl 500 španělských dolarů (coronati) a sice — k wystavení svatyně „Navštívení Panny Marie“. — Poněvadž nemožno jest, aby zpráva o úplném rozpadnutí se téhož chrámu v tak krátkém čase až do vzdáleného Španělska se byla dostala, lze souditi, že oni dva dobrodincové zmláštiti wnuťniti

*) Tento krásný chwalozpěv propěvuje sv. církev každodenně při nešporách; slujeť Magnificat (welebi), poněvadž tímto slovem začíná.

od Boha obdrželi a ony sumy peněz právě k tomu účelu do Palestiny poslali, ku kterému jich nejvíce zapotřebí bylo. Přistihy tedy tyto peníze, jichž nijádný neočekával, jako — Deus ex machina. Každodenně dochází do též swatyně z kláštera sw. Jana kněz františkán a sloužtová u ní mši swatou; mimo to bydlí u ní také bratr laik. Několik kroků od ní ku straně západní má dragoman francouzského konsulatu (z Jerusálema) letní byt svůj, dům to pěkný a malému hradu podobný.

Řeky jsme vyšli z této památné swatyně, u které jsem následujícího na to dne také mši sw. sloužil, znamenal jsem, že Zanoš Čidimou sstarebě na uine se dítvá. Měhl jsem sobě povědom, žebych mu byl u něčem ublížil, a přede na mne pohlédal, jako by mne byl měl u nějakém podezření. Měchtěl jsem se ho tázati, co by mu scházelo; čekal jsem, až by myšlénky srdce jeho se vyjevily. Zanoš viděl, že jsem mnoho zapisoval do denníka swého; neboť jsem sobě činil rozličné poznámky týkající se jednotlivých posvátných míst, ježto jsme navštěvovávali. To se mu nelíbilo; neboť pravil: Rád bych věděl, co tento wysoce urozený pán počáde psáti, kdežto žádny z ostatních pánů (mnih františkánů) nepřise. Ubohý Zanoš držel mne za nějakého wyzvědače, který sobě wsselijaké tajné věci zaznamenává. Řeky jsem se ho později tázal, jak se jmenuje a obdub je; tu se skoro rozhorlil a pravil: „Wysoce urozený pane! Já se jmenuji Zanoš Čidimou a jsem z Mitrowic u Petrowa-

radinu we Slavonstvu. Nemyslete sobě, že jsem tať zpozdlým; wtak dobte, že wšedco, co do knížky své píšete, přijde do nowin. Nowináti ale lháwajť; napíšte sobě tedy dobte jmeno mé a obklub jsem, (a při tom se mi nedůvěřliwě do denníka díwal), aby, co o mně do nowin psáti budete, bylo prawdliwe.“ Zdalíž Žánoš nemluwil prawdu, twrdě, že nowináti lháwajť? Upokožil a udobřil jsem ho, osvědčujíc, že jenom prawdu o něm psáti budu.*)

Po stráni hor táhnoucích se od kláštera a wesnice sw. Jana ku straně západní dospěli jsme asi za 2 hodiny k oné welepamátne jestyni, w nížto žil kdysi sw. Jan, a w níž k útadu swému se připravowal. Hory ty jsou wysoké a ne tať holé jako u Jerusalema; spatkujít se na nich rozličné stromy, jako: oliwové, plané stky, a swatojanský chléb (arabsky: Karub). Obzwláštně na nich roste mnoho našemu trní podobného chrastí, které Arabové „Nač“ nazývají a jehož k nedostatku dělal co palíwa užívají. Ani tato krajina není tať mrtwá, jako okolí jerusalemské; neboť jsem zde widěl a slyšel i mnoho ptáků, obzwláštně luňáků, stehláků (arabsky: asfur emhana) a škorců. Mili tito ptáčkové a liby zpěw jejich upamatovali mne na drahou wlast moji. Kdo žil půl roku w kamenitých a smutných krajínách palestinských, pocítí jistotně touhu po druhé wlasti svojí.

*) Když ubohý Žánoš s transportem svým z Jerusalema odcházel, darowal jsem mu na cestu uškolit zlatých. Jeho soudruh byl tehdyž zimník sklčen: Bůh wš, jak se dostali do otčiny svojí.

Tať jsem toužil ve dne — v noci

Po té tiché vlasti své,

Blouznul jsem, že mi sstěsti

Tam zas jednou potkne. (Mil. Sojka.)

Hluboké údolí, rozprostírající se mezi těmito horami, sluje údolí terebinthové (vallis terebinthi, Terebinthenthal). Toto údolí, od stromu „terebinthus“ tak zvané, bylo za starých časů proslulé. Tam se sešli král Saul a synové israelští i bitvě proti filistinským (1. král. 17, 2 a 19). V údolí tomto přemohl také David obra filistinského Goliáše (1. král. 21, 9), a v němž údolí jest také památná jestyně sv. Jana, do kteréž nyní čtenáři zavěsti můžem. Nachází se jestyně tato na hoře v jedné skále a podobá se malé kapli; jest nám do ní vystupovati po devíti kamenných stupních, má v délce 10 a v největší šíři 5 kroků a dva okenám podobné ale ne stejně veliké otvory, jimiž do ní padá denní světlo; opatřena jest také dřevěnými dveřmi, jimiž se do ní vchází. Nalezá se v ní také kamenný oltář, na němž několikrát v roku mše sv. se sloužívá; ze skály, v nížto jestyně ta se nalezá, prýští se potůček s čistou a dobrou vodou a žene štěbrné vlny své rychle do údolí. Sem tedy odebral se sv. Jan, aby v osamělosti modlitbou a postem na vznesený úkad svůj se připravoval. „Dítě (Jan) pak“ — praví sv. evangelista Lukáš — „rostlo a posilovalo se v duchu a bylo na poušti až do dne zjevení svého lidu israelskému“ (Luk. 1, 80).

V pravdě! libé to místo, kde jestyně ta se nachází. Hodí se úplně pro poustevníka, jenž o

nebeských věcech rád rozjímá. Kdyby tam nechtěl žiti?

Přiroby tam velekrásné
 V nejtajnějším svatyni
 Vím já oudolící krásné
 A u prostřed jestyni.
 Tam se čert klidu ztáblo,
 Tam nebydlí žádný klam,
 Přátelství tam má své sídlo

. . . . pojďme tam! (Píseň: „Jestyně.“)*)

Poutníkům naroštěvujícím jestyni sv. Jana uděluje sv. církve odpustky sedmi let a tolikéž kvadragen (indulgentiae septem annorum et totidem quadragenarum in antro et deserto S. Joannis). Na den před slavností (in vigilia) narození sv. Jana Křestitele — 23. junia — chodívají oo. Františkáni již o třetí hodině ranní z kláštera sv. Jana do této jestyně. O 5. hodině počínají se sloužiti na dvou oltářích mše sv.; poslední mše sv. sloužívá se slavně s asistencí a zpěvem, načež se čte v latinštině a arabštině řeči ewangelium, v němž se vypravuje**) narození sv. Jana Křestitele. Na to se modlí přítomní pětkrát modlitbu Páně a pozdravují andělské, by se stali účastnými odpustků. V den samý narození sv. Jana konávají se rozličné služby Boží ve chrámě klášterním.

*) Přísný řád Kartuziánův, kteří někdy v kláštere bydlíce přece osamělých, v pravdě poustevnických život vedou, čtí sv. Jana Křestitele co prvního, a sv. Brunona co druhého zakladatele řádu svého.

**) Zač jíme je s trochu již uvedli.

Strážce svatyně sv. Zana, t. j. této je-
styně, jest katolický Arab Daut Eben el Cha-
savitha t. j. Dawid, syn Chasawithův. Již za
starých časů býval na východě obhčej, za kterýmž
onen, jenž po jmenu svém tážán byl, nejen
jmeno své, nýbrž i jmeno otce a takřka celý
rod svůj oznámil. Tak začíná l. p. evangelium
sv. Matouše slovy: „Kniha rodu Ježíše Chri-
sta, syna Dawidova, syna Abrahamova“ (1, 1).
K Jozefovi pravil anděl: „Jozefe, synu Dawi-
dův, neboj se vzítí (t sobě) Marii, manželku
svou“ (Mat. 1, 19). Oni dva slepí, kteří žá-
dali od Ježíše uzdravení býti, volali k ně-
mu křouce: Smiluj se nad námi, synu Dawi-
dův! (Mat. 9, 27). Když Pan Ježíš tážal se
fariseův: „Co se vám zdá o Christu? či jest
syn?“ odpověděli: „Dawidův“ (Mat. 22, 41
—42). Tak jest to až podnes u Arabův. Tá-
žeš-li se l. p. mladého Araba, jehož jméno jest
Jusef (Jusef), jak se jmenuje, odpoví ti zkrátka:
Jusef. Chceš-li se více od něho dověděti, mu-
stíš se ho tážati: Či Jozef jseš? Nazývá-li se
otec jeho Dawid, odpoví ti: Já jsem Jusef, syn
Dawidův (Jusef eben el Daut). Zemtel-li již
otec, odpoví: Jsem Jusef zemtelého Dawida
(Jusef ben mat Daut). Tážeš-li se otce na
jméno a rod jeho, odpoví ti: Já jsem Dawid,
otec Jusefův (Daut ab Jusef). Nápodobně i
nám odpověděl strážce jestyně sv. Zana na otáz-
ku, jak se jmenuje: Daut eben el Chasavi-
thia (Dawid, syn Chasawithův.) Arab oznamu-
je tedy na otázku, jak se jmenuje, rod svůj,

kdežto u nás na touž otázku křesťanům jmenem a příjmením odpovídáme.*)

Před hluboké a široké údolí terebintové spatkuje se naproti jeřyni sv. Jana na stráni hory bídná arabská vesnice, jmenem Sataf; jestli jako ptáci hnízdo i ptičké hoře přiběhána a vypadá zdaleka jako pevnost. Obhývatelé její jsou dle náboženství muzulmanové a zbaví se, jak Daut eben el Chasavitha podobně, bítí křesťanům nepřítelstvími. Zbál se, že jich to mrzí, když křesťané blížkou jeřyni sv. Jana namoštěnoují. Ještě před několika lety stával před touž jeřyní prastarý velkánský strom, tak zvaný svatojanský oléb (rohomník obecný, struž, Johannis-Brodbaum, ceratonia siliqua), jehož ratolesti vysoko nad jeřyni se vypínaly a ji takřka před nečasý chránily. I domluvilo se sedm bratří, muzulmanův to z vesnice Satafu, že strom tento pošestají, což také skutečně učinili.

Swátýh věcem nikdy nerouhej se synu!

Pomstíť ruka Páně jistě takou vinu,

Stihne rouhamého, rozdrť ho v prach,

Ukáže své rámě lidem na postrach. (Kerec.)

I rouhání bratří těchto neminulo se s pomstou Boží. Nežli uplynulo sedm dní, zemřeli všichni. Ze pně starého stromu vyrostl nový,

*) Znáť jest to zaje ve Španělsku. Píše-li Španěl Španělskovi, uvádí na nápisu nejen křesťné své jméno, nýbrž i jméno otce i matky; t. p. Francesco Cardona y Orfila. Otec téhož Francesca, kterému se píše, jmenuje se Cardona a (y) matka Orfila. Těž Francesco, kněz Španělský, mi pravil, žeby i jiný Francesco Cardona v též městě býti a psati, na němž by přidáno nebylo: y Orfila, obdržeti mohl.

kterč, jať jsem widěl, již dosti wysočť jest; jedn
 jsem i z ovoce jeho. Arabové nazývají, — jať
 jsem již pravil — strom swatojanského chleba
 „Karub“; ob nich přijali slovo to i někteří jiní
 národové. Tak nazývají Francouzové strom ten
 le carouge (caroube, carob); Wlaškové
 „carrubo,“ Španělové „al garobo,“ An-
 gličané „carobe.“ Latinský sluje „ceratonia
 siliqua,“ čili také „dulcis siliqua;“ a po-
 ditná věc to, že Němci strom tento nazývají
 „Johannisbrodbaum“ a Slované „swatojanský
 chléb.“ Sv. Matouš praví, že Jan měl roucho
 ze srsti welbloudů a pás kožený okolo beder svých
 a pořmem jeho že byly kobylky a med lesní,
 t. j. roucho jeho bylo hrubé a prosté, a pořm
 chutný; neboť život Janův byl jako život pro-
 roků přístný a swatý (Wiz Mat. 3, 4 — a
 Mar. 1, 6). Kobylky (locustae) byly dle sw.
 Jeronyma (advers. Jovin. 1, 2.) potravou
 obywatelských chudých krajin. Plinius (histor. na-
 tural. I. 6, c. 50) popisuje způsob, jakým ko-
 bylky tyto k jídlu se připravovaly. Zdá se
 však, že sw. Jan požíval ovoce stromu „Ka-
 rub,“ odkudž snad strom ten napotom obdržel
 jméno: Swatojanský strom (Johannisbaum). —
 Ovoce to roste se posud w Palestíně a bý-
 vá pořmem chudého lidu.

O někdejším sw. obywateli jestyně, o něžto
 jsme právě mluvili, píše církev kat. až podnes
 ve welebném hymnu:

W jámy tys w skalné odesel, straniv se
 Sued w jarém mládí skupeného lidstva,

Ústa polléseť se taľé uffetkít

Wleje lewných.

Moucha poskýtáľ huňatého welbloub

Wteswatým oudům a opasfu owce,

Zdroj pitt, s lesným a medem kobyľka

Dáwala jtdla.*)

Než opustíme již posvátnou zemi tuto a
vystupmež na té hoře několik set kroků wšše
ke straně jižní; tu dojdeme k malému stavení,
které asi 20 kroků dlouhé a deset kroků široké
je. Powěda se, že na jeho místě byl hrob
sw. Wzběty, manželky Zachariášowoy a matky
sw. Jana. K malé budově této míní nejđ. pa-
triarcha Walerga přistawěti kaplu a ustanowiti při
ní kněze co kaplana. Dtwajíce se od tohoto sta-
vení přes údolí terebintové ke straně sewerní,
widíme na špičatém wřřtu hory, nejwšší to
snad hory w celé krajině, arabskou wěsnici Ber-
di Buan, která zdaleka jako hrad wypadá.
Hora, na níž wěsnice ta wzbělána je, slula
w dáwné době Modin, a byla za časy bratří
Machabejských znamenitá i s městem, jakž se na
ní tehdaž nalezalo. Když Jerusaleń od krále
Antiocha Epifana dobyt a chrám jeho ob-
rpen byl, powstal Mathatias, syn Jana, syna Simeono-
wa, kněz ze synů Joaribowých z Jerusaleńa, a
osadil se na hoře Modinu (1. Mach. 2, 1).
Sem se s ním odebralo i pět jeho synů: Jan,
Simon, Jůda, Eleazar a Jonathan, a oni židé
z Jerusaleńa, kteříž potupeni chrámu a modlo-
služebnosti Antiochem w něm uwezené sněsti ne-

*) Wiz: Symny církewní od Fr. Euffila.

mohli. V městě Modinu usmrtil Mathatiáš jednoho žida, který se tam opovážil na oltáři modlám obětovati, a zabil také onoho muže, kterého sem král Antioch z Jerusalema byl poslal (1. Mach. 2, 24—25). Na hoře Modinu byla vtráta jediné pravého Boha zachována od potopy modloslužby, kterou byl Antioch v Jerusalemě a v zemi jidské zavedl. Hora Modin byla i s městem svým prvním sídlem rektorních bratří Machabejských. V městě Modinu pochováli Jonathas a Simon v hrobě otců svých i bratra svého Zúdu (1. Mach. 9, 19). Když Jonathas úkladně zavražděn byl, poslal Simon a vzal kosti bratra svého a pochovával je v Modinu v městě otců jeho (1. Mach. 13, 25). Krásným stavením musil býti hrob, jež byl Simon Machabejský vystavil v Modinu otcí svému a bratřím svým. „S vzdělal Simon nad hrobem otce svého a bratří svých stavení vysoké se spátkem, z kament hlazeného napřed i v zadu: a postavil sedm sloupů, jeden proti druhému, otcí a máteři a čtyřem bratřím, a okolo nich postavil sloupy veliké a na sloupích zbroj na památku věčnou a vedle zbroje loží vyřtuté, kterýchby spátkiny byly obe všech plavících se po moři. Tenť jest hrob, kterýž udělal v Modinu (1. Mach. 13, 27—30).*) V Modinu nocovalo oněch

*) Město Modinu (utvářící vesnice Der di Buan) leželo — jak jsem pravil — na vršku velmi vysoké hory, protož bylo ovšem možno, že plavící se po moři hrob Machabejských viděti mohli. Kdo jede okolo Zafy po moři, může, má-li dobrý zrak, viděti také městečko Emmaus, kteréž podobně na vysoké hoře stojí. R. 1360 spatřovali se ještě v Modinu živeniny hrobu Machabejův, jak vy-

20.000 bojovníků mužů, jež byl Simon Machabejský vybral, aby táhli proti Centebeusovi. vůdci polnímu králi Antiocha (1. Mach. 16, 4); a když syn téhož krále, Antioch Empator, vtrhl s vojskem do Judstva, postavil se Sída Machabejský s vojskem svým u Modinu (2. Mach. 13, 14). —

Kapitola devátá.

Z Jerusaléma do Emausu. Betiza, staré Ramathaim-
sophim. Bálhajor. Emaus. Veselí mladí Arabové.
Bido, staré Bethoron. Gabaon. Hrob Samuclův.
Mouže o modu. Hrobů soudcův.

Jako byly v Palestině dvě města jmenem Betlém (jedno nedaleko Jerusaléma v pokolent Žubovu, kde se narodil Spasitel, a druhé v Galilée, v pokolent Zabulonovu nedaleko Nazareta); a jako byly dvě Bethanie (u Jerusaléma a za Jordánem, kterážto poslední vlastně Bethabara slula); nápodobně byla ve sv. zemi tři města, která slula Emaus. Jedno město Emaus leželo u moře genezaretského, blíž města Tiberiady, o kterém později mluvití budeme; druhé město téhož jména leželo západně od Jerusaléma v rovině Sáronské; město toto sluje nyní Amos-

pravuje frantiskán o. F. Moé, Benáťčan, který v témž roce po sv. zemi putoval.

as a jest ob wěsnice Natrumu asi půl hodiny vzdáleno. Těti Emaus leželo nebalelo Bethoronu, severo-západně ob Jerusalema, a sluje nyní arabsky „El Kubeibeh, Kubebeh“ aneb zkráceně: „Kbeibé, Kbebé, Bebé.“ Které z těchto tří Emaus žvaných měst jest oním Emausem, kde Pán Ježíš po svém z mrtvých vstání učenníkům svým poznati se dal, vysvětlá z ewangelia sw. Lukáše, kdežto se vypravuje:

„A aj dva z nich (z učenníků) šli toho dne (po z mrtvých vstání Páně) do městečka, kteréž bylo vzdáleno ob Jerusalema honů šedesáte, jmenem Emaus. A ti rozmlouvali wespolek o těch věcech, kteréž se byly udaly. I stalo se, když rozmlouvali a sebe se dotazovali: že i Ježíš přiblíživ se šel s nimi. Ale oči jejich byly bržány, aby ho nepoznali. I řekl k nim: Které jsou to věci, jež rozmlouváte wespolek jdouce, a jste smutni? A odpověděw jeden, kterémuž jmeno Kleofáš, řekl jemu: Ty sám jsi přichozl do Jerusalema a nepoznal jsi, které věci staly se w něm těchto dnů? Jimžto on řekl: Které? I řekli: O Ježíšowí Nazaretském, jenž byl muž prorok, mocný w skutku i w řeči, před Bohem i před wšim lidem a kterať jej wydali nejvyšší knězi a knížata nasse na odsouzení k smrti a ukřižowali jej. My pak jsme se nadáli, žeby on měl wyloupiti lid israelský; ale nyní tomu wšemu třetí den jest dnes, jaťž se to stalo. Ale i ženy některé z našich zastrassily nás, které přede dnem byly u hrobu a nenalezše těla jeho přišly pravíce, že také zjervent andělské widěly, kteřížto praví, že žiw jest. I odešli někteří z našich k

hrobu a našli tam, jak ženy pravily, ale jeho nenalezli. A on řekl k nim: O blázni a zpomínáte srdcem k věcem všem, co mluvili proroci! Zdaliž nemusel Kristus těch věcí trpěti a tam jít do slávy své? A počalo od Mojžíše a všech proroků, vykládal jim všechna písmena, která o něm byla. A přiblížili se k městečku, do kterého šli a on dělal se, jakoby chtěl dále jít. A přinutili ho kousek: Zůstaň s námi, neb se připozdívá a den se již nachýlil. A vyšel s nimi. A stalo se, když seděl s nimi za stolem, že vzal chléb a dobrořečil a lámal a podával jim. A otevřeny jsou oči jejich a poznali ho a on zmizel od očí jejich. A řekli vzájemně: Zdaliž srdce naše nehotělo k nám, když mluvil na cestě a otevřel nám písmena? A vstoupili k tomu hodinu, vrátili se do Jerusalema". (Luk. 24, 13—33.)

Sw. Lukáš praví tedy, že městečko Emaus, do kterého Pán Ježíš se dvěma učennými se ubíral, bylo od Jerusalema honů sedesáte (t. j. asi půldruhé míle aneb 3 hodiny cesty) vzdáleno. Jelikož druhý Emaus (Amaos u Latruna) od Jerusalema nejméně 160 honů a Emaus u Tiberiady asi 4 dni cesty vzdálen jest, možno toliko nynější vesnici El Kubeibeh (ještě jméno to nese řeči významává totiž co: hrozinky, Zibeben) za ono městečko Emaus, o němž se ve sv. evangeliu zmínka činí, pokládati.

Vyšel to dne 24. Febr. 1862, když jsme se ve společnosti vopp. františkánů, Václava Netherdy, Heriberta Witsche, Deogratiasa Beda a několika mladých Arabů do Emanu odebrali.

Cesta nás vedla z Jerusalema branou Zasskou asi hodinu touž cestou, kterou se jde do Ramlehu a do Jasy; davšše se pať na pravo sestoupili jsme s horu do hlubokého, velmi kamenitého údolí, v němž v čas deště dosti silná teče téčawa. Tehdáž v ní ale nebylo ani kapky vody. Cesta v tomto vyprahlém a velmi kamenitém údolí byla přehrozná; ubožť koni nerozděli, kam by měli kročiti. Vitoval jsem, že s námi nebyl Jánoš Čidimou. Bylby jistě i zde hanil Mojžíše, že Židy z Egypta do takové, mlékem a miedem tekoucí země zavedl. V témž údolí, ve vzdálenosti asi 2 hodin od Jerusalema, leží na východní straně jedné horu arabská vesnice „Betixa“ zwaná. Vesnice tato jest dle důmnění některých staré město Ramathaimsofim, odtud pocházeli Elkana a Anna, rodičové proroka Samuele (1. král. kap. 1.). Dle ústního podání jest prý to ono místo, kde Pán Ježíš ke dvěma učenníkům do Emausu jdoucím se připojil (Luk. 24, 15). Zeli jsme tímto vyšhlým a vždy užšíím údolím dále a přišli jsme k jakémusi velkému stavení, které se podobá rozpadlému hradu, a sluje „twrz Absolonowa“ (Kastell Absolons). Před časem slulo toto místo „Bálhasor“; zde dal Absolon usmrtiti bratra svého Ammona. Udalostí tuto wyprawuje písmo sw. těmito slovy:

„I stalo se po dvou letech, že se stíhaly owce Absolonowy v Bálhasor podle Efraim; i pozwal Absolon wšech synů královských, a přišel ku králi (Dawidowi) a řekl jemu: Šle stíhau se owce služebníku twému: nechť přijde, prostím, král se služebníky swými ke služebníku swé-

mu. *) I řekl král Absolonovi: Nežádej toho, synu můj: nežádej, abychom přišlii vsíci a obtěžovali tebe. A když ho nutil a on nechťel jíti, dobrořečil mu. I řekl Absolon: Poučwadž nechceš jíti, nechť aspoň s námi jde, prosím, Amnon bratr můj**). I řekl i němu král: Necht potřebt, aby šel s tebou. Přinutil tedy ho Absolon a odpustil s ním Amnona i vsedch syny královské. I učinil byl Absolon hodny jako hodny královské. Byl pak přikázal Absolon služebníkům svým tka: Setkete, když bude opilý Amnon vínem a já řeknu vám: (tedy) bíte ho a zabíte: nebojte se nic: nebo já jsem, kterhž přikazuji vám: posilňte se a buďte muži silní. Učinili tedy služebníci Absolonovi proti Annonovi, tak jakož jim byl přikázal Absolon“ (2. král. 13, 23—29). Na témž místě tedy, kde w údolí tomto stojí ono staré stavení, dal Absolon zabiti bratra svého Amnona, proto že porušil Thamaru. Zdá se i wkte podobno, že toto bratrovraždou poskvrněné místo slulo Bálhasor; neboť hory, mezi nimiž se nalézá, jsou již hory efraimské. Tyto se začínají nedaleko Jerusalema, táhnouce se i severu přes Sichem až do Galiléy a tamť se s horou Karmélem spojují.

Zedouce tímto údolím dále, obrátili jsme se

*) Při střihání ovce stojivaly se hodny (I. král. 25, 7—8).

**) Amnon byl také syn Davidův, ale pocházel z jiné matky, jmenem Achinoam (1. Paral. 3, 1—9). Amnon učinil násilí Thamarce, sestře své a sestře Absolonově, kterou zplodil David z Dabhy, dcery krále Gessurského. Pro tento nešťastný skutek hleděl Absolon Amnona zabiti a rozhodil sobě i tomu příležitosti při hodech, které w Bálhasoru učinil.

na levo a přijeli jsme, vystupující vzhůru, k jednomu místu, které se podobalo malému ráji. Bylo tam mnoho rozličných stromů, mnoho tráv a květů; i skromný potůček místo to obvolával. Kdykoliv jsem na cestách po Palestině přišel k živé vodě, plesalo potaždive srdce mé radostí náramnou; kde potůček — tam život.

U libezného stínu
Potůček chrámů,
Svou vůlíhou pečeť
Květinyčky hosti. (Suffit)

Tak bylo také tam. Posadivše se tu, odpočinuli jsme u libezného stínu těch stromů; neboť bylo parno nesmírné. U potůčka toho praly právě arabské ženy z blízké vesnice prádlo a užívaly k tomu téhož mýdla, jež byl János u Min-Marinu vyčernaloval. Sedouce asi čtvrt hodiny od téhož místa dále, obrátili jsme se na pravo — k severu — a přijeli jsme k vesnici jmenem Bido, kteráž na hoře leží; odtud jsme došli asi za půl hodiny — ke straně západní — do Emausu.

Nynější Emaus (El Kubeibeh) jest malá vesnice čítající asi dvacet bídných arabských domečků. Stojí na straně vysoké hory, se kterou jest utěšená a daleká vyhlídka přes celou rovinu Sáronskou až do Ramlehu a do Jafy, ba až na střebozemní moře. Na západním konci vesnice nalézá se zahrada, 100 kroků dlouhá a 45 široká, mající 40 olivových stromů; uprostřed ní viděti zříceniny starého stavění, bývalého to kdysi chrámu. Tak že zřícenin těchto

souditi se dá, byl chrám ten 25 kroků dlouhý a 8 šíroký; stávalo při něm ještě jiné, 16 kroků dlouhé stavení, býval prý to klášter. Na místě onoho chrámu stával dům Kleopášův, jednoho z oněch dvou učenníků, s kterýmiž Pán Ježíš šel do Emausu. Do toho domu vyšel s nimi lastatý Spasitel a tam ho poznali u lámání chleba (Luk. 24, 25). Podle sv. Augustina, sv. Jana Zlatoustého a jiných vykladačů sv. písma byl chléb, při jehož lámání učenníci Pána Ježíše poznali, jeho vlastní nejsvětější tělo. Z toho se tedy dá souditi, že Božský Spasitel, jako při poslední večeři v Jerusalemě, proměnil i v Emausu chléb ve své nejsw. tělo. Velepamátne to zajiště místo, kde Spasitel s učenníky svými za stolem seděl a kde jim opět nejsvětější tělo své ve způsobu chleba podával. Z poklebi jsme na tomto sv. místě a modlili jsme se na úmysl sv. církve, která poutníkům Emaus a tamější svatyni uavštěvujícím plnomocné odpustky uděluje (*indulgentiae plenariae in Emaus.**) Nábožná Martyška de Nicolai,

*) Ačkoli chrámy na sv. místech palestinských z většiny dávno zhořely jsou, lze nicméně na místech, kde stávaly, až podnes zříteliny odpustků, kteréž od papežův putujícím k těmto sv. místům uděleny byly. Krásně odpověděl papež Eugenius kardinálovi kláštera hory Sionské žádajícímu odpustků pro sv. místa v Palestině, že není potřebi, aby odpustky z novu uděleny byly; místa ona jsou prý jako žitím všech milostí a odpustků, poněvadž na nich nejdražší krev Christova tak hojně vyhlita byla. (*Loca illa sanctissima non indigent litteris nostris; nam potius esset derogatio, quam authenticatio. Et merito; illa etenim quasi fontes sunt omnium gratiarum, et Indulgentiarum in quibus pretiosissimus ille Sanguis Christi tam abunde effusus fuit.*)

Iterouž osobně znám, koupila tuto swatyni w Emausu za 36.000 frankůw a dá w nadzmiřné zahradě wystawěti kostel a malý klášter pro frantiskány.

Město Emaus bylo již za času wálek wedených Židow Machabejským s polními vůdci Antiocha, krále Syrského, mířem znamenitým (1. Mach. 3, 40—57 a 4, 3). Římané je zvětsili, okráslili a operonili; napotom se nazýwalo na památku wítězství Titowa nad Židy Nikopolis t. j. město wítězství, arabšty: Palad el Naser t. j. místo aneb wěsnice slawného wítězitele. Znamenité a zámožné město toto zbořeno ale, jak wypravuje Eusebius (in chron.) — následkem prudkého zemětřesení r. 131 po narození Páně. Za času vlády císaře Heliogabala okolo r. 220 bylo město Emaus opět wystaweno; zdá se ale, že hordami Chosroesa, krále perského, r. 614 mnoho trpělo. Později padl Emaus w moc Muzulmanůw, kteří jej, jsouce protivníky jmena Christowa, wywrátili. Křesťanství křižáci wybowosse Palestinu, nezapoměli na městečko Emaus. Dali mu opět jmeno Nikopolis, obehnali je pevnými zděmi, přistawili k němu tvrz (Citadelle), obnovili swatyni jeho, stawěli w něm kostely a kláštery a žkřbili tam i sídlo biskupské. Uwšak šťastné tyto dny pro město Emaus netrwalý dlouho; neboť Turci opanowawosse opět sw. zemi, zbořili i toto nešťastné město okolo r. 1532. Tehdáž dal jejich vůdce a mocnák Soliman II. i velké, tefané kameny z Emausu do Jerusálema přewéztí a z nich ždi městské stawěti. Tak se stalo, že ze znamenitého a slawného řbyi města

Epikoposi za nassich dnů toliko zříceniny se spatkují; ale i tyto pozůstatky, skládající se z několika kusův starých zdí a semotam roztroušených kamenů, vyprávají — dle známého : saxa loquuntur — až podnes svědectví, že zde leželo druhdy květoucí město.

Do františkáni přijavše po křižáckých stráž sv. míst palestinských, navštíňovali pilně i památnou swatyni w Emausu, doprovázeni nábožnými poutníky, jenž časem z Evropy do Jerusalema přicházeli. Jeden z františkánů těch, o. Noé, který r. 1350 — jak jsem se již zmínil — z Benátek do sv. země putoval, vypravuje w popsané cestě své, že vykonal také pouť do Emausu. R. 1550 putoval do sv. země portugalský františkán F. Pantaleon, kterýž vypravuje, že oo. františkáni každoročně w pondělí velikonočně z Jerusalema do Emausu pouť podnikali. Slomůtný Petr della Valle vypravuje w popsané cestě své, že byl r. 1615 doprovázen w Emausu.*) O. Antonín del Castillo, kwardian kláštera betlémského okolo r. 1627, popisuje w dílu svém „nábožný poutník“ nadepsaném, cestu vedoucí do Emausu a zříceniny, kterých tam za jeho času stávalo. O. František Quaresmius, apoštolský jednatel sv. země okolo r. 1618, vydal výborné popsaní sv. míst palestinských, tedy i swatyně w Emausu. W mě-

*) Petr della Valle, s příjmením Poutník, narodil se w Římě r. 1586. R. 1614 vydal se z Benátek na cestu a navštívil Turecko, Egypt, sv. zemi, Persii a Indii; dvanacte let strávil na cestách, a tudy sobě jméno poutníka ovšem získal; mohl by pravdě o sobě říci: „Vita mea peregrinatio est.“ (Život můj ješ putovním.)

stečku tomto žily tehdaž ještě děti oněch obyvateľů, kteří byli kameny zbořeného města do Jerusalema přenášeti pomáhali. Mimo tyto jest ještě mnoho jiných spisovatelů z rozličných národností a století, kteří popisujíce památná místa ve sv. zemi i o svatyni Emauské se zmiňují.*)

Dokolo r. 1760 přestaly obvyčejné pouti do Emausu, a sice pro ustavičné vojny, které hor-
dy beduinské všllem mezi sebou, všllem s obyvate-
li okolních krajin vedly. Tyto nepokoje trvaly
déle 80 let a v tom čase nebylo žádnému
poutníku možno, do Emausu se dostat. Tak se
stalo, že toto památné místo přišlo skoro v za-
pomenutí. Když se byli časové upokojili, hleda-
li oo. františkáni Emaus, o jehožto položení
jeu dle ústního podání známost měli. Uvššak
dlouho bylo hledání jejich marné; neboť v Pa-
lestině lze téměř v každé vesnici naléztí sta-
rých židcenin; nebyla to tedy snadná práce, za-
pomenutý Emaus opět objeviti. Tak k. p. dr-
želi františkáni z počátku vesnici Beit-zurig, le-
žící zcela severně od Jerusalema, za Emaus.
Konečně vyhledali se dne 22. února 1852 čtyřti

*) Z těchto uvádíme zde jen: D. Eugenia Rogera, franti-
škán z Francie, který co misionář apostolský (v 17.
století) 6 let v Palestině strávil; Jana Doubdana, kněze
a kanovníka v St. Denisu u Paříže, který r. 1651 pu-
toval do sv. země a tam po dvě leta se zdržel. — Jean
de Thevenot, francouzský poutník, narodil se v Paříži
r. 1633, cestoval po Evropě, Africe a Asii a vydal ce-
stopis svůj v 5 dílech v Amsterdamu r. 1667. — Fran-
tiškán o. Mariano Morone byl strážcem sv. země r.
1652 a vydal popisání sv. země pod názvem: *La terra
santa nuovamente illustrata* (svatá země znovu vy-
světlená) v Placencii r. 1669 a 1670.

frantiskáni, bratři laičové: Remigius de Cere-to, Jozef Valverde, Seraphim de Rocca Scalegno*) a Gargagno opět na cestu, aby svatyni v Emausu opět hledali. Bloudimosse přes dvě hodiny v horách židovských, došli konečně k večeru k jednomu místu, které jim ob sebláka, s nímžto se tu potkali, co cíl cesty jejich udáno bylo. S žlousseli místo toto, a srovnávali je s jedním starým nákresem, jež v rukopise při sobě měli, a poznali, že jest to skutečně svatyně Emauská. Zbloudimosse toto Spasitelem zasvěcené místo a vzdavosse vroucí díky Bohu, že jim ho dal nalézt, navrátili se s velikou radostí do Jerusalema.

Mezi se byla radostná pověst o objevení svatyně Emauské vssudy rozněsila, vydal se — dne 23. února nedomluveno se nikterak s oněmi čtyřmi svrchu jmenovanými bratry — o. Emanuel Forner s bratrem Salvatorem Gisnerem z kláštera sv. Jana in Montana také na cestu, chtěje pátrati po svatyni Emauské.***) Přisledisse k místu Ramathaimsofim, kde se byl podle ústního podání Spasitel ke dvěma učenníkům do Emausu jdoucím připojil, srovnávali celou

*) Bratr Seraphim de Rocca Scalegno, jež osobně znám, jest vzhledem stavitel. Stavěl již mnoho kostelů a kapel; a dle tato chválí skutečně místa svého.

**) O. Emanuel Forner byl za času mého pobytu v Palestíně kvardiánem kláštera betlémského. Pravíme zde, že nejnějsší arabské jméno vesnice (Emaus) El Kubeibeh významněvává totiž co hrozinky; ono vssak znamená také totiž co luple. Balad el Kubeibeh = luplovitá aneb hornatá země. Takovou hornatou zemí jest v pravdě Palestina, což vyslovil David řka: „Proč podýbráte na hory seblé“ (montes coagulatos jálm 67, 17)? —

tu krajinu, hory, úbočí, potok atd. s popsaním, jaké o ní byli Petr della Valle a jiní spisovatelé zůstávali, a hle, vše se srovnávalo. Zsouce ale teprve na polowici cesty, došli odtud za dwacet minut ku zříceninám starého Bálhasoru, kde byl Absolon bratra svého Rimmona zabiti dal. Tam potkali jednoho starého muzulmana, který se jich tázal, polibiv jim se vši úctou ruce, kam by šli a co by hledali. Hledáme — odpověděl o. Emanuel — Emaus, který se nalezati musí nedaleko jedné wesnice, již wy nazýváte El Kubeibeh. Ano — odvětil starý muzulman — Emaus bylo město Frankůw, místo, které wám náleželo a kam křesťané za starých časůw chodili se modliti; newím, proč tam již nechodí. A kterať pak wy tyto věci wíte? tázal se o. Emanuel. Dowěděl jsem se o tom od otce a děda svého a doswědčuje také uřadowně uštní podání u nás, že před časem do El Kubeibehu křesťané pilně putowávali. Zděte na tuto stranu, boložil statek a ukázal jim k severu, tamť naleznete místo, kteréhož hledáte!

Frankiřtáni odměnili se tomuto dobrému starci a šli cestou, kterou jim byl ukázal; tu našli we wesnici El Kubeibeh touž swatyni, kterou byli předesslého dne oni čtyři bratři objevili. A aby swědectwí tomuto ničeho nescházelo, prawil jeden welmi starý muzulmanský seblák o. Emanuelowi: „Nedivte se tomu, že ze zřícenin starého města Níkopolí, které mi w nášš křiži „Palad el Naser“ nazýváme, tak málo zbýtka nalezáte; wěztež, že Soliman wšech welké kameny do Jerusálema přewéztí a jimi zdi mě-

sta opravití dal. Tak bylo opět potvrzeno, co byl před více než 200 lety psal františkán o. Quaresmius (okolo 1620), že mu totižto obhmatelé emauští vypravovali, že kameny pozůstalé z města Nikopolí do Jerusalema odvezeny byly.

Zakmile se roznesla pověst o nalezení svatyně v Emausu, lonaly se tam i hned velké pouti, netoliko od františkánů, nýbrž i od větších lidu světského. Pntovali tam nejdůst. strážce sv. země, o. Bernardino de Montefranco; Monsignore Bertolini, prélat a cirkelní hodnostář z Říma; Monsignore Spaccapietra, arcibiskup z Anchy a apostolský vísitator patriarchátu Jerusalemského; hrabě Chambořský s celým komonstwem svým, a mnoho, mnoho jiných dle rodu a stavu vznesených osob. Tak začala znovu pout do Emausu, toliko s tím rozdílem, že františkáni a křesťané jerusalemsští pouť tuto nekonávají v pondělí, nýbrž ve čtvrtel týhodně velikonočního. Pout sama se koná tímto způsobem: Na témž místě, kde se byl dle ústního podání Spasitel ke dvěma učenníkům připojil, shromažďují se křesťané; načež modltce se jdou touž cestou, kterou byl Pán Ježíš šel, až do Emausu. Tam sloužtí františkáni ve svatyni na noscích oltářích mše svaté; na to čte jeden z nich ono sv. ewangelium, v němžto se vypravuje, kterať se byl Pán Ježíš na cestě do Emausu ke dvěma učenníkům připojil a kterať se jim v Emausu poznati dal (Luk. 24, 13—33); pak vykonávají křesťané rozličné modlitby, kteréž i židšáni plnomocných, svatyni této již od dávna (ab antiquo) uděle-

ných obpuštělů předepsány jsou. Posléze požítvají poutníci svačiny, o kterou s chudobnými obyvateli vesnice věrně se dělávají. Muzulmansští obyvatelé vesnice El Kubeibeh nazývají až podnes místo svatyně, kde stával dům Kleofásův, „Kostelem křesťanův,“ (el Kinisé) a ptáli by sobě, aby křesťanští poutníci u valném počtu k nim přicházeli, pať přť by, jať jsem slyšel, sami také křesťany se stali. We zdi starého kostela našelšy se dva prastaré kameny, kteréž bývaly na hrobích křesťanských; měl by snad zde býti hrob sv. Kleofáše, o kterém se praví, že me vlastním domem svým, kdež byl Pánu stál připraven, ob Židů pro vůtru Ježíše Christa mučen a pať tamtéž pochován byl? Martyrologium římské praví ku dni 25. septembra: „In castello Emaus, natalis Beati Cleophae, Christi discipuli, quem tradunt, in eadem domo, in qua mensam Domini paraverat, pro confessione illius a Judaeis occisum et gloriosa memoria sepultum.“ — Dejž Bůh, aby opět vystavěna a zmelebensa byla tato mešpamátná svatyně, o které muzulmansští obyvatelé sami říkají: „toť jest místo, kde Saiedua Jéša (tať jmenujť Ježíše Christa) jedl a tamž křesťané přicházvali se modliti“! Martyška de Nicolai koupila svatyni tuto i se zahradou dne 24. máje 1861; při stavění kostela a kláštera kladou se jí ale nemalé překážky a to bohužel se strany, se které by se jich byla nejméně nadála.

Dle slovo: „Nepečujtež, co budete jísti a píti,“ nestaral jsem se na cestách v Palestíně

ani o jídlo ani o pítí, zanechav péči o věci tyto jiným. Tentokráte to byl mp. Heribert Witsch, který jako pečlivá Marta o to se postaral, aby dom v Emausu také dle těla nasycení byli. Mimo koně měli jsme s sebou i osla, který chléb, maso, vejce, víno a veselijáká jiná jídla z Jerusaléma do Emausu pro nás nésti musel. Ubohé zvířte! Vyloš mu to svědco nésti, a nic z toho nedostal. Ani kosti jsme mu nedali; a cožby byl také s nimi dělal? Stačí říkávali o pře-
vráceném jednání: *Asino ossa et cani paleas dare* (oslovi kosti a psovi plemo dávat). Po-
hlédaje na osla toho myslal jsem u sebe: Měti-li zvířte toto obrazem mnohého člověka, který pracuje pro jiné, máje sám z toho málo anebo nic? Máš osel a jeho čtvernozí společníci žrali v polehne, kde co našli, nám pak říkal o. Heribert posaditi se ve stínu stromů olivových a pak nakrmil a nasýtil lačné a žíznivé. Mladí Arabové, jenž tu s námi byli, postavili kotel, který jim osel sem byl přinesl, nad oheň a vařili sobě rejži (arabsky: kvas). Ani židům, když seděli v Egyptě u kotlů masem plných, nemedlo se snad tak dobře, jako nassim arabským mladíkům u kotla naplněného rejží. Všichni — a pročbych zde neměl jména jejich uvést na věčnou památku (*ad perpetuam rei memoriam*)? — Abeš, Abdalah, Simon, Carlo Albino a Franciš, všichni byli velmi veselí a vymáděli veselijáké žerty. Byli to mladí pracovníci z klášterní tiskárny v Jerusalémě, kterýmžto ředitel jejich o. Heribert Witsch v též den s námi do Emausu putovati domovil. Bylo viděti, která mladíci

ti v ten den se veselili a radovali (*exultemus et laetemur in ea*). Já radoval se s nimi a myslél jsem u sebe:

Užijme radosti,
Jestě jest čas,
Prvé než starost
Sfediwi vlas.

Jestě nám zavlátá
Života māj,
Slavil nás uvítá
V zelený háj.

.

Užijme radosti
Prchavých let,
Dokud nám mladosti
Neswabne svět. (Erben)

Dobješe o 1 hodině popolední z Emausu, cestovali jsme přes vesnici Bido ku hrobu Samuelovu, ležícímu východně od Emausu. Zdá se podle položení, že vesnice Bido jest bývalé město Bethoron, které bylo leželo na hranici mezi pokolentm Efraimovým a Benjaminovým (Jos. 16, 3. 5—18, 13) a jehož položení také sv. Jeronym (*epitaph. Paulae* 3.) a Eusebius mezi Jerusaleém a Nikopoli kladou.*) Betheron dělilo

*) Iméno Bethoron mohlo se během století suabno ve zkrácené Bido proměnit. Storo výšedla jména starožidovských měst v Palestíně začínala sloven Beth, což vyznamenává „dům“. R. p. Bethel, Bethanan, Bethanath, Bethania, Betharaba, Bethlehem, Bethsaida, Bethsames, Bethsur, atd. Iména tato jsou nyní vlce aneb méně zméněna; z Beth se udělalo Beit, Bith, Bid l. p. jme-

se w hornt a dolnt město (Jof. 10, 10. 11 až 1. Mach. 3, 15—24. — Jof. 16, 3. 18, 13). Wesnice Bido stojí takřka na hřebenu horh mající spád do údolí ku straně jižné a sewerné: mohlo tedy zde owšem hornt a dolnt město Bethoron ležeti. Král Salomoun (1. král. 9, 17—2. Chron. 8, 5) a později Bachibes (1. Mach. 9. 50) upevnili město toto; že znamenité bylo, wyswítá z toho, že u něho swedené bylo několik bitew. U Bethoron-u pobíł Jofue pět králůw amorhejských. „A když (tito králowé a wojsko jejich) utíkali před syny israelskými a byli tu, kdež se sstupuje z Bethoronu, poslal na ně Hospodin lamení veliké s nebe až do Uzeła: a zemřelo jich mnohem více ob lamenného trupobití nežli jich pobíłi mečem synové israelsští“ (Jof. 10, 11.) U Bethoronu zbil Žudas Machabejský, mohliv se dříve i Bohu, silné wojsko syrské Nikanorem wedené tak, že z nich nezůstal ani jeden (1. Mach. 7, 39—2.). U Bethoronu zotřelili také Židé nad římským polním vůdcem Cestius-em (Jof. B. J. II. 19, 8.) Staré Bethoron pozbylo wsehlité okrašy své; neboť i nynější newelká wesnice Bido, o něco větší než El Kubeibeh, má obywatelé chudé, kteří w bídných chýžích přebýwající nassim cizánům nenepodobní jsou.

Bo hřebenu horh, na kterém Bido leží, jeli jsme ke straně wýchodní dále, wystupující vždy

no wesnice Beit-zurig. Iméno města Bethoronu mohlo tedy časem snadno w Bitho aneb Bido se přeměnit. Připomínáme zde, že Arabové i jméno wesnice El Kubeibeh rozličně a ztráceně wyslovují, jak již swrchu uwe-
deno bylo.

wšŝŝe a wšŝŝe. Na lewo widěli jsme do hlubokého a širokého údolí, které to dávné době slu-
 lo Gabaon aneb Gibeon; nyní sluje El Jib
 (wšŝŝow: el džib). Ob obywatelů tohoto welikého
 údolí, jenž se nazýwají Gabaonitšti, byl Josue
 otklamán následujícícm způsobem: Řkyž byl s li-
 dem israelským Jordán přestel a již mnoho krá-
 lůw pobil a mnoho měst wybojowal, strachowali
 se ho Gabaonitšti náramně. Aby mu odňali chut
 přijíti také k nim, stawěli se, jakoby welmi chudí byli
 a we přitliž wzdáléné zemi přebýwali. Chytke
 myslíce nabrali sobě potravu, pytle staré na osly
 wložiwšŝe a kožené láhvice winné zedrané a
 zžastíwané, a šterowice welmi staré, kteréž na zna-
 ment starosti záplatami byli zžastíwáni, jsouce
 oblečení we staré šaty; chlebowé také, kteréž
 nesli k potravě na cestě, tworbi byli a na kusy
 zdrobeni. I šli k Josue, kterýž tehdaž zdržowal
 se w stančích w Galgala (Gilgal nedaleko Jeri-
 cha u Jordána), a přišŝebšŝe prawili k němu:
 Ze země welmi daleké přišŝli služebníci tvoji.*)
 I řekl nám starší i wšŝicui obywatelé země
 našŝi: Naberte w ruce své potravu pro welmi
 dlouhou cestu a jděte wšŝtéc jim (Israelitům) a
 rcete: Služebníci wášŝi jsme, učňte smilowou s
 námi. Chleby, řkyž jsme wysšŝli z domů swých,
 abychom přišŝli k wám, wzali jsme teplé: hle,
 již wyschli a přŝŝiřŝuou zastaralostí zdrobili se.
 Kožené láhvice nové jsme naplnili, a hle, již
 rozpuřŝané jsou a potrhané. Roucha, we kteráž se
 obláčŝme, a šterowice, kteréž máme na nohách, pro

*) Cestu z Gabaonu až k Jerichu wšŝkonati lze za jeden den;
 nebŝli tedy Gabaonitšti že země přŝŝiž daleké.

blouhlost daleké cesty otteli se a téměř sešli.“
 Tak mluvili Gabaonitští k Josueovi zamýšlejíce
 jej chytrosti svou zadržeti, aby k nim ani ne-
 přišel. I přislíbil jim skutečně, že zabiti nebu-
 dou. Když ale na to přišel, kterak jej oklamali,
 trestal je přece a to zlástným způsobem: museli
 totiž dělati sešati a vodu nositi (Jos. kap. 9).
 Tak se stali Gabaonitští napotom děmati a
 vodati lidu israelského.

V témž velikém údolí leželo i město Ga-
 baon, o kterém písmo sv. (Jos. 10, 2) praví, že
 bylo město veliké a jedno z měst královských a že
 mělo silné bojovníky. Když Josue u Gabaonu
 s pěti králi amorrhейskými bitvou svedl, učinil
 Bůh, že slunce stálo uprostřed nebe a nepospi-
 chalo k západu za celý jeden den, až Josue vře-
 chny nepřátele pobil (Jos. 10, 13—14). Tak
 dlouhého dne nebylo ani před tím ani napotom.
 Při dělení země dostalo se město Gabaon po-
 kolení Benjaminovu za pobíl (Jos. 18, 25). V
 údolí Gabaonském bylo také ono pole, které slu-
 lo „pole silných.“ Když totižto Ššoseth, syn
 Saulův, s Davidem o trůn bojoval, vstali a
 vyšli v počtu dvanácte z pokolení Benjami-
 nowa se strany Ššosetha, a dvanácte ze služeb-
 níků Davidových. I ujmavše jeden každý to-
 varšve svého za hlavu, vrazil meč v bok od-
 porníka a pabli spolu: a nazváno jest jméno
 místa toho: pole silných v Gabaonu (2. Král. 2,
 15—16). V Gabaonu zabil Abner, vůdce voj-
 ska Ššosothova, Išaele, bratra Joabova a Abi-
 saioma (2. Král. 3, 30); tamtéž zabil také Joas
 Amasa (2. Král. 20, 10). Na ostatí v Gaba-

onu obětował Šalomoun tisíc obětí zápalných (3. král. 3, 4), a tam se mu také Bůh ve snách ukázal (3. král. 9, 2). Od Gabaonu až do Gazera pobíh David vojska Filistinských (1. Paral. 14, 16). Před stánkem Hospodinovým na tábořišti, kteráž byla v Gabaonu, nechal David Sadoka kněze, a bratři jeho kněží (1. Paral. 16, 39.)* Když po návratu se Židům ze zajetí babylonského opět se stavělo město Jerusaleém, stavěli také zdi jeho muži Gabaonitští (2. Esdr. 3, 7); z téhož zajetí navrátilo se mužů z Gabaonu devadesát pět (2. Esdr. 7, 25). Prorok Šfaiáš předpovídá pomstu Boží předně lidu israelskému, potom pak pro podobné hříchy i jidskému, pravil: „Jako v údolí, kteréž jest v Gabaonu, hněvati se bude (Hospodin)“ (Šfaiáš 28, 21). Z Gabaonu pocházel falešný prorok Hananiáš, syn Azurův, který prorokoval, že po dvou letech roste nádobí, které pobral Nabuchodonozor, král babylonský, chrámu jerusalemskému navráceno bude. Jeremiáš ale prorokoval za to Hananiášovi, že téhož roku umře, což se i stalo (Jerem. 28, 16—17).

Nynější údolí „Gabaon“ aneb „el Sid“, ve kterém leželo před časem veliké město Gabaon, a kdež bývalo mnoho vod (Jerem. 41, 12), jest vyschlé a velmi kamenité; nividěl jsem v něm žádných vesnic; i stromů a polí spatkuje

*) Stánek Boží od Mojžíše vydělaný, byl v Gabaonu s oltářem obětí zápalných (1. Paral. 21, 29 a 2. Paral. 1, 3). Tam poslal David Sadoka, jehož byl učinil Saul knížetem kněžským. Abiathar měl pak službu konati v Jerusalemě při arše Boží, kterážto již dávno nebyla ve stánku, proto že ji Židé v čas válek nosili s sebou.

se v něm potěšiti. Všudy všude vystupujíce, do-
jeli jsme konečně na špičatý vršek hor, kteráž-
to jest jistě nejvyšší horou v okolí Jerusale-
ma. Rdežto swaté město jest asi 2100 — a
hora Olivetská 2250 stěmcům nad hladinou
mořskou, má nadzminěná hora všsi 2486 stě-
mců. Vyhlídká s horu této jest daleká. A severu
viděti přes údolí Gabaon horu Efraimské, k zá-
padu celou rovinu sáronskou, města Ramleh a
Jafu i stěbozemní moře; k východu viděti
krajinu jordánskou a k jiho-východu horu oli-
wetskou a několik věží a bání města Jerusalema.
Vyhlídká to velmi daleká. Pohled na horu a
obzřádně na moře, přes které jsem se později
opět do vlasti plawiti měl, dojal mne hluboce.
Byl jsem i zde sklíčené myšli a cítil jsem ja-
louši roztoženost po mnohem krásnějších horách
sýrských.*) Velikoz se ani Jánossi Čidimouowi
wyprahlé, kamenité horu palestinské nelibily, jak
se mohly líbiti mně, jenž tak rád pohlédám na
krásné lesnaté horu sýrské?

Ach horu, hrozné horu,
Ach, slyšte žalost mou!
Wám jedno mezi tworh,
Wám, přewysoké horu,
Wám swětlm stížnost smou! (Sanka).

Smutným horám palestinským swětil jsem
stížnost smou; jim jsem swětil touženi své —
nawrátiti se do rajského Sýrska.

*) Sýriai a Tyrolai nazývají tuto roztoženost po horách.
Heimweh.

Uch, kdy mně zas bláhý ten čas zavítá,
Kdy octnu se v té raijské krajině?

.
Zen tam mě cos pobádá,
Zen tam můj duch si žádá. (Čelakowský)

Na vršku též hor, kteráž sluje „hrob Samuelův“ (Grab Samuels, Neby Samioil), vystavěli prý křesťanští chrám, při kterém býval později, jak vysvětlá z jednoho psaní sv. Bernarda, klášter premonstratský. Z chrámu toho udělali sobě Turci mešitu, která 22 krokův dlouhá a 14 kroků široká jest. Při ní přebýval co strážce jeden Canton, pravý to roztrhanec, kterého jsme žádali, aby nás do mešity zavedl. Otevřev dvéře její, volal k nám: Haram! Haram (swatyně, swatyně)! žádaje, abychom zuli obuw z nohou. My pak newiděli jsme před sebou jako kdysi Mojžiš kte, který by byl hotel a neshotel (2. Mojš. 3, 3), a nechtěli jsme tedy obuvi z nohou zjuti. Canton ale volal: Haram! Haram! I pravil mi o. Wáclaw: Tento kostel náležel kdysi nám křesťanům; neníť třeba, abychom obuw z noh zjoutvali. Ale swatyně jest nyní nasse — odvětil Canton v rozhorlenosti. Mešita tato jest umnitá z většší části stavená rozpadlá; jest zcela prázdná a není v ní ničeho viděti, cožby připomínalo bohoslužbu křesťanskou. Oltáře, obrazy, slowem wšedco, což v ní bývalo křesťanského, Muzulmané odstranili a wylonawaj tam modlitby své před holými zděmi. Zen wýklenek we zdi ku straně wýchodní ukazuje jim, kde leží Meška, tamž při modlitbě zraký své o-

braceti mají. Tam, kde bývá kár, viděti rozbočené schody, mnoho semotam rozházených kamennů, — slovem: smutně to vypadá v této messitě. Jako každá turecká messita nechává i tato za příčinou prázdnoty své srdce křesťanského naučitelovatele podobně prázdné, a to tím více, jelikož ve starou velmi zanedbalém se nalézá a takměř jen zboženinou jest. Procházaje se v této velmi bídné messitě, připomínal jsem si mnohá vytknutí písmá svatého, jako: „Klanějte se Hospodinu v okraše svaté“ (in decore sancto) 1. Paral. 16, 29; „Hospodine miloval jsem okrasu domu tvého a místo přebývání slávy tvé“ (žalm 25, 8). Myslel jsem u sebe: Bože! v tomto domě, nad jehož okrasou křesťané musíš (Jerem. 25, 30), má přebývati sláva tvá? Tuto messitu, toto místo ohavnosti zpustitě (Dan. 9, 27) nazývají Turci domem a chrámem tvým? zde se tobě klanějí? A chtějíce na ohavné toto místo vkročiti, měli jsme bítve obou z nohou svých zžuti, jak žádal Santon volaje: Haram! Haram!? Kdo chce věděti, jak to s potvůrností a s úměrností tepla stojí, podívá se na tlaťoměr a na teploměr. Vychází-li tlaťoměr, bývá pověť pěkná; padá-li — bývá špatná. Vychází-li teploměr, souditi lze, že horka přibývá; padá-li, že ho ubývá. Takovým tlaťoměrem a teploměrem jsou — chrámy. Kdo chce věděti, jak to stojí s náboženstvím a s vírou některé obce, ať se jen podívá na její kostel; chrámy pěkné bývají důkazem nábožnosti osadníků. Lid zbožný miluje dům Páně a vynakládá co mu možno na okrasu jeho. A jak s jednotlivou obcí, bývá to

tažé s celým národem. Jisto ješt, že turečé messity (vojna messitu Omarovu a El Alsu w Jerusalémě, a messitu Sofii w Carigradě*) wůbec jsou pravá místa ohavnosti zpustění, z čehož souditi lze, že muhamedánská wra podobá se hni-
jici umrlčině, a byloby lépe, aby již zcela ze světa zmizela.

A bídné messitě Neby Samioil přistavena ješt se strany západní budowa dosti veliká a zcela tmavá, podobající se nějaké kapli. W jejím středu stojí jakási hřbíl (Sarkofag) sukrem přikrytá a ozdobená rozličnými okrasami, kterých jsem ale w temnosti dobře rozeznati nemohl; tkřtylo se to jako kočiči zlato. Zestil to hrob jednoho Santona, kterého Turci cti co swatého. Pod sarkofagem nalezá se kulatý otvor, kterým lze wi-
dětí bolů jako do studně aneb cisterny; tam býwal hrob Samuele proroka. Stojíce u hrobu proroka toho, musíme se s historii jeho poněkud seznámiti.

Samuel byl posledním soudcem lidu israel-
ského a patři jistotně mezi nejhlavnější a nej-
znameníější osoby dějepisu židovského. Otec Sa-
muelim slul Elkana a byl lewittem (1. Paral.
6, 26—28) w Ramathaimsofim**) w pokolení Benjaminovu; matka jeho slula Anna aneb Hanna, která ho, bytissi dlouhá léta neplobná, od Boha wyprosila; proto jej tažé zasvětila Bo-
hu a dala mu jméno Samuel, kterěž wyzname-
náwá tolik co: žábala jsem ho od Hospodina

*) Messity El Alsa w Jerusalémě a Sofia w Carigradě byly ale přiwodně chrámy křesťanskými.

**) Dle některých nyníější swrchu zmíněná wesnice Betiza.

(1. král. 1, 20). Žiž co bítě odevzbdala ho matka nejvyššimu knězi Helimu do Síla,*) kdež bývval tehdaž stánek Boží. Žiž v mladosti jeho zjetvil se mu Bůh a kázal mu oznámiti Helimu a synům jeho tresty, které na ně pro hříchů poslati mnil, a již tehdaž byl Samuel uznán za proroka (1. král. 1. 3). Po smrti Helimě byl Samuel nejen prorokem, nýbrž i soudcem lidu. Co soudce spravoval lid spravedlivě, odvrátil ho od modloslužby (1. král. 7, 3) a chodil na každé roč obcházeje Bethel, Galgalu a Masfath a soubil Izraele a natracoval se do Ramathy; nebo tam byl dům jeho a tam soubil Izraele; vzdělal také tam oltář Hospodinu (1. král. 7, 16—17).**) V pozdějších letech ustanovil Samuel syny své Joela a Abiu za soudce lidu; poněvadž ale tyto nespravedliví byli, žádal lid o krále. Na rozkaz Boží pomazal Samuel Saule za krále lidu izraelského. Když úřad svůj co soudce složil, dal mu lid krásné svědectví: „Neuciniš jsi nám násilí, aniž jsi nás utišil, aniž jsi co vzal z ruky některého z nás (1. král. 12, 4).***) Zůstav po složení úřadu soud-

*) O starém městě Síla, nyníjší vesnici Seilun, promluvíme později.

**) Soudce Samuel zdržoval se tehdy v Ramatha (zkrácené to Ramathaimofim) a přicházel do Bethelu, Galgalu a Masfathu. O Bethelu (nyní vesnici Betinu) a Galgalu (nyní vesnici Gilgal aneb Šilbšil) později promluvíme. Masfath aneb Mizpa zdá se býti ona malá a bídná vesnice, která se nalézá na vršku hory hned u hrobu Samuelova; neboť nazývají hornu tuto „Mizpa“ aneb „Missa“, což zkrácené Masfath býti se zdá.

***) Řečby představení obce a soudcové lidu vždyť tak jednali, aby jim lid, jež spravují a zůstávají, podobné svědectví dáti mohli!

corofského přece ještě prorokem, oznámil králi Saulovi tresty Boží. „Odšel pak Samuel do Ramatha, Saul pak vstoupil do domu svého v Gabaa. A nemohl nic Samuel Saulu až do dne smrti své: ale plakal Samuel Saulu, protože litoval Hospodin, že ho ustanovil králem nad Izraelem“ (1. král. 15, 34—35); pomazal pak Samuel v Betlémě Davida, syna Isai-ova za krále nad Izraelem (1. král. 16); ale umřel dříve, než David na trůn královský nastoupil, asi dvě léta před Saulem. Praví sice písmo svaté, že pochováli Samuele v domě jeho v Ramatha (1. král. 25, 1); zdá se ale, že jeho tělo později do Masfathu aneb Mizpy do zlástního hrobu přeneseno bylo; jinak se vysvětliti nedá, pročby místo, na kterém nyní svrchu popsaná mešita stojí, „Neby Samioil“ (hrob Samuelův) slulo. Dstatně podobno, že Ramatha (Betir) ob hrobu Samuelova sotva dvě hodiny cesty vzdálena jest.

Pravím jsem již častokrát, že v Palestině jest velká nouze o vodu, a jest v pravdě podobuhodno, jak nákladné stavby podnikali křesťanští křižáci, aby sobě i vodě pomohli. Tak jsou t. p. ve vesnici u hrobu Samuelova ve skalách velmi uměle vytesané rybníky, do kterých se desťová voda stéká, která napotom lidu a dobytku za nápoj slouží. Dá se mysliti, jak dobrá tato voda býti musí, když v rybnících těchto dlouho stojí. Zedouce strže vesnici, viděli jsme ženu, která právě z takového rybníčka vody nabírala. Nabravši do ruky lisa ji napotom do velkého hliněného džbánu. Voda byla

velmi krásná, zelená, plná žabin a živočichů; možná, že ona žena proto rukou do džbánu šla, aby s vodou také nějakých zvířat nenabrala. Zoskřivil se mi již při prvním pohledu vody tyto, neboť to byly vody zlé, a ptál jsem obyvatelům této vesnice proroka Elisea, aby do nich nasypal soli a je uzdravil (4. král. 2, 21), jakž to byl kdysi učinil se zlou vodou u Jericha.

Na zpáteční cestě do Jerusalema měl jsem příležitost, diviti se mladým Arabům našim. Mladíci tito byli pravými krasojedci a působili takřka krasojedčou společností (Kunstfreitergesellschaft). Zedouce velmi rychle po kamenitých horách na koních, hned zhrůu hned dolů, vyváděli ještě mimo to veselíjaké umělé kousky, kterým jsem se v pravdě oddimoval. Jeden předjížděl druhého, aneb se posadili dva na jednoho koně; tuň se zptnal, hledě oba shoditi; ale oni seděli pevně. Arab jest v pravdě rozený jezdec. Po chvíli jali se mladíci zpívatí arabské písně. Nerozuměl-li jsem slovům, rozuměl jsem aspoň nápěvu. Tento byl velmi melancholický, jako jsou arabské nápěvy vůbec. Všechny arabské zpěvy, které jsem slyšel, byly v hlasu měkkém (moll).*)

*) Pro znalce zpěvu podávám zde literami aneb notami dva arabské zpěvy :

a) h h a a g g fis g a g fis g — d g a d g g fis g a g fis e.

b) h h h a a a g g g fis fis fis e — e e fis g g g h a a g g fis g fis e. Co se taktu a rytmu hudebního týče, na to Arabové mnoho ohledu neberou; já aspoň nebyl jsem s to, abych ve zpěvu tom našel nějaký takt; protož jsem si jen noty naznamenal.

Uší hodinu cestu před Jerusalemem došli jsme ke hrobům soudců (Gräber der Richter). Hrobové tyto nalezají se na západní straně jedné hory. Velkým a velmi uměle z kamene vytesaným portálem, který na vrchu osfelijáky okrasami v kamene ozdoben jest, vkročili jsme do jakési předstně sedm kroků dlouhé a tolikéž široké. Z jestyně této vedou na pravo i na levo velmi nízké dvéře do chodeb, v jejichžto stěnách zmíněné hroby se nacházejí. Podobají se malým skalnatým jestyním a jsou tak uměle ve skalách vytesány, že se zdá, jako by kamenem nožem řezán byl. Jest to v pravdě ku podivu, jak umělecká díla staří Židé vystavěli. Bez světla do těchto tmavých jestyní jíti, jest nemožno. Steh z oněch třinácti soudců, jenž po smrti Josueovi lid Israelský spravovali, v těchto hrobech pochováni byli, není se s jistotou; neboť kniha soudců od Samuele založená vypravuje jen o některých soudcích, kde pochováni byli, t. p. soudce Thola v Samiru na hoře Efraim; soudce Jair na místě, které slulo Ramon; Abesán v Betlémě (t. Soudců 10, 2. 5; 12, 10). —

Kapitola desátá.

Dragoman Matěj Marum Ğablahah. Cestování naše do Galiléy. Stará města Náma, Anathoth a Gabáa. Vesnice Elbir (staré město Beroth) a Betin (staré Buza aneb Bétbel).

Kdo z Jerusalema další výlety po sv. zemi podniknouti má, musí najmouti dragomana, t. j. muže, který zastává úřad vůdce a tlumočnicka. Bez dragomana nelze cizincovi v Ustí cestovati, jestli tam posílá, silnic a hospod není. Dragoman zná cesty, zná vesnice a města, jejichžto obyvatelé turečtí křesťanům nepřítelny jsou; on chrání a varuje cestující od nebezpečství a jest takřka jejich andělem strážným. Jeho povinností jest, starati se o koně, osly, jídlo, šlohem o vředeň, čehož cestujícím zapotřebí jest. On má stany, zlástného kuchaře a mušary (mucaro) t. j. honiče oslů a koní, a vezí vředeň s sebou, čeho pro další cestu se pohledává. Obvykle se spojuje více cestujících dohromady, kteřížto větší aneb menší společnost tvoří. Taková společnost se jmenuje „karavana“ (italsky: carovana, francouzsky: la caravane). Tito cestující uzavrou dříve s dragomanem písemnou smlouvu aneb kontrakt, dle kterého dragoman se zavazuje, že je za tolik a tolik dní tam

a tam zavěbe, že jim obstará dobré koně a osly, že jim dá ráno, v poledne a na večer dobré jídlo a že je na cestě od nebezpečností chrániti bude; cestující pak se zavazují, že mu denně za každou osobu jistou sumu peněz platiti budou. Dragoman, kterého jsme my k cestování svému do Galiley v Jerusalémě najmuli, byl katolický Arab, Matěj Marum Fablalah, muž to velmi hodný a v Jerusalémě pobe jmenem „Mathia“ vůbec známý. Mluvil arabšty, italšty a něco francouzšty a hledl také na zpusob papoušků nemedě řeči se přiučiti, aby všem poutníkům jakékoliv evropské národnosti vyhověti mohl. Muž tento zná dobře cesty nejen v Palestině, nýbrž i v Syrii, Anatolii a ve všech zemích malé Asie. Šestadvacetkrát cestoval již z Jerusaléma do Damasku — cesta to asi osmi dnů — a jednou vedl cestující až do Cařihradu.*) My

*) Cesta z Cařihradu do Jerusaléma po zemi jest velmi vzdálena a nebezpečna. Vypravoval mi jeden franciškán, že před několika lety 3 chudí cestující z Pruska, nemajíce peněz na zaplacení jízdy na loď, z Cařihradu přes Anatolii, Syrii a jiné země malé Asie pěšky na cestu do Jerusaléma se vydali. Ubozí cestující! Vyhrošše od beduinův obloupení vyšli na cestě hladu, žízně, parna a trauopot, jichžto popsatí uelze. Jestto tam přes řeky mostů není, museli je přeplovati a často pod širým nebem přenocovati. Jeden z nich zemřel na cestě; i pochovávali ho ostatní dva na poušti do písku a postavili křížek na hrob jeho; celou noc žůstali u hrobu modíce se a plačíce. Dostli pak sice až do Bejrutu, ale jeden z nich již tak umoren a utrápen byl, že ho pruský konsul dal převéztí na loď do Alexandrie, kdež ve špitale zemřel. Třetí byl také nemocen, a když se uzdravil, putoval přece do Jerusaléma, aby tam Bohu vzdal díky, že ho na té nebezpečné cestě, kteráž byla trvala tři měsíce, od smrti zachránil.

jsme mu platili za cestu z Jerusaléma až do Nazareta 32 Napoleonsd'orů (asi 256 zl.)

Na cestu tuto vydali jsme se dne 5. března 1862 na sřtaredou sřtebu odpoledne o půlbruhé hodině. V nassř společnosti byli také oo. frantissřtánt Wáclaw Netherda a Deogratias Bedř. Mimo tyto doprovobil nás znamenitý kus cesty o. Heribert Witsch a několik mladších Arabů. Nazaret leží severně od Jerusaléma a jest od něho vzdálen dwanáct ml. Co jsme na této cestě widěli a zkusili, mntím tuto čtenářům sřvřm wěrně wyprawowati. We vzdálenosti asi půl hodiny od Jerusaléma widěti zřtceniny Tell el Ful zvané.*) Cestowawšse dvě hodiny, dojeli jsme k wesnici Rámě. Z tato wesnice byla w dáwné době welšm a znamenitým městem, o kterém písmo sw. mnoho wyprawuje.

Město Ráma dostalo se pošolent Benjamínovu za podřl (Jof. 18, 25). Mezi Rámou a Bethelem na hoře Efraimu sedávala pod palmou prorokyně a udatná žena Debora, kteráž w ten čas soudila lid a na jejíž radu Barák sřstastně bojoval proti mocnému Sifarowi, kterýž měl demět set vozů**) s kofami a mnoho wojřka (t. Soudc. 4, 3. 4. 5) a který po dwacet let lid israelský náramně potlačowal. Za časů krále Saula byl u Rámy háj, w němž král tento se zdržowal, řdyž s kofím w ruce Dawida pronásledowal

*) Tell el Ful (hora z bobu) bylo nějaké místo, které ale uqui zcela zřbořeno jest.

**) Toť důkazem, že tehdaž břhwaly w Palestíně cesty, řdežto nynř ani w tamějšřřch rowinách pohodlné cesty pro vozy nenajdeš.

(1. král. 22, 6); nyní tam snad ani jediného stromu nespattíš. Za času wojny, kterou vedl Baasa, král israelský, s Ašou, králem jüdským, vystavěl a upermil Baasa město Rámu tak, aby nemohl žádný wyjiti ani wjiti se strany Ašy, krále jüdského (3. král. 15, 17); ale zabránil mu Aša toto stavení a dal mu osedeť kamenné a dřevot u Rámy pobrati (tamtéž verš 22.). Mužům, jenž ze zajetí babylonského se navrátili, bylo z Rámy a Gabáhy šest set jedenmecitma (1. Esdr. 2, 26 a 2. Esdr. 7, 30). Z Rámy propustěn jest prorok Jeremiáš od Nabuzardaná, správce wojska, když wzal ho swázaného řetězy uprostřed osedě, kteří se stěhowali z Jerusalema a z Jüdy a wedeni byli do Babylona (Jerem. 40, 1). Prorok Oseáš obviňuje kněží a správce israelské z nepřikladného žiwota a z modlářství, ohlašuje jim za to pomstu Boží a wolá: „Zatrubte w troubu Gabáa, w troubu Ráma“ (Oseáš 5, 8). Nynější wes Ráma jest, jako oseděchy arabské wesnice, welmi bídná, stojí na pahrbku a nezachowala ničeho ze své bývalé znamenitosti. Okolí wesnice Rámy jest znamenité pro mnohá památná místa, která se w něm nalézají.

Poněkud jižně a we vzdálenosti asi půl hodiny od Rámy leží wesnice Anata, staré to město Anathoth, o kterém nám písmo sw. též mnoho wypravuje. Z toto město náleželo pokolení Benjaminowu (Jos. 21, 18). Jeden z rekůw Dawidowých byl Abiezer z Anathoth (2. král. 23, 27). Z města Anathotu pocházel kněz Abiathar, kterého král Salomoun s kněžství složil a tu kterému pravil: Jdi do Anathotu k roli své,

jsi zajisté muž smrti: ale dnes nezabiji tebe, poněvadž jsi nosil archu Hospodina Boha před Davidem otcem mým a snášel jsi osiřelá soužení, kteráž snášel otec můj (3. král. 2, 26—27). Muži Anathothských navrátilo se ze zajetí babilonského sto osmimcítma (1. Esdr. 2, 23 a 2 Esdr. 7. 27). Prorok Jsaías nazývá město Anathoth „ubohým Anathothem“ (paupercula Anathoth Jsaías 10, 30). Z Anathothu pocházel prorok Jeremiáš, jakž sám svědčí, začínaje proroctví své těmito slovy: „Slova Jeremiáše, syna Helkíášova, z kněží, kteříž byli v Anathoth v zemi Benjamin“ (Jerem. 1, 1; viz také 11, 21—23; 32, 7. 8. 9. —).

Trochu severně od Námhy leží Gibéa, staré to Gabáa. Město toto dostalo se pokolení Zúboru za podlí (Jof. 15, 57); zdá se však, že později pokolení Benjaminovu připadlo (soudc. 19, 14). Muži Gabaonitští spáchali na ženě jednoho muže efraimského hanebný a ukrutný skutek, jehož následkem byla krutá vojna synů israelských proti pokolení Benjaminovu. — (Soudců v 19. a 20. kap.) Za času války s Filistinskými přišli muži z Kariathjarim*) a odvedli zase archu Hospodinovu a vnesli ji do domu Aminadabova v Gabáe (1. král. 7, 1). Z Gabáhy pocházel král Saul (1. král. 10, 26 a 11, 4) a tam se také obvykle s vojškem svým zdržoval (1. král. 14, 2); i tehdyž, když s Davidem válku vedl, bydlel v městě tom

*) nynější vesnice Abzug mezi Jeruzalémem a Námchem (viz díl I.)

(1. král. 22, 6). Z domu Aminadabova, kterých byl w Gabáe, dal král Dawid archu Páně do Jerusaléma přenést (2. král. 6, 3). Z Gabán bylo oněch 7 mužů, přibuzných to Saulových, kteréž Dawid wydal Gabaonitům a kteřížto od těchto na hoře uctíování byli (2. král. 21, 9).*) Z kamení, jež dal král israelský Baasa k upewnění Rámy nawoziti, wystawil král jüdský Asa města Gabáu a Masfu. (3. král. 15, 22).**) Za času krále Soziásse panowala i mezi obywateli města Gabán modloslužebnost; neboť čteme: „a shromáždil (Soziáš) wšedň kněží z měst jüdských a posvětil wšosti, kdežto obětowali knězi od Gabón až do Bersabée“ (4. král. 23, 8). Matka Abiásse, krále jüdského, byla Michaja (aneb Macha), dcera Urielowa z města Gabán (2. Paral. 13, 2). Prorok Oseáš přebírá lidu israelskému hřích jeho, a vyhrožuje mu za ně tresty tka: „Slu- boce hřesili jako za dnů Gabán: zpomene (Bůh) na nepravost jejich a nawštíwí hřích jejich“ (Oseáš 9, 9) t. j. tak welice zhřesili Izraelité modláctwím jako Gabaonitští smilstwím (1. Soudc. 19, 16). Ba ještě wětší byl hřích Izraelitůw než Gabaonitských; neboť prawí tžž prorok Oseáš: Nade dny Gabán hřesil Izrael; tam (w Gabáe) ostáli (někteří): a nepostihne jich (jako) w Gabáe boj nad syny nepravosti“ (Oseáš 10, 9) t. j. trest Izraelitůw bude záhubnější; neb poněwadž wíce hřesili než Gabaonitští, potká je trest mnohem těžší.

*) Na odvrácení hněwu Hospodinowa, jenž pro zrušení od čeledi Saulovy Gabaonitům přijahu a pro zlořečení Gabaonitů celou zemi suchem a hladem trestal.

**) Wi; poznamenání **) ua str. 194 w kapitole předešlé.

Přemítajíce to myslí, co to prastarých městech
 Námě, Anathothu a Gabae pamětihodného se při-
 hobilo, dojeli jsme asi za čtvrt hodiny za Ná-
 mou k vesnici Kalandii. Z tato vesnice byla
 bez pochyby za starých časů nějakým městem,
 což lze souditi z jejího položení na výšině, z
 mnohých zřícenin sloupů, pobloubl a domů
 atd., které se na blízku nacházejí. Na křesťana,
 který zná historii lidu židovského a ví, jak Bůh
 neměčným tento národ a zemi jeho trestal, čí-
 to to pravdě velmi smutný dojem, když cestující
 po Palestíně vlastním očima vidí, jak prastará
 židovská města klesla aneb zcela ze země zmi-
 zela. Při zpomínce na národ židovský a při po-
 hledu na zbořená města jeho přitlanula mi na
 mysl slova žalmistova: „Božáral jsi (Hospo-
 dine) národy a zahynul bezbožný: jméno jejich
 rozhladil jsi na věky věků. města je-
 jich zlátil jsi. Zahynula památka jejich se zvu-
 kem“ (žalm 9, 6—7). Země palestinská, te-
 loucí druhdy medem a mlékem, jest nyní kame-
 nitá, pustá, neúrodná; viděti jest očitě, že na
 ni připadla kletba Boží. Z krajina, kterou jsme
 mezi Jerusálemem a vesnicí Kalandii (a dále ještě)
 projeli, jest tak krásná, že se mi chtělo zptívati:

 Po celá tři léta,
 Ba to mém živobytí
 Nechci já krajinu
 Tuto toč užítí! (Máchá.)

Po páté hodině dojeli jsme do vesnice
 Elbiru (také El Bireh), která jest dosti velká,
 ležíc na jižní straně jedné hory. Vesnice tato

má něco, čím se může honositi a což se ve městech a vesnicích palestinských ztídká nalezá, totižto — živou, tekoucí vodu, která se hned na blízku silným pramenem ze země prýští. Sotva jsme do vesnice dojeli, hrnulo se k nám množství dětí křičících: *Bakšiš! Bakšiš!* Zdá se, že prvně a nejpotřebnější slovo, které turecké matky i v Elbiru dítčám svým v paměť vštěpují, jest: *Bakšiš! Bakšiš!* Divil jsem se zajiště tomuto žvatlání malých tureckých dítek a volání jejich: *Bakšiš* (nějaký dar)! potahoval jsem na rodiče jejich slova Dawidova: „*Ž úst nemluví nátek a poživajících prsy, dokonat jsi chválu*“ (žalm 8, 3). Zdá se, že žebrání a lenosnost u Turkův jest více oblíbené nežli práce. Asi 30—40 silných mužů viděli jsme v Elbiru procházeti se z místa na místo aneb ležeti na zemi. Toto lenosnost jest vůbec vlastností všech orientálův, obzvláštěně ale Turkův. Blahý lenosní také rád a tklává: *dolce far niente* (sladko jest, nic nedělati). Turek stojí, sedí aneb leží nic nemysle, jako by byl ve snách, kouří při tom svůj čibuk aneb argileh, a nazývá odpočívání aneb lenosnost toto „*Räff*.“ Pravil mi jeden o. frantiskán, který již mnohá léta byl v Palestině, že Arab obvykle jen tak dlouho pracuje, až sobě vyběhá, čeho mu denně k živobytí zapotřebí. Vyběhá-li tolik aneb dostal-li několič dobrých bakšišů, t. p. několič piastrů, přestane pracovati a odemždá se lenosnému „*Räffu*“; starost o budoucí den — zanechá Pánu Bohu a myslí sobě: Nezapomíná-li Bůh ani na vrabce, obstará i mně nějaké jídlo pro přítí den. Drží se tedy lenosných orientál za

dražšího, nežli jest mnoho wrabců (Luk. 12, 7).
Věhem tím tedy nikdy nezbohatne (Přisl. 23, 4).

Z vesnice Elbir má svou historii; ona jest staré město Beroth, které náleželo Gabaonitům a do kterého Jofue také s lidem israelským přišel (Jof. 9 17). Při dělení země připadlo město toto pokolení Benjaminovu (Jof. 18, 25). Oni dva muži, Rechab a Baana, kteří byli Šboshetha, syna Saulova, zrádně zabili a hlavu jeho Dawidovi do Hebronu přinesli, byli synové Kemmona Berothského. Odměnil jim Dawid tím, že je dal usmrtiti, ruce i nohy jim utliti a je nad rybníkem v Hebronu pověsiti (2. král. 4, 12). Jeden z reků Dawidových byl také Naharaj Berothský (2. král. 23, 37). Ze synů kariatjarimských, kefirských a berothských navrátilo se ze zajetí babylonského sedm set čtyřiceti a tři (1. Esdr. 2, 25; 2. Esdr. 7, 29).

Ve vesnici Elbiru spatřuji se zříceniny křesťanského chrámu, který byl 35 kroků dlouhý, 29 široký a měl tři lodi. Wystaven byl z velkých čtverhraných kamenů a musil býti velmi nádherný, jakž souditi lze z krásných záhlaví pozůstalých sloupů. Na straně jižní téhož chrámu býval klášter, z něhož až podnes několik pobloubl se spatřuje. Z chrámu a z kláštera stojí jen staré rumy. A co jest to za památné místo? Podle ústního podání, které až podnes u křesťanů palestinských se zachovalo, jestli to ono místo, kdež Panna Maria a sv. Jozef navracující se co poutníci z Jerusaléma do Nazareta poznali, že dwanáctiletý Ježíš u nich neul. Udalost tuto

vypravuje sv. ewangelista Lukáš následujícími slovy :

„S chodili rodičové jeho (Ježíšovi) po osmá léta do Jerusalema na den slavný welikonocní.*) A když byl (Ježíš) ve dvanácti letech a oni vstupovali do Jerusalema podle obyčeje že dni svátečnímu, (vzali ho s sebou**); a když vykonali dni, a navracovali se, zůstalo pachole Ježíš v Jerusalemě a newěděli rodičové jeho. Domnívajíce se pať, žeby byl v zástupu, ušli den cesty***) a hledali ho mezi přibuznými a známými. A neulezše, navrátili se do Jerusalema, hledajíce ho. I stalo se, že po třech dnech našli ho v chrámě, an sedí mezi učiteli, poslouchaje jich a otazuje se jich. Děsili pať se ušidni, kteří jej slyšeli, nad rozumnost a odpovědmi jeho. A užtewše ho rodičové divili se. I řekla matka jeho k němu: Synu, proč jsi nám tak učinil? aj otec tvůj a já s bolestí hledali jsme tebe. I řekl k nim: Co jest, že jste mne hledali? zdaliž jste newěděli, že já v tom, co jest otce mého, musím býti?†) A oni

*) Zákon Mojžíšův zavazoval každého dospělého Izraelitu, třikráte za rok ke dni svátečním do Jerusalema putovati. „Třikráte v roce ukláje se každý z twých pohlaw mužského před obličejem Hospodina Boha twého, na místě, kteréžby wyvolil: na slavnost přejnic, na slavnost téhodnů a na slavnost stanů (5. Mojš. 16, 16). Poutě konávaly se tedy již v starém zákoně.

**) Josef a Maria přebývali v Nazaretě. Který — jak jsem svrchu pravil — od Jerusalema ať 12 mil k severu vzdálen jest.

***) Pěšit vykoná cestu z Jerusalema do Egbiru za 5—6 hodin.

†) t. j. ne jinde, než v domě Božím býti a věcmi Otce nebeského se zabývati?

nesrozuměli slovu, kteréž mluvil k nim.*) I sstoupil s nimi a přišel do Nazareta a byl jim poddán“ (Luk. 2, 41—51).

Na témž místě, kde Maria a Jozef poznali, že Ježíš u nich není, a odkud se navrátili do Jerusalema, hledající ho, vystaven byl nadzmi-něný chrám v Elbiru. Zdá se, že toto místo před časem od mnohých křesťanských poustníků navštěvováno bývalo, poněvadž zde i ztícenin pohostinného domu viděti jest. — O půl sedmé hodiny dojeli jsme k vesnici Betinu, u které jsme rozbitosťe tu stany přenocovali. Mnohých čtenář bude se snad tázati: Proč ne v hospodě? Weblo se nám na našich cestách po Palestíně jako Marii a Jozefovi, kteříž přišedše do Betléma v jeskyni přebývati museli, protože neměli místa v hospodě (Luk. 2, 7). V městách a ve vesnicích palestinských hospod není. Cestující musí stany, jídlo a rosedlo, čehož jim zapotřebí, s sebou nositi, podle známého přísloví: omnia mea mecum porto (Cic. parad. 1.). Zdá se, že již za starých časů hospod, jak my jich máme, v zemi zaslíbené nebylo; neboť čteme, že jeden leviita cestoval s manželkou svou z Betléma na místo své, ležící na straně horu efraimské. I přišli, když slunce zacházelo, do města Gabáh, majíce s sebou slámu i seno, obroť oslům, chléb i víno pro sebe, děvku i pacholka, kteříž s nimi byli; nepotřebovali tedy ničeho, leč hospodů. A hle seděli na ulici města a žádňi jich

*) t. j. nepochopovali úplna smyslu slova jeho, jestli se jim tajemství vstoupení lidského jen znenáhla objasňovalo.

nechtěl přijmouti do hospody, až konečně jeden statek se nad nimi slitoval a je do domu svého uvedl (t. Soudc. t. 19). Tak i náš dragoman Matěj měl s sebou víno, chléb a jiná jídla pro nás a pro mušary čili honiče své, jakož i obroť pro koně a osly. Jako kdysi Izraelité přišedše na poušť Sinai naproti hoře stany rozbili (2. Mojš. 19, 2); tak dal i náš Mojžíš — Matěj — u vesnice Betinu dva stany, které s sebou vezl, rozbiti, a postele, stůl a několik stolic do nich postavit. Kuchař jeho rozdělal na blízku oheň a začal pro nás vařit; jídlo bylo dosti dobré. Lid izraelský reptal proti Mojžíšovi řka: Proč jsi vyvedl nás z Egypta, abyš zmočil nás i děti naše, i horšadla žití? A Mojžíš volal k Hospodinu: Co učiním s lidem tímto? Zesťtě malíčko a ukamenuje mne (2. Mojš. 17, 3—4); ale my jsme neměli přičiny, za kterouž bychom byli reptali proti Matějovi; dal nám dobré jídlo a pít a neobával se, že ho ukamenujeme. Najal i dva muže z vesnice Betinu co strážníky našich stanů. A proč to? Pravil jsem svrchu, že ve vesnicích palestinských hospod není, a že cestující u nějakého města aneb vesnice pod stany přenocovati musí. Poněvadž se ale nechtěla stárá, že cestující i od samých obyvatelů též vesnice obloupeni bývají, našel passu, aby karavana nejméně jednoho muže z toho města a neb z té vesnice, kdež nocovati má, co strážce nočního sobě najmula. Odcizí-li se jí přece kůň, osel aneb něco jiného, jest za to odpovědná celá vesnice a musí cestujícím ztracenou věc vynahraditi. —

Běda tomu, kdo na koni jezdit neuměje, ptece na něm po kamenitých a nebezpečných cestách šest hodin jeti musí. S mně se za tou příčinou velmi zle vedlo. Když jsme se dostali do Betina, mohl jsem v pravdě o sobě říci: „Nemají pokoje kosti mé“ (non est pax in ossibus meis žalm 37, 4); a když dobrý Mojžíš — Matěj — nám lůžka, třebaž trochu krátká a úzká ušilal a přichystal, myslil jsem: B požiji proto spáti a odpočívati budu (žalm 4, 9). Co se mne týče, odovzdal jsem se pod ochranu anděla strážce a potahoval jsem — ne na ony dva turecké strážníky — nýbrž na tohoto strážného anděla a na sebe versše:

Kdy sladce spíš můj jedináčku,
Kdy sladce, libě spíš
U tvé měkké lůžku, můj synáčku,
Svým oudečkům hovoř:
Ó jak radostným olem blívám

Jak zbožně k nebi se vznášívám.

(Čelakowský.)

S nynější Betin, malá to a velmi bídná arabská vesnice, jest prastaré a velepamátné místo, o kterém nám písmo sv. starého zákona mnoho vypravuje. Slulof z počátku Ruza (což významává: strom mandlový, Mandelbaum, amygdalus) a později Běthel (dům Boží 1. Mojš. 28, 19). Když praotec Abram se Sárrou manželkou svou, s Lotem a s syny svými a s dobytčím, jakž mu Bůh přikázal, z Haranu*) do země chananejské

*) Abram přebýval dříve v Uru Chaldejských (1. Mojš. 11, 31). Má se za to, že nynější vesnice Dur, ležící na

le obebral, přišel také do Bételu a rozbil tam stan svůj (1. Mojž. 12, 8).

Besnice Betin (staré Bétel) počítá asi 40 40 bídnych chýžek a leží na jižní straně ne příliš vysoké hory; k níh se táhne údolí, které le straně východní a západní o mnoho vyššími horami obeháno jest. Abram „přesed k hoře, která byla proti východní straně Bételu, rozbil tu stan svůj, od západu máje Bétel a od východu město Haj: vzdělal také tam oltář Hospodinu a nazval jméno jeho“ (1. Mojž. 12, 8).
 We společnosti dvou Turků, obyvatelů tu Betinských, vystoupili jsme na tu památnou horu le straně východní, kde byl Abram Bohu obětował; došli jsme tam asi za dobrou čtvrt hodiny. Spatřujíc se na ní zříceniny velikého chrámu křesťanského, který dle mého vlastního měření 33 kroků dlouhý a 41 kroků široký býval; i pozůstatky vysoké věže tam ještě viděti. Povídá se, že na této věži býval jistý způsob telegrafu čili dalekopisu; hora ta poskytuje ovšem veliký výhled; neboť le straně jižní viděti jsme i Jerusálém. Pomodlívše se na památném místě, kde byl Abram Bohu obětował, navrátili jsme se do Betina nazpět. Na cestě tážal se o Wáclaw oněch dvou Turků, jenž s námi šli, abiliž jsou w Betině také křesťané. Ne, odpověděl jeden z nich — ale my bychom měli rádi

—
 levém břehu řeky Tigriju, jižně od města Tekritu w Mezopotamii, jest staré Ur Chaldejských (Ur Chaldeorum), kdež Tháre otec Abrahamův přebýval a kdež se Abraham také narodil. Z Uru táhl Tháre do Haranu (Haran, Helenopolis) též w Mezopotamii, jiho-východně od nynějšího města Rehy (Orfa aneb Edešsa) ležícího.

kteřsany a newtme, proč k nám nechť přijíti.
— Když Abram s manželkou svou, s Lotem a se vším, což měl, z Egypta se navrátil, šel opět do Bételu na to místo, kdež byl prvé rozbil stan mezi Béthelem a Hajem*) na místě oltáře, kterýž byl udělal prvé a užíval tam opět jméno Hospodinovo (1. Mojš. 13, 1—4).

Žakob utíkáje před bratrem svým Esauem do Haranu do Mesopotamie, přišel na cestě své na jedno místo (v Bételu) a chtěl na něm odpočinouti po západu slunce; vzal z kamenů, kteréž tu leželi, a podloživ pod hlavu svou, spal na témž místě. I viděl ve snách řečí, stojící na zemi a vrch jeho dotýkající se nebe: andělů také Boží vstupujících a sstupujících po něm, a Hospodina, an spolehl na řečí kloucího jemu: Já jsem Hospodin, Bůh Abraháma otce tvého, a Bůh Izáka. Zemi, na kteréž spíš, tobě dám i semeni tvému. A bude símě tvé jako prach země: rozšířen budeš na západ a na východ i na půlnoc i na poledne a požehnána budou v tobě a v semeni tvém všecky pokolení země. A budu strážce tvůj, kamkoli půjdeš a přivedu tě zase do země této: aniž opustím, leč naplním všechny věci, kteréž jsem pravil. A když procitl Žakob ze sna, řekl: V pravdě Hospodin jest na místě tomto a já jsem něvěděl. A ležaje se řekl: Sať hrozné jest místo toto! Není tu jiného, jedině dům Boží a brána nebeská.**)

*) Staré město Haj, o kterém obzvláštně kniha Josue (7, 2—8, 1—9, 3—10, 1—12—9 a jiné) mnoho vypravuje, leželo tehdy východně od Bételu.

**) t. j. místo, kdež se mi Bůh zvláštním způsobem, jako nebesa otevřeno, zjevil.

Žalob ráno, vzal kámen, kterž byl podložil pod hlavu svou, a vyždvihl jej na znamení (památné), poliv ho olejem s vrchu. I nazval jmeno města Bétbel, kterž prvé šlo Luza (1. Mojš. 28, 10—19).*)

Na jižním konci vesnice Betinu prohlíželi jsme zříceniny křesťanského chrámu, kter 12 kroků dlouhý a 10 kroků široký byl. Stál na témž památném místě, kde byl Žalub viděl kříž a kde se mu byl Bůh zjevil ve snách. Spatirovšimu tyto zříceniny bylo i mně v zármutku zvolati: Žal hrozné jest místo toto! Jest to v pravdě velmi smutná věc, že ze všech prastarých a velepamátných míst v Palestině, kde byli křesťané chrámy vystavěli, nyní pod vládou Turků jen zříceniny, rumy a rozvaliny se spatřují. Na každém místě, a přede všim při pohledu na první a nejsvětější svatyni t. j. na chrám Božího hrobu v Jerusalémě musí rozjímavý křesťan zvolati: O jak hrozné jest místo toto! Dámek všech sv. míst v Palestině jsou — místa hrozná (*loca terribilia*). Snad přijde opět čas, v němž ve sv. zemi opět katolíci se zmožou. „Nebol nezavrhne Hospodin lidu svého a dědictví svého neopustí“ (Žalm 93, 14). Přijde snad opět onen žádoucí čas, v němž křesťansko-katolická víra a chrámy její v Palestině rozkvetou (*dies venit, dies tua, in qua*

*) Až podnes užívá sv. církev slova Žalubových: „Žal hrozné jest místo toto“ (*quam terribilis est locus iste*) při mši sv. a při hodinách duchovních na slavnost svěcení chrámů a pomazuje též oltářní kameny sv. olejem.

reflorent omnia. Hymnus ad Laud. O sol salutis.)

Když Saľub od Vábana z Mesopotamie odcházal, zjewil se mu opět Bůh a pravil k němu: „Já jsem Bůh z Bétħelu“ (1. Mojš. 31, 13), t. j. jenž se ukázal tobě v Bétħelu; přikázal mu pať, aby opět šel do Bétħelu a bydlil tam a učinil oltář (1. Mojš. 35, 1). A když tam Saľub bydlil, umřela mu Debora, chůwa Rebeľy, a pochořována jest pod Bétħel pod dubem a nazváno jest jmeno místa toho: Dub pláče (1. Mojš. 35, 8). V zálohách mezi městem Bétħelem a Hajem položil Jofue 5000 vybraných mužů a neřítal ani jeden v městě Hají a Bétħelu, kterých by nehonil Israele (Jof. 8, 12. 17). Mezi králi aneb vládci rozličných měst, která pobíl Jofue, byl také jeden z Bétħelu (Jof. 12, 16). Krajiny země, která při rozdělení synům Jozefovým, Manasřesu a Efraimu za podíl se dostala, táhly se také okolo Bétħelu (Jof. 16, 1). Za časů válek pokolent Žůdowa a Simeonowa proti pohanským městům wstoupila čeleď Jozefowa také do Bétħelu. A když oblehli město, kteráž prwě šlulo Ruza, widěli člověka wycházějícího z města a řekli k němu: Ukaž nám, kudy se wchází do města a učiníme s tebou milosřensťwí. Kteržto, když ukázal jim, wyhubili město ostrořt meče: člověka pať toho i wřeců čeleď jeho propustili (Soud. 1, 22—25). We wálce synů israelských proti pokolent Benjaminowu utíkali někteří z oněch také do Bétħelu (soudc. 20, 31). Do Bétħelu přicházal každoročně prorok a soudce Samuel, aby tam soudil (1. král. 7, 16). Za

časů wálky s Filistinskými stál Saul se 52000 muži w Machmasu*) a na hoře Běthelu (1. král. 13, 2). Když Dawid pobil Amalekitské, dal z pobrané kořisti darů také těm, kteříž byli w Běthelu (1. král. 30, 27). W Běthelu zawedl král Jeroboam modloslužebnost; neboť postavil tam jedno z udělaných zlatých telat a oltář, na kterém sám obětoval (3. král. 12, 28 až 33). Druhé zlaté tele dal bezbožný král tento w Samu postawiti**). Jeroboam byl za to, že w Běthelu obětoval, od Boha hrozně potrestán, neboť uschla ruka jeho u oltáře. U Běthelu byl jeden prorok ode lwa udáwen, poněwadž byl proti rozkazu Hospodinowu na místě modloslužby jedl a pil (3. král. kap. 13). Z Běthelu odcházel muž Siel, který proti hrozičtímu slovu Josueowu opět Jericho wystawěl, ale za to úmrtím všech dětí svých trestán byl (3. král. 16, 34). Proroci Eliáš a Eliseus přicházivali také do Běthelu a měli tam i proročtou školu (4. král. 2, 2—3); a když jedenkráte Eliseus do Běthelu vstupoval, vyšla malá pacholata z města a posmíwala se mu říkajce: Vstupuj lvsí! Vstupuj lvsí! kterážto ohledna se, zlořečil jim ve jmenu Hospodinowu: i vyšli dva medvědi z lesa a roztrhali z nich čtyřiceti a dvě pachol-

*) Město Machmas (Michmas) leželo jiho-východně od Běthelu a severně od Gabáh; na jeho místě stojí nyní bídná vesnice Muthmas.

**) Město Dan leželo — jak jsme již pravili? — w horní Galilée u hor antilibanonských, tam kde řeka Jordán (t j. od Danu teloucí) své prameny má. O modloslužebnosti tohoto města viz Soudc. 18, 30. — 1. král. 12, 29. — Amos 8, 14. —

Iata (4. král. 2, 23 — 24)*). Král Josiáš obnoven náboženství v Jůdsku, přikázal Seliáššovi, nejvyššímu knězi, i kněžím druhého řádu i vrátným, aby vymetali z chrámu Hospodino-
va osvečky nádob, kteréž udělané byly Bálowi, a v háji (t. bohyni lesní Astartě t. j. Luně) i všemu vojsku nebeskému: a spálil je oně za Jerusalemem v údolí Cedronu a nesl popel jejich do Běthelu (4. král. 23, 4), poněvadž Běthel pro modloslužebnost tam konanou bylo místo nečisté. Zdá se, že tehdaž Josiáš v Běthelu osvecko v prach a popel obrátil; neboť „i oltář, kterýž byl v Běthelu a ohřost, kterouž byl udělal Jeroboam, syn Nabatův, jenž přivedl ke hřešství Izraele; i ten oltář i ohřost zřádl a spálil a setkl na prach, spálil také i háj. A obrátiv se Josiáš uzkřel hroby, kteréž byly na té hoře: i poslal, pobral kosti z těch hrobů a spálil je na tom oltáři“ (4. král. 23, 15—16). Ze zajetí Babilonského navrátilo se mužů z Běthelu a Haju dvě stě tčimecitma (1. Esdr. 2, 28.—2. Esdr. 7, 32). Jeremiáš prorokoval tresty Moabským pro jejich modloslužebnost a pravil: „Zahanben bude Moab od Chamos, jako zahanben jest dům izraelský od Běthelu, v němž měl doufání“ (Jerem. 48, 13) t. j. Moabsští budou mlti z bůžka svého Chamosa hanbu, pro-

*) U nynější vesnice Betim (a vůbec v zemi jůdské) ani lesa ani lva a medvěda neviděti. Nynější rozpuštěné tčedě děti křičet: Báššiš! Báššiš! nemaj se co báti, žeby od medvěda roztrhány byly. Povídá se ale, že v jeskyních lesnatých hor galilejských (na Karmelu a okolo Nazaretu) lewčardové (Leoparden, felis pardus) se zdržují.

tože jich nebude moci ochrániti, tať jako Běthelsští, kteří měli a ctili zlaté tele, kteréž jich však nemohlo před Asyrskými ochrániti. S prorok Džedš (10, 15; 12, 4) čini zmiňku o modloslužbě, která w Běthelu panowala, a o zaslíbení, které tam dříve Bůh Jakubowi učinil. Prorok Amos, připomíná lidu israelskému, aby jej od modlářství zdržel, častokrátě Běthel (3—14; 4, 4—5; 5, 5. 6). Za časů boje Jonathy Machabejského s Bachidem, polním vůdcem krále Demetria, bylo i město Běthel rozděláno a ohraženo (1. Machab. 9, 50).

Pod starým Běthelem aneb nynějším Betinem viděti pozůstatky velkého mohojemu, který wodu svou z blízkého pramene dostával.

Kapitola jedenáctá.

Hory Efraimské. Ain Haramieh. Khan Lubban. Neštěstí bratrů frantiskánů: Blažeje, Jakuba a Fortunata. Sílo. Lobna. Mukhna. Pole a studnice Jakubowa. Hrob Jožefův. Hory Garizim a Hebal Sichem.

Dne 6. března vyšli jsme již o půl páté hodině a posnídavoše černou kávu a chléb, posadili jsme se na koně a opustili jsme Betin. Cesta nás vedla přes skalnaté hory a dolů. Neulí mi w pravdě možno, přehroznou a nebezpečnou cestu tuto popsat; při každém téměř kroku může jezdec i s koněm o živobytí přijíti. Říká-

vá se: Kdo se neumí modliti, ať se vyhá na moře, tam se naučí modlitbě; a já bych řekl: Kdo si neumí dobrých cest a silnic vážiti, ať cestuje po Palestíně; tam se jistě naučí činiti rozdíl mezi dobrou a mezi — žádnou cestou. Okolo 8. hodiny jeli jsme okolo vesnice Ain-Ubruthu, která jako ptáci hnízdo na vysoké hoře se nachází a zdaleka pevnosti se podobá. Viděli jsme také vesnici Dsifnu (aneb Gofnu), ve kteréžto patriarcha Monsig. Valerga jednoho světského kněze co missonáře aneb faráře ustanovil.

Hory, přes které nám bylo do Galiléj cestovati, slují — hory Efraimské. Začínají hory tyto asi hodinu cesty severně od Jerusáléma a táhnou se až do Galiléj k rovině Esdrelonské, kdež se s horou Karmélem spojují. Vysokost jejich není všudy stejná; mají ale přece vršky i přes 2000 stekviců vysoké. Tak sahá t. p. nejvyšší kopec v okolí Běthelu 2406 stekv. nad hladinu mořskou. Iméno své obdržely hory tyto od Efraima, druhého to syna Jozefova (1. Mojž. 41, 52), jehož potomkům při dělení země se dostaly (Jozue 16, 5). Ukoliv hory tyto od Jerusáléma k severu asi dva dni cesty daleko se táhnou a ať před časy mnoho znamenitých měst na nich bývalo, nazývá je přece písmo sv. zkrátko „horou Efraim.“ Tak čteme t. p. že města Sichem, Garaa, Tamnath, Běthel, Samir a jiná naležají se na hoře (in monte) Efraim (Jozue 20, 7; 19, 50; — Soubc. 2, 9; 4, 5; 10, 1) t. j. v horách Efraimských. Z Běthelu do Sichemu jest den cesty a přece

praví písmo sv., že obě tato města na „hoře Efraim“ leží. Za hlavní město Efraimské vy-
bavil prorok Jsaías (7, 9) Samari. Prorok
Oseáš (5, 3) praví: „Nyní smilnil Efraim“;
slovem Efraim míní ale veškerý lid, který na
horách Efraimských přebýval a modloslužbě oddán
byl. Hory tyto jsou ostatně pusté, vyprahlé a
velmi kamenité, takže až podnes slovo
téhož proroka: „Efraim ve zpustění bude“ (5, 9).
Jen na severním konci jejich, tam kde s rovi-
nou Ešdrelonskou a s horou Karmélem se spo-
jují, viděl jsem na nich lesy. Nechtěl bych v
těchto smutných horách, kde žádného lesu, žádného
ptáka se nespátruje, kde vody a ničeho živého se
nenalezá, přebývati! Tamť se mi nechtělo zptívati:

Přes hory a doły táhne
Touha mne bezejmenná,
Kamkoli oko dosáhne,
Všudy, všudy vláse to má!
(Jan z Směždy.)

Oколо 9. hodiny sestoupili jsme do jednoho
velmi hlubokého a úzkého údolí, v němž jsme
měli na pravo i na levo velmi vysoké a skal-
naté hory. Údolí toto muselo býti před časem
pelešit lotrovskou; neboť sluje až podnes Lin-
haramieh t. j. studánka lotrův (fontana dei
ladri). Přístít se tam až podnes ze skalý slabý
pramének vody, které jsme ale, ačkoliv nás v
nesmírném parnu nemalá žízeň trápila, pít ne-
mohli. Byla to voda nedobrá hořká; proto by
toto místo přitohodně slouiti mohlo: Mara t. j.
hořkost (2. Mojš. 15, 23). Rduž byl Mojš. 15,

zawěbl Izraelity na poušť Sur, na místo, kteráž pro hořkost vody Mara slulo, reptal lid proti němu křa: Co budeme píti? Ale on wolal k Hospobinu; a Hospobin ukázal mu dtevo, kterážto jať wložil do wod, we sladkost obráceny jsou (2. Mojš. 15, 23—25). I já jsem se tágal nasseho Mojšisse (Matěje): Co budeme píti? a on litowal welmi, že nemá tať diwotworné hole, kterou by hořké wody studánky Ain-haramieh we sladké obrátil. Údolím tímto dále kráčíce a opět wystupující, jeli jsme okolo 10. hodiny nebalešo wesnice Turmosajh, která w dosti šírokém a wsofo ležícím údolí se nachází. Nepotkali jsme na celé té kamenité a skalnaté cestě leč několiť honiců welbloundůw. Poně, osli a welbloundové byli již za starých časůw a jsou až podnes hlavní mohowitost obywatelů wýchodních krajín; čím wíc jich kdo měl, tím byl bohatším. Tať čteme, že měl Job mimo jiných dobytek i tři tisíce welbloundů (Job 1, 3); a kdýž byl wsecko ztratil a Pán Bůh mu po nemoci opět požehnal, měl jich šest tisíců (Job 42, 12). Kdýžto jsem spatřil w Afii aneb w Africe welblouda, toto welikánské zvířte, dělowal jsem Pánu Bohu, že nejsem bohatým; neboť mi po každé napadlo slowo Ježíše Christa k učenníkům: „Snázet jest welbloudu strže dtru jehly projiti, nežli bohatému wjiti do králowství nebeského“ (Mat. 19, 24, — Luk. 18, 25). Myslel jsem u sebe: Zať žernow — aneb kámen mlýnský — každému pohoršcent dawaajícímu strachu nahnatí musí, nápodobně má se každý boháč, který srdce své k bohatství přilíš přilábá, před welbloudem co

strachovali. Fariseům a zákonníkům, kteří v ne-
důležitých věcech přílišnou svědomitost a pečlivost
jemili, ve věcech důležitých ale dosti lehce sobě
počínali, tak že i hlavní příkazy Boží snadně
přestupovali, těmto fariseům a zákonníkům hrozil
Pán: „Věda vám, zákonníci a fariseové . . .
vůdcomé slepi, kteříž cedíte lomára,*) welblouda
pať požíráte“ (Mat. 23, 23—24).

Otolo 11. hodiny sestoupili jsme s horů
dolů do hlubokého údolí k jednomu rozpadlému
stavení, které sluje Řhan Lubban; tam se prýští
silný pramen čisté a dobré vody. Jako jelen
dychtí po studnicích vod (žalm 41, 2), tak jsem
i já dychtil po této vodě; a k tomu jsem také
chtěl hlad a bolest, jakouž mi byla způsobila
jízda na koni po těchto přehrozných cestách. Na
koně jezdit a to po takových cestách — není
coś snadného, zvláště pro toho, kdo jezdcem
není. U Řhanu Lubbanu kázal Matěj lidu
svému se posaditi; neboť chtěl lačné a žíznivé
naskrmiti a napojiti. Slepíci maso, salám, sar-
dele, vejce na tvrdo, pomoranče, chléb a víno
— to vše chutnalo dobře a mám za to, že snad
ani židům, když se o ně Mojžíš na poušti staral,
tak dobře se neredlo, jako nám na poušti u
Řhanu Lubbanu; neboť i toto údolí jest pravou
pouští. Mezi tím, co zde odpočíváme a jiblem
a pitím se občerstvujeme, můžeme se poněkud s
okolím seznámiti.

*) T. j. proceznijete víno, abyste snad nějaké malinké musky
nepoškodili. — Kdo však chce pít vodu z cisteren Palesti-
nských, musí ji na způsob zákonníků a fariseů dříve pro-
cediti, jinak by nejen lomáry, nýbrž i všeliká jiná vodní
zvířata snadno poškoditi mohli.

Pravil jsem s tuchu, že ve městech a ve vesnicích palestinských hospod není; alespoň ne hospod tak ztizených, jak je v zemích našich nalézáme. Jsou tam ale u vesnic aneb také ve velké vzdálenosti od nich vystaveny domy, které pro cestující ustanoveny jsou, a v nichž karavana přenocovati může. Domy takové slují Karawanserai aneb také zkráceně: Rhan, řán. Vubohy tyto jsou zcela prázdné, nemají ani dveří, ani oken a ničehož, co by cestujícím nějakou pohodlnost poskytnouti mohlo; jsou to chlévy, v nichž cestující jiné pohodlnosti nemá, leč že mu není třeba pod širým nebem nocovati. Z větších částí jsou tyto Rhanů stavění zcela rozpadlá, která se pravým pelessím lotrowským podobají. Takovým rozpadlým stavěním jest také Rhan Lubban (aneb Lupan), u kterého jsme odpočívali; ležet zcela osamělý v údolí a neradil bych cestujícím zde uocovati; neboť by zde snadno padnouti mohl mezi lotry, kteří by ho snad obloupili, ranili a na polo mrtvého ležeti nechali. Nejen krajina u Rhanu Lubbanu, nýbrž vůbec celá cesta z Jerusalema do Nazareta jest za přítčinou loupežnických Beduinů velmi nebezpečná. Slysíme, co se na ní r. 1862 několika cestujícím přihodilo. V měsíci září šel v Evropě námořníkem o. Wáclaw Netherda; tu obdržel od svého spolubratra o. Heriberta Witscha z kláštera sv. Salvátora z Jerusalema psaní, jehožto obsah srdce nemálo zformuje. Psal mu o. Heribert mezi jiným takto:

„Nyní Wás musím zpraviti o velikém neštěstí, jakž potkalo ubohého laického bratra

Fortunata, bratra Giacomma (Saľuba) ob sw. Hrobu a otce Blaťeje.*) Dosáhlíť ob předsť-
meného (præsidente)***) domolent nawstřiti
Nazaret; i wybali se 30. čerwna na cestu, kte-
rouťto sľastně až do Nazareta wykonali. Po
slawnosti proměněť Christa Pána, we kterouťto
byli wssični tři pouť na horu Tábor podnikli,
wybali se 7. srpna we průwodu jiných dwou
mužů z Nazareta na zpáteční cestu do Jerusalema.
Ať se městu Naplusu***) dařilo se jim dobře;
odebrawšse se ale obtud, sľedli druhého dne ať
dwě hobyň od města Ramallahu s koňů, chtějice
si poněkud odpočinouti. Tamtěť se rozhostila i
jedna malá řeďka karawana. Sotwa se to wssak
bylo stalo, widěli se obkľčeny ať dwaceti beduiny,
kterěťto na ně kopími doráželi, při čemž bratru
Fortunatowi celou lebku rozpořtili; na to je
oloupili a do naha swlekli. Toliko otci Blaťeji
necháno spodního oděwu, ostatní byli ze wssého
swlečeni. A tak museli tito ubozí tehoľníci na
polo mrtwí noc na holé zemi bez oděwu ztráwiti.
Když se rozebrlo, wyprawil bratr Giacomo
posly do Jerusalema o pomoc a o oděw; musel
jim wssak napřed hojnou odměnu sľíbiti. Dne
10. srpna o 7 hodinách zrána přišřla pomoc;
toliko bratr Giacomo byl s to, koňmo cestu ko-

*) Otec Blaťej byl za čaju svého pobytu w Jerusalemě ře-
ďím zpowědníkem; bratr saľ Giacommo sakristánem we
chrámě Boťiho hrobu a bratr Fortunat peřařem we
klášřteř sw. Salwatora.

**) Tehdáž byl nejd. strážce sw. země P. Bonaventura a
Solero práwě w Římě a za jeho prozatímního náměř-
níka (praesidente, předsědciho) ziwolen byl O. Clemens a
Solero.

***) S tomto měře budeme později mluwiti.

nati; neboť byl méně nebezpečně raněn. — D. Blažej a laičň bratr Fortunat byli přikryti pláštěmi a nesení na křesle. Bylť to, milý o. Wáclawe, bolestně dojímající pohled na tyto bratry, kteří v takovém stavu se navraceli. D. Blažej nacházel se posud ještě v nebezpečnosti života; jeho čelo jesti hrozně špatně poraněno; nic méně doufá o. Giuseppe (Josef, kněz františkán, předtím veleproslulý lékař v Bologni), že bude lze jej při živobytí zachovati;*) ale ubohý bratr Fortunat zemřel v přehrozných bolestech téhož ještě dne o 11 hod. v noci — následkem ran, jakž mu do hlavy zasaženy byly. Bratr laič Giacomo musel jej již na onom místě, kdež je bylo toto neštěstí potkalo, pevně svázati; neboť byl následkem rány, kteroužto mu lebla rozřata byla, zachvacen vzteklostí, v nížto si, pozbyv smyslu, celé kusy masa z těla trhal. Když byl donesen do nemocnice, odřátl se s něho provazy, ale za to jej muselo šest silných bratrů laičňch hlídati, a i tito byli sotva s to, by jej v loži udrželi; po celý ten čas až do smrti již ani na okamžek k sobě nepřišel, a proto mu v neděli večer toliko poslední pomazání uděleno býti mohlo. Obličej a hlava jeho nebyly pro mnohé rány ani k poznání; po celý den křičel tak hrozně pro bolest, jakouž snášeti musel, že jej bylo lze až na ulici slyšeti; po příchodu svém do nemocnice žil ještě 17 hodin.**)

*) Podle pozdějších zpráv skutečně jej zachoval a vyčítal.

**) Psaní toto uveřejnil časopis církevní „Vlas“ v ročníku 14. číslo 26.

Afi hodinu cesty východně ob Rhanu Rubanu leží malá a bídná vesnice Seilun (také Silo); jest to staré město Silo, o kterém nám písmo svaté mnoho vypravuje. Náleželoť pokolent Efraimowu a bylo jedním z nejznamenitějších měst celé země. W Silu shromáždili se pod Josuem všichni synové israelští a postavili tam stánek svědeckvů a byla jim země poddána (Jos. 18, 1). Muži, které byl Josue vyslal k popísání země, měli podle jeho rozkazu opět do Sila se navrátiti, aby jim tam před Hospodinem uvrhl los (Jos. 18, 8). Navrátili se tam w skutku a rozdělit jim tam zemi na sedm dílů (Jos. 18, 10); i jiných pokolent tam podělil (Jos. 19, 51). Ze Sila odesšlo půl třetihy pokolent (Ruben, Gád a polowice pokolent Manassejowa) ob synů israelských, aby šli do Galaadu, země wladařství svého (za Jordánem). Kamž řdňž byli odesšli a u Jordánu oltář nesmírné velikosti wzdělali, ššli se synové israelští w Silu, aby wstoupili a bojovali proti nim. (Jos. 22, 9—12). Město Silo leželo takřka u prostřed celé země palestinské, a poněwadž tam byl stánek Boží, považowalo se za „swatyni, za dům Boží“ (Soudc. 18, 31; 20, 18.; 21, 2.); tam se také scházwal lid, řdňž měl o důležitých věcech rokowati (Soudc. 21, 9). Pro hanebný a ukrutný skutek, který spáchali synové Benjaminowi na ženě jednoho lewity s horny Efraimu w městě Gabae, za přčinou čehož i wálka powstala (Soudc. kap. 19 a 20), zapřisáhli se synové israelští w Masfe a řekli: Žádný z nás nedá dcery své synům Benjaminovým za man-

želku. Řítovali toho ale synové israelští pro zahlazení jednoho pokolení z Izraele, a slyšše, jakým způsobem synům Benjaminovým k manželkám dopomohli. Dali přivést z Zabes Ga-laadu čtyry sta panen do stanu v Silu, a vypravili posly k synům Benjaminovým. I uradili se a řekli: Hle slavnost Hospodinova jest výroční v Silu, kteréž položeno jest k půlnoční straně města Běthelu a k východní straně cesty, kteráž z Běthelu jde do Sichimu (Sichem, Neaplus aneb Nablus) a k polední straně městečka Lebonu*). I přikázali synům Benjaminovým a řekli: Zděte a strejte se ve vinicích, a když užijete dceru ze Silu jíti k tancování podle obyčeje, vyjdete nenadále z vinic a jedenkaždý polapí sobě jednu ženu a odejdete do země Benjaminových. I učinili synové Benjaminovi tak, jakž jim bylo rozkááno: a veble počtu svého uchvátili sobě z těch, kteréž tancovaly, každý jednu ženu a odešli k vládatství svému, vzdělavše města a bydlíce v nich (Soudc. kap, 21.)**) Pro slánek Boží, který byl v Silu, považovalo se město toto, jak již podotknuto, za hlavní svatyni, ku kteréžto šel každý rok v určité dny putovali. Tam chodil také, jak jsme již zmínili, z Ramathaim-solim Elkana, otec Samuelův, aby se tam klaněl

*) Městečko Lebona, nynější vesnice Lobna, leží asi dobré půl hodiny cesty západně od Řhanu Lubbanu a zdá se, že tento Řhan od též vesnice jméno obdržel. Připomínáme, že položení tohoto města Silu v psímě sv. (Soudc. 21, 19) velmi určitě udáno jest.

**) Řomův by zde nenapadl Římané, kteří pod králem Numulem (asi 730 let př. Christem) dceru Sabusťe přilákali, jež pak nájsim za ženy pojali.

a obětoval Hospodinu záslupův (1. král. 1, 3). V Silu vyprosila sobě neplodná Anna od Boha syna Samuele, který napotom tam před tvářmi Hospodinovou přisluhoval (1. král. 2, 18). Tam také oznámil Bůh strze Samuele knězi Eli-ovi tresty, které na něho pro nepravosti synů jeho Dfnia a Fineesa přijíti měly a skutečně přišly. Když později Izraelité s Filistinskými válku vedli, zahynuli v bitvě i tito dva synové a archa Boží byla jim od Filistinských vzata (1. král. 4, 11). Což když se dověděl kněz Eli v Silu, padl se stolice nazpět podle dvéř a zlomiv šíji umřel, nebo byl muž starý a mnohoměký (1. král. 4, 18). Do Silu poslal ku proroku Abiášovi král Jeroboam, jehož syn Abiáš nemocen byl, manželku svou, aby se od proroka dověděla, zbalíž syn tento uzdraven bude. Syn ale umřel (3. král. 14, 2). O stánku Božím, který býval v Silu, čít i Dávid zmínku, když v žalmu (77, 60) praví: „A zavřhl (Hospodin) stánek Silu, stánek svůj, kde přebýval mezi lidmi.“ Aby sobě Židé na chrám Jerusalemský tak mnoho uzeakládali a nemysleli, že jich chrám ten od trestů za nepravosti zasloužených uchrání, připomínal jim prorok Jeremiáš zbořený stánek v Silu kta: „Vděte na místo mé v Silu, kdež přebývalo jméno mé z počátku a vizte, což jsem učinil jemu, pro zlost lidu svého israelského učiním domu tomuto (chrámu Jerusalemskému), v němž byváno jest jméno mé a v němž vy máte doufání jakož jsem učinil Silu“ (Jerem. 7. 12—14; 26, 6—9). — Za času sv. Zerynyma ořazoval se v Silu ještě rozbořený

oltář. (Silo, in quo altare dirutum hodieque monstratur. Epist. Paulae pag. 703). Nynějši Silo aneb Seilun nemá ani podobu ani krásy (Išaiáš 53, 2); nepohoršil bys se na krásu jeho (Sir. 9, 5). —

Obpočinuvši asi hodinu u Řhanu Rubbanu, odebrali jsme se dále. Cesta nás vedla údolím nedaleko vesnice Lebony le straně západní na straně jedné hory vystavené. Arabové ji nazývají, jak jsem již zmínil, zkráceně Lobna aneb Rubna. Jestli to bývalé městečko Lebna, o kterém se již v knize Soudců (21. 19) zmínka činí. Obhvatelé její zdají se býti velmi chudobnými a wypadají dle obleku též jako citáni. Řbůž jsme u Řhanu obpočítvali, přišlo tam z též vesnice několik nekrásných Rebeť pro vodu. Divil jsem se, vidě, jak ložené pytle aneb láhvice své vodou naplňovaly a pak na zádech domu nesly. Bože! myslel jsem u sebe: jak šťastná jest země, jejíž obhvatelé mají dosti dříví, z něhož sobě potřebné nádoby hotoviti mohou!

Přes skalnaté hory a voly a po hrozných cestách, kterých popsatí nelze, došli jsme obpoledne do jednoho údolí, ve kterém se nalézají vesnice Sauje a Hauarah. Dlouhé a dosti široké údolí toto sluje Mušhna a táhne se od poslední jmenované vesnice asi 2 hodiny cesty až k městu Sichemu; viděti v něm i vzdělaná pole, která aspoň poněkud připomínají teloucí řasy mlékem a medem zemi palestinskou. Krajina tato jest velepamátná pro věci, které se zde udály za časů arcioťce Saľuba a synů jeho.

Zeměť na konci údolí Mušhny leží na levo mezi horami Garizimem a Hebalem prastaré město Sichem a na pravo k východní straně přes údolí na hoře vesnice Salim (staré to Sáleu). Když se byl Jakob vrátil z Mesopotamie, přišel do Sáleu, města Sichemského, a bydlil při městě. I koupil díl pole, na kterémž byl rozbil stan, od synů Hemora otce Sichemova za sto beránků. A vyzdvih tu oltář, vzhlídal na něm nejvyššího Boha israelského (1. Mojš. 33, 18 až 20). Povíká se, že pole toto leží v údolí Mušhne mezi Sichemem a Salimem; viděli jsme je; slujeť až podnes u křesťanů „pole Jakubova“ (Jakobsfeld). O půl páté hodiny dojezdi
• jsme v témž údolí, jehož šířka dobré čtvrt hodiny obnáší, k památnému místu, na kterém se nachází „studně Jakubova“ (Jakobsbrunnen). Představ sobě, milý čtenáři, prostranství asi 60 mužských trojúhelníků, a tolikéž široké, na němž viděti zříceniny starých zdí. Stával zde před časem bez počty chrám a snad i klášter. Asi ve středě téhož prostranství nalézá se dosti hluboká studně, jejíž živou vodu, prýšící se z blízké hory Garizimu, s vrchu viděti lze. Jest to studně Jakubova. U této studnice měl Boží Spasitel památnou omu rozmluvu se Samaritánkou, což vypravuje sv. Jan takto :

„Přišel (Ježíš) k městu samaritému, kteráž slove Sichar*) vedle popluží,**) kteráž dal Jakob Jozefovi, synu svému. Byla pak tu studnice

*) Sichar, Sichem, nyní Naplús, o kterém brzo mluvíti budeme.

**) t. j. vedle pole či statku u Sichemu (1. Mojš. 48, 22).

Sakubowa. Protož ustanov na cestě Ježíš, posadil se tam na studnici. Bylo okolo šesté hodiny.**) Přišla žena Samaritánka vážit vody. Dt jí Ježíš: Dej mi piti. Nebo učennici jeho byli odešli do města (Sichem), aby nakoupili pokrmů. I řekla jemu žena ta Samaritánka: Kterak ty, jsa Žid, žádáš ode mne piti, ješto jsem žena Samaritánka? nebo neobcuješ Židé se Samaritány.***) Odpověděl Ježíš a řekl jí: Kdybys znala dar Boží a kdo jest ten, kterých praví tobě: Dej mi piti; ty bys snad byla prosila jeho, a dal by tobě vody živé.***) Dt jemu žena: Pane, ani nemáš, čím bys nawážíš a studnice jest hluboká; odkudž tedy máš vodu živou? Zbali jsi ty věštl nežli otec náš Sakub, kterých nám dal tu studnici a sám z ní pil i synové jeho i dobytě jeho? Odpověděl Ježíš a řekl jí: Každý, kdo pije z vody této, žjžniti bude opět, ale kdo se napije vody, kterouž já dám jemu, nebude žjžniti na věky; ale voda, kterouž já dám jemu, bude v něm studnicí vody skáající do života věčného. Dt jemu žena: Pane! dej mi té vody, abych nežjžnila, ani chodila sem vážit. Dt jí Ježíš: Jdi, zavolej svého muže a přijď sem. Odpověděla žena a řekla: Nemám muže. Dt jí Ježíš: Dobře řekla: nemám muže; neboť pět mužů jsi měla, a kterého nyní máš, není tvůj

*) t. j. o pravém posledni.

**) Židé se sstítli Samaritánův jako kacířů a nevrátel národu.

***) Mluvil Pán Ježíš ve smyslu duchovním a rozumí své sv. učení, ješto vede k životu věčnému; ale žena to rozuměla tělesně; myslíc pořád na vodu skutečnou, pramenitou.

muž: to jsi právě pověděla. Dí jemu žena: Pane vidím, že ty jsi prorok. Otcové naši klaněli se na této hoře*) a my (Židé) pravíte, že v Jerusalemě jest to místo, kdežto náleží se klaněti. Dí jí Ježíš: Ženo věť mi, že přichází hodina, kdyžto ani na této hoře, ani v Jerusalemě nebudete se klaněti Otci. My (Samaritáni) se klaníme, čemuž nevíte, my se klaníme, čemuž víme, neboť spasení ze Židů jest.***) A přichází hodina a nyníť jest, kdyžto praví ctitelé klaněti se budou Otci v duchu a v pravdě;****) nebo i Otec hledá těch, kteřížby se mu (tať) klaněli. Bůh jest duch a ti, kteříž se mu klanějí, v duchu a v pravdě mají se klaněti. Dí jemu žena: Víím že Mesiáš přijde, (kterýž slove Kristus); ten když přijde, oznámí nám všecko.†) Dí jí Ježíš: Já jsem (to), kterýž mluvím s tebou. . . . Teby nechala žena svého vědra a odešla do města††) a řekla těm

*) Žena Samaritánka uklázala při tom na vysokou horu Garizim, která se jenom několi set krolův západně od studnice Zafuborovy vypíná. Na též hoře konali Samaritáni, o kterých později obšírně mluviti budeme, služby Boží a trvdili, žeby na ní a nikoli na hoře Jerusalemské měly platně se konati, odvolávajíce se na 5. Mojš. 7. 12. — Měloť se za to, žeby tato rozepří, jako jiné mnohé v náboženství, jen nějaký budoucí prorok měl rozhodnouti, a proto ji žena přebložíla Pánu Ježíšovi, poznavšši, žeby více byl, než obyčejný člověk.

**) t. j. vasse bohoslužba nemá pravého směru a cíle. Že Židů má vyjítí Spasitel všeho světa, k čemuž Jerusalemská bohoslužba směřuje a připravuje.

***) t. j. pravou vnitřní, duchovní úctou a ne pouze zevnějšími obřady a hmotnými obětmi.

†) t. j. co se týká pravé pocty Boží.

††) Město Sichem, odkud tato žena byla, vzdáleno jest od studnice Zafuborovy západně aji dobré čtvrti hodiny cesty.

lidem: Pojďte a vizte člověka, kteráž mi pověděl svědco, co jsem koli činila; není-liž on Kristus? Tedy vyšli z města a ptíli se němu Z města pak toho mnozí ze Samaritánů uvěřili v něho pro řeč ženy, kteráž svědectví vyprávěla (klouc): Pověděl mi svědco, což jsem koli činila. Tedy řady ptíli Samaritáni k němu, prošli ho, aby tam zůstal. I pobýl tam dva dni. A mnohem jich více uvěřilo v něj pro řeč jeho. A ženy pravili: Již ne pro svou řeč věříme: neboť jsme sami slyšeli a víme, že tento jest pravě Spasitel světa“ (Jan 4, 5—26, 28—30, 39—42).

Několiť set let krotě se straně půlnoční od studnice Jakubovy viděti malou mešitu, ve které se nalezá hrob Jozefa, syna Jakubova. Že i Jakob sám, zemřev v Egyptě do Sichemu přenesen a tam pochován byl, čteme ve Skut. apost. (7, 15—16). „Vzal Mojžíš také kosti Jozefovy (z Egypta) s sebou, proto že byl (Jozef) přisahou zavázal syny Izraelské, řka: Navštívní vás Bůh, vynešte kosti mé odsud s sebou“ (2. Mojž. 13, 19 — 1. Mojž. 50, 24). Už sem tedy přinesli Izraelité z Egypta kosti Jozefovy a pochováli je vedle studnice a pole Jakubova (Jof. 24, 32). Bohužel, že tato vele-památná místa nepřináležejí katolíkům! Hrob Jozefův náleží Turkům; Tito nad ním vystavěli malou mešitu, do které žádný Křesťan vstoupiti nesmí. Studnici Jakubovu koupili rozkolní Řekové a nyní u ní kostel vystavěti. Pomobliť se u této památné studnice, opustili jsme úbočí Muthnu a jeli jsme, obrátivše se k stra-

ně západní, do jiného údolí, které místem sotva pět minut cesty široké jest. Hned na začátku jeho vypínají se na pravo i na levo dvě velmi vysoké, skalnaté a pískré hory, které jako obrovští strážníci nad údolím bdi. Věrociwffe do toho údolí máme na levo (t. straně jižní) horu Garizim, 2500 stěwicův vysokou a jí hned na proti (t. straně severní) horu Hebal, 2560 stěw. vysokou. Glusno jest, abychom se s oběma poněkud seznámili.

Weda Mojžíš lid israelští z Egypta do zaslíbené země, a napomínaje ho k zachovávání zálo-
na Božího, pravil k němu: „Když pak uvede tebe Hospodin Bůh twůj do země, do kteréž jdeš, abys w ní bydlil, položíš požehnání na hoře Garizim a zlořečení na hoře Hebal.“ (5. Mojž. 11, 29.)
Když byli Israelité pod Josuem do země chana-
nejské přišli, postavil se lid z pokolení: Simeon, Lewi, Jůda, Isachar, Jozef a Benjamin na hoře Garizim, a lid z pokolení: Ruben, Gad a Aser, Zabulon, Dan a Neftalim na hoře Hebal. I mluvili lewitové a řekli ke všem mužům israel-
ským vysokým hlasem: Zlořečení člověku, kte-
rýž dělá rytinu a slitinu, ohavnost Hospodinu, dílo rukou temelských a postaví ji ve sřechtě. *)
I odpověděl všecken lid: Amen. Zlořečení, kte-
rýž nectí otce svého a matky. I řekl všecken lid: Amen. Zlořečení, kterýž přenášá mezníky bližního svého. I řekl všickteri lid: Amen . . .
Zlořečení, kdožby tajně zabil bližního svého. I

*) t. j. který obrátiv se k modloslužebnosti bůžky sobě dělá a je cti.

tehl weßleren lid: Amen. Zlořečený, kdož béte
 bary, aby zabil duši křve newinné. I tehl we-
 ßleren lid: Amen. Tato a mnohá jiná příká-
 zání Boží potvrdil sám lid israelský u hor Ga-
 rizim a Sebal a zlořečil tomu, kterýmž je pře-
 stoupil, kta: Zlořečený, kdož nezůstává w řečech
 zákona tohoto, aniž jich w skutku plní. I tehl
 weßleren lid: Amen“ (5. Mojš. 27, 12—26).
 A poněwadž Josue lidu israelskému zde žehnal a
 jemu wssedla slowa zákona, požehnání i zlořeče-
 ní, i wssedlo, což psáno bylo w knize zákona četl
 (Josue 8, 33—34); nazýwali na památku to-
 ho horu Garizim „horou požehnání“, a horu
 Sebal „horou zlořečení.“ S wřchu horu Gari-
 zimu měl Joatham k obywatelům Sichemským řeč,
 w které jim podobenstwím dokázal, že nedobře
 jednali, wywoliwšše sobě Abimelecha za krále
 (Soude. 9, 7). Samaritáni sobě wystawili na
 hoře Garizimu chrám na způsob chrámu Jerusa-
 lémského a konali w něm bohosslužbu (Jos. Antiq.
 XIII. 8, 2). Když ale král syrský, Antiochus
 Epifanes, židů k modlosslužebnosti přiwésti chtěl,
 žábadli ho Samaritáni o dovolení, by chrám ten-
 to zasvětiti směli pohanskému Bohu, jehož jméno
 bylo „Zeus Hellenius,“ což se jim také dowa-
 lilo (Jos. Antiq. XII. 5, 5). W druhé knize
 Machabešw (6, 1—2) čteme o tom takto: „Po
 nemnohém pať času poslal král starce jednoho
 antiochenského, kterýmž nutil židů, odstoupiti od
 zákonů otcowských a božích, a také, aby posswor-
 nil chrámu, kterýmž byl w Jerusalemě a nazwal
 (jej chrámem) Jupitera Olympského a ten w
 Garizim aby (nazwal), jakož byli ti, kteříž bydleli

na tom místě, chrámem Jupitera Hostinského.*) Ze chrámu tohoto viděti ještě několik zřícenin, které slují: El-Ruleh (petvnost).

Něco gláslitního má památná hora Garizim, totižto — mnoho živé vody. Prýštlí se z ní celé potoky, které tekouce z většší části le straně západní, v dosti silnou řeku Nahr Jalil aneb Kanah (řeka tttinová, Rahrsluß) pod městem Sichemem se spojují. Řeka ta teče potom přes rovinu Sáronskou a vtěká do stredoziemního moře. Z v tomto ohledu může Garizim až podnes slouti „hora požehnaní,“ kdežto hora Hebal, nevydávajíc žádné vody, jmeno „hora zlořečení“ všítm právem zasluhuje. Když Izraelité leželi u hory Garizimu, nalezali se ovšem „v zemi vod a potoků“ (5. Mojš. 10, 7). A Pán Jezíš rozmlouvaje se ženou Samaritánkou u studnice Jakubovy a u paty hory Garizimu, použil podobensství o vodě (Jan 4, 16). Dřusil jsem živou vodu z hory Garizimu tekoucí; jestli to voda čerstvá a dobrá. Památné hory Garizim a Hebal stojí ostatně jedna u druhé tak blízko, žeby loule z púšťky vystřelená s jedné hory na druhou snadno doletěla. Majíce požehnaní (Garizim) na levo, a zlořečení (Hebal) na pravo, dojeli jsme úzkým údolím, v němž se nalézá olivových lescůk, asi za čtvrt hodiny do města Sichemu; bylo půl šesté hodiny na večer. Dřtve,

*) Samaritáni povstali z pohanův a židův, přišli z ciziny a byli na hoře Garizimu pohořitim. Jupiter (řecky Zeus) byl nejen co bůh Olympu či nebes, ale i co ochránce cizích příchozích ctivan. Slovo: „Hellenius“ významená tolik co: řecký.

nežli jsme do města dojeli, napomínal nás dragoman Matěj, abychom co nejvíce pospolu se drželi, ješto prý turečtí obyvatele města toho křesťanům nepřítelny jsou. Pozoroval jsem sám, že tomu skutečně tak jest. Zeli s námi ob studnice Salubowy tti podle zdání bohatí Turci na rožborných arabských koních do města. Dívají se na nás ušatověně jakýmsi podezřivým okem, ve kterém jsem záměrně přátelských neznamenal. Wübec pozorovati jest, že obyvatele města Sichenmu, zattvorzeli to fanatictí Turci, křesťanům nepřítelny jsou. Pochází to, jak se zdá, obtud, že w městě snad ani jeden křesťan nepřebývá a wübec málo křesťanů tam přichází, ldežto Turci jerusalémsktí křesťanům již přivýkli. Zeli jsme štedem města hlavní ulici, která ale tak úzká jest, že sotwa tti krotky w šstí má. Město jest, jako orientální město wübec, nečisté a wypadá, jako kdyby w něm jen sami Židé přebývali; jak se zdá, webe znamenitých obchod; neboť téměř každá dům má skladiště aneb krám s nějakým zbožím. Nejvíce se ale prodává tabák; wida tak mnoho krámů na tabák, myslel jsem ale u sebe: Turci nepečují snad tak mnoho o jídlo a o pítí, jak o to, co budou kouřiti; nedá se však také upřítí, že mají rožborný tabák. Poctiví řemeslníci evropští mohli by se od svých páni kolegů asiatských čemus dobrému přiučiti, totižto, že řemesl pracovati může i bez trojnožky a bez řemeslnické dílny. Řemeslníci sichemsktí sedávají na ulici, majíce nohy přes ktlž pod sebou a pracují — až radost na ně se dívati. Řemáři sichemsktí mají zase své řemáreně blíže bran města, dílem proto, aby ušatověně řemá-

ním ušší spoluobywatelů svých nemučili, dleem aby cestující věděl, kde jich hledati má. Jako italské město Brescia, má i asiatské město Sidhem mnoho dobré vody, která z horů Garizim vyčází a silným potokem strže město se wall. Asi u prostřed města viděti zříceniny starého křesťanstvého chrámu, který v gotickém slohu vystaven byl a jenž bez pochyby z oné doby pochází, když křesťanství králové v Palestině panovali. Na portálu téhož chrámu lze až podnes viděti čtyry velmi krásné mramorové sloupy. Město Sidhem bylo také sídlem katolického biskupa; byl tam biskupem i sv. Justin, který r. 167 po Chr. v Římě mučennickou smrtí zemřel. Nynější město Sidhem počítá asi 10.000 Muhamedanů a 150 Samaritanů. Místodržitel města (Kaimakam) a okresu jeho (passalik) má zde dosti pěkný palác; pod Kaimakam-em stojí představení menších měst a vesnic, tak zvaní sseikowé; onen jest ale zase podroben passowi jerusalémskému.

Přejeli jsme šťastně město, před kterým náš dragoman Matěj stany rozbiti dal; neboť jsme zde měli přenocovati. Sotva jsme v libém olivovém lesíčku s koňů slezli, hle! již k nám došlo z města asi 20 malomocných, kteří šeptajíce své: Chawadssa! Chawadssa! (pane! pane!) a: Baššiš! Baššiš! nás o nějaký peněžitý dar prosili. Matěj musil tyto dotravé libi odháněti; oni ale opět přišli. Malomocenství jest velmi náložlivá a nezhojitelná nemoc; protož jsem se uhlíbal každému z nich a myslil jsem u sebe: „Nedothkej se mne“ (noli me tangere)! Nepotřebuji čtenářům vypravovati, jak velmi si stěžovaly kosti

mé, když jsem po jízdě celého dne s loně slezl, chtěje sobě poněkud uleviti. Mezi tím, co kuchař pro nás jístlo vaří, můžeme se seznámiti se starou historií města Sichemu.

Nejstarší města, která v Evropě máme, jsou: Patavium (Padua v Itálii), založené r. 1184 před Christem, Řím v r. 753 p. Christem a Mediolan asi r. 640 před Christem. Město Sichem jest však o mnoho starší; neboť může v pravdě o sobě říci, že „vidělo Abraháma.“ Není snad také města, kterých mělo tak mnoho jmen, jak jich má Sichem; jmenujete se: Sichem, Sichim, Sichar, Neapolis, Naplus, Nablus.

Když Abram z Uru chaldejských přišel do země chananejské, kterouž mu Hospodin byl přislíbil, prošel tu zemí až k místu Sichemu (1. Mojš. 12, 6). Arwamou pomstu vzali synové Jakubovi nad obyvatelem města Sichemu, protože jejich sestře Dině od Sichema,^{*)} syna Hemora Hervejského, knížete země té, násilí učiněno bylo (1. Mojš. kap. 34). Pod terebintem, kteráž byl za městem Sichemem, zakopal Jakub kříž cizí bůžky a náussnice, kteréž byl lid jeho z Mesopotamie s sebou přinesl (1. Mojš. 35, 4).** V krajině Sichemské pásl bratři Jozefovi stáda, a tam také bratra svého prodali za dwanáct štíbrných kupcům ismaelitským, kteříž jej vedli do Egypta (1. Mojš. kap. 37). Meze

*) Zdá se, že od tohoto Sichema město své jméno obdrželo.

**) Jakub měl tím lid svůj od modloslužby zachovati. Náussnice byly bohům pohanickým zasvěceny, pověra pak držela je za prostředek proti čarům.

požolent Manasejova a požolent Vserova byly u Machmethath, která byla proti Sichemu (Jof. 17, 7). Mezi šest měst útočistných, do kterých každý, jenž člověka neměda zabil, utéci mohl a kdež bydliti směl, až by před soudem příčinu svého skutku oznámil, patřilo také město Sichem (Jof. 20, 7)*). Mezi městy, která dána byla synům Lewi, bylo také město Sichem s předměstím swým na hoře Efraimu (Jof. 21, 21). U Sichemu shromáždil Jofue rošeda požolent israelská a připomínal jim dobrodint Božská; tam také lid sliboval, že Bohu sloužiti bude. (Jof. kap. 24); v okolí města Sichemu byli také Jofue a kněz Eleazar pochováni (tamtéž). Také ukrutností tyrana Abimelech obywatelům Sichemským činil, vypravuje obšírně kniha Soudců (v 9. kap). Uprostřed města byla věže vysoká, na kterouž byli utekli muži spolu i ženy i rošeda knížata města, zavěroffe co nejperoněji dvéře, a na stěse věže stojíce za zábradlí. U přistoupiv Abimelech k věži bojoval silně a přiblíživ se ke dvéřím snažil se oheň podložiti. U hle jedna žena úlomek žernový**) s vrchu hodivšši, udeřila Abimelecha v hlavu a prorazila mu ji až do mozku; kterhž rychle zavolal oděuce svého a řekl k němu: Vytrhni meč svůj a zabi mne: aby suad nebylo praveno, že od ženy zabit jsem.***) Kterhž naplniv rozkaz, za-

*) Města tato byla: Gedes (Kedes) v Galilee na hoře Neftalimu, Sichem na hoře Efraimu, Kariatharbe (Hebron) na hoře Júda, a za Jordánem: Bosor, Rámoth a Gailon (Jof. 20, 7—8.)

**) t. j. kus žernovu či mlýnského kamene.

***) Považoval to ukrutník tento za hanbu, od ženy zabít býti.

bil jej. — Do Sichemu přišel Roboam a byl tam za krále ob lidu ustanoven; on také toto město rozdělal a bydlil tam (3. Král. 12, 1—25 a 2. Paral. 10, 1). Prorok Oseáš obviňuje kněží a správce izraelské z neptřiladného života a modlářství a praví: „Jako požeradlo mužů lotrovských, účastníci kněží, zabíjejících na cestě jdoucí ze Sichemu, neb nešťastnost spáchali (Oseáš 6, 9).“ Do města Sichemu přišel také Pán Ježíš a lágal tam dva dni (Jan 4, 43).**) —

Za času Římanův slulo toto město Neapolis (nové město), z čehož povstalo jméno: Nepluss aneb Nablus. Za času tažení křižáckých vybojoval Tankred město toto a okolí jeho a povídá se, že r. 1120 držel se v Sichemu koncert, kterému i Balduin, král jerusalémský, přítomen byl.

Byl to šest hodin na večer, když jsme odpočívali u města Sichemu, které v úzkém údolí mezi horami Garizimem a Hebalem jako zaklíněné leží. Hle! tu se vyštěklilo v městě z děla, načež následoval náramný křik snad všech 10,000 obyvatelův najednou. Byl to křik, že údolí se otkásalo. A co to mělo znamenati?

*) Podle sv. Jeronyma přepádali a olupovali modloslužební kněží pouťníky, kteří ze Sichemu do Jerusaléma putovali, dílem aby se nad nimi pro hanění zlateho telete pomstili, dílem také, aby je od pouti zdržovali.

**) Sv. Jan nazývá toto město Sichari možno, že za jeho času tak slulo. Židé měli Samaritány, jak hned uslyšíme, ve velké nenávisti a drželi je za modloslužebníky; protož snad potupně proměnili jméno města Sichemu v Sichar aneb Sichar, což v řeči hebrejské vyjadřuje něco takového „lež.“

Opět uplynul jeden den postního měsíce Ramathanu, a Turci jevili tímto křikem radost, že již přišla večerní hodina, ve kteréž jim jísti dovoleno. Pravil jsem již, že po celý ten měsíc laždobenně jen ob 6. hodiny večerní, až do šesté hod. ranní jísti smějí. Pro chudobného Turka, který sobě ve dne práci chléb svůj vydělávati musí, jest takový půst ovšem dosti obtížný; bohatí Turci vědí sobě ale ovšem pomoci; oni totiž ve dne spávají, obracujíce způsobem tímto den v noc a naopak (diem verterunt in noctem). Spícímu jest snadno, nic nejísti a tak půst svědomitě zachovati. Byli-li Turci Síchemští rádi, že se přiblížila noc, ve které jísti smějí, radoval jsem se neméně i já, že noc se přiblížila. Položil jsem se pod stanem na lože, spal jsem jako pravý Jonáš ve spaní tvrdém (sopore gravi. Jonáš 1, 5). —

Kapitola dwanáctá.

Samaritáni. Krásné zahrady u Sichemu. Město Samari. Krátká historie království israelitého. Smrt sv. Jana Křtitele a zřícení chrámu jeho. Dramatické sloupy. Simon čarodějník. Jak jsem se v potoku mohl utopiti. Vesnice Bochra. Pohled na hory libánské. Hermon. Stromy cedrové. Damassck. Naudaunie.

Dne 7. března, když byla již rozessla hvězda ranní (jam lucis orto sidere), vstali jsme a odebrali jsme se do města, navštívit synagogu čili sbornici Samaritánův. Uviděl nás tam sám Matěj jakýmisi zadními ulicemi, nad jejichžto krásou a čistotou bys se pohoršil. Ležel by v nich koster zcplých welbloudův, oslův, psův a koček. Matěj se vyhlíbal hlavním ulicím, poněvadž se obával, žeby nás fanatictí Turci pohanili aneb nám ublížili. Synagoga ta jest malá, bídná a nečistá stavění, v němžto Židé Samaritánští chovají hlavní posvátnost t. j. knihu Pentateuch (pět knih Mojžíšových), psanou na bělpuchu (pergamenu). Je skvěle stříbrem ozdobená vytáhl rabbi čili rabín (mistr) knihu tuto, jenž zaobalena byla ve mnohem hedbávě, a ukazoval nám ji. Samaritáni tvrdí o ní, že pochází od Abisua, syna Pinchas-ova, syna Eleazar-ova, který přijí ji z Bablylonu s sebou přinesl. Zisté jest, že kniha

tato prastará jest, a že abeceda Samaritánům, kterou jsem si odepřel, od abecedy Židům velmi se liší. Zde bude snad na místě, promluvíti něco obšírněji o Samaritánech.

Samaritáni sluli vlastně obyvatelé onoho dílu aneb provincie sw. země, která se jmenovala Samaria a jejíž hlavní město, o kterém brzo mluviti budeme, též Samaria (Samari) slulo. Byltě to lid míchaný, skládající se ze Židům a z pohanům, jež byl Salmanasar, král asyrský do této krajiny uvevl. Ve čtvrté knize králům (17, 24) čteme o tom takto: „Přivevl pať král asyrský lidi z Bablylona, a z Ruthy, a z Awah, a z Emath, a z Sefarwaim: a osadil je w městech samaršských místo synů israelských, kteříž opanovali Samari, a bydlili w městech jejich.“ Ale tito do Samari uvezení cizí národové podrželi modloslužbu svou a postavili sobě na wšostech chrámů a bůžků své. Tak sobě udělali muži bablylonští modlu Sochothbenoth, muži kutejští modlu Nergel a muži z Emathu modlu Asima. Sewejští pať udělali modly Nebahaz a Tharthar. Ti pať, kteříž byli ze Sefarwaimu, pálii syny své ohněm, Abramelechowi a Anamelechowi, bohům Sefarwaimským“ (4. král. 17, 30—31). Tento sem přivedený lid cizích pohanůů smísil se s částí tu ještě pozůstalého lidu israelského a přejal pať od něho i zákon Mojžíšům. Z těchto smíšenců powstal lid samaritánský aneb Samaritáni, kteřížto byli od Židů prawověsticích nenáviděni, protože ctili Hospodina (podle zákona Mojžíšowa), sloužíce zároveň bohům svým wedle obvyčeje národů, ze kterýchž přivedeni byli

do Samatí (4. král. 17, 33 a 41). Wtra Samaritánůw byla tedy míchanice pohanstwa a židowstwa. Josiáš, král jůdský, wynasnažował se sice, aby nejenom we své zemi, nýbrž i w Samatsku wtru a úctu jediné prawého Boha zawedl, a pomazbudil Samaritány k tomu, že chrám Jerusalemský nawštěwowali; ale činili to jen až do jeho smrti (4. král. 23). Když byl král Eyrus r. 535 před Christem Židy ze zajeti babylonského do wlasti jejich propustil a jim chrám Jerusalemský opět wystawěti domolil, chtěli i Samaritáni s nimi stawěti, twrdíce, že i oni jsou prawými ctiteli Hospodina; Židé ale k tomu neswolili, prawíce že Samaritáni jsou modloslužebníky (1. Esdr. 4, 1 et seq.). Odtud wzalo půwod svůj nepřátelstwt mezi Židy a Samaritány a dosáhlo nejwyššího stupně, když asi r. 408 před Christem Saneballat, perský satrap (místodržitel) w Samatsku, za dowolením krále svého Samaritánům na hoře Garizimu zwoláwně chrám wystawěl a kněžstwo při něm ustanowil. Zdá se wšak, že Samaritáni i později modloslužebnosti se neodřekli; neboť když asi r. 167 před Christem král syrský Antiochus Epifanes Židy pronásledował a je k modloslužbě nutil, zaswětili Samaritáni chrám svůj na hoře Garizimu pohanstému bohu, zwanému „Zeus Helenios.“ Jan Hyrkan wybojował r. 129 před Christem město Sichem a zbořil také chrám samaritánský na hoře Garizimu (Jos. antiq. XIII. 9, 1). Hora Garizim zůstala ale přebce a jest až podnes Samaritánům „swatou horou“ a místem, kde prý přebewšlím Bohu klaněti se sluší.

Jako Muzulmané obracejí tvář svou, modlitce
 se, vždy se straně východní (kde město Mekka
 leží), obracejí se i Samaritáni při modlitbě k
 hoře Garizimu. Čtyřkráte za rok vystupují na
 horu tuto a konávají tam bohoslužbu svoji.
 Židé a Samaritáni pronásledovali se vzájemně
 s velikou nenávistí. R. 14. po Christu volou-
 dilo se několik Samaritánů do chrámu jerusa-
 lémského, a naházeli do něho umrlčích kostí, čímž
 Židům tuto jejich první svatyni zneuctili a po-
 sstornili; učinili to za tím úmyslem, aby Židé
 více do chrámu nechodili (Jos. antiq. XVIII,
 2, 2). Ale i Židé čínvali Samaritánům osse-
 líké příkoří. Veliká nenávist tato trvala mezi
 nimi i za časů Pána Ježíše; a Spasitel musil
 míti důležitou příčinu, že učenníkům svým pra-
 vil: „Na cestu pohanů nechodte a do měst Sa-
 matských nepocházejte“ (Mat. 10, 5). Samaritáni
 nepřijímali to pohostinství Žida, aniž Židé Sa-
 maritána; neměl mezi sebou žádného obcování.
 Stalo se jednoho dne, že Pán Ježíš šel do Je-
 rusaléma. I poslal posly před obličejem svým,
 a oni jdouce všli do města samaritánského, aby
 mu připravili (hospodu). A nepřijali ho (Sa-
 maritáni), protože jeho obličej byl obrácen k jitu
 do Jerusaléma. I rozhorklil se nad tím Jakub
 a Jan a řekli: Pane! chceš-li, ať bíme, aby oheň
 sestoupil s nebe a spálil je? (Luk. 9, 52—54).
 A to podobenství, které vypravoval Spasitel o
 člověku, jenž byl na cestě mezi Jerusálemem a
 Jerichem mezi lotry pabl a od nich raněn byl,
 dokládá též Boží Spasitel, že milosrdný člověk,
 který nešťastného se ujal, byl Samaritán (Luk.

10, 33) t. j. jinowěrec, řádk, ba i nepřítel toho, kterému pomohl; za kteroužto ptičinou dobrý skutek jeho měl tím větší cenu. Ona žena Samaritánka, se kteroužto Pán Ježíš, sedě u studnice Jakubovy, rozmlouval, divila se tomu, že iſa Židem, žádá, aby mu dal a píti. „Řeklať ty, iſa Žid, žádáš ode mne píti, ježto jsem žena Samaritánka? nebo neobcuji Židé se Samaritány“ (Jan 4, 9). Samaritáni, jenž za času Ježíſſe Chriſta w městě Sichemu přebýwali, byli pohostinnější, nežli obywatelé ſworchu zmíněného ſamarſkého města; neboť „proſili ho (Ježíſſe), aby tam zůſtal. I pobýl tam dva dni“ (Jan 4, 40). Židé neznali horſſího a potupnějšího jména, nade jméno „Samaritán.“ Když jim Pán Ježíš pravil: Jeſtliže pravdu mluvíte, proč mi newěſtíte? odpowěděli mu: Zdalíž my dobře nepravíme, že ty jſi Samaritán a zlého ducha máš? (Jan 8, 46—48). Mnohým krajinám ſamarſkým ſázalo ſe ſw. ewangelium (Skutk. apoſt. 8, 25).

Nynější Samaritáni (a těch jeſt w Sichemu asi 130) uznávají jen Pentateuch za píſmo ſwaté; přijímají ale také knihu Joſueovu w 47 kapitolách,*) kroniku, která jde od Adama až k r. 898 turecké Hebray, a mají také jalouſi knihu žalmů a hymnůw. Zdá ſe, že Turci Sichemſſti Samaritány tyto jen z miſoſrdenſtwa trpějí. —

Nawrátivſſe ſe ze ſynagogy Samaritánůw, našli ſme koně ſwé oſedlané a wſecko k odjetí připravené. Bylo půl ſedmé hodiny, když

*) Kniha Joſueowa má w naſſi Bibli jen 24 kapitol.

jsme se opět vybalili na cestu. Od města Sichen-
nu, ležícího asi 1000 stěpců nad hlabinou
mořskou, sestoupili jsme do údolí velmi hlubo-
kého, jehožto středem teče dosti silná řeka, mají-
cí, jak jsem pravil, prameny své v památné
hoře Garizimu. V témž údolí mají Sichenští
zahrady svoje; jsou to zahrady, nade kterými
srdce radostí plesati musí. Stromy olivové, fi-
kové, pomorančové, uopal-ové (cactus) a jiné
právě květy a vybávaly líbeznu vůni. Tekoucí
voda, zelené louky a množství rozličných ptá-
ků,*) jenž ustavičným zpěvem Pánu Bohu
chválu vzdávali — to vše naplňovalo srdce
mé velikou radostí. Bylo teprve sedmého bře-
zna, a — hle! zde byl již máj; zde již plesala
a ukazovala se celá příroda v jarní radosti.
Myšlel jsem u sebe:

Máj se vrací, jabloni květe,
Máj se zelená;
Zvučí květy potok vroubí,
Slavíček zpívá;
Mateřídouška po mezech
Libě zavání,
Vškol radost jarní věje,
Vškol plesání. (Šnaidr).

Jako toto překrásné a velmi úrodné údolí
u Sichen, musila před časy vypadati celá ze-
mě Chananejská, o které písmo sv. na mnohých

*) Z větších částí byli mi tito lesní zpěváci neznámi; ale
viděl a slyšel jsem mezi nimi také kráje své, totižto
— mnoho losův (turdus merula), jejichžto srdcemně-
mu zpěvu velmi rád naslouchávám.

místech tvrdí, že to byla země „tekoucí mlékem a medem“ (2. Mojš. 3, 17).*) Údolí toto jest pravý ráj a mám za to, žeby v něm i János Šibirou s Mojžíšem byl se smítil. Zeli jsme tímto údolím asi dvě hodiny a viděli jsme na jeho jižní straně jen dvě vesnice: Betibu a Beitwasan. Opustivše pak toto rajské údolí, dali jsme se do hor na pravo a dojeli jsme okolo beráté hodiny do starého města Samař. Představ sobě, milý čtenáři, vysokou horu, kolem do kola hlubokým údolím obehnanou; na též hoře stojí velmi bídná, asi 40 císařských chýžek čítající vesnice, a tato vesnice jest — staré, znamenité město Samař. Dříve nežli do tohoto hlavního města království israelského dojedeme a znamenitosti jeho popisovati počneme, slušná jest, abychom se s historií téhož království poněkud seznámili.

Jestliž známo, že po smrti Šalomounově království židovské se rozdělilo. Pokolent Benjaminovo a Jüdovo přidrželo se krále Roboam-a, syna Šalomounova, a tvořilo království jübské, s hlavním městem Jerusalemem; ostatní pokolent vyvolily sobě za krále Jeroboama, syna Nábatorva, který byl před králem Šalomounem do Egypta utekl a odtud se opět navrátil. Tak povstalo království israelské s hlavním městem Samařm.

První král israelský byl Jeroboam, téhož jména první; král tento panoval 22 let (3. král.

*) Viz také: 2. Mojš. 13, 5—33, 3 — 3. Mojš. 20, 24 až 4. Mojš. 13, 28 — 14, 8—16, 13, 14 — 5. Mojš. 6, 3—8, 8—11, 9 — 26, 9. 15—27, 3 — 31, 20 — 32, 5, 6 — Ezech. 20, 6—15. Jerem. 11, 25 a jinde.

14, 20) a bydlil v městě Sichemu (tamtéž 12. 25.) Za jeho modloslužebnosti trestal ho Bůh rozličným způsobem. Když v Bethelu zlatému teleti obětoval, uschla mu ruka u oltáře, aniž jí mohl přitáhnouti zase k sobě (3. král. 13, 4) a syn jeho Abia umřel (3. král. 17, 14). Král Jeroboam umřel asi r. 959 před Christem. Naň následoval v králování syn jeho Nábab, který panoval jen dvě leta (3. král. 15, 25), načež od polního vůdce svého Baasy zavražděn byl. To se stalo asi 957 let před Christem. Tento Baasa stal se králem a panoval nad Izraelem 24 let (3. král. 15, 33) v městě Tcherse.*) Baasa (aneb Baasa) byl modloslužebník jako dva předchůdcomé jeho; pobil vsedcen dům Jeroboamův a nepozůstavil ani jedné živé duše semene Jeroboamova (3. král. 15, 29).** Baasa se pustil do vojny s Usou, králem judským, a následkem války té musil část země své odstoupiti Syrským, kteříž ve válce té také byli účastníky měli. Baasa umřel asi 933 let před Christem. Nástupce a syn jeho Ela (3. král. 16, 8) panoval v Tcherse jen dvě leta, a byl modloslužebníkem jako otec jeho; byl od svého polního vojenského vůdce Simri-a (aneb Zambri-a) zavražděn. To se stalo 931 let před Christem. Zambri panoval jen — 7 dní v Tcherse (3. král. 16, 15) a vzal bídný konec. Povstal proti němu Amri (aneb Dimri), kůň

*) Bez pochyby Tcherza (nynější Thalusah) město severně od Sichemu a východně od Samail ležící.

**) Prorok Ahiaš v Elsu předpověděl Jeroboamovi, že rod jeho zcela vyhlazen bude (3. král. 14, 10).

vojška a oblehl s vojskem Thersu. Wida pať Zambri, že má město dobyto býti, wšel na palác a zapálil se s domem královským i umřel (3. král. 16, 17—18). Amri panował nad Izraelem 12 let (3. král. 16, 23). Už potud bydleli králové israelští w městě Therse aneb Thirze. Král Amri koupil od jistého Somer-a horu w pokolení Efraimowu ležící a Someron zwanou. Na též hoře wystawěl město Someria (z čehož powstalo jméno: Samaria). Tak se stala Samaria hlavním městem království israelského a státním místem králůw. Zemřel král Amri asi 919 let před Christem. Syn jeho Achab panował 22 let (3. král. 16, 29). Achab bydlel již we městě Samari aneb Samarii. Již předchůdcomé jeho byli modloslužebníky a činili zlé věci; ale Achab, syn Amri, činil zlé před obličejem Hospodinovým uade wšedň, kteříž byli před ním, aniž bylo dosti jemu, že chobil we hříchách Jeroboama,*) syna Nábatorwa; ale ještě pojal manželku Jezabelu, dceru Ethbaale-a, krále Sidonského. Wystawěl w Samari chrám a oltář (bázkowi) Bálowi a činil wšedň zlé před Hospodinem. Achab musil býti w pravdě nejhorším mezi králi israelšými; neboť prawí o něm písmo sw., že popouzel Hospodina, Boha israelského (t. trestu) uade wšedň krále israelské, kteříž byli před ním (3. král. 16, 33). Ale Bůh trestal ho a bezbožnou manželku jeho Jezabelu straffným způsobem. Poslal na zem jeho

*) Prvněho to krále israelského, swrchu již zmíněného.

weliké sucho, drahotu a hlad*), a wojnu s Benabadem králem syrským. K Achabovi králi poslán byl prorok Eliáš, aby ho napomínal a jemu tresty Boží oznámil. Umřel král Achab, obrátiv se k Bohu a činiv pokání asi 897 let před Christem. Ochoziáš (aneb Achasja), syn a nástupce krále Achaba, byl králem israelským dvě leta (3. král. 22, 52). Z tohoto krále napomínali proroci Eliáš a Eliseus. Když Benabad, král syrský, opět Israelské přepadl a s wojskem svým Samari oblehl, panował tam tať veliký hlad, že hlavu oslowou prodávali za osmdesáte štikbrných, a čtvrtý díl (míry) Ráb trusu holubého za pět štikbrných (4. král. 6, 25). Tehdáž se to stalo, že král israelský šel po ždi a jedna žena wolala k němu křouc: Spomoz mi Pane králi! Kterýžto řekl: Nepomáhá tobě Hospodin, obkudž já mohu tobě pomoci? Z wyprawowala tato žena králi, že uwatila syna svého a snědla (4. král. 6, 29). Nástupce Ochoziášův byl Zoram, který kralował nad Israelem w Samari 12 let (4. král. 3, 1); umřel 883 let před Christem. Jehu, syn Zozafata, syna Namfi, kralował 28 let (4. král. 10, 36). Zoachaz, syn Jehu, kralował nad Israelem w Samari sedmnácte let (4. král. 13, 1) a umřel 838 let před Christem. Zoaz, syn Zoachazův, byl králem 16 let (4. král. 13, 10) a umřel 822 let před Christem. Za časů panování tohoto krále umřel prorok Eliseus (tamtéž 13, 20). Zikráte zwltěžil Zoaz nad Benabadem, králem syrským, a wzał mu mě-

*) W zákoně novém čteme, že toto dlouhé sucho trwalo tři leta a šest měsíců (Luk. 4, 25. Mat. 5, 17.)

sta israelští; porazil také v bitvě u města Bethsamesu*) Amasíasse, krále jübského, od kterého bez přičiny i vojně popuzen byl (4. král 14, 8—12.) Po Joazovi následoval v království syn jeho Zeroboam druhý, a byl králem israelským 41 let (4. král. 14, 23). Po smrti tohoto krále (umřel 781 let před Christem) panovaly v království israelském veliké rozbroje a nepokoje, tak že teprve po jedenácti letech vládu nastoupil král Zachariáš (aneb Sacharja), kterýž královal jenom šest měsíců (4. král. 15, 8). Spíkl se proti němu Sellum, syn Zabesův, ubíjel ho zjevně i zabil ho a královal místo něho. Sellum byl ale králem jen — jeden měsíc (4. král. 15, 13); neboť přitáhl Manahem, syn Gadi z Efersy, a přišel do Samari, porazil Selluma, syna Zabesova v Samari a zabil ho a královal místo něho. Království jeho trvalo deset let (4. král. 15, 17). Aby měl pokoj s Fulem, králem assyrským, uložil Manahem libu svému velikou daň (paděšáte lotů stříbra na jednoho každého), kterou krále assyrského upokojil. Královal Manahem od 770 až 760 let před Christem. Jeho syn Faceja (aneb Phešachja) panoval jen dvě leta (4. král. 15, 23). Spíkl se proti němu Facee (Phešach), syn Romeliův, vůdce jeho, a zabil ho v Samari na věži domu královského a královal místo něho. Facee byl 20 let králem israelským (4. král. 15, 27), a byl od

*) Město Bethsames (Bethsames = město sluneční) leželo v pokolení Jüdově několik mil západně od Jerusalema; jeho zříceniny „Ain Semš“ zvané nalezi cestující v údolí Wady Surar (Robinson III. 224).

Dsee-a, syna Ely, w Samatě zavražděn. Dsee panował 9 let nad Izraelem (4. král. 17, 1). Na krále tohoto přitáhl Salmanasar, král asyrský, s velikým wojskem, dobyl po třiletém obležení města Samatě, zavedl lid do zajetí a udělal konec království izraelskému. To se stalo r. 3444 od stvoření světa aneb 721 let před narozením Christa Ježíše. Od toho času přestal rozdíel mezi královstvím židským a izraelským a bylo jen království hebrejské aneb Žida.*) Skoro všichni tito králové izraelské, jenž w Samatě panovali, kdes i pochováni byli, byli více méně modloslužebníky. Skoro o každém z nich praví písmo sv: „A činil zlé před Hospodinem a následoval hříchů Jeroboama, syna Nábátowa, kterých přiměl ku hřešnění Izraele a neuchýlil se od nich.“

Seznámiwše se poněkud s historií králůw izraelských, pohledněme nyní na některé hlavní a sblbné město jejich — na Samatě. Widělf jsem mnohá zbořená města**), jejichžto velikolepé zříceniny (divadla, paláce atd.) wybáwají až podobu svědectwí o bývalé kráse, velikosti a nádhernosti jejich; ale žádné mne takowou truchlivosť nenaplnilo, jako královské město — Samatě. Pohlédnuw na zříceniny města tohoto, porozuměl jsem hroztím slovům proroka Isaiáše: „Běda

*) W království židském panovali ještě následující králové: Hiskia 23 let (4. král. 18, 2—10) od r. 721 až 698 před Christem. Manasse 55 let (4. král. 21, 1), Amon 2 leta (4. král. 21, 19), Josia 31 let (4. král. 22, 1), Joachaz 3 měsíce (4. král. 23, 31), Joakim 11 let (4. král. 23, 36), Jojachin 3 měsíce (4. král. 24, 8) Zedekia 11 let (4. král. 24, 18). Králové tito měli sídlo své w Jerusalemě.

**) t. p. města Pompeji a Verulanum w Italii.

koruně pých (koruně nádherné, či městu Samař), opilým Efraimským a květu přístěmu,*) slávoě plesání jeho, těm, kteříž byli na vrchu údolí nejtučnějšího, bloudíce od rotna. Až silný a mocný, jako prudkost krupobití, jako víchř polamující, jako prudkost vod mnohých rozlitéch a vypustěných na zem prostrannou. Nohami poslapána bude koruna pých opilých Efraimských“. (Izaiáš 28, 1—3). V skutku poslapáno jest pyšné královské město Samař; na jeho místě stojí bídná vesnice, asi 40 chýžek čítající, která arabští sluje Ušbuste aneb Sebastie. Není divu, že Bůh toto město tak trestal; neboť se v něm byly dály věci hrozné. V Samaři panoval ukrutný Heródes Antipas. Tento Heródes jal — jal vypravuje sv. evangelista Mareš — Jana (Křestitele) a vsadil jej do žaláře pro Herodiadu, manželku Filipa bratra svého; nebo tklámal Jan Heródesovi: Nesluffš tobě míti manželky bratra svého. Heródias pak skládala lest proti němu a chtěla jej o hrdlo připravit, ale nemohla; nebo Heródes obáwal se Jana, věda jej býti muže spravedlivého a svatého: i chránil jej a slýchaje ho, činil mnoho**) a rád ho poslouchal. A když přišel den přitohodný, učinil Heródes v den svého narození večerí tužatům svým a tisícníkům a předním z Galiléy. A když tam vešla dcera té Herodiady a líbila se Heródesovi i spoluhostovníkům, řekl král dítce: Pros mne, zač chceš, a dám tobě. I přisáhl jí: Za-

*) Kterýž tudíž usvadne a sprstí t. j. městu Samaři, kteréž zahyne.

**) hle radý jeho.

kolí prositi budeš, dám tobě, byt to byla polovice mého království. Kterážto vyššebši řekla mateři své: Zač budu prositi? A ona řekla: Za hlavu Jana Křtitele. A vyššebši hned s chvátáním ku králi, prosila klouc: Tyci, aby mi dal hned na míše hlavu Jana Křtitele. S zarmoutil se král; pro přisahu pať a pro spoluhozdovnsty nechtěl ji zarmoutiti; ale poslal kata, rozkázal přinésti hlavu jeho na míše. S stal jej v žaláři a přinesl hlavu jeho na míše a dal ji dívce a dívká dala mateři své. Což uslyšessse učenníci jeho (Janovi), přišli a vzali tělo jeho a pochováli je v hrobě. (Mark. 6. 17—29)*)

Na východní straně vesnice Ušbuste, ležící, jak jsem pravil, na hoře Someronu, viděti velké zříceniny chrámu, který byl 70 mužských kroků dlouhý a 25 kroků široký. Chrám ten míval asi 16—18 oken a tři lodí; zevnější zdi jeho ještě stojí. Uprostřed téhož rozbořeného chrámu, sloužícího nyní tureckým obyvatelům vesnice té za mešitu, viděti hrob na způsob sarkofagu z kamene vyřezaný a vápnem obilný. Jest to památný hrob onoho velikého Světce, o němž sám Pán Ježíš k učenníkům svým pravil: „Amen pravím vám, mezi syny ženskými nepořstal věšší nad Jana Křtitele“ (Mat. 11, 11). Chrám ten náležel rytířům aneb kněžím řádu sv. Jana (Johanniter-Orden), kteří při něm i klášter měli,

*) Viz také Mat. 14, 1—12; Luk. 8, 19—20 a 9, 9; Jan 8, 24. — Ono památné prořradlo, v němž učenníci tělo sv. Jana k pochování odnesli, viděl jsem v katedrálním chrámě v Gáhách (Aachen); až podnes viděti na něm kované stopy.

z něhož část křžové chodby (Kreuzgang) a několik zdi ze straně jižní posud se spatkuje. Chrám i klášter byly vystavěny z peroného čtverhranného kamene. Zdá se, že i muslimané drží hrob sv. Jana Křtitele za velikou svatyni; neboť nedovolují tak snadno newěticím (křesťanům) z blízka na něj se podívat. Viděli jsme jej dobře s jedné zdi dolů se dívající, a když jsme prosili jednoho Turka, aby nám dovolil, z blízka na hrob se podívat, žádal za to — 1 Napoleonův (asi 8 zl. stříbra). Já ale myslil jsem u sebe a potahoval jsem myšlenky tyto na penězochtivého (bez potřeby) velebného Šmana: Protože jsi se domníval, žeby pohled na hrob sv. Jana za peníze koupěn býti mohl, buďtež peníze tvé s tebou na zatracení (pecunia tua tecum sit in perditionem. Slut. apost. 8, 20) a — nebali jsme mu nic.

Opustili jsme památné to místo, na němž byli učenníci tělo sv. Jana pochováali a kde za času křžákův rytíři Žohanité čili Janovníci chrám tento vystavěli, a odebrali jsme se whše na horu Someron. Když jsem na svého koně sedal, žádal ode mne turecký chlapec, který byl zatím koně mého držel, (čehož jsem mu ale neřádal) „bakšiš.“ Já mu ho nechtěl dáti, a on mi nechtěl koně popustiti. Říčil při tom zcela rozgloben: „Bakšiš! bakšiš!“ Povíká se, že nyní jsou křesťanům nepřítelny, a zdá se, že jest tomu tak v skutku. Řečci jim sice křivdy činiti, toť ale vím, žebych sám mezi ně padnouti nechtěl; neboť wypadají jako lidé, kteří to s příkázáním:

„Nepotrabeš a nezabiješ“ pŕtliš svědomitě neberou. Kamkoliv jsme šli, všudy nás pronásledovalo 5—6 roztrhaných, na polo nahých mužů; a proto nám Matěj náš rabil, abychom vždy pohromadě se drželi. Eifánští ženy a panny královského města Samaŕt jsou tak šfarebé, že pohlédajícimu na ně není se co báti, žeby se mohl pohoršiti na krásu jejich (sr. Sirach 9, 5.).

Hora Someron má 1568 štem. všsse nabhladinou mořskou. Na vršku a na přilehlých stránkách jejich rozprostíralo se kdysi město Samaŕt (později Sebaste zvané.*). V krásu a velikosti města toho svědčí kameny. Viděti na hoře Someronu množství překrásných sloupů. Každý sloup jest z jednoho kusu mramoru velmi uměle vytesán. Načítal jsem tam jen na jednom místě 14 sloupů. Nestojíť sloupové tito s krásnými nablásky pospolu, nýbrž jsou po stránkách celé hory roztroušeni; tak jich stojí t. p. na jižní straně veble sebe 50, z nichžto jeden od druhého tti kroky vzdálen jest. Místem viděti sloupy ve třech pořadích stojící. Mimo to jest tam ještě na sta těchto krásných sloupů, které buď semotam po zemi leží, buď více aneb méně v zemi zakopány jsou. Jsouť to pozůstatky krásných paláců, jež zde byli králové israelsští, obzvláště ale Heródes Veliký vystavěli. Tak

*) Zmínili jsme se, že za času posledního krále israelského, Djeásse, byl Salmauajar král assyrský město Samaŕt 721 let před Christem robojoval. Za času bratrů Mada-bejských zbořil toto město Jan Hyrlán 110 let před Christem. Císař Augustus daroval toto místo Herodesovi Velikému (Jos. Bell. Jud. I. 20, 3), který na něm opět město vyňavěl a je velmi okrášlil. Ke cti téhož císaře nazval je Sebaste (t. j. Augustus), z čehož povstalo jméno Sebastieh aneb jak je Arabové ztracují: Nabuse.

weliké bylo město Sebaste auch Samatí, souditi může čtenář z toho, že hora Comeron, se wšech stran údolím obehnaná, sotwa za hodinu se obejiti může. A ze wšech těch krásných palácůw a královských stavení a ze množství domů, nepozůstalo leč — několik set mramorových sloupů a welmi bídná wesknice wšubste. Tak poslapána jest koruna pých — město Samatí (Isaías 28, 3). Treštati Bůh patrně pyšné město Samatí pro zlé skutky, které spáchali modloslužební králové jeho. Procházeje se mezi zříceninami téhož města, widěl jsem, jak došlowně se vyplnila slowa proroka Dscáffe (14, 1): „Nechť zahyne Samatí, protože k hořkosti popubila Boha svého“, a poznal jsem, jak prawdivě předpověděl Bůh strze ústa proroka Micheáffe. „I položim Samatí jako hromadu kamení na poli, kdž se sstípl winice: a strhuu do údolí kamení její a základy její odkryji. A wšechy rytiny její zřekány budou a wšechy mždy její spáleny budou ohněm, modyn její položim w zahyutí“ (1, 6—7).

Nežli se odebeteme od města Samatí, uweďmež si w paměť, co se tam w uowém záko-ně památuého přihodilo. Žeby Pán Ježíš do města Samatí byl přišel, o tom nám písmo sw. newypravuje; owšem chodíwal ale častokráte strze onen díl Palestiny, který slul Samatisko a jehož hwarutím městem Samatí bylo (Jan 4, 4 — Luk. 17, 11). Dříve než Spasitel wstoupil na nebesa, prawil k apostoľům svým: „Prijmete moc Duchu swatého přicházejícího na nás, a budete mi swědkové w Jerusalemě a we wšem Jůdsku i Samatisku a až do posledních končin země“ (Skut.

apost. 1, 8). Když bylo po ukamenování sv. Štěpána povstalo veliké pronásledování církve, kteráž v Jerusalemě byla, rozprchli se všickti, kromě apostolů, po krajinách židovských a samaritských a chodili kázati slovo Boží. A Filip sstoupiv do města Samari, kázal tam Krista. I pozorovali zástupové na to, co se pravilo od Filipa, jednomyslně poslouchajíce, a vidouce divy, kteráž činil. Nebo duchové nečisti z mnohých, kteříž je měli, křičíce hlasem velikým, vycházeli. Mnozí pak sřlákem poražení a kulhaví uzdraveni jsou. Protož stala se radost veliká v tom městě (Samarí). Muž pak nějaký, jmenem Šimon, kteráž byl prvé v městě čarodějníkem, sváděje národ samaritský, pravě se křti čímsi velikým, kteréhož poslouchali všichni od nejmenšího až do největšího, říkájice: Tentot jest moc Boží, kteráž slove veliká. Pozorovali pak na něho, protože je po mnohý čas svými čarý uánil. Ale když uvěřili Filipovi hlásajícímu o království Božím, křtili se ve jmenu Ježíše Krista muži i ženy. Tehdy i ten Šimon uvěřil a pokřtěn byv, držel se Filipa. Vida také znamení a moci veliké, aby se ději, zděšeu jsa, divil se. Usslyševšse pak apostolů, kteříž byli v Jerusalemě, že Samari přijala slovo Boží, poslali k nim Petra a Jana. Kterž přišedše, modlili se za ně, aby přijali Ducha svatého, nebo ještě byl na žádného z nich nepřisel, ale byli toliko ve jmenu Pána Ježíše pokřtěni. Tedy rozkládali na ně ruce a oni přijali Ducha svatého*). U-

*) Tak důkazem, že již sv. apostolové jvátosti birmování u-
dětováli.

žtew pať Šimon, že strže wzkřábání rukou apo-
stolů dáwa se Duch swatý, podobal jim peníze
řka: Dejte i mně tu moc, aby řazbě, na tohož
bých wložil ruce, přijal Ducha swatého. I řekl
ř němu Petr: Peníze twé buďtež s tebou na
zatracení, protože jsi se domníwal, žeby dar Boží
mohl za peníze koupěn býti.*) Nemáš bílu ani
losu w této věci, neboť srdce twé není upřímé
před Bohem.***) Protož čím počání z té své
nesslechetnosti a pros Boha, zdali by snad tobě
odpuštěno bylo to myšlení srdce twého, nebo w
žluči hořkosti a we wazbě nepravosti widím tebe
býti. Odpověděw pať Šimon řekl: Můžetež
wy se za mne Pánu, aby na mne nepřišlo něco
z toho, co jste pravili. A oni (apostolové) za-
jistě osvědčowawše a mluwivše slovo Páně,
nawrátili se do Jerusalema a mnohým krajinám
Samaritánům řázali evangelium (Skut. apost.
8, 1—25).

Krajina u Samař jest pěkná. Hory jsou
wysoké a lesnaté, a w údolích nalezá se dosti po-
toků; wssudy widěti úrodnost. Múřila to býti

*) Šimon se domníwal, že moc, darů ducha sw. udělowati,
za peníze koupěna býti může; on byl tedh prvním swa-
tokupcem a dal jméno hřichu, který jsuje Simonia (swato-
kupectw). Hřichu tohoto winným se činí řazbě, řbo da-
rů Ducha sw. kupje aneb prodává; neboť Pán Ježíš
pravil ř apostolům: „Nemocné nždravujte, mrtwé křestě,
malomocné čistě, žlé duchů wymfstejte: darmo jste (tuto
moc) wřzali, darmo dáwajte“ (gratis accepistis, gratis
date) (Mat. 10, 8).

**) Sw. Petr prohlédl neupřímé srdce Šimona, který byw
dříve čarodějuskem, ob řilipa snad jen proto pokřestiti se
dal, aby později obdržel také moc, udělowati darů ducha
sw. a činiti zářahy. Chtěl se státi apostolem (biskupem)
— za peníze.

již za starých časů úrodná krajina; neboť prorok Jeremiáš (31, 5) mluvil o vinicích, a prorok Amos (4, 1) o tučných travách na horách samatských. Za časů krále Achaba nebylo tomu tak. Tehdáž musila býti v Samatsku přehrozná nouze, když sám král s Abdiášsem, vládatelům domu svého, po všech údolích chodil, vyhledávati studnice vod, a travy, a když se obával, že loně, mežkové a všedka hověda mu zahynou (3. Král. 18, 5.). Podobá-li se skalnaté, neúrodné Zúdsko vyprahlému „Krasu“ (Karstgebirge) u Terstu, dá se hornaté a úrodné Samatsko, s lesy a s údolmi svými přirovnati poněkud ke Štyrsku. Lesy, háje, potůčky, ptáci — to vše činí krajinu u Samat žitou a líbeznu.

Bylo asi 10 hodin, když jsme se ze starého památného Samat dále odebrali. Cesta nás vedla ke straně severní do hlubokého údolí, ve kterém jsme se na koních přes silný a hluboký potok přeplaviti museli. Můj koníček uměl rovněž tak dobře plavati, jako sedlci na něm jezdec; hle! zůstal v hlubině stát a začal se jaksi wrtiti; nevím, chtěl-li se koupati čili utopením na sobě samovraždu spáchati. Buď si tomu tak aneb jinak, jisto jest, že mně zastavení jeho v hlubokém potoku milé nebylo. Vytahoval jsem nohy tak vysoko, že jsem se podobal člověku, kterému kolena tu bradě přirostly. Když po objevení Ameriky první španělské jezdce do Mexika přijeli, uověděli prý Mexičané, co by o těchto na koních sedících postavách souditi měli; myslili, že kůň a na něm sedící jezdec jedním toliko tvorem jsou. Tak jsem vypadal teprve

já, sedě na lóni a maje kolena u brady? Umořť — nechme žertu — toto zastavení mého lóně ve hlubokém potoku bylo pro mně nebezpečné. Napadly mi tu slova žalmistova: „Umořť jsem v baňně hlubiny a není (tu) dna . . . Vyhtrhni mne z bláta, abych neumořť, vysvoboď mne . . . z hlubokosti moď“ (žalm 68, 3. 16). Matěj vidá nebezpečnstv, ve kterém jsem se nacházel, dal mému lóničkovi karabáčem notný bařšš, což neostalo bez dobrého výsledku. Ve hlubokém potoku byl bych mohl zemřít smrtí cizáče Bedřicha I.)*

Přestavimose se přes potok, vystoupili jsme opět do hor. Řdyž jsme se blížili k vesnici Vočťe (Vočtra), napomínal nás starostlivý Matěj, abychom co nejvíce pohromadě se drželi, poněvadž prý obyvatelé této vesnice jsou lotři (ladri), jenž křesťany velmi nenávidí. Oniť sice nekradou — doložil Matěj — ale žádají od jednotlivého cestujícího, aby za průchod škrze vesnici jejich platil; a nechce-li toho dobrovolně učiniti, donutí prý ho k tomu násilím, a obloupí jej. Soupeř takovou svažl se napotom ospravedlniti tvrdíce, že ne oni, nýbrž cestující sám tím winen jest, poněvadž prý platiti nechťel. V skutku vystoupilo na nás několik otrhaných mužů z vesnice, a již jsem myslil, že se nám poveče, jako onomu člověku, jenž lonaje cestu z Jerusaléma do Jericha, padl mezi lotry. Umořť

*) Německý císař Bedřich (Friedrich) I., přijímá Rujobradh (Rothbart), táhl se silným vojskem do Asie, aby Palestinu od Turků vybojoval, a utopil se i s lónem svým v řece Kalikadnos (Cales) blízce města Seleucie v Cilicii, dne 10. Junia 1190.

průvodci náš Matěj jim oznámil, že jsme chudí cestující a že bychom jim mnoho dáti nemohli; nechali nás tedy bez platu dále cestovati. Nad to se sami snad také báli, jestli nás bylo více nežli jich. Vesnice Bochra vypadá skutečně jako pravá pelesse lotromská; její položení v horách samotářských jest pro loupežníky zcela příhodné. Zdá se mi také, že nás tyto loupežníci proto tak milosrdně propustili, že Matěje, který častokrát stráž vesnici jejich cestu konává, dobře znají. Pro jednotlivého cestujícího musí to býti hrozné, padnouti do rukou tohoto lotromského lidu.

Velmi úzkým údolím a vždy výše do hor vystupující, dojeli jsme po hrozných a nebezpečných cestách o půl 12. hodině na jeden vršek, ze kterého jsme měli daleký a překrásný výhled. Ke straně severní viděli jsme ve veliké dálce vysoké hory Libánské, u jejichžto paty leží staré a památné město Damaskus (Damascus). Nejvyšší vršek hor těchto „velký Hermon“ zvaný, jest sněhem pokryt a vypadá jako ctihodný statec, který šedivou hlavou svou k nebi pozdvihuje. Nedaleko před námi rozprostírala se veliká rovina Esdrelon a v ní hory Tábor, malý Hermon a Gelboe. Ke straně západní viděli jsme střebozemní moře a za námi byly vysoké hory samátské. Jest to výhledů, o ježto krásě v pravdě tci se může, že ji oko neveridelo (1. Kor. 2, 9). Myslím tci, že mi nárostěna svých míst palestinských nemálo napomohla k porozumění písma sv. Zde jsem porozuměl, co chtěl Dawid tci, když v žalmu (88, 12—13) pravil: „Tvůj (Hospodine) jsou

nebesa a twá jest země, otkřísleť země a plnost jeho ty jsi založil; půlnoční stranu i moře tys stvořil. Tábor a Hermon ve jmenu tvém plešati budou," t. j. plešají aneb zpívají ve jmenu tvém, aneb znají se k tomu, žeš Ty stvořitel jejich. Byl jsem touto myšlénkou jako okouzlen; našel jsem v rozličných zemích evropských mnohou dalekou a pěknou myšlénku; ale zde jsem byl radostí až k slzám pohnut. Viděl jsem zde, že hory Tábor a Hermon plešají ve jmenu Páně a že krásou a velikostí svou myznávají Boha co všemohoucího stvořitele svého. Jestto hory Tábor, malý Hermon a Gelboe později popisovati můžeme, proneseme se zde obšírněji toliko o horách libánských.

Jméno hor Libánských pochází od hebrejského slova laban (zbělil se, canduit) a myznamenává tolik co: bílé hory (albi montes aneb Alpes). Obdrželhy jmeno toto buď od věčného, na vrších jejich ležícího sněhu aneb od bílého vápenného kamene, z něhož se skládají. O věčném sněhu na hoře Libánu ležícím čini již prorok Jeremiáš zmínku, když praví: Zbaliž zhyne se skály polní snh Libánský t. j. bude-liž někdy Libán bez sněhu, a ten snh přestane-li kdy rozpouštěje se smlážovati pole? (Jer. 18, 14) Hory Libánské, od proroka (Ezechiel 17, 23, Aggeus 1, 8) „hory mysolé israelské“ zvané, skládají se vlastně ze dvou částí, které skoro rovnoběžně od severo-východu k jiho-západu se táhnou. Západní část sluje zmláště Libán aneb jak ho Arabové jmenují: Dšebel Libnan (hora Libán); část východní, myšší nežli prvnější, nazý-

wali Šekowé a Štmané Antilibanon (přední Šiban); Arabové nazývají vrch ten Džebel es Šurky (t. j. hora východní). Nejvyšší vršek hory této jest „velký Šermon“ 10,000 šterců nad hladinou mořskou vysoký a podobající se tím více velikánské homoli cukru, poněvadž vždy osněžen jest.*) Šermon mluval před časy rozličná jména. Sidonští ho nazývali: Šarion a Amor-rhejsští: Šanir (5. Mojš. 3, 8—9; Ezechiel 27, 5; Píseň Šalom: 4, 8); šul také Šion (5. Mojš. 4, 48)**) a Val Šermon (Soudc. 3, 3, 1. Par. 5, 23). Mezi pohotlým Šibánským a Antilibánským táhne se dlouhé, rovné a velmi úrodné údolí; jest to ona rovina Šibánská pod horou Šermonem, o které již v knize Josue (11, 17) řeč jest. Později šlula tato krajina Coelesyria (Plin. 5, 17., Str. 16, 754); nyní sluje El-Bukaa a jest řekou Nahr el Rasmieh aneb Leontes smířována. Možno, že státi z hor Šibánských brali sněh i ochlazování teplé vody; neboť čteme v knize Přísloví toto krásné podobení: Jako studenost sněžná v čas žně, tak jest věrný posel tomu, kdo jej poslal; dáváť duši jeho upokojení (25, 13). Na vrších hor Šibánských zůstává i v létě sněh; proto pravil římský dějepisec Tacitus (hist. 5, 6), že i léto jejich (hor Šibánských) jest zima (ipsa aestas

*) Máme v Rakousku a sice v Korutánech proslulou horu „Groß-Glockner,“ která dle tvaru velikému Šermonu nemá se podobá. Groß-Glockner (jakoby se řeklo: Veliký zvoník) jest hora 11,669 šter. vysoká, velikánskému zvonu (Glocke) podobná a jest vždy osněžena.

**) Hora, na níž stál v Jerusalemě hrad Davidův, šlula vlastně Šion a ne Šion.

eorum est hiems). Arabští básníci vyčma-
luji horu Libánskou a praví o ní, „že nese zi-
mu na hlavě, jaro na ramenách, podzimek v
lůnu svému a u jeho paty je dítina léto.“ Na
stránkách dolních hor Libánských nalezá se mnoho
rozličných stromů: topole bílé (*populus alba*),
vobořlený (*platanus*), duby, cypřiše, akácie; i
vino, již za starých časů proslulé (Oseáš 14, 8.
Píseň Salom. 8, 11), u paty jejích dobře se
daří. Na dolních stránkách hor Libánských nachá-
zejí se i vespnice, mezi nimiž nejpanádnější jest
vespnice Bšsirrai, blízko kteráž jest les stromů
cedromých. Těchto proslulých stromů jest prý
tam nyní jen několik set.

Stromy cedromé (*cedrus*), proslulé pro vy-
borné trvanlivé dítví a pro velmi vysoké stá-
tí, jakéhož docházejí, patří ke dítvím jehličnému
(*Nadelholz*) a podobají se poněkud našim jeblám
(*pinus abies*); proto se také latinsky nazývají:
Pinus Cedrus. Jest to strom velmi vysoký a
sřitý; větve jeho náramně se rozšiřují, tak
že častokráte na několik set kroků prostřanství v
okolí zaujmají.*) Povídá se, že cedr 100 let
má sotva tloušťku stehna; z toho souditi lze,
jak velmi vysokého státi strom tento dojíti musí,
nežli znamenité tloušťky dosáhne. Zehličt jeho
jest čumáčovitý a vždy zelený. Kůra jest hnědá

*) Na dvoře Kláštera Minoritského ve Štyrském Hradci
stojí planý kastan (*mašal obecný, aesculus hippocasta-*
nus). Kdo chce ohromný tento strom obejti (jak daleko
jeho větve sahají), musí činiti kolem cesty 120
kroků. Je tento strom již starý jest, vysvitá z toho, že
osoba, která jej byla co dítě z jiného místa sem přene-
šla a na dvoře Kláštera zasadila, r. 1813 asi 60—70
letá ve službě Kláštera zemřela.

a dřevo červenavé. Viděl jsem cedry v botanické zahradě v Paříži a v zahradě arcibiskupové v Tours-u ve Francii; strom cedrový má do sebe což volebného, majestátného. Cedry Libánské byly obzvláštně již za starých časův proslulé, proto o nich písmo sv. tak často mluví. Král Šalomoun byl tak učený a moudrý, „že rozmlouval i o stromech, od cedru, kteráž jest na Libánu, až do hyzopu, kteráž vychází ze zdi (3. král. 4, 33)*) Š domolentim Štram-a, krále Tyrského, dal král Šalomoun na Libánu nasekati dříví cedrového; neboť ho potřeboval ke stavění chrámu Jerusalemského. Že Šalomoun mnoho cedrů poraziti dal, souditi lze z toho, co čteme v 3. kn. králův (5, 13—14): „Vybral král Šalomoun dělníky ze všeho Izraele, a byl jich počet třiceti tisíc mužů. Vyposlal z nich na Liban deset tisíců, na každé město jedno po druhých, tak že (jeden město) bývali (na Libanu) a dva měste v domích svých, a Adoniram byl nad těmi vybranými. Chrám od Šalomouna Hospodinu v Jerusalemě vystavěný byl osedcen umnitě cedrem pokryt; „osedeč bylo deskami cedrovými pokryto a žádný kámen ve zdi nemohl viděn býti“ (3. Král. 6, 18); i oltář obložen byl cedrem (3. král. 6, 20). Strom cedrový byl pro výsokost a štíhlost (Job 40, 12. — Amos 2, 9. — Ezechiel 17. 22) obrazem aneb podobnostívini mocného, vznešeného člověka. Tak mluví i p. prorok Izaiáš o pomístě a tre-

*) t. j. Šalomoun znal osedchný stromy od nejvyššího (cedru) až k nejnižšímu hyzopu. Hyzop roste — jak později povíme — na skalách a na zdích.

stu, který přijíti má na pyšného a velkomyslného a praví: „Nebo den Hospodina zástupů na každého pyšného a vysokomyslného a na každého hrdého, i bude ponížen; a na vysedlý cedry libánské vysoké a vyvýšené, a na vysedlý duby Basanské (Izaiáš 2, 12—13).*) Vysoký cedr byl tedy obrazem člověka pyšného; proto praví také David, že hlas Hospodinův láme cedry, že rozláme Hospodin cedry libánské (Žalm 28, 5) t. j. že poníží a potrestá pyšného. Od stromu cedrového běte prorok Ezechiel krásné podobenství, jež potahuje na přislíbeného Spasitele Ježíše Krista a jeho království či církev. Praví pak takto: „Toto praví Pán Bůh Hospodin: I vezmu já (ratolest) ze stržně cedru vysokého a vsadím ji: s vrchu ratolesti jeho (jednu) mladistvou ulomím a vysadím ji na hoře vysoké a vyvýšené. Na hoře vysoké israelské vysadím ji a vypučí se a poneše ovoce a bude to cedr veliký a budou pod ním bydleti rozliční ptáci i rozličné křídlaté pod stínem ratolesti jeho hnízdit bude“ (Ezechiel 17, 22—23)**) Z vyborného dřeva cedrového stavěwali boháčů domy své (2. král. 7, 2, Jerem. 22, 15), a dle Ezechiele tesali sobě Křesťané z tohoto drahého dřeva vesla lodi (27, 5—6). Zisto jest, že hořké libánské mlávaly před časem mnoho stromů ce-

*) Krajina východně od jezera genezaretského ležící sluje: říše Basan; zdá se, že před časem pro duby své známa byla.

**) Spasitel sám připodobňoval království Boží cíli církev svou k zrní horčičinému, kterého vzal člověk, vložil do zahrady své: i rošlo a učiněno jest veliký strom a ptáci nebesští odpočívají na ratolestech jeho (Luk. 13, 19 — Mat. 13, 31—33).

drových; nyní jest jich tam velmi málo; tak se vyplnilo slovo proroka Izaiáše: „A ostatkové dřívot lesu jeho pro nemnohost sečtení budou a dítě popíše je“ (10, 19). Na horách Libánských nalezá se mnoho rozličných zvířat; pasou se tam ovce a kozy; v jeskyních a lestích jsou medvědi, vlci, šakalové, lvy atd. (Jerem. 40, 16; Píseň Salomonuova 4, 5 a násled. 4. král. 14, 9). Z hor Libánských a Antilibánských tekou řeky Orontes a Leontes k západu do středozemního moře, a k východu (k městu Damasku) řeky Aman a Farfar.

Nebude snad nemištno, promluvíme-li zde i o prostarém městě Damasku. Památné město toto leželo nedaleko hor Libánských; činit se o něm zmínka již v první knize Mojžíšově. Když totižto Abraham vedl válku proti králům Sodomským, kteří byli zota jali, rozděлил tovaryšse své, připadl na tyto krále v noci, pobil je a houil až do Hoby, kteráž jest na levé straně Damasku (1. Mojž. 14, 15). Z města Damasku byl rodimý onen Eliezer, kterého Abraham za syna a dědice svého přijmouti chtěl. (1. Mojž. 15, 2). Před časem Dawida krále patřil Damassek k velkému státu aramejskému jmenem Soba (2. král. 8, 3 a násled. — 3. král. 11 23). Dawid vybojoval i Damassek. Později stal se Damassek hlavním městem království syrského, které s královstvem israelským v ustavičném boji stálo. Asyrský král Tiglatpilezar vybojoval Damassek a odvedl obyvatele jeho do zajetí (4. král. 15, 37, 16, 5—9. Jes. 7, 1 et seq. 8, 1 a násled. 2. Chron. 28, 5 a násled.). Později

nalezl Damassek Chaldejským (Jer. 49, 23—27), pak Peršanům, a byl od krále Macedonského, Alexandra Velkého, vybojován. S římský vojenští vůdce Pompejus dobyl v boji proti Parthům města Damasku a přivtělil ho opět k provincii syřské. Za času sv. apostola Pavla našel Damassek i říši arabského krále Aréty, který od Římanů žávil a jim poplatným byl. Co tomuto sv. apostolovi v Damasku se přihodilo, vypravuje sám takto: „V Damasku vládat lidu krále Aréty ošetřoval města Damascenských, aby mne jal; a oken v kofí spustěn jsem přes zed a tak jsem ušel rukou jeho“ (2. Kor. 11, 32—33). Zažračným způsobem tuž sv. Pavel dříve u města Damasku obrácen byl, vypravuji nám obšírně skutkové apostolští těmito slovy:

„Šavel (tak se jmenoval před obrácením svým sv. Pavel) pak ještě dychtěl po pohrůžkách a vraždě proti učenníkům Páně, přistoupil ku křesťanům (v Jerusalemě) a žádal od něho listu do Damasku do škol: nalezl-li by které muže a ženy té cesty,*) aby je svázané přivedl do Jerusalema. A když byl na cestě, přihodilo se, že se přibližoval k Damasku, a rychle obkřídilo jej světlo s nebe. A pad na zem uslyšel hlas hlouci k sobě: Šavle! Šavle! proč se mi protivíš? Kterýž řekl: Kdo jsi Pane? A on: Já jsem Ježíš, jemuž ty se protivíš. Tvrdost bude tobě, proti oštnu se zpěčovati.***) A on třesa se

*) t. j. učení a náboženství křesťanského.

**) t. j. tolik co: Těžko ti bude, proti mně bojovati.

a žasna řekl: Pane co chceš, abych činil? A Pán k němu: Vstaň a jdi do města a tam bude tobě povědno, co činiti máš. Ti pak muži, kteří sli s ním, stáli ohromeni, hlas zajiště slyšice, ale žádného newidouce. Vstal pak Šavel ze země a otevřeno oči nic newiděl. Tedy pozavosťe ho za ruce, uveďte jej do Damassku. I byl tu tři dni newida, a nejedl ani nepil. Byl pak w Damassku jeden učenník jmenem Ananiáš; i řekl k němu Pán u wident: Ananiášsi! a on řekl: Až, já Pane! A Pán k němu: Vstaň a jdi do ulice, kteráž slowe ptkmá a hledej w domě Súdowě muže jmenem Šawla Tarsenského, nebo až modlí se. (A wídel [Šavel] muže jmenem Ananiáše, an wchází a wzkládá naň ruce, aby přijal zrak).*) I odpověděl Ananiáš: Pane! slyšel jsem od mnohých o tom muži, kteráž mnoho zlého činil swatým twým w Jerusalemě; i zde má moc od knížat kněžských, aby zjmal wšech, kteříž wzhvají jméno twé. I řekl jemu Pán: Sdi, neboť nádobou wywolenou jest mi on, aby uel jméno mé před pohany i krále i syny israelské. Já zajiště ukáži jemu, jak mnoho on musí pro jméno mé trpěti. I šel Ananiáš a wšel do domu a wložiw naň (na Šawla) ruce řekl: Šawle bratře! Pán Ježíš, jenž se tobě ukázal na cestě, kterouž jsi šel, poslal mne, abyš prohlédl a naplněn byl Duchem swatým. A hned spadly s očí jeho jako lupiny a přijal zrak; i wstao pokřtěn jest. A wzaw pokrmy posilnil se. Byl pak s učenníky, kteříž byli w

*) t. j. Šavel měl w modlení tom — wident.

Damassku, po několik dní. A hned řákal we školách Ježíše, že on jest syn Boží. Z divili se náramně všickni, kteříž jej slyšeli, a pravili: Zbalíť to není ten, kterýž hubil w Jerusalemě ty, jenž užíwali to jméno, a sem proto přišel, aby je swázané wedl ku knížatům kněžským? Samuel pak mnohem více se zmocňoval a zaharboval židy,*) kteříž bydleli w Damassku, domozuje, že ten jest Christus. Když pak se naplnilo mnoho dnů, učinili židé mezi sebou radu, aby jej zabili. Ale učennici rozavšše jej w noci, wypusťili jej přes zed, spustivšše ho w kassi“ (Skutk. apost. 9, 1—25).**)

Seštopirovšše s horu, se které jsme se dělali na velebně Hermon, dojeli jsme o půl 12. hodině k vesnici Tандаumii. Zde jsme se posadili u potůčka, a bragoman Matěj dal nám ku snědání masa, vajec, chleba, sýra a mlina. —

*) t. j. přemáháť je w řeči, tak že s hroubou mlčeti musili.

**) Dne 25. ledna slaví sv. církev zvláštní slavnost, obrácení sv. Pavla (conversio s. Pauli).

Kapitola třináctá.

Yeuossui a zvědaví obyvatele vesnice Zandaunie.
Dothain. Sanur aneb staré město Bethulia. Smatý
strom „Yotom“. Vesnice Abathia, jejíž obyvatele rádi
kamenují. Údolí lotrův. Dffenin. Rovina Esdrelon
aneb Sczrahel.

Zdá se, že i obyvatele vesnice Zandaunie
u křesťanů v dobré pověsti nejsou. Matěj
zkrátka je nazýval: ladri (t. j. lotry) a napomí-
nal nás, abychom pilně na věci své pozor dávali;
neboť právě to tento lid s příkázáním: „Nepo-
kradeš“ tak přísně bere. sotva jsme se u
potůčka posadili, již přišlo z vesnice asi 30
starých a mladých Turků; posadivše se několik
kroků od nás, pohlédali na nás, jakoby se byli
chtěli tázati, zdaliž také lidé aneb jact lidé jsme.
Náš oblek, naše jízdo, naše řeč, naše způsoby
— vše jim bylo neznámé. Ještě to hlavní
vlastnosti Turka, že rád zahálí a na nové věci
se dívá. Kdekoliv jsme se na cestách v Palesti-
ně zastavili aneb stany rozbili, již již přicházeli
Turci na nás se dívat. I myslím jsem u
sebe: Kdybych těmto lenochům kázati činiti měl,
vyvolil bych sobě k tomu text: „Co tu stojíte
celý den zahálejte“? (Mat. 20, 6).

Občerstvovše se, jeli jsme velmi líbím
údolím dále. Údolí toto ověčeno jest v pra-

wo i to lewo wysočými a lesnatými horami a má mnoho potůčků. Krajina to velmi úrodná. Povídá se, že před časem slula Dothain aneb Dothan (dvojí studnice). Jozef, syn Jakubův, hledaje bratři svých, přišel do Sichemu; i nassel ho muž bloudícího po poli a otázal se ho, co by hledal. On pak odpověděl: Bratři svých hledám, porož mi, kde pason stáda? I řekl jemu muž: Odešli z místa tohoto: slyšel jsem pak je praviti: Pojdme do Dothain. Šel tedy Jozef za bratřimi svými a nassel je v Dothain (1. Mojž. 37, 14—17). V Dothain chtěli bratři snáti Jozefa usmrtiti; ale na radu Rubenovu uvrhli ho do cisterny a pak jej prodali kupcům Madianitským. Zdá se i pravdě podobno, že krajina tato jest staré Dothain, kde i prorok Eliseus se zdržoval, a kde Bůh na modlitbu jeho vojsko syršské slepotou trestal (4. král. 13—18). Z Dothain vedl Eliseus vojsko to do Samat. Že Dothain leželo nedaleko města Samat a pole aneb rominy Esdrelonské, tu které brzo přijdeme, vysvětlá z toho, co čteme v knize Judithině. Když totiž Holofernes, vůdce vojska assyrského, táhl do země israelské „psal také kněz Eliachim k vojsku, kteříž byli proti Esdrelonu, kteréž jest na proti velikému poli poblé Dothain a k vojsku, strze kteréž mohl býti průchod a cesta (Judith 4, 5), aby osadili stráně hor, strze kteréž by mohli (Assyrští) táhnouti k Jerusalemu, a tu aby drželi stráž, kdežto by úzká cesta mohla býti mezi horami.“

V půl třetí hodiny dojeli jsme k vesnici Sanuru (kočka), která na dosti vysokém kopci leží a pevnosti se podobá. Dobyvatelé její náležejí

ř jednomu arabškému pokolení aneb kmenu (tribus) a jsou prý velmi bojovni. Povídal nám Matěj, že s jedním passou dlouho wojnu vedli. Sned u kopce, na němž Sanur stojí, nalezá se ke straně východní velké jezero, v němž jsme mimo jiné vodní ptáky velmi mnoho divokých husí viděli. Myslel jsem u sebe: Mnohým, jak by se těmto husičkám vedlo, kdyby zde byli stělcové; přišla mi v paměť moravská píseň:

Letěla husička,
Letěla s vysoka,
Přišel na ni stělec,
Stělel ju do boka.

Urazil ji křídlo,
S pravou nožičku,
Nemohla doletět,
Spadla do potůčku.

„Ach Bože, pře — Bože,
Juž jsem doletěla,
Juž jsem svoje děti,
Juž jsem vychovála.“

Moje děti sřkody
Žádne nedělají,
Napijou se vody,
Jedou po Dunaji.

Povídá se ale, že v tomto jezeře u Sanuru jenom z jara voda bývá, v létě že vyschne; proto je Arabové nazývají Merdš el Gharaf t. j. povodněnou louku. Má se za to, že vesnice

Sanur jest staré město Bethulia, ačkoliv někteří, obzvláštně Židé, tvrdí, že nynější město Safed, několik hodin cesty severně od jezera genezaretského ležící, jest staré město Bethulia. Dr. Sepp (2. Bd. S. 63—64) se domnívá, že staré město Bethulia jest nynější Bet-Šlwa, vesnice to půldruhého hodiny cesty od města Beisanu ležící a od Sanuru nejméně 6—8 hodin severně vzdálená. Nezdá se ale tomu tak býti; neboť položení starého města Bethulie udává se nám v písmě sv. takto: „Druhého pak dne přikázal Holofernes (polní vůdce Nabuchodonozora, krále asyrského) vojsku svému, aby táhli proti Bethulii. Bylo pak pěšáků bojovníků sto a dwacet tisíců a jezdců dwamecítma tisíců, krom připravených těch mužů, kteréž byl zjimal a přivedl z krajín a měst mládence i oselíjské. Všichni ti strojili se spolu k boji proti synům israelským a přišli po stráni hornů až na vrch, kterých patřil na Dothain od místa, kteréž slouze Belma, až do Chelmon, jenž jest proti Esdrelon“ (Judith 7, 1—3). Zde tedy zřetelně udáno jest, že město Bethulia bylo blíže Dothain a roviny Esdrelonské, kdežto Safed od Dothain asi 24 hodin cesty severně vzdáleno jest.*) V Bethulii přebývala ona krásná a udatná žena, vdova Judith, která opilému Holofernesovi hlavu slala, ji do města přinesla a tak lid israelský od velkého nebezpečí osvobodila. Následkem toho stal se přehrozný zmatek ve vojsku asyrském; odstoupil rozum i rada od Asyrských a samým těšením a bázní jsouce

*) O městě Safedu později mluviti budeme.

přemoženi, pomoci v nohách hledali; synové pak israelští hrousem hnali se za nimi a porazili vojsko, kterých najíti mohli. Zinl pak, kteříž byli v Bethulii, upadli do ležení Asyryjských a pobrali loupež, kterouž byli zanechali Asyryjské utíkařce. A tomuto slavnému vítězství dopomohla Judith synům israelským. Nejvyšší kněz Soakim přišel z Jerusalema do Bethulie se všemi kněžskými svými, aby viděl Judithu. Tehdáž chválili a dobrořečili jí všichni jedním hlasem klouce: „Tys sláva Jerusalema, tys radost Izraele, tys čest lidu nasseho,* proto že jsi učinila zmužile a poslušně jest srdce tvé, proto že jsi milovala čistotu a po muži svým jiného jsi nepoznala, protož i ruka Páně poslušila tebe a pro tu věc budeš požehnána na věky“ (kn. Judith k. 15). Judith zvelebena byla v Bethulii a byla slavnější po vši zemi israelské; zemkouši ve vysokém státi, pochována jest v Bethulii; i plakal jí vesměren lid za sedm dní.

Od vesnice Sanuru jeli jsme podle jezera k severu a přijeli jsme v lese k jednomu velikému stromu, jež Arabové nazývají „Botom“. Strom tento byl mi již zdaleka do očí patl. V mnohém křesťanském místě jest chvalitebný obvyčej, že na štědrý večer staví se tak zvaný vánoční aneb vánoční strom (Christbaum), na nějž rodičové jablka, hrusky, ořechy a jiné ovoce

*) Tato slova potahuje zcela příslušně sv. církve na blahoslavenou pannu Marii, o které již v 1 k. Mojžíš. (3, 15) předpověděno, že počte hlavního dáta t. j. dábla. Maria počala svým blahoslaveným plodem Ježíšem Chr. hlavně a moc dábla, štěstí pokolení lidského, a proto se velebí po celém světě.

dávají, chtějí tím dobrým dílkám svým radost učiniti. Obvyčej tento pochází snad obtud, že i tti králové byli novorozenému Spasiteli darů přinesli. Děti se shromažďují okolo toho stromu zplouvající :

Dej Bůh štěstí tomu domu,
My zplouváme panu Bohu,
Malému dělátku,
Christu Jezulátku
Narozenému.

On rozdává štědrovničky,
Zabíla, hrussky i otkissky
Za naše zplouvání
A koledování:
Dej nám pán Bůh požehnání!

Domnívá-li se lastavův čtenář, že nadzmi-
něný strom „Botom“ byl vánočník a že na něm
také jablka, hrussky a ořechy visely, jest na
omylu; visely na něm — hadry. Strom tento
jest mužímanům posvátným; každý Turek, kte-
rý si chce od pána Boha nějaké milosti wypro-
siti, když k. p. od nějaké nemoci sprostěn býti
aneb nějaké jiné dobrodini obdržeti žádá, pověsí
co obět na tento strom — kus hadry. Podivná
to pověra! Takový strom, od vrchu až dolů
na ratolestech plný hader, jest pravým hadrníkem.

We wespnici Abathii, kterou Dr. Sepp (Vd.
II. pag. 58) Kabbije nazývá, předsvědčili jsme
se, že dragoman Matěj pravdu mluvil, tvrdě,
že obyvatelé její žil a křesťanům též nepřítel-
ni jsou. Házeli po nás lamením, chtějí nás

snad ukamenowati. Že o. Deogratias Beck, raněn nebyl, stalo se jen tím, že wida dosti veliký kámen na se letěti, hlavou uhnul. Budtež Bohu díky, že se žádnému z nás nic nestalo; ale kamenný kámen semotam, a my hledali spásy w útěku; newím, coby se bylo stalo, kdybychom se byli kamenujícím Turkům protiwili aneb je nějakým slowem urazili. Křesťanský poutník cestující po sw. zemi vždy s dobrou se poradí, vyhne-li se takovým městům a wesičkám, w nichž přebývají fanatické Turci, a obejde-li je raději, což jsme i my později činili. Kamenuvání (lapidatio) bylo již za starých časůw u obywatelůw wýchodních krajin věcí oblibenou. Již Mojžíš se bál, že ho lid israelský, reptající pro nedostatek wody, ukamenuje. Co učiním s lidem tímto? — takto zvolal — ještě maličko a ukamenuje mne (2. Mojž. 17, 4). Podle příkázání daného we starém zákoně měl každý ze synů israelských a z příchozích bydlících w Izraeli, jenž by dítě své modle Molochowi obětował, ukamenován býti (3. Mojž. 20, 2). Každý, kdo se rouhal jmenu Božímu, wzyweden byl ze stanu; ti, jenž ho slyšeli, položili ruce své na hlavu jeho a wesskeren lid ho kamenuwal (3. Mojž. 24, 14). Poněwadž Achán proti zákazu Josueowu něco z věcí zaklených sobě wzal a přimlastnil, byl od wesskerého lidu ukamenován a wsecky věci jeho byly stráweny ohněm (Josue 7, 25). Když Dawid král wedl wojnu s Amalechitskými a ptissel do Gicelegu, chtěl ho lid kamenuwati, poněwadž w horkosti byla duse jednoho každého muže nad syny a dcerami, jež

byli při vypálení a dobytí téhož města ztratili (1. král. 30, 6). Aburama, kteréhož byl král Roboam nad daněmi ustanovil, byl od messkerého libu ukamenován a umřel (3. král. 12, 18). Na radu bezbožné královny Jezebel, která manželci svému králi Achabovi k vinici Nabothově dopomoci chtěla, byl Naboth na svědeckví dvou najatých falešných svědků co rouhač proti Bohu a králi obžalován a ukamenován (3. král. 21, 14). V knize Sirachově přirovnává se lenoch ku kameni zblácenému. „Kamenem zbláceným kamenován jest lenoch a všichni mluviti budou o opovrženosti jeho. Rejnem wolstým uházen jest lenoch a každá, kdožby se ho dotekl, otkese sobě ruce“ (Sirach 22, 1—2); t. j. člověk lenosný podobá se spinavému, zblácenému kameni aneb leynu wolstému, kterého se žádný nedotýká, a kdož se ho dotekl, hned sobě ruce očistí. Prorok Ezechiel praví, že cizoložníci a cizoložnice mají kamenováni býti (16, 40) viz též 5. Mojš. 22, 21). Prorok Micheáš, chtěje vyjádřiti trápení a pronásledování, jež dcera Sionská (t. j. Jerusálém) od národů mnohých přetrpěti má, praví, že oni k ní volají: Ukamenována buď (Micheáš 4, 11)! — V novém zákoně častočráte čteme o smrti kamenování. Pán Ježíš wyprawuje podobensství o vinici, kterou sobě hospodář vzdělal a již vinatům pronajal. Když se přiblížil čas ku sbírání ovoce, poslal hospodář služebníky své k vinatům, aby vzali užité jejt. Vinatí ale zjtmawše služebníky jeho, jednoho zmrskali, druhého zabili a jiného ukamenovali. Dpět poslal jiných služebn-

ků vůle nežli prvé, i učinili jim též. Naposledy pak poslal k nim syna svého; ale i tohoto zabili (Mat. 21, 39*) I Pána Ježíše svého chtěli Židé kamenovati; neboť kdýž je učil, že jest synem Božím a pravým Bohem, že s Otcem jedno jest, tu zchápali kamení, aby jej kamenovali (Jan 10, 30—31). Obzvláštně v Jerusalemě musilo kamenování oblibeno býti, jestto sám Spasitel v městě tomto řekl: „Jerusaléme, Jerusaléme, kterých zabiješ proroky a kamenuješ ty, kteří k tobě posláni jsou“ (Mat. 23, 37). Svo. Štěpán byl též v Jerusalemě ukamenován (Skutky apost. 7, 58), a sv. Pavel vypravuje o sobě: „Jednou jsem byl kamenován“ (2. Kor. 11, 25). Tak jest až podnes kamenování u obyvatelů východních krajů věcí velmi oblíbenou, a v pravdě musí se říci, že jich tento spůsob usmrcování mnoho nestojí; neboť kamení tam mají v hojnosti. Povídá se, že vůbec celá ta krajina od Sebaste (Samark) až do Nazareta nejistá a nebezpečná jest, pouěwadž muzulmansští obyvatelé její křesťanům velmi nepřítelny jsou a je rádi kamenují. D. Adolf Kern vypravuje, že i on by zde byl s jedním spolucestujícím od tureckých chlapců bez mála ukamenován.**)

*) Winice vypodobňuje se obec židovská, jakožto základ cirkve; hospodář té winice jest Bůh; vyslanými služebníky rozumějí se proroci posláni k Židům. Syn hospodářův jest sám Kristus Ježíš, kterého Židé usmrtili.

**) Viz: Reise in das heilige Land im Jahre 1858. Von P. Adolph Kern, Benedictiner-Ordenspriester, Cooperator in Genö. Pest. Gustav Emich ung. akad. Buchdrucker 1861.

Po čtvrté hodině popolední sestoupili jsme s hor a jeli jsme jakýmsi údolím, ve kterém mi skoro děsno bylo. Údolí toto táhne se semotam mezi vysokými a kamenitými horami; není v něm žádné vesnice, žádného domu. Sluje prý údolím lotrův (vale dei ladri); newím, zdaližby osamělému cestujícímu, kdyby zde mezi lotry pabl, někdo na pomoc přišel. Prorok Jeremiáš praví, že lotr čelává na poušti (Jerem. 3, 2) t. j. na osamělých cestách, kde málo cestujících jest, aby je tím snadněji a jistěji přepadnouti a oblaupiti mohl. I toto údolí podobá se pravé poušti, a musil v něm již mnohý cestující od lotrův oblaupen býti, neboť na darmo jména svého jistě neobdrželo, nápodobně jako onastubánka, o které jsme s vrchu mluvili, a která Min harameh (stubánka lotrův) sluje.

A páté hodině dojeli jsme do vesnice Dffeninu, u které jsme rozbili u potoka stany, neboť jsme zde mínili nocovati. Současně s námi usadila se zde ještě jiná karavana cestujících, což nám velmi milé bylo, poněvadž obyvatelé Dffeninští vůbec co zloběji a lotři známi jsou. Možno, že od nich storchu zmíněné údolí jméno své obdrželo. Pro jistotu najal náš dragoman Matěj několik mužů z vesnice, kteří s našimi honiči loňů a oslů v noci u stanů stráž drželi. Byla to noc, na kterou nikdy nezapomenu. Zcela unavený obíždě po hrozných těch cestách, položil jsem se, doufaje, že si odpočinu. Myšlel jsem u sebe:

Dobrou noc . . . !

Dejž to Bůh,

Útěchy by nabyl
 V spánku duch! (Vocel.)

„Ale Bože! jaký to byl spánek! Strážníci nassi chtíce zlodějům ukázati, že pilně bdí, zpívali celou noc, čím snad zároveň také nás uko-
 lébati se snažili. Spojili se s nimi také ještě jiní zpěváci a to v nesmírném počtu, totižto — žáby a skořani v blízkém potoku. Žáby mně byly od jak živa protivná zvířata a zde jsem musil trávěmu zpěvu jejich po celou noc naslouchati! Jakžto jsem tak mnoho žab pospolu neslyšel! Nemohu spáti, přemýšlel jsem o druhé ráně, kterou Mojžiš oznámil egyptskému králi Faraonovi, nechťtému lid israelští propustiti: „Pakli nebudeš chtíti (lid) propustiti, hle, já bti budu roštěch končiny tvé žabami. A vyhá-
 řeka žáby, kteréž vystoupí a wejdou do domu tvého, a do pokoje lůžka tvého, a na postel tvou, a do domu služebníkův tvých, i na lid tvůj, a do peci tvých, a na ostatky postrmů tvých, i k tobě, i k lidu tvému, i k rošem služebníkům tvým wejdou žáby“ (2. Mojž. 8, 2—4). Ne-
 měli jsme snad bedlivějšího strážce u Dissenina — nade mne. Dávali-li nassi strážníci pozor na zloděje, dával jsem já pozor, aby mně žáby až do postele nemozly, což se snadno státi mo-
 hlo, jesto postel ta velmi nízká byla. Na žádost Faraonovu vyslyšel Bůh modlitbu Mojžíšovu a učinil, že rohměly žáby z domů, a že rof i z polí (2. Mojž. 8, 13); ale u Dissenina, jak se zdá, žáby nerohměly a ještě mnohemu pou-
 tkowu ukolbawfu trčati budou.

Wesnice Dssenin (Genin, Ginäa) jest dle
 Jozefa Flavio (XIX 21, XXI. 29) staré En
 Ganim (studánka zahradni). Iméno její pochází
 bez pochyby ob hojnosti wody, jakáž se tu nalézá;
 neboť mimo potok, který wedlé ní teče, má wesnice
 tato také blouhý, kamenný wodowod (aqueduct).
 Položení Dssenina u paty hor a na začátku rowi-
 ny Esdrelonské jest krásné. Widěti tu w zahra-
 dách stromy palmové, pomorančové, fíkové a
 nopalové. Wesnice sama jest welmi bídná a
 obywatelé její wypadají jako prawí cizáci; není-
 bezpečno u nich nocowati. Dr. Sepp wypra-
 wuje, že nocowal w Dženině w domě jednoho
 Araba, a hle! hospodát sám stál celou noc co
 strážník u dveří.*) Před časý byl Dssenin mě-
 stem samatšským, které na hranici Samatšla a
 Galiléy leželo. Židé galilejsští museli, putující
 ke slawnosti welikonocní do Jerusalema, skrz Dsse-
 nin cestowati; neboť zde wedla cesta. Ale sa-
 maritánsští obywatelé Dssenina bývají Židům
 nepřítelny a nechťeli jich w hospodu přijmati.
 Že i Spasitel Ježíš Christus častokráte na ce-
 stách swých z Galiléy do Jerusalema — do Dsse-
 nina ptíšel, jest jisto. Má se wůbec za to, že
 zde se stalo, co wyprawuje sw. ewangelista Lukáš
 následujícími slowy:

„I stalo se, kdýž se doplňowali dnové wzeti
 jeho (Ježíše)**), že on obrátil twát swou, aby šel
 do Jerusalema. I poslal posly před obličejem
 swým a oni jdouce wěšli do města Samaritán-

*) Wjz: Jerusalem und das heilige Land von Dr. Sepp.
 Band 2. Seite 59.

**) t. j. z tohoto swěta, či jeho smrti.

ského, aby mu připravili (hospodu). A nepřijali ho obywatelé, protože obličej jeho byl obrácen k jít do Jerusáléma.*) I viděvše to učennici jeho Jakob a Jan řekli: Pane, chceš-li ať díme, aby oheň sestoupil s nebe a spálil je? A obrátiv se (Ježíš) potrestal jich řka: Nevíte, čím jste ducha. Syn člověka nepřijíždí buřiti ztracovat, ale spasiti“ (Luk. 9, 51—56). — Nenávisť Samaritánův k Židům musila býti v pravdě překvellá, když Dffeninští již proto Pánu Ježíšovi hospodu dáti nechťeli, že konal cestu do Jerusáléma.***) — W Dffenině takéž se událo, co vypravuje též sv. evangelista v tato slova: „I stalo se, když se bral (Ježíš) do Jerusáléma, že šel prostředkem Samatska a Galiley. A když vcházel do jednoho městečka, potkalo se s ním deset mužův malomocných, kteřížto stáli zdaleka a pozdvihvše hlasu řekli: Ježíši, smiluj se nad námi! Kteréžto když ušel, řekl: Jděte; ukažte se kněžím. I stalo se, když šli, že očistěni jsou. Jeden pak z nich, když ušel, že očistěn jest, navrátil se, hlasem velikým velebě Boha a pabí na tvář k nohám jeho (Pána Ježíše) díky čině: a ten byl Samaritán. Odpověděv pak Ježíš, řekl: Zdalíž jich není deset očistěno? a kdež jest jich devět? Není nalezen,

*) Samaritáni nenáviděli Židy, a když tito do Jerusáléma pouť konali, číhvali jim všeliké překážky.

**) Každý pravý křesťan putuje do nebeského Jerusáléma a vynasnažuje se ctnostným životem, tam se dostat. Ale na této cestě své potkává mnoho Samaritánů t. j. bezbožných lidí, kteří jej pro jeho ctnosti nenávidějí, pronásledují, jemu vše příklady dávají a všeliké překážky kladou, aby ho od té cesty odvrátili.

jenžby se byl navrátil a vzdal chválu Bohu, jediné cizozemec tento. I řekl jemu: Vstaň a jdi, nebo mlča tvá tě uzdravila“ (Luk. 17, 11—19)*)

Potom, jehož vodou u Dšenina z hor vycházejí, teče k severo-západu do roviny Esdrelonské, a tam se s potokem Tisonem spojuje. Nežli opustíme měsnici Dšenin a než vstoupíme do roviny Esdrelonské, chceme se s rovinou touto vůbec poněkud seznámiti. Představ sobě, milý čtenáři, rovinu, k severu, západu a jihu vyznačeni horami oměněnou, jejíž šířka obnáší od jihu k severu 5—6 a délka od západu k východu 10—12 hodin. — Hranice roviny té jsou k jihu: horu Samatšské, k západu: hora Karmél, k severu: horu u Nazareta s Táborem, a k východu: údolí, v němž teče památná řeka Jordán. Změřte si proředeu této od západu k východu zpočátku vystupující roviny stojí dvě jiné horu osamělé a jedna ode druhé asi hodinu cesty vzdálené, jejichžto jména jsou: Gelboe a malá Hermon. Hora Tábor, která od malého Hermona též asi hodinu cesty vzdálena jest, spojuje se již s horami Nazaretskými. Jest to bojiště rovina největší a nejúrodnější v celé Palestíně; v půdě její nenalezl bych snad ani jediného kaménka. Jelikož celá země palestinská vůbec skalnatá a neúrodná jest, což snad také odtud pochází, že poměrně málo obyvatelů má, mohla by rovina, o které mluvíme, v pravdě „palestinskou Hanou slouiti“, a jsem jist, žeby pro svou

*) Aby Spasitel nerozhodl odeviti očistěných tím zjevněji okázal, praví, že desátý, který přišel, aby vzdal Bohu díky, byl Samaritán.

velikou úrodností obyvatele celé sw. země využí-
viti mohla. Ale, bohužel, v celé této veliké ro-
vině jest jen několik malíčkových vesnic, u kterých
nalezáš několik zdělaných rolí! ostatní půdy uží-
vá se co pastvisk pro stáda beduinů. Řákal
jsm se jednoho muže, jaká toho příčina, že tato ve-
sela a taž úrodná rovina nezdělána jest a že taž
málo užítu nese. S vysvětlil mi to takto:
Pod tureckou vládou může sobě v rovině této
každý dle libosti půdy využiti a ji zdělati. Zať
mile zaseté obilí růsti počne, stává se onen, jenž
ho byl zasel, pánem a majitelem rolí toho a může je
i prodati; páth dle ztěženého obilí musí vsáť
co roční daň vládě odváděti. *) Povázíme-li ve-
likou úrodnost tamější půdy, zdá se, že daň ta-
to jest nepatrná. Ale rolník přece při tom ob-
státí nemůže. Nebo co sobě má se ztěženým
obilím počítí? V Palestině není ani dobrých
cest, ani obchodu, ani trhu na obilí; za tou pří-
činou nelze obilí snadno zpeněžiti. Polní práce
se tedy nemohl platit. Velikou metlou na sedláky
(v Palestině „fellahs“ zvané) jsou také hordy lou-
pežnických beduinů. Sedlák zdělal pilně pole
svoje; obilí roste až radost, majitel jeho se těší
na žně a hle! tu přitáhnou jako veliké hejno
kobylek — beduinové, mající stáda několika set
velbloudů, mnoha set oslů, na tisíce ovce,
koňů atd., kterýmiž spásají všechno osení. Mů-
že-li takový ubohý fellah rolí své proti nim há-
jiti? Jeden proti tisícům? Věhem tluh býval

*) Ostatně musí rodinný otec za každou hlavu rodiny své
ročně 25 piastrů vládě platiti.

seblát nucen, zvěláwati jen tolik půdy, aby s rodi-
nou svoji žít mohl. Pať docela jinať wy-
dalo by to w této weliké a úrodné rowině, kdy-
by patřila pod jinou vládu a měla pilné haná-
cké rolníky! Ti by z ní ubělali pravý ráj, w
němž by pať spokojený a šťastný život vedli.
Mnohý pilný a pracovitý hanák mohl by sobě
tam žítati:

Za horama stoltá,
Bode brzo deň;
Zora z pece hltá
A lóhá se wen,
Kole hrnce obřkaže
A po jedné wetahuje
„Poďte šesťte wen!“ (Hanácká).

Úrodná ta rowina sluje: Esdrelon aneb
také Jezrael. Iméno „Esdrelon“ čteme w knize
Judith (1, 8 — 4, 5—7, 3), kdež se také na-
zývá: „weliké pole (campus magnus) Esdre-
lon“. Přírodně slula tato rowina: „Jezrael“
(aneb Jezrahel) ob města téhož jména, o kte-
rémžto městě we 4. l. králůw (9, 15) zmínka
se číní, a jehož zříceniny w nynější wesnici
Serunu aneb Zerinu se spatkují. Ze jména
„Jezrael“ powstalo časem jméno Esdrelon. Ara-
bowé nazývají rowinu tuto Emek Israel t. j.
rowinu Izrael. Co na této rowině, která také
role (ager) Jezrahel slula (4. král. 9, 10),
přihodilo se památného, wyprawowati budeme w
kapitole následující. Zesť a teď rowina tato
nemá; teče - sřže ni jen potok Eison aneb Ri-
son, který wody své dílem od Dšenina, dílem

od Tábora obdržuje a tekouc k severo-západu, u města Raify do stědozemního moře se vyplývá. Obyvatele krajiny esdrelonské sluli před časů Jezrahelitě (3. král. 21, 1).

Kapitola čtrnáctá.

Nasse jízda přes rovinu Esdrelonskou. Vesnice Serun (staré město Jezrahel). Hory Gelboe. Hora „malý Hermou“. Vesnice Sulam (staré Sunam). Beisan aneb Schthopolis. Thanach. Mageddo a Hadad-Riman. Potok Eijon. Vesnice Klein (staré město Kaim). Endor.

Ve sobotu dne 8. března ráno o 7. hodině opustili jsme vesnici Dffenin a nastoupili na cestu přes rovinu Esdrelonskou. Před časů měla tato rovina velkých počet měst a svedena tu nejedna bitva. Vše „zhybnuli mečové nepřítelé do konce a města jejich zkažil jsi. Zahynula památka jejich zvučen“ (žalm 9, 7). Pravím jsem srovná, že v rovině této nalezá se jen velmi málo a to velmi bídných vesnic; za to tam viděti mnoho sřakalův, čulamů (chamaeleon), želv, hadův, kánů a bílých čapů. Kde není lidí, tam se usazují zvířata. Zdá se, jakoby zvířata tato v skutku za pány a majitele roviny této se drželi. Jeden z mých spolucestovníků pronásledoval na koni jednoho čapa, a hle! čap se takřka bránil a nechtěl dlouho odletěti.

První vesnice, ku které jsme v rovině Esdrelonské došli, sluje Emkeble, a jest, jako arabské vesnice vůbec, velmi bídná. Druhá na malém pahrbku stojící vesnice, ku které jsme z Dšenina asi za dvě hodiny dorazili, jmenuje se Serun (také Serein, Zerin). Na jejím místě stávalo město Jezrahel, od kterého celá ta rovina jméno své obdržela. Písmo sv. činí o městě tom častěji zmínku. Z města Jezrahela pocházela Achinoam, první manželka Davidova (1. král. 25, 43). Za času vojny, kterou vedl David s Filistinskými, shromáždila se vojska filistinská v Afeku*) a Izraelští položili se u studnice, kteráž byla v Jezraheli (1. král. 29, 1); a když David se svým vojskem obtud se odebral, táhli Filistínští do Jezrahel (1. král. 29, 11). Proti Davidovi povstal Abner, syn Nerim, kuzle vojska Saulova a ustanovil Isbosetha, syna Saulova, za krále nad Jezrahalem (2. král. 2, 9). V Jezraheli zdržovali se také král Achab a prorok Eliáš (3. král. 18, 45—46). Jak nešťastný skutek stal se v Jezraheli, za času téhož krále Achaba, vypravuje se nám obšírně v 3. knize královské (21, 1—24): „Stalo se, že měl téhož času Naboth Jezrahelský vinici, kteráž byla v Jezraheli, podle paláce krále samátského. I mluvil Achab k Nabothovi řka: Dej mi vinici svou, ať sobě udělám zahradu k zelenám, neboť jest blízko a podle domu mého, a bůh za ni vinici lepší:**) aneb jestliž se

*) Afek leželo též v rovině Esdrelonské, ale na severním konci jejím blíže hor Nazaretských.

**) Za našich časů není snad v celé rovině Esdrelonské ani jedné vinice.

zdá lépe, dámť stříbra cenu, zač stojí. Zemuž odpověděl Náboth: Milostiv mi buď Hospodin, abych nebať dědictví otců svých tobě*). Tedy přišel Achab do domu svého hněwaje se a sčítě (zuby) nad slovem, kteráž byl mluvil k němu Náboth Zezrahelský, řka: Nedám tobě dědictví otců svých. A wrhl sebou na lůžko své, odvrátil tvář svou k stěně a nejedl chleba. Wessla pak k němu Jezabel, manželka jeho a řekla jemu: Co jest to, proč tať smutný jest duch tvůj? a proč nejíš chleba? Kterž odpověděl jí: Mluvil jsem s Nábothem Zezrahelským a řekl jsem jemu: Dej mi winici svou za pentze, aneb jestli se líbí, dám tobě za ni winici lepši. A on odpověděl: Nedám tobě winice své. I řekla mu Jezabel, manželka jeho: Velikou wážnost máš a dobře spravuješ králowství israelské! Wstaň a pojez chleba a buď dobré myšli, já tobě dám winici Nábotha Zezrahelského. Napsala tedy listy jmenem Achabovým a zapečetila je prstenem jeho a poslala k starším a předním, kterž byli w městě jeho a bydlili s Nábothem. Rozum pak listů tento byl: Wyhlaste púst**) a posadte Nábotha mezi předními z lidu, a postavte dva muže syny Belialovy proti němu, a ať falešné svědectví prawí: Dobrořečil Bohu a králi***); a wyweďte ho a ukamenujte a tať ať umře. Učinili tedy měšťané jeho starší a přední, kte-

*) Podle zákona Mojšísowa (3. Mojš. 25, 23) neměl žádný pole (dědictví) otců svých jinému popustiti.

**) Den postu vyhlášen býwal po spáchání veřejného zločinu (2 Paral. 30, 34 — Ešdr. 8, 21).

***) t. j. naopak: rouhal se Bohu a králi. Rouhači býwali dle zákona Mojšísowa kamenováni (3. Mojš. 24, 16).

Kž bydlili s ním w městě, jakž byla rozlázala jim Jezabel a jakž psáno bylo w listech, kterých byla poslala k nim, a wyhlásili půst a posadili Nábotha mezi předními z lidu. A přimědšše dva muže syny dáblow, kázali jim sednouti proti němu: a oni jako muži dáblowi pravili proti němu svědectwí před množstwím: Dobrořečil Náboth Bohu a králi; pročž wywedli ho za město a kamenowali ho, až umřel. *) I poslali k Jezabel krouce: Ukamenován jest Náboth a umřel. I stalo se, když uslyšela Jezabel, že ukamenován jest Náboth a že umřel, řekla Achabovi: Wstaň a włádni winici Nábotha Jezrahelského, kterých nechtěl povolit tobě a dáti ji za pentze, nebo již není žim Náboth, ale umřel. **) To uslyšew Achab, žeby totiž umřel Náboth, wstal a šel do winice Nábotha Jezrahelského, aby włádl jí. Tedy stala se řeč Hospodinowa k Eliášowi Tšebitskému ***): Krouc: Wstaň a wyjdi wstříc Achabowi, králi israelskému, kterých jest w Samari: hle, jde do winice Nábothow, aby włádl jí, a mluwiti budeš k němu řka: Toto prawí Hospodin: Zabil jsi, nad to i włádl jsi. †) A potom i přibáš: Toto prawí Hospodin: Na tom místě, na kterémž kžali psi krew Nábothowu, i twou krew kžati budou. I řekl Achab k Eliášowi: Zbaliž jsi nalezl unne nepřitelem sobě? ††). Kterých řekl: Nalezl jsem,

*) Ukamenovali netoliko Nábotha, ale i jeho syny (1. Král 9, 26).

**) Změní utracených zrádců připadlo králi.

***) Rodinné misio proroka Eliáše šlo do Tšibe aneb Tšibite

†) t. j. ty jsi wraždil i zloběj.

††) Zbaliž jsi kdy shtedl, že bys byl nepřitelem svým?

proto že probán jsi, abyš činil zlé před obličejem Hospodinovým. Až já uvedu na tebe zlé, a sežnu poslední tvé, a zabiji z domu Achabova močitelho na stěnu, a zatčeného a nejposlednějšího v Izraeli.*) A učiním s domem tvým jako s domem Jeroboama, syna Nabatova, a jako s domem Baashy, syna Ahiašsowa: nebo jsi činil, abyš mne k hněvu popuzoval, a přivedl jsi k hřešení Izraele. Ale i o Jezabel mluvil Hospodin kta: Psi jisti budou Jezabel na poli Jezrahel. Umře-li Achab v městě, jisti ho budou psi, pašli umře na poli, jisti ho budou ptáci nebesští.“ Co prorok Eliáš králi Achabovi a ukrutné manželce jeho Jezabele předpověděl, stalo se skutečně. Achab a Josafat, král jüdský, vedli vojnu se Sýrskými. V bitvě natáhl muž jeden lučšstě a náhodou ranil Achaba, krále israelského, mezi plícemi a žaludkem. Z umřel král a přinesen jest do Samark. Tekla pak krev z rány do korby vozu. Z myli vůz jeho v rýbníku samarkém, a šzali psi krev jeho (3. král. 22, 38). — Když Jehu, syn Josafatův, králem israelským se stal, přijel do Jezrahel. Jezabel uslyševšši o přijezdu jeho, zmalovala oči své ličidlem a ozdobila hlavu svou**) a vyhlédala z okna. Z pozdvihl Jehu tvář své k oknu a řekl: Která jest tato? A naklonili se k němu dva aueb tři komorníci. A on řekl jim: Smrzte ji dolů. Z smřili ji a pokropena jest krev stěna, a koňská kopýta poslapala ji. A když Jehu vřel, aby jedl a pil, řekl: Zběte a pohleďte na tu

*) t. j. vyhladím celé pokolení Achabovo.

**) chtěje sobě bez pochyby naklonnouti krále Jehu zřítati.

zlořečenou a pochovejte ji; neb jest dcera královská.*) A když šli, aby ji pochováli, nenalezli jediné leb a konce rukou“. Na poli Sezrahelském jedli tedy psi tělo Sezabelino (4. král. 9, 36). Když král Jehu dal to Samatě rozsechný syny a příbuzné Achabovy zabít a jejich hlavu (to počtu sedmdesáti) to kossích do Sezrahel přinést (4. král. 10, 7). Ale i to Sezraheli pobil Jehu rozsechný, kteří pozůstali z domu Achabova, tak že nezůstalo z něho zbytku (4. král. 10, 11).

Ve vojně, kterou vedli Džoziaš, král jüdský, a Zoram, král israelský, proti Hazaelovi, králi syrskému, byl Zoram to bitvě těžce raněn; i navrátil se do Sezrahely, aby se tam hojil; tam ho také navštívil král Džoziaš (2. Par. 22, 6). Na mnohou krev, která u Sezrahely vylita byla, potahuje se prorok Džedš, když praví: „Nazov jméno jeho Sezrahel; nebo ještě malíčko a navštívním krev Sezrahel na domu Jehu, a odpocínouti učiním království domu israelského“ (Džedš 1, 4).**) O sjednocení království jüdského a israelského pod jedním králem prorokoval též prorok: „Z budou shromážděni synové jüdští a synové israelsští spolu, a ustanoví sobě hlavu jednu, i vystoupí ze země; nebo veliký to bude den Sezrahel“ (Džedš 1, 11). O veliké úrodě rovin jezrahelské předpovídá tento prorok:

*) Sezabel byla dcera krále sýdonského Ethbaala.

**) t. j. trestati budu na králských israelských z rodu Jehu, kteří též ode mne (od Boha) odpadli, krev u města Sezrahely vylitou, a učiním království israelskému konec jakožto asýrskému (4. král. 15, 29 — 17, 4).

„A země vyslýchá pšenici a vlnu a olej, a ty věci vyslýchá Jezechel“ (Oseáš 2, 22) t. j. dám zemi té hojnou úrodu.

Přálbych ti, milý čtenáři, viděti bývalé královské město Jezechel, nynížsi vesnici Serun, na jejímž místě svrchu vypravované památné věci se udály. Jest to malá bídná vesnice, o kteréž v pravdě říci se může, že nemá ani podobu ani krásy (Izaiáš 53, 2). „Řekna tváti“ může nad okrasou svou toto bývalé královské město Jezechel (Jerem. 25, 30). Bahrbel přes 400 stěniců vysoký, na němž Serun stojí, jest takřka odnoha blízkých hor Gelboeckých, jejichžto vršky na 1200 stěnicům nad hladinou mořskou se udává.

Hory Gelboe aneb Gilboa (arabsky: Džebel Džilbo) stojí téměř uprostřed roviny esdrelonské, ke straně východní od vesnice Serun, a táhnou se snad až k údolí, v němž teče řeka Jordán. Jsouť skalnaté, vyprahlé a jenom dole u paty poněkud lesnaté. V u těchto hor dály se památné věci. Když král Saul s Filistinskými vojnu vedl, položili se tito v Sunamu;*) Saul ale s Israelskými přišel do Gelboe (1. král. 28, 4). U hor Gelboeckých leží malá vesnice Džilbo; zdá se, že jest to staré Gelboe, kamž byl Saul přišel se svým vojskem, aby v boji zahynul. Když Filistinskí bojovali proti Israelským, utekli muži israelské před Filistinskými a padli zbiti jsouce na hoře Gelboe. V obrátili se Filistinskí na Saule i na syny jeho

*) V starém Sunamu, nyní Sulam zvaném, později mluviti budeme.

a zabili Jonathu a Abinadaba a Melchisua, syny Saulovy, a vošedá tž bitvy obrátila se na Saule. I uchopili ho muži štelci a raněn jest náramně od štelců. I řekl Saul k oděnci svému: Vytrhni meč svůj a zabí mne, ať snad nepřijdou neobtěžant tito*) a nezabijí mne posmívajíce se mi. I nechtěl oděnc jeho; nebo byl strachem náramným předěssen; pochytil tedy Saul meč a nalehl na něj. Což řdyž viděl oděnc jeho, totižto, že umřel Saul, nalehl i on na meč svůj a umřel s ním. Umřel tedy Saul, i tti synové jeho, i oděnc jeho, i všickni muži jeho v ten den společně. Vidouce pak synové israelsští, kteříž byli za údolím a za Jordánem, že zutíkali muži israelsští a že umřel Saul i synové jeho, nechali měst svých a utekli; i přišli Filistínští a bydlili tam. A řdyž bylo druhého dne, přišli Filistínští, aby zloupili pobité; a našli Saule a tti syny jeho ležící na hoře Gelboe. I stali hlavu Saulovi a svolkli s něho oděm: a poslali po zemi filistínské vůkol, aby to ohlášeno bylo ve chrámě modl jejich a v lidu. I složili oděm jeho ve chrámě Astaroth, tělo pak jeho pověsili na zdi (města) Bethsan**). To řdyž uslyšeli obhmatelé Záběs

*) t. j. Filistínští, kteříž byli pohané.

**) Město Bethsan aneb Bethsean (později Scythopolis), nyní vesnice Beisan, leží asi hodinu cesty severovýchodně od hor Gelboethých a jest památné také proto, že v něm žil ve vyhnanství sv. Eusebius, biskup Vercelský, rektorů v hajitel sv. vkrý proti laciům Ariánům († r. 370). Ve Scythopoli žil také sv. Prokop, který napotom v městě Caesarée na rozkaz císaře Diokleciána r. 303 mučeničkou smrti zemřel. Církve koná památku sv. Eusebia dne 15. prosince, a sv. Protopa mučenníka 7. julia.

Galaabu*), co učinili Filistiňští Saulowi, wstali wšickni muži nejsilnějšti a šli celou noc, a wzali tělo Saulowo a těla synů jeho se zdi města Bethsanu, a přišli do Záběs Galaabu a spálili je tam, a wzali kosti jejich a pochowali je w lese Záběském, a postili se sedm dní (1. král. kap. 31; 1. Paral. kap. 10). We velikém zármutku nad smrtí Saule a synůw jeho zlořečil Dawid horám Gelboeským řka: „Hory Gelboe, ani rosa, ani déšť nespadej na nás, aniž tu buď rolt prwotin; nebo tam pomržen jest štit silný, štit Saulůw, jakoby nebyl pomazán olejem“ (2. král. 1, 21). Zdá se w pravdě, že zlořečení Dawidowo nad horami Gelboeskými wytknuté až podnes se vyplňuje; neboť hory tyto jsou, jak slyšeti řečeno, smutné, kamennité a wyprahlé. Thž Dawid wzal kosti Jonathy, syna jeho od mužů Záběs Galaabských, a pochował je w zemi Benjamin, w hrobě Cis otce jeho (2. král. 21, 14).

Velká rowina Esdrelonská byla před časý rozdělena mezi pokolení Manasšesowo a Issacharowo tím způsobem, že ono w jižním a toto w severuém kraji přebýwalo.

Uši hodinu cestý od hor Gelboeských severně stojí osamělá hora „malá Hermon“ zwaná. Arabové ji jmenují Heramon (hřbet); a hora tato jest také skutečně prawým hřbetem rowiny esdrelonské. Whšsta její obnášá 1747 štemců. Zdá se, že Dawid mluví tuto horu, kdž w žalmu 88, 13 praví: „Tabor a Hermon we jmenu tvém (Hospodine) plesati“ t. j. i tobě co stwotiteli swému znáti se budou; neboť tyto

*) Záběs Galaab bylo město za Jordánem.

dvě hory stojí jedna proti druhé a jsou od sebe asi hodinu cesty vzdáleny. Mezi horami Helboestými a malým Hermonem spatkuje se malá vesnice Sulam, která před časem Sunam slula. Tam se položili Filistiňsti, když k bitvě se Saulem se chystali (1. král. 28, 4). Veliký zážral, který učinil prorok Eliseus v Sunamu, vypravuje se nám v písmě sv. takto:

„Šel Eliseus sřze Sunam; i byla tam žena veliká,*) kteráž zadržela jej, aby jedl (u ní) chléb. Aťrážto řekla k muži svému: Seznámám, že ten muž Boží swatý jest, kterýž často chodívá sřze nás. Udělejme tedy jemu večeradlo**) malé, a postavme jemu v něm ložce, a stůl, a stolici, a swícen, aby, kdyžby přišel k nám, zůstával tam. Stalo se tedy jednoho dne, že přijda (Eliseus) uchýlil se do večeradla a odpčinul tu. I řekl ku Giezi služebníkmu svému: Zavoľej té Sunamitské.***) Aťráž, když zawoľal jí a ona stála před ním, řekl k služebníkmu svému: Mluť k ní: Hle pilně ve všem sloužila jsi nám, co chceš ať učiním tobě? †) Máš-li potřebu, abych mluvil o to králi neb knížeti vojřta? Aťráž odpověděla: U prosřted libu svého bydlím. ††) I řekl: Co tedy chce, abych učinil jí? I řekl Giezi: Neptej se, nebo syna nemá a muž její starý jest. Rozřázal tedy (Eliseus), aby powoľal jí. Aťráž, když powoľána

*) t. j. vzácná a bohatá.

**) t. j. položil na vrchním ponebí.

***) t. j. hospodyně domu.

†) Eliseus chtěl se jí za to odměniti.

††) t. j. u svého v položi živa isouc, nemám žádně pře.

byla a stála přede dveřmi, řekl i ní: V tento čas a v tutouž hodinu, budeš-li žít, budeš mít i životě syna. Ale ona odpověděla: Nechtěj, prosím pane můj, muži Boží, nechtěj klamati služebnice své. *) I počala žena a porodila syna v ten čas a v hodinu, kterouž byl řekl Elišus. I rostlo pacholet. A stalo se některého dne, že vyšedš i otc i svému i žencům, řekl i otc svému: Hlava mne bolí, bolí mne hlava. A on řekl služebníku: Vezmi a veď jej i matce jeho. Kterž i dých vzal a vedl jej i matce jeho, ona vzala jej na kln svůj až do poledne, a umřel. **) Tehy ona vstoupivši položila jej na ložce člověka Božího (Eliša), a zavřela dveře a vyšedš zavolala muže svého a řekla: Pšši se mnou, prosím, jednoho ze služebníků a ofici, ať doběhnu až i člověku Božímu a zase navrátím se. Kterž řekl jí: Proč jdeš i němu? Dnes není nov měsíce ani sobota. Kterážto odpověděla: Pšjdu. A osedlala ofici a přikázala služebníku: Pobádej a pospěš, neměškej mne v jždě: a to dělej, což přikazuji tobě. A tak jela a přijela i muži Božímu na horu Karmél. ***) A dých jí uztel muž Boží naproti, řekl ku Siezi služebníku svému: He ona Sunamitská! Protož jdi jí v cestu a řci jí: Dobře-li

*) t. j. nechtěj mi marnon nádhji dělati.

**) Umřel chlapec tento bez pochyby na opar (Sonnenstich), jako Manasseš, muž Judithy, kterému dých stál u ženců na poli, horko na hlavu přišlo a v Bethulii umřel (Judith 8, 2—3).

***) Prorok Elišus se tehdy zdržoval na hoře Karmélu, která od Sunamu le straně západní asi 6—8 hodin vzdálena jest; lze ji ze Sunamu dobře viděti.

se děje s tebou, a s mužem tvým, a se synem tvým? Kteráž odpovíděla: Dobře. A když přišla k muži Božímu, chopila se noh jeho: i přistoupil Giezi, aby ji odstrčil. I řekl člověk Boží: Nechej ji; nebo v hořkosti jest duše její, a Hospodin zatajil toho přede mnou, aniž mi toho oznámil (t. j. Bůh mi nezjevil, že syn této ženy zemřel). Kterážto řekla jemu: Zbaliž jsem žádala syna od pána mého? Zbaliž jsem, netřeba tobě: Nešťal mne? A on (Eliseus) řekl ku Giezi: Přepaš bebra svou, a vezmi hůl mou v ruku svou a jdi. Jestliže potkáš toho, nepoždavej ho, a jestliže tě kdo pozdraví, neobpovídej mu (t. j. chvátej a ničím se nebej na cestě zdržovati. Obyvatelé východních krajin užívají mnohých slov na potkání při obapolném pozdravení, čímž mnoho času uchází. Srov. Luk. 10, 4.), a polož hůl mou na tvát pacholete. Matka pak pacholete řekla: Život jest Hospodin a živa jest duše tvá, že se tebe nespustím. Vstal tedy (Eliseus) a šel za ním. Giezi pak byl předěšel je, a položil hůl na tvát pacholete; ale nebylo hlasu ani citelnosti (v něm), a protož navrátil se vrátit jemu (Eliseovi) a oznámil mu řka: Nemřelo pachole. Šel tedy Eliseus do domu, a aj pachole mrtvé leželo na ložci jeho; a všed zavřel dveře po sobě a po pacholeti a modlil se k Hospodinu. A vstoupil a zpolehl na dítě, a položil ústa svou na ústa jeho, a oči své na oči jeho, a ruce své na ruce jeho, a sklonil se nad ním, a zahrálo se tělo pacholete. A on navrátil se, procházel se po domě, jednou sem a tam, a zase vstoupil a zpo-

lehl na ně: i zívolo dítě sedmkrátě a otevřelo o i. Tedy on zawolal Giezi a řekl jemu: Zawolej Sunamitské. Kteráž jsouc zawolána, wessla k němu. Kteržž řekl: Wezmi syna svého. Přissla ona, a padla k nohám jeho a poklonila se k zemi: i wzala syna svého a wyssla“ (4. král. 4, 8—37). — Ze Sunamu pocházela mladič, krásná Abisag, kterou wyhledali služebníci Dawidowi, aby ho w jeho wysokém státi opatrowala a mu posluhowala (3. král. 1, 3). Tuto Abisag Sunamitskou žádal sobě Abdoniáš, syn Haggity, za manželku, a profil o ni Bethsabeu, matku Salomounovu (3. král. 2, 17).

Afi dvě hodiny cesty jihowýchodně od Sunamu leží swrchu již připomenuté místo Beisan, staré to město Bethsan aneb Scythopolis. Při rozdělení země za času Josueowa dostalo se toto město a wesnice jeho potolení Manasesowu za podíl (Jos. 17, 11). Ze Filistínsstí tělo Saulowo a těla synů jeho na zbi města Bethsanu powěsili — bylo již s wrchu powědino. Správce aneb úředník, kterž za času krále Salomouna Bethsan a okolí jeho spravowal, slul Bana (3. král. 4, 12). Po skončené wojně s Idumejskými, Moabskými a Amonskými přepravil se Jůdas Machabejský s wojskem swým přes Jordán na poli welikém (t. j. Esdrelon), proti twáti Bethsanu (1. Mach. 5, 52). K Bethsanu přitáhl také Jonathas Machabejský se čtyřiceti tisíci mužů wybraných k bitvě s Tryfonem (1. Mach. 12, 41). Iméno Scythopolis (t. j. město Scythůw) obdrželo město Bethsan ob Scythůw, kteří je r. 631 přeb Christem za

časů krále Joziáffe vybojovali. Ještě za dnů Machabeův slulo toto město Scythopolis a obyvatelé jeho Scythisti neb Scythopolitisti; neboť čteme, že někteří židé přebývali u Scythopolitstích (2. Mach. 12, 29—30). Zdá se, že to bylo město melité; neboť až podnes má prý zřetelný amfiteatru, v němž r. 359 za časů císaře Juliána mnoho křesťanů mučeno bylo. Za časů křižáckých tažení bylo ve Scythopoli sídlo katolického biskupa, který ale od Frankův do Nazareta přeloženo bylo.

V tu straně západní nalezá se v rovině esdrelonské několik míst, která již za starých časů památná byla. O městě Thanachu, které polehlí Manasesovu náleželo, děje se k. p. již v knize Josue (21, 25) zmínka. Thanach leží západně několik hodin cesty ob vesnice Serunu.*) Jest to ono Thanach, o kterém se také zmínka číne v knize Soudců (5, 19), kdež se vypravuje, že „bojovali králové chananejské v Thanachu podle vod Mageddo,**) a vsať nic nemohli loupyce.“ Za časů panování krále Šalomouna spravoval Thanach a Mageddo úředník Bana, syn Ahiludův (3. král. 4, 12). V Thanachu a Mageddu bydleli synové Manasesovi (1. Paral.

*) Připomenouti dlužno, že nynější juena památných míst palestinských uvádím tak, jak mi je náš arabský dragoman Matěj na mé dotazování jmenoval. Dr. Sepp jmenuje k. p. staré Jezrahel aneb nynější Serun, Berin (2. Dd. S. 60); jím jmenují zase toto místo: Serain. Nápodobně nazývá Dr. Sepp staré Sunam „Solain“ (2. Dd. S. 65), kdežto mi je Matěj Sulam jmenoval.

**) Vody Mageddo zdají se býti nynější potoky Mogibdy, utékající severně od Thanachu do Cisonu, hlavního to potoka celé roviny.

7, 29). Bylo tedy také město, které slulo Maggeddo; jest to nynější El-Ledssun aneb zkrátka Ledssiun. Ledssun leží západně a skoro zároveň s vesnicí Sulamem. Mezi Ehanachem a El-Ledssunem leží město Hadad Rimán, které za časů sw. Jeronyma Maximilianopolis (t. j. město Maximilianovo) slulo (Hier. in Zachar. XII, 11.)

Zedouce přes dlouhou rovinu Esdrelonskou, ve které se nalézá tak mnoho starých a památných míst, musili jsme se častokráte plaviti přes potoky bahnité a nemající žádných mostů. Osel jednoho mušara (honiče) zůstal v bahně vřezeti a nemohl nikterak z místa. Ubohé zvíře! čím více se mu pomáhalo, tím hloub do bahna zapadalo; myslil jsem v pravdě, že se nám tento „Zachar, osel silný, ležící mezi mezení“ (1. Mojš. 49, 14) již utopí. Stálo to mnohého namáhání, než jsme ubohého osla z tohoto nebezpečství vysvobodili. Byltě to osel zcela neúhonný; neboť nebyl ještě v žádné krádeži na poli zastihen; důkazem toho bylo, že měl ještě obě uši. Potoky, přes které jsme se i s nebezpečstvím života přeplavovati museli, tekou dílem od Dffenina, dílem od hor Gelboeckých, od malého Hermona a od Tábora, a tvoří konečně jeden dosti silný potok, Eison, který teče ke straně západní a u horů Karmélu blíže města Raify do moře stekozemního vody své vylévá. S tento potok Eison byl již za starých časův památný. U potoka Eisonu bojovali šťastně Debhora a Barák proti Sisarovi, knížeti vojska Sabinova (Soudc. 4, 7—13). V písní, ve kteréž Deb-

bora a Barák bítí wyzdávali po wítězství, čteme také: „Potok Eison táhl těla jejich mrtvá“ (Soudc. 5, 21). Kterak prorok Eliáš u potoka Eisonu proroký Bálomý pobil (3. král. 18, 40) — budeme později wyprawowati. W žalmu 81, 10. praví Dawid: „Učin (Hospodine) jim (nepřátelům lidu israelského), jako učiný Madianitským a jako Sisarowi: jako Tabinowi při potoku Eison,“ a potahuje se na wítězství, ku kterým Bůh pomohl lidu israelskému (Soud. 7, 1 — tamtéž 4. 15; 5, 21).

Na sewerné stráni malého Hermona, hoře Táboru téměř naproti, leží malá a bídná wesnice, kterou Arabové Nein nazývají. Jeslí to bývalé město Naim. W tomto městě učinil Pán Ježíš zážrak, jež wyprawuje sw. Lukáš takto: „Z stalo se, že šel pán Ježíš do města, kteráž slowe Naim, a šli s ním učenuci jeho a zástup weliký. Rdyž pak se přibližowal ku bráně města, aj mrtwý nesen byl wen, syn jediná matky swé, a ta byla wdowa, a zástup města mnohý (šel) s ní. Kteroužto užitw Pán, milosrdenstwím hnut jsa nad ní, řekl jí: Neplač. A přistoupim, dotekl se mar. Ti pak, kteříž nesli, zastawili se. Z řekl: Mládeuče, tobě pravím, wstaň. Z posadil se ten, jenžto byl umřel, a počal mluwiti. Z dal jej matce jeho. Pozala pak wsecky bázeň, a welebili Boha tkouce: Prorok weliký powstal mezi námi, a Bůh nawštíwil lid swůj. A wyšla řeč ta o něm (o Ježíši a zážraku, který zde učinil) po wšem Zúdsu i po wšl okolní krajíně“ (Luk. 7, 11—17.)*

*) Krásně praví sw. Augustin potahujíc se na tento zážrak: Nad oním wzkříšeným mládeučem radowala se matka

Legenda (swatopowěšt) prawí, že tento ob
 Pána Ježíše wyžtyšeny mládenec stal se křesťanem,
 a že byl prvním biskupem w Kolíně nad
 Rýnem (Köln) a w Tongernu, známý pobe jme-
 nem „sw. Maternus“; nápodobně jako byl
 Lazar, kterého Pán Ježíš w Bethanii wyžtyšil,
 napotom prvním biskupem w Marsilii (Mar-
 seille) we Francii. Bud si tomu jakkoli, jisto
 jest, že na onom místě w Naimu, kde Pán Je-
 žíš mládence wyžtyšil, stála později křesťanská
 kapla a že se tam nynt spatkuje jen několik roz-
 kotných sloupůw. Obywatelé malé wesi-
 nice Meinu jsou dle náboženství muhamedáni, ale
 dowolují — owšem za plat — křesťanským kněžím
 na onom památném místě mše sw. na nosectm
 oltáři sloužiti. (In Galilea si puo celebrare
 nella citta de Naim t. j. w Galilee se může
 také mše sw. sloužiti w městě Naimu).*)
 Dr. Sepp (2. Bd. S. 67) má za to, že jméno
 Naim pochází ode jmena Naema aneb Noemi a
 že wyznamenáwá tolik co „pěkná“. Jest-li tomu
 tak, může nyntější malická a welmi bídná wesi-
 nice Mein, kteráž byla za času Pána Ježíše městem
 s bránami, o sobě říci: „Nenazýwejte mne Noe-

rodowa, a nad lidmi, kteří každodenně w duchu wyžtyšeni
 bývají, raduje se matka církev (de juvene illo resusci-
 tato gavisata est mater vidua, de hominibus in spiritu
 quotidie suscitatis gaudet mater ecclesia (S. Aug.
 serm. 44 de verbis Domini circa inít.) A w pravdě!
 nad hřtyšutem, který dle ducha z mrtvých powstává, k
 Bohu se obrací a polání činí, jest i w nebi radost wětší,
 nežli nad bewaděšáte bewlti sprawedliwými, kteříž nepo-
 třebují polání (Luk. 15, 7.)

*) Prospetto Generale della custodia di Terra S. dall
 anno 1856 al 1862 pag. 22.

mi (t. j. pěknou), ale raději nazhvejte mne Mara (to jest hořkou); nebo hořkost mne velmi naplnil Všemohouc" (Ruth 1, 20).

Afi hodinu cesty východně od Meinu ležt na stráni hory, w ulžto se nalezá mnoho jestyň, wesnice Endor. Z toto bývalé město patkilo s wesnicemi swými i dědictwí Manasesowu (Josue 17, 11). Památným stalo se město Endor králem Saulem. Když král tento wojnu webl s Filistinskými, bál se a uleklo se srdce jeho ptikš. Iša žádostiw mēdēti, zdaliž boj šťastně aneb nešťastně pro něho se skončí, dotazowal se Hospodina, a neodpowēděl jemu ani skrze sen, ani skrze kněžt, ani skrze proroky. I řekl Saul služebníkům swým: Hledejte mi ženy mající ducha wěsttého (t. j. čarodějnice), a přijdu i ní a tázati se budu skrze ni. I řekl služebník jeho i němu: Zestil žena mající wěsttého ducha w Endor. Změnil tedy (Saul) oděw swůj a oblékl se w jiná roucha, a šel sám a dwa muži s ním, a ptikš i ženē té w noci, a řekl jí: Hādej mi skrze ducha wěsttého a wzkřes mi, tohož powím tobě. *) I řekla žena i němu: Až ty wš, co

*) Tak hluboko šel král Saul, že máje jediné w Boha důwěřowati, i powěřám čarodějnice útocištē wzal. Tentž Saul vyplnil sám krátký čas před tlm wšedny čarodějnsty a habače ze země (1. král. 28, 3), a hle, nyní mīdl se pro nepravost i swē od Boha opuštēna, a hledá pomoci u čarodějnice w Endoru. Zaklinání mrtwých bylo již za nejstarších časů provozowáno; jestli do důkazem o wšeošecné wšē w nesmrtedlnosti dusie lidské. Že wšeliké zaklinání a hādání bylo jen podwodem, nelze pochbowati; že ale šábel, nepřítel lidského pokolení, právě toho užil, aby swou moc na zemi zachowal a rozšířil. wšiwitá nejen ze slow písma sw., jinnā se twrdí, že čini nepravé zázrak, (Mat. 24, 24; 2. Thesal. 2, 9), nžbrž i z toho, že mnohé hādání čarodějníků s prawdou se potkalo (2. Mojš. 7, 11—22; 8, 7).

livoſti jeho nad Amalechem; proto což trpíš, učinil tobě Hospodin dnes. A vyháá Hospodin také Izraele s tebou v ruce Filistinských, zejtra pak ty i synové tvoji budete se mnou; ale i ležení israelské vyháá Hospodin v ruce Filistinských. A hned padl Saul, tak jak blouhý byl, na zem; nebo se byl ulekl slova Samuelových, a síly v něm nebylo (1. Král. 28, 4—20). Všh dopustil, že se vyplnilo, co Saulovi předpovědino bylo. Padl on, i synové jeho, i vojsko jeho na hoře Gelboe, jak jsme svrchu slyšeli. — Tak trestá Všh mnohého, který ve hříšné pověře na čarodějníky, hadače, cikány, černočejníky a podobnou sběr se spolehá a útočiště u nich hledá, místo co by k Bohu se obrátiti a u Něho rady a pomoci hledati měl.*) Mně alespoň přichází na pamět, kdýkoliv slyším o poměrech a hříšném čarování a hádání, děsná slova básníka :

Černočejník stojí v kole,
 Váti černé kočené,
 Ještěrci a hadi játra
 V jedovatém spojení.
 Vatečkou to míchá, již dal

*) J v novém zákoně máme příklad, jak strážný spůsobem Všh častokráte čarodějníky, hadače a podobné bezbožné lidi trestává. K čarodějníkovi Elymasovi, který vsseli-
 jakými ďábelskými čarami lidi mámil a křesťanství se protivil, pravil sv. Pavel: S pluh vssi lsti a vssi chytrosti, synu ďáblův, nepříteli vssí spravedlnosti, nepřesláváš převraceti cest Páně přímých. A hle, uhně ruka Páně nad tebou, a budeš slepý, nevidá slunce až do času. A hned připadla na něho (Elymasa) mračota a tma, a jda vůkol, hledal, kdoby mu podal ruku (t. j. stal je slepým. Skutk. apošt. 13, 8—11).

Z lidjích hnátů dělati,
 A tomu hluňá tajná slova,
 Už mu vlasť srstnat. (Šnair).

Asi hodinu cesty od malého Hermona
 ku straně severní vyplná se velebná hora Tábor,
 o které ale teprva později mluviti budeme. Zde
 jen podobně budiž, že hora Tábor s oněmi
 horami se spojuje, v nichžto leží památné město
 Nazaret. — Pět plných hodin jsme potřebovali,
 nežli jsme přešli celou rovinu esdrelonskou od
 Dffenina až k horám Nazaretským. Zdá se, že
 hranice mezi Samarií a Galileou byly uprostřed
 též roviny a že je tvořil potok Eison.

Kapitola patnáctá.

Vesnice Al Fuleh. Cesta do hor. Nazaret a obyvatelé
 jeho. Klášter Františkánský a stručný nářez jeho
 historie. Mláčelník Achilli-Hanwarah a Weduinové.

Poslední vesnice, kterou jsme na cestě své
 přes rovinu esdrelonskou ke straně západní viděli,
 sluje Al Fuleh. Vesnice tato stojí na pahrbku
 a má dosti veliký rybník, kterému, jak se zdá,
 potok Eison vodou poskytuje. Al Fuleh bývala
 kdysi permoností, která slula Faba. Dne 16. apríle
 1799 porazil u ní Napoleon I. a general Kleber*)

*) Slavný francouzský general Kleber pocházel ze Štras-
 burku v Elzásku; v tomto městě byl mu na náhrobek
 postaven krásný pomník.

majitel jen 3000 Francouzům, 30,000 Turkům a Beduinům. Památná tato bitva sluje v historii bitva u horů Táboru, kterážto hora od Al Fulehu severo-východně asi 2 hodiny cesty vzdálena jest. Musilo to býti tehdaž strážné křivo proliti, když 30.000 lidí zde zahynulo. Dá se mysliti, že se tehdaž voda potoka Eisonu v křivo proměnila, ačkoliv zde Mojžíše nebylo, kterýchž ji zážrahem, jako když v Egyptě vodu řeky Nilu, (2. Mojž. 4, 9) v křivo byl obrátil.

Přijebše celou rovinu esdrelonskou od jihu k severu, přijeli jsme opět k horám, do nichž nám nyní vystupovati bylo. Někdo, kde jsem četl krásná slova sv. Ambrože: Omnes magni et sublimes ascendunt in montem (všichni velcí a vznešení muži vstupují na horu). Horu musí tedy míti do sebe co zvláštního. Jeden slovutný německý básník pravil, že na horách panuje svoboda. A v skutku čteme, že velcí a vznešení muži v důležitých dobách na horu, se odebírali a že na horách vůbec veliké věci se dály. Mojžíšovi přikázal Bůh, aby mu na hoře Horeb obětoval (2. Mojž. 3, 12). Bůh sám sestoupil na horu Sinai, na samých vrch horů, povolal Mojžíše na vrch její (2. Mojž. 19, 20) a dal tam lidu israelskému desátero přikázání (2. Mojž. 1. 20). Že se na horách palestinských veliké věci dály, o tom nám vypravuje každá kniha písmá svatého. Na horu se odebíral Val Ježíš, aby se tam modlil (Mark. 6, 46); na horu modlil i své apoštoly (Mark. 9, 1); s horu Olivetské vstoupil i na nebesa

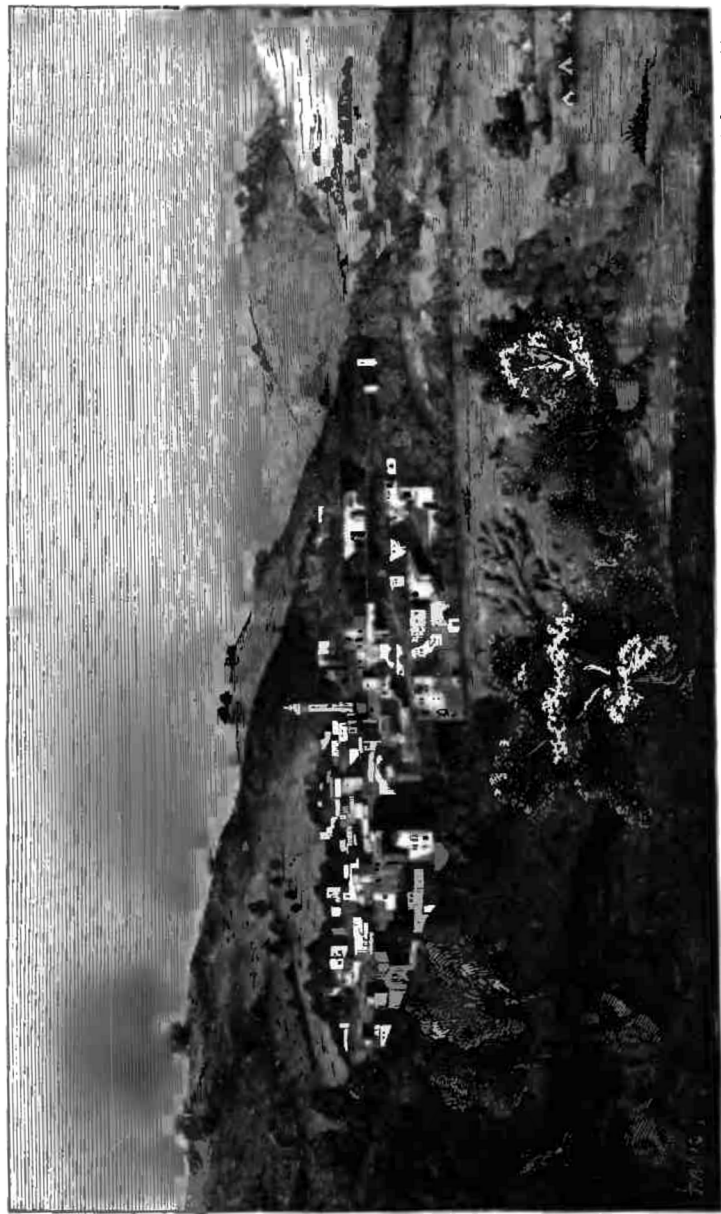
lutf. apost. 1, 9).*) Pravdivá jsou tedy
máhu uvedená slova sw. Ambrože. S nám
opět do hor vystupovati; ale nechci tím
říci, že jsme již proto velikými a vznesenými
muži byli. Pravím-li „opět“, spomínám na
nebezpečné a nebezpečné cesty, které jsme byli přes
mou efrainské konali. S tato cesta do hor,
kterou jsem před sebou viděl, nebyla lepkavá. Byl
to velmi unaven od jízdy přes celou rovinu
borlonskou, slezl jsem s koně a šel jsem raději
do hor pěšky. Že na koni jezdit neumím, z
čeho jsem se již svědomitě wyznal; a co by mně
ale byly na této přehrozné cestě kůň a ostruhy,
kterých jsem wssak ani neměl) pomohly? Uznal
jsem tedy za dobré, spolehnouti se na nohy své;
a tyto mně mohly dále pomoci.

Velmi úzkou úžlabinou, w které se potůček
pln wine, vystupovali jsme asi hodinu vždy
vyšše do hor a bojeli jsme se velikému kamennému
wodometu, nedaleko něhož stojí několik bídných
mžek. Zde jsme se posadili a jídlem a pitím
býčstwuili. U téhož wodometu, kdež údolí již
se rozširuje, nalézá se zahrada, která, co se týče
umorančových, fíkových, nopalových a jiných
okácených stromů, ku proslulým zahradám u
assy aneb u Sichemu přirovnati se může. Za-

*) S mnozí swatí wyvolili sobě byt swíj na vysokých ho-
rách, aby tam w samotě snadněji Bohu sloužiti mohli.
Sw. Bruno, zakladatel řeholního řádu Kartusiánůw, ode-
bral se do vysokých, hrozných hor Kartusiánských (mon-
tes Carthusiani, Chartereux) blízko Grenoble ve Fran-
cii, kdež co poustevník žil a řád swíj založil. — S.
Benedikt založil též klášter swíj na hoře zvané Monte
Casino.

hrada tato jest, obzvláštně řeky jsou stromy plny zlatých pomorančův, jako pravý ráj. Zesťě asi půl hodiny vystupovali jsme do hor, a sestoupivše pař dolů, dojeli jsme do jednoho rysoho ležícího a dosti širokého údolí. Obrátivše se tu na levo, spatřili jsme památný — Nazaret. Nechci popisovati city, které naplňovaly srdce mé, když jsem spatřil světoznámé, velepamátné místo Nazaret. A který křesťan, shlédná památné město Nazaret, nespomnělby sobě na to, což se zde stalo?

„Poslán jest anděl Gabriel od Boha do města galilejského, kterémuž jméno Nazaret, tu panně zasnoubené muži, kterémuž bylo jméno Jozef, z domu Davidova a jméno panny (bylo) Maria. A posel k ní anděl, řekl: Zdravas buď milosti plna, Pán s tebou: požehnání ty mezi ženami. Kterážto uslyševši, zarmoutila se nad řečí jeho a myslila, jakéby to bylo pozdravení. I řekl jí anděl: Neboj se Maria, neb jsi našla milost u Boha. A j počneš v životě, a porodíš Syna a nazveš jméno jeho Ježíš. Tent bude veliký a syn Nejvyššího slouti bude, a dá jemu Pán Vůh stolicí Davida otce jeho, a královati bude v domě Jakubově na věky, a království jeho nebude konce. I řekla Maria k andělu: Kterak se to stane, poněvadž muže nepoznám? A odpověděv anděl řekl jí: Duch svatý sstoupí v tě, a moc Nejvyššího zastlne tebe, a protož i co se z tebe svatého narodí, slouti bude Syn Boží. A aj Alžběta přibuzná tvá, i ona počala syna v starosti své, a tento jesti jí šestý měsíc, kteráž slouze neplodná; neboť nebude

9. France 812.

Mazaret.

nemožné u Boha žádně slovo. I řekla Maria: Až děvča Páně, staniž mi se podle slova tvého. I odšel od ní anděl.“ (Luk. 1, 26—38.)

Wšední místa palestinská jsou více neb méně památná pro věci, které se na nich udaly; ale obzvláštěně tři tamější města jsou každému křesťanu svatá: Nazaret totiž, Betlém a Jerusaleým. W Nazaretě oznámeno vykoupení pokolení lidského strže anděla; w Betlémě se začalo a w Jerusalemě se dokonalo vykoupení toto, jak pravil sám na kříži umírající Spasitel křta: „Dokonáno jest“ (Jan 19, 30). — Kdo byl po tři dni nebezpečnou cestu přes hory a dolhy šonál, a při tom noci pod stanem trávil, počtli dojísta velikou radost, když spatří klášter, w němžto láska svého pohostinství se naděje. Takovou radoist počtil jsem i já, když jsem z daleka spatřil frantiskánských klášter w Nazaretě.

I hor přicházím časně z rána
Od černého jezera,
A hle dole kyne brána
Hostinského kláštera.

Slyš! — Svaté již zvonů znějí,
Dál, jen dál ku klášteru;
Nábožní tam bratři pěji
Mně do srdce důvěru. (Jan z Hvězdy)

Dojedsse do kláštera, byli jsme od Do. Frantiskánů velmi přívětivě a láskavě uvítáni a přijmuti. Prokurátor kláštera o. Gezualdo da Genova měl starost o to, abychom w kláštře samém co možná pohodlně byt obdrželi.

Obpočinuvšše sobě odebrali jsme se do klášterního kostela, kdež jsme vzdávali to modlitbě Bohu díky za ochranu, kterou nám na celé té cestě z Jerusalema až do Nazareta ublíjeti ráčil. A měli jsme to pravdě pětčinu, Bohu děkovati; neboť do slova se na nás vyplnilo ono přání, s kterým propouštěl starý Tobiaš syna svého, když tento s andělem do Magesu, města mešťského, se odebral; pravilť k němu: „Sdětež šťastně a Bůh budiž na cestě vaší a anděl jeho jdiž s vámi“ (Tob. 5, 21). S nám dal Bůh anděla, který nás na blouhě a nebezpečné cestě z Jerusalema až do Nazareta chránil, tak že žádnému z nás což zlého se nestalo.

Pozoruhodno jest, že jméno „Nazaret“ v písmě sv. starého zákona se nenalezá. Někteří mají za to, že toto jméno pochází od hebrejského slova „Nezer“, což významává: ratolest aneb prut, a potahují je na proročí slova Izaiášova: „A vyjde prut z kořene Jesse a květ z kořene jeho vystoupí“ (11, 1), kterážto slova křesťanství a starší židovští vykladaelé písmá o Mesiašovi vykládají, jenž měl ze zaniklého téměř kmene Davidova či Jesseova se naroditi (k Řím. 15, 12 — Skutk. ap. 13, 23). Jiní se domnívají, že jméno toto pochází od hebrejského slova „Nazar“, což významává tolik co zachovávat, plniti (observare). Duš si tomu jakkoli, jisto jest, že teprvé v písmě sv. nového zákona jméno Nazaret se nalézá, a že město Nazaret v takové opovrženosti bylo, že i Nathanael, muž to beze vši lsti, pravil, když jej Filip k Ježíši Nazaretskému přivést chtěl: „Z

Nazareta může co dobrého býti?“ (Jan 1, 46). Ježíše samého, poněmadž z Nazareta pocházel, nazývali potupně „Nazaretským“ aneb „Galilejským.“ Tak k. p. pravila v domě Kaifášově jedna děvečka k Petrowi: „Ty jsi byl s Ježíšem Galilejským!“, a podruhé řekla těm, kteří s ní na dvoře stáli, o Petrowi, že i on byl s Ježíšem Nazaretským (Mat. 26, 69—71. Mar. 15, 67.) S žlt duchové, jež Pán Ježíš z lidí vymítal, nazývali ho: Ježíšem Nazaretským (Luk. 4, 34). Ba i nápis, který uctižovanému Spasiteli Pilat na kříž wstavil, zněl: „Ježíš Nazaretský, král židovský“ (Jan 19, 19). A hle, v tomto tak potupném jmeně jáké divy a zázraky činili apoštolové! Ku chromému člověku, který u brány krásné v Jerusalemě sedával a žebrał, pravil Petr: „Ve jmenu Ježíše Christa Nazaretského vstaň a chod;“ a on vyskočil, stál a chodil (Skutk. apost. 3, 6—8; 4, 10). Ba i křesťané sami jmenováni byli v prvním čase potupně: Nazaretskí aneb sekta Nazaretských (Skutk. apost. 24, 5).

Nynější město Nazaret, jež Arabové jmenují El Nasirah, leží, jak jsme již svrchu pravili, v horách a předece v údolí. Všicko těchto hor udává se na 1050 stěniců nad hladinou mořskou. Představ sobě, milý čtenáři, údolí se všech stran horami obehnané a kotlu podobné; na západním konci jeho leží Nazaret okrouhličně (amphitheatralisch) stavený, tak že z údolí lze celé město přehlédnouti. Domy jsou z kamene staveny a, jako budovy ve vhodných krajinách vůbec, beze střeš; mají totižto rovné tarasy

aneb také malé kupule čili bání. Celé město má jen jednu věž a sice sstihlý minaret na turecké mešitě. Počet obyvatelův udává se asi na 3900 duší, z nichžto ješt katolíkův 1000, nesjednocených Řekův 1200, sjednocených Řeků 250, Maronitův 220, Turkův 1200 a malý počet protestantův. Pastorem protestantským ješt zde F. Zöller, o jehožto pastoremání čili vedení duchovní správy později mluvíti budeme. Žid ješt v Nazaretě jen jeden; vůce židův obyvatele Nazaretské mezi sebou netrpí. D. Sezualbo mi pravil, že mládež nazaretská každého žida z města ven vyklamenuje, t. j. pronásleduje ho kamentm a sice vždy z oné strany, kde se nalézá hora, s které kysí židé nazaretské Pana Ježíše došli sstrčiti chtěli (Luk. 4, 29).*) V Nazaretě nalézají se i domy, jejichžto přední část z kamentu vystavěna ješt, kdežto zadní část pod skalami se nachází, tak že obyvatelé jejich ve tmavých a vlhkých jeskyních přebývají. Jsou tam tedy také troglobité aneb slujožilci (obyvatelé jeskyní). Vypravovalo se mi o jedné ženě, která v takové vlhké jeskyni po 14 let přebývala a následkem toho na všech údech svých dnou sklčena byla. Městečko Nazaret nemá žádně brány a jeho do kopce vystupující uličky jsou pobláženy — blátem. Mimo bláto viděti tam i jiné věci, o kterých vsať nerádi mluvíváme. Vůbec ješt i Nazaret jako Betlém městečko velmi nečisté. Obyvatelé vřchodutých měst nemilují okrasy domův svých.

*) O této hoře později mluvíti budeme; sešl se strany vřchodut od Nazareta.

Největší stavění w Nazaretě jest klášter oo. frantiskánůw. Stojí na vhodném konci města a má dva dvory, z nichžto jeden leží o něco výše než druhý. W prvním dvoře stojí kostel. Klášter má silnou, železem pobitou bránu a jest pernosti nenepodobný. Již před r. 1291 byli w Nazaretě křesťané; kdž ale w též roce Turci Palestinu vybojovali a království latinskému konec učinili, musili i z Nazareta křesťané přehnouti. Asi r. 1300 obdrželi frantiskáni od sultána dovolení, wystavěti na místě zbořeného chrámu w Nazaretě kapličku a u ní malý klášter, který však za příčinou pronásledování se strany fanatických Turkůw r. 1363 opět opustiti museli. R. 1468 směli oo. frantiskáni w Nazaretě opět se usaditi; ale r. 1542 byli od Turkůw zase zahnaní. Konečně r. 1620 obdržel frantiskán o. Tommaso da Novara od Emira (kněze) Fakardina dovolení k wystavění kostela a kláštera, a ob toho času zůstali již frantiskáni w Nazaretě.*) O posledním wystavění kláštera jejich vyprawovalo se mi w Nazaretě, že Fakardino dlouho se zdráhal, dáti frantiskánům dovolení ku stavění kostela a kláštera; konečně přijim to ale přece dovolil, a však s následující podmínkou: Chci putovati, pravil jim, ku hrobu Muhamedovu do Mekky, a budu čtyř měsíce na cestě. Co sobě w tomto čase wystavíte, toho wám ponechám. Kdž Fakardino po čtyřech měsících se uatrátil, viděl,

*) Calaora lib. 7. cap. I -- Patrim. Seraf. lib. 3. cap. 26.

že frantisskláni klášter i s kostelem již vystavili.*) Tu ale namluvil Fakardinovi jakýsi zlomyslný, frantissklánský nepřítel Turců, že frantisskláni místo malého kláštera vystavili sobě velikou pernost, že které by dnes aneb zejtra s Fakardinem válku vésti mohli. Fakardino dal tedy představeného kláštera v poutech i sobě přivést a jej do žaláře uvrhnouti. Řekly ale jiné svědkové dožáali, že klášter není jako pernost, nýbrž že jest tak staven, jako vůbec frantissklánské kláštery v Palestíně,**) přislíbil Fakardino, že frantissklána na svobodu propustí, jestliže ho spoluhráči jeho jistou velkou sumou piasťm vyplátí, a doložil: Řeklyby jej bez věsty peněžité potuty na svobodu propustil, mohli by poddání mysliti, že jsem nespravedlivým soudcem, že jsem ho bez přičiny do žaláře uvrhl. Musím tedy jakožto soudce vážnost svou a spravedlnost před lidem chrániti.***)

Zmínili jsme se svrchu, že oo. frantisskláni od sanatických Turků pronásledováni klášter nazaretský častokráte opustiti a v útěku spásy hledati musili. Při takovém pronásledování postěstil se dvěma frantissklánskými útlé z Nazareta až do Safedu,†) kdež je jeden turecký fanton jmenem Náchib el Usciara, milosrdným jsa

*) Viděti patrně, že kostel dohotoven není; jestli na místě svou přišel krátký.

**) Pravilíť jsme již, že všechny kláštery v Palestíně, i kláštery řecké, jsou staveny na způsob perností. Musí to tak býti a sice pro nebezpečnost hrozící jim ze strany Turků a beduinů.

***) Pěkná to spravedlnost turecká!

†) Safed jest od Nazareta severovýchodně asi 10—12 hodin vzdálen.

hnut, do domu svého přijal a zachránil. Na věčnou památku události této dává klášter nazaretský domu téhož santona w Safedu ročně 71 piastrův; majitel téhož domu přicházíť si w měsíci květnu pro tyto peníze a musí listem potvrditi, že je w skutku obdržel. Aby sám také se strany své wděčnost proukládal, přinášťťwa klášteru každoročně — džbán limonády. Že tento oboustranný plat trvá již po několik set let, vysvětlá obtud, že klášter takový potvrzující list již od r. 1563 w archiwě svém chová.*)

Za času nároštěných nassí byl kwardianem kláštera nazaretského o. Augustin;**) prokuratorem o. Jezualdo da Genowa***) a warhaníkem o. Filip; i jednoho kněze frantiskána z Uher, o. Cherubina Szmalíka, jsem tam našel. Klášter nazaretský mívá vůbec 6—8 kněží a tolikéž laikův; každý z těchto kněží mluví několik řečí; tak t. p. mluví o. Jezualdo výborně italsky, francouzsky a arabsky.

W dobách těžení křižáckých bylo sídlo biskupské ze Scythopoli (Beisan, Bethsan) přeloženo do Nazareta a povýšeno na arcibiskupství, kterému biskup z Tiberiady co sufragán podroben byl. Dr. Sepp (Vd. II. S. 76) udává jména následujících arcibiskupův nazaretských. Bernard od r. 1112 až 1120, Vilém 1128 až

*) Podobný roční plat dávají frantiskáni sv. země jednemu tureckému domu w Ramlehu, w němžto též při pronásledování od jedné turecké ženy do domu přijati a přičiněním jejím od smrti uchráněni byli.

**) Zest nyní kwardianem w Ramlehu.

***) Tomuto knězi jsem velmi povděčen za mnohé velmi zajímavé zprávy, které mi o způsobu života beduinův zvěstil.

1132, Robert 1138—1151, Robert II. 1151, Nitard 1155 — 1158 a Reotard aneb Reutard 1158—1190.

Po krvavé bitvě u hory Táboru přebýval císar Napoleon I. v kláštře nazaretském. Nade dveřmi cely, ve které ubytován byl, nalezá se nápis: Cellule honorée de la demeure de Napoleon Bonaparte 1799 (t. j. komnata aneb cela, kterou ubytovániím se v ní poctil Napoleon Bonaparte). Klášter má svou vlastní lékárnu, ve kteréžto lékárník, bratr laik, léky nejen pro křesťanské, nýbrž i pro muslimanské obyvatele městečka připravuje.

Křesťanství obyvatele nazaretské postarali se pod ochranu beduinského náčelníka Achilliho-Hauwaraha, kterhž s lidem svým obyčejně v okolí Nazareta se zdržuje a jemuž za to roční daň 500 piastrův plátkují. Když křesťané r. 1860 v Damasku od newěřících usmrcováni byli, hrozilo i křesťanům nazaretským veliké nebezpečení; neboť se proti nim spikli nejen Turci z Nazaretu, nýbrž i z celého okolí. V tomto nebezpečení prosili křesťané nadzminěného náčelníka o ochranu, a hle! tento postavil se dne 20. Julia 1860 s lidem svým u Nazareta a hrozil Turkům, že je bude přísně trestati opováží-li se křesťanům ublížiti! Stalo se ale přece, že jakžs bohatý Turek jednoho křesťana veřejně pohanil, jemu políček dal a ve tvář naplil. Domnělo se to Achilli-Hauwarah, poslal několik jezdců pro Turka toho a pravil k němu: Za to, že jsi křesťana bez příčiny pohanil a jemu ublížil, zaplatíš buď 5000 piastrův, anebo ti

dám hlavu stíti. Turek zaplatil ustanovenou sumu peněz; ale tím se náčelník Achilli-Hauwarah ještě nespokojil, nýbrž pravil k Tur-
kovi: Aby se ti někdy opět nezachtělo křesťanům ubližovati, přikazuji, aby křesťan od tebe potu-
pený tobě v mé přítomnosti totéž učinil, co jsi
ty učinil jemu. Tak se také stalo. Od toho
času se žádný Turek neopovážil, křesťanům naza-
retským nějak ubližovati. Za tuto křesťanům
poskytovanou ochranu byl tento uáčelník beduin-
ský od císaře francouzského Napoleona III. wel-
mi wzynačen. Dne 23. junia 1861 připsala k
městu Kaisě*) schválně francouzská loď l'Eylau,
na kteréžto náčelníkovi Achillimu na loď tu po-
zvanému ráb čestné legie (legion d'honneur)
udělen byl. Mimo to obdržel Achilli od fran-
couzského císaře čestnou šaroli a dvě pistole.
Achilli-Hauwarah, jenž jest asi 40 let stár a
velké postavy, přicházívá častokrátě do kláštera
nazaretského; obhcejuě mnoho nemluví; a ačko-
liw ani čísti ani psáti neumí, jest přece muž wel-
mi chytř.

Častokrátě zmínili jsme se již sice o bedui-
nech; ale zde snad bude na místě, abychom o
nich obšírněji promluvíli. Iméno „beduin“ po-
chází od arabského slova: Bâdu t. j. začátek, počátek.
Oni sami sebe nazývají: Bâdu (Beduin), Ba-
dauie aneb Badawa (Beduinové), čtíce slovem
tím říci, že jsou od počátku t. j. první a pů-
vodní obyvatelé (aborigines) weskeré Asie, a
že celý tento díl světa jim patří. Tvrdí, že

*) Město Kaisa leží na moři a jest 7—8 hodin cesty západ-
ně od Nazareta vzdáleno.

praotcem jejich byl Ismael, syn Abrahámu z Ugary, o kterém předpověděno bylo, že „bude člověk lttý; ruce jeho proti všem a ruce všech proti němu a že naproti všech bratří svých rozbijeti bude stany“ (1. Mojš. 16, 12) t. j. že Ismael bude člověk nestročený a z něho že půjde národ nepokojný a bojovný, totiž arabský, kterýž byleti bude na východě proti bratřím svým israelským, přebývajícím v Chanaan. V skutku jsou beduinové lid lttý a nestročený; nebydlejí v městech ani ve vesnicích, nýbrž chodívají z jednoho místa na druhé rozbijejíce stany své, kdekoli se jim líbí. Jsou také velmi bojovní, bojujíce nejen mezi sebou nýbrž často i s mocnáři. Domnívají-li se, laškově čtenáři, že jsou to cizáci (arabsky: čenkana aneb čengana), jsi na omylu. Beduinové přecházejí ovšem také co stěhovací ptáci z jedné krajiny do druhé, ale žítobyti jejich ješt pouze pastýřské. Mají velká stáda velbloudů, koňů, oslů, ovce atd. Podle rozdílu ročního času stěhují se brzo sem brzo tam. Kde nalézají pro dobytí svých hojných a dobrých pastv, tam se usazují a rozbijejí stany sshotovené z černých pláchet. Stáda jejich se pasou a jsou celé dny a noci pod šitím nebem; až všecko zpašeno, vzdvíhají beduinové stany své a táhnou se stády zase jinam. Že v zemích asijských nalézá se také mnoho velikých rovin, kde bývá velmi málo rolí ale dostatek pastv, slyšeli jsme při popisování rovin esdrelonské. Vypravoval mi jeden frantiskán, že byl také v oněch krajinách, které leží východně od jezera genezaretského. Tam

prh jsou w zemi, zvané „Sauran“ (Auranitis), rowiny, přes které by se k severné straně 5 a k jižní — 10 dobrých dní cestovati musilo; a tyto rowiny slouží beduinům za pastvíska. Dobytč hontwají beduinové i do měst na trhy a tam je prodávají neb za jiný wyměňují. Potrava jejich jest mléko, sýr, datle, rejše aneb rozličné owoce, které w oněch teplých krajínách samo od sebe roste; chtějí-li sobě udělati obzvláště dobrý den, zabijí a upekou stopce aneb i welblouda. Život jejich jest tedy pastýřský a zcela swobodný. Právil jsem swrchu, že jest rozdíl mezi cikánem a beduinem. Asiatský cikán jest našemu tak podobný, jako jedno vejce druhému; i onen se stěhuje z místa na místo, žebře a ková železo. Beduin ale není žádným temesníkem, aniž žebře; co swobodný syn pouště jest — přitlíš pyšně, než aby žebřal. Beduin sobě na swobodu svou nemálo zakládá. Manželka lékaře Tomasiniho w Damassku widěla jednou ženu beduinku pod širým nebem u potočka prátí a litovala ji, že ustavičně wenku býti musí. A hle! Beduinka jí odvětila: Nechtěla bych wámi býti; neboť jsem co swobodná manželka beduinowa pod širým nebem přebývající mnohem šťastnější nežli — my we wassích městech.

Beduinové vedou přitně svůj rodopis (genealogii). Pod každým stanem přebývá jedna rodina: otec, matka, synové, dcery. Všechny rodiny, mající jednoho prootce a spojené mezi sebou swazkem krevního příbuzenství tvoří dohromady jedno pokolení (tribus). Že takové po-

kolent během mnoha let velmi roste a mnoho hlav počítává, dá se mysletí.*) I u beduinův čítá každé pokolent mnoho tisíc bojovných mužů, žen a dětí. Několik takových pokolent má sobě společně náčelníka aneb hlavu (Šeif), který tak-
tka jako král nad nimi vládne, rozepře jejich rozfuzuje a ve vojně vůdcem jejich bývá. Tak jest t. p. svrchu jmenovaných náčelník Achilli-
Hauwarah pánem a vůdcem tří beduinských po-
kolent, jejichžto jména jsou: a) Šeb, b) Se-
nade a c) Hauwarah. Každý náčelník má mezi
lidem svým také vojsko a sice jezdců a pěšáků,
a mnohemu z nich lze armádu i 50,000 jezdců
a 100,000 pěšáků do pole postavit. Zdá se to t
má nepodobno, jest to však předce skutečná pravda.

Bude tomu asi 8 let, co v rovinách za jeze-
rem genezaretským náčelník beduinský Mahumed
Duch s jiným náčelníkem jmenem Šesal vojnu
vedl. Příčinou rozepře mezi nimi a lidem jejich
bylo právo, dopromázeti muzulmanské poutníky do
Mekky, kteréžto právo obojí strana sobě přiso-
bovala; neboť muzulmané za to platili velkou
daň (Tribut).**) Šesal měl sice méně vojska
nežli Mahumed; ale vojsko jeho bylo mnohem
lepší a zvlštělo. Bitvou vedou beduinové takto:

*) Na dvanáctero pokolent rozdělen byl i lid israelitů, a
hlel Ibyž Mojžíš na rozkaz Boží na poušti Sinai lid
šítal, nalezl, že pokolent Rubenovo mělo bojovných mu-
žů (ob dvanáctého leta a věšše) 46.500; pokolent Sime-
onovo: 59,300; pokolent Gadovo 45,650; pokolent
Júdovo 74.600; pokolent Izacharovo: 54.400 atd. (Wiz
4 Mojž. I. 1.) Každé pokolent bylo tedy s to, aby vel-
kou armádu do boje postavilo.

**) Podnověrný muž c. l. konsulární agent v Sasebu,
pan Josef Mikasewicz, který mi to vypravoval, zná
oba tyto náčelníky osobně.

Řady stovkami ozbrojených pěšáků postaví se na obou stranách několik kroků jeden proti druhému. Za těmito stojí řady jezdců. Tito jsou ozbrojeni pílami, často i jedem napuštěnými, a i puškami. Za jezdci stojí jako barikády pět, šest i deset řad velbloudů, a za těmito jsou stany Beduinů. Dříve nežli bitvou svedou, vyhlédá se z každé strany jedna a sice ta nejkrásnější dílka; tato se posadí na velblouda, jezdit podél řadů vojska, a napomíná je, aby udatně bojovali, slibujíc, že chce se státi manželkou toho, který se v této bitvě co udatný muž nejvíce vyznamene. Když dílky tyto odstoupily, jdeu s obou stran ženy beduinské mezi řady vojska, číníce začátek bitvy — jazykem. Vypočítávají totižto všecko zlé, co byla jedna strana druhé udělala a nabádají sobě vzájemně co nejvíce; činí to proto, aby vojska co nejvíce rozdráždily. Po odstoupení rozlacených žen těch nastává bitva zbraní. Vítězem jest ona strana, které se podařilo, prorazit řady vojska nepřátelského a dobýtí stanů jeho, zvláště pak stanu náčelníkovy. Straně vítězné musí se druhá strana podrobiti. Je taková bitva, ve které i velbloudové kopáním a kousáním účastenství mívají, hrozná a krvavá bítí musí — dá se snadno mysliti.

Každý Beduin umí tak výborně na koni jezdit, že se mu v tom žádný z evropských jezdců tak snadno nerovná. Jezdíval přes hory, přes dolů a přes řeky jako střela; loně svého přiučuje, aby mu křehkým hrozcí nebezpe-

čensťoví oznámil. O koně svého ale má také beduin největší péči. Nemá-li ho čím krmiti, dá mu kousek ze sádla melbloudového do huby, a hle! kůň táhne do sebe sádlo jako cukr, načež jest s to, aby tři i čtyry dni bez pokrmu vydržel. Řekněž jsme se blížili k Nazaretu, došli tam také velmi rychle dva beduinové. Zastavivše se na louce vobdli pítý své do země, a šli do města. Koně tu zůstali bez dohlážditele co strážcové pít.*) Beduin jede tak rychle na koni, že pítu svou, již byl v před hodil, dohoní a ji v letu chytne. Šáteť, který se mu hodil na zem, zachytá v nejrychlejšším letu a zdvihá jej ze země. Oblek beduinův jest zcela sprostý: kofíle, kalhoty, šterwice, jakýsi štrakatý, dosti dlouhý a haleně poněkud podobný plášť, na hlavě různobarevný, prořezaný několikráte obvinutý šátek; zbraní jeho jest asi dva sáhy dlouhá píka a několik pistol. Vypadá jako divoký rytíř a má cos vznešeného a pyšného do sebe; hledí na každého, byl to i největší pán byl, hrdě a s opovržeností. Viděti po něm, že sobě na svobodu nemálo zakládá. Wúbec jest beduin muž statný; má vysohou a štíhlou postavu, černé, bystré oči, a zuby jako sloní kost bílé. Ženy beduinské vypadají poněkud jako naše cikánky, nemají ale tak roztrhaného obleku. Pravý beduin prý také nikdy nelže; co přislíbil, v pravdě prý také plní. Za prvotí a hlavní povinnost svou pokládá, každého cizince co nejlépe uhostiti. A počtení

*) Beduinovi ozbrojenému není dovoleno, vstoupiti do města; přijde-li se zbrani, musí ji u brány odložit.

jeho zabít a pešawá štopce, ba i welblouda, a chránit život hosta svého i vlastním životem svým. Ale bohužel, beduin jest také — loupežníkem; sotwa se byl cizinec ze stanu jeho odebral, již ho také tžž beduin, který ho byl častoval, oblupuje, nepokládaje si toho ani za hřích. Co muzulman dle náboženství jest beduin osudověrec (fatalista), a proto hledí čin svůj takto ospravedlniti: Já za to nemohu, že mi osud fatum) tohoto cizince do rukou přivedl; jest to nestěstím pro cizince, ale štěstím pro mne.*) Beduinové bráňají cestujícímu tosedlo, zabíjejí však jen toho, který se jim mocí a násilím brání.

Žal beduinové slovo dané plníwají a povinnost pohostinství vykonáwají — vyswítá z následujících dvou událostí.

Před mnohými lety hnál jeden muž stádo owec w krajině mezi Nazaretem a Damaskem. Na cestě připojili se k němu tři Beduinové, jichž on neznal a z nichžto jeden náčelník sám byl; majitel a honič owec byl muž rozpráwný a věděl žertowáním a wyprawowáním wsselijakých věcí náklonnost a lásku beduinůw těchto w takové míře sobě získati, že mu náčelník konečně pravil: He! ty se mi líbíš, chceš s tebou w přátelství wjítí. Dwcák myslél u sebe: proč

*) Beduinové jsou dle náboženství z větších částí muzulmané (Turci). U Aleppo jest také jedno pokolení Beduinské jmenem Dsejbie; oudové jeho cti i dábla a obětují mu i štopce atd.; neboť říkáwají: Bůh jest dobrotitný, proto člověku neussodí; ale již duch (däbel) může ussoditi, protož musí obětmi smířen býti. Jsouť mezi Beduinny i ctitelové ohně (Feueranbeter), jak mi pravil o. Segualbo.

ne? Nepomůže-li mně přátelství Beduinovo, nebude mi aspoň sfloditi. Z messli tedy spolu w přátelství, a to sice takto: Omčák musil wytáhnouti z kapsy dhmku a pytlík s tabákem; náčelník beduinský vzal sobě drobet tabáku, z něhož utvořil malou kuličku; takovou kuličku z tabáku musili si také omčák a družt dva beduinové udělati. Na to smíchali náčelník tabák těchto čtyř kuliček dohromady a nacpal jím dhmku omčákovu. Tabák se zapálil, a nyní kouřili čtyři tito mužové jeden po druhém, každý čimlku, až dhmka z cela vykouřena byla. Když se to bylo stalo, pravil náčelník k omčákovi: Nyní jsme přátelé a já tě chci při každé příležitosti chrániti a zastávati. Družt dva beduinové wyzdvihli ruce a přisahali velikému prorokovi Muhamedovi, že tito dva muži, náčelník a omčák, w přátelství messli. Později se tito tři beduinové odloučili a omčák hnál omce své k Damassku, *) kdež jiné pokolent beduinů stany své mělo a kdež tudý jiný náčelník vládl. Zde beduiné ubohého omčáka obloupili a vysechný omce mu pobrali. Zbaven jsa celé své majetnosti došel ochudoběn do Damassku. Ale beduinové mají také telegrafy, jejichžto pomocí jedno pokolent brzo se dowí, co se w druhém děje; tak se dowěděl i onen náčelník, který se byl stal přítelem omčákovým, co se tomuto stalo. Z odebral se k druhému náčelníkovi žá-

*) Z Nazareta do Damassku jest až 4 dni cesty, a w těchto krajinách zdržuje se velmi mnoho Beduinůw. D. Jezualdo jel tam jednou tři dni ustavičně středem stanůw beduinských.

daje ho, by se o to postaral, by omčákovi omce jeho navraceny byly. Jest to přítel můj, dohládal, a jestliže mu jediná omce scházeti bude, pomědu s tebou wojnu. W skutku byly omce wyhledány a navraceny, a náčelník, přítel omčákův, dohnal je sám do Damassku, kdež wolal po ulicích města: Komu byly omce pobrány? Omčák sedě w jednom domě truchlivě, uslyšel hlas tento; i wysšel, poznal přítele svého Beduina, a obdržel od něho nazpět vsedchny omce svoje. Sčítej je — pravil náčelník — a jestliže která schází, i ta ti bude ještě navracena.

Jednou cestovala karavana několika Angličanůw z Nazareta do Damassku. Z padli cestující tito mezi Beduiny a byli od nich obloupeni. Co ale počít s beduiny karavana, byt i ze 20, 30, 50 cestujících se skládala, proti několika stům a tisícům Beduinůw? Bylaby to pravá zpozdilost, chtíti se w takovém pádu brániti. A hle! jeden Angličan byl tak zpozdlým a bránil se, při čemž jednoho beduina zastřelil. Opustěn od spolucestujících hledal w útěku spásu (in fuga salus); newěda ale, kam by se měl utéci, běžel zrovna do nejbližšího stanu beduinského. První povinností pravého beduina jest pohostinstw. Žena beduinka přijala tedy utklajících Angličana velmi přívětivě a přichystala mu ihned jídlo. Po nějaké chvíli přišlo ale do stanu několik Beduinůw, nesoucích — mrtvé tělo. Beduin, k němuž byl Angličan útočiště wzal, táže se uleknutého hosta svého, ukazujíc při tom na mrtvolu: „Pane! znáte tohoto? Jestli to můj syn, kterého jste zastřelil;

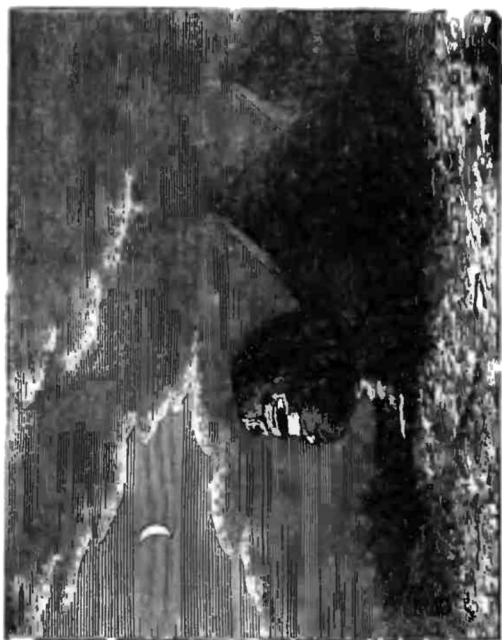
ale neletejte se! jstet u mne pohostinu. Na to dal beduin zabiti a upéci škopce a činil wšse, by hosta swého co nejlépe wyčastowal. Angličan byl již několik dní hostem u beduina, a widěl také pohřeb syna jeho; konečně ale prawil, že zde poroždby zůstati nemůže, a že tedh dále cestowati mnnt. Beduin odvětil: Pane! žádný Wás obtud nemohámt; zůstaňte u nás, jať dlouho se wám líbt; jstet hostem we stanu mém, a wás hostiti — jest mou powinností. Když byl Angličan konečně ustanowil den, w nějž na dalšší cestu wydati se mnil, prawil t němu beduin: Wy nemáte koně, neboť jste ho w boji ztratil. Zde máte dwa koně; jeden patkí mně a druhý synu mému, kterého jste zastřelil; oba jsou dobří běhounové, za to wám stojtm; wymoltež si jednoho z nich, a slyštež, co wám powtm: Dowoluji wám, abyšte objel; ale za dvě hodiny půsttm se za wámi, a dohonťm-li wás, jste synem smrti. Angličan wymolil koně po zastřeleném synu beduinowu a objel. Že w útěku spásy hledal — dá se myšleti. Dostaw se t městu Hamu, obrátil se a spatřil nebaleto za sebou na koni letícího Beduina. Twé štěstí! zvolal tento, a Angličan uffel smrti, poněwadž beduin ozbrojený do města wšročiti nesměl. W městě tomto nalezl Angličan spolucestujict swoje.

Za jezerem genezaretským zdržuje se s lidem swým beduinští náčelník Eben el Semir (syn Semirám); má přes 20.000 wěborných jezdců a mnoho wojska pěštého. S náčelníkem tímto awtel Francouz, pán Nicolas Mousse, úředník a bohližitel při stawení kanálu Suezského w

Africe, smlouvu stran propůjčení několika set velbloudů, kterých mu při stavbě této potřeby bylo. Posel, kterého pan Mousse při té příležitosti k náčelníkovi tomu poslal, cestoval čtyry hodiny strže stany beduinské, než se dostal ku stanu náčelníkovu. Ve vladařství Eben el Semiromu nalezájí prý se žitceniny velikánské městi, s krásnými sloupy a vodovody (aqueductus) atb.*) Každý náčelník beduinský má tělesní stráž, sestavenou ze 100 i 200 mužů, majících mimo jinou zbraň železně přilbice a brnění (Kurasse).

*) Zdálo by se to i více nepodobno, kdybychom o tom neměli bezpečných zpráv od mužů hodnověrných. R. 1864 navštívil přítel můj, frantiskán o. Deogratias Bed, který s námi i po Galiléi cestoval, velikánské žitceiny starých měst Baalbeku (Heliopolis) a Palmiry; i vypravoval mi, že tyto žitceniny velikosti svojí a užitčnosti staviteřskou až podnes obdiv vzbuzují. Winie dále k dějepisu, že l. p. město Babylon bylo vyřazeno do civerhranu. Každá strana takového civerhranu obsahovala patnácte zeměpisných mil. Řeč, kteráž je chránila, byla dvě si loket vysoká a padesáte loket široká, tak že šesti vozů vedle sebe po ní jeti mohlo. Na každé straně bylo pět a dvacet bran, tedy dohromady sto, vsedky z mezi přeperrné. Od jedné brány ke druhé vedly ulice příčné, přes sto stěniců široké, v nichžto vsedky domy z předu do ulic obráceny a vzadu zahrady ozdobeny byly. Ve chrámu Bělově vážíla socha bůžka tohoto, oltář a chrámovní nádoby tři tisíce talentů zlata, t. j. patnácte se centůřů. Všude zahrady krásných Semi-ranů skládaly se ze sedmerych, zemí posypaných náspů, ua nichžto celé lesiny růsti mohly. Vsedky budovy

Ěfing a pyramidy.

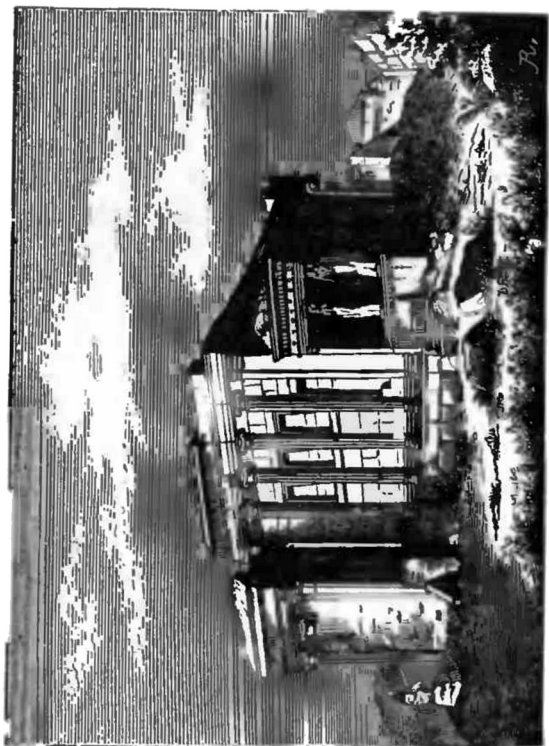
města toho, na nichžto byli tisícové otroků z národů podrobených pracovati museli, byly kolosální, z cihel vy-
stavěné, malou z násty, jádru a třtiny upravené. Po-
mažeme dále stavby staroegyptské: obelisky, pyramidy,
chrámy a hroby, jenž velikosti a důkladnosti svou, ja-
kož i živosti barev na rozmanitých malbách jejich ještě
nyní po čtyřech téměř tisících let ve zříceninách svých
podivouti umělců vzbuzují. Největší obelisk byl zvršší
167 stěvců z jediného kamene žulového vytesán; nej-
větší pyramida byla nad zemí 700 stěvců vysoká, pod
zemí tolikéž hluboká a tolikéž měla do čtverhranu na
každé straně; sto tisíc lidí bylo na ní stavělo po dvacet
let. Velikánská ěfing, potvora to s tělem lvím a po-
prstím lidským z jednoho kamene vytesaná, až podnes hla-
vou a hrdlem přes 20 stěvců nad všeč pouště strní.
Na připojení obraze spatřuje se ěfing tato i s vypo-
dobením egyptských pyramid. Viz: Všeobecný dějepis ob-
čanů od F. F. Smetany. Díl 1. str. 46 a 47).

Parthenon.

Ze znamenitých budov řeckých, kteréž jako jiná podobná díla zvěstují marnost a pomíjelnost všech věcí světských, podáváme aipsoň dvě n vyobrazení: Parthenonu totiž a Erechtheion.

Partheron býval slavný a velikolepý chrám řecké bohyně Athény (Minervy), ku cti panenské (Parthenos) bohyně této na Akropoli athénské z mramoru vystavěný. Na podstavě, kteráž podnes více chrámu toho se spatřuje, stávala druhdy proslulá kolosální socha nadzmičené bohyně Athény, kteráž co ochránitelkyně města v Athénách u veliké účte bývala.

Erechtheion.

Erechtheion, bývalá to klenotnice čili posádkní komora v Athénách. Budova tato má dvě postranní křídla, z nichžto jedno opatřené římsou a střechou nemá za podpory sloupy, nýbrž karyatidy (tak se nazývají ve starověku posádky ženšle, oděné ve dlouhé řasy a ustanovené podpíratí místo jedy nebo pilířů vyčítavajících části nějakého stavby).

Kapitola šestnáctá.

Nazaret — město sv. rodiny. Kostel frantiskánský a swathně jeho. Sw. domeček. Zázrak. Pastor p. Zöllner. Bottega di san Giuseppe. Chrám rozkolných Řeků. Bohorostlivá modlitba. Studánka Panny Marie. Oblek žen nazaretských. Mensa Christi. Kostel sjednocených Řeků. Turecká kasárna. Klášter sester nazaretských. Dům poutníků. Katolický hřbitov. Námořní u pána Halila.

Sw. Jeronym (in epist. ad Marcellum) píše: Pojdme do Nazareta a pohledněmež na kvítko galilejské! A to pravdě! Jako prorok Micheáš předpověděl o Betléme, kde se měl Spasitel naroditi: „A ty Betléme Efrata, maličká jsi to tisíců jidských (městech), z tebe mi vyjde, jenž bude panovníkem to Izraeli“ (5, 2); tak jest i Nazaret sice nejmenší mezi městy Galilejskými, ale nej památnější; onť jest mezi nimi kvítkem. Mezi dcerami nazaretskými rostlo kvítko překrásné, totižto Maria Panna, kterou sám anděl Gabriel nazval „milostí plnou a požehnanou mezi ženami“ (Luk. 1, 28) a na kterou církev sv. potahuje tato slova z plně Salomounovy: „Jako lilium mezi trnami, tak jest přetelkyně má mezi dcerami“ (2, 2). V Nazaretě přebývala tato sv. panna, kterou blahoslavenou nazývají všichni národové;

byl ať zasnoubena muži spravedlivému, jemuž jméno bylo „Josef“, a který pro čistý panenský život též s krotkým liliovým na obrazech se představuje. Na sv. Josefa mohou se potahovati slova též písně Salomounovy: „Jako jablko mezi dtkými lesní, tak jest milý můj mezi syny“ (2, 3). V Nazaretě zdržoval se u rodiců svých Pán Ježíš až do onoho času, kde učitelství úřad konati začal. Tam jim byl poddán, tam prospíval moudrosti a měk a milosti u Boha i u lidí (Luk. 2, 51—52). Slovem — Nazaret byl městem sv. rodiny; proto praví také sv. Lukáš, že Maria a Josef, když byli dítě Ježíše ve chrámě Jerusalemském Bohu představili a oběd po podle zákona Páně vyplnili, vrátili se do Galileje, do města svého Nazareta (Luk. 2, 39). Kde stával v Nazaretě domeček, v němž sv. rodina Ježíš, Maria a Josef přebývali, domů se ihned. Vtročmež do františkánského kostela nalezajícího se na prvním dvoře klášterním.

Kostel tento má tři lode, čtyry pilíře, pět oltářů a sedm oken; šířka jeho obnáší 22 a délka 30 mužských kroků. Viděti na něm, že není dohotoven. Hlavní oltář zasvěcen jest archandělu Gabrielovi; první oltář, nalezající se v lodi u sakristie, zasvěcen jest sv. Anně, a druhý sv. Antonínu Paduanckému; oltáře v levé lodi jsou zasvěceny sv. Josefu a sv. Františkovi Serafskému. Naproti hlavním chrámovným dvéřím, a od nich jen osm kroků, jde se přes 15 krásných kamenných stupňů dolů do podzemní kaple, nad jejížto vchodem hoří světlo v

sedmi stříbrných lampách dnem i noci. Kapla tato skládá se vlastně ze dvou oddělení. První oddělení, aneb abych řekl předkapla, jest prostranství 4 kroky dlouhé a 10 šíroké, a má dva oltáře; obraz oltáře na pravé straně představuje sv. Joachima, sv. Annu a Pannu Marii; obraz levého oltáře: Zvěstování panny Marie. Na obou oltářích slouží se mše svatá. Z této předkaple sestupuje se ještě po dvou stupních dolů do kaple, která vlastně sluje: Kapla zvěstování blah. Panny Marie (capella Annuntiationis B. Mariae V.). Kapla tato jest pět kroků dlouhá a 8 šíroká. Okolo krásného, z bílého mramoru zhotoveného oltáře stojí tu čtyry sloupy z mramoru šedého. U prostřed oltáře, na němž 18 velikých mosazových svícenů stojí, viděti ohřívatel, ve kterém též dnem i noci světlo v sedmi sklených různobarevných lampách hoří. Co jest to za památné místo? Když Mojžíš u hory Sorebu k hořícímu keři se přibližoval, pravil k němu Bůh: „Mojžíši! Mojžíši! nepřibližuj se sem: zžuj obuv z noh svých, nebo místo, na kterémž stojíš, země svatá jest“ (2. Mojž. 3, 4—5). Nápodobně měl by jedenlázeň křesťan, který se přibližuje k nadzmičenému oltáři, obuv z noh svých zžouti a na kolena svá padnouti; neboť místo, na kterém stojí, svaté jest. Ve ohřívku oltářním nacházejí se slova: „Hic verbum caro factum est“ (t. j. zde slovo tělem učiněno jest). Zde se tedy vyplnilo, co byli patriarchové starého zákona a mšičníci spravedliví po čtyry tisíce let tak toužebně očekávali; zde se vyplnilo, co byli proroci předpověděli; jako t. p. Izaiáš:

„Rosu dejte nebesa s hůry a oblačové dšstěte spravedlivého, otevři se země a vypuč Spasitele“ (Rorate coeli desuper et nubes pluant justum, aperiatur terra et germinet Salvatorem. Isaias 45, 8). Zde se vyplnilo, co byl předpověděl tž prorok: „Až panna počne a porodí syna a nazváno bude jméno jeho Emmanuel“ (Išaidš 7, 14).*) Sem tedy poslán byl od Boha anděl Gabriel k Panně Marii a zde jí zvěstoval, že počne z moci Ducha svatého a porodí Syna, jemuž jméno bude Ježíš (t. j. Spasitel. Luf. 1, 31; Mat. 1, 21). Zde od anděla samého ponejprv vytknuto bylo krásné pozdravení: „Zdrávas buď (Maria) milosti plná, Pán s tebou, požehnaná ty mezi ženami“ (Luf. 1, 28), kterýmžto pozdravením nábožní křesťané ve všech dílech světa a ve všech řečích Marii Pannu tak často pozdravují. Krásným Ave (Zdrávas) pozdravuje sv. církev Pannu Marii ve velebném hymnu: Ave maris stella.

Ave

semper virgo,
Felix coeli porta.
Summens illud Ave
Gabrielis ore.

Zdrávas

Panno uřtavičná,
Nebes bráno řličná.
S Gabrielem s nebe
Pozdravujem tebe.**)

*) Jméno Emmanuel vyjnamenává totiž co: s námi Bůh; znamená tedy pomoc a ochrann Bůh. Ponejvadž Spasitel náš Ježíš Kristus byl pravým Bohem a v zplnění člověka na zemi mezi námi přebýval, vytklá se dobře jméno Emmanuel „Bůh s námi.“ (Viz Mat. 1, 23).

**) Hymnus ad Vesperas in festis B. M. V. Viz hymnus církevní od Fr. Sussila.

Mešci a nejsem také s to, popisovati ony blažené city, které se stíbdaly v srdci mém, kdykoliv jsem u téhož oltáře mši sv. sloužil. S na tomto památném místě spomínal jsem v modlitbách svých na všechny přítubné, přátely a známé, jak živé tak i zemřelé, a doufám, že Bůh dobrotivých modlitby mé vyslyšel. Ku cti andělského pozdravení složil jsem mši a offertorium s textem: „Ave Maria! gratia plena,“ kterážto hudebné skladby na slavnost Zvěstování Panny Marie (in festo Annunt. B. M. V.) dne 25. března 1862 při hlavních službách Božích v témž chrámě provozovány byly. — Něco na levo od oltáře v nadzmičené kapli zvěstování Panny Marie viděti památný kamenný sloup, skládající se ze dvou částí, ale tak, že vrchní část od dolní až na ložet oddělena jest a takřka ve stropě visí. Povídá se, že sloup tento pochází z prvního a původního kostela, a že ho Turci tak rozlali, domnívajíce se, že v něm nějaký poklad naleznou*). Nábožným poutníkům navštěvujícím v Nazaretě kapli „zvěstování“ Panny Marie uděluje sv. církev plnomocných odpustků (indulgentiae plenariae in Nazareth). K zadní straně oltáře „zvěstování“ přistaven jest jiný oltář, jehožto velmi krásný obraz od slavného umelce Hämerleina malován jest a útěk sv. rodiny do Egypta představuje. Vyhlof by velmi zavotíci,

*) Stoupieli jsme svrchu, že během století fanatičtí Turci Nazaret časlokráte přepadli a kostel a klášter Františtských zavraždili. Tak vypravuje Dr. Sepp (Wd. 2. S. 77), že chrám tento přes půl čtvrtá sta let ve žití ceninách ležel.

Útěš sv. Rodiny do Egypta.

aby obraz tento za sklo se dal, ještto křesťané nazar-
retští z uctivosti ustavičně se ho dotýkají, čímž
se nemálo znečišťuje. Ubohý obraz, dosti již od
nečistých ruk pomazaný, prosí takřka každého:
Nedotýkej se mne (noli me tangere)! O do-
brodinci, jenž mramorový oltář tento v kaple

postaviti dal, zpravuje nás nacházející se na něm nápis:

In humillimum suae devotionis testimonium erga Virginis Deiparae ab angelo gratia plena salutatae mysterium altare hoc marmoreum fieri curavit Pater frater Philippus a Neapoli in regno Neapolitano Commissarius anno Domini MDCCLXXX.

(Co nejponížejší důkaz pobožnosti své k tajemství panenské Rodičky, pozdravené od anděla co milosti plné, dal tento mramorový oltář postaviti otec bratr Filip z Neapole, jednatel ve království neapolském r. Páně 1780.)

Nad oltářem tůnto nachází se tento nápis: Hic erat subditus illis (t. j. zde jim byl poddan). Zmínili jsme se švorchu, že až podes w Nazaretě viděti mnoho domů, jejichž zadní části k ješkyním přistaveny jsou, tak že majitelé takových domů pod skálami přebývají. V takovém domečku, jehož zadní část k ješkyni skalnaté přistavena byla, přebývala také sv. rodina Ježíš, Maria a Josef. Již kapla zvěstování jest z větších částí pod zemí; neboť stropem jejím jest skala. Zdeme-li dále od oltáře „úťku do Egypta“ ke straně západní, přijdeme přes 10 ve skále vytesaných stupňů do ješkyně, která zvěstí muže má a semotam pod skalou se táhne. Povídá se, že ješkyně tato, do které také ze sakristie frantiskánův přes pět stupňův pří-

jíti lze, byla kuchařka sw. rodiny. Visto jest, že domeček chudobné sw. rodiny přistaven byl ke skalnaté jeskyni. Dne 10. května 1291, když nerověkci opět vyhobovali sw. zemi, byl prý sw. domeček tento zážračným způsobem od andělů k městu Marwanici (mezi Řekou čili Riumem a Tersatem) v Dalmacii přenesen. Zde prý zůstal tento sw. dům tři roky, sedm měsíců a čtyř dní a byl dne 10. decembra 1294 opět zážračným způsobem přes moře adriatské čili jaderské do Itálie přenesen, kdež se až podnes a sice ve hlavnítním chrámě v Loretě nachází, kamž se k němu každoročně ze všech krajů Itálie a jiných zemí mnoho poutníkův sházívá. *)

*) Dne 10. dec. touhá sw. cirkew slavnost přenesení domu Lauretánského (Translatio almae domus B. M. V.) R. 1855 došlo je mi štěstí, že jsem v nadzámčeném chrámě města Loretta tento sw. domeček viděl. Po době je v pravdě malíčtému domečku, jakž ho viděti i v Loretánském kaple Minoritského kostela v Brně, a dle dětky a sítě jeho srovnává je zcela se smrchu popsanou jeskyní ve chrámě nazaretiském. O tomto zážračném přenesení sw. domu do Dalmacie a pak do Itálie píše sw. Bernard takto: Ipsius autem Virginis natalis domus divinis mysteriis consecrata Angelorum ministerio ab infidelium potestate in Dalmatiam prius, deinde in agrum Lauretanum Picenae Provinciae translata fuit, sedente sancto Coelestino quinto: eademque ipsam esse, in qua Verbum caro factum est et habitavit in nobis, tum Pontificiis diplomatibus, et celeberrima totius orbis veneratione, tum continua miraculorum virtute et coelestium beneficiorum gratia comprobatur (S. Bernardus serm. 52 de divers.) (Rodný ale dům Marie Panny, posvěcený tajemstvími Božstvi, přenesen byl křže andělů z moci nerověkčů přebně do Dalmacie, později na pole lauretánské ve kraji picenisk: i za papeže sw. Coelestina V.; a že to tž dům, v němž: Slovo tělu učiněno jest a přebývalo mezi námi, potvrzuji listiny papežské a úcta celého oboru světa, jakož i ušavěná moc zážračů a milost dobrodiní nebeských.)

Nad podzemní kaplou „zvěstování Panny Marie“ stojí hlavní oltář kostela, ku kterému na pravo i na levo ode vchodu též kaply vedou dveře kamenné, po 12 stupních čítající schody. Hlavní oltář a za ním kůr frantiskánův nalezájí se tedh o mnoho výšše nežli ostatní části kostela. Připomenouti slušná, že v chrámě tomto stal se pravý zážrak. Dne 1. ledna 1837 povstalo odpoledne hrozné zemětřesení, které město Tiberiadu, od Nazareta asi 5 hodin cesty vzdálené, zcela zbořilo. Toto zemětřesení vyhledalo bohužel také v Nazaretě své oběti. Až tolikto křesťané Nazaretské při odpoledních službách Božích v chrámě přítomni byli a ctihodní oo. frantiskáni, vyhravíce Boha o vředeň dobré jak tělu tak duši pro budoucí rok potřebné, „Veni creator Spiritus“ intonovali, hle! tu se otkásl celý kostel. Nábožný lid zcela polekan běžel dílem ze chrámu, dílem dolů do kaply a jestyně zvěstování Panny Marie. Následkem otřesení spadlo několik kamenů se stropu chrámového a zabilo dvě děti; spadla i monstrance nad hlavním oltářem vystavená, a podobná to věc — Melchisedech s nejsvětější Svátostí oltářní zůstal na místě, kde byla dříve stála monstrance. Tento patrný zážrak učinil na všechny přítomné veliký dojem a byl na věčnou památku do letopisů klášterních zaznamenán.

Na místo starých varhan, na kterých jsem při službách Božích několikráte hrál, obdržel nazaretský chrám dne 4. junia 1862 nové, jejichžto cena se udává na 7000 frankův. Bratr laický Felix cestoval téměř po celé Evropě a

sbíral u dobrodincův přispěvků na warhany tyto, které warhanáť Bazzani v Benátkách zhotovil. Převážně jich na lodi stálo 300 zl. Warhany mají tento nápis: Aere pio Austriae, Bavariae, Hispaniae et Venetorum. (Ze zbožných přispěvků Rakouska, Bavorska, Španělska a Benátek.) Klášter má rovněž, terasům podobné stěchy, po kterých choditi se může. Kotel má toliko jeden newelický zvon, který sem, jakž latinský nápis jeho svědčí, darován byl od c. k. nautické (plavecké) společnosti, známé pod názvem Klond.

Duchovní správu katolíkův nazaretských vedou oo. františkáni; ale kladou se jim v tom od jinovětcův nemalé překážky. Obzvláštěně protestantský pastor, p. Frantisek Zöller, usiluje obrátiti městečko Nazaret k lutheranství a užívá při tom i nečestných prostředkův. Povídá se, že těm, jež k wyznání svému přivésti chce, i platívá; kdýkoliv nějakou ztracenou ovec ku do ovčince svého přivedl, svolává prý k sobě wsechny ostatní a hosti je. A proč ne? Kdo má sto ovec, z nichž jednu ztratil a opět našel, raduje se nad ní více než nad desáti desítkami, kteréž nezabloudily (Mat. 18, 13). Protož svolává přátely a sousedy k tomu: Spolu radujte se se mnou, neb jsem našel ovci svou, kteráž se byla ztratila (Luk. 15, 6.). Počtybujeme ale velmi, žeby p. pastor (jinak také minister zvaný) měl mezi obyvately nazaretskými sto ovec; proto se také wsem ožně wynasnažuje, aby počet jejich aspoň na sto přivedl; bývá při tom ale častokrátě velmi ošklamán a trati mnohou ovec ku

právě tehdaž, kdy ji do nebeského omčince uměsti chce. Stalo se totižto, že jeden katolík z Nazareta stal se protestantem. Onemocněv těžce, dal k sobě povolati kněze frantisskána, aby od něho ke smrti připraven byl. Tu přišel k němu i nepovoláný pán minister a tázal se nemocného, za kterou příčinou tak jednal. Tento odpověděl: Pane! Když jsem se stal protestantem, byl jsem zdrav, nyní jsem těžce nemocen a snad umru; umřel bych však rád co katolík.*)

Po krvarém pronásledování křesťanů katolických v městě Damassku a v okolí jeho — r. 1860 — koupil pruský konsul v Bejrutu na Libánu dvanácte katolických pacholíkům, jejichžto rodičové od fanatických Drusům usmrceni byli. I poslal sirotky tyto do Nazareta, aby tam od pána pastora Zöllera na vtrru protestantskou obráceni byli. Jeden z těchto pacholíků nosil na

*) Zebuomu protestantovi, kterýž se zdráhal přijmouti vtrru katolickou, předložil bohabojný biskup Amienský ve Francii tyto tři články ku přemýšlení: 1. Jádno katolík, který v pravdě a zcela k Pánu Bohu se obrátiti chce, nestane se protestantem, kdežto naopak mnozí protestanté, chtějí v pravdě k Bohu se obrátiti, stávají se katolíky. 2. Zestil to věc neshodná, aby umřel katolík, maje na věčnost se odebrati, byl se odřekl vtrry katolické, kdežto naopak mnozí protestanté ještě v posledním okamžení života do lána církve katolické se utklají. 3. Protestanté nazývají i ony učitele církve katolické „swatými“, kteří něco zcela jiného učili nežli protestanté; musil tedy připustiti, že člověk swatým státi se může, když věří, co věřili tito učitelové. — Těmito třemi důvody obrátil nadzmiňný biskup protestanta toho na vtrru křesťansko-katolickou. (Kath. Blätter aus Tirol. 3. 1864 Nr. 4.)

Podivná to věc, že i v Nazaretě katolíci múbec Frankové (Franken, Francouzi) slují, kdežto nesjednocení Reformé a protestanté tamější neprávě jméno katolíků si přitvářejí.

pršou peníz s vyobrazením Panny Marie, jež byl cbržel od matky své. Pachořik tento utekl pánu pastorowi ještě se tkemi jinými a odebral se do kláštera františkánů, kdež pravil s plá-čem, že on a tři soudruhové jeho nechtějí býti protestanty, nýbrž žeby rádi ostali katolíky. Na darmo se namáhal pan Zölller přitvésti tyto čtyry ztracené oměčky opět do omčince svého; domlouval, sliboval a činil vše, což mu jen možno bylo — ale nadarmo. Po dlouhém boji mezi oo. františkány s jedné a mezi pruským konsulem a pastorem Zöllerem s druhé strany, byli tito čtyři mladí katoličtí hrdinové posláni od františkánů do vzdáleného kláštera v Aleppu, by tam dosáhli dalšího vychování. — Bohužel bylo tehdáž z Damassku demadesáte katolických pacholců, jejichžto rodičové od Drusům usmr-ceni byli, za otroky do Mekky odvedeno. Do. Františkáni neměli tolik peněz, aby byli ubohé tyto pacholky vykoupi-li. *)

We společnosti několika oo. františkánům navštívil jsem i jiné swatyně (sanetuaria) města Nazareta, ze kterých nyní jednu po druhé popisovati můžu. Několik set kroků západně od kláštera nachází se kapla sv. Josefa; povídá se, že stojí na témž místě, kde sv. tento tešat obvyčejně pracoval; proto se jmenuje kapla tato až po-dnes dílnou sv. Josefa (bottega di san Giu-

*) Z toho souditi lze, jaká spravedlnost panuje v zemích tureckých, když je tam lidé co otroci prodávají a kupují. Viděl jsem sám, jak později vypravovati budu, kterať jeden katolický kněz v Ahi muzulmanského chlapce koupil, jej pokřtítili dal a s sebou do Evropy vedl, aby ho v Neapoli do jistého ústavu k vychování odevzdal.

seppe). Zisto jest, že na tomto památném místě již za starých časů býval chrám, z něhožto se našly podzemní zdi. Později zde stával dům jednoho Uraba. Františkáni koupili toto památné místo r. 1754 a vystavěli na něm kapli tuto, jak svědčí nacházející se nade dveřmi nápis:

Divo Josepho sacrum a PP. Francis-
calibus reaedificatum et auctum an. Dom.
1858.

Kaple ta jest 12 trojú dlouhá, 8 široká, a má dvě okna; blážka její sestává z bílých a černých čtverhraných kamenů. Kde a na čí útraty krásný její mramorový oltář s tabernákulem dělán byl, praví tento dole stojící nápis: Elaboratum Neapoli Theodori Marchionis de Nicolay sumptibus 1860 (zhotoven v Neapoli nákladem Theodora markraběte de Nikolay 1860). Výchorný obraz nad oltářem představuje sv. Josefa, na jehož pravici stojí panna Maria a na levici pán Ježíš co útlé pačole; obraz ten malován jest od proslulého malíře Hämerleina nákladem op. faráře Urbana Roritz-a, kněze řádu sv. Benedikta ve Vídni. *) Bohužel že v kaple této a její dosti velké sakristii jest velmi vlhko, což dleem také obtud pochází, že okna její zřídka kdy se otvírají. Zjistil patrno, že nejen zdi její, nýbrž i utěšený tento obraz vlhkostí mnoho trpí.

*) Kopii čili napodobení obrazu tohoto vyřádká dědictví sv. Cyrilla a Meth. později zvoláffe.

Uši čtveřt hodiný severně ob Nazareta stojí nad studánkou Mariinou (Ain Mirjam) kostel nesjednocených Řekův, kterých v arabštině řeči Keniset el Basara sluje; tamť jsmu se odebrali. Když jsme do tohoto chrámu vkročili, modlili se Řekové právě hodiný. Zať žim jsem takové modlitby neslyšel! Před pulpity stáli pop, kostelník a ministrant; tento sbor vzdával Pánu Bohu chválu spůsobem v pravdě pohoršlivým. Modlili se velmi čerstvě, tať že slova pohlcovali; každý z nich mohl o svém jazyku říci: „Jazyk můj jest pero psáče rychle píšícího (lingua mea calamus scribae velociter scribentis Žalm 44, 2). Modlitba pozůstává v pozdviženť mysli k Bohu; není vsať možno, aby tito tři byli při modlitbě své něco myšleli. Tento lid ctíl Boha jen ústy svými, ale srdce jejich bylo vzdáleno od něho. Byl bych se dal skoro do smíchu, kdykoliv se modlili: „Pane smiluj se nad námi.“ Pět a dvacetkrát po sobě opakovali slova tato v řeči řecké: Kyrie eleison, a pať zase pět a dvacetkrát totéž v řeči arabštině: Ja rabbi erhamna. Vyslouchajice slova tato velmi rychle, vystupovali při tom hlasem z hlubokého basu až do vysokého tenoru, a ob silného forte až do slabého piana a zase až do forte. Domnívalť jsem se, že se zpěvu přiučují. Čteme, že sv. Patricius, biskup a apostol v Anglii, býval velmi horlivý ve vykonávání modliteb svojích. Povídá se o něm, že každodenně celý žaltář s hymny a 200 modliteb se modlil, že každodenně 300krát kolena svá před Bohem skláněl a že u vykonávání hobineť

ctřetvnhč při každé hodině (qualibet hora diei canonica) stolráte sw. křžem se znamenal.*) To wsse jest důkazem, že sw. Patricius welitřm swatřm byl; awssať mnohřm mřcem, kterě činili swatt a swětice Boží, sluffi wice se obdivowati, nežli jich následowati, jať prawí sw. Augustin: Sancti admirandi, sed non imitandi sunt.***) Snyse tyto modltci se křřky myslcl jsem u sebe: Tito křčti swatt jsou mi ku podivu, ale nikoliw k následowání.

Křčř kostel, o kterém mluwíme, jest 30 křokřw blouhř a 20 řřirokř, a má tři lobe piltřemi od sebe oddělené. Žaťo křčř chrámř wřbec, má i tento mnoho obrazů a lamp. Na dřewěné, wysoké stěně, za kterou se nacházř oltář, widěti pozoruhodné křřby, kterě z předeřřlého století pocházejř; nebyl jsem s to, abyř rozeznal z daleka letopočet 176.. K řewerné straně nalezá se w chrámě malíčřá kapla, o ředm stupňů nižřř nežli dlažba chrámowní. Kapličřa tato má malř oltář, pod kterřm se nalezá studánřa se řřiwou wodou. Jest to studánřa Panny Marie (Marienbrunn, Ain Mirjam). Dřřřřili jřme z ní wody, wycházejřci z blřžřé hory; jestř dobrá, ale teplá. Jěřřto Nazaret níže jinde studánřy se řřiwou wodou nemá, jest

*) Wig: Brev. Rom. fest. S. Patritii E. C. die 17. Martii.

**) Sřnosři swatřř máme awřřem následowati, ale neobyčejně stutřy jejřch, kterě činili za zwlášřtnřm wnnřnutřm Bořřim, jsou nám dány, abyřom se jim obdivowali, a na důkaz, co slabř člověk z lářřř k Bořřu činiti s to jest. Ani Bořřu samému by se to nelřbilo, řřřby wřřřřni lidé následowati k. p. sw. Simona sloupřřřa (Simon Stylites), kterř mnohá řeta pod řřřřřm nebem w řetě i w zimě na sloupě řřál, aneb řřřby wřřřřni pouřřřřřřřř ře řřali. Non omnia possumus omnes.

owšem i mže podobno, že Panna Maria sem pro wodu chodwala. Několik kroků za chrámem má woda tato w hote zřídlo své, teče studánkou pod chrámem wen a shromažďuje se we welkém kamenném wodojemu. W dáwné době stával u téhož zřídla starý fíkově strom, jehož koteny již tak hluboko do země sáhaly, že wšedli wodu do se wšály, tak že studánka wody nemohdávala. Poněwadž tu ale jiné studnice se žiwou wodou nebylo, naporučil passa, aby pro wšeobecné dobré obywatelů nazaretských strom wykat byl, což také s wědomím představených kláštera frantiskánského w skutku se stalo. Řekowé se tomu welmi protiwili; newím, proč s takowou oblíbou na stromu tom spěli. Snad proto, že dle důmnění jejich zjewil se Panně Marii zde, kdž pro wodu šla, ponejprw anděl Gabriel; proto prý nazývají také tento kostel: „chrám u archanděla Gabriela.“

Několik kroků před kostelem nalezá se welký kamenný wodojem, který wodu svou ze zmíněné studánky dostává. Právě tam bylo mnoho žen nazaretských, které dílem praly a dílem wody nabíraly. Bylyby se zajisté Janoš Čidimou zardowal, kdžby byl widěl, jakého mýdla i tyto ženy při praní tom užíwaly; tloukly do prádla welkým kamenem. Podivný jest oblek žen nazaretských. Chodí buď bosonohy aneb w sandálech, které dvěma kmitky i noze přimázány mají, a nosí jaksi spodní oblek, který širokým nohavícem se podobá a z různobarewné látky zhotowen jest. Přes tento šat mají bílou kossili a přes ni jiný buďto čerwený nebo žlutý, nebo

modrý anebo různobarevný šat, podobný dalmatice a opatřený širokými rukávy. Protestanté v Německu utvořili sobě jakýsi řád milosrdných řester, kterým dali neprávem jméno diaconisek (diaconissae); musíme říci, že jsem při pohledu na ženy nazaretské mysl, že jsou to samé diaconisky; neboť měly na sobě oděv podobný, jak podobně, dalmatice čili oděvu, jak katoličtí diaconové čili jáhnové při obřadech církevních nosívali. Na hlavě mívaly ženy nazaretské šátek rozličné barvy, který na vrchu provázem obvinut jest a přes záda dolů až k patám visí. Okolo čela mají mosaznou obruč a v ní zlaté i stříbrné pentže. Nebá se upřít, že ženy nazaretské jsou z větších částí sličné; ale čistota v oděvu nezdá se býti ctností jejich. Nazaretánky mohlyby se ženami betlémskými strany nečistoty v oděvu zápasiti.

Na levo od řeckého chrámu jest pole 87 kroků dlouhé a 50 široké, na němž stojí 22 olivových stromů. Pole toto, stojící za více než 60,000 piastřů, zamýšlejí Rusové koupiti a vystavěti na něm veliké stavení, kteréžby v sobě obsahovalo klášter, poutnický dům, školu atd. Stavení toto má býti spojeno s jedné strany s chrámem a s druhé — s domem řeckého biskupa, který několi set kroků odtud přebývá. Zdá se tedy, žeby Rusové rádi i zde vystavěli nějakou Mikropoli (malé město), jak mají i v Jerusalemě. Zestřel patrno, že Rusové ve sv. zemi se rozšitují a žeby všudy rádi obdrželi nadvládu. Oci Jezualdovi kdosi sdělil, že v celém Rusku zavedena byla sbírka, kteráž vynešla více 30

miliónů rublů. Za peníze tyto mají se koupiti ve sw. zemi swatyně, památná místa, polnosti, domy atd., by během tímto Rusové tam nabyli nabyláby.

Ke straně západní Nazareta stojí kapla, zwaná „stůl Christův“ (mensa Christi); jméno své obdržela ob pozoruhodné skály, která ve středu jejím se nalézá. Skála tato v pravdě stolu se podobajici má 8 stěrovců béltý, 7 sítřky, a jest asi na loket vysoká. Kdo ji obejde kolem, učinil 15 kroků. Podle ústního podání, které až podnes v Nazaretě se zachovalo, sedával u skály té Božský Spasitel před smrtí svou, a po svém z mrtvých vstání s učennými svými.*) Již před časem stávala na tomto památném místě kapla, která ale r. 1860 zcela se rozpadla. Spolek nazvaný Kölner Verein, který pro swatyně palestinské již mnoho učinil, a jistý bohatý pán z Milánu darovali oo. frantisskánům peníze, aby za ně kapla tato opět vystavěna byla. Když jsme do kaply té vkročili, pracovali v ní právě zedníci. Jest 16 kroků dlouhá a 11 sširoká, a má bání a 4 okna; jedno kula-té okno jest nade dveřmi. Stavitelem jejím byl bratr laik, frantisskán Fr. Seraphino di Roca Scalegno, rozen blíž Neapole. S wšbor-ným mužem tímto seznámili jsme se v Na-

*) Mensa Christi ov' è tradizione, che il Divin Maestro sedesse a mensa co' suoi discepoli prima e dopo la sua morte. (Prospetto generale della custodia di Terra S. pag. 19.)

zaretě*). Tu pracoval také co zedník bratr laik Fr. Benvenuto, pocházející ze Slezska z Olomúcké diecése. Radoval se, že se mnou co se spolukrajanem svým v Nazaretě německy mluvíti mohl.

Až ve středě Nazareta stojí malý kostel sjednocených Řekův. Kostel tento náležel dříve katolickým, kteří ho ale na rozkaz propagandy římské postoupili sjednocenému Řekům, jenž v Nazaretě zvláštního chrámu neměli. Místo, na němž tento kostel stojí, jest vcelpamátné. Stávala tam synagoga aneb škola židovská, ve které Pán Ježíš vyučoval, což sv. evangelista Marek takto vypravuje:

„Odesel (Ježíš) do vlasti své (Nazareta) a šli za ním učenníci jeho. A když bylo v sobotu, počal učit ve škole: a mnozí slyšíce, divili se učení jeho, klouce: Odkud má tento moudrosti ty věci? a jaká jest to moudrost, kteráž jest mu dána a takové divové, kteříž se dějí strže ruce jeho? Zdalíž tento není tesař**), syn Marie, bratr Jakubův a Josefův a Jůdův a Simonův? Zdalíž nejsou i sestry jeho zde s námi?***) I horšili se na něm. I řekl jim Ježíš: Není prorok beze cti, jediné ve vlasti své a v domě svém a v rodině své.“ (Mark. 6, 1—4). A sv. Lukáš dokládá, že moudrosti

*) Tento bratr stavěl také na ostrově Cypru krásný františkánský kostel, kterému se již mnohých krasostavitel obdivoval.

**) Či syn tesařův. A více podobno, že Ježíš, právě než lázati a učit počal, tohoto řemesla pěstouna svého také pilen byl.

***) Bratři a sestry t. j. příbuzní a příbuzné.

ve škole naplnění byli hněvem proti němu a že povstalo se vyvrhli jej ven z města a vedli až na vrch hor, na nějaké místo jejich rozděláno bylo, aby jej dolu sstrčili, ale on bera se prostředkem jich ušel (4, 28—30). Wysoká škála, se které židé nazaretští Pána Jezíše dolu sstrčiti chtěli, sluje až podnes propastí (precipice); později o ní obšírněji mluviti budeme.

Nedaleko kláštera františkánského stojí tuzeď kasárna, jejíž vojáci doprovázejí při slavném průvodu na den Božího těla nejsvětější Svátost oltářní, při čemž i stříkají. Rozumí se samo sebou, že za doprovázení toto dávají jim dobrý batšič. Mají ale — jak mi o. Jezualdo vypravoval — podobný způsob střílení. Sestavují totiž nad baldachinem, — nad hlavou kněze nesoucího nejsvětější Svátost oltářní, — pušky své ve způsob pyramidy, načech za velutím ránu dávají. Čtělí-li turečtí vojáci nějakého evropského kněze, aneb vojenského hodnostáře obzvláštně poctiti, sestavují podobným způsobem pušky nad hlavou jeho, a pak vystřelí. Podobná to pocta; následkem jí mohly poctěny snadno i sluchu zbaven bítí. Wévoda z Brabantu, syn krále Belgického, zapověděl sobě takového vyznačení. Škoda, že i děla (kanony) nesestavují podobným způsobem; aspoň by rána více vybala. —

W Nazaretě nachází se také klášter panen, kteréž se nazývají „sestry Nazaretské“. Sestry tyto, které mají zvláštního duchovního, pocházejí z Francie, kdež jejich řád založen byl, a obírají se s vyučováním a vychováváním malých

dvě. Mezi vychovanými jejich jest také 21 děvčat osiřelých, jejichžto katoličtí rodičové též r. 1860 na Libánu od fanatických Turků usmrćeni byli. Mnohé z ubohých dvě těchto rodičů svých ani neznaly, jiné vědí jen poněkud na otce aneb matku se upamatovati. Řeky dvě tyto na cestě od Libánu k Nazaretu do Bejrutu vedeny byly, spatřila tam jedna z nich Turka a hned prý zvolala: Tento muž usmrtil otce mého!

Nalezá se v Nazaretě také dům poutních, do něhož oo. Františkáni nejen katoličtí, nýbrž i protestantské poutníky lástově pohostinu přijímají. Každý poutník musí tam tři dni zůstat; odcházeti napíše jméno své do památné knihy (Gedenbuch) téhož domu a děkuje několika slovy za pohostinství, kterého zde byl použil. Před několika lety napsali angličtí (protestantské) misiónáři do knihy této na poděkování za pohostinství, kterého se jim bylo zde dostalo, tato slova: „May the Lord turn your heart to the truth“ t. j. řeky Bůh jejich (františkánů) srdce ku pravdě obrátí! Za nějaký čas přijel do Nazareta jiný protestantský Angličan a byl v témž domě od oo. františkánů lástově přijat. Při odchodu svým napsal pod ona anglická slova takto: „It is a pity that the above writer has not more charity“ t. j. politování ho-den jest pisatel slova na hoře napsaných, že má tak málo lásky k bližnímu.*)

*) Protestanté čínovají katolíkům rádi věřitku, že nejsou snářliví: jest však vtrno, že u nás nalezá se více snářlivosti (Eoterauz) nežli u nich. Zatvrděl prote-

Šned u kláštera frantiskánského v Nazaretě na pravo od vrat jeho nachází se katolický hřbitov. Dřív jsem se právě z olna, když tam pochovávali malé děvčátka; na hrob položili dosti velké kámen, aby žalosné mrtvé tělo v noci nemohly hrabati. Tito noční zloději přicházejí až do stavení a krádávají slepice, vejce, hrozný, chléb, maso, ba častožráte vykopávají i mrtvolky z hrobů.*) V okolo Nazareta jest žalosů velmi mnoho. Sotva že slunce zášlo, začali již po horách jeden po druhém vstí, že muč až užko

stant ubližuje katolicku ohledně náboženství i tehdy, když mu tento záhy přičiní k tomu nedává. Známé jest, že obywatelé Španělska jsou vůbec katolíci. R. 1861 byl jsem v proslulém španělském klášteře Montserratě a četl jsem v památce knize jeho tato ob jednoho německého protestanta napsaná slova: *Schönes Spanien! Du bist des Schöpfers Lieblingskind. Die Nebel ziehen über die Berge hin und die Sonne grüßet mich hier wie in meinem jernen Sachsenlande mit derselben treuen Mutterliebe. O wenn erst die Nebel des Aberglaubens aus dem Herzen der Menschen gezogen sein werden, um wie viel näher wird dann das Menschengeschlecht vor seinen Schöpfer treten und um wie viel würdiger ihn anbeten!* (Krásné Španělsko! Ty jsi oblíbené dítě stvořitelovo. Mlhy táhnou přes hory a slunce mne zde pozdravuje jako ve vzdáleném Sasku mám s touž věrnou láskou mateřskou. O kterak teprve bude pak, až budou vzdáleny mlhy pověry ze srdcí lidských! jak mnohem blíže bude moci pokolení lidské předstoupiti před Stvořitele svého, jak mnohem důtější bude moci Zemu se klaněti!

1859.

E. Edsinger.

Mohé katolické Španělsko! jakého štěstí přejí tobě tento p. Edsinger! V on jest politování hodné, že má tak málo lásky k bližnímu.

- *) Že žalosné, které písmo sv. listkami nazývá, i přes ždi kamenné ležou, čteme 2. Ebd. 4, 3, a že i mrtvolky lidské žerou, praví David, když dť o nepřátelích svých: *Wydání budou v ruce meče, za pokl listkám budou (partes vulpium erunt. Žalm 62, 11).*

bylo; a hle! tu se ještě s nimi spojili psi z celého Nazareta. Vhlte to zpěm v pravdě sluch tržníci! Žalové a psi, jsouce mezi sebou největšími nepřáteli, vyjít tu jako o závod. Takové zastaveničko lze jen v Palestině slyšeti.

Učinili jsme v Nazaretě také nárovnému panu Janu Halilowi, přednostovi katolických křesťanů nazaretských, kterých nás velmi přívětivě přijal. Gotva jsme se posadili na divan, přineseny nám ihned čibuk a argileh, známé to dýmky, z nichžto jsme dle libosti molili a kouřili; na to jsme byli uhostěni osfelikhmi cukrovými pamlsky a černou kávou. Řikává se: *Lingua conjungit homines* (čeč spojuje lidi); jak pravdivé přisloví toto jest, viděl jsem u pana Halila. On a celá rodina jeho mluví jen čeč arabskou, které jsme my nerozuměli. D. Sezualdo byl našim tlumočnickem a překládal, co jsme mluvili v řeči francouzské, panu Halilowi do řeči arabské a naopak. Nudivá to v skutku rozmluva, když dva spolurozmlouvající potřebují třetího, by pomocí jeho mohli se porozuměti! Manželka páně Halilowa měla oblek, jaký ženy nazaretské vůbec nosí; ale dcery její nesly se již poněkud dle kroje evropského; měly totižto dlouhé hedbávné šaty, ale ještě bez triuolin. Podivně jaksi přestrojeny byly hlavy jejich. Na čele měly jakousi páseň a v ní zlatý, z daleka se blýštící šperk; na hlavách černé čepce, které vypadaly jako malé čabráky; na loncích jejich visely zlaté pentze, a na rukou svých měly zlaté prsteny. Synové páně Halilowi měli špičaté šterowce, bílé punčochy, široké a velmi tá-

snatě kalhoty, co opas okolo těla jakýsi široký barevný šátek, vestu s jedním řádem knoflíků, krátký kabátek, tarbus a jakýsi svrchní, dlouhý, burmusu nenepodobný kabát ze sukna s tuhým límcem. Tak aneb podobně nosí se ruskými muži v Nazaretě. Zdá se, že pan Halil patří mezi nejzřejmější obyvatele města toho.

Kapitola sedmnáctá.

Území pokolení Zabulonova a Šacharova. Ženy nazaretské. Hora ustrnutí. Propast a strmina Zafia. Vincenzo Mansur a Řehoř Michael. Země Galilejská. Rána a Geth. Žena turecká, která utekla muži svému. Rána. Fellahs. Pole, u kterého učennici v jobotu křesť trhali a jedli. Ossebel Tuba. Hora nasytění čtyř tisíc mužů. Dojezd do města Tiberiady.

We společnosti velebných oo. frantiskánův činili jsme z Nazareta výlety do okolí a navštívili jsme mnohá památná místa, která po pořádku popisovati chceme. Všude jest celá krajina okolo Nazareta velepamátná. Při dělení zaslíbené země mezi dvanáctero pokolení za času Josucova, hranili zde podíl své pokolení Zabulonova a Šacharova, tak sice, že území pokolení Šacharova táhlo se od hory Karmél na rovině Esdrelonské vedle hory Táboru až k Jordánu;

rosfeda města a vesnice v této krajině ležící ná-
 ležely lidu tohoto pokolení. Krajina od Nazareta
 k severovýchodu se táhnoucí dostala se se rosf-
 mi městy a vesnicemi svými pokolení Zabulo-
 nomu za podíl. (R. Josue. Kap. 19). Zvláště sv.
 země z větší části hornatá jest, byli obyvatele
 její horáci; toliko lid z pokolení Šacharoma pře-
 býval v úrodné rovině izraelské aneb esdrelonské.
 Tak se tedy vyplnilo i požehnání, které starý
 Jakub dával synu svému Šacharowi, když k
 němu pravil: „Šachar osel synů, ležící mezi
 mezemi. Viděl odpočinutí, že jest dobré, a zemi,
 že jest nejlepší“ (1. Mojš. 49, 14—15). Nej-
 lepší díl zaslíbené země dostal se dojista lidu z
 pokolení Šacharoma; potomci Šacharowi měli
 meze území svého co synů osel vzdělávati. Po-
 kolení Zabulonovo přebývalo již zase v horách;
 neboť krajina za Nazaretem jest velmi hrbatá
 a má hory i přes 2000 štemců výšoké. Nedá
 se upřít, že tato část sv. země — Galilea zva-
 ná — u přirovnání ku kamennitému, vyprahlému
 Židfsku a poněkud úrodnému Samarsku nejlepší a
 nejúrodnější jest. Galilea má mezi horami
 velmi krásná údolí s mnohými rolemi, lesy a
 řekami; má také dosti ptáků, zvířat atd. Dostalof
 se mi štěstí, že jsem také spatřil zajíce galilej-
 ského, a přeshvědčil jsem se, že jest právě tako-
 vým polním zlodějem jako evropský bruhové
 jeho. Vyhnali jsme ho ze žita, a chudak zcela
 polekaný utíkal, až se za ním práskalo. Myslel
 jsem u sebe: Ne nadarmo nazývá se zvířete toto
 v řeči latinské: *lepus timidus* (bázlivý
 zajíc).

Dne 11. března šli jsme z Nazareta, doprovázeni o. Filipem, ku propasti, do které židé Nazaretské Pána Ježíše se skály sřítiti chtěli (Luk. 4, 29). Cesta nás vedla liběm údolím k jeho rodnému domu. Na louce pod stromy olivovými potkali jsme několik žen nazaretských, které se tam vyhrážely, dílem sedíce, dílem stojíce aneb sklajíce. Byly to ženy velmi mladé a velmi veselé, snad dívky svobodné, které nebyly ještě hořkosti starou manželského zafusily. *)

Wšechny dívky tyto měly oblek dle kroje žen nazaretských, jak jsme ho srovně popsal, a na čele pásky. Spatkovaly nás kraj evropský, daly se do smíchu, čemuž jsem se nebdvil; neboť jsem si pomyslí, žeby se tak vedlo i každé dámě nazaretské, kdyby v obleku svém se sširokými nohavícemi, s balmatíkou, s obručí a penězi na čele atd. do Evropy přišla. Majíť obyvatelé každého dílu světa, ba i každé země v obleku svém co zvláštního. **)

Uš čtvrt hodiny cesty od Nazareta v témž údolí, kterým jsme se ubírali k nadzmněné propasti, jest na pravo pahrbek, zvaný „hora ustrnutí“ (monte del tremore). Dle ústního podání doprovázela panna Maria Syna svého, když ho židé Nazaretské z města ku propasti vlekli. Povídá se, že pahrbek tento snížil se při oné příležitosti, jakoby tím byl chtěl nad ustr-

*) Z v Nazaretě roduvají se dívky již v 14—15. roku svého věku.

**) Ve Španělsku l. p. neost pohřmvi ženské mřbec klobouků: proto jini tam bývá dáma se šširokým kloboukem přičinou smřchu a pohřřent.

nutím Panny Marie útrpností svou projeviti. Na památném místě tomto stával v dávné době panenský klášter, z něhož ještě několik zřícenin spatřiti lze. Obyvatele nazaretští nazývají až podnes toto místo: Deir el Benath t. j. klášter panenský.

Až za $\frac{3}{4}$ hodiny došli jsme údolím, které se na pravo točí a vždy více úžl, ku jmenované již propasti (francouzsky: précipice, italsky: precipizio, arabsky: El Koffsi). Skála, s níž Židé Pána Ježíše do propasti té sstrčiti chtěli a kteráž také „strmina“ sluje, jest nejméně 20 sáhů vysoká, a padá na mnohém místě přímopádně do roviny esdrelonské. Má několik výběhů, tak sice, žeby člověk s vrchu skály té sstrčen, na prvním výběhu se zabil, a z něho mrtew až dolů spadnul. Židé Pána Ježíše se skály té dolů nestrčili; neboť vypravuje sv. evangelista Lukáš: „On (Ježíš) bera se proštědem jich, ušel“ (4, 30), nápodobně jak se byl strhl a ušel, když ho židé v chrámě jerusalemském kamenovati chtěli (Jan 8, 59). Památka skála tato má také několik dosti velkých jeřynů a hlubokých cisteren, což jest důkazem, že před časem na ní lidé, snad poustevníci, přebývali. Povídá se, že dole u paty její stával i klášter s kostelíčkem, což i t. více podobno jest; neboť tam v skutku zbytky zde spatřiti lze. Na této hoře domoleno sloužiti na nosectm oltáři mše svaté. (In Galilea si può celebrare sul monte da cui i Giudei volevano precipitare il Signore, chiamato perciò: il preci-

pizio).*) Wyborná jest wyhlídka s této památné skály. Widíš tu poutník pod sebou celou rovinu esdrelonskou, a w ní wesnice swrchu popsané: Naim, Sunam, Serun, El Fuleh, Endor atd.: k jihu za rovinou touto spatkuje vzdálené hory efraimské; k západu horu Karmél; k východu asi 2 hodiny cesty obtud vzdálenou majestátnou horu Tábor, a zrovna před sebou vidíš malý Hermou, a za ním vyprahlé hory Gelboejské. Staropamátný potok Eison, u něhož Debora a Barák druhdy šťastně bojovali proti Sisarovi, knížeti vojska Zabinova (Soudc. 4, 7. 13—5, 21 a žalm 82, 10), a jehož voda odnášela těla w bitvě usmrčených, točť se semotam jako had w rovině této;

Potáb bále, dál a bále

Prýč uplynuje,

Až se . . .
Otu ztracuje (Šnaidr).**)

Nedaleko zmíněné ptkré skály nalézá se w hore veliká jeskyně, ve které prý ráda se zdržují divoká zvířata. D. Filip ujistňoval, že w ní wi-
děn byl také kot pardal (Panther felis pardus). W Galilce nalézají se mimo zajíce a žačaly i vlci, divoké swině a jiná zvíř.

Asi $\frac{3}{4}$ hodiny cesty jihozápadně od Nazareta stojí wesnice Safia (také Sapha, Saffa,

*) Prospetto generale della Custodia di Terra S. pag. 22.

**) Praviti jíme swrchu, že potok Eison má w rovině esdrelonské dvě ramena; zda je, že jedno rameno jeho šlo za starých časn Kadum aneb Kadumini, dle l. Soudc. 5, 21.

Saffa a Saffra zvaná). Františkáni a křesťané nazaretští nazývají ji také San Giacomo t. j. vesnici sv. Jakuba. Mál se totižto za to, že obtuž pocházeli dva bratři, Jakub a Jan, synové Zebedeovi, křesť, lovtce s otcem svým u moře galilejského, od Ježíše povoláni byli, a křesť opustivše stě a otce, hned za ním šli (Mat. 4, 21—22 a Mar. 1, 19). Zvůle to oni dva bratři, křesť napotom od Ježíše za apoštoly vymoleni byli (Mat. 10, 3). Zdá se, že v Zafii býval i klášter; neboť Arabové nazývají vesnici tuto také Deir t. j. klášter. Ukazuje se tam místo, na němž podle ústního podání stával dům Zebedeův. Do františkáni obdrželi toto památné místo r. 1641 a vystavěli na něm r. 1766 kapličku. Nynější na hoře ležící Zafia čítá asi 30 velmi bídnych arabských chýžek a nemá nijádné ohrady. Za času Josueova byly u Zafie hranice pokolení Zabulonova (Jos. 19, 12). —

Dne 12. března 1862, na den sv. Řehoře papeže a církevního učitele, opustili jsme ráno o 8. hodině Nazaret a jeli jsme k moři galilejskému, ležícímu severovýchodně od Nazareta. Najali jsme v Nazaretě mladého dragomana Vincencia Mansura, který nám loně obstaral a nás až k moři galilejskému vedl. Měl s sebou osířelého pacholka, jenž se jmenoval Řehoř Michael. Byl to mladík chudobný, bosonohý a velmi špatně oblečený; při tom byl však přece velmi vesel. Šel tu 5—6 hodin dalekou cestu šel s námi pěšky, a domedl nás všechňy dobrými nápady a žerty svými obveseliti. Mladý Arab tento mluvil trochu ital-

stý, a ačkoliv na cestě již dosti unaven byl, zpíval si přece ještě. I myslél jsem u sebe :

Pachole outlé,
 Zať jsi ty šťastné,
 Potud oblétá
 Zaro tě šťastné!
 Stále locháš se
 V lůně radosti,
 Neznajíc tajné
 Srdce žalosti. (Dvořák a J. T.)

D. Václav Netherda tážal se ho, je-li katolíkem. „Nejsem“ — odpověděl. A jaké pať wtý jseš? Io sono Franco (jsem Frankem), odmětil.*)

Wystoupivše z údolí, v němž věčně památný Nazaret leží, ke straně severné na horu, měli jsme s ní dalekou a krásnou vyhlídku. Přehlébli jsme obtud velikou část Galiléy až skoro k horám libanfským. Táže-li se některý z lastavých čtenářů, jak země galilejská vypadá, odpovídám, že jest světem hrbatým (mundus gibbosus); jsouť v ní hory a sice vysoké hory, z nichž to jedna nade druhou se vypíná. I tato část sv. země, Galilea, jest melepamátná za příčinou věcí, které se tam udály. O této zemi činí se již zmínka ve knize Josue (13, 2), kdež se mluví o rozdělení celé země palestinské mezi dwanáctero pokolení. Galilea byla rozdělena mezi pokolení Aserowo, Zabulonowo a Neftalimowo. Město

*) Ne tím právě myslowl, že jest katolíkem; neboť jak svrchu řečeno, v Nazaretě slují katolíci — Frankové.

Cedes, w Galilée na hoře Neftalimu ležící, bylo jedno ze šesti měst útočistiňch, jakmž byla i města Sichem na hoře Efraim, a Rariatharbe neb Hebron na hoře Jůda (Jof. 20, 7.). Za dítiv cedrové a jedlové a za zlato, které dával Hiram, král Tyrský, Šalomounowi ku stavění chrámu jerusalemského a domu královského, postoupil Šalomoun Hiramowi dwaceti měst w zemi Galilejské. Ale nelíbila se Hiramowi tato města; neboť se tázal Šalomouna s podivením: „Do-liž jsou ta města, kteráž jsi mi dal bratře?“ (3. král. 9, 11—13) Za bnů Facceja, krále israelského, přitáhl Teglathfalasar, král asyrský, a dobyl také Galiléu i vsi země Neftalim (4. král. 15, 29). Tobiaš, z jehožto života, jakož i ze života syna jeho nám kniha Tobiašowa mnohé zajímavé a naučné události tak krásně vypravuje, pocházel z pokolení a města Neftalimova,*) kteréhožto jest we vrchní krajině země galilejské nad Naasonem za cestou, vedoucí na západ a mající na levé straně město Sefet (Tob. 1, 1).**) K obhmatelům galilejským vypravil pyšný král asyrský Nabuchodonosor posly, chtěje i jejich zemi opanovati, byl od nich ale oslyšán (Judith 1, 8). Za starých časů měli jini národové zemi Zabulonskou a Neftalimovou t. j. Galileu w opovržení a nazývali ji Galileou pohanskou, poněvadž w ní pohané přebývali. Ale právě z

*) W řeckém překladu písmá sw. nazývá se toto město Thisbe.

**) Rodni město Tobiašowo leželo tedy blíže nynějšího města Safedu (staré to Sefet) w horní Galilée. Viděl jsem město Safed; itojíl na vysoké hoře (2260 stř.) a jest od Nazareta aji 10 hodin cesty severovýchodně vzdáleno.

této opovržené země a sice z města Nazareta vyšel Ježíš, Spasitel světa a světlo všech národů, jakž to předpověděl prorok Izaiáš těmito slovy: „Prvního času oblehčena jest země Zabulon a země Neftali, a poslední obťžena jest cesta mořská za Jordánem Galiléy pohanště. Lid, kterýž chobil ve tmě, viděl světlo veliké, a bydlícím v krajině stínu smrti, světlo vzjelo jim“ (Izaiáš 9, 1—2. a Mat. 4, 15—16). Z Galiléy přišli tu bratři Machabejským Zúbowi a Simonowi poslové, mající v zármutku roucha roztržená a žalující, že je pohanští obywatele Ptolomaidy, Tyru a Sidonu*) utlačují a shladiti chtějí. Z přitáhl Simon se třemi tisíci muži do Galiléy, pobil pohaně, a wzav židovské obyvatele země galilejské se ženami a dětmi, přivedl je do Zúbswa (1. Mach. 14—23). A jak wlepamátnou učinil zemi galilejskou Božský Spasitel! Z Galiléy přišel Ježíš k Jordánu k Janowi, aby pokřtěn byl od něho (Mat. 3, 13); do Galiléy odesel, když byl uslyšel, že Jan wsažen jest do žaláře od Herodesa, přejímám Antipy, panovníka w Galiléi (Mat. 4, 12 a 14, 13). Pán Ježíš obcházel celou Galiléu, učil ve školách jejich a lázal ewangelium království a uzdramoval nemoc i wseliký neduh w lidu (Mat. 4, 23); není tedy divu, že i z Galiléy šli za ním mnozí zástupové (Mat. 4, 25). W Galiléi předpověděl Ježíš učeníkům svým, že Syn člověka wjdán

*) Města Ptolemais (nyní Akko, Akkaron, Akka, Jean d'Acre), Tyru (Zor, Sur) a Sidon (Saïda) leží wsechny na břehu mořském, dleem w Galiléi, dleem ve Fenicii.

bude v ruce lidské, a že zabijí ho, a třetího dne že vstane z mrtvých (Mat. 17, 21—22). Vid jerusalemský nazýval Ježíše prorokem z Nazareta galilejského (Mat. 21, 11). Když byl Pán Ježíš ukřižován, přišly nábožné ženy až z Galileje do Jerusalema (Mat. 27, 55), a po svém z mrtvých vstání předešel Spasitel učenníky své do Galileje; tam ho ušli (Mat. 28, 7). V městech galilejských Nazaretě, Káně, Kafarnaú, Bethsaida atd. držoval se často Boží Spasitel a činil tam velmi mnoho zázraků.

S horu, na kterou jsme z Nazareta vystoupili, viděli jsme ve vzdálenosti asi 3 hodin město Seforis le straně severné a též na vysoce hoře ležící; o městě tomto budeme ještě později mluviti. Sestoupivše velmi špatnou a nebezpečnou cestou s horu této, došli jsme v údolí do vesnice Rén, a asi okolo desáté hodiny k vesnici Gethu. U Rén viděli jsme mnoho žen u potoka, kteréž tam bílem praly, bílem vobý nabíraly. Při prání počínaly sobě také způsobem již na vrchu zmíněným. Má se za to, že na pahrbku stojící bídná vesnice Geth (také el Meshad zvaná) jest rodným místem proroka Jonáše, kterého Bůh poslal do města Ninive, aby obyvatele jeho ku pokání napomínal. Jonáš, jehož jméno významěnává tolik co „holubice“, byl syn Amathy a pocházel z Geth-Oferu aneb Geth-Hachefern (4. král. 14, 25). Povídá se, že v též vesnici nachází se také hrob Jonášův, jehož vssat křesťanům navštíťcovati nelze; k tomu prý fanatictí obывatelé muslimanství křesťanům dovolení nebyl.

Dříve nežli jsme došli k vesnici Geth, dohonila nás jakás mladá asi 20 letá žena; běželá za námi až z Nazareta. Přiblíživši se k nám uplakaná a zcela zděšená, líbala mně a o. Wáclawovi nohy. Já neměl, co by to mělo znamenati. Máš dragoman Vincenc Mansur promluvit s ní, vypravoval nám takto: Jestli to manželka jednoho Turka v Nazaretě; poněvadž ji ale manžel její zbil, utělá mu a ubírá se do města Tiberiady (tamž jsme i my jeli) ke svým tam bydlícím bratřím. Poněvadž se ale obává, že manžel její za ní poběhne, líbala nám nohy na znamení, že se stává pod naši ochranu. Mladá žena ta šla s námi v skutku až do města Tiberiady. Nebyla jedinou manželkou onoho Turka; neboť každý Turek může sobě vzíti čtyry ženy, a mimo ně tolik souložnic, kolik jich může vyžít. Tak domolil falešný prorok Muhamed vyhnanáčkům svým. Tak o mnoho lepší a spokádanější jest stav manželství u křesťanů! O stavu manželském v církvi křesťanské píše sv. apostol Pavel: „Těm pak, kteří jsou v manželství, připomínám, že já, ale Pán (Bůh), aby žena od muže neodcházela; pakliž odešla, ať zůstane nevdaná, aneb ať se zase smí s mužem svým. A muž nepropouští manželky“ (1. Kor. 7, 10—11). Jsou-li bohužel i v křesťanském manželství, v němžto manžel jen jednu ženu a žena podobně toliko jednoho muže máti smí, jsou-li pravím, i v takovém manželství začasté svárky a nepokoje, jak to teprve musí u Turků vyváděti!? V skutku tedy lépe čini, kdo se nevdává (1. Kor. 7, 38). Lépe jsou na tom

bohatí Turci; neboť oni mají ženy své v rozličných domech po městě, a nebo vřechňny pospolu v jednom domě „serail“ zvaném; tam mají vyhláštěnce (Eunuch) co úředníka aneb dohlážitela, který na ženy i bičem doráží, jestliže mezi sebou se hádají aneb jinak se nesrovnávají. Zdáliž není taková žena v pravdě politovaná hodna, an s ní často ráte hůlce nežli s hovanem se zachází? Zať zcela jinak to vypadá v manželství křesťanském, spravují-li se ženy i mužové svoboditě napomenutím sv. Pavla křoučho: „Ženy mužům svým poddány buďte jako Pánu (t. j. jako samému Christu); nebo muž jest hlava ženy, jako jest Christus hlava církve; onť jest spasitel těla svého (t. j. církve, jejížto hlavou jest). Ale jako církev poddána jest Christu, tak i ženy mužům svým poddány buďte ve všem (co není proti vůli Boží). Muži milujte manželky své, jakoť i Christus miloval církev a vydal sebe samého za ni . . . takť i muži mají milovati manželky své, jako své těla. Kdo miluje manželku svou, sebe samého miluje. . . Protož opustí člověk otce i matku svou a přibřž se manželky své a budou dva v jednom těle“ (Ř. Efeř. 5, 22—31.)

Náš Vincenc Mansur byl jako Nimrod silný lovec před Hospodinem (1. Mojš. 10, 9) Měl s sebou pušku, a kdekoliv spatřil sokola na strouně sedícího, zastřelil ho. Táral jsem se ho, proč to dělá? Proto, odpověděl, že žerou wrabce. Myslel jsem u sebe: wrabci ale žerou zase jiná zvířata a činí jiným způsobem škodu. Každé zvíře má svého nepřítela; a žřdíbil to tak všemohoucí

Stvořitel velmi moudře, chtěje, aby během tím rovnováha v celé přírodě zachována byla. Koň-
 dě zvířte jest člověkovi k užítí. Sokol žere
 osovsem vrabce, ale žere také myši a jiná škod-
 livá zvířata. Zdá se ale, že náš Nimrod ob-
 zvláštně na sokoly rozhněván byl a že na vrabce
 mnoho bržel. Z vrabec jest užitečné zvířte a
 měl ve starém zákoně při očišťování domu od
 malomocenství velkou úlohu. Na znamení, že
 dům od malomocenství očištěn jest, vypustil se
 vrabec, aby svobodně obletěl na pole (3. Mojš.
 14, 53).

D půl jedenácté hodiny došli jsme do
 vesnice jmenem Kefr Kena. Vesnice tato leží na
 straně horů k západní straně hledící a má asi
 sto bídných arabských chýžek. Gotva jsme do ve-
 snice došli, již nám běželo na proti velké množ-
 ství otrhaných chlapců a děvčat, křičících jako
 jedním hlasem (una voce dicentes): Kána Ga-
 liléa! Baššiš! Kána Galiléa! Baššiš! a při
 tom nasmrkovali ruce své žádající dotkavě,
 abychom jim dali baššiš. Bídná vesnice Kefr
 Kena jest staré a památné město Kána v Galiléi, a
 děti turecké vědí dobře, že toto místo křesťanským
 poutníkům svatým jest; proto jim běhávají
 všick, žádající, aby jim za namoštění Kány
 galilejské dali baššiš. Z Arabové nazývají toto
 místo Kana el Dšelil t. j. Kána galilejská.
 A v skutku jest Kána pro každého křesťana místo
 velepamátné, svaté. Zde učinil Pán Ježíš
 první zázrak, jež sv. evangelista Jan vypra-
 muje takto:

„Stala se sňatba v Káni galilejské, a byla tam matka Ježíšova. Pozván jest na sňatku také Ježíš i učennici jeho. A když se nedostalo vína, řekla matka Ježíšova k němu: Nemají vína. I dí jí Ježíš: Co mně a tobě ženo?*) ještě nepřišla hodina má. Dí matka jeho k služebníkům: Cožkoli vám řekne, učinite. Bylo pak tu šest kamenných stoubrů postaveno, podle očísťování židovského,**) beroucích v sebe jedna každá míru dvě aneb tři.***) Dí jim Ježíš: Naplňtež stoudny vodou. I naplnili je až do vrchu. A dí jim Ježíš: Nalévejte již a neste vrchnímu správci sňatky. I nesi. Když pak vrchní správce sňatky okusil vody vínem učiněné a neměl, odhuby bylo, ale služebníci věděli, kteříž vážili vodu: zavolal vrchní správce sňatky ženicha a řekl jemu: Řažď člověče nejprve dobré víno slavit, a když se podnapili, tehdy to, které horší jest; ale ty jsi zachoval víno dobré až dosavíd. Ten učinil Ježíš počátek divů v Káni galilejské, a zjevil slávu svou, i uvěřili v něj učennici jeho“ (Jan 2, 1—11).

Staré památné město Kána galilejská sluje tedy nyní Refr Kena.†) Slovo Refr významne-

*) t. j. co se nás to chlá?

**) t. j. umýváním před jídlem a po jídle, jak Židé obyčej měli.

***) Jedna z těchto kamenných stoubrů, pocházející, jak se praví, z Kány galilejské, uložována je nyní ve chrámu slavnostního královského zámku Eskurialu nedaleko Madridu ve Španělsku.

†) Několik hodin cesty západně od Refr Kény leželo jiné Kána, snad ono, které pokolení Meronů za podíl se byla dostalo (Joz. 19, 28).

náwá w arabšlé řeči toliť co wesknice, a Řána se proměnilo w Řena. Před wesknicí, le straně západní, prýštlí se ze země silný pramen dobré a čisté wody, která odtud co malý potůček dále teče. Jest to jediná žiwá voda, kterou obyvatelé též wesknice mají, a jestliť k wíce podobno, že wodou z pramene tohoto naplněno bylo šest kamenných stoubní při swatbě, kde Pán Ježíš prwní swůj zážraf učinil. Na západním konci welmi blbné wesknice widěti zříceniny chrámu, který nejméně 30 kroků dlouhý a asi 15 kroků široký býwal; pozůstaly z něho jen hřady zdi le třem stranám a rumy tři sloupůw. We kterém století a od toho chrám tento staven byl, s jistotou udati nelze. Na místě téhož rozpadlého chrámu stáwal dle ústního podání onen dům, w němž Pán Ježíš s Marií a s učenníky swými swatbě přítomen byl. Památná tato swatyně (sanctuarium) uděží již od roku 1641 Do. Františkánům. (Di questo Santuario, dove Christo fece il primo miracolo convertendo l'acqua in vino, sono al possesso fin dall' anno 1641 i Francescani di Terrasanta).*) Poučewadž ale Františkáni k opětnému wystawění chrámu toho peněz nemají a místo to zcela opuštěno bylo a posud jest, hleděti je sobě protestanté nepravým způsobem přimlastiti. Na křimě swědeckí dwou mužůw, že tento rozpadlý chrám býwal turečtou mešitou a že nyní kouspen lůti můž, hleděti ho w skutku pruský konsul w

*) Vñ; Prospetto generale della custodia di Terra S.
pag. 20.

Bejručé a pastor pan Zöller w Nazareté ob tureckého passy koupiti. Žij bylo wšedčo umlu-
meno a hotowo. Domeďew se ale o tom o.
Jezualdo da Genova, odebral se ihned k pa-
ssowi do Jean' d'Acru a domeďl úsilnosti swou
kupnou smlouwu zpáciti. Že to passa penězo-
chtivý zadarmo neudělal — dá se snadno my-
sleti. Powědal mi thž o. Jezualdo, že passowé
tureckí wšbec melni uplatitelni a peněz chtiwí
jsou, a že dle známého: *Beatius est magis
dare, quam accipere* (Act. 20, 35), za
blahoslavenější se pokládají, mohou-li bráti,
než mají-li dáwati. Tak obdrželi tedh Do.
Frantiskáni opřentím se a úsilností o. Je-
zualda opět tuto swatyni uazpět a wyswoboditi
ji z rukou protestantůw, kteří ji sobě násilně
přimlastniti chtěli. (Nell' anno 1861 tentarono
i protestanti d'impossessarsene; ma le pre-
mure e l'energia del P. Gezualdo da Ge-
nova riuscirono e salvarlo da quest' usur-
pazione).*) To se stalo r. 1861. Později ob-
drželi frantiskáni od francoušké markýšky paní
Nicolaiové**) 1400 piastrůw; za peníze tyto
koupili sobě w Řánu galilejské blíže rozbo-
čeného chrámu toho bídný dům, kdež se usadili.

Až 50—60 kroků od též swatyně widěti pozů-
stalé zdi jiného chrámu, který wšak býwal menší,
nežli onen, o němžto prámě řeč byla. Na místě, kdež
zříceniny chrámu tohoto stojí, stával dům Barto-

*) W: Prospetto generale della custodia di Terra
s. pag. 20.

*) O této zbožné paní ušluwisi jsme již w kap. 9. při po-
pisowání Emanje.

loměje, který také Nathanael slul a kterého Pán Ježíš za apostola sobě vymolil. Tohoto Nathanaele přivedl Filip k Pánu Ježíšovi. Filip totižto našel Nathanaele a pravil k němu: „D kterémž psal Mojžíš v zákoně a proroci, našli jsme, Ježíše, Syna Josefova z Nazareta. I řekl jemu Nathanael: Z Nazareta může co dobrého býti? Řekl jemu Filip: Pojď a viz. Viděl Ježíš Nathanaele, an jde k němu, i dí o něm: Ať právě Izraelský, v němžto neustí*!). D jemu Nathanael: Odkud mne znáš? Odpověděl Ježíš a řekl jemu: Prvé, nežli tě Filip zavola-
 la, když jsi byl pod stílem, viděl jsem tebe. Odpověděl jemu Nathanael a řekl: Mistře, ty jsi Syn Boží, ty jsi král izraelský.**!) Do-
 powěděl Ježíš a řekl jemu: Že jsem tobě řekl: Viděl jsem tě pod stílem, vědíš: vědšti věci nad to užtíš“ (t. j. spatíš veliké zázraky, Jan 1, 45—50). Dle ústního podání pocházel sv. Bartoloměj z Káň galilejské a nadznamených zbo-
 tených chrám byl také jemu zasvěcen;***) sv. evangelista Jan praví zřetelně, že Nathanael byl z Káň galilejské (Jan 21, 2).

Do Káň galilejské přicházel Pán Ježíš častokráte a učinil tam ještě mnohé jiné divy a zázraky. Sv. Jan vypravuje ve 4. kap. takto: „Přišel (Ježíš) opět do Káň galilejské, kdežto byl z vody ml-
 no učinil. I byl jeden královský (úředník), jehož syn

*) Pán Ježíš chtěl těmito slovy říci, že Nathanael ješt
 muž upřímný, pravý, bezelstný Izraelita (Žid. 31, 2).

**) t. j. Mesiáš lidu izraelského zaslíbený.

***) Mtš Mat. 10, 2 — Mark. 2, 18 — Luk. 6, 11 —
 Slut. Apost. 1, 13.

nemocen byl v Kafarnáu.*) Ten uslyšev, žeby Ježíš přicházel z Zúdska do Galiléy, šel k němu**) a prosil ho, aby sestoupil***) a uzdravil syna jeho, nebo počínal umirati. Tedy řekl k němu (královskému úředníkovi): Neuztíte-li divů a zázraků, neuvěříte. Ot jemu královský (úředník): Pane, sestup prvé, nežli umře syn můj. Ot jemu Ježíš: Zdi, syn tvůj jest živ. Uvěřil člověk (úředník) řeči, kterouž mluvil jemu Ježíš a šel. Když pak již sestupoval, potkali se s ním služebníci (jeho) a zvěstovali mu klouce, že syn jeho živ jest. Tedy otázal se jich na hodinu, v kterouž se byl lépe měl? I řekl jemu: Včera v hodinu sedmou ostala ho zimnice. Tedy poznal otec, že to byla ta hodina, v kterouž jemu řekl Ježíš: Syn tvůj živ jest, a uvěřil on i všedem dům jeho.“ Tento druhý div†) učinil zase Ježíš, když byl přišel z Zúdska do Galiléy (46—54.). V Ráně galilejské uzdravil Ježíš nemocného, který v Kafarnáu, asi čtrhý míle vzdáleném ležel; toť důkazem, že jeho všemohoucí vůle ničím obmezena nebyla. Rdož jest s to, aby vypočítal všedchny ty zázraky, které Božský Spasitel činil nejenom v Ráně, nýbrž vůbec v celé zemi galilejské?! Sm. evangelista Matouš praví ve krátce o zázracích těchto: „Obch.izeje pak Ježíš všedcu Gali-

*) V místě Kafarnáu, od Rány asi 7—8 hodin severovýchodně vzdáleném, teprvé později mluvíti budeme.

**) do Rány galilejské.

***) do Kafarnáu. Dobře praví sv. Jan: „aby sestoupil“ (ut descenderet); neboť z Repr Rány do Kafarnáu musl s hor dolů se sestupovati.

† v Ráně galilejské.

Iéu, učil w jejich školách a kázal ewangelium království (Božského) a uzdramoval wšelikou nemoc i wšelikých neduh w lidu. A rozestla se o něm powěst po wšit Syrii*); i podávali mu wšech zle se majících, rozličných neduhů a trápěných oběšených, i kteříž zlé duchy měli, i náměščených, i sšlakem poražených, a uzdramoval je“ (Mat. 4, 23—24). Nathanael poznal později, jak se byl mýlil, když k Filipovi opovrženě strany Ježíše Christa se pronesl: „Z Nazareta může co dobrého býti?“ (Jan 1, 46).**)

Nawštíwivšše památná místa nynější bídne wěsnice Kepr Keny, odebrali jsme se dále. Cesta nás wedla pěkným, dosti širokým údolím, w němž se nalezá mnoho úrodných roků, a jehož uverysové hory poněkud lesy pokrny jsou. Widěli jsme tam několik rolníků (Fellahs), kteří právě pole swá wzdělávali. Do dřevěných pluhů svých měli po dvou hubených křavách zapřáhnuť, a místo biče užíwali dlouhých holt, kterýmiž křavou bodali a k rychléjší chůzi doháněli. Vidné to špřežení! Taký pán — taký krám

*) Syrit sluje země severně od Galiléy ležící, jejímžto hlavním městem jest Damassk.

**) Sw. ewangelistové Matouš (10, 3), Marek (3, 18) a Lukáš (6, 14) nazývají tohoto sw. apoštola: Bartolomějem (Bartholomaeus), a sw. Jan (1, 47) Nathanaelem. Iméno Bartholomaeus wyznačewává tolik co syn Tholmaiů. Zdá je, že úplné jméno tohoto sw. apoštola bylo: Nathanael, syn Tholmaiů, zkráceně: Bartoloměj. Apostol tento kázal později sw. ewangelium w Judii, a byl na rozkaz krále Asyrijska umračen. Jeho sw. pozůstatky byly r. 983 přeneseny do Říma, a nacházejí se tam we chrámě sw. Bartoloměje na ostrůvě řeky Tiberu, isola di san Bartolomeo zvané. Památka jeho koná se dne 24. augusta.

— myslél jsem u sebe. Vídne vypadá turecký
Fellah ve svém obleku, a vídne jest také potah
jeho. Vídne, hubené krávy aneb chatrní volci
pomáhají sedlákovi na poli; kůň nebývá ni-
čdy zapřeven, poněvadž tohoto jen k jízdě se
užívá. Nespátkil jsem v Palestině ani vozu
ani zapřeveného koně. Tamější sedlák nemůže si
tedy zapřívati:

Můj koničku,
Po poličku
Dobře tahej pluh !
A ty ploužku,
Můj zlatoušku,
Dobrý dělej ruch ! (Kolníká).

Až za hodinu cesty dojeli jsme v témž údolí
k jednomu velmi památnému poli. Žalo na pa-
mátném poli u Betléma, na němž zbožná Ruth
sbírala druhdy klasy, zastavuje se poutník rád i
u tohoto pole. A co jest to za pole? Dle úst-
ního podání stalo se u pole tohoto, co sv. ewan-
gelista Matouš vypravuje slovy :

„Šel Ježíš v sobotu skrze obilí a učenníci
jeho, lační jsouce, počali trhati klasy a jísti. Fa-
riseové pak vidouce to, řekli jemu: Hle učen-
níci tvoji činí, čeho neslouchá v sobotu činiti.
On pak řekl jim: Což jste nečtli, co učinil Da-
vid, když lačněl, i ti, kteří s ním byli? Aterak
vyšel do domu Božího a chleby posvátné jehl,
kterýchžto mu neslouchalo jísti, ani těm, kteří s
ním byli, než jen samým knězem? A nebo zdali
jste nečtli v zákoně, že kněz v sobotu v chrámě
sobotu ruší, a jsou bez hříchů? Ale pravím

vám, žeť většit jest tuto nežli chrám. Řdybyste pať věděli, co to jest: Milosrdenství dci a ne oběti, nikdy byste nepotupovali (těchto) ueminných. Syn člověka jest zajisté pánem i soboty" (Mat. 12, 1—8). Z tohoto památuého pole trhali tedy w sobotu učennici křasť a jedli. Dle zákona Mojžíšsowa bylo pocestným domoleno, i zahánat hladu křasť trhati, vymínati a jísti.*) Zlomyslní fariseové ale měli jim to za zlé, jakoby trháním křasť, co nějakou práci den svěatečnit zneuctiwali. Protož řekl Ježíš fariseům, že i Dawid a společníci jeho, kdž lačněli, w chrámě poswátne chleby jedli, což jim jinať domoleno nebylo,**) a že i knězi židowští zabijentm oběti a rozličnou jinou i těžkou práci w chrámě při obětování potřebnou den sobotní aneb svěatečnit russi. Dále jim Pán Ježíš také osvědčowal, že on jest většit nežli chrám t. j. že on jest i pá-nem nad chrámem, aby přť tedy nepotupowali učenníků jeho, kteříž jsou w tom bez winy, poněwadž toho nečinili z lehkomážnosti a swéwolnosti, ušbrž z potřeby, jřsouce lačni.

Whstupujice w tomto libém, od západu i východu se táhnoucím údolť wždy wšffe, dojeli jřme asť za hodinu na welmi úrodnou ale cele newyžďelanou wšřřinu, kterou Arabové „Ard-el Hama“ nazřwajř. Jest to rowina asť 3—4 hodiný cestý blouhá, tolikěž řřiroká a we řřtebu swém poněktud přřhloubená. Whjma několiř rolt jřsou na ní jen pastwřřta; a nenalezá se tam ani

*) Wřřel-libys do obřř přřřtele swěho, natrehář křasť a rukou wymneř, ale řřpem nebudeř žiti. (5. Mojř. 23, 25).

**) Wřř 1. řřřř. 21, 3—6.

jedné vesnice. Na severním konci výšiny této jest příkrý kopec mající dva vršky, na které se zdolu až čtvrt hodiny vystupovati musí. Vršky ty nejsou špičaté, nýbrž rovné, tak že rovina tato má v déli až 80 a v šíři 75 kroků. Kopec tento, na který jsme i my vystoupili, jest velepamátný. Arabové ho nazývají: Dšebel Tuba, Francouzi: mont de sermon, Němci: Berg der Seligleiten. V nasti teči mohl by se jmenovati horou blahoslavenství; neboť na hoře této učil Pán Ježíš oněm ctnostem, kteréž pode jménem „osmera blahoslavenství“ známý jsou. Sv. evangelista Matouš o tom zaznamenal jak následuje:

„Eli za tím (Ježíšem) zástupové mnozí z Galiley, a z Deštíměsti*), i z Jerusalema, i z Jüdska, i ze Zájordanu. Vidě pak Ježíš zástupy, vstoupil na horu, a když se posadil, přistoupili k němu učennici jeho; i otevřev ústa svá učil je řka: Blahoslavení chubí duchem, nebo jejich jest království nebeské.***) Blahoslavení tišší, neboť oni země vládnouti budou.***) Blahoslavení lkající, nebo oni potěšeni budou. Blahoslavení, kteříž lačnějí a žíznějí po spravedlnosti, nebo oni nasyceni budou. Blahoslavení milosrdní, nebo oni milosrdenství dojdou. Blahoslavení čistého srdce, nebo oni Boha viděti budou. Blahoslavení pokojní, nebo oni synové Boží slouiti budou. Blahoslavení, kteříž proti-

*) Krajina za Jordánem mající 10 větších aneb hlavních měst slula: Decapolis (Deštíměsti). Viz také Mat. 6, 20—7, 31.

**) t. j. duchem sprostí, pokorní.

***) t. j. účastníků království Božího zde na zemi i potom na nebi míti budou.

menštví trpí pro spravedlnost, neb jejich jest království nebeské. Blahoslavení jste, když vám zločiniti a protivensství činiti a vseděti zlé o vás shouze mluvíti budou, pro mne, radujte se a veselte se, nebo odplata vaše hojná jest v nebesích.“ (Mat. Ř. 4, 25 — Ř. 5, 1—12).

Není třeba, abych čtenářům popisoval blazené city, které se stíbdaly v srdci mém, když jsem klečel na hoře Džebel Tuba, na kteréžto Pán Ježíš krásné toto učení o osmeru blahoslavenství zvěštoval. Častočráte jsem co kněz toto sv. evangelium*) v kázáních lidu křesťanskému činěných vykládal; a hle, nyní se mně nehodnému služební Páně dostalo velikého štěstí, že jsem mohl poštěknouti na témž místě, kde byl Pán Ježíš sám toto sv. učení lidu přednášel. Křesťanský poutník má sice téměř na každém místě země palestinské příležitost k rozjímání o životě, o kázáních a o smrti Božského Spasitele svého. Jsou tam všude předce zvláštní místa, která zbožného poutníka u vyšší ještě míře k takovému rozjímání povzbuzují; mezi taková místa patří — Džebel Tuba. Tam kázal Pán Ježíš; tam oznamoval, kdo blahoslavenství dojde. Ku blahoslavenství věčnému jest každý člověk povolán, a každý může se blahoslaveným státi, vynasnaží-li se, aby konal ctnosti, za které Spasitel blahoslavenství sliboval. Já co kněz a kazatel rozjímal jsem na též hoře slova sv. apoštola Pavla kloucího: „abych snad, an ji-

*) Které se čte na den slavných vsedch Svatoých a světic Božích dne 1. Nov.

ným lázi, sám nebyl zatvržen" (ne cum aliis praedicaverim ipse reprobus efficiar I. Cor. 9, 27). Modlil jsem se i zde za vřechňy přítbuzné, přátely a známé, aby nás vřechňy wtra nasse w Ježíšse Christa spaseny učinila. (Lut. 7, 50.)

Hora Ossebel Tuba má mnoho trávny, ale stromů na ní není. Na dvou vršcích jejích, které jen na několik kroků jeden ode druhého vzdáleny jsou, nespattují se žádné zdi aneb ztčeniny, z nichžto by se souditi dalo, žeby zde byla kdý buďto kapla aneb nějaká jiná budowa stávala. Wyhlídka s této památné hory jest wřborná. Ke straně sewerné widěti hluboké údolí a wysoké hory galilejské u města Safedu; k západu: hory u Nazareta; k wřchodu: krajinu okolo moře genezaretského a okolo Jordánu; ke straně jižné přehlednouti lze celou tu wysokou rowinu, která u paty „hory blahoslawenství“ začíná, a ke straně jiho-západní widíme weselebný — Tábor. Tuto památnou překrásnou horu Tábor, o které později mluwiti budeme, widěl jsem na cestě své po Galilee již častokrát; wždy odpočívalo na ní oko mé se zwláštěním zalíbením; poťždé mi při tom přissla na mysl slowa Dawidowa: „Hora (jest to), w kteréž zalíbilo se Bohu, aby přebýwal na ní“ (žalm 67, 17). — Ronečně jessť podotýkáme, že na hoře „blahoslawenství“ může se na nosectm oláti i mše sw. sloužiti. (In Galilea si può celebrare sul Monte delle Beatitudini).*)

*) Prospetto generale della custodia di Terra s. pag. 22.

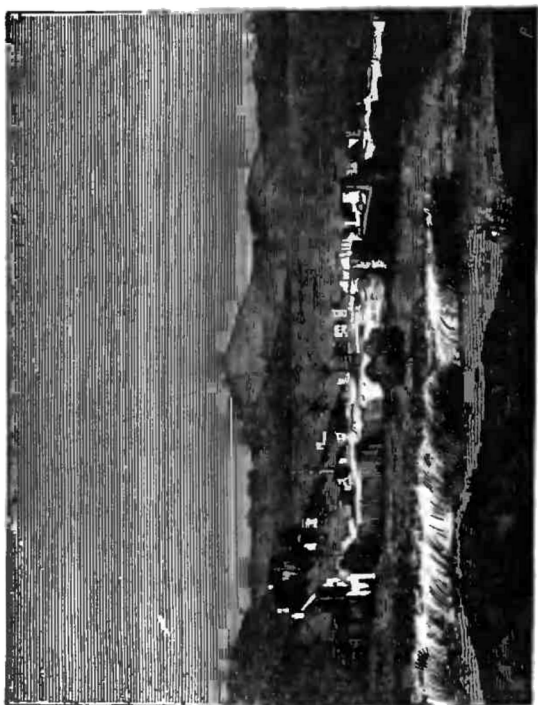
Cestující dále rožsinou Arb el Sama zvanou ke straně severo-východní, dojeli jsme asi za hodinu k jednomu pahrbku, na němž se spatřuje několik velikých, semotam roztroušených kamenů. Arabové nazývají to místo Hadšar en Nasrany t. j. kameny křesťanů; nejmožnější kamen sluje: „stůl Páně“. Jinak slouže místo toto také Chamze chobzat t. j. místo chleba. Již tato jmena svědčí, že se zde událo cos pamětihodného. Na tomto místě učinil Pán Ježíš zážrak, o němž čteme u sv. evangelisty Marka takto:

„Rdyž opět veliký zástup (u Ježíše) byl, a neměli, co by jedli, svolalo (Ježíš) učenníky, řekl jim: Ktož mám nad zástupem, nebo aj již tři dni trvají se mnou a nemají, co by jedli; a rozpustim-li je lačné do domů jejich, zhygnou na cestě; nebo někteří z nich z daleka přišli. A odpověděli mu učenníci jeho: Odkud bude kdo moci je nakrmiti chleby zde na poušti? I otázal se jich: Kolik chleba máte? Řekli: Sedm. I lágal zástupu posaditi se na zemi, a vzato sedm chleba, díky učiniv lámal a dával učenníkům svým, aby předkládali: i kladli před zástup. A měli malíčko rybiček; i těch požehnal a lágal před ně klásti: I jedli a nasyceni jsou, a sebrali, což pozůstalo drobtů, sedm kossů. Teh pak, kteří jedli, bylo okolo čtyř tisíců; i rozpustil je.“ (Mar. 8, 1—9 Mat. 15, 32—38).

Že Boží Spasitel na tomto pahrbku zástup tak zážračným způsobem nasýtil, vysvětlá ze slova sv. Matouše: „Přišel (Ježíš) i moři

galilejskému, a vstoupiv na horu, posadil se tam" (Mat. 15, 29). Moře galilejské jest obtud jenom asi hodinu cesty východně vzdáleno; z moře tohoto měli učenníci několik rybíček. Město toto zdá se toliko tomu nevysokým pahrbkem býti, kdož se k němu blíží s východem; tu straně severné ale padá tento pahrbek téměř přímo: pádně do hlubokého údolí a jest tedy horou. Mušilo zde veliké množství lidu okolo Pána Ježíše shromážděno býti; nebo sv. Matouš praví (15, 38), že jen těch, kteří jedli, byli čtyry tisíce mužů, kromě dětí a žen. Tamtéž učinil Boží Syn Spasitel ještě mnoho jiných zázraků; neboť jak vypravuje sv. Matouš, přistoupili k Pánu Ježíši zástupové mnozí, mající s sebou němé, slepé, kulhavé, mdlé a jiné mnohé; i kladi je k nohám jeho a uzdravoval je, tak že se zástupové divili, vidouce, ano němí mluvili, kulhaví chodili, slepi viděli (Mat. 15, 30—31).

Ještě asi hodinu cesty jeli jsme po této východě, a pak vždy hloub s horu sestupující, přijeli jsme asi tu třetí hodinu po poledni k moři galilejskému, a sice do města Tiberiady. Překvapil-li mne radostně pohled na moře galilejské a velmi krásné okolí jeho; byl bych při prvním pohledu na město Tiberiadu — plakal. Bylo mi jako prorokovi Jeremiášovi, když u Jerusalema seděl a nad zpuštěním města hořkou myslí vzdychal, křoulal a plakal. Tak hrozně vypadá město Tiberias! jestli z kořene vyhrozceno; jeho zdi, brány a domy jsou zbořeny; podobá se velikánské hromadě kameň, a nikdo by nemyslel, že v něm lidé přebývají. Viděl jsem v Itálii, blízce Neapole, zbořená a zashpaná města

Město Tiberias.

Herikulanum a Pompeji; ale žádné z nich ne-
 učinilo na mne tak hlubokého dojmu, jako město
 Tiberias. Ona města zasypaná byla Vesuvem
 oheň soptícím, při čemž ale ulice, divadla,
 chrámy, domy atd. z většší části zůstaly státi,*)
 Ibežto město Tiberias zemětřesením r. 1837
 v pravém slova smyslu na kusy roztrháno bylo.
 U města ubytováni byli pod černými stany

*) Města Herikulanum, Pompeji a jiná byla zasypana r.
 79 po narození Christa Pána.

arabští cizáci (čengana). Bylo jich mnoho mužů, žen i dětí; kováli železo, křičeli a žebraли; podobali se našim cizákům, jako jedno vejce druhému.

Černé vlasy, černé oči,
 Snědou tvář-li někde znáš,
 Nožku, jež se rychle točí,
 Tam cizáka bítoku máš. (Dle německého Štr).

Kapitola osmnáctá.

Město Tiberias. Chaim Weissman. Klášter a kostel Františkánský. Židé Tiberiadsští. Protestantští misiónáři. Josef Miklasewicz. Safed a okolí jeho. Moře genesaretské auch galilejské. Závraty, které Pán Ježíš na moři tom učinil.

Dříve nežli o památkách města Tiberiady mluvíti počneme, bude potřeba, abychom aspoň poněkud s historik jeho se obeznámili. Dr. Sepp tvrdí,*) že město toto vystavěl Heródes Antipas, a že ho tak pojmenoval ke cti tmského císaře Tiberia. Nynější Arabové nazývají je Tabarieh. Heródes Antipas byl za času Ježíše Christa knížetem v Galileji; město toto není tedy příliš staré. Má se za to, že na

*) Jerusalem und das heilige Land, Bd. 2. S. 133.

jeho místě stálo před časů město Keskath, které pokolení Nestalimovu za pobíl se dostalo (Zos. 19, 35). Že Heródes na vystavení nového města tohoto mnoho vynaložil, z toho souditi lze, že v něm měl i svůj vlastní zámek — Kastel Tabaria — a velikou okrouhlici (amphitheater); velkolepé zříceniny obou budov těch spatkuji se posud. Trojhranné, vysokými zděmi obehnané město stojí na západním břehu jezera genezaretského (jinak moře galilejského). Ústní podání tvrdí, že Božský Spasitel, ačkoliv u moře galilejského rád se zdržoval a tam mnoho zázraků činil, do města Tiberiady nikdy nepochodil. Zestřil to také i více podobno; neboť chlipný a ukrutný Heródes tetrarcha (t. j. kníže) v Galilei (Luk. 3, 1), který dal sv. Jana Křtitele v Samari stíti, hleděl také Zeslšse samého jiti a usmrtiti, jakž vypravuje sv. Lukáš slovy: „Uslušel pak Heródes tetrarcha o všech věcech, kteréž se bály od něho (t. j. od Zeslšse); i byl v nejistotě, protože bylo praveno od některých: že Jan vstal z mrtvých, a od jiných, že Eliáš se zjevil, od některých pak, že vstal jeden ze starých proroků. I řekl Heródes: Jana jsem já skal, kdo pak jest tento, o kterémž já takové věci (t. j. divy a zázaky) slyším? I hledal ho (Zeslšse) viděti“ (Luk. 9, 7—9). V Tiberiadě při dvorě Heródesa zdržoval se také onen učenil Manahen, o kterém ve skutcích apostoľských (13, 1) čteme: „Byli pak v církvi, kteráž byla v Antiochii, proroci a učitelé, mezi nimiž byl Barnabáš a Simon, kterýž slouil Černý, a Lucius Kyrenský a Manahen, kterýž byl spolu

vychován s Herodesem tetrarchou“. Po pádu Jerusalema stalo se město Tiberias městem židům svatým: neboť sem se odebrala vysoká škola rabínův (Midras gadol); ob r. 200 až 450 žili v Tiberiadě nejučenější židovští rabínové*) a složili tam tak zvaný Talmud.**)

Až půl hodiny západně od města jest židovský hřbitov, na němž se ořazují hroby mnohých těchto rabínů. Už podnes jest Tiberias židům městem svatým. Žalo stať židé rádi se odebrávají z Evropy do Jerusalema, aby tam zemřeli a v údol Josafatském pochováni byli, nápodobně žije i v Tiberiadě asi 4000 židů, kteří z Polska, z Ruska a z jiných zemí evropských pocházejí. Mluvil jsem tam německy s jedním židovským lékařem, s Chaimem Weismanem, který pochází z Brodu z Galice, obhájil ve 14. roku věku svého do Tiberiady přišel. Iméno jeho uvedlo mi na paměť proslulého kardinála a arcibiskupa Londýnského Wisemana;***) a hle! žid náš Chaim chopiv se toho tvrdil, že jest s tímto slavným kardinalem pokrevně příbuzen.†) Mimo židy jest v Tiberiadě asi 200 sjednocených Želův, několik set Muzulmánů, jedna rodina protestantská čítající 5 hlav, a tussim jen tři katolíci.

Nynější město Tiberias neobnáší ani třetinu starého města jehož zříceniny jistě půl hodiny

*) Dr. Sepp uvádí ve svém díle jména mnohých slavných rabínů tiberiadských.

**) V blízké hoře utazují je jestyně, ve kterých prý tyto rabínové co poustevníci žili.

***) Iméno Wiseman vyslovuje se v anglické řeči Weismen

†) Ano — myslí jsem si — od Adama praotce všech lidí.

cesty k jihu podle břehu jezera se táhnou. Celé město nyníjší mohlo by se snad obejít za čtvrt hodiny, kdyby to na straně vody možno bylo. Město Tiberias utrpělo mnoho ve válkách za času zpoury židů proti Římanům a za času křížáků; nejvíce snad vřít zemětřesením. Jako jest sopka Vesuv nebezpečným sousedem italskému městu Neapoli, nápodobně má, jak se mi zdá, i město Tiberias nebezpečného souseda v blízké hoře, z nížto vychází velmi horká srná voda. Zemětřesením bývá toto město neztřeba uavštěňováno. Zemětřesení dne 1. ledna 1837 otřásl město Tiberias tak hrozně, že vysoke jeho zdi, brány a domy se roztrhaly a z větších částí rozpadly. Tehdáž zahynulo nejméně 2000 židů, a lékař Chaim Weisman vypravoval mi se slzavým olem, že i jeho manželka a děti pod zbořenými domy pochovány byly.*) Není divu, že nyníjší Tiberias ani městu se nepodobá. Jen několik domů jest tam, které v pravdě domy nazhvatí se mohou; ostatní domy jsou nízké, z větších částí z bláta dělané, pecím nenepodobné chýžky. Jako dle proroctví Oseássova (14, 1) pyšné Samari, zahynulo i město Tiberias. —

Zemětř uprostřed města, hned u břehu jezera stojí malý františkánský klášter, v němž jsme se ubytováli. A kde jsme se měli jinde ubytovati? V Tiberiadě není žádného hostince; a kdožby chtěl u židů aneb u Turků v bídných

*) Takové zemětřesení potkalo toto ubohé město také r. 1759 a r. 1847.

chýžlách jejích přenocomati? Ražby křesťanské poutník, cestující po Palestíně, může se jistotně přesvědčiti, jak velikým dobrodiním jest takový klášter, do něhož putující vždy laškově pohostinu přijmou bývá.

Klášterčíček tento má v prvním poschodí dvě světnice, a dole jednu a kuchyni. Jest to malý domek, jehož dvůr má sotva 14 kroků v šíři a 10 v hloubku. Jeho obyvateli byli tehdy, kdy jsme klášter ten navštívili, františkáni kněz o. Efibius a bratr laik F. Rosatus. Tento poslední jest již 37 let ve sv. zemi. U klášterčíčka tohoto jest i kostel. Povíká se, že v Tiberiadě byl již za časů tažení křižáckých katolický chrám, jež tam vystavěti dal kníže Tancred a sice na témž místě, kde nyní stojí kostel. Podle ústního podání vystaven jest nyní chrám na témž místě, kde stál Pán Ježíš, když sv. Petra za knížete a hlavu všech apostolů ustanovil, dle slov sv. Matouše: „Z ják pravím tobě, že ty jsi Petr (t. j. skála), a na té skále rozdělám církev svou a brány pekelné jí nepřemohou. A tobě dám klíče království nebeského, a cožbykoli svázal na zemi, bude svázáno i na nebi, a cožbykoli rozvázal na zemi, bude rozvázáno i na nebi“ (16, 18—19).*) Buď si tomu tak neb jinak, pozoruhodno jest, že obraz oltářní představuje sv. Petra klečícího před Pánem Ježíšem, a nad nimi Pannu Marii

*) Jest sice ústní podání (e tradizione), že se to stalo v Tiberiadě; avšak podle téhož sv. Matouše (16, 3) stalo se to v krajině města Césaréy Filipovy, která severně od jezera genezaretského (nebo moře galilejského) ležela a nyní Baal Gab (Banias nebo také Banjes) sluje.

8 Božským bítětem. Na pravo a na levo nachází se w arabské řeči nápis:

Ent el — hadšrat vua ala hadse el
hadšrat abani beiti.

Ent huel — Mesih eben allah el-hajji.

t. j. Ty jsi Petr, a na té skále vzdělám
církve svou.

Ty jsi Christus, Syn Boha živého.

Velmi bídný kostel tento jest 22 krotů dlouhý a velmi široký; na každé straně má čtyry malá kulatá okna a jedno nade dveřmi. V tomto okně visí zvonet; neboť kostel nemá ani věže, ani sakristie, ani stolic. Dlouhý čas přináležel Turkům, kteří ho co chléva užívali. Poštěstilo se sice později Do. frantisskánům, že chrám tento obdrželi; ale za přičinou zléh časů nebyli s to, aby tam usadili kněze, jenžby každodenně služby Boží konati mohl. Tyto se konávaly toliko jednou za rok a sice na den slavný sv. Petra, a bylo se vždy ještě co báti, aby Turci chrám tento sobě opět nepřivlastnili a z něho zase chlév neučinili. R. 1847 dojel do Tiberiady nejduš. arcibiskup ze Smyrny (in part.), Monsig. Spacca-Pietra, který tehdaž co apostolský jednatel po Palestíně cestoval. Vstoupiv do zpuštěného chrámu tiberiadského, nemálo se nad ním pohoršil. D. Jezualdo. který ve společnosti jeho se nacházel, pravil k němu: Mám (frantisskánům) wede se jako Pánu Jezussi, který neměl peněz, aby w Kafarnáu plat chrámový zaplatiti mohl. Přikázal tehdaž Pe-

trouvi, aby šel k moři, vrhl udici, a vzal rybu, která nejprvé uvažne, že v jejích ústech nalezne stater*), ten aby dal co plat za něj a za sebe (Mat. 17, 26). I my chceme, následujícíce příkladu sv. Petra, v témž moři lovití**), a první rybu, která uvažne, posleme náměstků Bana Jezusse, papeži Piomi IX., aby do úst jejích vložil peníz, jehož nám k opravě chrámu tohoto třeba. Tak se i stalo. Ulovili rybu, vložili ji do sílice (spiritus), a Monsignore Spacca-Pietra ji přinesl do Říma sv. otci, který v skutku první peněžitý příspěvek Do. Frantisskánům k opravě chrámu jejích v Tiberiadě poslal. — Pilně již zde s dělníky svými pracoval stolař bratr laik Simforian, který z Jerusalema zláště sem poslán byl, aby aspoň několik stolic do chrámu zhotovil. Jednalo se o to, aby v Tiberiadě vstříhl klášter, a sice pouze pro frantisskány národnosti německé vystavěti se dal, k čemuž tak zvaný Röllner-Berein (spolek kottuský) velkou sumu peněz obětovati mnil. Jako k. p. v klášteře u sv. Jana (San Giovanni) samé spanělští — a v jiných klášterech sv. země italští frantisskáné jsou, tak mají do kláštera Tiberiadského jen samé německé frantisskáni přijíti, což se vssak sotva stane. Největší překážkou v tom jest tamější velmi nezdramé ponebí (klíma). Moře galilejské má velmi hluboké položení; leží více než 600 sítěrců hloub nežli hladina moře stědozemního a jest se vssech stran obehnáno vssými horami. Následkem toho panuje v okolí

*) jenž platil čtyř brachm.

**) Město Kafarnaum, o kterém později mluvíti budeme, leželo jako Tiberias na břehu téhož moře galilejského.

jeho v létě parno až nesnesitelné. Pravil mi D. Efbius, že temperatura v Tiberiadě obnáší v zimě 7—12 stupňů a v létě 37—40 stupňů tepla dle Reaumur-a, a to — ve stínu. Dá-li se vejce na slunce za okno, bývá za chvíli utvařeno; nechá-li se tam déle, stvrdne. Který Němec jest s to, aby snesl takové parno?

V dávné době bývali v Tiberiadě biskupové sufragáni arcibiskupství nazaretského. Nynější biskup Tiberiadský (in part. infid.) jest nejdůst. světců biskup Olomůcký Thysbärt, který sem daroval kalich a schránku na sv. ostatky. Pozoruhodno jest, že žádný biskup in part. nesmí vkročiti (sub poena excommunicationis) do onoho místa newětců, kdež biskupem jest, čili od něhož název svůj má, a sice tak dlouho ne, dokud se město toto v rukou newětců nachází. Vypravovali mi Do. Františkáni o jednom biskupovi in partibus, že chtěl z Nazareta do Jerusalema konati cestu poblé moře. Doměřem se ale, že by na té cestě musel jíti skrze město Césaréu palestinskou (Caesarieh), odkud jméno aneb titul biskupa in part. vedl, změnil ihned úmysl svůj a nastoupil na jinou cestu.

Židé mají v Tiberiadě čtyry synagogy, z nichžto jen jedna pěknou nazývati se může; jesti opatřena sloupky a podobá se řeckému chrámu; ostatní jsou bídné a velmi spínavé. V obleku podobají se židé tiberiadští nemálo židům polským; mají dlouhé, kaděné vlasy, kulaté plštěné klobouky a dlouhé různobarevné kabát, podobný županu (Schlafrock). Zde o nich pověst, že jsou velmi pravověrní (orthodox); jejich

zákonníci aneb rabínové (Chácham) jsou prý
 v zákoně velmi zběhlí. Mají-li židé vůbec
 obvyčej, že modlitce se ustavičně hlavou kňwají,
 přemýšlují židé tiberiadští v zemitějším tomto
 způsobu pobožnosti všechň ostatní. Zptwá-li
 Chácham v chrámě slova žalmistova: „Chwalte
 jej (Hospodina) zvukem trouby, chwalte jej na
 loutnu a citaru“ (žalm 150, 3); tu nastavují nábož-
 ní židé ruce své k ústám, wybáwajíce hlasitý zvuk
 (tratrará), podobný zvuku trouby; při slowech:
 „na loutnu a citaru“, wybáwají ústý swými zvuk
 žaloby na tyto hudebné nástroje hráli. Při slowech:
 „chwalte jej na buben a ve společném zpíwání“
 (žalm 150, 4) bubnují a zpíwají. Při slowích:
 „Srejte Hospodinu na harfu, na harfu s hla-
 sem chwálý, na trouby duté (in tubis ductili-
 bus) a zvukem trouby rohomé“ (ž. 97, 5—6),
 hýbají prsty a wybáwají zvuk, jako by hráli na
 harfy a na trouby. Při slowích: „Tak je stí-
 hati budeš (Hospodine) v bouři své a v hněwu
 swém přestrašts je“ (ž. 82, 16) aneb: „hořeti
 bude jako oheň hněw twój“ (ž. 88, 47), wyja-
 dňují rozličnými posunký a přiměteným křikem
 hněw Boží. Při slowech písma sw. wyjadňují-
 cích nařkání a bědování ž. p.: „Hlas nařkání
 slyšán jest ze Siona: Tak jsme pohubeni a za-
 hanbeni náramně“ (Jer. 9, 19); nařkají a
 bědují ve chrámě i židé tiberiadští; slowem:
 radost a žalost a všechň wášně ukazují i zemitě.*)

*) Řeký v jednom blázinci kněz v lázaní uvedl slova, jež
 mluvil Bůh k hořícího kře k Mojššowi: Zni obito
 k noh twých, ueb místo, na kterémž stojts, iwaté jest
 hle! tu všichni blázni začali botý a střevíce k noh;
 zhouwati.

Z protestantů usilovali, aby židy tiberiadské i bludnému vyznání svému přivedli; posílali jim i tomu konci také bible a wesselijácké brošurky čili stručné spisy. Ale semeno, jakéž mezi nimi rozšévali, nepadlo ani wedle cesty, ani na místa skalnatá, ani w trní, ani w dobrou zemi (Mat. 13), než židé trhali knihy, jakéž jim posílány byly, a loží z wazeb jejich láтали sobě boty a stěhovce.

Za času našeho pobytu w Tiberiadě přijel tam pan Jozef Miklasewicz, c. l. rakouský konsulární jednatel w městě Safedu, aby nás co spolukrajaný uwtál a pozdravil. Byl tak laskav, že nás, když jsme památná místa w okolí moře galilejského navštěwovali, kawašy swými dal doprowázeti, což bylo pro bezpečnost naši velmi whodno, a začej mu také zde wrouci díky wdáváme. Město Safed vzdáleno jest od Tiberiady sewero-západně asi sšest hodin cesty a stojí na špičaté, přes 2600 stěwalců wyšoké hoře. Z Tiberiady ho lze widěti. Zmínilik jsme se již, že před časý slulo město to Sefet a že z okolí jeho pocházeli starý Tobidáš (Tob. 1, 1). Dřnėjší město Safed má 6000 židůw, kteří přý jsou velmi fanatictí; prawi se, že mají w městě tom 20 sbornic čili synagog. Před několika lety přišli i do Safedu protestantstí misionáři, aby tamėjší židy obrátili. Ale i zde padlo semeno protestantského učení na velmi špatnou půdu. Židé sajedšttí odbyli misionářů protestantských takowým způsobem, že tito uznali za dobré, aby wyrazili prach z noh swých, odtud vyšli (Mark.

6, 11). Kromě zmíněných 6000 židů má město Safed ještě asi 5000 obyvatelů Turků, Řeků atd. U hor, na nížto město Safed vystavěno jest, leží v údolí mešnice Jerem, čítající asi 80 tureckých rolníků. Tamtéž přichází mnoho židů a židcenin, z čehož se soudí, že tam před časem veliké město stálo. Někteří mají za to, že na místě těchto židcenin stálo město Bethulia, kdež přebývala slavná Juditha a kdež Holofernowi hlavu skála. Tu máme tedy již i toto místo, které si přivlastňuje cest, býti starodávnou Bethulií.*) Krajina okolo Safedu zdá se býti velmi památná. Vypravoval nám pan Miklasewicz, že asi čtyřmi hodinami cesty od Safedu jest arabská mešnice Superberam, kdež před několika lety celou sbornici (židovskou školu) s velkými postavami lvů a se starými židovskými nápisy atd. vykopali. Nyní se židé scházejí v této sbornici k modlitbě; křesťan, jmenem Kurinesim, přebývá v ní co strážce. Několik hodin cesty severozápadně od Safedu leží také místo Giskala (el Dsiš). Podle sv. Jeronyma (de viris illustribus c. 5.) mělo se blouho za to, že v tomto místě sv. apostol Pavel se narodil a že později s rodiči svými do Tarsu se vypravoval. Ale sv. Jeronym později důvěru svou změnil (comment. in epist. ad Philemon v. 23), poněvadž se nestěhovala s tím, co

*) Viz kap. 13. Samur, Bet-Siva a Safed (aneb Jerem) jsou tato tři místa. Inter judices lis est. Nám se zdá, že starobylá Bethulia jest nyníjší Samur; neboť poloha jeho blíže Dothain a proti Eibrelouu stěhovala se zcela s tím, co čteme v knize Judith k. 4. a 7.

sv. Pavel sám o sobě praví: „Zat jsem muž žid, narozen v Tarsu ciličím,*) ale vychován jsem v tomto městě (Jerusalémě) u noh Samarielových“ (Skut. apost. 22, 3).

Dlouho již vypravuji lastavám čtenářům o městě Tiberiadě; ale nepopsal jsem jim ještě památného moře aneb jezera, u kteréhož toto město leží. Moře aneb jezero toto sluje genesaretské, galilejské a také tiberiadské. První zmínka činí se o něm v 34. kap. čtvrté kn. Mojžišovy v. 11., kdežto co pomezi zaslíbené země uvádí se také moře Cenereth.***) Původně slulo tedy toto moře Cenereth, později se nazývalo Genesar; neboť čteme, že Jonathas Machabejský, vedl vojnu s králem Demetriem, s vojskem svým se položil u „vodů Genesar“ (1. Mach. 11, 67); země u téhož jezera ležící slula také Genesar (Mat. 14, 34) aneb jinak Genesareth (Mar. 6, 53). Mořem galilejským se jmenuje, že v zemi Galilee leží (Mat. 4, 18), a mořem tiberiadským slove (Jan 21, 1) od města Tiberiady. Představ sobě, milý čtenáři, veliké jezero; sedm hodin cesty dlouhé, 2—3 hodiny široké a téměř se všech stran vysokými, bílým velmi příkrými horami obehnané. Jezero toto podobá se poněkud hrussce na pravé straně navroubené. Všechny jeho jsou z větších částí vysokými růžemi bobkových (nerium oleander, arabsky: Diflé) a jiným vzácným, libeznou vůni vydávajícím stromům a křovím ověnceny. Velmi libý to pohled! Po vodě plouvají lvy,

*) Město Tarsus leží v Cilicii.

**) Viz také 5. Mojš. 3, 17 — Jos. 13, 27; 19, 35.

dimoké řachny, nenasytové (Pelikan, pelicanus onocrotalus) a jiné vodní ptáci. Řek má jezero toto veliké množství; jest tam jistý druh ryby, která až podnes sluje: „ryba sv. Petra.“ A tomuto druhu ryby patřila prý ona památná ryba, kterou měl sv. apoštol na rozkaz mistra (Mat. ulovil a v jejíchž ústech stater našel sv. Mat. 17, 26). Jedli jsme v Tiberiadě rozličné velké i malé ryby, a mezi jinými také rybu sv. Petra; zdá se, že hostitel náš, o. Esibius, víšemožně se snažil, aby nás přesvědčil o pravdě slova z 1. knihy Mojš. (1, 21): „I stvořil Bůh velkých velikých a malých rybův dříve nežli žito a hřebíček se, kterouž vydal vodu v tvářnostech jejich, a viděl Bůh, že to bylo dobré.“ I my jsme se přesvědčili, že ryby z moře galilejského jsou dobré. Středem téhož moře teče — Jordán, vycházející z východní strany jezera Meromského (el Huleh) a tekoucí k jihu údolím El Ghor (Aulon) do moře mrtvého, v němž se, jak jsme slyšeli, trátí. Voda moře genezaretského jest čistá a dobrá, a hodí se k pití. V létě jest ovšem velmi teplá, stává se ale studenou, dá-li se do hlubších důlkův (porös) nádob, a nechá-li se v nich přes noc. Okolí jezera jest velmi úrodné; má stromy figové, datlové, citronové a jiné. Krásy moře genezaretského nelze tak snadno popsat. Stačí rabínové umozují prý v jednom výkladu žalmu (Midrasch Thillim f. 4, 1) Boží takto křovčho: „Sedim moři jsem stvořil, ale ze vln jsem si vytvořil moře Genezareth.“ A v pravdě! nemohl jsem krásu téhož moře dosti se nadíviť;

Zde jsem mnohý den sedával
 A slyšel to proudění,
 A přitvářel mod mne těšitval
 We záti večerní. (S. T.)

Obzvláštně v době večerní ješt pohled na toto moře přelibý a že hlubokému rozjímání povzbuzující. Sned v první večer nasseho pobytu v Tiberiadě vstoupil jsem na stěchu kláštera, která na způsob terasu zhotovena byla, a díval jsem se na toto překrásné moře, jehož blýstící se hladina jako velkánstvé zrcadlo přede mnou ležela. Nebylo na ní ani loďky spatřiti; jakási těžkomyslná (melancholická) tichost rozhostila se po tomto moři, a po celém okolí jeho. Tu se druhdy rád zdržoval Pán Ježíš s učennými svými; tu čínilval mnohé zážrahy, z nichžto některé tuto utváline :

Zač sv. evangelistové vypravují, „přinutil řady Pán Ježíš učennými, aby vstoupili na lodičku a předessli jej přes moře, až by rozpustil zástupy (které byl zážračně chlebem a rybami nasytil). A rozpustiv zástup vstoupil na horu sám, aby se modlil. A řady byl večer, byl tam samotný, lodička pak uprostřed moře zmítala se vlnami, nebo byl vltř odporný. Při čtvrtém pak bdění nočním*) bral se k nim (Ježíš) jda po moři. A vidouce jej, an jde po moři, ulekli se klouce :

*) t. j. v ránu ať i třetí hodině. Noc dělili tehdy na čtvero bdění, každé po třech hodinách. První bdění bylo od 6 hod. až do 9.; druhé od 9—12; třetí od půlnoci až do hodiny 3., a čtvrté od hodiny 3. až do rána.

Obluda (jinať strassidlo) jest to! a strachem křičeli. A hned k nim promluvil Ježíš křa: Doufejtež (t. j. dobré myšli buďte), jáť jsem, nebojte se. A odpověděw Petr řekl: Pane jsi-li ty to, rozkaž mi k soďe přijíti po wodě. A on řekl: Pojd! A wstoupito Petr z lodičky, šel po wodě, aby přišel k Ježíšowi. Ale wida wtr tuhý, bál se: a počaw tonouti, křičel, křa: Pane zachowej mne! A i hned wztáh Ježíš ruku, uchopil jej a řekl jemu: Malowěrný; proč jsi pochybowal? A jakž oni wstoupili na lodičku, přestál wtr. Ti pať, kteříž na lodičce byli, přistoupilosse klaněti se jemu křouce: Jistě Syn Boží jsi Ty! a přeplawilosse se křisli do země genezaretské.“ (Mat. 14, 22—34. Mark. 6, 45—54.)

Jiný zážrak, který učinil Pán Ježíš na jezeru genezaretském, wypravuje sw. ewangelista Lukáš takto:

„Stalo se, kdýž se zástupové na něj (Ježíše) walili, aby slyšeli slovo Boží, že on stál podle jezera genezaretského. I užel dvě lodě, any stojí u jezera: rybáři pať byli wstoupili a wyprávili sítě. I wstoupito na jednu z lodí, kteráž byla Šimonowa, prošel ho, aby od země odwezl malíčko. A sedě učil z lodičky zástupy. Kdýž pať přestál mluwiti, řekl k Šimonowi: Wez na hlubinu a rozestřete sítě své k lowent. A odpověděw Šimon, řekl jemu: Mistrče, přes celou noc pracowalosse, nic jsme neulowili; ale te slowu twému rozestru sít! A kdýž to učinili, zahrnuli weliké množstwo ryb, tať že se trhala sít jejich. I pokynuli towarýšům, kteříž byli

Z mnohé jiné divy a zázraky činil na tomto moři Božský Spasitel: zde sobě byl již bůžtve vymolil i mnohé ze svých apostoľův, jenž byli rybáři. „Chodě pak Ježíš podle moře galilejského, uzel dva bratry, Šimona, kterých slove Petr, a Ondřeje, bratra jeho, ani pouštíjeť sť do moře (nebo byli rybáři); i dí jim: Pojďte za mnou, a učiním z vás rybáři lidí (t. j. budoucně již ne ryby, ale lidi sámati a do církve mé shromažďovati budete). A oni hned opustivše sť následovali ho. A poposled obtud, uzel jiné dva bratry, Jakoba (syna) Zebedeova a Jana, bratra jeho na lodi se Zebedeem otcem jejich, ani spravujť sť své, a povolal jich. A oni hned opustivše sť a otce následovali ho“ (Mat. 4, 18—22).

Za času Ježíše Christa, když Šimon, Ondřej, Jakub, Jan a mnozí jiní rybáři zde lovtvali, když veliké množství zástupů za Spasitelem choděvalo, musilo býti u tohoto moře a v celém okolí jeho velmi živo. Jak mrtvo vypadá to tam ale nyní! Ani jedné lodičky jsem neviděl na tomto památném moři; Bethsaida, Kafarnaúm, Chorazaim a jiná města, kteráž bývala druhdy na břehách těchto moře, zmizela; vyjma Tiberiadu, kteráž vřšť ob polou rozbořena jest, a dvě bídné vesnice, Medšel (Magdala) a Sameh, není zde žádného života, žádného obchodu; na celé té krajině rozkládá se jakási melancholické ticho; celá krajina ta jest jako vymřelá — mrtvá. Může mi popsat, jak smutně mi bylo okolo srdce, když jsem zcela zamyšlen blouho do noci na stěse klášterní

seděl a na moře toto a mrtvé okolí jeho pohlédal; bylo mi, jakobych byl osamělým kartusiánem. Ale nebyl jsem zcela osamělým; někdy se objevila vlastowička, která litajíc nad hladinou mořskou a lapajíc mousšky zpívala. Zpomínávale jsem si při tom na slova přece našeho:

Wlastowenka tichým letem weštr lita,
Zpěvem jako ku kletání lidi mltá (Sušil).

Kapitola dewatenáctá.

Mána Tiberiadčanů. Naše procházka po městě. Přícevníh starého města. Hrob syna po dceři proroka Muhameda. Chamath. Swath strom. Tarichca. Zordan. Um el Kanatir. Krajina gerašeušská. Hassan. Basan. Bosra.

Kdo cestováním svým prospěchu nabyti hodlá, uwarot se nejen dle těla, ušbrž i dle ducha; zapotřebi mu tedy, aby spánekem nočním tělo i duši občerstwil a tať opět ku práci a k dalšímu cestování schopným se učinil. Na mnohých cestách svých, konaných we těch dílech světa, zaznamenával jsem si obzřejně do deníka svého, co jsem kde pamětihodného widěl. Totéž učinil jsem i w Palestině. Na hrozných a nebez-

pečných cestách palestinských bývával jsem vždy na těle i na duši unaven; neboť i duchovní práce — unavuje. Ole slovo Christa Pána: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma (duch zajiště ochoten jest, ale tělo uemocno) (Mat. 26, 41), mohu v pravdě říci, že nejen tělo mé uemocno bylo, uhyb i duch můj. Arcus nimis tensus rumpitur (lučistě přilíš natáhnuté se strhá). S mně býválo pro občerstvení těla i ducha zapotřebí spánku. Ale jak spánek to byl v památné Tiberiadě! W Dssauině mne mučily v noci žáby, a zde — blechy; bylť to v pravdě hrozná noc, které jsem zde ztrávil. Mynějšť město Tiberias jest znamenité pro množství veličanských blech; pravím li množství, míním říci, že jest jich tam nekonečný počet (infinitus numerus); pravím-li veličanských, míním říci (per hyperbolam), že jsou tak neobvykle velice, žeby stotem svých člověka skoro i zemi porazily. Již starý židovský básník Jehuda ben Salomo al Charisi (Tachkemoni pag. 50) zvolal: Zlořečená blecho, mrzutý hoste lážka mého, jenž v píti krve mé největší slast svou nalezáš a nejšťastnější hodý slavíš, proč mi slavnosti a soboty mé nepřijemnými činíš?*) Koluje v Galilei přislomí, že v Tiberiadě panuje — král všech blech. Ale i Safed stojí vzhledem toho ve zlé pověsti; povídá se totiž, že v létě tento král blech stěhuje se s velkou částí komorníků svých z hluboko ležící Tiberiady do Safedu majícího vysoce položení, aby prý

*) Dr. Sepp. Vd. 2. S. 145.

se tam ochladil a občerstvil. *) Buď si tomu tak neb jinak, jisto jest, že město Tiberias má nesmírné množství neobyčejně velikých blech, a to jak v zimě tak i v létě, ať jest tam král jejich dvorem čili nic. Jako v Egyptě, když Bůh zemi tuto za časů Mojžíšových trestal, byly žáby „v domech, v pokojích, v lůžkách, v postelích, v domech služebníků, v pecích, ba i na ostatkách pokrmů“ (2. Mojš. 8, 2); podobnou měrou jsou v Tiberiadě vssudy — blechy. Hroznatě to rána pro Tiberiadčany! Nejsm s to, abych čtenářům popsal, co jsem ubohý od těchto krvežíznivých zvířátek trpěl. Trpěl jsem i spolucestovatelé moji, jenž sobě velmi stěžovali; zdá se mi však, že dráhá krewo moje blechám Tiberiadským nejvíce chutnati musila; neboť na mne na spůsob ozbrojené armády ustavičně dorážely, tak že jsem se pravému perpetuum mobile (ustavičnému hýbádlu) podobal. Na spánek, kterého jsem měl tak velmi zapotřebí, nebylo oni pomýšlení. Nevím, o kolik uncí (Unzen) krve jsem v Tiberiadě přišel. Na žáby bšeninské a blechy tiberiadské — nezapomenu. **)

Dne 13. března sloužil jsem v chrámě tiberiadském mši svatou. Chrám tento stojí tak blízko u moře, že toto, když větrem rozbouřeno jest, bez pochyby až na jeho zdi doráží. Tehdáž mňvají františkáni, o. Esibius a laický bratr

*) Tyroláci říkají: In die Sommerfrischle gehn.

**) Egyptské město Kairo trpí až podnes veliké rány; v zimě má velmi mnoho blech a v létě velmi mnoho šienic, snad proto, — že *varietas delectat*.

Mosatus, přiležitost, zpomínati na Pána Ježíše, který na témž moři větru a bouři pohrozil, načež se stalo utišení (Luk. 8, 24). Zpomínal jsem i já na Božského Spasitele, a byl jsem velmi pohnut slouže mši sv. na místě, v jehož okolí on takové divy a zázraky činil. — Posutdarosse, procházeli jsme se po městě a po blízkém okolí jeho. Nemá město ani podobu, ani krásy (non est species ei neque decor Is. 53, 2); domy jeho jsou z větších částí nízké, pecím aneb chlévům podobné chýžky; prší-li, bh-wajr uličky jeho vybláženy nesmírným blátem, a jest-li sucho, hrozným prachem. Obyvatelé tiberiadští mohou za pěkného i špatného počasí rozjímati slova Žalmistova: „A zetru je jako prach před tvář větru: jako bláto na ulicích shladím je“ (Žalm 17, 43). Přes uličky, místy tak úzké, že sotva sobě dva aneb tři lidé vyhnouti mohou, jsou nataženy plachty, aby procházející se od horka slunečního tak mnoho netrpěli.*) Všude jsou obyvatelé tiberiadští velmi špinaví, obzvláštně ale — židé. Vyhlýbali jsem dojista každému a ptál jsem si, aby se mne nedotýkali (noli me tangere). Podivná to věc! Tak přísné zákony dal Mojžíš židům strany očistlování, a židé tiberiadští, o kterých se povídá, že jsou velmi pravověrci, zákony těchto

*) Podobným způsobem jsou i přes hlavní ulici špinavějšího města Sewilly plachty v létě nataženy, aby procházející se horkem netrpěli. Tato ulice, Serpes zvaná, jest veřejnou procházkou obyvatelů, jest tedy tlu. čím jest corso v Římě aneb Toledo v Neapoli; proto je v ní nesmí jeti na voze.

neplní. Dle mého náhledu měl by každý žid ti-beriadští denně činiti, co nařídil Mojžíš k očisťování malomocného: „A když člověk (malomocný) zpeře roucha svou, oholí všechň chlupy těla a umyje se vodou . . . a dne sedmého oholí vlasy na hlavě, i bradu, i obočí, i chlupy, povšsem těle, a opět vypere roucha a umyje tělo“ (3. Mojš. 14, 8—9). Nedomníl jsem se tomu, že bleští král se svým dvorem právě v Tiberiadě trůn svůj založil; zdá se mu tam dobře býti. Zdá se také, že špinaví židé tiberiadští nad blechami*) ani se nerozhorlují, aniž sobě od nich slavnosti a soboty své kaziti dají. Není v pravdě divu, že v tomto velmi nečistém městě, v jehož uličkách také zčplé psy kočky atd. viděti, vznikává mor, jímžto město toto častokráte již navštíveno bylo. Tiberias má jenom jeden minaret (šťihlou věž) při turecké mešitě; s minaretu toho vzbuzuje šanton několikrát za den muzulmany k modlitbě. V pravdě hrozné jest podívání na brány a ždi městské a na mnohé domy, které r. 1847 zemětřesením úplně porouchány a úplně zcela pobořeny byly. Tu viděti vysohou zed, jejížto polovice zcela nakloněna jest a již již sesutím hrozí; tam zase jinou zed, která sice ještě rovně stojí, ale tak hrozné díry má, jakož se bylo do ní z velkých děl střílelo. Zde leží hromada kameň, tam oblouk aneb sloup; jedna brána jest tak rozpadlá, že jsme přes ni jíti museli; slo-

*) Ne nadarmo nazývá se v latině řeči zvířátko toto *pulex irritans* (zvíře dráždivé), poněvadž člověka pořád žlobí a dráždí.

wem — rozpadlé město Tiberias wypadá tať smutně, žeby i na jeho zříceninách seděti mohl Jeremiáš a křivleti: „Kterak sedí samotné město!“ (Pláč Jerem. 1, 1.) Z Kasteľ Tabarieh, býwalý to hrad aneb zámek chlipného a ukrutného tetrarchy Heródesa Antipy, jest z wětšší části zbořen. Powědá se, že židé tiberiadští až podnes ukrutníka toho prokřínají, jaťoby pro jeho neschetnosti Bůh město toto byl tať přisně trestal.

Odpoledne téhož dne učinili jsme wšlet do okoli tiberiadského. Karawana nasse skládala se ze 12 osob. Zeli jsme od města k jihu podél břehu jezera. *) Sotwa jsme wytkročili z města, nacházeli jsme se we zříceninách starobáwné Tiberiady, táhnoucí se w dáli asi půl hodiny cesty. Stojí aneb leží tam malé i velké ždi, sloupy s krásnými nabhľawky, oblouky atd. Jen na jednom místě jsem načítal 20 welekrásných sloupůw, z nichžto každý pět mužských troků dlouhý a z jednoho kusu mramoru zhotowen jest. Na některých místech sáňají zříceniny tyto až do jezera. Někteří mají za to, že zde tať stáwaly libohrádky (Landhäuser, Villen) bohatých občanů Tiberiadských. Buď si tomu tať neb ne, jisto jest, že staré tyto rumy co němí kazatelowé hlásají pravdu, že wšedco na tomto swětě pomínutelné a marné jest. Aťe jsou wšickni ti lidé, kteří weliká starosti tato starvěli a w nich přebýwali? Čeho

*) Že se toto jezero w plině sw. tať „mořem“ nazývá, pochází snad odtud, že ho nelze od seweru k jihu aneb naopak ani přehlédnouti. Z jezero Bodamské (Bodensee) podobá se našemu moři; ani toto se nedá od wýchodu k západu přehlédnouti.

zatušil každý z nich? jaký vedli život a jak jej skončili? Mně alespoň, procházejícímu se v těchto ztíceninách, přišla na mysl slova moudrého Šalomouna: „Marnost nad marností a všecdo marnost. Co má více člověk ze všst práce své, kterouž vede pod sluncem?“ (Eccles. 1, 2—3).

Ve ztíceninách těchto viděli jsme také rozpablé stavent, kterážto Muzulmané co místo swaté v uctivosti mají. Povídá se totižto, že jest v něm hrob syna po dceři proroka Muhameda. Ačkoliv stavent toto beze střechy a téměř zcela rozpablé jest, slouží přece Turkům za mešitu; shromažďují se tam v jisté dny a konávají tam modlitby svoje. Jako turecké mešity wábec, jest i tato prázdna a má jen ke straně východní ve zdi vchlenek, aby modlící se Turci věděli, kde leží swaté město Mekka, a kam tedy modlíce se tvář svou obracetí mají. V tomto vchlenku stála došti vysoká hlíněná nádoba, která asi do polovice vodou naplněna byla. J tážal jsem se, cobý nádoba tato s vodou významávala. Dívke než fanton v této mešitě u modlitby konati začne, umývá se, *) načej muzulmanští věřící vody této nabírají a pijí. Měhl jsem tak sstasten, viděti v Tiberiadě tureckého fantona; jsou-li ale tamější fantonové tak spínarot jako je jejich melební páni soudruhowé aneb kolegowé v Jerusalémě a jiude, anebo snad také jako židé tiberiadští; tedy přeci nábožným muzulmanům pijícím takovou vodu — dobrého chutnání.

*) Mají tedy také tureckí fantonové Lavabo.

Možno, že Turci o tuto — jak ji nazývají — „swatou“ wodu se hádají aneb ji snad i krádávají, aby jim tím více chutnala; neboť „woda kradená slabší jest“ (Přísl. 9, 17).

Na procházce své dojeli jsme k teplým lázním, které se nazývají Chatham. Mál se za to, že na jejich místě stálo před časů město Emath (aneb také Emaus), které při dělení země zaslíbené pokolení Neftalimowu. za pobíl se dostalo (Josue 19, 35). Nyní tam stojí dva bídné domky, v nichžto lázně ty se nacházejí. Woda vychází z blízké hory a na několik místech jest tak vroucí, že se z ní kouří; nebyl jsem s to, abych v ní udržel ruku; máš až přes 40 stupňů tepla. Strý v sobě neobsahuje; ovšem se v ní ale nachází sůl; nerozhádává ze sebe sírkovou vůni, ale chutná jako vařená woda mořská. Blízká vysoká hora zdá se býti sopkou; nebezpečný to soused města Tiberiady; kde se nachází sopka, tamť bývá i časté zemětresení. Horlá tato woda teče do blízkého jezera. Horlé lázně tiberiadské, od Arabů také Hammam Tabarieh*) zvané, hojí prý především vřeslivé a druhy kožních nemocí (choroba, Hautkrankheit). Do domků samých, v nichžto lázně ty se nacházejí, jsme newstoupili; neboť se tam právě koupalo sedm židowek tiberiadských. Z pomyslel jsem si: Říčky vřidni židé a židowky z města Tiberiady každodenně se v těchto lázních koupali! snad by slaná a horlá woda tato časem přece spinu s nich smyla. Před jedním z těchto dvou

*) Slovo ham významává tolik co: horlé.

lázebních domů stojí tak zvaný „swath“ strom, na jehož ratolestech a větvích ob vrchu až dolů viselí jaké hadry namořeny jsou. Ubohý strom stojí tam co pravý hadrát (hadrník) a musí trpělivě snášeti, když každá churavá žena, která v lázni nemoci své zbatvena býti chce a zdraví dosti doufá, na něj ex voto kus hadru pověsí. Podivná to pověra!

Za půl druhé hodiny dojeli jsme z Tiberiady ku konci jezera a sice k onomu místu, kdež z něho*) teče Jordán vyčázl. Tamť jsme se na břehu posadili, abychom si odpočinuli. O jak krásná to vyhlídka! Jako velkánské zrcadlo leželo moře před námi, obehnané na pravo a na levo vysokými horami, přes něžto le straně severní ve velké dálce stáječ „velký Hermon“**) sšedivou hlavou svou vypínal. Nejsm s to, abych tuto velekrásnou krajinu náležitě popsal; poněvadž ale přirobná krajina tato zcela opuštěná a bez lidí jest, spočívá na ní jakási těžkomyslnost (Melancholie), kteráž rozjímavého ohledatele snadno až k slzám pohнула. A přec má těžkomyslnost tato cosi vášněho do sebe. Přehlédnuv toto, zářavý Bána Jezíše zasvěcené, v dávno době tak živé a nyní tak opuštěné a mrtvé jezero, byl bych řekl s básníkem:

Mutně sedím u jezera
 We srdci krutý žal.

*) Arabové nazývají jezero toto: Bahr Tabarieh t. j. jezero Tiberiadské.

**) Pravil mi jeden Arab, že cestu od moře Tiberiadského až k „velkému Hermonu“ za 16—17 hodin lze vykonati.

Přec mne to táhne k jezeru
Na místečko milé;
Tu v truchlení se zaberu,
Dumám mnohé chvíle.

Žal vlna za vlnou lomí
Se s břehu naslouchám,
Slze hořké se mi roní,
V zem těci je nechám. (B. T.)

Několik kroků od onoho místa, kde teče z jezera památná řeka Jordán, stálo před časem město Tarichea. Bylo to město pevné, obehnané z straně jižní Jordánem a s druhých stran hlubokými příkopem, které bylo lze vodou naplniti. Mimo tyto příkopy nespátrají se tam zdi aneb nějaké jiné zříceniny, vše jest pobožené a vysokou travou zarostlé. Nežůstal i zde kámen na kamennu. Římský vůdce vojenský Titus pobívil zde v bitvě židy, město Taricheu z kořen vyvrátil. Arabové nazývají místo, kde pevné toto město bysť stálo, Kerak t. j. hrad, pevnost. Jordán vycházející z jezera jest asi jako Morava silný, na čistou vodu a teče dosti prudko; kdyby se hned na pravo nezatácel, bylby toť jeho ještě prudší. Ve vodě jeho hemží se všelijaké vodní ptactvo, malé i velké. Poněvadž loviti v Palestíně svobodno jest, střelil pan Miklasewicz německy na ptactvo toto; ale vedlo se mu přitom jako Petrowi při lovení ryb, když celou noc pracoval nic nepopadl. Břehy Jordánské mají i zde mnoho stromů a křoví, kdež množství ptáků se zdržuje. Slyšel jsem tam

i sedmihlásta aueb posměváčka (Spottvogel, ampelis garrulus čili motacilla hypolais), je-
hožto uštavičnému štěbetání jsem velmi rád
naslouchal. Z na tohoto si Nimrod náš pusslou
zamítil a měl jsem velkou radost, že i zde pra-
covał a nic nepopadl. Jordán jest prý zde
5—6 štekotců hluboký. Viděli jsme tam i
malou bídnou loďku a při ní několik otrhaných
Arabů. Chtěli nás na druhou stranu přewézt;
my jsme ale neměli chuti, těmto Charonům světiti ži-
wota swého.*) A kdož nám za to stal, že by nás Ara-
bowé tito, zawolawšse ku pomoci obywatela blízke
wesnice Samahu neobloupili? A k tomu všemu jest
w této krajině mnoho beduinůw, pro jejichžto stáda
w údolí jordánském wýborné pastwy se nacházejt.
Potkali jsme w skutku několik těchto synůw a
dcer pouště a widěli jsme i stáda jejich. Že
nám nic neubědali, měli jsme snad dělowati to-
liko panu Wiklasewiczowi, ježž co c. k. rakouského
konsula znali; widěl jsem, že ho pozdrawowali.
Pán tento zná osobně náčelníky okolních beduinůw
a mluwá s nimi častočráte w záležitostech úředních
rozličná jednání. Nebaleko od wýchoku Jordána z je-
zera widěti zříceniny starého, z času panství římského
pocházejícího kamenného mostu. Arabowé nazývají
zříceniny tyto Umel Kanatir. R. 1158 dne 15. julia

*) Staří pohané měli bludně za to, že dusse zemřelých do
jiného swěta od Charona přes řeku Styx na loďce pře-
plawený bývají. Stěžowala prý si jednou ubohá du-
šička Charonowi na bídnou děrawou loďku, obávajíc
se, že se utopí. Tak to máte, — odpowěděl jí Charon
— od té chvíle, co přejezd přes Styx pronajmút jest, ne-
bře je nic pro všeobecné dobro; štetíci a škrtí nájem-
níci něchtějí ničeho wynaložiti, aby loďka opět oprawena
bíti mohla.

zvoltěžili zbe pod králem Balbuinem III. křesťané nad Saraceny, při kterážto bitvě arcibiskup Petr z Těru v čele bojovníků sw. kříž nesl (Wilken IV. 53).

Krajina na východním břehu moře gerezského ležící jest též pamětihodná. Slulaf přeb časů krajinu gerasenská či gergesenská a byla z většiny částky od pohanů obhřblena. Z tam přicházel často Pán Ježíš a činil tam mnohé zázraky. Swath ewangelista Matouš wyprawuje w 8. kap. jeden ze zázraků těch takto:

„Když přišel (Ježíš) za moře do krajiny gerasenské, potkali se s ním dva posedlí, wyssedšše z hrobů,*) ukrutně náramně, tak že žádný nemohl tou cestou chobiti. A aj, zkritli, křouce: Co je nám a tobě Ježíši, Synu Boží? Přišel jsi sem přeb časem trápit nás? (t. j. wybal se nás, opušt nás, Synu Boží a přeb časem nás netrap!**) A bylo nedaleko od nich stádo weliké weptů, pašouc se. Zli paš duchové profilí ho, křouce: Zestliže nás wymítneš obtud, possli nás do stáda weptů. Z řekl jim: Zděte. A oni wyssedšše, wešli do weptů, a aj hnalo se prudce wšsedo stádo s wrchu dolů do moře a ztonuli we wodách. Paštři paš utekli a přišsedšše do města, wyprawowali wšsedo, i o těch, kteříž byli měli zlé duchy. A aj wšsedo město wyšlo w cestu Ježíšowi a uzkřosse ho, profilí, aby odšel z končin jejich“ (aby snab škrze něho většiny škodby neu-

*) Zli jsme se zwinili, že w Palestiině chudobní lidé často i we skalnatých hrobových jeskyních přebýwali.

**) Z zlími duchy posedlí uznali Ježíše za Syna Božího; a — Zěuan!?

trpěli. Vážili sobě tedy užitku časného nad užitek věčný, kterých se jim poskytával přítomností Ježíšovou.)

Sm. evangelistové Mareš (5, 1—20) a Lukáš (8, 26—29) mluví toliko o jednom posedlém, což ale sv. Matoussi nikoliv na odpor nestojí; neboť možno, že tito dva sv. evangelistové pozornost svou hlavně na jednoho z těchto nešťastných obrátili, kterých snad nejvíce zuřil. Vidě tito byli skutečně báblem poseblí a ne snad jenom nemocní (t. p. padoucní, měšičníci, těžkomyslní atd.) Nemoce nemohou profiti, aby byli poslány do stáda vepřů; a písmo praví zřetelně, že žli duchové Ježíše o to profíli. —

D. Efibius byl již dříve cestoval v oně krajině, která leží východně od jezera genezaretského. On mi pravil, že tam — a sice nedaleko téhož jezera — nachází se vesnice, kteráž sluje Hasfan; jestli prý to staré město Karioth (Jos. 15, 25. Jer. 48, 11, Amos 2, 2), odtud pocházel Zidáš, jenž Pána Ježíše za třicet stříbrných zradil.*)

Na východní straně moře genezaretského rozprostírají se veliké roviny, přes které by se pět, ba i deset dní cestovati musilo. Jest to bývalá říše Báfanská, jejížto jednotlivé provincie slují: Gaulonitis (Džaulan), Auranitis (Hauran), Trachonitis (Elledža), Ituróa a Emuфра. Proti Mojššovi a lidu israelskému vytáhl Og, král z Báfamu, se vším lidem svým, ale byl poražen (4. Mojšš.

*) Zidáš Iskariot (Zidáš Iskariotský) významemá tolik co: Zidáš, muž z Kariotu.

21, 33—35). Zemi vzata země dostala se za pobíl synům Gadovým, Rubenovým a polovicí pokolení Manasěova (4. Mojž. 32, 33). Tento ob Izraelitů přemožený král básanský, Og, zůstal w Astarothu a w Edrai (5. Mojž. 1, 4). Mlá se za to, že nynější Tell Ašttereh jest staré Astaroth, a až podnes jest w říši básanské místo, které sluje Edrei. Země Básan slula tehdaž „země obrů“ a sám král Og byl z pokolení obrů čili velikánů; jeho železné lože, které nápotom w městě Rabbathu synů Ammon*) se ukazovalo, mělo zděti dvěma loket, šířku čtyř, podle míry lokte mužské ruky (5. Mojž. 3, 11). Jméno Básan proměnil Zair, syn Manasěův, dle jména svého w „Haroth Zair“ t. j. ves Zairova (5. Mojž. 3, 14). Básan musila býti tehdaž země velmi úrodná; neboť praví Mojžíš ve své písni (5. Mojž. 32, 14), že jedl lid israelský „másla ze skotů, a mléko z ovce s tuhem beránků a skopců synů Básan, a kozly s tuhem pšenice nejrozhornější.“ Země Básan musila tehdaž míti mnoho lovů; neboť řeky Mojžíš před smrtí svou dvojnáctery pokolení israelskému uděloval požehnání, řekl k Dánovi: „Dan, lovce lvové, poteče štědře z Básan“ (5. Mojž. 33, 22) t. j. jako mladý lev, který na kotist svou rychle doráží;**) Na vítězství, kterého Izraelité

*) Město Rabbath Ammon (později Hšlabešia, nyní Amman zvané) leželo jižně od říše básanské w zemi Ammonitské. — W říši básanské leží nedaleko hor Hauranských (Dššebel Hauran) město Salcha aneb Salchab. Jest to snad ono Salcha, o kterémž se zmiňuje 5 kn. Mojž. 3, 10.

**) Práviliť jsme w kap. 6., že jméno Jordán vyznamenává tolik co „ob Dánu tekoucí.“ Zdalíž pak by se nedalo

dosáhli nad obyvateli básanskými, narážtí Dawid, když w žalmu 67. praví: „Zajisté že Bůh roztlučé hlavy nepřátel svých (t. j. nepřátel libu israelského). Řekl Pán: Z Básan obrátím (je), obrátím (je) w hlubokost moře,“ t. j. kdyby se nepřátelé libu israelského i na hory básanské utekli aneb w hlubokosti moře se schovali, Bůh jich i tam dostihne a potrestá. Říše básanská jest sice z větších částí rowinou, ale má také vysoké hory t. p. Džebel Sauran. (Wiz také žalmu 133, 11 a 135, 20). Prorok Isaiáš přirovnává pyšné, vysokomyslné a hrdé lidi k cedrům libanským a k dubům básanským (2, 13). Zdá se, že duby básanské byly proslulé; neboť prorok Ezechiel praví, že Těřšíti tefali duby z Básan k weslům (27, 6); i prorok Zachariáš číní zmínku o dubech w Básanu (11, 2). D nynějším pod vládu Tureckou patřícím Básanu platí slovo z proroctví Nahumova: „Nemohl se Básan“ (1, 4). W zemi této jest, jak se zdá, málo lidí; zdržují se w ní z větších částí toliko beduinové s velikými stády svými; o těchto se nyní může říci: „Baseni budou w Básan“ (Michéáš 7, 14).

D. Efibiuz a p. Miklasewicz mi pravili, že we krajinách básanských zdržují se také náčelníci beduinští Mahumed Duchy a Fesal, o kterých jsme mluvili w kapitole patnácté. W říši

jméno jeho i ob těchto slov odvoditi? Položent Dánowo bydlelo ovšem mezi Zafou a Jerusalemem; ale i prubky Jordán tekoucí dlesem podél břehů říše básanské může se svou přirovnán býti. Latinský text praví: „fluat largiter de Basan.“

básanšlé leží také staré město Bosra (nyní Bostra, Bussereth). Toto město a předměstí jeho, jakož i město Gaulon v Básanu, dal Josue za podíl synům Gersonovým z rodu lewitského (Jos. 21, 27). Na trpícího Mesiáše potahuje sm. církev následující slova proroka Izaiáše: „Rdož jest to, jesto se běže z Edom v rouffe skropeném z Bosry? (tinctis vestibus de Bosra) ten wšetečný v rouffe swém kráčeje we množství síly své? Já, kterých mluvím spravedlnost a jsem obránce i wyswobození. Proč pak jest červený oděv tvůj, a roucho tvé jako těch, kteříž tlačí v presu?“ (Iz. 63, 1—2) Církev přitomnáwa zde trpícího Spasitele, jehož oděv krví skropen byl, i obyvatelům Bosry, kteří od sbírání a od tlačení červeného wina míwali roucha červeně skropená. Krajina okolo Bosry musí hrozně wypadati, splňuje-li se na ní až podnes slovo Hospodina skrze proroka Jeremiáše křouctho: „Skrze samého sebe přisáhl jsem, že Hospodin, že v pustinu a v pohanění a v poušti a v zlořečení bude Bosra, a wšedá města jeho budou v pustinu věčné“ (Jer. 49, 13); a slovo, které mluvil Hospodin skrze ústa proroka Amosa: „Poslu oheň na Theman a zžije domy Bosry“ (Amos 1, 12).

Kapitola dwacátá.

Nespaní. Silná rosa. Nedostatek veřejných hodin. Ain el Aissa. Medžel (staré Magbala). Dalmanutha. Slzba přes rovinnu genezaretskou. Ain el Tin aneb Khan Minyeh (snad staré Korozaim?) Tanur aj Zub (snad staré Betsaida?) Betsaida Julias. Tell Hum (staré Kafarnaum?) Jezero Meromské, Césaréa Filipova. Pyskný beduin.

Dne 14. března sloužil jsem o půl šesté hodině mši svatou. Kostel Tiberiadský má toliko jeden oltář; jestli nás tu ale bylo několik kněží, z nichž jedenkaždý na tomto památném místě mši sv. sloužiti chtěl, začaly se mše sv. již časné ráno sloužiti. Nemí třeba, čtenáče ujišťovati, že jsem v Tiberiadě vždy velmi ráno vstával, a to za jistou svrchu již uvedenou příčinou; byl jsem tomu vždy rád, mohl-li jsem říci: „Noc přeběhla, den pak se přiblížil“ (nox praecessit, dies autem appropinquavit. Rom. 13, 12). Býval jsem unaven jízdou na koni a nemohla v noci spáti, měl jsem ve dlouhých nocích ovšem dosti času, rozjímati o slovech, jež byl pravil kdysi Zafub k Labanovi: „Dnem i nocí webrem jsem se trápil a obcházel jsem ob oči mé“ (fugiebatque somnus ab oculis meis 1. Mojš. 31, 40). Na mně se v Tiberiadě nemohla slova přislóví Salo-

mounomých (3, 24): „Řeňž přijdeš spáti, nebudeš se báti; odpočineš a libý bude sen tvůj.“ Bál jsem se zajiště noci, neodpočinul jsem, aniž jsem měl jakého snu. Říkává se, že noc jest nepřitelem člověka (die Nacht ist des Menschen Feind). O pravdě tohoto přísloví jsem se v Tiberiadě dostatečně přesvědčil. Platil jsem jistotně ne toliko o mně, nýbrž bez pochyby i o všech ostatních spolucestovatelích mojích slova: „Nebť oni nespt . . . a vzdaluje se sen od nich“ (Přisl. 4, 16). Nebýlo nám tehdaž zapotřebí, aby nás někdo budil, nebo abychom jeden druhému připomínali slova apostoľova: „Nodina jest, abychom již ze sna povstali“ (Řtm. 13, 11). Podobal jsem se tedy v Tiberiadě králi Aswerovi, o kterém písmo sv. praví, že noc strávil bez spaní a že rozkázal sobě přinesti knihy pamětné a letopisy prvnějších časů (Esther 6, 1). Ž já jsem se v nociž zabýval se starými, památnými věcmi, které v okolí Tiberiadským se udály.

Alle lastavých čtenář snad řekne, že jsem mohl raději povstati z lůžka svého a trávití noc procházením se po střeše aneb po dvoře klášterním. Toho jsem ne učinil za dvojí příčinou. První jsem již, že blechy opanovaly celou Tiberiadu jako za času Mojžíšova žaby celý Egypt anebo za nynějších časů celý potok u Dšenina. Jsou i tam tyto dráždiví blechy (pulices irritantes) nejen v domech, nýbrž i ve dvorech a na střeších. Viděti je skláti na ulicích, k čemuž ani zvěšřovacího skla potřeby není; ano povídá se, že kdo dobré ucho má, slyší prý je i „řýchati a řáslati“; nebylybych se

jim tedy ani na dvoře ani na stěse vyhnul. Za druhé jsem nechtěl noci na dvoře aneb na stěse trávit, poněvadž to věc zdravot lidstvému nebezpečná. V Tiberiadě (a ve sw. zemi mš-
bec) bývá ve dne náramné horko, za to jsou tam ale noci nad míru chladné a proto lze snadno se zchlábiti. Pravili jsme již, že v Palestině téměř po celé léto neprší; za to tam ale padává každou noc tak silná rosa, že ji země skoro jako po slabém dešti porolážena bývá. Již Gedeon vyždam rouno naplnil rosou nádoby (concham rore implevit. Soudc. 6, 38). Silná rosa je pro Palestinu náhradou za déšť; ať podnes máže každě tamější fellah říci s Zobem (29, 19): „Rosa přebývá bude na žni mé.“ Každě cestující po Palestině mívá ráno přiležitost, rozjímati při pohledu na kypící se kroupě rosné krásná slova téhož Zoba: „Kdo zplobí kroupě rosy“? (quis genuit stillas roris? Job 38, 28). Vál jsem se tedy zchlazení, jehožto následkem bych byl snad i do nebezpečné nemoci upadnouti mohl; nechtěl jsem v Tiberiadě noci trávit pod širým nebem, aby mi nebylo ráno říci: „Glava má je plna rosy a labe mé plny kroupě nočních“ (Píseň Salom. 5, 2). Myslel jsem sobě: ferrendum quod non tollendum (dlužnoť snášeti, čeho odstraniti nelze) a snášel jsem, ačkoliv netrpělivě, co druhéž Jehuba ben Salomo al Charisi ustavičné štipání dorážející na mne krvežíznivých dvořentů známého již krále tiberiadského.

Posledavše černé lávy s chlebem, vyšli jsme se okolo hodiny 8. opět na cestu. Pra-

wtm-li ošolo 8. hodiny, čintm to za přičinou, že w Tiberiadě není weřejných, obecných hodin. *) Angličané říkájí we přísloví: Time is monney **) (čas jsou peníze) t. j. času má se dobře užíwati; neboť časem lze získati všecko, také peníze. Čas se určuje hodinami, a proto bývají netoliko w anglických, nýbrž w evropských městech vůbec buď na věžích aneb na jiných weřejných budovách umístěny obecné hodiny. W Afii tomu tak není; we městech tureckých weřejných hodin nenalezneš; místo hodin zastupují u Turkůw Muezzimové, kteří několikráte za den s minarety volajíce k modlitbě rozbuzují a způsobem tímto i běh času označují. Stane-li se, že takový Muezzim dostane dříve duť k jídlu, volá také dříve s věže, kterýmžto během i čas mylně udává. Přihodilo se dosti často, že jsme w Palestině nemoželi, kolik by bylo hodin. Vstávali jsme, když již byla vyššla hvězda ranní (jam lucis orto sidere).

Ošolo osmé hodiny putovali jsme z Tiberiady dále a sice ke straně severné, podél břehu jezera genesaretského; neboť i tam nám bylo mnohá památná místa navštíwti. Vyjeli jsme branou severnou, která aspoň poněkud ještě bráně se podobá; neboť ostatní brány jsou pobořeny. Věchy jezera ke straně severné jsou též z většší části hornaté a místy velmi příkré; myslél jsem častořráte, že se mne již zmocní duch závratový (spiritus

*) Město Jerusaleém má aspoň dvoje weřejné hodiny bít; jednu na františkánském klášteře sv. Salvátora a druhou na jednom řeckém kostele. Podivnému bítí těchto řeckých hodin jsem ale nerozuměl.

**) Přísloví: Laim is monné.

vertiginis Zf. 19, 14) a že s koně bolů do propasti spadnu. Ale právě v onen den ukázalo se patrně, že Bůh andělům svým přikázal, aby mne oštkhali na všech cestách mých; neboť mne toho dne potkalo neštěstí, o němž níže lafťamého čtenáče zpravití mním. Wykonavše asi hodinu cesty, dojeli jsme k potůčku, jehož voda z několika studánek vychází a do jezera se vylévá. Arabové jmenují místo toto Ain el Aissa (studánka Ježíšova). Mnozí tvrdí, že zde se přihodilo, co vypravuje sv. evangelista Jan těmito slovy:

„Potom se opět zjevil Ježíš (po svém z mrtvých vstání) učenníkům u moře Tiberiade. Zjevil pak se takto: Byli spolu Šimon Petr a Tomáš, jenž slove Bláženec, a Nathanael, jenž byl z Kány Galilejské, a synové Zebedeovi*) a jiní dva z učenníků jeho. Dt jim Šimon Petr: Jdu lovit ryb. Řkou jemu: Přijďme i my s tebou. I vyšli a vstoupili na loď a té noci nic nepopadli. Když pak bylo již ráno, stál Ježíš na břehu, ale učenníci nepoznali, žeby to byl Ježíš. Tedy řekl jim Ježíš: Dítě, máte-liž co k jídlu? Odpověděli jemu: Ne. Dt jim: Vrztež síť na pravou stranu loď a naleznete. I vrhli, a již ji nemohli utáhnouti pro množství ryb. Tedy řekl učenník ten,**) kteréhož miloval Ježíš, Petrowi: Pán jest to! Šimon Petr, jakž uslyšel, že Pán jest to, obestřel

*) Jakub a Jan, jenž pocházeli z Jafy blíže Nazareta.

**) t. j. Jan, miláček Páně.

se sušit, nebo byl nahý*), a pustil se do moře. Ostatní pak učenníci připlavili se na lodi (nebo nedaleko byli od země, jen asi dvě stě loket) táhnouce síť s rybami. A jakž vystoupili na zem, užiteli četné uhlí položené a rybu srochu položenou a chléb. Dt jim Ježíš: Přinešte z ryb, kteréž jste ulovili nyní. Vstoupil Šimon Petr a vytáhl síť na zem plnou ryb velikých sto paděsáté a tři, a ačkoliv jich tať mnoho bylo, neztrhala se síť. Dt jim Ježíš: Pojďte, obědujte. A žádň z těch, kteříž obědvali, neosmělil se ho tázati: Ty kdo jsi? vědouce, že Pán jest to. I přissel Ježíš a vzal chléb a dával jim, též i rybu. To již po třetí se zjemil Ježíš učenníkům svým, když byl wstal z mrtvých“ (Jan 21, 1—14). Tať se tedy vyplnila slova, jež byl Pán Ježíš po svém z mrtvých wstání mluvil u hrobu nábožným ženám: „Nebojtež se jděte, zvěstujte bratřím mým (učenníkům), a! jdou do Galiléj, tamť mne užit“ (Mat. 28f 10). Totéž předpověděl tať anděl nábožným, ženám (tamtéž 28, 7).

Pro Christa úmor přetrut
Upadli učni w zármutu,
An Pánu w zlosti útoku
Smrt dána od zléh otroků.

Řeči wšak anjel pravdivou
Wěstil ženám radost žitvou:

**) t. j. bez mršného roucha, jak rybáři při lovení obyčejně bývají.

Sneb stádu, jenž se k Pánu zná,
Sám Pán radostnou zprávou dá.*)

O půl desáté hodině dojeli jsme k vesnici Medželu (starobávně to Magdala). Těto malé a velmi bídne vesnici vede se jako mnohým jiným místům palestinským, o jejichžto pravém jmennu mezi učenými rozepře jest. Někteří se domnívají, že nynější Medžel jest bývalé staré město Magdala, které při dělení země palestinské lidu z pokolení Neftalimova za podíl se dostalo (Joz. 19, 38). Sv. Matouš nazývá tuto krajinu, ve kteréž Medžel leží, — Mageban; vypravuje totiž, že Ježíš rozpustiv zástup lidu, jež byl zázračně chlebem a rybami nasýtil, vstoupil na loďčku a přišel do končin Mageban (15, 39). Blíže Magebanu musilo za času Ježíše Christa státi také město Dalmanutha; neboť sv. evangelista Mareš (8, 10) praví, že tehdaž Pán Ježíš plavil se do krajin dalmanuthských. Od města Magdalu, Magdaly (aneb, jak je nynější Arabové nazývají, Medželu) obdržela jméno své sv. Maria Magdaléna. Sv. Lukáš vypravuje, že mezi nábožnými ženami, jenž ob Pána Ježíše uzdraveny byly, nacházela se také Maria, jenž slouze Magdaléna, z nížto bylo sedm zlých duchů vyšlo (8, 2). Tato Maria Magdaléna následovala s jinými nábožnými ženami z Galiley Pána Ježíše a byla s nimi i při uctívání jeho v Jerusalemě při-

*) Hymnus: Tristes erant Apostoli. Viz hymny církevní od Fr. Sussila.

hlíny stavěny; co v ní z kamene stavěno jest, nepodobá se domům, ale ovšem žitceinám aneb hromadám kamení. Několik krotů od vesnice stojí stavení čtverhranné, na jedno poschodí vysoké, mající místo střechy tarasy a vníť snad také dvůr. Jest to v celé vesnici jediná z peroného kamene vystavená budova, která (v evropském smyslu) jmeno — domu zaslouhuje. Povídá se, že stavení toto čili mnohem více ono, jež na jeho místě v dávné době stálo, bývalo letohradem Marie Magdalény. Zini pořádají za bývalý letohrad Městi Magdalény žitceininy z melického kamenného stavení, jakéž u Medželu se spatřují. Tolik jest jisto, že tato Maria v Magdale se zdržovala a odtud jmeno své Magdaléna obdržela.

Vesnice Medžel*) leží ke straně jiho-západní u paty vysoké hory a ke straně východní na břehu jezera. Od strany západní končí se zde údolí, které Arabové tamější jmenují Wady el Hamam (údolí holubí, Taubenthal). Tímto údolím viděti od Medželu onu památnou horu, na které Pán Jezíš kázal zástupům o osmeru blahoslavenství (viz kap. 17.). Ke straně severné rozprostírá se rovina podobu půl měsíce mající a k západu horami omezená, jejížto délka (od jiho k severu) asi hodinu, a šířka (od východu k západu) asi půl hodiny cesty obnáší. Mnozí popisovatelé sv. země jmenují rovinu tuto rovinou genesaretskou. Já bych ji nazval maulou rovinou Esdrelonskou, jžto co se týče ú-

*) Zini Arabové mi ji jmenovali: Madšel.

rodnosti velmi se podobá. Ob strany severo-
západné (neďaleko od Safedu) táhne se do též
roviny také údolí Reimonské (Wady el Reimon).
Rovinou touto, nemajíc roli, ale opatřenou
mnohým křovím a stromovím, teče k jezeru ge-
nezaretskému mnoho dosti silných potoků, podobě
kterých nacházejí se vřbovná pastvíska pro stáda
hord beduinských. Zdouce rovinou touto, kdež
se nenalezá žádná cesta, potkali jsme tam mnoho
beduinů. Pan Miklasewicz tážal se jednoho
z nich, odkud by byli a kde se se stády svými
býtky zdržovali. „U Damassku“ odpověděl be-
duin. Tuh jsem se přesvědčil, že beduinové z
místa na místo přecházejí a nikde stálého bytu
nemívají; jsouť v pravdě svobodní synové
pouští asiatských.

Beduin považuje celou Zemi za svou vlast;
proto bývá se stádem svým dnes zde, zej-
tra jinde.

Vlasti milá,
Roztomilá,
V tobě dci jen žiti;
Poskytuješ
Všeho hojnost —
Blahé živobytí.

Hrozná byla jízda nasse přes tuto rovinu.
Vrobili jsme se batinami a plavili přes vody
mnohých potoků, přes které není mostů. Na
mnohém místě, kde se nalezalo mnoho stromů a
křoví, myslím jsem, že zůstanu jako druhý Abso-
lon mřeti. S mému koničkovi se tato jízda
nelíbila; neboť býval časem již velmi nervitý.

Dělovali jsem Pánu Bohu, když jsme tuto ob-
tížnou a nebezpečnou cestu za zády měli. Afi
o půl jedenácté hodiny dojeli jsme k osamělému
rozpadlému stavení, které kdysi khanem bývalo,
t. j. domem, ve kterém lze cestujícím přenoco-
vati. Arabové nazývají místo toto Ain el Tin
(t. j. studánka fíková, Feigenquelle); bez pochyby
od studánky, kteráž na blízku jest a u níž snad
před časem fíkové stromy stávaly. Zmenuje se
místo toto také Khan (aneb Chan) Minieh t. j.
místo kacířů. Povídá se, že fanatičtí rabínové
z Tiberiady následovníky Ježíše Christa (kte-
řaný) potupně nazývali: Minym, Minieh (od-
porný, zapíratele aneb kacíře), a že městu Ka-
farnáu, kdež Pán Ježíš rád se zdržoval, dali
potupné jméno Kafarminai t. j. dům hostinský
aneb místo kacířů. Z toho dočítáme Dr. Sepp
(Vb. II. S. 170 et seq.), že u nynějšího
Khanu Miniehu aneb u studánky Ain el Tin
stávalo památné město Kafarnáum. Není to
snadnou úlohou, udati s jistotou, kde v Pale-
stině toto aneb ono památné město kdysi leželo,
a nejméně se to dá dokázati ze jmen nyněj-
ších.*) Chan Minieh stojí u paty vysoké hory,

*) Stysselík jsme, že staré město Luza aneb Bétel sluje
nyní Betin; Emaus — El Kubeibeh, Sichem aneb Sichar
Nablus, Naplus; Samaria — Sebastieh aneb Ussuste, a že
jsou tři místa (Sanur, Bet-Usa a Sajeb), jenž o sobě
tvrdí, že stojí na místě, kde za starobávných časů stávala
Bethulia. Arabové, jež u jezera genezaretského přebývají,
a popijovatelé sv. země mají za to, že Kafarnáum le-
želo ještě asi hodinu cesty od Khanu Miniehu dále k
východu, asi uprostřed severního břehu téhož jezera, tam
kde až dodnes viděti zřetelně velkého města, jež
Arabové Tel-Hum nazývají. Soudíme, že také na ústí
podání, které u tamějších obyvatelů se zachovalo, ohled

lterá rowinu tu le straně sewerné owěncuje. Sned na blízku jest slála welilá, lterá skoro přímopádně do jezera se spouští. Někteří mají také za to, že na místě zmíněného Rhánu Minyehu stávalo město Korozaim, kterému, jakož i Betšaidě, hrozil Pán Ježíš kta: „Běda tobě Korozaim, běda tobě Betšaido: nebo kdyby w Thru a Sidonu činěni byli diwoté, ltekž činěni jsou we wás, dáwno by byli w žlmi a w popeli pokáni činili. Ale wšak prawím wám: Thru a Sidonu lehčeji bude w den soudný, nežli wám“ (Mat. 11, 21—22). Zint zase praví, že památné Korozaim leželo asi dvě hodiny dále sewerně obtud, wíce le straně jordánské.

U Ain el Tinn dali jsme se na prawo a jeli jsme na sewerném břehu jezera genezaretského. Cesta nás wedla přes slálu swrchu zmíněnou. Pravil jsem již několikráte, že Bůh lažnému poutníkowi cestujícímu po sw. zemi usta-

bráti dluzno. Já aspoň jsem nepozorowal, žeby položa nynějšího Ain el Tinn takowá byla, žeby tam před časem bylo stávalo město, aniž jsem tam kromě rozpadlého Rhánu Minyehn jakých zřetce nic widěl. Držím se toho, co mi o. Efibius a katoličtí Arabové, jenž w naší společnosti se nacházeli, o položení památných na břehu jezera genezaretského ležících měst wyprawowali. Pravil jsem swrchu, že toto jezero jest nyní jako mrtwé; kromě Liberiady, Maqdash, Samahu a Taur-aj-Zubu není w celém okolí jeho místa, w němžby lidé přebýwali; stará města a městečka (Kafarnáum, Bethšaida, Korozaim a jiná) leží buď we zříceninách aneb zmizela zcela. Že tato města ležela u jezera genezaretského — o tom svědčí sw. ewangelistové; ale kde vlastně býwala, — o tom jest rozepře mezi učenci. Inter judices lis est. My popisujeme památná tato místa, jak nám od tamějších obywatelů ndána byla, a jak jsme je widěli.

nowil snad zlástního anděla, který by ho na hroz-
ných a nebezpečných cestách chránil a opatroval.
Na vysoké skále u Ain el Tinu měl jsem pří-
ležitost, o tom se přesvědčiti; neboť bych tam
byl málem o život přišel. Přes zmíněnou skálu
vede cesta, kteráž jen ob koňů a oslů vyhlapaná
a tať úzká jest, že jeden kůň za druhým jíti
musí. Dole na pravo jest přímopádně moře
genezaretské; a hle! na tomto nebezpečném místě
— překotil se kůň můj. Snadno jsem mohl i
s ním se skály spadnouti a se zabiti. Anděl
strážce mne ale opatroval. Ranil jsem se
ovšem trochu na levé noze, tať že jsem po blou-
hou chvilu na ní nastoupati nemohl; ale
čas zahojil tuto bolest. Tehdáž jsem měl pří-
činu, vzdávati Bohu díky a upamatovati se
na velebný hymnus, který sv. církve na slavo-
nost andělů strážců i nepřetržitě zpívá:

Pějme o anjelích, jenžto za průvodce
A pouti dáni byli od nebes nám Otce,
Abych křehlost lidská takou majíc strahu
Nepodlehla léčtám wrahů.*)

D 11. hodině došli jsme i malíčkému
místu, jež Arabové nazývají Tanur aj Zub
(pec Jobova). Odkud toto jméno pochází, nelze
s jistotou udati. Přimmo sv. uvádí dva muže
jmenem Job. Jeden z nich byl onen Job trpě-
livý, který pocházel ze země Hus (hebrejsky: Huc
či Uc) kterážto země byla částí Arabie pusté, mezi

*) Viz: Symeon cir. od Fr. Saffa. (Custodes hominum
psallimus.)

zemí idumejskou a chaldejskou (snad v nynějším Hauranu). Druhý muž jmenem Sob byl jeden ze synů Šesacharových (1 Mojš. 46, 13.). Možná ale také, že toto místo ani od jednoho ani od druhého z nich jména svědčí o neobdrželo, nýbrž od nějakého učeníka beduinů, který snad Sob slul. Tanur aj Sub jmenuje se zřejmě jedna stará věž, která v tomto městě se nalézá. Od začátku 17. křesťanského století jmenovalo prý se toto místo také: Taboga, Tabiga aneb Tabga. Tanur aj Sub má několik mlýnů; neboť se tam valí velmi silný potok z blízké hory a teče do jezera. Museli jsme se přes něj přeplaviti; staré žlčeničky a kameny, jichž tam dosti viděti, dokazují, že zde v dávno době stálo u nějaké památné místo; ale které? Ze slova Ježíše Christa k učenníkům říká: „Pojďte do okolních městeček a měst, abych i tam kázal“ (Mar. 1, 38), nelze udati, která města a městečka by tu byl mluvil. Ať se hádají učení o původní jméno tohoto místa, nám bylo povědno, že jest to starobylá — Betšaida.*)

Betšaida vlastně Bethšaida (t. j. místo rybářů) bylo město, z kterého pocházeli učenníci Páně: Filip, Ondřej a Petr (Jan 1, 44 — 12, 21). V Betšaidě, jižto sv. Mareš městečkem nazývá, zdržoval se často Pán Ježíš a či-

*) Zini mají za to, že Betšaida (později Betšaida Julius zvaný) leželo asi dobrou hodinu cesty severně od jezera genezaretského na levém břehu řeky Jordánu. Toť se rozzul zdá býti jiné Betšaida (viz: Jos. Antq. XVIII. 4, 6. B. J. H. 9, 1 a III. 10, 7: Pin. V. 15; Hieron. in Math. 16.

nil tam mnohé zážraky. O jednom ze zážraků těch vypravuje sv. evangelista Marek, an píše:

„I přišli (Ježíš a učennici jeho) do Bet-saida a přivešli k němu slepého a prosili ho, aby se ho dotekl. I ujmav slepého za ruku, vyvedl jej ven z městečka, a plinuv na oči jeho a vloživ na něj ruce své, otázal se ho, viděl-li by co? A on pohleděv řekl: Vidím lídi, jako stromy chodící*). Potom opět vložil ruce na oči jeho, i počal viděti a uzdraven jest tak, že jasně viděl vsedco. I odeslal jej do domu jeho ká: Jdi do domu svého, a vejdeš-li do městečka, neprav o tom žádnému“ (Mar. 8, 22—26).

Celé moře tiberiadské vůbec jest sice velmi památné; ale nejpamátnější jsou předce severní až 3 hodiny cesty obnášející břehy jeho. Tamť ležely města Korozaim, Bet-saida, Kafarnaum a jiná, v nichžto Pán Ježíš nejvíce se zdržoval a kdež velmi mnoho zážraků činil. Nyní se hádají učenci, kdeby vlastně to aneb ono město bylo leželo, a nejsou s to, aby důmněně svá důvodů bořili. Zkácenin, rumů a lament jest tam dosti; ale bohužel! že na odpor známému: „saxa loquuntur“ (kamení mluví), kameny tyto předce pověděti nemohou, že kterého města tu pozůstaly. I já nemohu dořizati, že na tom aneb onom místě to aneb ono město leželo; neboť uvádím toliko, co mi na místech těchto sděleno bylo. Zmizela tato města s povrchu

*) t. j. nemohu ještě trváti a postarav jejich jasné rozeznati.

země a pozůstalé z nich kament hlásá až podnes, jak se vyplnilo hrozící slovo Spasitelovo: „Běda tobě Korozaine, běda tobě Vetsaido... A ty Kafarnaum, zdaž se vyhovíš až k nebi? Už do pekla sstoupíš „(Mat. 11, 21—23. a Luk. 10, 13—15). A že Boží Spasitel obyvatelům těchto nyní zaniklých měst, jejichžto bývalé obyvatele počítá činiti nechtěti, i věčným trestem hrozil, vyslovil je slovo jeho, zaznamenaných u sv. Mat.: „Kdyby v Těru a Sidonu činění byli divové, kteří činění jsou ve vás, dávno by byli v žití a v popeli počítá činili. Ale řekl pravím vám: Těru a Sidonu lehčeji bude v den soudný, nežli vám. A ty Kafarnače... Kdyby v Sodomě činění byli divové, kteří jsou činění v tobě, snadby byli zůstali až do tohoto dne. Ale řekl pravím vám, že zemi Sodomských lehčeji bude v den soudný nežli tobě.“ (Mat. 11, 21—24).

Pravili jsme, že bylo ještě jiné město, které Vetsaida slulo; leželof severně od jezera genezaretského, a patřilo k tetrarchii Filipově. (v krajině gaulonitské aneb v nyníjším Džaulanu) Ke cti dcery císaře Augusta dal tetrarcha městu tomu jméno „Vetsaida Julias;“ ztíceniny této Vetsaidy jmenují Arabové El Tell. Slyšeli jsme, že Heródes Antipas, který byl dal Jana Křtitele sítí, také Ježíše jíti hledal. To když uslyšel Ježíš, opustil zem Heródesovu a pojam učenných, odešel za moře genezaretské do oné krajiny, ve které panoval tetrarcha Filip, bratr Heródesa Antipy. Zdá se tedy, že u této Vet-

saiby se stalo, co wyprawuje sw. Łukáš (9, 10—17):

„A pojem (Ježíš) je (učenníky) odeslal sou-
kromí na místo pusté, jenž jest u Betšaidy. A
tudy zvěděli zástupové, šli za ním: i přijal je
a mluvil jim o království Božím, a ty, kteří
uzdravení potřebovali, uzdravoval. Počal pak
se den nachýlovati. A přistoupivše dwanácte,
řekli jemu: Rozpuť zástupy, ať rozejdouce se do
městeček a do vesnic okolních jdou a naleznou
pokrmu, nebo jsme tuto na místě pustém. I
řekl k nim: Dejte mi jim jísti. Ale oni řekli:
Nemáme nic než pět chlebů a dvě ryby, leč-
bychom my snad šli a nakoupili pro tisícen-
ten zástup pokrmů. Bylo pak mužů okolo pěti
tisíců. I řekl učenníkům svým: Rozložte jim
posaditi se, v každém řádu po padesáti. I uči-
nili tak a rozložali všem posaditi se. A vzal
pět chlebů a dvě ryby, rozhlébl k nebi a pože-
hnal je i lámal a rozdával učenníkům svým,
aby kladli před zástupy. I jedli všickni a na-
syceni jsou. A sebráno jest, což jim bylo ostalo
drobtů, dwanácte kofků.“

Sw. Łukáš praví, že bylo tehdyž u Bet-
šaidy místo pusté, a tak jest tomu až podnes.
Pravili jsme srochu, že i nyní jsou za mořem
genezaretským le straně východní melitánské pou-
ště, v nichž velmi málo měst se nalézá; jsou
tam z větších části jen pastvy pro stáda hord
bebuinských. I rovina esdrelonská, a východní Ar-
el Sama u horů osmera blahoslavenství mohou se
pouští nazývati, jesto nezvěděány jsou; mábec

ještě celá sw. země, whjma několik krajín, pouští. Vyplnilo se slovo, které předpověděl prorok Daniel o Jerusalemě a o swatyni jeho, o lidu židovském a o zemi jeho: „Zabit bude Kristus, a nebude lid jeho, kterých ho zapře. A město i swatyni (chrám jerusalemský) rozmece lid s wéwodou, kterých přijde*); a konec jeho pohubent a po konci boje uložené zpusťtění . . . přestane obět a obětování a bude w chrámě ohavnost zpusťtění a až do skonání a konce trwati bude zpusťtění“ (Dan. 9, 26—27). Ohavnost zpusťtění widěti po celé zemi palestinské. —

Opustiwše zpusťtění město Tanur aj Zub, které nám za Betšaidu wybáwáno bylo, dojeli jsme o půl dwanácté hodině k welkolepým zříceninám Tell Humu. O toto místo webe se spor mezi učenci. Jedni praví, že slulo před časem Refar Techumim t. j. wěsnice hraničná; židé prý je nazýwali Refar Tanchum, poněwadž tam jeden slowútný rabin jmenem Tanchum pochován byl. Jiní powídají, že slulo Refar Nachum t. j. wěsnice proroka Nahuma (aneb Nachuma,) který pocházel z Elcesu či Elkosse, města to we krajíně galilejské.**). Wřšťat nejen o býwalé, nýbrž i o nynější jmeno těchto zřícenin od Arabůw Tell Hum zwaných, hádají se učenci a nemohou se ani w tom sjednotiti, jak se toto jméno psáti má. Jedni píší: Tell Hum, druzí: Telhum, Tellhemn, Talhemn, Talhemn atd. a domníwají se, že

*) t. j. Křtínání pod wůdcem Titem.

**) Jest-li tomu tak, stáwalo na místě nynějšího Tell Humu město Elces.

zde stávalo město Dalmanutha (Mar. 8, 10);
jiní píší: Tillum, Tellum, Tella. Tell vy-
znamenává v arabšské řeči tolik co: pahrbek;
a Haum tolik co melbloudomé; dle toho by
tedy Tell Hum významávalo tolik co pahrbek
melbloudův. Ale jiní opět tvrdí, že celé to
jméno Tell Hum pochází od řeckého telo-
nion a že významává tolik co místo celné
čili celna.*) Z zde tedy vidíme, že ze jména
dokázati se nedá, které město zde před časem
stávalo. Že tam skutečně velké, a jak ze
zřícenin souditi lze, krásné město leželo — to
věc patrná jest. D. Efibius a katoličtí
Arabové nám pravili, že zde bývalo památné
město Kafarnaum.***) Zříceniny Tell Hum jsou
v pravdě velkolepé. Leží tam sloupy korynt-
ského slohu s překrásnými nadhlavky, kamenné
dvěře se vsfelijáckými ozdobami, a rozličné zbytky
a pozůstatky velkých a krásných budov.
Nestojí již ani jedné celé zdi, vsfelčo zmi-
zelo s povrchu země. Z velkých čtverhran-
ných semotam ležících kamenů ale souditi se dá,
že zde bývaly veliké budovy. Daleko podél břehu
jezera od západu k východu, jakož i se straně
severné, táhnou se tyto zříceniny, jenžby sotva za
dobré půl hodiny obejítí se mohly. Na mnohých
místech viděti jámy a v nich kusy silných zá-

*) Viz: Jerusalem und das h. Land v. Dr. Sepp. B. 2.
S. 189.

**) Jméno Kafarnaum dá se rovněž tak snadno odvoditi od
„Kefar Nahum“ aneb „Kefar Tanchum“ jako od „Kefar
Minneh.“

Nadných ždt, z jejichžto tloušťky souditi lze, že na nich synagogy aneb jiné podobné weliké ústavy se nalezaly. Zestil to pravé město Esutín, v němž nepozůstal lámen na lameni, kterých by nebyl zbořen. Weliké tyto rozpadliny jsou z větších části porostlé mšofou travou, ve které stáda welbloudův se pasou; a poněvadž se rozprostírají na pahrbku (Tell) od jezera poznenáhla se roznášejícím, dali jim snad Arabové jméno: Tell Haum aneb Tell Hum, t. j. pahrbek welbloudův. Řdž jsme se v těchto zříceninách procházeli, pášli se tam právě welbloudové. Položení těchto zřícenin jest takové, že leží z části na půlostrovu; nebo pahrbek vtáhá do moře, z čehož souditi lze, že zde snad býval i přístav pro lodě. Mehceme se s učenci hádati, zdaliž zde leželo město Kasar Nahum čili jinak Kasar Techum aneb Kasarnaum. Připomeňmež sobě raději, co v Kasarnáu za času Ježíše Christa paměti hodného se událo.

Řdž Pán Ježíš uslyšel, žeby Jan (Křtitel) vsazen byl (do žaláře), odesel do Galiléy*); a opustiv město Nazaret, přišel bydlil v Kasarnáu pomostkém při kraji Zabulonských a Nefthalimských (Mat. 4, 12—13).**) V městě Kasarnáu činil Pán Ježíš mnoho divů a zázraků.

„Řdž pak wšel (Ježíš) do Kasarnáa (tak wypravují sv. ewangelistové), přistoupil k němu

*) t. j. do pohanské Galiléy či do části té pomostké krajiny, kde panoval Filip, bratr Herodesa Antipy, a jejmžto hlavním městem byla Betšaida, přitímž Julias.

**) U Kasarnáa byly hranice těchto dvou pokolení.

setnůl prose ho a řka: Pane, služebník můj leží doma sšlalem poraženů a zle se trápl. I bť jemu Ježíš: Iá přijdu a uzdravím ho. A odpovídaje setnůl řekl: Pane, nejsem hoden, abys mšsel pod stěchu mou, ale toliko rci slowem a uzdraven bude služebník můj. Nebo i já jsem člověk pod mocí postavenů,*) maje pod sebou vojáky, a dím tomuto: Idi a jde, a jinému: Přijď a přicházi, a služebníkú svému: učini toto i učini. Slyše pak to Ježíš, podivil se a řekl jdoucím za sebou: Amen, pravím wám, nenalezl jsem tať weliké wtrů w Izraeli.***) Pravím pak wám, že přijdou mnozi od wýchodu i od západu, a stoliti budou s Abrahamem, a s Isákem a s Jakubem w králowství nebeském, synové pak králowství wřvrženi budou do temnosti wnějši, tamť bude pláč a štkpění zubů.***) I řekl Ježíš setníkowi: Idiž, a jaks uwěti, staň se tobě. A uzdraven jest služebník w tu hodinu. A přišed Ježíš do domu Petrowa, užel tčhni jeho, ana ležl a má zimnici; i dotekl se ruky její a ostawila ji zimnice; i wstala a posluhowala jim. A kdž byl wečer, podávali mu mnohých, kteří měli zlé duchy, i wymítal duchy slowem; a wšsed, kteříž se zle měli, uzdrawil.“ (Mat. 8, 5 až 16. Mar. 1, 29—34. a 2, 1—12. Luť. 7, 1—10.

*) t. j. wššší moci podřizenů a zase jiným představenů, moha jim rozkazowati.

**) Setnůl tento byl, jak se zdá, pohanem a měl w Ježíše Christa a w moc jeho wěšší důwěr nežli mnozi z Izraelitů.

***) t. j. mnozi z národů cizích, pohanstých budou, poněwadž we mne uwěti, účastensíwí mtti we králowství nebeském, tčžto naopak židé nechtěci uwěřiti, zavrženi budou.

„A když přišli (Ježíš a učenníci jeho) do Kafarnáa, přistoupili k Petrowi ti, jenž vybrali plat (chrámový) a řekli jemu: Což mistr náš (Ježíš) nedává platu (chrámového)?*) A on řekl: Dává. A když vyšel do domu, předešel ho Ježíš, řka: Co se tobě zdá Simone? Králové zemští od kterých berou daň nebo plat? od synů-li svých či od cizích? A on řekl: Od cizích. Řekl mu Ježíš: Teby synové jsou srovnáni.**) Ale abychom jich nepohoršili, jdi k moři a vrz udici, a tu rybu, kteráž nejprve uvažne, vezmi, a otevra ústa její nalezneš šatek, ten vezmi a dej jim za mne i za sebe“ (Mat. 17, 23—26).

I ve školách v Kafarnáu učil Ježíš Kristus, jak vypravují sv. evangelisté. „I vyšli (on a učenníci jeho) do Kafarnáa, a hned v sobotu vyšel do školy učil je. I divili se náramně učení jeho,***) nebo učil je jako moc máje a ne jako zákonníci. I byl ve škole jejich člověk máje ducha nečistého a zvolal: Což je tobě do nás Ježíši Nazaretský? přišel jsi nás zkazit? Víš kdo jsi: Synatý Boží!†) I pohrozil mu Ježíš řka: Umlkniž a vyjdi z člověka! I polomcovato jím duch nečistý, křiče hlasem velkým, vyšel z něho. I divili se všichni, tak že se tážali mezi sebou křouce: I co jest to?

*) t. j. platu divou brachem ku potřebám chrámovým — as půl zlatého šteb. (2. Mojš. 10, 11 atb.)

**) A teby i já, jakožto syn Boží mám býti prosti platu, jakž na chrám Boží se vybírá; od Syna Božího nelze daně vybírat pro Boha.

***) Jako v Jerusalemě a v Nazaretě divili se jeho učení.

†) t. j. Bohu zasvěcený Syn Boží, Mesiáš (Mat. 8, 29).

jakéž jest to nové učení, že v moci i duchům nečistým rozkazuje a poslouchají ho? Z rozěšla se pověst o něm hned po všst krajíně galilejské (Mar. 1, 21—28. Luk. 4, 31—37).

W Kafarnáu dal Pán Ježíš učenníkům svým, hábajícím se mezi sebou, řdoby z nich byl větším (t. j. předním nejvyšším Mat. 18, 1), toto poučení:

„Chce-li kdo prvním býti, bude ze všech nejposlednějším a služebníkem všech. A wzav pacholátko postavil je u prostřed nich, kterého řbyž byl objal, řekl jim: Řdožbykoli jedno z takových pacholátek přijal ve jmenu mém, mne přijímá, a řdožbykoli mne přijal, ne mne přijímá, ale toho, kterého mne poslal.“ (Mar. 9, 32—36). Po prvním zážratu, který byl Pán Ježíš učinil v Káně galilejské proměněním vody ve víno, vstoupil on, i matka jeho, i bratři (přibuzní) jeho, i učenníci jeho do Kafarnáa. (Jan 2, 12). Z Kafarnáa byl onen královský (úředník), jehož syna Pán Ježíš uzdravil (Jan 4, 46—54).

Řbyž byl Pán Ježíš 5000 mužů chlebem a rybami zážračně nasýtitu znamenal, že lid chce ho učiniti králem, ušel opět na horu sám jediný. Řbyž pak byl večer, šstoupili učenníci jeho k moři. A vstoupivše na loď, plavili se přes moře do Kafarnáa; i bylo již tma a Ježíš (ještě) nepřišel k nim. Moře pak se zdvořhalo dutím velikého větru. Ředy odplavivše se as pětmecitma nebo třiceti honů, užteli Ježíše, an jde po moři a přibližuje se k lodi, i báli se. On pak řekl jim: Jáť jsem, nebojte se.

Tedy chtěli ho vzít na loď; a hned byla loď u země, tu kterých se plavili.*) Druhého dne (když užtel) zástup, kterých stál za mořem, (a byl) viděl, že jiné lodičky tu nebylo, než ta jedna, a že Ježíš nebyl vyšel s učennými svými na loď, ale učenníci jeho sami se byli plavili; jiné pak loď připlouly od Tiberiady blízko místa, kdež byli jedli chléb, když dšky učinil Pán; protož když užtel zástup, že tu není Ježíše ani jeho učenníků, vstoupili (také) na loď a připlavili se do Kafarnáa hledajíce Ježíše. A nalezše ho za mořem, řekli jemu: Místě, kdy jsi sem přišel? Odpověděl jim Ježíš a řekl: Amen, Amen pravím vám; hledáte mne, ne proto, že jste viděli divy, ale že jste jedli z chleba a nasyceni jste. Pracujte o pokrm, ne (o ten), kterých hýne, ale kterých zůstává k životu věčnému,**) jež Syn člověka dá vám; neboť toho zpečetil Bůh otec.***) Tedy řekli jemu: Co budeme činiti, abychom dělali dílo Boží?†) Odpověděl Ježíš a řekl jim: Totol jest dílo Boží, abyste věřili v toho, kteréhož on poslal. Protož řekli jemu: Jakéž pak ty znamení činíš, abychom viděli a tobě věřili co děláš?††) Otcové naši jedli mannu na poušti, jakož psáno

*) t. j. tu krajíně, v níž bylo město Kafarnáum.

**) t. j. o pokrm nehynoucí, jenž dává život věčný. Jest zde řeč o nejsvětější Svátosti Oltářní, v níž Pán Ježíš co pokrm života věčného se podává.

***) t. j. Bůhové zářnky jako pečeti osvědčil ho býti dárce m tohoto nehynoucího pokrmu.

†) a získali onen pokrm nehynoucí?

††) t. j. vyslať se nějakým znamením s nebe, abychom uvěřili, že poslán jsi nás zářnčně krmit, jako Mojžíš lid svůj na poušti.

jest: Chléb s nebe dal jim jísti (Ž. 77, 24).
 Teď řekl jim Ježíš: Amen, Amen pravím
 vám: Ne Mojžíš dal vám chléb s nebe,*)
 ale Otec můj dává vám chléb s nebe pravý.
 Nebo chléb Boží jest ten, kterých s nebe sstoupil
 a dává život světu.**)

Teď řekl i němu:
 Pane! dávej nám vždycky chléb ten. I řekl jim
 Ježíš: Jáť jsem chléb života,***)

kdo přichází ke
 mně nebude lačněti, a kdo věří ve mne, nebude
 žhniti nikdy. Ale řekl jsem vám, že jste i wi-
 děl i mne a neměříte. Všedno, co mi dává
 Otec†), přijde ke mně, a toho, kdož ke mně
 přichází, nemohu wnu wen; nebo jsem sstoupil
 s nebe, ne abych činil vůli svou, ale vůli toho,
 kterých mne poslal. Tatoť pak jest vůle toho,
 kterých mne poslal Otce, abych z toho, co mi dal,
 ničehož neztratil, ale vzkřísil to w den nej-
 poslednější. A tato jest vůle Otce mého,
 kterých mne poslal, aby každý, kdo widí syna
 a věří w něho, měl život věčný a já ho
 vzkřísím w den nejposlednější.††) Reptali
 tedy Židé na to,†††) že řekl: Já jsem chléb
 živý, kterých jsem s nebe sstoupil, a pravili:
 Zdalíž tento není Ježíš, syn Jozefův, jehož

*) t. j. manna, ačkoliv s oblač padala, nebyla pravým chlebem nebeským.

**) Zde Pán Ježíš zřetelně praví, že jest chlebem nebeským, jelikož skutečně s nebe sstoupiv na svět přišel ke spa- sení lidu.

***) t. j. chléb živý obživující na věky.

†) Koho Otec svou milostí vede.

††) K životu věčnému.

†††) Nemohli této řeči pochopiti, ješto jej za pouhého člověka měli.

otce i matku my známe? Kterakž on tedy praví: S nebe jsem sstoupil? Tedy odpověděl Ježíš a řekl jim: Nereptejte vespolek.*) Žádný nemůže přijíti ke mně, leč Otec, kterýchž mne poslal, přitáhne jej: a já ho vezmám v den nejposlednější. Psáno jest v prorocih: J budou mssični učeni od Boha (Jf. 54, 13). Řa-
žbý, kdo slyšel od Otce a naučil se, jde ke mně.**)
Ne žebý kdo viděl Otce, leč ten, kterýchž jest od Boha, tenť viděl Otce. Amen, amen, pravím vám: Kdo věří ve mne, má život věčný. Já jsem chléb života. Otcové mssí jedli na pouští mannu, a zemřeli: Tentoť jest chléb s nebe sstoupící, aby bude-li kdo z něho jísti, neumřel.***)
Já jsem chléb života, jenž jsem s nebe sstoupil. Bude-li kdo jísti z chleba tohoto, živo bude na věky, a chléb, kterýchž já dám, tělo mé jest (jež rohdám) za život světa:†) Tedy hábali se židé vespolek říkouce: Kterakž nám může tento dáti tělo své k jedění?††) Protož řekl jim Ježíš: Amen, amen, pravím vám: Nebudete-li jísti těla Syna člověka, a píti jeho krve, nebudete míti v sobě života.†††) Kdo jí mé tělo a pije krev mou, má

*) abyste snad tím samému Bohu se neprotivili.

**) Ježíš chtěl židům těmito slovy říci: Vy pak se zpečujete ke mně přijíti, proto že Boha neposluháte.

***) t. j. smrti věčné; či: pravý chléb s nebe musí dávatí nesmrtnost.

†) t. j. na smrt. En již Pán dále přisluhuje k vysvětlení, kterakž on byl také pokrmem, a dť zřejmé, že jeho tělo, majíc býti k vysloupení světa na smrt rohdáno, bude tím živým pokrmem.

††) t. j. hned nyní za živa. Židé totiž myslili na jeho přítomné hmotné tělo, žebý snad za živa děliti a jísti se mělo.

†††) Osvědčuje Pán Ježíš opět, že tělo jeho jest pokrmem a krev jeho nápojem, ovšem tak, jakž to potom při posledně večeři ustanovil.

život věčný, a já ho vytklším v den nejposlednější. Nebo tělo mé právě jest pokrm, a krev má právě jest nápoj. Kdo jí mé tělo a pije mou krev, ten mně přebývá a já v něm. Jako mne poslal živý Otec a já živ jsem pro Otce, tak i ten, kdo jí mne, živ bude pro mne.*) Toť jest chléb, který s nebe sestoupil: ne jako otcové naši jedli mannu a zemřeli. Kdo jí chléb tento, živ bude na věky. To mluvil (Ježíš) uče ve škole v Kafarnáu. (Jan 6, 15 až 60**).

V Kafarnáu byl celníkem Matouš, kterého Pán Ježíš povolal a za svého apóstola vyvolil. Těž Matouš sepsal napotom ewangelium, v němž (Kap. 9) vypravuje o mnohých divcích a zázracích, které Pán Ježíš v Kafarnáu učinil. Tam byla i. p. také uzdravena ona žena, která dvanaácte let krutostí trpěla. Zairus, jehož zemřelou dceru Pán Ježíš opět k životu povolal, byl knížetem aneb představeným (archisynagoga) školy židovské v Kafarnáu (Mat. 9, 18—25. Mar. 5, 22—23. Luk. 8, 41—42). V témž městě uzdravil Pán Ježíš dva slepé a jednoho němého a uzdravoval všelikou nemoc, i všeliký neduh (v lidu). V Kafarnáu a v okolí jeho zdržoval se Pán Ježíš nejvíce; tam také činil nejvíce zázraků a divů; proto nazývají také sv. ewangelistové Kafarnaum „městem jeho“ (Mat.

*) Ukazuje se tu účinek hodného přijímání Pána Ježíše v nejvyšší Svátosti; účinkem tímto jest úplně spojení v jedno s Christem, ježto se na jeho dávu myslí, jedem, vůlí a celým životem.

**) Uvedli jsme zde celou tuto řeč, neboť ji Pán Ježíš, jak živ. ewangelista zřejmě praví, držel v Kafarnáu.

9, 1. Mar. 2, 1). Zdá se, že Kafarnáum bylo velké a hlavní město, neboť tam byla tím-
ská posádka, hlavní židovská škola, úřad celní
atd. Ačkoli tam ale Spasitel tak mnoho zázra-
ků činil, přece mu rovníci obyvatelé uvěřiti
nechtěli. Jsou-li (jak se i více podobá) zříceniny
Tell Hum zbytky velkého a pyšného města
Kafarnáa, tedy vidíme, jak se vyplnilo hrozící
slovo, které Božský Spasitel nad tímto městem
a obyvateli jeho vynesl, řka: „A ty Kafarnáe,
zdaž se vyvyššiš až k nebi? Už do pešla sston-
píš; nebo kdyby v Sodomě učinění byli divové,
kteráž jsou činěni v tobě, snad by byli zůstali
až do tohoto dne. Ale rošťá pravím vám, že
zemi Sodomských lehčeji bude v den soudný,
nežli tobě.“ (Mat. 11, 23—24, Luk. 10, 15).

Aš hodinu prošli jsme u zřícenin Tell
Humu. Jak smutné to místo! Za času Ježíše
byla na břehách jezera genezaretského lidnatá mě-
sta a městečka, a hle! nyní jest celá ta krajina
jako vymřelá. Ani jedné lodičky není na jezeře
tom viděti; tam kde stávala města, a kde se hr-
nuli za Ježíšem záslupové lidu — pason se
velbloudové a oslové. Vylof mi i zde okolo
srdce jako truchlícímu Jeremiášovi. — Smutno,
teskno na vše strany, kamkoli jsem se obrátil.

Aš hodinu cesty východně od zřícenin Tell
Humu myslívá řeka Jordán vody své do jezera
genezaretského, z něhož u staré Tarichy, jak
jsme slyšeli, opět vyčází. Aš 5 hodin cesty se-
verně od téhož jezera jest malé jezero Meromské
(el Huleh), též asi 500 stěmiců pod hladinou
středozemního moře ležící. Z toto jezero protéká

Jordan. Nad jezerem meromským le straně severo-východní ve vzdálenosti asi 5—6 hodin, téměř u paty hor Antilibanských leží město Baal Gab. Před časem slulo Panea, potom pak od Filipa tetrarchy rozšířeno a zvelebeno byvši, le cti císarce Tiberia Césaréa nazváno jest; jmeno Césaréa Filipova vedlo od téhož Filipa. I do krajín tohoto města přišel Pán Ježíš, jak vypráví z evangelia sv. Matouše, kdež se vypravuje:

„Přišel pak Ježíš do krajín Césarých Filipových, i otázal se učenníků svých kta: Říkám pravdu libé bůti Syna člověka?*) A oni řekli: Neřekl Janem Křtitelem, jini pak Eliášem, jini pak Jeremiášem aneb jedním z proroků.**) Dt jim Ježíš: Vy pak řekněte mně bůti pravíte? Odpověděv Šimon Petr řekl: Ty jsi Kristus, Syn Boha živého.***) A odpovídaje Ježíš řekl mu: Blahoslavený jsi Šimone, synu Jonášův; nebo tělo a krev nezjevilo tobě (toho), ale Otce můj, kterýmž jest v nebesích.†) I jáť pravím tobě, že ty jsi Petr (t. j. skála), na té skále vzdělám církev svou, a brány pekelné jí nepřemožou.††) A tobě dám klíče království nebeského, a což-

*) t. j. co soudí lidé o mně, za toho mne mají?

**) t. j. soudí o tobě, žeš některý veliký prorok, jenž zase z mrtvých vstane na svět přišel.

***) t. j. Mesiáš, Syn Boha pravého, stvořitele nebes i země, jehož cíl Izrael.

†) t. j. nepoznals toho obecným, každému člověku přirozeným vtipem a rozumem, ale působením Otce mého nebeského.

††) Latinské slovo „petra“ vyjmenovává totiž co „skála“ a Petrus tedy muže, který pevně jako skála stojí. Ustanovuje tedy Pán Petra za hlavu aneb základ církeve své, která ani mocností pekelnou přemожena nebude.

bykoli svázal na zemi, bude svázáno i na nebi, a cožbykoli rozvázal na zemi, bude rozvázáno i na nebi. *) Tehdy přikázal učenníkům svým, aby žádnému nepravili, žeby on byl Ježíš Chri-
stus **)“ (16, 13—20. Viz také Mar. 8, 27—30.)

Občerstvovše se studeným masem, pečeným rybami, chlebem a vínem, kteréž starostlivý D. Efibijs s sebou byl přivezl, nastoupili jsme o půl jedné hodiny na zpáteční cestu do Tiberiady a sice opět přes Tanur aj Jub, Ain el Ein a Magdalu. Potkalil jsme na té cestě mladého beduina, muže to velmi krásného a pilou asi na dva sáhy dlouhou ozbrojeného. Šel na rybárném loni kamsi k Jordánu. Jako pyšný fariseus hle-
běl na nás s opovržlivým okem, jakoby chtěl říci: Děkuji tobě ó Bože, že nejsem jako tito lidé! Vypadal, jakoby byl na sebe potahoval šloma vlastenecké písně:

Ryby král šel ke mně sám,
Řka mi: „Zá ti zlata dám,
Učiním tě veličého,
Opustiš-li domu svého.“ —

*) Svázati a rozvázati významěnává tolik co: zavřati a otevřati, a ve smyslu vyšším zapověditi a dovolovati, zdržovati a odpouštěti. Pán tedy ustanovil Petra za klíčníka či vrchního správce církve své a ujistil ho, že, cokoliv on dle této sobě dané moci řádně na zemi usta-
novil, schváleno bude i na nebi, rovně jakoby Bůh sám to dovolil neb zakázal. Petrovi nástupníci v moci té jsou římskí papežové.

**) pro umarování veselilého nedorozumně a z něho po-
vstati mohoucího pozdvižení lidu proti řádné světské moci římského panování, jesto židé myslili, že Kristus, potomel Davidův, římského panování je sprost. Víme, že Pán Ježíš ušel, když lid ho chtěl králem učiniti (Jan 1, 49—6, 15).

„Zlata nech ſi“, jemu dím,
 „Z — (Aſie) ſe ničdy nepuſtím;
 Důſtojnoſti nechci mlti,
 Čhci jen věrným — (beduinem) bŕti.“*)

(Čtr.)

W bažinách nedaleko veſnice Medželu byl
 by ſe nám brzo jeden oſel utopil. Stálo nás to
 nemalého namáhání, než jſme ubohého Iſachara
 z tohoto nebezpečení vyſvobodili. D pól ſeſtſé
 dorazili jſme ſtaſtně do Tiberiady.

Kapitola jedenadvacátá.

Objezd od moře galilejského. Chan Tudiſár. Hora
 Tábor a památné události, jakž ſe na ní ſběhly. Ro-
 ſtel řecký a ſwatyně katolická. Mnogo malých a vel-
 kých ptáků. Dobrá voda z cisteren. Ženy beduinské a
 ſperk jejich.

Dne 15. března okolo čtvrté hodiny ranní
 objeli jſme z Tiberiady. Není třeba, abych uji-
 ſťoval čtenáři, že jsem ſe ſe srdcem těžkým od
 moře galilejského odebíral. Který pravý a citel-
 ný křesťan mohlby bez boľné myſli opustiti tuto
 velepamátnou krajinu, ve které Boží Spasitel

*) W původní písni stojí místo: Z Aſie — z Čech, a místo: beduinem — Čechem.

tať rád se zdržoval a kdež tať mnoho divů a zázraků činil?! Vypravoval jsem svrchu několik těch zázraků, které Pán na moři Tiberiadským a v okolí jeho činil; ale sv. evangelista Jan svědčí stran zázraků Christových: „Zestil pak i mnoho jiných věcí, které učinil Ježíš, které bychom měly každá obzvláštně psány býti, mám za to, žeby ani svět nemohl obsáhnouti těch knih, kteréžby měli psány býti“ (Jan 21, 25). S litostným tedy srdcem opustili jsme toto památné dějiště nesčíslných divů a zázraků. D. Efibius a pán Miklasewicz proukazali nám mnoho láskavosti, začej jim zde velké díky vzdáváme. S Chaim Weisman přišel, aby se s námi rozloučil. Jeli jsme z velké části touž cestou, kterou jsme byli z Nazareta do Tiberiady přijeli. Vystoupiv na horu, pohlédl jsem ještě jednou dolů na moře Tiberiadské a pravil jsem k sobě:

S kým si to šumotu
 Vlčky s větším hrají,
 Slze mé žalostné
 K nim kanouc padají. (W. P.)

Na výštině Urb el Hama zvané jeli jsme opět podle onoho památného místa, kde byl Pán Ježíš, zástupů lidu chlebem a rybami nasýtil. *) Je toto místo skutečně jest oním místem, kde Spasitel tento zázrak učinil, dosvědčuje také sv. Jan, an praví, že do Kafarnáa za Ježíšem připlouly jiné lodě od Tiberiady, blízko místa, kdež byli (zástupové) jedli chléb (Jan 6, 23). O kolo

*) Viz kap. sedmáctou díla tohoto.

šesté hodiny jeli jsme okolo Dšebelu Zuby čili okolo hory osmera blahoslavenství, a odtud šli jsme se ke straně jiho-západní. Bezkoněčnou tou rovinou, ve které velmi málo rost, za to ale velmi mnoho pastvy se nalézá, dojeli jsme okolo

Hora Tábor.

poledne i jakémuš wellému osamělému statventi, které se podobalo nějaké permonosti. Povídá se, že sem se odebraly vojska křesťanských křižáků, když od Turků s horů Táboru zahánáni byli. Místo toto jest nyní shromáždštěm, na němž beduinové se scházejí za ptkčinou dobytčích trhů. Proto sluje toto místo: Chan Tudear (hospoda kupců) aneb také Chan el Suť (Chan aneb místo trhově.) Odtud jsme měli ještě hodinu cestu i hoře Táboru.

Cestovali jsme i památné hoře té libým údolím, jež omlazuje potok, a v němžto se nachází mnoho dubových stromů. O hoře této číní se ve starém zákoně často zmínka. Slyšmež některé ze znamenitějších událostí, kteréž se u horů té zběhly a o nichž Písmo sv. vypravuje. Po smrti vůdce Noda činili synové israelští zlé před obličejem Hospodinovým, a dal je Hospodin v ruce Zabina, krále Chananejského, kterž královal v Asoru*) a měl vůdce vojska svého jmenem Sisaru, sám pať bydlil v Harosethu národů. I volali synové israelští i Hospodinu; nebo měl dewět set vozů s kofami a za dwaceti let náramně byl potlačoval je. Byla pať Debora prorokyně, manželka Rapidothowa, kteráž soudila lid v ten čas. A seděla pod palmou, kteráž jmenem jejím sloula, mezi Ramou a Bethlem na hoře Efraimu; i vstupovali i ní synové israelští ke wsselíkému soudu. Kterážto poslala a powolala Baráka, syna Abinoemowa z Gedešu Naftalimowa **), a řekla i němu: Pti-

*) Město Asor (nyní Hazor) leželo severo-západně nad jezerem Meromským.

**) Město Gedeš (Kedes) leželo též jako Asor na horách Nef-talimských.

kázal tobě Hospodin Bůh israelský: Jdi a vez vojska na horu Tábor, a vezmeš s sebou deset tisíc bojovníků ze synů Neftalimových, a ze synů Zabulonových, já pak přivedu k tobě k místu potoku Cisonu Sisaru, kníže vojska Sabinova, i vozy jeho, i vojsko množství jeho, a dám je v ruku tvou. I řekl k ní Barák: Půjdeš-li se mnou půjdu; nebudeš-li chítiti se mnou, nepůjdu. Kterážto řekla k němu: Půjdu sice s tebou, ale tenkrát nebude připsáno tobě vítězství, nebo v ruku ženy dán bude Sisara. Vstala tedy Debhora a šla s Barákem do Cedesu. Kterážto svolal Zabulona a Neftalima*), vstoupil s desíti tisíci bojovníků, maje Debboru v tovaryšství svém I oznámeno jest Sisarovi, že vstoupil Barák, syn Abinoemův na horu Tábor; a shromáždil demět set vozů s kopy a vojsko z Harosethu národů ku potoku Cisonu. I řekla Debhora k Barákovi: Vstaň, nebo tentof den, v němž dal Hospodin Sisaru v ruce tvé: hle! onť jest vůdce tvůj. Vstoupil tedy Barák s horu Táboru a deset tisíc bojovníků s ním. I přestřelil Hospodin Sisaru, i vojsko vozy jeho, i vojsko množství ostrosti meče, před obličejem Barákovým**) tak welice, že Sisara sřkočím s vozem, přelstý utíkal, a Barák honil utíkájící vozy a vojsko až do Harosethu národů***), a vojsko množství nepřátel pabla až do posled-

*) t. j. lid z těchto dvou pokolení.

**) Z dopisťent Božeho připadla na Sisaru a na bojovníky jeho taková hrůza, že vsickni před mečem Barákovým utíkali.

***) Město toto šlo Haroseth národů, poněvadž v něm přebýval lid z rozličných národů.

ního. Sisara pak utíkáje přišel ke stanu Záhel, manželky Habera Cinejského; neboť byl položen mezi Zabinem, králem Asorským, a domem Habera Cinejského.*) Wyšsedšši tedy Záhel v cestu Sisarovi, řekla k němu: Wejdi ke mně, pane můj, vejdi, neboj se. Kterýž odpověděl do stanu jejího a přikryt jsa od ní pláštěm, řekl k ní: Dej mi, prosím, malíčko vody, neboť žjžním velmi. Kterážto otevřela láhvice mléčnou a dala mu pít a přikryla ho. I řekl Sisara k ní: Stůj přede dveřmi stanu, a kdyžby přišel někdo ptaje se tebe a řka: Zestli zde kdo? Odpověď: Není žádného.**)

Wzala tedy Záhel, manželka Haberowa, hřebec od stanu, vzatošši též i kládívno a vyšsedšši tajně a tiše, položila na židowinu hlavu jeho hřebec, a udeřiwšši kládívem wobdla do mozku až do země: Kterýž jen se smrtil spojiv zhynul a umřel. A hle Barák, honě Sisaru přicházal, a wyšsedšši Záhel wstříc jemu řekla mu: Pojď a ukaži tobě muže, kteréhož hledáš. Kterýž když vyšel k ní, ukaž Sisaru, an leží mrtvým, a hřebec, an wěží w židowinách jeho. (Soud. 4, 1—22).***)

Na toto wtkéžstwí Barákowo nad wojštěm Zabiniwým při potoce Gisonu u horh Tábora potahuje se Dawid, když proti nepřátelům svým

*) Haber Cinejský přebýwal w údolí Sennim nedaleko Gedešu (Soudc. 4, 11).

**) Dbáwal se Sisara, že ho Barák zde nalezne.

***) Tak oswobodila Záhel — a později i Judith — lid israelský od nepřátelů. Zdalíž tyto dvě udatné ženy nejsou předobrazem blahoslavené Panny Marie, která hlavu pekelného hada (šábla) zetrčela, a Spasitelem, kterého porodila, celé pokolení lidské od zahynutí oswobodila? Požoruhodno jest, že písmo sw. již o udatné ženě Záhele tato slova pronášši: „Požehnaná bůh mezi ženami Záhele“ (Soudc. 5, 24).

Boha o pomoc proše pravi: Učin jim (nepřátelům mým) jako (někdy) Madianským*) a jako Sisarovi, jako Zabínovi při potoku Eisonu (žalm 82). Krásné, vysoké hory Tábor a Hermon měl. Dawid na paměti, an prawi: „Tábor a Hermon ve jmenu tvém (Pane) plesati budou“ (ž. 88). Napomínal je takta, aby Bohu stvořiteli svému chválou vzdávaly. — Hora Tábor, v celém okolí nejvyšší, přesáhá nejen rovinu esdrelonskou a Urd el Hamslou, nýbrž i vsedky okolní nižší hory; ona jest takta královnou celé Galiléj, jako jest u moře stojící vysoká hora Karmel královnou nad mořem. K těmto horám přirorováá prorok Jeremiáš krále babylonského, o kterém předpověděl, že na Egypt přitáhne a že ho zhubl. „Nazovte jméno Faraona krále egyptského: Hluť přivedl čas (t. j. hluť vojny na zem egyptskou). Život jsem já (bt král, Hospodin zástupů jméno jeho), že jako Tábor na horách a jako Karmel na moři přijde“ (Jer. 46, 17—18). Na vysokých horách stavitelny se chrámy pohanským bohům. Prorok Džedš obviňuje knězi a správce israelské z nepřítelstváho života a z modlářství kta: „Slyštež to kněži, a pozorujte dome israelský, i dome královský poslouchejte: nebo proti vám soud jest, protože osídlem učinění jste strážci**“) a sít rozestřená na hoře Táboru (t. j. že jste lid k modloslužbě u oltářů na těch horách vystavených zaváděli. Džedš 5, 1). — Mě-li jméno této památué hory psáti se

*) Viz Soudc. 7, 1.

***) t. j. na strážci (na hoře Vlasfě).

Tábor aneb Thábor, v tom učenci se nestromá-
wají. Zněno Tábor wyznamenáwá přj toliť co:
čub, wýssina (Bergkuppe, Höhe); dle jiných wy-
znamenáwá toliť co „stan“. Arabové nazývají
horu tuto: Dschebel Tur. Představ sobě, milý
čtenáři, vysokou horu, mající dole tak veliký ob-
vod, že bys jistě cestu 3—4 hodin wykonati
musel, nežli bys ji kolem obšel. Dobrou ho-
dinu jest ti na ni wystupowati; jestli se wšech
stran příkrá a duby obsazena. Se tří stran stojí
sama o sobě; toliko ke straně sewerné souvisí s
horami nazaretskými. Wýška její obnáší přes
1700 šterolců nad hladinou mořskou. Tak stojí
památná tato hora Tábor, jako panující král
nad celou okolní krajinou a může se v pravdě
řici, že jest to hora, ve kteréž se zalíbilo Bohu
(žalm 67, 17). Dojedše libým lesnatým údolím,
v němž hordy beduinské pod náčelníkem Šawwa-
rah. Achillim stany své měli, k hoře Táboru, po-
čali jsme na ni wystupowati. Ohledně promě-
nění Ježíše Christa, které dle ústního podání na
této hoře se událo, a pro které tuto horu v pravdě
„swatou horou“ nazývati slusí, myslím jsem u
sebe: „Kdo wstoupí na horu Hospodinowu? aneb
kdo bude státi na místě swatém jeho?“ (žalm
23, 3). Dobrou hodinu bylo nám wystupowati.
Wšel Táboru není špičatý: jestli to rotina
čtvrt hodiny cesty dlouhá a asi 6—8 minut špi-
rohá. Mohloby tedy dosti velké město na něu
státi. A v skutku spatkují se tam až podnes zti-
ceniny velikých stavení. Čtverhranné a kulaté
uměle tesané kamenné leží buď v hromádách na
sobě aneb jsou semotam rozházeny; i částky pe-

wných ždi tam widěti. Co jsou to za žtčceniň? Shffeli jsme swrchu, že již Barák bojuje proti Sisarowi s 10,000 muži na hoře Táboru se poležil. Hory této užtvalo se wždy co perwnosti; i Ktmané a mojška křesťanských křizákůw se na ni usabili a perwné hradby tam wystawěli. Stáwalh také na hoře Táboru kláštery a kostely,*) ale r. 1263 dal Sultan Bibars wssedla stawent pobořiti. R. 1283 nalezl tam cestující Bročard wellé žtčceniň wssedh těch stawent, w nichž diwola žwět se zdržowala.

Zbouce dále po rowině horh Táboru, přiffli jsme aš w prostředu jejtun k nowému kostelu, kterh sobě tam wystawěli rozkolní Křelowé. Tento chrám, 25 křoků blouhů a 16 sširoků, má malou kupulu a tři lodě, na každé straně třemi pilkři od sebe oddělené; desřti oknh padá do něho denní swětlo. Powidalo se mi, že ho Křusowé dohotowili za dwa mēstce; měli prh tam što dwacet pracowníků. I zde jsem widěl, že Křusowé wssedho wynařlábajř, abh sobě wessřeré swatnhně přiwlastnili. Žalá to hanba pro katolřky, kteří nesjednoceni jsouce, ani wlastnh swatnhně na hoře Táboru zachowati nemohou! „Synowé tohoto swěta jsou opatřnějšř w pořoleni swém, nežli synowé swěta“ (Luk. 16, 8). Rozkolní Křelowé, obžwlášťě pař Křusowé, jsou w prawdě opatřnějšř, jednáli se o to, abh se usabili we sw. žemi, nežli kato-

*) Žij Adamnannus w 7. a Wilibaldus w 8. století twrdi, že na hoře Táboru byl klášter mnichůw a „kostel“ Mojšřšowi a Eliášřowi zaswěcenh (ibi est nunc monasterium monachorum et haec ecclesia consecrata est Moysi et Heliae. Itiner. S. Wilibaldi).

lci, a vynakládají na kupování a budování roz-
 dílných smatyní více peněz nežli tito, o čemž se
 ihned přetvrdíme. Při chrámu vystavěli Ruso-
 vě ještě jiné, klášteru podobné stavění, v němž
 bez pochyby mníši přebývati budou. Že jich sta-
 vění tohoto chrámu a kláštera mnoho peněz stálo,
 dá se z toho souditi, že, jak jsem sám viděl,
 každé kus mápna, a vše, čehož se stavění zapo-
 třebí, ob oslám a koňm v koších na horu doná-
 šeno bylo. Rusové museli v pravdě již dávno
 přemýšleti o slověch Christa Pána: „Kdo, chtěje
 stavěti věž, nesedne prvé a nepočítá nákladů,
 kteříž potřebni jsou, bude-li mti dosti i dokonán,
 aby snad, když položil základ a nemohl dokonati,
 vsadní to vidoucí nepočali se jemu posmívati
 říkouce: Tento člověk počal stavěti a nemohl
 dokonati“ (Luk. 14, 28—30). Rusové dokonali
 zajisté na hoře Táboru dlo své; neboť byli, jak
 jsem sám viděl, s chrámem i s klášterickým již
 hotovi.

Nowina na hoře Táboru táhne se od
 severo-západu i jiho-východu. Dossedše na
 jiho-východní konec její, přišli jsme ku sma-
 tyni katolickú. Tam se nalézá podzemní je-
 styně, 7 trojú dlouhá a čtyry široká; jest to
 vlastně podzemní kapla, v nížto se ale nenalezá
 ani oltáře ani čehos jiného, čeho se pohledává
 ve službám Božím. Nad touto jestyní stával
 před časý kostel, jehožto zříceniny až podnes
 viděti. Co jest to za památné místo? Dle
 ústního podání přeměnil se zde Christus Pán,
 což sv. evangelista Matouš vypravuje:

„Pojal Ježíš Petra a Jakuba a Jana bra-

tra jeho, a webl je na horu wysohou scutromě a proměnil se přeb nimi. Z zastřveľa se twát jeho jako slunce, a rouchy jeho učiněno jest bílé jako sněh. A aj ukázali se jim Mojžiš a Eliáš rozmlouvající s ním. Z promluwim Petr, řekl Ježíšowí: Pane, dobte jest nám zbe býti, chceš-li, ubělejme tu tři stánky, tobě jeden, Mojžišowí jeden a Eliášowí jeden. A když on jestě mluwil, hle oblak světlý zastřnil je. A aj, hlas z oblaku kloucl: Tentol jest Syn můj milý, w němž jsem si dobte zalíbil, toho poslouchajte. Z uslyšewšse to učennici, pabli na twáti své a báli se welmi. A přistoupim Ježíš, dotekl se jich řka jim: Wstaňte a nebojte se. A pozdwišse oči svých, žabného newiděli, než samého Ježíše. A když sestupowali s hory, přikázal jim Ježíš řka: Žabnému nepravte o tom widění, dohubžby Syn člověka newstal z mrtwých^{*)} (Mat. 17, 1—9. Mar. 9, 1—9). Na této památne hoře Táboru proměnil se teby Ježíš a ukázal se we své sláwe nebeské. Stalo se to we přítomnosti Mojžiše, Eliáše, Petra, Jakuba a Jana, mužow to nejptednějších ze starého a nowého zákona. Tito měli býti svědkowé jeho nebeské sláwy a stworzowati prawdu svědectwí, které mu dal Bůh otec řka: „Tentol jest Syn můj milý, w němž jsem si dobte zalíbil, toho poslouchajte.“^{**)}

*) Potom se již nebylo obáwati, žeby ho lid za krále světského mlti chtěl.

**) Krásně slowa tato wykláda sw. papež Leo, jenž w řeči své o přeměnění Páně dí: „An Otec řekl: Tentol jest Syn můj milý, w němž jsem sobě zalíbil, toho poslouchajte! ždaž tmi nebylo zjewně jako slyšáno: Tentol jest Syn můj, jenž má bytnost ze mne a se mnou a to bez

Stalof prý se to na onom místě hory Táboru, kdež svrchu zmíněná kapla se nachází. V též podzemní kaple sloužili jsme misse svaté; oo. Wacław Metherba totiž, Deogratias Bed a já; Arabové nám při nich přisluhovali. D. Jezualdo věděl, ve který den z Tiberiady na horu Tábor dorazíme; proto nám tam poslal z Nazareta nosceí oltář, messní roucha atd. Moble se na tomto velepamátném místě, rozjímal jsem slova krásného hymnu: „Quicumque Christum quaeritis“, ve kterém sv. církve na den proměnění Pána nasseho Jezusse Christa (6. augusta) takto prozpěvuje:

Totě král jest země celé,
Ten jest kníže Izraele,
On byl slíben Abrahámovi
A potomkům na věk nowý.

času? Poučevadž není ani plobitel zplozeného prvonejšší, ani zplozený plobinele pozdějšší. Tentof jest Syn můj, kteréhož ode mne nerozbaluje Božství, nedělit moc, neodlňuje věčnosť. Tentof jest Syn můj, ne za syna přijatý, nýbrž vlastně; ne objinud stvořený, nýbrž ze mne zplozený; aniž a jiné přirozenosti mně podobným učiněný, nýbrž a mé podstaty rowen mně zrozený. Tentof jest Syn můj, strže věšých roffečy věci učiněny jsou, a bez něhož nic není učiněno; kterých roffe, co já činím, též spolu se mnou činí, a roffe, co já působím, nerozdílně a nerozlučně se mnou působí. Toho tedy, v němž jsem si ve všem dobře zalíbil, a jehož učeníu jsem ošvědčen, jehož pokorou oslaven, toho bez váhání poslouchejte, protože on sám jest pravda i život, on sám má moc i moudrost.“ Což pak by k tomuuto svědectví řekl neznaboh Němec, jenž božství Jezusse Christa zapírá? D tomto nestátníkovu plati zajisté slova sv. Jana křoučho: „Kdo jest šhát uží ten, kdož zapírá, že Jezus není Kristus? Tenť jest antikrist, jenž zapírá Otce i Syna. Kdokoli zapírá Syna, nemá ani Otce Kdo newěří Synu, činí jej šhátěm,

Prorokové o něm svědčí
 A s ním vedou svaté řeči,
 Otec pak nám praví o něm :
 Chobítejte mezby po něm.*)

Památka svatyně proměnění Ježíše Krista na hoře Tábora náleží oo. Františkánům; tu konci r. 1631 obdrželi ji od emira Fakardina. Pod zříceninami starého kostela vystavěl františkán o. Paolo da Piacenza r. 1763 kaplu, která ale, jak jsme svrchu pravili, zcela prázdná jest a skoro již sesutím hrozí. R. 1858 sjednotili se pan kněze z Löwensteinu a paní hraběnka Maria z Dietrichsteina, a poslali velkou sumu peněz oo. františkánům k tomu účelu, aby na místě proměnění Páně opět malý kostel a klášteríček vystavěn byl. Z společnosti „Rölnner Verein“ zvaný dal k tomu 12.000 frankům. V skutku se tam již stavělo, a katoličtí obyvatelé nazaretští s radostí při práci pomáhali; ale nedověděla se práce tato ku konci, poněvadž ob vyššího úřadu založena byla (Nel 1858 si pose mano per rialzare l'antica Chiesa, al qual lavoro prese parte la popolazione cattolica di Nazaret, ma non si poté condurre a termine per superiore proibizione)**) Další stavění zapověděl nejdůst. patriarcha Monsignore Valerga, a sice proto, že chtěl na hoře Tábora ustanoviti světského kněze, což se ale s úmyslem

nebo největší svědeckost, kteráž vysvědčil Bůh o Synu svém“ (1. Jan 2, 22—23 a 5, 10.).

*) Viz Hymny církevní od Fr. Sussila.

**) Prospetto generale della custodia di Terra s. pag. 19—20.

svrchu jmenovaných obou dobrodincův nesrovnávalo. Katolíci tedy začali svatyni na hoře Táboru stavěti, ale nesměli ji dokonati. Rusové, kteří na té hoře, jak jsme svrchu podotkli, kostel a klášteriček svůj mají, mohou se nyní katolíkům posmívati, říkouce: „Tento člověk počal stavěti a nemohl dokonati!“ (Luk. 14, 30).

Obslouživše misse svaté, procházeli jsme se na rovině horů Táboru a obdivovali jsme se krásné a daleké vyhlídce, která se před námi ležícím stranám světa otvírala. Jest to v pravdě výhled, kterého snadno popsat nelze. Ke straně západní vidíme celou rovinu esdrelonskou, ve vzdálenosti horu Karmél; k jihu se před námi vypíná hora „malý Hermon“, u jejížto paty viděti památné Naim. Hora tato jest od nás asi hodinu cesty vzdálena a za ní jsou vyprahlé horů Gelboejské. Kdo má dobré oko, vidí s Táboru v rovině esdrelonské ležící vesnice El Fuleh, Sunam, Serun, Dffenin a jiné, a o něco dále horů esraimské u Samari. Ke straně východní vidíme přes rovinu Urd el Hama k údolí, kterýmžto teče Jordán, a krajinu u moře Tiberiadského; k severu přehlídáme horů galilejské až k Safedu, ba až k „velkému Hermonu,“ který nám jako kmet šedinou hlavou svou ukazuje. Výhled to v pravdě překrásný! Divaje se s horů Táboru na celé toto okolí, přesvědčil jsem se, že jsou lidské oči nenasycené (Přisl. 27, 20); nemohl jsem se kráse, již jsem tu spatřoval, dosti nabití. A jaké city pojímaly tehdaž duši moji! Vždyť jsem pohlídal s památné horů Táboru, na níž Pán Ježíš se přeměnil, na ce-

lou tu krajínu, již Božský tento Spasitel posvětil svatými krotky svými, a v níž činil tak mnohé zážrky. V pravdě i o mně platily tehdaž slova Božského Spasitele: „Blažoslavené oči, kteréž vidí, co my vidíte“ (Luk. 10, 23). Přesvědčil jsem se, jak pravdivě popsal Schubert horu Tábor a krásné okolí její, an ve sv. II. na str. 175. píše: „Jako zlato mezi jinými krotky, tak jest Tábor nejkrásnější mezi všemi horami na české zemi; jako krupě rosné na listu růžovém, zobrazující na jasném povrchu svém blanětná nebesa a sluneční paprsky, tak stojí tu „hora svatá“ nad zelenou rovinou esbrelonskou, a upomínky vzrůstající ve stínu dubů její jsou spanilejší nad paprsky sluneční a nad blanětné nebesa v zrcadle krupě rosné. Ale i bez těchto upomínek vzбудil by pouhý přirozený dojem, jakž tam na smysly čítí květoucí a zelenající se blízké okolí, jakož i daleko do očí padající vzdálenost, pouhý tento dojem vzбудil by již v každém poutníku, vystoupivším na horu Tábor, ohlas slov: „Dobře jest zde býti!“

Že církev katolická horu Tábor za „svatou horu“ považuje, vysvětluje z toho, že nábožným poutníkům na ní plnomocných odpustků uděluje. (*Indulgentiae plenariae in monte Thabor**). Na hoře Táboru, kteráž dubovým porostlá jest,

*) Zapomněli jsme s vrchu oznámiti, že poutníci plnomocných odpustků účastní se státi mohou také v Nazaretě a v Káně Galilejské. Na jiných místech sv. země, kde jsme toho zřejmě uenwedli, uděluji se odpustky jedni roků a tolikéž kvadragen (In aliis locis sunt Indulgentiae septem annorum et totidem quadragenarum).

držel se mnoho ptáků, jejichžto líbeznému zpěvu jsem velmi rád naslouchal. Slyšelsi jsem tam také ptáčky, kteří se dle zpěvu podobali našemu slavičkovi. Zbáloť se, jakoby zpěvci tito až podobně zvěstovali radost, jakéž byli zakusili Petr, Jakub a Jan, když Bůh otec vyprávěl o mistru jejich svědectví, že jest milý Syn jeho, to němž se mu zalíbilo.

Uch slavičku, ptáčku můj,
 Rozumím já tobě;
 Ty, ty mně prozpěvuješ
 O radostné době. (Nacháček).

Ale hora Tábor má také hojnost větších ptáků. Kroužilisi se nad ní luňáci a pař jistě druh velkánských ptáků černo-bílých, našim strákám (*corvus pica*) podobných. Na mé dotazování, jak ptáci tito se jmenují, odpovědělo se mi: aquilotte (malí orlové). Zbál se i více podobno, že na stráních Táboru také žačalové, vlci a snad i jiná zvěř se zdržuje.

U jižní paty hory Táboru leží bídná vesnice Deburich; jestli to staré město Dabereth, vedle kterého táhlý se meze pokolent Zabulonova (Jos. 19, 12). Město samé náleželo pokolent Šacharovu a bylo jedním z měst útočistných. (Jos. 21, 28).

Na hoře Táboru nacházejí se dvě nad míru hluboké cisterny, jejichžto voda velmi studená a i pítí dobrá jest. Musím to pravdě říci, že jsem v celé své zemi nikde tak dobré a čerstvé vody nepil, jako na hoře Táboru. Nejvíce jsem se ale divil, že voda ta také čistá jest, kdežto

obyčejně voda z cisteren množstvím vodních zvířátel se hemží. O něktejších obyvatelích horů Táboru nemůže se říci, co praví prorok Jeremiáš (2, 13): „Kopali sobě cisterny, cisterny rozpuštěné, kteréž nemohou držeti vody.“ Posa-
 divše se nebaleš cisterny pod jedním dubem, občerstvili jsme se studeným jablem, které nám sem byl poslal o. Jezualdo z Nazareta. Wincenc Mansur nestačil nabírat z cisterny vody; pilně, jako Rebelka, vážil vodu, dávával nám pít a pak také nassim loňům a oslům. Rdybych byl měl tehdaž, jako služebník Abrahamův, zlaté náušnice vážit dva loty, a zlaté náramnice ztít lotů desíti (1. Mojž. 24, 22), byl bych je dal — Mansurovi. A bylo mi v skutku, když jsme přišli na horu Tábor, jako Samsonovi re Ramathlechi, když pravil: „He! žitní umírám“ (Soudc. 15, 18); mohl jsem také říci slovy proroka Isaiáše: „Zavřel můj žitní uschl“ (Is. 41, 17). Wincenc Mansur byl nassim Mojžšsem, ku kterému jsme na cestách po Galileě volali: „Dej nám vody, abychom pili“ (2. Mojž. 17, 2); na hoře Táboru neměl vstát Mansur přičin, volati s Mojžšsem k Hospodinu: „Co učiním s lidem tímto? Jestli malíčko a uklamenuje mne“ (2. Mojž. 17, 4). S mladík Rehōt Michael, jenž dle tvorzení svého nebyl katolíkem, nhrž jen Frankem, i ten nám pilně posluhoval. Slovem — nám se weblo na hoře Táboru dobře, tak že jsme i v tomto ohledu mohli říci: „Dobře jest nám zde býti!“ Občerstviti jsme se studeným jablem a vodou s vínem smísenou, nastoupili jsme na cestu do Nazareta, kteréžto městečko od Táboru

poněkud severo-západně leží a asi 3 hodiny cesty od ní vzdáleno jest. Dole v údolí potkali jsme několik beduinů, procházejících se podél potoka. Byli to pravé krasotinky, které by v Evropě, jak za to mám, oblíbeny nedošly. Nehty a prsty měly na modro tetované (tätowirt) t. j. malované jakousi modrou barvou, která více nepuště; i okolo očí měly kroužky modrou barvou zmalované. Obličej jejich byl sice jako onen cikánek zcela sprostý, ale nikoliv roztrhaný; i na čelech měli známé obruce, a některé z nich i náušnice a náramnice. Je tento u žen beduinských obvyčejný šperk již prastarý jest, vysvětlá je mnohých slov písmo sv. We 4. knize král. (9, 30.) čteme, že bezbožná královna Jezabel, uslyševši o příchodu krále Jechu do Jezrahely, zmalovala oči své líčidlem (stibium). Prorok Jeremiáš přirovnává město Jerusaleém k panně, vyčítá mu hříchy jeho a praví: „Ty pať pohubená (dcero Sionská) co učiníš? Rdyž se odeješ s arlatem, Rdyž se ozdobíš záponou zlatou a zmaluješ líčidlem oči své, darmo se budeš strojiti; pohrdliť tebou milovníci tvoji, buď se tvé hledati budou“ (Jer. 4, 30). Prorok Ezechiel obviňuje lid israelský a jidský z modlářství v podobenství o dvou newěstlách, praví: „Posílaly k mužům z daleka přicházejícím, k nimž byly posla poslaly: protož hle oni přišli: jimž již umývala se a pomazovala líčidlem oči svých a ozdobovala se okrasou ženskou“ (Ezech. 23, 40). —

Rdyž král Dawid vedl wojnu s Absolonem, byl lid jeho zemlen hladem a žízní (2.
20**

král. 17, 29); o starém Tobiaššovi čteme, že od pochovávaní zemřelých se unavil (Tob. 2, 10). Když Holofernes město Bethulii oblehl, zemřeli obhynatí jeho samým křikem a pláčem (Judith 7, 22); když táhl Judas Machabejský proti Seronu, knížeti vojska syráského, byl jeho lid zemřelý postem (1. Mach. 3, 17). I my, dorazivše po šťastné hodině do Nazareta, byli jsme zemřeli a unaveni trmácením, které jsme byli na cestách pětřpěli. I mladší Řehoř Michael byl od ustavičné chůze velmi unaven; ale i tu nepozbyl veselosti myslí a zptíval bez ustání. A proč by byl neměl zptívat?

Zpěvem srdce pooteje,
 Cítí jemně blahou slasť,
 Zpěv na bolest balsam leje,
 Zhojí vsedku tajnou strasť. (A. B. M.)

Kapitola dwaadwacátá.

Pomník zabitého Turka. Beduiné z pokolení Šbeh'oma. Wesnice Malul, Džeda a Hartich. Páhrbet Tel el Ras. Prorok Eliáš a kněží Bálowi. Prorok Elišeus. Wesnice Balat-Seit. Město Raifa a jeho okolí. Akfa aneb Ptolomais.

Dne 20. března vyšli jsme se o půl osmé hodině ranní na cestu a jeli jsme k hoře Karmélu. V naší společnosti nacházeli se také oo. Jezualdo, Wáclaw, Deogratias, Fr. Symforián, Wincenc Mansur a několik mladých Arabů. Cesta nás vedla nedaleko wesnice Zafie, rodinného to místa sw. apoštolůw Jakuba a Jana, synůw Zebedeowých. Sestoupivše s hor, w nichžto leží Nazaret, došli jsme w údolí ke hromadě kamenů, sestavených na způsob malé pyramidy. Co to za pomník? Před několika lety byl na tomto místě jeden Turek obloupen a zavražděn, a na památku této události sestaveno tam ono kamení. Zať mnohem lépe jest to u křesťanů, kteří na takových památných místech stavějí buďto kříž, sloup s nějakým posvátným obrazem, aneb podobný pomník s nápisem, w němžto okolo jdoucích prosťwají, aby za duši zde zemřelého neb usmrčeného se pomodlili. Nedá se upřít, že kříž, sloup s obrazem, kaplička aneb

jiné posvátné pomníky, jak je ve křesťanských zemích na cestách vidáváme, v srdci mnohého okolo jdoucího nábožnou myšlenku vzbuzují a k modlitbě ho pobádají. V zemích tureckých cos takového nespattíš. Země-li někdy Muzulman náhle, aneb byl-li někde zavražděn, postaví se mu na památku — hromada kament, jako by dle známého: „saxa loquuntur“ kamenty mluví a okolo jdoucím vypravovati měly, co na tomto místě památného se přihodilo. Vzdělávaní takových pomníků nestojí ovšem mnoho v zemi turecké; mají tam kament nazbyt. Kdykoliv jsem takový pomník viděl, bylo mi, jako bych zemřelého zde Turka slyšel volati: „Přiváľte jiľ nyní ke mně kámen veliký“ (1. král. 14, 33).

Hora Karmel jest od Nazareta ke straně západní 7—8 hodin cesty vzdálena. Bylo nám opět jeti přes velkou část roviny esdrelomské. V údolí, u kterého rovina opět začíná, dorazili jsme ke stanům beduinův. Tito synové pouště patři k pokolení podnáčelníka Šbeha, bratra Hauwarah-Achilliowa. Šbeh nezdá se býti křesťánům přiznivým, a častořáte prý se vyjádřil, že nemůže pochopiti, proč bratr jeho křesťany nazaretské tak zastává a podpornje. Neopovazuje se vsáť s lidem svým křesťánům ubližovati, poněvadž bratru svému podroben jest a jeho se bojí. Dřvali se na nás tyto beduinové ovšem jako by byli chťeli tci: Kdybychom jen směli! Bylo jim snad jako líšce, která nemožouc dosáhnouti hroznů, na něž laškoviny měla, těšila sama sebe tím, že prý jsou bez toho trpě.

Smobodný pán Borch tvrdí v dopisu svém z Jerusalema*), že beduinové nejsou co loupežníci nebezpeční, tomu ale odpírámé. D. Sezualdo, který již přes čtrnácte let co duchovní správce mezi Arabů žije, zná dobře arabské beduiny; ujišťoval mne vssak, že žádnému z nich přišlo nevěduje. Lotrovní zba se bñti již starou vlastností Arabů; neboť čteme 2. Paral. 22, 1.: „Tedy ustanovili krále obyvatelé jerusalémsští Dchoziáše, syna jeho nejmladšího místo něho; nebo vssedý starší, kteří byli před ním, pobili lotři arabské, kteří byli vtrhli do ležent.“ Nechali jsme tedy beduinů z pokolení Sbehowa s pokojem, a dělali jsme Pánu Bohu, že i oni nás na pokoji nechali. V rovině esdrelonské jeli jsme jen sřze tři velmi bídné wesnice: Malul, Dsseda a Hartich, jejichžto nízké chýžky pecím z bahna staveným se podobají. Že palácové tito dlouhotrwajícími desíti za času zimního častokráte jako sál aneb cukr ve wodě zcela se rozpouštíwají — dít se snadno myšleti. Hrozná byla jízda nasse bařinami rowiny této, v nichžto i zde mnoho želm (testudo) se nalezá. V polebne jsme dojeli k potoku Eisonu, který zde dosti široký jest a podlé horů Šarmélu teče; musili jsme se přes něj s koňmi přeplawiti, jesto i zde žádného mostu není. Mostů jsem wi-

*) Oesterreichischer Volksfreund Nr. 90. Jahr 1864. Prá-
wé v této krajíně, kterou nyní popisujeme, přepadli
arabské lotři Dr. Sepp'a (2. Vd. S. 450); zde také
přepadli, obloupili a poranili beduiné františská bra-
tra laika Felice, který sobě o zbudování nových
warhan v Nazaretě velikých zásluh wydobyl (viz kap.
16. tohoto dílu).

běl ve sw. zemi velmi málo; povídá se, že slovo pontifex (nejvyšší kněz, papež) pochází od slov: pons a facere (most stavěti); v skutku-li tomu tak, tedy nemají Arabové nižádné schopnosti, aby se z nich stali „pontifices.“

Několik kroků na pravo od onoho místa, kdež jsme přes potok Eison se přeplavili, viděti pahrbek, který Arabové nazývají Tel el Kasis (pahrbek kněží). Dříve nežli čtenářům oznámím, co na tomto pahrbku památného se stalo, dci je poněkud seznámiti s horou Karmélem, u jejížto paty jsme se octnuli.

Jméno Karmél významává totiž co: háj, les zahrady, sad (4. král. 19, 23. 37. 10, 18 a 37, 24). Karmél není totiž jednotlivou, osamělou horou, nýbrž tvoří celé pohorí, asi 5—6 hodin cesty dlouhé, které n. město Kaify začíná a pak od severu k jiho-východu do roviny esdrelonské se táhne. Západně od Dffenina spojuje se pohorí toto s horami efraimskými. Hora Karmél obhrazuje tedy rovinu esdrelonskou na způsob mezi. Ke straně západní rozprostírá se mezi Karmélem a mořem štěrko v podobě srpu dosti široká a úrodná rovina. Povídá se, žeby tomu, jenž by chtěl celé pohorí Karmélu obejít, cestu asi osmi mil vykonati bylo. Štěrka Karmélu není všudy stejná; máme za to, žeby ho na severním konci jeho za 4—5 hodin bylo lze přejíti; na jiho-východním konci jest ale o mnoho širší. Východní jeho udává se na 1200 šterwců nad hladinou mořskou; jestli na něm však několik ještě vyšších vršků, t. p. El-Meherka 1500 — Esse-

řid 1620 štekviců. Ku straně severo-západní končí se Karmél téměř přímopadně u moře štebozemního; u paty jeho teče potok Eison, jenž vodou své u Raify do téhož moře vlévá. Dosti často jsme se již zmínili, že hory palestinské vůbec jsou smutné, vyprahlé, neúrodné. Docela jinak stojí vsať to s horou Karmélem, kteráž jest krásná, lesnatá a úrodná, a zdá se, že tomu již za starých časů tak bylo; neboť již prorokové Izaiáš (35, 2) a Jeremiáš (50, 19) mluvili o kráse a úrodnosti Karmélu. V písni své přirovnává Salomoun krásu choti své ku kráse Karmélu; praví: „Glava tvá jest jako hora Karmélu“ (7, 5.); a prorokové oznamujíce zpouště celé země co trest Boží, předpovídají pokračně, že „Karmél vyšchne“ (Amos 1, 2. Nahum 1, 4. Izaiáš 33, 9). Karmél má mnohá údolí a v nich dostatek vody. Tekou z něho do moře štebozemního řeky: Nahr Serka (řeka trokobilův, Trokobilenský) a Nahr el Nachbar. Má také hojnost stromů olivových, vavřínových (*laurus nobilis*), dubových, jabloňových a jiných; nacházejí se na něm i výborné pastvy (Jer. 50, 19. Nahum 1, 4). Kamení Karmélu jest vápenné; nalezá se v něm velmi mnoho malých i velkých ještěvek, ve kterých, jak později vypravovati budeme, již v dávné době mnozí sv. poustevníci žili. Již v starém zákoně byla hora Karmél vespamátaná.

Jeden z králův, jež Josue při dobytí země chananejské porazil, byl Sachanan z Karmélu (Jos. 12, 32). Granice země, kteráž se dostala pokolení Sacharovu, táhly se až ke Karmélu (Jos.

19, 26). Na horu Karmél přišel král Saul, když byl Amalechitských pobil (1. Král. 15, 12).*) Selepamátnou stala se hora Karmél prorokem Eliášem. Když za času modloslužebného krále Achaba a jeho bezbožné manželky Jezabely po tři leta a šest měsíců (Kuf. 4, 25. Iz. 5, 17) nepršelo a následkem toho byl v Samari povstal veliký hlad, připisoval Achab winu tohoto všeobecného trestu proroku Eliášovi. Eliáš ale dokázal Achabovi, že hladem tím winen jest on sám a dům jeho, jesto spustivše se pravého Boha, stali se modloslužebníky. I žádal krále, aby poslal a shromáždil westkeren lid israelský na horu Karmél, a proroků Bálomých**) čtyři sta a padesáte, a proroků hájů čtyři sta, kteříž jedí ze stolu Jezabel (t. j. které tato bezbožná královna vydržovala). I poslal Achab ke všem synům israelským a shromáždil ty proroky na horu Karmél. Přistoupiv pak Eliáš ke všemu lidu řekl: I dokavadž kulhati budete na dvě strany (t. j. dokavadž budete se wrtkati, jednať Hospodina, pravého Boha, jednať zase bůžka Bála se držíce)? Jest-liť Hospodin Bohem, následujtež ho (samého): jestli ale Bál, následujtež toho. A

*) Připomínáme, že byl ještě jiný Karmél (Kermel), několik hodin jiho-východně od Hebronu vzdálený. Zdá se nám, že do tohoto Karmélu přišel Saul a že tam také se stalo, co se vypravuje (1. Král. Kap. 25) o králi Dawidovi, o Nabalovi a o manželce jeho Abigaili. I tohoto Karmélu byl také Hefraj, jeden ze třiceti rektů Dawidových (2. Král. 23, 35).

**) Prorokové Bála a hájů byli modlářští kněží a bydleli v westkeré zemi v hájích, bohyni smilstwa (Astaroth) sloužíce.

neodpověděl mu lid slova. I řekl opět Eliáš k lidu: Já jsem samotný prýštal prorok Hospodina (neboť ostatní byla Bezabel usmrtiti); proroků pak Bálowých jest čtyři sta a paděšáte mužů. Necht jsou nám dáni dva mola, a oni necht vyberou sobě mola jednoho, a zsekajíce ho na kusy, necht jej vložit na dítvo, ale ohně ať nepodkládají; a já také připravím mola druhého a vložitím na dítvo, ohně pak nepodložím. Vzhmějte vy jména bohů vašich, a já vzhmáti budu jméno Hospodina mého, a bůh, kterých vyslyší strže oheň, ten ať jest Bohem. Odpovídaje westkeren lid řekl: Velmi dobré to propovědění! Řekl tedy Eliáš prorokům Bálowým: Vybette sobě mola jednoho a připravte ho (k oběti) nejprvé; neboť jest nás více; a vzhmějte jméno bohů vašich, ale ohně nepodkládejte. Řekněte, když vzali mola, kteréhož jim dal, připravili ho; a vzhmáli jméno Bálowo od jitra až do poledne, křikajíce: Báli, vyslyš nás! Ale nebylo hlasu, ani kdoby odpověděl; i stáli přes oltář, kterých byli udeřeli. A když bylo již poledne, posmíval se jim Eliáš křa: Řiďte hlasem největším, nebo bůh jest asnad v rozmlouvání, aneb v hospodě jest, aneb na cestě, aneb snad spí, aby se probudil. Říkeli tedy hlasem velikým, a křáli se medle obhyčeje svého nožmi, a bodali se špicemi až se krví polívali (aby tím spíše milost bůžka svého vyprosili). Když pak již bylo s poledne a oni ještě prorokovali, přišel čas, v němžto obět obětována bývá,*) aniž byl (dotud) slyšán hlas,

*) t. j. šlo se modlíti, volati, prositi až do času zápalné oběti ve chrámě Jeruzalémském v hodinu třetí.

aniž jim kdo odporoval, aniž uslyšel; i řekl Eliáš ke všem lidu: Pojďtež ke mně. A když přistoupil k němu lid, opravil oltář Hospodinův, kteráž byl zbořen.*) A vzal dvanácte kamenů, weble počtu pokolení synů Jakubových, k němužto stala se řeč Hospodinova krouci: Izrael bude jméno tvé. A rozdělal z těch kamenů oltář ve jménu Hospodinovu, a udělal strouhu vůkol oltáře, zšíť jalo dvou brázdíček a narovnal dťív, a rozřekl na kusy voda, a vložil je na dťív a řekl: Naplňte čtyry sstoudve vodou, a vložte na obět zápalnou i na dťív. A opět řekl: Učiňte též po druhé. Stetáž když učinili po druhé, řekl: Zesť i po třetí totéž učiňte.**) I učinili po třetí, a tekla voda okolo oltáře a naplnila strouhu. A když byl již čas, aby obětována byla obět zápalná, přistoupiv Eliáš prorok řekl: Hospodine, Bože Abrahamův a Isákův a Izraelův, ukaž dnes, že jsi ty Bůh v Izraeli, a já (že jsem) služebník tvůj, a že jsem weble přikázání tvého učiuil vseděti věci tyto. Vyslyš mne, Hospodine, vyslyš mne: aby poznal lid tento, že ty jsi Hospodin Bůh, a ty ses obrátil zase srdce jejich. I spadl oheň Hospodinův, a spálil obět zápalnou, i dťív, i kamení, též i prst i vodu, kteráž byla ve strouze, strávil. Což když ušel všekren lid, padl na tvář svou a řekl: Hospodin onť jest Bůh! Hospodin onť jest Bůh!

*) Zdá se, že prvé, než chrám jerusalémský postaven byl, stál na hoře Karmélu oltář, na kterém pravému Bohu se obětoválo.

**) Přikázal to Eliáš učiniti, aby zágal Boží tím patrnějši se ukázal.

A řekl Eliáš k nim: Zjítmejtež proroky Bálomů, ať ani jeden z nich nenteče. Kteréžto řekly zjít mali, vedl je Eliáš k potoku Eisonu a pobil je tam. *) Z řekl Eliáš k Achabovi: Vstup, jež a pt; nebo zvuť velikého deště jest. Vstoupil Achab, aby pojedl a napil se. Eliáš pak vstoupil na vrch Karmélu, a skloniv se až k zemi, položil tvář svou mezi kolena svá, a řekl k lužebníkům svým: Vstup a pohleď proti moři. Kterýž řekly vstoupil a pohledl, řekl: Nic není. Z opět řekl jemu: (Zdi a) navrať se po sedmkrát. Řekly pak po sedmém šel, a obláčel malý jako šlépěje člověka vystupoval z moře. Kteréžto řekl: Zdi a rci Achabovi: Zapřež vůz svůj a jeď dolů, aby tě nezastihl déšť. A řekly se obrátil sem i tam, hle, nebesa zamračila se a (přišel) oblač a vítr a byl déšť veliký“ (3. král. 18, 16—45).

Na hoře Karmélu zdržoval se také prorok Eliseus; tamť k němu přijela žena ze Sunamu, prosíc ho, aby jejt zemské pachole k životu vzkřísil (4. král. 2, 25 — a tamtéž kap. 4.**) O králi Džiadssowi se čte, že měl také winice a vinaře na horách, i na Karmélu (2. Par. 26, 10). Z k národům bydlícím na Karmélu poslal král Nabuchodonosor posly, vyžhmaje jich, aby se mu podrobili (Judith 1, 8).

Posadivosse se nedaleko pahrbku Zel el Kasis pod stromem, obcerstivši jsme se studeným jidlem a vínem. Parno bylo veliké; slunce celý

*) To prý se stalo na svrchu zmíněném pahrbku, který až podnes Zel el Kasis t. j. pahrbek kněží sluje.

**) Viz kapitolu čtrnáctou tohoto dílu.

den pášilo tať náramně, že se mi celé tělo potem žalňwalo. Není třeba, čtenáče ujišťowati, že jsem potěním tímto a obtížnou jízdou co nějakou těžkou práci welmi unawen byl.

Jest dojista weliký rozdíl mezi pásmem (Klima) asiatským a ewropským. Zde mluwáme, bhwá-li w měsících julu a augustu welké parno, přede aspoň někdy deště aneb bouřku aneb aspoň zamračené nebe, čímž země opět schlazena bhwá; ale w Palestíně tomu tať není; tamť mohou obywatelé, jať mile uastalo jaro, až do podzimka žptwati :

Slunko nad horami,
Na nebi ni mráčku. (Ramarhť)

Tu sobě dojista častokráte ptáwají, aby powstal prorok Eliáš, kterýžby jim trochu deště, alespoň pro ochlazení země, od Boha wyprosil.*) W nesmírném parnu jeli jsme dále, až jsme okolo třetí hodiny dorazili k wesnici Balat-Šeifu, která jaťo wlastnowčí hnízdo na sewerné stráni Karmélu wzdělána jest. Okolo čtvrté hodiny dostali jsme se do města Raifu, kdež jsme nawštíwili tamějšního p. faráče, o. Alberta z řádu Karmelitůw.

Město Raifa má rozličná jména; služel totižto : Raifa, Refa a Šefa. Powidá se, že jméno toto pochází od řeckého Kephas, což wyznamenáwá „hlawa“ (caput) aneb taťe přebýval u

*) Arabové nazývají w řeči své horu Karmél : Džebel Mar Ehas t. j. hora proroka Eliáše, a potof Eison : Nahr el Mulkatta t. j. řeka ubáwent, snad proto, že tam prorok Eliáš dal pobiti kněze Bálowny.

moře (Kap). Možná, že jméno své obdrželo ob blízké hory Karmél, která zde co předhottí téměř kolmo do moře padá a proto také kap Karmél aneb kap Kaifa sluje. Někteří mají za to, že ob- tud pocházel nejvyšší kněz Kaifas, který Pána Ježíše k smrti odsoudil; neboť jméno Kaifas aneb Kaiasas významává totiž co: z Kaify pochá- zející aneb do Kaify patřící. U Řekův slulo toto město: Sycaminopolis aneb zkrátka: Sy- caminon, snad proto, že zde na břeahu mořském rostlo mnoho moruffových stků (ficus sycomor- us). Nazývalo se také Porphyria (Wilhelm von Tyrus IX. 13); a nynější mužímanští sedláci a beduinové nazývají je: Ammara. Z těchto rozličných jmen nebdá se souditi, žeby toto město bylo již za starých časů památné bývalo. Nynějšího času má jeden církevní hodnostář, wydawatel sw. ostatkůw w Římě, co biskup in partibus infidelium titul: episcopus Porphyriae. Nynější městečko Kaifa čítajíci asi 3000 oby- watelů jest, jako městečka sw. země wůbec, dosti bídne. Jeho brány nejsou ozdělány ani ze safiru, ani ze smaragdu; jeho zdi nejsou z kamení skvost- ného; ulice jeho nejsou poblázeny kamením bí- lým a čistým (Job. 13, 21—22), ušbrž za sucha mnohým prachem a w čas deště náramným blátem. Z zde jsem widěl dosti nečistoty, jakž w městách wýchodních wůbec widěti. Zciplé psy, ločky, osly a jiná zmlkata nechávají obyvatelé krajín wýchodních na ulicích ležeti; i obywa- telé města Kaify nečiní tedy wýminky. O mrt- věho psa dbá se na wýchodě welmi málo; kde padl, tam zůstane ležeti. Wdusilo to již i za času

krále Dawida tak býti; neboť pravil Mifiboseth k Dawidovi: „Z kdo jsem já, že jsi se ohlédl na psa mrtvého, jakž jsem já?“ (2. král. 9, 8.) Z to Raifě a v okolí města tohoto jest mnoho psů, a mám za to, žeby na cestujícím, kdyby na poli umřel, posud snadno se vyplniti mohlo, co byl předpověděl prorok Jehu robině krále Baafy: „Kdo umře z rodu Baafovy v městě, budou ho jísti psi, a kdo umře z něho v krajině, budou ho jísti ptáci nebesští“ (3. král. 16, 4.). Byly to pohřeb královských; neboť i královnu Jezebelu jedli psi na poli Jezrael (3. Reg. 21, 33).

Položení města Raify jest pěkné. Ke straně západní rozprostírá se nelehce stébozemí moře, k jihu vidíme vysokou horu Carmél s klášterem karmelitánským; k východu a k severu velmi úrodnou rovinu, která ve způsobu půlkruhu vysokými horami obehnaná jest. Rovina tato, ob Raify až do Uffa (od jihu k severu) se táhnoucí, obnáší 4—5 hodin cesty. Nazývají ji: rovinu Uon aneb Ufon (Acre). Mimo potok Eison, který nedaleko Raify vody své do moře vlévá, tekou touto rovinou ještě jiné malé řeky a potoky, mezi nimiž také potok Belus, nedaleko města Uffa. Povídá se, že tento potok s sebou přivádí sklený písek (Jos. bell. II. 10, 2). V této rovině byly meze tří pokolení, Aserova totiž, Zabulonova a Šacharoma; pozoruhodné jest poježdění, které dal Mojžíš Zabulonovi a Šacharovi, kta: „Wesel se Zabulone u vyjiti svého, a Šachar v stáncích

swých. Smolají na horu libi, tam obětovati budou oběti spravedlnosti, kteříž rozvodnění může jako mléko sřáti budou a sřeté polady w písku" (5. Mojš. 33, 18—19). A Job, chtěje ukázati, že moudrost nemůže za žádoucí cenu koupěna býti, praví: „Newyrowná se jí zlato ani stlo" (Job. 28, 17). Nejkrásnější domy w Kaifě jsou domy amerického, anglického, francouzského, rakouského a ruského konsula. Město, ačkoliv u moře leží, nemá žádného přístavu. Veliké lodi nemohou až k městu připlouti, poněwadž starý přístav pískem zcela zanesen jest. Je-li moře rozbouráno, vyhybá každá loď přístavu, aby rozkotána nebyla. Kaifa jest pro plavce tak nebezpečné místo, jako Saffa. Ale i tehdyž, když moře tiché jest, nemůže se žádná velká loď městu přiblížiti, ba i malé lodky nemohou tam za přičinou písku dojeti. Chce-li kdo na parolod se dostat, dá se na ramenách některého Araba až k lodičce přenést, na níž pak až k parolodi se přelamí. Nebezpečné to přenášení! Obyvatelé města Kaify jsou z většiny části muzulmané; křesťanů rozličného obřadu (Ritus) jest tam asi 1100. Blíže města stojí na pahrbku jakýsi starý hrad, který se podobá nějaké pevnosti.

Staropamátné jest město Akko, ležící asi 4 hodiny cesty severně od Kaify; i toto město má mnohá jména: Ptolomais, Akkaron, Akre, Akka. Poněwadž před časem w této krajině přebýval lid z pokolení Aserowa, zdá se, že o tomto městě již w knize Soudcůw (1, 31) řeč jest, kdež se praví: „Aser také nezahladil obyvatelů Akko." Josef Flavius (Antiq. IX. 14, 2) jmenuje toto mě-

sto: Ale, kteráž jméno v ředě řeci tolik významová co: špice, ost, bodec. Nebalelo, město začína totižto pohotí El Bessara (pohotí zvěstování) zvané, které téměř kolmo ptkré jest a jako špičatý bodec do moře sáhá. Imeno Ptolomais obdrželo toto město od Ptolomea Lagia, který je vybojoval. O tomto starém a památném městě čte se mnoho ve knihách Machabejských.

Židé v Galilée bydlící vypravili k Zúbowi Machabejskému posly s listem, stěžující si na něm, že se sebrali proti nim obyvatelé z Ptolemaidu a z Tžru a že Sidonu a že je utlačují (1. Mach. 5, 15). S poslal jim Judas bratra svého Simona se třemi tisíci mužů na pomoc; Simon pobil v několika bitvách pohany a honil je až ku bráně města Ptolemaidu (1. Mach. 6, 21—22). Město Ptolemaidu opanoval král Alexander, syn Antiochův (ze Syrie), a královal tam (1. Mach. 10, 1). V Ptolemaidě slawil tž Alexander swadbu svou s Kleopatrou, dcerou egyptského krále Ptolomea (1. Mach. 10, 57—58); tam také welmi slawně přijal Jonathu Machabejského, kterému později Aftaron a rošedny končiny jeho k vládnutí dal (1. Mach. 10, 89). Od téhož Ptolomea, který napotom proti Alexandrowi powstal a jemu království wzal, obdrželo město Afta jméno Ptolomais. Později byl Jonathas Machabejský ve válce od Tryfona, wálce wojska krále Demetria v Ptolemaidě zrazen. Se 40.000 k bitvě wybraných mužů wytáhl Jonathas proti Tryfonowi a stál u Bethsanu (Beisan, Scythopolis na ro-

wině Esdrelon). Wida Tryfon, že přichází Jonathas s wojskem velikým, aby wztáhl na něho ruku, bál se. A přijal ho s počestností a schwálil jej wssedněm přátelům svým, a dal mu bary, a přikázal wojskům svým, aby ho poslouchali, jako jeho samého. I řekl (Tryfon) Jonathowi: Proč jsi trápiš wsseděn lid, poněwadž není wálky mezi námi? A nyní odesliž je do domů jejich: sobě pať wýběr málo mužů, kteřížby s tebou byli, a pojď se mnou do Ptolemaidy, a dám jí (toto město) tobě, i jiné perwnosti, i wojsko, i wssedň, kteříž ustanoweni jsou nad věcmi, a nawrátě se odejdu: nebo proto jsem přijel. Tedy (Jonathas) umětim jemu, učinil, jakž řekl, a propustil wojsko, a táhl do země júdejské. Nechal pať při sobě mužů tři tisíce: z nichžto dwa tisíce poslal do Galiley, tisíc pať šlo s ním. Ale když wessel Jonathas do Ptolemaidy, zawteli Ptolemaidští brány města, a jali jej, a wssedň, kteříž byli wessli s ním, pobili mečem. I poslal Tryfon wojsko a jízdu do země galilejské a na pole veliké (Esdrelon), aby zhubili wssedň towarýše Jonathowy. . . . I plakali (židé) Jonathy, i těch, kteříž s ním byli (usmrceni), náramně, a Israel křivil pláčem velikým (1. Mach. 12, 41—52). Podobě smlouwy, kterou učinil král Antioch Eupator s Judou Machabejským, stal se tento wůdcem a knížetem také nad Ptolemaidou; ale těžce nesli Ptolemaidští tuto smlouwu, poněwadž židům nedůvěrowali (2, Mach. 13, 24—25). Že w Ptolemaidě brzo powstala křesťanská obec, a že ji sw. Pawel nawštíwil, wypravuje thž sw. apostol sám: „My pať pře-

Turkům. Zmínili jsme se snad již w I. dílu tohoto cestopisu, že do Akky čili Ptolemaidy přišel také sw. Frantisek Akijský a že tam prvně klášter řádu svého založil. S řády Augustiniánů, Řízkorníků, Dominikánů a Cisterciáků měly zde kláštery.

Akka (aneb, jak je Blachové jmenují, Acri), zdá se býti město veliké, ohražené vysokými a pevnými zděmi. Dívali jsme se na ně z Kaify a s horu Karmelu.

Kapitola třiadvacátá.

Klášter na hoře Karmelu. Řád a bratřstvo blah. Panny Marie de monte Carmel. Místní podpisy z knihy, w nížto se zapisují příchody. Moře. Škola prorocká. Záhrad. Studánka Eliášova a první klášter. Města Césaréa Palestinská, Týrus, Sidon a Sarepta.

Libším olivovým lesíčkem podél břehu mořského vedla nás cesta na horu Karmel, kamž jsme z Kaify asi za hodinu dojeli. Na této blouhé a široké hoře není města ani vesnice; nalezal se tam toliko klášter Karmelitánů, w němž jsme velmi láskavě pohostinu přijmuti byli. Mezi všemi kláštery svaté země jest klášter na hoře Karmelu nejvěstší a nejpečnějším. Zestř

to budova na dvoře poschobí vysoká, mající v
délí 74 a v šířce 40 kroků; hlavní strana
(Façade) hledí k západu a má v jednom řadě
16 zamřížovaných oken. Podobá se personě, čehož
také potřebí, jestto každé chvilce přepadem býti
může. Velicí psově obcházejí nočního času klá-
šter a ochraňují ho od zlomyslných Turků a
od zlodějů. Měradil bych zloděje, aby v noční době
ku klášteru se přiblížil; psově ti by ho zajisté
šťaredě uvítali.

Nynější klášter byl r. 1827 stavěn ob-
bratři Karmelitánů: Jana Křestitele (Giovanni
Battista) a Karla (Carlo), z nichžto prvnější
několikráte téměř celou Evropu již procestoval, sbí-
raje ku stavění potřebné peníze. Bratr Jan, jehož-
to podobiznu jsem viděl, musel býti muž v pravdě
swatý, že tak často k nebezpečné a daleké cestě přes
moře z Asie do Evropy odhodlati se mohl. Uprostřed
kláštera stojí kostel, stavěný r. 1837, jestto kostel
dřívější r. 1831 od fanatických Turků zbořen
byl. V předstní chrámovní viděti pozoruhodné
vypuště práce z kamene (Stein-Reliefs), před-
stavující oběť Eliášovu, oběť kněží Bálových a
usmrcení jich; mimo to jest tam tabula, jejížto
nápis svědčí, že chrám tento, co se týče odpus-
tů, zcela rovně jest hlavnímu chrámu Kate-
drálnímu v Římě. Ku konci se žádá o „Zdravas“
za dobrodince. Nápis ten zní takto:

D. O. M.

Aedem hanc a prophetarum filiis pri-
mam in orbe Deiparae dicatam F. F. Car-
melitarum discalceatorum curis, fidelium

eleemosynis restitutam, auctam, ornatam, Patriarchali Romanae Salvatoris, Omnium ecclesiarum Principi, Canonici Lateranenses, votis eorundem F. F. susceptis, Basilicae titulo pridem decoratam aggregant, submittunt, sacris indulgentiis, quibus eadem lateranensis gaudet ecclesia, ditant.

VI. Idus Julias a P. P. V. CIOCCCCXLL Imploratur Ave pro benefactore.

Chrám ješt kulatý a má w průměru 24 kroků; krásná kupula jeho s hvězdami ješt na modro malovaná. Malba stěn chrámových ješt pravá míchanice rozličných barem: modré, bílé a žluté; velmi nepřehný to pohled. U portálu čili návratt chrámového nalezá se nápis, bošwěščující, že co we chrámu tom známou myslaweno se nachází, po oplakávání hodném myslawcent jeho opět se cti Dobrého Boží Karmelské wzděláno bylo r. 1835. Jnt pař nápis ten došlowně takto:

Quod heic in templo cernitur exstructum de novo Argilo da Pedon Justiniani fratres eorumque sodales Partenopes cives post lacrimabilem eversionem in cultum nitoremque loci Deiparae Virgini de monte Carmelo devoti animi signum posuere. Anno a reparata salute MDCCCXXXV.

Presbyterium leží o jedenácte stupňů wšše než ostatní chrám, a má 12 kroků w šíři a to-

litéž v šití. Tamt se nachází hlavní oltář, mající na vrchu ve výšlenku mezi čtyrmi sloupy sochu Panny Marie pode jménem: „Armélské.“ Socha tato představuje Marii sedící na trůně; na levé ruce má Božské dítě Ježíše a uklazuje touž rukou škapulík; pravou rukou objímá Božské dítě. Maria a Ježíš mají na sobě krásné, drahocenné šaty, a na hlavách koruny.*) Mimo hlavní oltář má chrám na hoře Armélu v lodi své ještě dva jiné, z nichžto onen na pravé straně zasvěcen jest sv. Petrowi, a onen na levé straně sv. Janu Křtiteli. Presbyterium jest dležběné jistým druhem barvených křesťanských se cibek, Azulejos zvaných. Na levé straně

*) Viděl jsem na mnohých poutnických místech sochy Panny Marie ozdobené oběti nábožných poustníků. Co se ale bohatěji takových ozdob týká, není snad nad sochu Panny Marie naleznáti se nad hlavním oltářem chrámu zvaného „*cours-latrix afflictorum*“ (potěšitelkyne zarmoucených) ve španělském městě Valencii. Socha tato představuje Panu Marii co královnu nebes, držící na rukou Božské dítě Ježíše. Podstavec této sochy jest širibrný. Na čtyřech prstech Panny Marie učitel jsem čtrnácte zlatých, dobrými briljanty vozávaných prstenů; jest náručky (bracelets) jsou diamanty až přeplněny. Šaty a koruny Božského dítěte a Matky jeho třpyti se dobrými perlami a zlatými řetízky, v nichžto opět vseli také drahokameny se nalezájí. Zenom perly v koruně Panny Marie zasazené máží — půl druhé libry a mezi nimi nalezá je jedna co ořech veliká; tatoť jest darem ueslájně královny francouzské Marie Antonie: Máušnice sochy jsou též briljanty přeplněny. Bohatství všech těchto, ob nábožných poutníků z úcty k Panu Marii sem složených obětí darův musiloby uikoli po tisících, nýbrž po milionech se počítati, považíme-li, co jen jedna dobrá perla stojí. Vohlednuv na tyto drahé, z dalekých končin země pocházející a Panu Marii obětované drahokamy, perly a jiné ozdoby ze zlata a širibra, potahoval jsem na Panu Marii slova z přísloví Salomounových (31, 10): „Zenu statečnou kdo nalezne? Zdaleka a z posledních končin jest cena její.“

presbyteria nachází se sakristie a na pravé kapla sv. Jozefa. Lož chrámovní vyhlážděna jest čtverhrannými, bílými a černými kameny. Pod presbyteriem nalezá se jeskyně, sedm kroků blouhá a tolikéž široká, do které se z loží chrámu přes pět stupňů dolů sestupuje. Stěnou a podlahou této jeskyně jest — sláa; nachází se v ní také oltář. Služeb „jeskyně Eliášova“ (grotta di santo Elia), poněvadž tento sv. prorok v ní se zbržoval. U jejího oltáře může se za zvláštním dovolením papežským sloužiti každobenně mše sv. ku cti téhož proroka (de s. propheta Elia); podobně dovoleno jest sloužiti u hlavního oltáře každobenně mši sv. ku cti Panny Marie Karmélské (B. Mariae Virg. de monte Carmelo.*). Tento chrám zasvěcený Panně Marii jest hlavním chrámem a takto kolébkou bratrstva sv. skapulky Panny Marie Karmélské (Marianische Erzbruderschaft des h. Scapulier8 vom Berge Karmel). Nebude snad ob místa, promluvíme-li zde o tomto bratrstvu, jakož i o řádě Karmelitánů.

Katolická církev slaví dne 16. julia ke cti blahoslavené Panny a Matky Boží Marie slavnost, která sluje: „slavnost Panny Marie Karmélské.“ V církevních hodinách též slavnosti se vypravuje, že nábožní mužové, jenžto již od starodávna podle způsobu života proroků Eliáše a Elisea na hoře Karmelu smatě živi bývali, za času Pána a Spasitele Ježíše Christa lázaním sv. Jana Křtitele na přísti Spasitelovo

*) Tak se nalezá v Misaln římském na den 16. julia.

připraveni byvše pravdu sv. ewangelia poznali a ji s radostí přijali. Mužové tito ctíli na-
potom velmi i matku Pána Ježíše a vystavěli
i její cti na onom místě horu Karmél, kde byl
Eliaš spatřil tajnoplný obláček, co předobraz
Panny Marie (3. král. 18, 44), kaplu, při kte-
rém Bohu přisláhným a swatým životem sloužili a
královně nebes wrouci úctu wzdávali; proto
také sluli: „bratři blahoslavené Panny Marie
na hoře Karmél.“ S počátku žili co pouster-
níci; později se wšak spojili a wedli ži-
vot společný. Tak powstal tehelný řád Kar-
melitánů. První klášter Karmelitánů nestál
wšak na místě, kde nynější stojí, nýbrž, jak po-
zději wyprawowati budu, asi půl druhé hodiny
dále. W letopisech nynějšího kláštera zjame-
náno jest, že Panna Maria přicházela častořáte
z Nazareta na horu Karmél, a že její rodičové,
sv. Joachim a sv. Anna, obětowali statky své
pousterovníkům Karmélským. Prvním předsta-
veným aneb generálem w klášteře společně žijí-
cích Karmelitánů byl Berthold r. 1156, druhým
Brohard; za času tohoto generala předešal sv.
Albert, patriarcha jerusalémský, Karmelitánům
přislnou řeholu (1209), kterážto od papeže Ho-
noria III. r. 1224 potvrzena byla. Sv. Lub-
wík, král francouzský, který byl s křižáckým woj-
skem přišel i na horu Karmél, powolal Kar-
melitánů do Evropy, a sice do Francie, a darował
jim r. 1259 i w Paříži klášter. Řád tento roz-
šířil se rychle po wesslerých zemích ewropských.
W Anglii žil jeden velmi bohabojný Kar-
melitán, jmenem Simon Stod (tak zwaný, poně-

wadž co poustewník po mnohá leta w doupnatém pazezu (Stoň) se zdržował). Tomuto sw. muži zjewila se r. 1251 blahoslawená Panna Maria, odewzdala mu sřkapulřt (scapulare Schulterkleid, náramenník) na důkaz obzřářtní nářlonnosti a podpory swé, a oznámila mu, ře wezme řažděho pod swou zřářtní ochranu, řboř ctnostně a bohabojuě řřti, a tento řřkapulřt nositi bude.*) řal powřtalo bratrřtvo řřanny Marie řřarměřřé, řteré od papeře Jana XXII., Alexandra V., řlementa VII., řia V., řřehoře XIII. a řonečně r. 1612 od řřawla V. potvoreneno a mnohými odpustřky obdařeno bylo.

Řřed řasř řtálo na řoře řřarměřřu řoučasně ředm řřářřterů; nynějšř řřářřter má ředm řřněřř a tolikěř bratrů řařřřů. Řředřtawenřm (řřeworem,

*) Ře blahoslawená Panna Maria mnohým řřvětcům a řřvěticem řožřm se zjewila — řest wěc nepochřbná. řw. řřdefons aneb řřfons († 677), arcibřřřup w řolebu we řřpaněřřřu, obdrřel od řřanny Marie měřřř řrouřřo, coř řřmřřř řřewiřř wřřprawije řakřo: Cum enim Ildephonsus ad preces matutinas Expectationis Beatae Mariae in ecclesiam nocte descenderet, comites ejus in ecclesiae limine fulgore quodam repentino deterriti, retrocesserunt. Ille vero intrepidus ad aram progressus, virginem ipsam vidit et adoravit ab eademque vestem, qua in sacrificiis uteretur, accepit. Brev. Roman. 28. Januarii. řne 17. řunia 1861 byl řřem w řolebě a widěl řřem w řamějšřřm řřořřčném řřrámě ono památné mřřřo, řde řřanna Maria řřw. řřdefonsowi se zjewila a řřemu řrouřřo odewzdala. řřiděti řam w ředně řapře w řameně wřřřačené řřlářeje řřanny Marie a řřti řiřř řakřo: Adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus (řřařřti se řudeme na mřřřě, řde řřářř nohy řest řř. 131.) řrouřřa řaměřřo, řteré w řřenotnici řěhoř řřrámu se řřowá, řřme neriđiděli, řoněwadř nánu je řožorce řřenotnice pro weliřřou ořřařřř (bylo řo okořo řřuhě řřobiny řpopořřněřř) ořřářřati se řřrářřařř.

prior) kláštera jest o. Hyacinth a Conceptione, a procuratorem (správcem) o. Galgano, rozený Blach z Toskány. Chodby klášterní jsou vysoké, čisté a mnohými obrazy okrášlené. S ustrnutím viděl jsem v refektáři, že má o. Hyacinth na stole před sebou umrlčí hlavu. Strášíné to „memento mori“ (pamatuj na smrt), které jest s to, aby všechnu chuť i jidlu odejmulo. Jeden Karmelitán jest také lékařem a druhý lékařníkem. Statel tu klášteru patřící obnáší prostranství na 7000 kroků, a Karmelitáni požívají na něm práva útočistného (asyl, Asylrecht). Přijímá kláštera páčí se asi na 18 až 19,000 piastří; vyhdání jeho asi na 150,000 piastří. Že vyhdání tak veliké jest, pochází odtud, že klášter všechny poutníky pohostinu přijímá. Nemohly jistě obstarati, kdyby z evropských zemí nedostával peněžité podpory. Tak dostává k. p. z Francie ročně 200 franků. Rozumí se, že zámožní poutníci, jenž tu pohostinnu bývají, za potravu, za byt atd. Karmelitánům dle libosti své nějakou náhradu poskytují. Podíval jsem se do knihy, do které přichází, jenž pohostinství kláštera užili, vlastnoručně jmena svá zapisují, připojujouce obvykle i podpisu svému písemné díky za poskytnuté pohostinství. Několik z těchto podpisů dci zde došlouně uměsti:

„Volle 4 Tage lag ich auf dem Berge Karmel schwer krank, ich genoß aber während meiner Krankheit von den Karmeliten des Konventes die beste Pflege. Doktor und Medicin fand ich

hier im Kloster ; beide vortrefflich. Gott vergelte es diesen guten Männern. 17. Nov. 1861.

Cooperator Priester Wolfgang Brandl
aus der Dioecese Regensburg in Bayern.

(t. j. po čtyry dni ležel jsem těžce nemocen na hoře Karmélu; byl jsem ale to nemoci smé od Karmelitánů kláštera tohoto co nejlépe opatrován. Vězte a lěty, a to vyborné, obdržel jsem od kláštera. Raciž to Bůh těmto dobrým mužům odměniti.*)

A notre Dame du mont Carmel amour, honneur et gloire. Aux bons pères du couvent reconnaissance et affection pour leur gracieuse et cordiale hospitalité.

4. Octobre 1861. La 15. caravane française.

B. J. Crombé de Roubain,
missionnaire apostolique.

(t. j. Panně Marii na hoře Karmélu budíž lásta, čest a sláva. Dobrým otcům kláštera vděčnost a oddanost za jejich lástavné a srdečné pohostinství).

Per sempre riconoscente ai reverendi e degni religiosi Carmelitani per l'affettuosa e caritatevolissima ospitalità ricevuta.

Marzo 1859.

L'umil' Pellegrino
Emmanuel Jatrino
da Sicodia, Sicilia.

*) S tímto mužem jsem se později v Jeruzalémě; nemohl Karmelitánů dosti se roznachováti.

(t. j. porožděným rodechým budu veselým a důstojným tehotným Karmelitánům za srdečné a láskyplné pohostinství, jakéhož jsem u nich došel.)*

„We have this day visited the convent on mont Carmel and are grateful for the attention and hospitality shown us by the brothers.

8. May 1861. George Smith M. A.
Wm. Offley Porrester England.

(t. j. navštívil jsem dnešního dne klášter na hoře Karmelu a jsem povděčným za šetrnost a za pohostinství, které nám od bratří prokázáno bylo.)

Nalezli jsem v knize příchodů do kláštera Karmelského i podpisy v řeči řecké, arabské a v jiných; ruskými poutníci děkují srdečně otcům Karmelitánům za láskavé pohostinství, kterého u nich došli. Zmínil jsem se v kapitole 15. tohoto dílu, že náčelník beduinů Achilli-Haumarah obdržel za podporu, které byl popřál křesťanům nazaretským, od francouzského císaře Napoleona III. řád čestné legie. Francouzský konsul Ventimoglio, který tomuto náčelníku řád ten

*) Ždá se, že tento italský poutník, jak se sám podepsal (umile pelegrino) v listu „pořadným poutníkem“ byl. Přicházející ale do Palestiny obhláště z Francie také poutníci, kteří, jak se zdá, pořady neznají, a v posledáváném pořadí a nápoji až příliš drahé bývají. Vypravoval se mi, že Francouzové žádali v jednom klášteře vína burdegalského (nous voulons qu'on nous apporte du vin de Bordeaux.) Ano, myslel jsem u sebe: Ždíte-li prodávacům a lupte sobě (ite ad vendeutes et emite vobis Mat. 25, 9).

odewzbal, byl též na hoře Karmélu a napsal do zmíněné knihy tato slova:

„Le consul de France est arrivé à Caiffa à bord de l'Eylau le 23. juin 1861 pour remettre à Akile, Aga, Chef Bedouin des environs de Thabor, la croix de la Legion d'Honneur de la part de l'Empereur des Français pour la noble conduite de ce chef à l'égard des chretiens pendant les événements déplorables de Syrie l'année 1860. (t. j. konsul francoušký přibyl do Kaissy na lodi „Eylau“ dne 23. junia 1861, by odewzbal Achilli-omi, náčelníku beduinů w okolí horů Táboru, kříž čestné legie, propůjčený mu od císaře francoušského za šlechtynost, a jakouž se měl náčelník tento tu křesťanům po čas politování hodných událostí w Syrii r. 1860.)

L'élève Consul

C. S. Bentivoglio.

H. Boukoy.

Dne 21. marce sloužil jsem u oltáře blahoslavené Panny Marie mši swatou. Posnídávše, činili jsme, vedeni jsouce mladým Karmelitánem, o. Galganem, výlety w okolí horů Karmélu. Pomětnost byla výborná.

Wykročivše z kláštera, widěli jsme před sebou nesmírné moře. Ó jak překrásný to pohled! Kdo moře newiděl, nemůže sobě o něm pojmu učiniti, byl se mu i sebe lépe popsalo. Pomyslí-li sobě člověk, že celou zem na moře objeti může, tak že na totéž místo, z něhož byl na lodi vyjel, opět se dostane; tu pochopuje jistotně slova z 1.

knihy Mojžišovy (1, 10), kdež o stvoření světa řeč jest: „A nazval Bůh... shromáždění vod mozem.“*) A hle! jako v láhvi shromáždil Bůh rozedchný vodu mořské (qui congregas sicut in utre aquas maris. Ps. 32, 7). Ať jest moře toto tiché aneb bouřlivé, musí člověk při pohledu na ně všemožnoucnosti Božské se oddílovati. „Kterž bouříš hlubokost moře, žmoul vlnobiti jeho. Ty (ó Bože!) panuješ nad mocí mořskou, pohnutí pak vln jeho ty sfrocuješ“ (qui conturbas profundum maris; qui dominaris potestati maris, motum autem fluctuum ejus tu mitigas Ps. 64, 8 et 88, 10). Řekněž jsme se dívali na moře s horů Karmélu, bylo tiché a jako zrcadlo hladké. Hora Karmél jest ptkrá a tať vysoká, že na ni od moře ať púl hodiny vystupovati jest. Ať v polovici též horů, a sice ku straně severné, stával kdysi klášter karmelitánský. D. Galgano nám vypravoval, že jeden passa ze Jean d'Alru dal klášter tento zbožiti a sice i žádosti tureckých santonů, kteří si stěžovali, že je zpěro blízkých karmelitánů v nábožných modlitbách jejich mší. Zkaceniny zboženého kláštera viděti tu podnes. Při témž klášteře nacházela se tať kapla blahoslaveného Šimona Štoča, o němž jsme se sro-

*) Koule země, již Stvořitel vyhlázel pokolení lidstému za obydli, v němžby fšly své tělesné i duchovní vyvinovadlo, sšlechtilo, zdokonalovalo a během tím pro život jiný, nepoultější, věčný se připravovalo, koule tato jest 1,396.000 krát menší než slunce; objem její obahuje 6400 mil.; asdelet tisíc zemí tať velikých jako jest království české (944 □ mil.) vesšloby se na povrch její. Celá ta koule zemská je vodou obehnána. (Wiz všeobecný dějepis Josefa Frant. Sinetany díl 1. str. 1, 2).

chu zmínili. Kapla ta ješt 5 krotů blouhá, 4 široká a mřvala olátá. V letopisech kláštera zaznamenáno ješt, že bl. Šimon Stod putoval do Jerusalema, že pššel na horu Karmél a že při této kaple se zdržoval.

U paty hory Karmélu došli jsme k veliké ještni, která 18 krotů blouhá a 10 široká ješt. Na levé straně má vřkleně pět krotů blouhů a tolikž širokých; podlaha a stěny její jsou pouhou skalou. Ještyně tato sluje „škola prorokův“ (Prophetenschule), poněvadž se v ní prorok Eliáš s učenníky svými zdržoval a jich tam vyučoval.*) Tato bývalá škola prorokův ješt nyní mešitou turečtou. Viděti v ní obraz pšlměšce, několik starých zelených a žlutých praporů, bídných korunní svícen a — kólebku. Možná, že v kólebce této turecký šanton při ještni přebývajících kólebávná děti svoje. D. Galgano mi pravil, že tž šanton žebrávná každoročně v kláštere o nový oděv, a že sám sebe za účastníka kádu karmelitánského pokládá. Slyšel jsem, že i Arabové muhamedanští, bydlící okolo hory Karmélu, proroka Eliášovi velikou úctu prokazují. Arab snadněji přisáhá škrze proroka Muhameda aneb snad i škrze Pannu Marii, nežli škrze proroka Eliáše. Chce-li se kdo přestědčiti, smí-li Arabovi dšmětovati, ať mu řekne: přisáhej mi škrze proroka Eliáše! Zdráhá-li se Arab, Eliáše

*) Že prorokové starého zákona šstoly měli, v nichžto jáky v Božských věcech vyučovali, vřmítá ze mnohých míst písmá sv. Již prorok Samuel měl v Nojothu. v Ramatě, jáky své (1. král. 19, 20). Zakoně jáky měli také proroci Eliáš a Elijeus (1. král. 10, 12. 4. král. 2, 12. Přísloví: 15, 8. 10, 15. 2, 1. 3, 1. 11. 21, 4. 4, 1. 10, 20. atd.)

za svědka vzíti, není mínění jeho upřímné. — Jako Arabové okolo horů Karmélu žijící nechtějí přisáhati strze proroka Eliáše, rovněž tak při nepřisáhání obywatelé města Bejruta strze sv. rytíře Žitého.

Ve klášteře Karmelitánů zachovalo se nálebujiící podobí. Jedna arabská žena šelala na hore Karmélu suché dítí; nedaje ale pozor, dostala se rukou do želez, které tam na mřky, lemhady a jiná zvořkata nastroženy byly. Tu při vyškřikla: Smatě Eliási, pomoz mi! Na zvolání to při železa ihned se otevřelo, načež žena zdravou rukou vytáhla.

D. Galgano nás zavedl ke studánce proroka Eliáše. Studánka tato asi půl druhé hodiny od nynějšího kláštera vzdálená nalezá se ve hlubokém a úzkém úžlabí ke straně jižní. Z bílé skály vyčází voda a shromažďuje se asi 10 kroků dále v nádrže ze skály vytesané a ve čtverhranu 10 kroků čtajiící. Měl jsem chuť napít se této čisté vody; pozbyl jsem ji však ihned; uhlídám, která v ní jedna špinavá arabská žena omčí škemá prala. Nebalelo od studánky této viděti na pravo velice zříceniny: prvního kláštera Karmelitánů, jenž slul „klášter blíže studánky sv. Eliáše“ (il convento presso la fontana s. Elia). V tomto klášteře přebýval první generál Karmelitů, jmenovaný již Berthold; tam bylo od Saracenů usmrceno mnoho zbožných Karmelitů. Pamětihodno jest, že tehdaž jeden v pověsti světce stojící Karmelitán, jmenem D. Angelo, jenž přebýval v jednom klášteře v Sicilii, měl zvláštní vi-

běni. Spatřil anděla, který ho ve snách napomínal, aby se odebral na horu Karmél, by tam blíže studánky proroka Eliáše ležící mrtvolný oněch sw. mučeniků pochovával. D. Angelo vyplnivo, co mu od anděla nařízeno bylo, navrátil se do Sicílie a byl tam r. 1220 co horlivý kazatel 5 ranami usmrčen. Tento sw. mučenič Angelo pocházel z Jerusalema ze židovských rodu, kteří později křtu křesťanskou přijali, a byl od Brokarda, druhého generala řádu karmelitánského i řádu tomuto přivtělen. — Nedaleko studánky sw. Eliáše leží na břehu mořském vesnice Tyri aneb Dora, ve kteréž přebývali křesťanům velmi nepřítel Drusové.

Doprovázeni o. Galganem chodili jsme po břehu mořském. Na břehu tomto leží to město neb město vzdálenosti od sebe některá starobylá města, s nimižto lastavé čtenáře seznámiti můžeme. Ke straně jižní za vesnicí Tyri leželo město Césaréa Palestina (také Cesarea Stratonowa) zvané. Imeno toto dal městu tomu Heródes veliký ke cti římského císaře (latinsky: caesar) Augusta; přejmenoval „Stratonowa“ obdržela od něho Stratonowy, kteráž dříve na tom místě stávala. Jozef Flavius vypravuje, že Heródes vynaložil deset let na vystavení tohoto města, a že je opatřil chrámem, velkými stavbami a přístavem. Césaréa bylo jedním z nejvěstších a nejkrásnějších měst palestinských; bydlelo v něm zvláště mnoho Řeků.*) V Césaréce přebýval také setník římský, jmenem Kornelius, nábožný a bohabojný to

*) Viz Kirchenlexicon Bd. 2. S. 244.

muž, ku kterému sw. Petr z Zoppe (z Zafy) přišel, a jehož i s celým domem jeho pokřtil (skut. apost. 1. 16). Do Césarě přišel také učeník Filip, pokřtěn komorníka královny mou-
 řensské Randace (skut. apost. 8, 40). Když Řekové sw. Pavla hádajícího se s nimi chtěli v Jerusalemě zabít, domedli jej bratři jeho do Césarě, a odtud ho propustili do Tarsu (sk. apost. 9, 30). Herodes doslechnuv, že sw. Petr, jež byl dal uvězniti, andělem ze žaláře vysvo-
 bozen byl, opustil Jerusalema, a odebral se do Césarě a přebýval tam (skut. apost. 12, 19). S. Pavel přišel na svých cestách často krate do Césarě (sk. apost. 18, 22. 21, 8 a 16, 23, 23 a 33). V Césarě musil také sw. Pavel postawiti se na soudu před vládatem Festem a králem Agrippou (skut. apost. kap. 24 a 25). Na místě zbořeného památného města Césarě stojí nyní bídná vesnice Kaisarijeh.*)

Severně od horů Karmélu, ve vzdálenosti několik dní cesty, stávalo na břehu téhož středo-
 zemního moře staré a památné město Thrus, je-
 hož pozůstatky nyní Zor aneb Sur služí. Již v knize Josue (19, 29) nazývá se město toto mě-
 stem nejohrazenějším (civitas munitissima). V Thru panoval král Hiram, který vypravil k Dawidovi posly se dárkami cedrovým a s te-

*) Pravili jsme v kap. 20, že bylo ještě jiné město v Palestíně, kteréž slulo: Césarea Filipova. Bídná vesnice, na jeho místě nyní stojí služe: Dianas aneb Denjes. Ježt ať pát hodin cesty od pramenu řeky Jordánu, a má wellkou jeřtyni, že které se přýstí čerstvá voda; spa-
 truje se u ní také mnoho wellstěpých žitcenin. Na blízku stojí starý hrad.

řati a zedníků (2. král. 5, 11). Vyšlancové, jež byl král Dawid po zemích svých rozěsl, aby sečtli lid jeho, přišli také na blízko Těru (2. král. 24, 7). Zmenovaný již král Štram stál i se Šalomounem v dobrém přátelství a poslal mu ku stavění chrámu Hospodinova potřebné dříví cedrové, a dříví jedlové vedlé všit vůle jeho (3. král. 5, 10). Z Těru pocházel také Štram, temesník díla z mědi, muž plný moudrosti a rozumnosti, kterého král Šalomoun povolal do Jerusalema, aby mu dělal při chrámě vselivé dílo jeho (3. král. 7, 13—14). O městě Těru a obyvatelích jeho činí zmínku Dawid v žalmích 44, 13. 82, 8 a 86, 4. Krásné položení téhož města popisuje prorok Oseáš, tvrdě, že Těrus založen jest v krásě (9, 13). Prorok Ezechiel líčí krásné položení města a bohatství jeho takto: „O Těre, tys řekl: Dokonalé krásy já jsem a v srdci moře položený. Okolní tvoji, kteříž tě vystavěli, doplnili krásu svou. Z jedloví (horů) Sanir rozdělali tě se všemi pažentmi mořskými; cedry z Libanu vzali, aby udělali tobě žezlo. Duby z Bášanu tesali k věslům tvým, a lavičky tvé veslářské udělali tobě ze slonových kostí indických, a korábové domky z ostrovů vlastních Lodi mořské, knížata tvá v lupectví tvém, i naplněn jsi a oslaven náramně v srdci moře“ (kap. 27). Ale prorok Ezechiel předpovídá také zřázu tohoto města a dí: „A já (praví Pán Bůh) povstanu proti tobě Těre a přivedu na tě národy mnohé, jako vstupuje moře zmlátit se. Z rozmeč zdi Těru a zboří věže jeho, a vystrouhám prach jeho z

něho a obrátím jej to nejčistší stánu. . . . Až já přivedu na Těh Nabuchodonosora, krále babylonského, od púlnoci, krále králů, s koňmi, i s vozy, a s jezdci, i se zástupem a s lidem velikým. Dcery tvé, kteréž jsou na poli, mečem zabije. . . a tarasy a berany zřídí proti zděm tvým, a věže tvé zboží válečnými nástroji svými. Od množství lidí jeho přikrhje tě prach jejích, ode hřmotu jezdců, a kol i vozů pohnou se zdi tvé, když vycházejí bude do bran tvých jako sřrže průchodů města zbořeného. Ropny lidé svých poslapá všedň ulice tvé; lid tvůj mečem zbije a sochy tvé uslechnou na zem padnou. Bohuť zboží tvá, rozchvátají sepectví tvá a zboží zdi tvé, i domy tvé překrásné zřítějí a lamení tvé, i dčtí tvé, i prach tvůj u prostřed vod položí (t. j. do vody vyhážejí). . . . A vezmouce nad sebou natklání řeknou tobě: Zať jsi zhybnulo, kteréž bydlíš v moři, město slomútné, kteréž jsi bylo sílné na moři s obyvateli svými, jichž se všichni strachovali. . . . to nívec tě obrátím a nebude tě více, a když budeš hledáno, nebudeš nalezeno více na věky, praví Pán Bůh“ (Iap. 26, 27).*) Vídna a malá vesnice Sur aneb Sur jest místem, na němž stávalo velké a pyšné město Těrus.

Ještě dále za Těrem leželo na břehu stébozemního moře staré město Sidon, nyní Saída zvané. Zdá se, že toto město obdrželo jméno své od Sibona, prvorozeného syua Cha-

*) Nápodobně předpokládali zboření města Těru i prorokové Izaiáš (23, 15), Jeremiáš (47, 4), Amos (1, 10).

naanowa, potomka Noemowa (1. Mojš. 10, 15). Patriarcha Jakub, žehnaje synům svým, pravil, že Zabulon na břehtu mořském bydleti bude a na přístavu loď, a že došahovati bude až k Sidonu (1. Mojš. 49, 13). Josue pobil všechny krále chananejské u vod Meromských*) a hnál je až k Sidonu velikému (Josue 11, 8). Synové israelsští ku starším hříchům nově přidávajíce sloužili také bohům fidským (Soudc. 10, 6). Vyslancové, kteréž byl král Dawid rozslal, aby sečtli lid, chodili také vůkol podle Sidonu (2. král. 24, 6). Kupci fidskí, plavíce se přes moře, přicházvali také do Těru (Isaiáš 23, 2). Těž prorok praví: „Zastýb se Sidone: nebo praví moře, šla mořská, (t. j. Těrus město pomorské) tkouc: Nepracovala jsem ku porodu, a neporodila jsem, a nerozhovovala jsem mládenčí, aniž ke zrostu přivedla jsem panen“ (Is. 23, 4),**) Prorok Jeremiáš předpovídal trest Boží také všem králům těrským a všem králům fidským (25, 22); dále (47, 4) praví těž prorok: „Rozmetán bude Těrus a Sidon se všemi jinými pomocmi svými.“ Hrozný trest prorokoval i Ezechiel o Sidonu těmito slovy: „I stala se teď Hospodinova ke mně, tkouc: „Syna člověčí, postav tvář svou proti Sidonu a prorokovati budeš o něm a dle: Toto praví Pán Bůh:

*) O tomto jezere mluvili jsme v kap. 20.

**) Pomorské město Sidon bylo takřka matkou města Těru; toto poslednější město stalo se vsí napotom předním a nejpervejším mezi jinými. Ale Těrus byl zpuštěn i s krajinou svou těrskou a fidskou a se všemi městy, kteréž k němu patřily. Isaiáš nazývá město Těrus výslovně „pannou, dcerou Sidonskou“ (23. 12).

„**Aj já na tě Sidone, a budu oslaven u prostřed tebe, a zvědí, že já jsem Hospodin, když učiním v něm soudy a posvěcen budu v něm.*)** **A poslu na něj mor i krev na ulicích jeho: a padnou zbiti mečem u prostřed něho všakol, i zvědí, že já jsem Hospodin“** (28, 20—23). **A slyš ústa proroka Joela praví Hospodin:** „**Co mně a vám Těře a Sidone i všelikých kraji Palestinských? Zda-liž vy mně pomstu navrátíte? A mstíte-li vy se proti mně, brzo rychle navrátím odplatu vám na hlavu vaši“** (3, 4). **Žlázu pyšných měst Těru a Sidonu předpověděl také prorok Zachariáš kta:** „**Těrus a Sidon... přijali sobě moudrost velmi.**)** **A rozdělal Těrus pevnost svou a nashromáždil stěbra jako země a zlata jako bláta ulic. Aj Pán vládnouti bude jím, a potepe na moři sílu jeho, a on sám ohněm spálen bude“** (9, 2—4). **Za času bratří Machabejských sebrali se proti židům v Galilei bydlícím, aby je zabili, i obywatelé Těru a Sidonu** (1. Mach. 5, 15.) **V krajinách těrských a sidonských uzdravil Pán Ježíš dceru ženy chananejské, která zlým duchem trápena byla** (Mat. 15, 21—28 Mar. 7, 24—30).. **Obywatelům měst Korozaim a Betsaida, nechtícím poslání činiti, hrozil Pán Ježíš kta:** „**Věda tobě Korozaim, věda tobě Betsaida! nebo když v Těru a v Sidonu činění byli divotné, kteříž činění jsou u vás,**

*) t. j. já dokážu zjervně, že v konání soudů svých spravedlivých jsem a svatý.

**) t. j. ačkoliv se zdají sobě velmi moudří a opatrní, přece pomýšlí Boží neujdou.

dávnoby byli v žití a v popeli požán činili. Ale vyslal pravím vám: Těru a Sidonu ležejí bude v den soudný nežli vám“ (Mat. 11, 21—22. Luf. 10, 13—15.) Rbyž sv. Pavel na cestě své po moři do Říma se plavil, přišel také do Sidonu. Setník Julius, který se tu Pavlovi přitvořimě měl, dopustil mu v Sidoně jíti ku přátelům a péči o sebe míti (Skut. apost. 27, 3).

Mezi Těrem a Sidonem leží na břehu mořském bídna vesnice Surasend, staré to město Sarepta.*) Rbyž za času Achaba, krále israelského povstal byl veliký hlad, stala se řeč Hospodinova ku prorokovi Eliášovi takto: „Vstaň a jdi do Sarepty sidonské, a pobudeš tam; nebo jsem tam přikázal ženě wdově, aby tě krmila. Vstal tedy a odšel do Sarepty. A rbyž přišel ku bráně města, ukázala se mu žena wdova sbírající dříví; i zavolal ji a řekl k ní: Dej mi trochu vody v nádobě, abych se napil. A rbyž ona šla, aby mu ji přinesla, volal za ní k ní: Přines mi také, prosím, kus chleba v ruce své. Aterážto odpověděla: Život jest Hospodinův Bůh tvůj, že nemám chleba, leč mouky v nádobě, což mohl v hrst vzíti, a malíčko oleje v láhvicí: hle, sbíráám dvě dřívce, abych šla a udělala ti sobě a synu svému, abychom ti snědli a potom zemřeli. Užto Eliáš řekl: Neboj se, ale jdi a učiň, jak jsem ti řekl: vyslal mně nejprve udělej z té mouky malý podpo-

*) Karmelita D. Galgano, jenž byl podél břehu téhož moře cestoval, oznámil mi lastavě, jak nyní stará a památvá tato místa se jmenují.

pekný chléb a přines le mně: sobě pať a synu svému udeľáš potom. Toto zajisté praví Hospodin, Báh israelský. Neubudeť mouť w nádobě, aniž oleje w láhvici ubude, až do dne, kdyžto dá Hospodin (zase) děst na zemi. Kterážto sřla a učinila weble slova Eliášfowá: a jedl on, i ona, i dām její, a od toho dne w nádobě mouť neubýwalo, ani w láhvici oleje umenřeno jest, weble slova Hospodinowa, kteráž byl mluwil strze Eliášfe. Stalo pať se potom, že se roznemohl syn té ženy hospodyně, a byla nemoc jeho welmi těžká, tať že nezůstalo již w něm dýchání. Řekla tedy ř Eliášfowi: Co mně a tobě muži Boží? Přistřel jsi ře mně, aby připomenuty byly nepravosti mé a abys zabil syna mého? Ř řekl ř ní Eliáš: Dej mi syna svého. A wzal ho ř lřna jejího a nesl jej na wečetadlo, kdežto on přebýwal, a položil ho na lřžto své. Ř wolal ř Hospodinu a řekl: Hospodine Bože můj, tať-liž tu wdomu, u kterěžto žiwnost jařouž tařouž mám, zarmoutil jsi, abys umořil syna jejího? Ř roztáhl se, a změřil se nad pacholetem třikráte, a wolal ř Hospodinu a řekl: Hospodine Bože můj, prosím, nechť se nawrátí duře pacholete tohoto do wnitřnosti jeho. Ř wysřysřel Hospodin hlas Eliášřůw, a nawrářila se duře pacholete do řěho a ořžilo. Ř wzal Eliáš pachole, a sřesl je ř wečetadla do nižřřřho domu, a dal je matce jeho a řekl jí: Gle, žiw jest syn twřj. Ř řekla žena ř Eliášfowi: Řynřl jřem po tomto poznala, ře jsi ty muž Boží, a ře slowo Hospodinowo w řřřřech twřřř pravě jest“ (3. řřřř. 17, 8—24).

Kapitola čtyřadvacátá.

Objezd s hory Karmélu. Údolí s řekou Nahr el Malikem. Sefurieh aneb Seforis. Zahrada frantisskánů. Mé onemocnění. Objezd z Nazareta. Neštěstí ruského kněze. Nocleh u Dšeby. Radost žen arabských. Dojezd do Jerusalema.

Ve sobotu dne 22. marce, na den sv. biskupa Patricia, sloužil jsem časné ráno mši svatou v jeřtyni sv. Eliáše. Posnídávše odjeli jsme o půl sedmé hodině do Kaify. Pohlednuli jsem ještě jednou na krásnou horu Karmél posvěcenou prorokem Eliášem. U Kaify ležela právě rakouská parolod „Stambul“ a chystala se k odplutí. Ve veliké toužebnosti po braché vlasti své pravil jsem k sobě: Zbali pak tě kdy ještě spatkím milá vlasti má? a měl jsem chuť, na této lodi objeti. V Kaifě jsme navštívili c. rakouského p. konsula, který nás častoval černou kávou a rozličnými lahůdkami. Odpočínuvše u něho chvíli, odebrali jsme se dále. Cesta nás vedla z části rominou esdrelonskou, kdež jsme se přes řeku Cison přeplavili. Pak jsme se dali na levo k severovýchodu a dojeli jsme za několik hodin do jednoho velmi krásného lesnatého údolí, v němž teče dosti silná řeka, zvaná Nahr el Malik, která později s řekou

Čísonem se spojuje a u Raísy vody své do moře
vlévá. Zať jsem se radoval, že jsem zase je-
dnou tekoucí vodu — teču viděl! Zazpíval jsem si:

Teč struženko, teč,
Nes vodičku přeč!

Plyň vodičko, plyň,
Bať si odpočín! (Rlicpera).

U tomto údolí jest několik mlýnů, z nichžto
jeden Karmelitům náleží. Řehořníci tito jej pro-
jednali za ročníh 3000 franků, a mimo to do-
stávají z něho měsíčně obilí v ceně 200 franků.
Často nám bylo plaviti se přes teču a přes
hluboké bažiny; neboť mostů ztřelka v Palestíně
viděti. Dosti často prosil jsem anděla strážce,
aby nás ob nešťěstí zachoval. Jeho opatrování
bylo nám tím více zapotřebí, ješto jsme na
této cestě semotam potkávali Beduiny. O půl
druhé hodiny po polední dorazili jsme do města
Seforisu.

Představ sobě milý čtenáři velikou, na vy-
soké a špicaté hoře ležící dědinu, podobající se
s velmi bídnými chýžkami a otrhanými ture-
ckými obyvateli svými pravé pelessi lotrowské,
a tu máš před sebou město Seforis, které jinač
také Diocésarea a Sefurieh sluje. Není v něm
ani ohrady ani podoby. Cestující s námi franti-
škán, laický bratr Simforián, mi pravil, že
obyvatelé města toho jsou křesťanům nepřítelny
a lidé velmi špatní (molto cattivi). Umějí
prý také dobře — kamenovati. Odkud pochází
jméno Seforis, nelze s jistotou udati. Má se za

to, že na jeho místě stálo kdysi ono Betron aneb Cetron, o kterém teď jest v knize soudců (1, 30), kdež se praví, že Zabulon též nerozhladil obyvatele Cetronských. Josef Flavius čítá často kráte zmínku o tomto městě a praví, že bylo nejsilnější pevností v Galilée (Ant. XIII. 12, 5. XVII. 10, 9. bell II. 18, 11). Po zláze Jerusalema byli v městě Seforisu, ve starých židovských spisech také Zipporis zvaném, nejvyšší školy rabínů. Tamť prý jest také pochováno několik židovských smatých, t. p. Rabbi Šada s přijmením „smat“, a sloužící rabínové Šaladoš, Šhija atd. Římané nazývali toto město Diocésaréou. R. 339 zbourali se zdejší židé; Caesar Gallus potrestal jich tím, že město jejich zlázil. Seforis bylo také sídlem křesťanských biskupů, mezi nimiž dle jména známi jsou: Biskup Marcellin, který obcoral sněmu v Cařihradě, a Cyriakus, jenž r. 536 sněmu v Jerusalemě přítomen byl. (Jerusalem und das h. Land von Dr. Sepp. Vd. II. S. 98.)

Dle ústního podání měli sv. Joachim a sv. Anna, rodičové blahoslavené Panny Marie, v městě Seforisu dům, na jehožto místě později chrám vystaven byl. Navštívil jsem i zříceniny tohoto chrámu. Má se za to, že chrám ten od křižáků znovu vystaven, ale od turků opět zrušen byl. Zať ze zřícenin jeho souditi lze, byla to krásná a velká stavba, rozdělaná ze čtverhranných kamenů a opatřená třemi lodmi, z nichžto jev vřchní část u presbyteria a několik sloupů s krásnými nadhlavky pozůstalo. R. 1841 započali tu františkáni alespoň malou kapli sta-

věti; amššat nebylš jessťe ani tťi dni uplynulš, a řehořnici museli jš, od Turkův donuceni býro-
šse, od dalššt práce upuštiti (ma non erano ancora passati tre giorni di lavoro, quando i religiosi si videro astretti dai Turchi a desistere.*) Nemluvil-li bratr Simforian pravdu, řbňř pravil, ře Turci v Sefuriehu jřou „molto cattivi“ (velmi řli)? Metrpějšť řde řte-
řtand; toliřo na řlamnosti řm. Joachima a řm. Anny domolujť oo. frantíšřřánům, řlouřiti tam na nořecím ořřáti mšře řwatě.

Přes hory a řoly, přes řelu a řařiny ve-
řla nář řesta ře Sefuriehu opěť ř Nazaretu. Řarno řhlo (řne 22. řřezna) v pravdě nesne-
řiteřlně; řemě řob námi takřka řařo ořeň řálila. Řám řa to, ře v řěř řlubošřř řřolřř řorřo
nejměně 30 řtupňův řle Řeaumura obnářřelo. Řářřebřem tohoto nesmřřněho řorřa řřem něřolřř
řní na to onemocněł. Řř řa řvě řobiny řojeli
řřme řo ředně velřř řařrady, nářřejřř řřářřeru
řrantíšřřánřřřemu v Nazaretě a rozprořřrařřř ře
na řápadně řřáni řyřřě řorř. Řřř to v prav-
dě řřářř řařrada, o řřerěř ře řřřřati mořřlo :

Ř ře ře řeřřou řařradu řám,
Řřělal řřem řa ři řobě řám,
Řařabil řřbně řřem řř
Řřomř řřřřěho řupent.

Ř řařradě řě řilo řřřř
Řřba řřřřou řeřřřřřř;

*) Prospetto generale della custodia di terra santa dall' anno 1856 al 1862 Pag. 20.

Blankyt do ní libě hleď,
Vodu modrým jasnem děď. (Suffil)

A jaké stromy nalezají se v zahradě této? Samé takové stromy, jakéž u nás jenom ve stlenistých chomáň bývají: stromy sitové, citronové, pomorančové atd. Zahrada tato přináší ročně 10 až 20,000 citronů. Sto citronů lze tam dostati za 6 piastrů (18 fr. stříbra), kdežto ve Vídni jeden citron snad 10 fr. stojí. V zahradě této přístí se také z horů potůček s dobrou a velmi čerstvou vodou. Kdežto u nás v městci břežnu země často kráte ještě sněhem jako přikrovem přikryta bývá, stála zahrada tato tehdaž právě v úplném květu. A jak překrásná a daleká rozhledla nasthtuje se z této zahrady! Před sebou vidíme hluboké údolí; za ním vyšší a nižší pahrbky a hory, jedna vedle druhé a neb jedna nade druhou tak seřaděné, žeby Dawid o nich řekl: „Hory poslaťovaly jako stopci a pahrbkové jako beráňkové ovci“ (žalm 113, 4). Dále vidíme vysoko ležící Sefurieh, pravé to město vzdělané na hoře (civitas supra montem posita); a ještě ve větší vzdálenosti viděti vysoce horů libanšské. Na levo objevuje se zraků našemu hora Karmél a nekonečné moře. Vzhled to velikolepý a překrásný. — A jakým způsobem přišel klášter k držení této zahrady?

Jeden turecký passa v Jean d'Akru, jmenem Džabar, který ostatně křesťanům velmi nepřiznivým byl, miloval přece tehdejšího prokuratora aneb správce kláštera frantiskánského v Nazaretě tak, že ho mezi své nejlepší přátele počítal.

Z lásky k němu daroval passa klášteru nadzmi-
něnou zahradu. Několik let na to onemocněl těžce
passa tento, a cítil, že umře, dal ve své poslední
wůli zaznamenati jmena třinácte nejlepších přá-
tel svých, mezi nimiž bylo i jméno prokurátora
kláštera františkánského, s tím nařízením, aby
tito bývali dobří přátelé jeho, jakmile zemře,
usmrceni byli, poněwadž by bez nich, jak dohlá-
dal, ani w nebi býti nechtěl; bylo prý by mu
tam bez nich příliš smutno. Řekat zesnulého
passy byl ale dobrým přítelem o. prokurátora
a dal mu wčas po zvláštním poslu dobrou
radu, aby w útěku spásy hledal, což se i stalo.*)
Není tedy radno, wcházeti we přátelství s tu-
rečským passetem, byl i na důkaz přátelství krá-
snou zahradu chtěl darowati. Několikoboké slovo
sw. Jeronyma pravé a pewné přátelství pozůstává
w tom, že přátelé totéž chtějí i nechtějí mají
(eadem velle et eadem nolle, ea demum
firma amicitia est), jednal přece nadzmiň-
ný ke smrti pro nic a za nic obsouzený proku-
rátor dobře, když útělem dohládal, že s turečským
přítelem svým w nebi býti nechce.

O. kwardian věděl, we který den s horu
Sarmélu sfrze Sefuriech do této zahrady dojedeme;
postaral se tedy laskavě, abychom zde studentům
jídlem občerstveni byli. Přistěhl nám sem z Na-
zareta wstříc s několika klášterními služebníky.
Není třeba, abychom čtenáče ujistňovali, že nám
po tak daleké a obtížné cestě jítlo a pít nále-

*) Tuto historii wyprawoval mi co skutečnou událostí pro-
kurátor kláštera františkánského w Nazaretě O. Sezu-
aldo di Genowa.

žitě chutnalo. Patřili jsme tehdaž zajisté k počtu těch, o nichžto Dawid praví, že hlad trpěti budou jako psi (žalm 58, 7); a žízeň naše byla jako žízeň jelena, který dychtí po studnicích vod (žalm 41, 2). S rozkázal nám otec Edwardian, abychom se ve stínu stromů pomorančových a fíkových posadili, a rozdával nám chléb, ryby, maso a vše, což sem přineseno bylo; i jedli jsme a nasyceni jsme byli. Měl jsem více, než nám bylo potřebí; neboť pozůstalo ještě několik kousků drobtů. Posílnění a občerstvení byvše, vydali jsme se na další cestu a dojeli jsme šťastně do Nazareta, od kterého zahrada tato asi hodinu cesty vzdálena jest.

V Nazaretě zdrželi jsme se ještě 2 dni a světili jsme tam slavnosti sv. archanděla Gabriela a zvěstování Panny Marie (dne 24. a 25. března). Následkem nesmírného horka, které jsme byli na cestě ze Sefuriehu snášeli, upadl jsem do nemoci; bolela mě velmi hlava a cítil jsem v celém těle velikou slabost. Lékárník klášterní pravil, že to byla slabá pojemka zahořená od slunce (Sonnenstich) a dal mi lék, kterým jsem s pomocí Boží opět brzy se zotavil. Na den zvěstování Panny Marie sloužil o. Wáclav Netherda dole v jeskyni, tam kde „Slovo tělem učiněno jest“ s četnou asistencí slavnou mši svatou, při které jsem hrál na varhany a při níž ode mne složené hudební skladby se promozovaly. Chrám byl nábožným lidem přeplněn; pozoroval jsem mezi jinými také jednoho Francouze, který co lékař v tureckém vojsku slouží. Slyšel jsem, že katolíci nazaretsští jsou vůbec

nábožní a horliví, a že po celých půst masitých požívají nepožívatí.

Dne 26. března o 7. hodině ranní opustili jsme Nazaret a nastoupili jsme na zpáteční cestu do Jerusáléma. Dragomanem a vůdcem nám byl opět mladý Vincenc Mansur, a ve společnosti naší nacházeli se také bratr laik kuchař, Konstantin, jeden kněz z piemontského města Vercelli, jeden kněz z Ruska, a několik honičův (muccari) koní a oslův. Ještě každého rozjímavého křesťan městečko Nazaret, kde vtělením Syna Božího spasení se nám stalo, za duchovní vlasti a otčinu svou považovati musí, bylo i mně se srdcem truchlivým s městečkem tím se loučiti. Tam, kde cesta za horu se točí, obrátil jsem se a pohlédnuto ještě jednou na toto památné a svaté místo, poslal jsem neposkvrněné Panně ještě poslední „Zdrávas buď Maria!“ Se slzavým očem pravil jsem tu k sobě:

Buď s Bohem, krásná vlasti má,
A již jen mé srdce lásku zná,
Buď s Bohem, tvůj mateřský křín
Navždy opouští smutný syn. (Píseň.)

© hor nazaretských vedla nás cesta dolů a přes rovinu esdrelonskou. Povětki bylo špatné, neboť náramně přšelo. O půl jedné hodiny dorazili jsme do Dffenina*) místa to, kdež Pán Ježíš uzdravil deset malomocných. (Luk. 17, 11 až 19). Dříví města tohoto pověstné jest za příčinou

*) Památná místa, do kterých jsme na zpáteční cestě své do Jerusáléma přišli, popisovali jsme již ve předešlých kapitolách díla tohoto.

mnohých žab, kterých ustavičným křáním obtížnými se stávají. Spomenul jsem si na krásnou ukolbavku, kterou mi tam v noci (ze dne 7. na 8. března) tito stálajsci tvorové Boží křáli. Posadivše se u Dšenina, občerstvili jsme se studeným pokrmem, jež byl Fr. Konstantin s sebou na cestu vzal. Řdoby byl onen mladý ruský kněz, jenž s námi jel, nemohl jsem se nikterak doměti; otázkám mým se vždy vyhýbal. Zač na něm viděti bylo, pocházel z rodu vyššího a byl muž velmi vzdělaný; neboť mluvil výborně i polsky, francouzsky a italsky. Zdá se mi, že byl ze své vlasti vypovězen; neboť se zdržoval již po dlouhý čas všem v Palestině a všem v Egyptě. Vypravoval mi, kterať katolická církev v Rusku velmi se potlačuje, že prý k. p. ve mnohých krajinách kněží jen potají křtí, mši svatou sloužiti, zpovídati a lid vyučovati smějí. Zdá se, že kněz tento, pod zlou hvězdou narozen byl; všudy ho nepříteli pronásledovalo. Zeden z počestných obywatelů dšeninských, kteří nás u jídla sedících obcházeli, ukradl mu pláště, a to tak umělým způsobem, že to kněz přlíš pozdě znamenal. Stojí Dšeninskí v pověsti lotrů (ladri), a že pověst tato bez přičiny o nich neřoluje, dokázala i tato krádež.

U Dšenina vystupovali jsme opět do hor samatských, a nastávala nám opět obtížná cesta. Máš dragoman Wincenc Mansur měl zvláštní chuť, za kterouž na cestě téměř z každého potoka pil. Zdál se, že na sebe potahoval slova Dawidova: „Z potoka na cestě píti bude“ (žalm 109, 7). Děbinám, jejichžto turečtí obyvatelé kře-

stanům nepřítelů jsou, jsme se vyhýbali všem
možně. Ve vesnici Abathii hrozila nám nadějná
turecká mládež kamenováním; uznali jsme tedy
za dobré, vesnici té se vyhnouti, ješto jsme smrti
sv. Štěpána zemřeli nechtěli. Zedouce také okolo
Sanuru, staré to Bethulie, porazili jsme o půl
šesté hodině i vysoko ležící vesnici Dšebe aueb
Djebe (Gaba). Krajina u Dšeby jest velmi
krásná, hory její jsou vysoké a lesnaté a mají
mnoho vody.

Zmínili jsme se, že v Palestině není ho-
spod, v nichžto by se přenocovati mohlo. Vy-
dají-li se cestující na další cestu, musí s sebou
vzít stany i pokrmy. Každé místo, kde rozbijí
stany, mohlo by se nazývati Soloth, kterážto jme-
no významěnáwa „stany“ (1. Mojš. 33, 17).
Sotva jsme byli rozbili stany své u vesnice
Dšeby, hrnulo se i nám již mnoho starých i
mladých Turků; dávali se zvědavě, jsme-li lidé
a jací lidé jsme. Fr. Konstantin udělal oheň a
navařil jídla. Několik set krotů od našeho So-
lothu měli Soloth svůji cizáci (arabsky: čengana).
Krásná to společnost, nocovati s cizáky pod ští-
rým nebem! Možná, že obyvatelé Dšeby nás
také za čengany drželi. Ještě před několika lety
nebylo bezpečno, u Dšeby nocovati, poněvadž
obyvatelé této vesnice mnohého cestujícího oblou-
pili. Z obyvatelů těchto najali jsme si dva
muže co noční strážce Solothu našeho. Kdyby se
nám byl kdáň, ošel aneb cožkoliv jiného ztratilo,
vesnice Dšeby byla by nám to musela wynahra-
diti. Jest to moudré naklázení se strany pašy,
že cestujícímu, vezme-li sobě z vesnice aspoň

jednoho obyvatele co nočního strážce, owssem za plat, celá vesnice za majetnost jeho státi musí.

Náš kuchář, Fr. Konstantin, rozený to Blach, byl milý člověk. Měl velkou chuť učit se řeči německé. Když mne při jible poblžel, abych pil wolno (beva vino), tážal se, jak se to říká v řeči německé. Já řekl jsem mu: Trinken sie Wein, aneb zkráceně: Trinken's Wein. To wssak bylo pro jeho mělký wlasný jazyl příliš tvrdé, a proto říkal: Trinke Schwein (t. j. pi prase)! Z toho wyswítá, že mi wyučování ho řeči německé k veliké cti nebylo.

Máme u nás w obyčeji, že sobě nežli se na obpočinutí obebereme, jeden druhému „dobrou noc“ přáwáme. Cestujícím w Palestíně a obpočítavajícím pod stanem, byloby skoro na zbyh „dobrou noc“ přáti aneb mu říci: „Obpočinž zde této noci“ (t. Ruth 3, 13). Kdyby mně byl u Dsseby celý swět dobré noci přál, bylsbych tam měl přece noc velmi špatnou. W Tiberiadě mne mučilý blechy, u Dssenina žábý a u Dsseby jsem musil snad ještě horší ukořislawku poslouchati. Oblečen, jak jsem byl, položil jsem unavené údy své na zem, a hlavu na tlumot. „Dobrou noc“ pravil jsem také sám k sobě; ale jaká to noc!? Strážcové nassi chtěce zlobějším obywatelům Dssebským dořázi, že bdi, uřtawičně stříleli, a jeden z honičůw nassich, jmenem Jusuf (Josef), sedě u ohně zpíwal bez uřtání: Ja nari! Ja rabbi! Ja nari! Ja rabbi! ó ohni můj! ó Pane můj! a hned na to zase: Sancta Maria, ora pro nobis (Swatá Maria, oroduj za nás)! Říkal ho z toho o. Wáclaw Netherba, a tážal

se ho, proč tať ustavičně křičt. Musím zpívat — odpověděl mladík Jusuť — neboť bych usnul. Z zpěvu tohoto arabského mladíka měl do sebe. cosi zvláštního. Byl měkký (moll), pohyboval se mezi tony h, a, g, fis, e, a vždy tremolando t. j. s třesoucím se hlasem. Zpěvu arabský má do sebe cos velmi těžkomyslného, až ku pláči dojmavícího, a pohybuje se velmi zdoluhavě. Po jedné hodině ranní začal fanton s minaretu blízke vesnice Džebhy ranní svou modlitbu zpívat a muzulmany k modlitbě buditi. Město, jehož tehdaž ubývalo, a ranní hvězda stála právě na nebi tať, že tvořily znamení muhamedánské vstavy. Možná, že právě proto Turci měli nějaký svátek a že tedy fanton tať časné na minaretu zpíval. Jeho těž měkký, velmi zdoluhavý a vždy se třesoucí zpěv velmi mnou pohnul. Činil to na mne vždy hluboký dojem, vidím-li třeba i bloudícího ve vlce, anť Bohu se modlí. „Pánu Bohu svému klaněti se budeš.“

Dne 27. března ráno odebrali se ruský a italský kněz s jedním honicem do města Sebaste (Samak), a odtud do Naplusu (Sidhemu); my ale cestovali jsme zrovna přes hory do Naplusu, kdež jsme se s nimi opět shledali. Ubohého ruského kněze pronásledovalo neštěstí na všech stranách. V Samaku mu ukradl kdosi opět jiný šat, a v Sidhemu stala se mu neptijemná přitřeba, kterou zde obšírně vypravovati mímím. Když totiž se spolucestující svým přes město jel, vystoupil proti němu jeden Turc a vzal mu koně, dokládaje, že kůň tento jemu přináležel a že mu ukraden byl. Ubohý kněz neměl nyní koně, na

němžby s námi cestu konati mohl; přišel k nám pěšky ke studnici Jakubově, kde jsme zatím odpočívali. Fr. Konstantin vrátil se do města, šel ke Rabyhu*) a pravil, že kněz ten mluví v Jerusalemě u francouzského konsula žalovati, nebude-li mu tuž jeho opět navrácen. Bázeň a křesťent přišlo na Rabyho. I odebral se hned s několika vojáky a přivedl Turka i s ukradeným koněm na místo, kde jsme odpočívali. Turci dostal dobrou bastonadu t. j. výprask od vojáky v nási přítomnosti, a Raby obdržel od kněze dobrý batšiš. Později jsme se ale doměřili, že tuž ten skutečně v Naplusu ukraden a do Nazareta prodán byl. Ubohý Turci dostal tedy mastnou bastonadu, ač byl tuž ten v pravdě vlastnictvím jeho, za kteroužto příčinou mu také později skutečně navrácen byl. Turci jsou velmi poměrně a mají za to, že tuž, pro kteréhož majitel jeho ob ukradu trestán byl, jest koněm nešťastným a že pánu svému jen k samému neštěstí bývá. Následkem nepřijemné události s koněm tím museli jsme se u Sidhemu o dvě hodiny déle zdržeti.

Mezi tím co jsme u studnice Jakubovy odpočívali, potkali nás ještě jiné nehody. Osel nesoucí kuchařovi vřecna jídla: chléb, maso, vejce, šál atd. dostal najednou chuť válet se, dal se tedy do válení, a během tím potloukl velkou část svěcených mu majec. Několik set křů od nás pásl se bujný hřebec, překrásný to arabský bronný

*) Každý představený aneb přednost města tureckého nazývá se Raby.

kůň, který s našimi koňmi a osly rváti se jal. Vylol to strážlivé pobívaní, a stálo to nemálo práce, než jsme tomuto boji konec učinili.

U našli karavaně nacházeli se také dvě paní. Jedouce od studnice Jakubovy dále, sešli jsme se se dvanácti arabskými ženami, které jako pravé cíťánky oblečeny byly a na hlavách kofie s hliněnými hrnci nesly. Šly z města Sichemu do okolních vesnic a jevily velikou radost, spatřivše dámy evropské. Jedna z těchto arabských žen, vzavši konce šátku svého do prstů, zpívala a tancovala přeb oslem, na kterém jedna z těchto evropských paní jela; ostatní ženy posílaly těmto dámám polibentčka a jevily radost svou smělem zpěvem, smělem tancem. S počátku jsme se domnívali, že tyto arabské ženy dámám těm se vysmívají; ale tomu nebylo tak. Naši mukarowé (honiči), jenž arabské řeči rozuměli, pravili nám, že tyto ženy tím radost svou na jemo dávají. „Mámeť radost nad paní touto“ (nerid nefrah ala set) — pravila jedna z těchto žen; onať se nám líbí; my jsme ještě žádne paní z Evropy newiděli: řečni — pravila dále k našemu dragomanowi — těmto pělně oblečeným paničkám, ať jedou s námi do naší vesnice a ať u nás přebývají.“ Již jsme se byli od těchto žen, tam kde se cesta dělí, obloučili, a hle! ustativně ještě radostí tancovaly.

Radost políbením a tancem na jemo dávatí, bylo již za starých časů na východě v obvyceji. „Ať mne políbí políbením úst svých“ — praví v písní Salomounově (1, 1) newěsta k ženichu, čili ve vyšším smyslu duffe k Spasiteli svému.

Pán Ježíš pravil k Simonovi: „Všel jsem do domu tvého . . . neposlal jsem mne“ (Luk. 7, 44—47), a sv. apostol Pavel píše v listu svém k Římanům: „Pozdravte se vzájemně poslibením svatým“ (Řím. 16, 16), a napomíná i v jiných listech svých, aby křesťané způsobem tímto se pozdravovali (1. Kor. 16, 20. 2. Kor. 13, 12. 1. Thes. 5, 26). A co se týče tance, čteme, že král Dávid poskakoval ze vsí vsí před Hospodincem (2. Král. 6, 14), když archa Páně do města jeho přenesena byla.*)

Přes hory a dolhy efrainské šonali jsme cestu svou dále, a na večer jsme dorazili k městu Lubbanu, u kterého jsme pod stany přenocovali. Na této cestě nepříhodilo se nám nic zvláštního. Dne 28. března po páté hodině večerní dostali jsme se šťastně opět do Jerusalema.

*) Způsob tančování jest ovšem u rozličných národů rozličný. D. Jezualdo viděl v Damasku tančovati jednu židovku, která jen na prstech nohou svých poskakovala a k tomu předními prsty rukou svých tleskala. Byla právě to pravá Pepita.

Kapitola pětadvacátá.

Odjezd z Jerusalema. Emaus. Ramleh. Kněz Ortis a otrok Abdallah. Keř krinný. Hucení moře. Jaffa. Cesta nasse na moři a co jsme na ní viděli. Bouře na moři. Dojezd do Terstu.

W Jerusalémě pobyli jsme ještě až do 23. aprile; slawiliť jsme tam hod welkonočnť a jiné swátky, jať jsme je čtenátům swým již w I. díli cestopisu tohoto popsalí. Nawštíwitiwisse ještě mnohokráte wsseda swatá a utrpením Spasitele Ježíše Christa památná místa w Jerusalémě a w okolí jeho, objeli jsme z Jerusalema dne 23. aprile we střebu po slawnosti welkonočnť. Pro množství poutníků, jenž w ten čas z Jerusalema domů se odebrali, nebylo snadno dostatí lónť a oslů. Rdežto obhyčejně za najmutého lóně z Jasy až do Jerusalema 30 piastrůw (3 zl. stříbra) se platíwá, platilo se tehďaž za jednoho lóně neb za mezla 80 piastrů a za osla 40 piastrů. Myšlel jsem u sebe: Jestto za němého osla tolik se platí, začby stál osel Balamůw, který za dopuštěntrí Božím jednou mluwil a sobě stěžowal, že jej pán jeho bije (4. Mojš. 22, 28). Coby se bylo musilo platiti za najmutého welblouda, toť ani newím. Tehďaž byloby býwalo dobře býti Zobem, který měl tři tisíce

welbloubů a pět set oflic (Job 1, 3). Rent třeba, čtenářům osvědčovati, jaké cith pronikaly srdce mé, když jsem se loučil s Jerusalemem. Ačkoli jsem již náramně toužil po braché wlasti své, že které jsem již téměř půl roku wzdálen byl, a po brachách přibuzných a přátelích svých; nicméně mi bylo welmi smutno, když jsem ze swatého města odjížděl. „Zestliže zapomenu na tebe, Jerusaleme, budiž to zapomenutí dána prarwice má“! tato slowa Dawidowa (žalm 136) přitanula mi na mysl, když jsem Tasskou branou wjížděl a na zpáteční cestu z Afie do Ewropy a do wlasti své nastupowal. Prawil jsem dále k sobě s Dawidem: „Přilni jazyk můj k dásním mým, nebudu-li pamatowati na tebe: nepředložim-li Jerusalemu na počátku weselí swého“ (žalm 136); t. j. nebude-li Jerusalemu mým nejprřednějším a nejwětším potěšením. A to prawdě! Wykonal jsem již mnohé cesty; prošel jsem takřka wesskerý kraje ewropské; widěl jsem již mnohá krásná, weliká města a památnosti jejich; ale nejwíce mne těší, že jsem widěl — Jerusalemu. Na něj budu zpomínati po celý čas života swého; onť bude mým nejprřednějším a nejwětším potěšením.

Z Jerusalema s námi jeli nejdůst. kustos (strážce) Bonaventura a Solero, D. Wáclaw Netherda a bratr laik Fr. Giuseppe*) odebraly se do Říma ku slawnosti kanonisace Japanstých mučenníkůw. D. Heribert Witsch, se kterým

* Tento ubohý bratr, který mluwil osmero řečí, bohužel již zemřel.

jsme byli cestu z Evropy do sv. země konali, a který nám mnohé služby prokázal, doprovobil nás z Jerusalema až do Safy. S o. Deogratias Bed a mnozí jiní, jež jsme ve svatém městě co velmi dobře dříve znáti se naučili, doprovodili nás daleko za město. Není třeba, abych čtenářům osvědčoval, že jsem se všemi těžce se loučil. Loučení jest vždyž truchlá hodinka, obzvláštně ale tentráte, když loučící se tuší, že na tomto světě již více se nesejdou.*)

Wyjeli jsme z Jerusalema okolo 7 hodiny ráno. Obrátil jsem se ještě mnohokrát na cestě, a pohlédaje na město svaté Jerusalema, tážal jsem se sám sebe: Zdáliž pak tě kdy ještě spatřím? A když jsem na Jerusalema naposledy pohlédnul, bylo mi zajisté, jako tehdyž, když jsem ho byl před půl rokem ponejprv spatřil t. j. plakal jsem. O půl jedenácté hodině dojeli jsme do Emausu;**) tam sloužili v bývalém domě Kleofášově františkáni oo. Archangelo a Zsidor***) mše svaté na nosícím oltáři. Občerstvili jsme se studeným jablem, jeli jsme s hor dole a dorazili jsme přes rovinu sáronskou o 6. ho-

*) Dne 14. augusta 1864 naroštitvil mne D. Deogratias Bed, navrátiliv se z Palestiny do Bavor. Wykonav cestu tu cestu z Alexandrie na paroboci do Terstu a odtud na železnici přes Lublan, Styrský-Gradec a Widen do Mnichova za deset dní. Právě sto let před ním cestoval jeden bavorský františkán, který se též D. Deogratias jmenoval, ale co misionář do sv. země, a potřeboval tu vykonání této cesty šest měsíců, poněvadž tehdyž ani paroboci ani železnice ještě nebylo. Zdáliž to není pokrok? D. Deogratias Bed mi pravil, že se odeberě co misionář do Ameriky, do diocézy Buffalské.

**) Viz kapitola 9. tohoto 2. dílu.

***)-D. Zsidor pocházel z Chebu (Eger) v Čechách a navrátil se též již do své vlasti.

bině na večer do Ramlehu, kdež jsme v tamějším františkánském klášteře laškovně pohostinnu přijmuti byli. Záhy dobrodincem jest klášter takový pro cestující v Palestině, již i z toho souditi lze, že dva dni před námi v klášteře tomto 82 poutníků uhostěno bylo. S námi přenocoval v klášteře op. Giuseppe Antonio Ortis, kněz církevní z diocésy a republiky Guatimalské v Americe. Tento světcný kněz koupil od jednoho Turka v Ramlehu mladého, asi 13 letého otroka, jmenem Abdallah (t. j. sluha Boží), za 2500 piastrů (250 zl. stb). Mladý otrok tento byl moučenín a pocházel z Abysinie. Bylť to otrok nadzmníněného Turka, kterému byl ale, poněvadž s ním snad zle zacházel, častokrát utekl; proto ho chtěl Turc již dříve klášteru probati. Poněvadž ale klášter nebyl s to, aby takovou sumu peněz na otroka vynaložil, koupil ho tento americký kněz. Dne 24. apríle byl otrok Abdallah v kostele v Ramlehu od faráře, františkána D. Antonia, pokřtěn a obdržel jméno Josef Serapion. Otec nadzmníněného kněze mluvil též otroka, který také Josef Serapion slul a který byl po mnohá léta panu svému věrně sloužil. Smotry mladému křesťanu tomuto byli velebný kněz Ortis a vysoce rozená hraběnka Maria z Dietrichsteinův. Josef Serapion jel s dobrodincem svým do Neapole a snad i do Říma, aby tam do nějakého ústavu odevzdán a pro úkad misionářský rozdělán byl.*)

*) Španělům jest dovoleno, v cizích dílech světa otroky kupovati; ale zákon předpisuje, aby je dali ihned pokřtiti. Zať mile však otrok pokřtěn jest, — přestává býti otrokem a stává se svobodným.

Dne 24. apríle sloužil jsem w Ramlehu w kaple sw. Mikodema mši swatou. Poněwadž jsme město Ramleh již w I. díle cestopisu tohoto čtenárium swým popsal, mntíme jen zde ještě oznámiti, že tamější frantiskánský klášter má ještě jednu věc, kteráž jest pamětihodna, a sice — winný řet, kterým wšim právem winným stromem slouti mohl. Tento řet jest welmi tlustý a w ratolestech swých tak rozsáhlý, že celý čtverhranný dvůr klášterní vyplňuje. Widěl jsem již mnohé velké stromy, jichž koruna tak rozsáhlá stín působila, že jsem obcházeje ho do kola 60 i 80 kroků napočítal:*) ale tak velkého winného řete, jak ho má klášter w Ramlehu jsem jinde newiděl. Jest to pravé unicum (věc, která sobě rovné nemá).

O třetí hodíně popolední objeli jsme z Ramlehu, a o půl sedmé hodíně dorazili jsme do Safy. Ještě jsme byli daleko od města, a již jsem slyšel mote strassně hučeti. Z tágal jsem se se žalmistou: „Což jest ti mote“ (žalm 113)? a jako odpověď ptitanulo mi na mysl, že Báh poručil, aby se pohnulo mote a plnost jeho (žalm 95). Tento hrozný hluk motský uwebl mi též w pamět slova Spasitele předpovídacího poslední aneb soudný den: „Vndou znamení na slunci, a na měsíci i na hvězdách, i na zemi soužení národů pro bouři hluku motského a wlnobiti, tak že schnouti budou lidé pro strach“ (Luk. 21, 25 — 26). Myslel jsem si také,

*) Takový strom jsem widěl w rowině esdrelonské nedaleko Safy.

že obyvateľům Zaffským a obyvateľům roffedých měst ležících na nějakém břehu mořském, bude v onen den snad nejhůře. Hluť rozbouřeného moře dá se nejlépe přirovnati k ustavičnému, pronikavému kvičení a hromobití. Přiznávám se, že bázeň a třesení přišlo na mne. Krásná to čarka pro budoucí den, kdež jsem na moře vyhati se měl. Přál jsem si, bžti holubici, bych mohl toto nesmírné moře přeletěti, a tak do Evropy se dostat. „Kdo mi dá křídla jako holubici, a poleťm?“ (žalm 54). Dojeli jsme do kláštera Zaffského, jenž leží velmi vysoko, a v němž jsme opět láskavě pohostinnu přijmuti byli. Prvním zaneprázdněním mým bylo, vystoupiti na patlan a dívati se na moře. Také to strašné podobání? „Pozdvihly řeky, Hospodine, pozdvihly řeky zvuku svého. Pozdvihly řeky vln svých nade zvuk wob mnohých. Divná jsou vůči moře, (vůči) divný jest na výsostech Hospodin“ (žalm 92). Moře bulo a pěnilo se, ščelo a hřmělo a vyhazowalo hrozné vlny. Jedna vlna hnala druhou a přestřakowala ji; bylo to, jakoby se vlny mezi sebou rwaly. Tut jsem porozuměl, proč Isaiáš, předpovídaje zpustění království a národu damaského a israelského, pravil: „Běda, množství národů mnohých, jako množství moře zvučícího, a hluť zástupů jako zvuk wob mnohých. Zvučeti budou národové jako zvuk wob vzdulých“ (Isaiáš 17, 12—13).

Dosti daleko od Zafy*) ležely v moři čty-

*) Pravili jsme již v první části tohoto cestopisu, že Zafa nemá přístavu; proto se také v čas bouři žádná loď městu neblíž, poučwadž by rozkotána byla. Mězi tím,

ry parolobí, a fice dvě turecké, pať anglická loď „Osborne“, která očekávala korunního prince Waleského, a rakouská loď „archiduchezza Carolina“, se kterou jsme my jeti měli. A jak se vedlo těmto lodím a obywatelům jejich v tomto wlnobítí? „Tíť widěli skutky Hospodinowy a divy jeho na hlubině (mořské). Řekl (Hospodin) a powstał wítr bouřlivý a wzdmvíhlý se wlny jeho. Wznášelý se až k nebesům a sstupowalý až do propasti . . . zformouceni jsou a motali se jako opití“ (žalm 106). Dítval se se mnou na rozbouřeně moře také arabský mladší Michael Sami, o kterém jsem v prvním dílu při popisování Zaffy wyprawowal; i tážal jsem se ho, má-li ještě chuť, jeti se mnou do Evropy. D nikolow! odpowěděl mi.

W pátek dne 25. aprile sloužil jsem u lewého postranního oltáře mši swatou na ten úmysl, aby nám Bůh sřastného cestowání na moři popřátí ráčil. Bůh wyslyšel modlitbu mou „a proměnil bouři jeho (moře) w pomětki tiché: a umlklý wlny jeho“ (žalm 106). A derwáté hodině přijela od Bejrutu k Zaffě francouzská parolob „Hydaspe“. Krásná to podíwaná! Uši dvě hodiny dítwe bylo we veliké vzdálenosti na moři jako mračínko widěti; byl to kout této lodí, který se wždy wíce rozšřitowal, až pať se objevil jako černý puntík, který, čím wíce se blížil, tím wětšim se stával, až konečně velikánská parolob „Hydaspe“ dojela jako obr cestou běžeti maje

co jsme w Jerusalemě hod welikonoční slawili, zahynulo u Zaffy 13 wětších a menších lodí s lidem, se zbožím a se wšim, co na nich bylo.

(t. j. o závod žalm 18). Tato loď ztroskotala se r. 1864 v mořské úžině Rhu mezi Singaporem a Suezem.

Opustivše okolo desáté hodiny půdu sv. země, jeli jsme v kóčabce na parolod „Archiduchezza Carolina," která nás do Alexandrie v Egyptě dovéztí měla. D. Heribert doprovobil nás až na loď. Elm tvce se blížilo ošamžent našeho objezdu, tím mi bylo smutněji. Dřív jsem se na písčné břehy Asie, proběhl jsem ještě jednou v duchu rosfeda ta swatá a památná místa, která jsem v Palestíně byl navštívil a myslil jsem u sebe, že této swaté země již tvce nespátkm. Zasa, brána to sv. země, jest od Alexandrie 270 mořských aneb 54 německých mil vzdálena. Prvním kapitánem našl loď byl pan Grubičič; druhým p. Lučović a třetím (Schiffslieutenant) p. Šturbili; loďním lékařem byl p. Josef Nittse. Byla to velká loď, mající dva komíny, a nacházelo se na ní vesměs 505 lidí. Každou hodinu zpotřebovala půldruhé tuny (27 centůků) uhlí. Parostroj její spálil tedy každou hodinu za 30 zl. uhlí.*) Na první třídě jsme platili za jízdu 32 zl. (na druhé se platilo 22 zl. stříbra), v čemžto již i stravování zahrnuto bylo. Loďní mužstvo skládalo se mimo prvního kapitána ještě ze 49 osob; poutníků a jiných cestujících bylo na loď 455. Větší část poutníků byli velmi

*) Poněmadž parolod cestu z Asie až do Alexandrie při dobrém povětří asi za 30 hodin vykoná, zpořebuje jen uhlí za 900 zl. stříbra. Z toho souditi lze, že taková parolod představuje náramný kapitál (stojí asi za 5 až 600,000 zl. stříb.), a že velmi mnoho spotřebuje. Mnohých velkých statků nekupuje se za tak drahé peníze, jako takový koráb.

špinaví Řekové a Řekyně, v jejichžto státech
 hemžily se jistá černá a bílá kousající zvěčtátka, jejich-
 to člověk čistotu milující na sobě netrpí. Pěkná
 to společnost! myslel jsem u sebe, a vyhýbal
 jsem se každému z nich co nejvíce. Kapitán
 Grubičič ustanovil na lodi zvláštní oddělení,
 v němž Řekové zdržovati se měli, a zakázal jim,
 aby meze oddělení toho nepřestupovali. Uváž-
 přestupují-li lidé příkázání Boží, přestupovali i
 Řekové příkázání kapitánova. Špinaví Řekové
 chodili ustavičně semotam, až ostatní cestující si
 stěžovali. S rozhorlím se kapitán, zavolal je-
 dnoho námočníka, kterého znal co muže úsilného
 (energičného), a přikázal mu, aby neposlušné
 Řeky a Řekyně v pořádek uvedl. Námočník
 přišel, a pohlednuv na uspiněný lid ten, počal
 se křivovati, a mluvil, jako zlé duchy zaklínaje,
 v latinské a italské řeči: „In nomine Patris
 et Filii et Spiritus sancti Amen. Per la
 misericordia di Dio! Ma quale gente?!
 (Ve jménu Otce, i Syna, i Duha svatého
 Amen. Pro milosrdenství Boží! jaký pak to tu
 máme lid?!) Čeho kapitán nemohol, vymohol
 tento námočník hrubými slovy; domedl špinavé
 Řeky snad v lepším pořádku udržeti, nežli Ale-
 xander Veliký aneb Julius Caesar své armády.
 Bylo na nassí lodi také několik muslimanův,
 kteří majíce s sebou fantona, v určité hodiny
 modlitby své vykonávali, neohlížejíce se na
 posměch spolucestujících. Když hodina ta nastala,
 svolal fanton většici své a napomínal je k
 modlitbě. Pohled na tyto Turky mne vždy vel-
 mi dojal; od modlitby se Turka mohlbý si

mnohý mlažný křesťan příklad vzíti a naučiti se, dá-
vati Bohu, což Božího jest. Zať mnohý křesťan za-
nedbává vykonávání náboženských svých povin-
ností z bázně před lidmi! Bloudíci ve velké Tu-
reč nestydí se za svého proroka Muhameda; oni
jej uznávají všudy a neštítí se z bázně před
lidmi, konati v určitou hodinu modlitby svoje
A jať mnohý křesťan zdárá se Boha svého mod-
litbou veřejně uznávati! Zať mnohý zapírá
skutkem Spasitele svého Ježíše Christa, jenž byl
řekl: „Každého, kdožkoliv mne uzná před lidmi,
uzná i syn člověka před anděly Božími. Kdo-
by pak mne zapřel před lidmi, zapřán bude před
anděly Božími“ (Luk. 12, 8—9).

D přel jedné hodině popolední objela loď
„Hydaspe“ a na ní objeli také nejduší. Rustos
Bonaventura a Solero, o. Wáclaw Netherda
a Fr. Giuseppe. Z my jsme měli v tuto ho-
dinu odplouti; poněmadž ale asiatská pošta, kte-
rou loď nasse s sebou vzíti měla, z Asy dlouho
se neposílala, musil kapitan Grubičič až do šestí
hodin na večer čekati. Konečně se vytáhly kotvy,
a my odplouli. S Bohem Asie! S Bohem pa-
lestinská svatá země!

Može bylo tiché, noc jasná. Zať překrásný
to pohled na nebe, na němž na miliony hvězd
se třpytilo! Na vrchu nebe, a dole neskončené
moře! Tu jsem porozuměl co chtěl David říci
slowy: (Hospodine) „Kterýž rozprostíráš nebe jako
opon, kterýž kryješ vodami výsosti jeho (žalm
103). Kterýž shromažďuješ jako v láhvi vody
mořské a je chováš (jako) v posudnicích pro-
pasti“ (žalm 32), t. j. držíš moře v btechách jako

me slladě zamčené. Ó, toto nestončené moře musí člověka ke hlubokému rozjímání povzbudit!

Wstalo w sobotu dne 26. aprile z lážka svého, viděl jsem opět na moři překrásný východ slunce. Jaké to podivání! Jako ohnivá obrovská koule vystupovalo slunce z moře. „Sať welict jsou skutkové tvoji Hospodine! vsedky věci s moudrostí jsi učinil: naplněna jest země zbožím твоým“ (žalm 103). Plavba nasse byla šťastná. Slunce vystupovalo vždy výchse, až bylo poledne; my jsme se plavili na vysokém moři, a nemideli jsme leč nebe a wodu. Gle! tu přiletěla křepelka a zcela unavená padla na nassi loď! Ubohá křepelka! nemám, letěla-li z Afriky aneb z Asie do Evropy aneb naopak; toť ale mám, že o ní tehdaž zptwati se nemohlo:

Křepelčka volá z žita:

Pojď ke mně! pojď ke mně!

(Z polštinný Hanka.)

Ubohá křepelka tato padla jednomu kupcovi z Alexandrie právě k nohoun; i chtěl ji a pravil, že si dá zhotowiti zvláštní klec, w nížby ptáčka tohoto chowati mohl. Dřívsem památný to pták, chycený na vysokém moři. Synům israelským dal Bůh na poušti Sin křepelky (2. Mojž. 16, 13), a kupec tento mohl se honositi, že mu dána křepelka na moři.

Odpoledne nám powíbal kapitán Grubičič, že widí baleskohledem louč parolobí „Hydaspe“, která každou hodinu 9 mořských mil (škoro 2 německé míle) ubíhá. Toť bylo důkazem, že jsme loď té škoro dohonili. Pozdě na večer dojeli

jsme v Alexandrii v Egyptě; poněvadž ale tamější přístav pro mnohé skály nebezpečný jest, nemohli jsme v noci do něho vjeti a museli jsme se téměř celou noc s lodí potulovati. Dne 27. apríle o šesté hodině ranní vjeli jsme do přístavu. V Alexandrii jsme se zdrželi jen tři hodiny; neboť parolod „Wulkan“, která nás do Terstu doméztí měla, chystala se již k odjezdu. Navštívili jsme ve františkánském klášteře ještě nejb. strážce sv. země, o. Bernardina a Solero a jiné známé oo. františkány. Zde se naše cesta dělila. D. Bernardin a jeho spolucestovatelé jeli přes Maltu do Říma, a my k Terstu.

S náš „Wulkan“ patřil k velikým lodím; parostroj jeho měl sílu 400 koní.*) Prvním jeho kapitánem byl p. Brum, muž to velmi vzdělaný; nímuvil německý, italský, francouzský, anglický a řecký; druhý kapitán jmenoval se Marowicz. Odjeli jsme okolo deváté hodiny ranní. Cestujících bylo na lodi 76 a mezi nimi nacházel se také p. König, královský pruský generální konsul z Alexandrie s robinou svou, několik Angličanů a Angličanek a p. Limberger, protestantský misionář, navracející se z východní Indie do Evropy. Přicházel z města Bombaye,**) za kterým jeho misionářská stace ještě 400 anglických mil (80 německých) vzdálena byla, a měl s sebou manželku, pět chlapečků a děvčátko. Děti

*) Lodi, které z Brémy a z Hamburku přes atlantické moře do Ameriky se plavívaly, mají parostroje u 700 i 800 koní silné.

**) Z Bombaye až do Suezu potřebuje parolod 12 dní, a z Kalkuty do Suezu 20 dní.

tytohle velikosti vedle sebe postavené nazýval kapitán žertovně organetti (přistaly marhanomé). Učkolim bylo moře trochu nepořádné (takový nepořádek nazývají námořníci: marett), měli jsme přebce plamby přitohnou. O půl sedmé hodině na večer, když jsme již dávno toliko nebe a vodu viděli, hle! tu přiletěla i naša loď mlašťomka. Ubohý ptáček! odkud přišel — kdož to ví? Dlouho se u nás držel, posedával tu a tam, a odpočínal sobě na stožáru letěl opět dále. Možná, že cestoval z Afriky do Evropy; zda-li se tam dostal, nevím.

3 v pondělí, dne 28. apríle, plavili jsme se šťastně. Viděli jsme toliko nebe a vodu, a po celý den potkali jsme jen pět plachetních lodí, které, jak se zdálo, do Alexandrie se plavily. „O, to moře veliké a prostranné rukama (t. j. rozsáhlé) . . . tu lodí přecházejí budou“ (žalm 103). Spatřiti loď — jest pro cestující na moři vždy pravým divadlem; vždyť spatřují ustavičně toliko nebe a vodu, a jsouce na loď svou obmezeni, podobají se v pravdě uvězněným. Na pevné zemi cestovati, jest jistě věc mnohem radostnější; tu spatřuje oko cestujícího všelicos, a protož i duch jeho rozličnými věcmi zabývat se může; na moři ale vidí oko vždy jen nebe a vodu, a to časem unaví.

Náš „Vulkan,“ který s to jest, aby uvezl 1100 tun,*) nebyl tentokráte přetížěn, a protož také rychle ubíhal. Za plamby z Alexandrie až do Terstu obnášely příjmy jeho od 76 cestujících

*) Jedna tuna (Tonne) obnáší 18 centnýřů.

ctě 7000 zl., a za zboží, které vezl, přes 3000 zl. Když jel z Terstu do Alexandrie, vezl mimo zboží jen 4 cestující na druhé křídě a měl příjmů jen 2500 zl. štíbra. Přijmy takové lodi zdají se býti veliké; než sluší povážiti, že loď taková stojí 600,000 zl., veliký to kapitál, mající nésti úroky; toliko mužstvu platí se měsíčně 2000 zl.; a jak veliké jsou ostatní výlohý!*) Východní kuchař na lodi „Vulkanu“ pocházel z italské rodiny Incontrerovy, která (jak jsme v 1. díle pravili) má snad zaslíbení, že žezlo kuchařské nikdy od ní obnáto nebude; byl totižto bratrem kuchaře na lodi Plutonu, na níž jsme se byli plavili z Terstu do Alexandrie.

Šťastně jsme ubýhali na lodi dále, a mohli jsme v pravdě říci: „Šťastnou cestu učinil nám Bůh spasení našeho“ (žalm 67). Na večer po šesté hodině viděli jsme ve velké vzdálenosti ze straně východní hornatý ostrov Sandii (aneb Krétu).**)

Dne 29. apríle měl jsem příležitost, viděti lodi námořní nástroj (Schiffstelegraph). Skládá se z 10 malých praporů, z nichžto má jeden každý více barev. Barvy ty rozličně sestavené tvoří abecedu, které námořníci rozumějí. Potká-li jedna loď druhou a potřebuje-li od ní l. p. uhlí, vody, pomoci aneb cokoliv jiného, aneb má-li jí něco důležitého oznámiti, dá kapitán několik těch barevných praporů vzhlánu na

*) První kapitán má měsíčně 150 zl. a mimo to, když jest o lodi svou na cestě i denní plat; k tomu dostává i úplnou stravu.

**) Tento a mnohé jiné ostrovy popsal jsem již v 1. díle.

strožár wztýchiti, a kapitán druhé lodi pozná z barem, co se mu oznamuje; podobným způsobem dá se také odpowěd. Těto kapitán, p. Companiza, který již přes 30 let na moři sloužil a téměř we wšech dílech světa byl, ukázal mi také ochotně mnohé swětelské čili zorebné nástroje (optische Instrumente), jichž námořníci užívají. Takový velmi užitečný nástroj jest tak zwaný Ottante. Nástroj tento skládá se ze mnohých skel, kteráž na způsob dalekohledu (Fernglas) rozdílně sestavena jsou, a jimiž swětlo mnohonásobně se odráží. Dívá-li se kapitán skrz nástroj tento na slunce a widí-li, že co čerwená koule na hladině mořské leží, tedy wí, že jest právě — poledne. Tento swětelský nástroj jest velmi potřebný; neboť bez něho nebylo by snadno, na moři čas s jistotou určit. Při každém zeměpisném stupni (geographischer Grad) od východu k západu nastává den o čtyřech minutách později. Věhem tím počíná w Jafě den o něco dříve než w Alexandrii, a zde zase dříve nežli w Terstu.*)

Otolo jedenácté hodiny jeli jsme wedle ostrowa Ceriga. Pohled na hornaté ostrowy, jak z moře vystupují, jest velmi krásný. Kdykoliv jsem takový ostrow widěl, ptíšla mi w paměť slowa žalmistowa: „A přeneseny budou hory w prostřed moře“ (et transferrentur montes in cor maris. Žalm 45, 3). Z ostrowa Ceriga při-

*) Proto jdou hodiny w Paříži, přirovnají-li se k hodinám wšedním, právě o půl hodiny později. W Řehlu nad Rýnem, kde se začíná francouzská železnice, widěti bwoje hodiny; německé ukazují t. p. již půl páté a francouzské teprve čtyř.

letělo k nám osm hrdliček. Zdálo se, jako by nám byly chtěly krátkou návštěvou učiniti; nezdržely se dlouho, obletěly zase. O půl sedmé hodině na večer viděli jsme na pravo pevnou zem t. j. dolní díl Řecka, který Peloponesus aneb také Morea sluje. Země tato má velmi vysoké, špičaté a ob slunce vypálené hory. Smutný to pohled!

Dne 30. apríle o šesté hodině ranní jeli jsme zcela blízko weble ostrovů Zante a Cefalonie. Tato Cefalonie sluje „velká“ na rozdíl od „malé Cefalonie“, která na blízku se nachází a také „Ithaka“ sluje. Okolo 10. hodiny jeli jsme weble ostrova sw. Maura. V poledne jsme viděli na pravo vysoké ob sněhu bílé hory v Epiru, a okolo druhé hodiny jeli jsme weble ostrovů Paxos-a a Antipaxos-a. Potkali jsme několik lodí a i mnozí ptáci nás na lodi navštívili.

Po třetí hodině nás potkala parolod Pluto, která nás byla půl roku dříve z Terstu do Alexandrie dovezla a kterou jsem v 1. díle popsal; i tentokráte jela do Alexandrie. Nyní ji velel kapitán Remedelli, pocházející z Dubrowníka (Mugusa v Dalmacii); kapitán Duskovič byl již na černém moři a velel parolodí „Luciferu“. Pluto uvítal našeho Wulfána tím, že jemu ke cti ránu z děla vystřelil. Wulfán nemohl Plutonovi okamžitě cti této prokázat, poněvadž z jeho čtyř děl nebylo žádné nabito. Co pak sobě asi myslili bratři kuchařové, z nichžto jeden z Evropy do Afriky a druhý z Afriky do Evropy se plavil, když zde na poloviční cestě na moři se potkali?

Dělo páte hodiny dojeli jsme do Korfu, kdež loď naše před městem se zastavila, majíc všelického potřebl. Dovězlo se na ní z města 60 tun uhlí, masa, majec, mléka, ovoce, chleba a jiných věcí, mezi nimiž i mnoho bečel vody i pít. Bůllán bráma s sebou položde 10 tun (asi 250 měder) čerstvé vody i pít, a spotřebuje každou hodinu 1 libru oleje a též tolik loje co mazadla na kola u parostroje.

Mezi našimi spolucestujícími nacházel se také pan Mariette, ředitel při vykopávání mumí*) a starožitností u afrických starých měst: Memfisů, Thebenu a Seliopole. Šel do Londýna i průmyslové výstavě (Industrie-Ausstellung) a vezl s sebou drahocenný zlatý šperk po jakési královně egyptské, která při jednom z těch měst vykopán byl. Vypravoval pan Mariette, že jednou v nepřítomnosti jeho vykopali dělníci mumii jedné egyptské královny; poněmadž prý ji ale zřavili láteř, jimiž obvinuta byla, začala prý hltati, za kteroužto příčinou ji bohužel do Nilu vhoditi museli.

Byla na naší lodi také jedna stará paní, dle náboženství křesťanka českého vyznání. Mluvic o Jerusalemě pravila, žeby tam mezi Řeky a katolíky takového nepokoje a zatvorných swárů nebylo, kdyby prý katolíci snášenlivější byli. Ale možby právě proto — pravil jsem jí —

*) Mumielemi nazývají se těla starých králů, královen, kněží aneb jiných vznesených osob egyptských, která nabalsamovaná a v drahocenné látky obvinutá do země vložena byla. Mnohé z takových mumíí sežety snad v zemi již po několik tisíců let, nežli vykopány byly. V muzeu v Turíně viděl jsem i balsamované kočky, psy atd.

ztratili katolíci mnohá sw. místa w Palestíně, že i Řekům až ptlíš ústupni jsou. Po-
dá-li se tam Řekům prst, chápají se celé ruky.
Pani tato mluvila velmi ráda o věcech círke-
vích, ačkoliv i ji plati napomenutí sw. Pavla,
jenž bt: „Ženy ať we shromážděních mlčí“ (mulie-
res in ecclesia taceant. 1. Kor. 14, 34); jej,
nábožné rozprávky měly do sebe takovou cenu
jako kouření smotek (cigarety), jež ustavičně kouřila.
Na mne to čintová vždy odporuh dojem, slyšim-li
rozprávou ženu, která mluví ráda o věcech,
jimžto nikterak nerozumí; úsměvně bato by se
takové ženské říci, že „jako ptlivky vyvádá
řeči moudrosti své“ (tamquam imbres mittit
eloquia sapientiae suae Sirach I. 39).

Milým spolucestovatelem na Wulkáně byl
rád františkán laik, Fr. Giuseppe. Ztrávil de-
set let we swaté zemi, ochuravěl, a proto se vra-
cel do kláštera sw. Františka (S. Francesco
de la vigna) do Benátek, w němž bítme žim byl.
Pořorně tento syn sw. Františka sedával oby-
čejně někde w koutku na loži a modlil se rá-
ženec; proslival také bezpochyby o šťastnou plav-
bu. Vypravoval mi, že kdýž před desíti lety
cestoval do sw. země, loď, na které se tehdyž na-
cházel, w přehrozné bouři na polo ztroskotána
byla, a žeby i se spolucestovateli swými byl ji-
stotně we vlnách zahynul, kdyby jim nebyla jedna
velká anglická loď z Korfu na pomoc přijela.
Ubohý bratr Giuseppe byl již tedy také ošufil,
jať musí býti ošolo srdce tonoucím na moři,
kdýž majíce smrt před očima, volají: „Pane!
zachovej nás, byneme!“ (Mat. 8, 25). W takové

hodince porozumí zajisté těžkých slovům Davidovým: „Vysvoboď mne Bože! neboť jsou vzešly vody až k duffi mé. Přitiskl jsem na hlubinu mořskou a bouře potopila mne. Ustál jsem, volaje (k tobě); chraplavě učiněno jest hrdlo mé, zemdlely oči mé“ (žalm 68). Pravil jsem již, že pověreční námořníci bratra řeholníka uerábi na lodi widiwajš. Bratr řeholník na lodi — zlé pověťtí (un frate sul bordo — tempo cattivo) — jest přitisklím jejích; řeholník bhwá jim Bonássem t. j. prorokem zlého pověťtí. Přijde-li řeholník w kajícím rouchu swém na lodi, můžet w pravdě říci: „Položil jsem za roucho své žlu a byl jsem jim za přitisklím“ (posui vestimentum meum cilicium et factus sum illis in parabolam ps. 68.)

Náš „Wulkan“ se w Korfu nařmil, t. j. dostal uhli, oleje, loje a wšeho, čehož jemu a obywatelům jeho k další cestě zapotřebí bylo. Dpřil osmé hodině objel. Řbýž začal kola swá pohybowati a wlny brázditi, powstala weliká zmatenice mezi rybami mořskými, které — jak Dawid praví — „procházeti stezky mořské“ (žalm 8). Náramné množství welikých a malých ryb bylo se shromáždilo okolo lodi, a řbýž tato začala se pohybowati, polekaly se ubohé rybky tyto, newědouce, co se to děje, a wyšťakowaly wysoko nad wodu. Toto wyšťakowání wšelikých ryb obweselowalo nás nemálo. Pozdwihihl se wzhluru a několikráte sebou otočiwše, padly do vody a zase hned wyskočily. Wulkan jim musel nahnati hrozného strachu. Řbosi se tážal: „Čím pať se rybky we wodě žijí?“ Druhý mu na to odpowěděl:

„Wellé ryby žerou malé!“ A tať to bývá bo-
hužel mezi lidmi také. Mnohý zámožný kupec
uvádí na mizinu soudruha svého, který kupectví
teprve započal. Aťe jsou veliké blíny na suťno,
tam se jednotlivý soukenný sotva udrží. Malé
ryby bývají sežrány od velikých.

Bylo asi 9 hodin na večer, a já procházel
se s lodním lékařem p. Lentner-em po pa-
lube. Nebe bylo jasné a moře tiché. Najednou
ulázala se před námi mlha, která jako malý
oblak na moře se spustila. Co to? ptám se lé-
kaře. Pane! — odpovídá lékař — zejtra budeme
mítí slávedý tanec. Co tím myslíte? — tážal
jsem se dále. Co tím myslím, — odvětil lékař
— žluste zejtra. Mění člověku dobře, m-li
rošedlo již napřed; tím se mu zhořčuje mnohá
hodina. Nebotázowal jsem se tedy dále, ale po-
loživ se spal jsem vřborně. Okolo třetí hodiny
raní (dne 1. května) se probudím a slyším
strašné hromobití. Mlny dorážely hrozně na loď
a zmítaly ji, až mne hrůza a strach obcházely.
Brzo jsem vystupowal na loži svém wysoko,
brzo jsem zase padal jako do propasti. Wálk ná-
ramný witr a rozboučené moře házelo nassím
obromským „Wulkanem“ co nějakým malým pér-
kem. Toť byl onen slávedý tanec, ježž byl pan
Lentner předpowěděl. Stolicе, mlsy, talíře, láh-
wice, sklenice a jiné věci na lodi létaly semotam
a polámaly se na kusy. Z pánů a paníček, jenž
na lodi byli, nehnul se ráno nikdo z lůžka svého.
Wšsidni byli wtce neb méně mořskou nemocí za-
chwáceni. Každý mohl o sobě říci: „Soužen jsem,
zformoucený jsou wnitřnosti mé (conturbatus

est venter meus), potvráceno jest srdce mé
 ve mně, nebo hořkosti plný jsem“ (Pláč Jerem.
 1, 20). Dobří služebníci (camariero) a služeb-
 nice (camariera) běhali semotam, a bržice ne-
 mocným hlavu, pomáhali jim, aby mohli snad-
 něji vyvrátiti, co byli den před tím snědli.
 Žydků a natěkáni bylo slyšeti se všech stran.
 Já se modlil stokrátě v duchu: „Pane, zachovej
 nás, hyneme!“ Na lódi bylo také osmnáct dětí
 a mezi nimi některé ještě malíčké. Štít a pláč
 dětí těchto byl velmi pronikavý. „Ž úst nemlu-
 ňáte! a požítavjících prsy dokonat jsi (Pane) chválu
 svou;“ — tato slova žalmistova (8, 3) přita-
 nula mi na mysl, když jsem malíčké tyto děti
 plakati slyšel.

Člověk zvykne všemu — i nebezpečství.
 Když nastalo ráno, vstoupil jsem, ovšem jako
 opilý, na palubu, abych viděl rozbouřené moře.
 Držel jsem se oběma rukama u prostřed lodi,
 jinak bych byl do moře spadl. Bože! jaké to
 podivání na moře! Vlny vystupovaly před
 námi co malé hory. Máš Vulkan, jako by se
 byl s nimi potýkal, vystupoval vzhůru a padal
 zase jako do prohlubně. Parostroj jeho dýchál
 těžko kouřem, jako by byl bojem tím již nnaven.
 Kola jeho točila se často krátě nad vodou. Tu
 přišla zase vlna a houpala vodu svou přes loď;
 zvuť její podobal se pravému hromobití. Nic
 není s to, aby člověk tak t rozjímání povzbu-
 zovalo, jako pohled na rozbouřené moře. Na
 moři porozumí člověk mnohemu výroku písma
 svého. Plavci se v čas zbouřeného moře mo-
 hou s Davidem volati: „Vyslyš nás, Bože,

spasiteli náš, náběje všech končin země i na moři daleko . . . kterých boutíš hlubokost moře, zvuť volnobití jeho" (žalm 64). „Přissel jsem na hlubinu mořskou, a bouře potopila mne. Ustál jsem volaje (k tobě), chráplavé učiněno jest hrdlo mé, zemdlely oči mé" (žalm 68). „Ty panuješ nad mocí mořskou, pohnutí pať voln jeho ty škrocuješ; ty jsi založil . . . i moře (žalm 88); „tvé jest moře, ty's učinil je" (žalm 94); „pohni se moře a plnost jeho" (žalm 95). „Všechť, cožkoli chce, Hospodin čini na nebi, na zemi, v moři i ve všech propastech" (žalm 134).

Silný witr, přicházející od severo-západu, nepřestával wáti. Kapitán Brum nazywal ho „Bora" a divil se nemálo, jak takový witr prvného května na moři wáti může; nadal se, že Bora v polehne přestane a že všichni cestující obědovati budou (credo, che pranzereno tutti).*) Kapitán ale nebyl dobrým prorokem; neboť witr tento ani v polehne nepřestával, a jenom někteří z plavcůch se přissli k obědu. Náš Wulkan bojoval skoro 24 hodin s wlnami, a každých z obywatelů jeho mohl o sobě říci: „Bázeň a třesení přisslo na mne" (žalm 54). Platilyh jistotně těhdáž i o náš slowa: „Wál witr twůj (Hospodine) a přikrylo je moře: potopeni jsou jako olowo ve wodách prudkých" (2. Mojš. 15, 10). Bouře nepřestávala. Čhtěl nám Bůh bez pochyby ukázati, že divná jsou skutky moře, a že více divných jest na wšostech Hospodin; že on panuje nad mocí mořskou, a pohnutí wln že on škrocuje (žalm 92. a 88). Po celý den (1. květ-

*) Trpící na mořskou nemoc nemohoují k jídlu nijádné čnti.

na) bylo moře velmi nepořádné, a teprva přibližně noci až okolo druhé hodiny ranní se zpomenáhla upokořovalo. Dne 2. května okolo 10. hodiny ranní plouli jsme okolo břehu dalmatského a viděli jsme ostrovy Drosu a Premuru. O třetí hodině popolední jeli jsme zářivým kvarnerským (Golf von Quarnero), který, měje-li od severu prudký vln, lodím velmi nebezpečným bývá. Báli jsme se ho velmi, neboť kapitán Brum se vyjádřil, že tam snad ještě nelibě lovit se budeme. Uvážejte platilo o nás slovo: „Tam se třesou strachem, kdež není strachu“ (žalm 13). O deváté hodině na večer dorazili jsme šťastně do Terstu. Chceš-li věděti, milý čtenáři, jak mi bylo. Když jsem se po tak daleké a nebezpečné cestě opět do své vlasti navrátil?

Z ciziny se zase vracím,
 Dám již v starém ráji svém,
 A jak bědo matku líbá,
 Lbám já tu chladnou zem (Mil. Sojka).

Přidavek.

Putující po sw. zemi a navštěvující se zbožným úmyslem ona místa, kteráž Božský Spasitel náš učením swým, dobrodiními a zářavými swými posvětil neb předrahou křoví swou skropil, bývá naplněn nesmírným žalem, an spatkuje, že mnohá ze swatých míst těchto nacházejí se v rukou jinověrců, ano že u některých z nich katolíci ani pobožnosti své vykonávati nesmí. Namítá se tu poutníku takowému otázka: Jakým během se stalo, že tato posvátná a srdci každého pravého křesťana tak drahá místa přišla v držení jinověrců? V nám se na cestách našich po sw. zemi otázka tato častěji naskytla. Za tou příčinou jsme nemálo povděční ctihodným otcům řádu sw. Františka, těmto věrným strážcům sw. země, že nám za pobytu našeho v Jerusalemě ochotně zapůjčili k tisku přichystaný rukopis, kterýž na otázku tu odpovídá. Spis ten obsahuje stručný přehled dějin a osudů posvátných oněch míst v Palestině a líčí zároveň způsob, jakýmž moslemánové a nebo křesťané od církve katolické odloučení v držení swatých míst se dostali. Majíce za to, že spis ten i laičtí čtenáři naši „cesty do sw. země“ zajímati bude, podáváme jej zde u věrném překladu.

Článek první.

Stručný dějepis sw. míst ob založení církve křesťanské až do polovice 14. století.

Ještěto ochranný pán církve ruské proti církvi katolické i rozhledem swatých míst žalobu mede, békeme rádi z obviňování toho přičinu ku pojednání o pověstné otázce léto. Z dějů, událostí a důvodů, jež uvedeme, bude lze seznati, zasloužila-li církev katolická, aby se jí v záležitosti této činily ohledy, a nemá-li mnohem více sama i žalobám přičin.

O pověstné otázce této, kteráž byla ve předešlých stoletích přičinou, že Evropa s ozbrojenou mocí do Asie vtáhla, bylo po nějaký čas málo mluveno; ano zdá se, jakoby byla v zapomenutí přišla, buďto následkem náboženské lhostejnosti věku našeho, buďto následkem pletorati, válek a hrůz křesťanského druhu, jakéž byly na Evropu připadly. Nyní se však zdá, jakoby opět vznikala a to s novým důrazem a u takové velikosti, jakéž jen kdy byla dosáhla. Katoličtí křesťané, na náboženském citu svém náramně uraženi, byli hluboce dojati, domnělo se o zneuctění swatých míst, o stálém přiosobování a o ustavičných nátlacích, jakéž tam činěny byly netoliko od newěkců nepřátel sw. kříže, nýbrž i od křesťanských sekt, kteréž se od církve katolické odloučily. Sekty tyto jeví vůbec větší užrutenost a pronásledownost, nežli sami newěkcí. Katoličtí panovníci pokládali později toto ustavičné přiosobování faktů a

rozložití za urážku na cti, jesto svatá místa, ač cizí moci podrobená, přece pod ochranou katolických panovníků stojí. Tito vymohli a ustanovili slavnými smlouvami, aby katoličtí poddaní jejich na svatá místa pokojné a ustavičné právo měli. Někteří z nich mají také slavný názew, jehožby se záslužně vzdáti museli, kdyby o zachování právo a přednost s názvem tím spojených neusilovali. (Králové Neapolští a Sardinskí, jakož i císař Rakouský mají názew „králů Jerusalemských“). Otázka strany swatých míst nabyla tedy w nynější době, ne-li zcela, aspoň částečně opět předešlé znamenitosti své, a není snad již příliš vzdálen onen čas, kdežto konečně katolíkům domoleno bude, aby s úplnou swobodou a bez nebezpečení docházeti mohli na ona místa, kdežto vykonáno bylo wznesené tajemství wykoupení pokolení lidského. Nejprůsoblivějším prostředkem k dosažení přezáducího cíle tohoto ale jest, onomu osobování a uctívání setrvalivě se opřati, a zároveň práwa katolické církve tak patrným způsobem dokazovati, aby toliko neznámost dějepisu neb zlomyšlnost o nich pochybovati mohly. Za tou příčinou míníme čtenářům svým podati stručný dějepis sw. míst od založení církve katolické až do našich dnů, čímž zároveň odpovíme na stížnosti, jakéž proti církvi katolické webe netoliko ochranný pán církve ruské, nýbrž i mnozí jiní nepřátelé její, chtějí ji wytísniti z držení oněch míst, kteráž byla takřka kolébkou její, a kteráž jí Boží zařadatel její umíraje na zemi co nejdražší dědictví na zemi pozůstavil.

Od jakžiwá prokazowala se úcta oněm místům, o kterýchžto se buď práwně buď bezpráwně wědilo, že se tam zjewilo božstwo, aby buď nějakou zwlášttní milost prokázalo, a nebo aby zázračným způsobem nadpřirozené věci na jewo wynešlo. Takowá místa posíládala se pať za místa swatá t. j. neposíládala se za obhčejné pozemské jmění. Nebyť za zwlášttním majetkem jednotlivců, a nepřináležela ani státu co takowému, nýbrž celé náboženské společnosti, kteráž se někdy skládala ze mnohých, půwodem, mravů, jazykem a zákony od sebe se lišících národů. Duchovní wěci nad nimi stráž a dozorstwí a byli také správci jejich; měšťanstvá a státní vláda nemíchala se do záležitostí jejich, leč jednalo-li se o to, aby plnění rozkazů a nařízení wěcnosti náboženských dopomáhala. Řboťoli k náboženské společnosti té přitvářen byl, měl k místům těm stejný, wolný a snadný přístup; každý na ně mohl dle wůle své docházeti, jim úctu swou na jewo dáwati, chrámů a sochů na nich wzděláwati, oltáře zasvěcowati a nebo je drahými dary obhacowati. Wypuřla-li wálka mezi těmito národy, jež zájmy politické dělily, wtra wřsť a náboženstwí opět spojowaly, a zbraňowal-li národ, w jehožto území ona swatá místa se nacházela, nepříteli přístupu; trwala zápowěď takowá toliko nějaký čas a neodbytmala přemoženému národu práwa jeho. Po skončené wálce nawřtěwawal opět pokojně ona místa, k nimžto jej táhlo hlu-
bole puzeň srdce, puzeň náboženské.

Nachází-li se w každém člověku přirozený cit, kterýž jej pudí, aby měl w uctiwosti místa

náboženstvům posvěcená; tedy není divu, že první křesťané, jimžto se zjevil Bůh v osobě Wykupitele Ježíše Christa v podstatě viditelné, měli hlubokou úctu k oněm místům, jež byl Syn Boží přítomností svou zasmělil a zážraly a dobrodintmi svými oslavil a zvelebil. A nemusel-liž býti jesle, kdež se narodil, domek, kdež přebýval, krajina, jež zchodil, obzvláštně pak místo, kdežto co nevinná obět pro spásu lidského pokolení smrt podstoupiti wolil, místo, kde swatý kříž co přestavěle znamení vykoupení nasseho vztyčen byl, místo, kteráž přebrahou krot jeho svolázeno bylo, a ono, kteráž smrtebné tělo Páně až ke dni vítězného z mrtvých vstání jeho v sobě chovalo: — neměla-liž vssechna tato místa učenlivým těhož Ježíše Christa, Syna Božího a Wykupitele pokolení lidského, drahými, ctihodnými a swatými býti?

Odtud také vidíme, kterať hned na začátku křesťanství věstici u velikém množství na místa ta se scházeli, by se klaněli témuž Ježíši Christu, Jež tam byli židé ve slepém vzteku svým usmrtili. Nejšťovější důkazem, jať veliký počet věstících míst ta navštěvovávali přese vselike nebezpečí, v jakáž se tím vybávali, byla opatření, učiněná od pronásledovníků viry křesťanské k tomu konci, aby wolným navštěvám těm přetrž se učinila.

Řady byl ctítat Hadrian za časů křetého pronásledování křesťanstva Jerusalém pode jmenem „Aelia Capitolina“ dal opět částečně vystavěti, rozdělal tam Solwijsi (moble) pomník na onom místě, kdež byl dříve stál chrám Salomounův;

a na bránu, vedoucí k Betlému dal postavití mepe ze mramoru vytesaného. Tož čelilo na odpor proti židům; ale proti křesťanům dal na místě rozkřísití Páně t. j. nad Božím hrobem mohlu postaviti; i na hore Kalvarské dal rozdělati sochu ze mramoru; ještyž Betlémskou zneuctil postoupiv ji ke službám pohanštěho boha Adonise a dalo okolo ní sstípiti háj mohlam pohanštěm zasvěcený, kdežto kněží pohanští bohaprázdná tajemství svá slavovali. Ale právě tato bezbožná a swatočrádežná opatření stala se, když byl císař Konstantin wtru křesťanskou přijal, nástrojem k opětnému poznání a nalezení swathč míst. Sledujíc swatočrádežné tyto stopy, mohla matka Konstantinowa, sw. Helena, přistěbši do Jerusalema za příčinou ctění swathč míst, nakřbiti, kdeby se mělo kopati; a to vedlo k nalezení křeva sw. kříže.

Nyní počali věřící ze všech končin křesťanské putovati do sw. země a do Jerusalema, by tam pobožnosti své vyhověti mohli. Bylyh mezi nimi i osoby velmi wznesené, kteréž za příkladem císaře swého wtru křesťanskou přijaly. Císařowna Eudoxia, choť mladého císaře Theodofia, sw. Porphyrius, sw. Jeronym, sw. Paulina a sw. Eustochium, dcera její, sw. Sylwán a tisíce jiných putowali tehbdž na sw. místa. Mnozí z poutníků těch počtíwše u přiležitosti té, jakou láskou na místách těch naplněno býwá srdce člověka k Synu Božímu, jenž tam život swůj za nás obětował, nemohli se obtud ani obloučiti a ostali tam, aby místa ta vždy před očima měli, a aby uměti mohli vůči hory Kalvarské, na

ntž byl Ježíš Kristus pro spásu jejich smrt kříže podstoupil.

Počet poutníků do sw. země množil se ustavičně až do 7. století, kdežto pro Palestinu a pro Jerusálém započalo se pásmo nehod a strasti, kteréž posud ukončeno není. Král Perský měl tehdaž válku s Římany, wtrhnul do Palestiny s mocným wojskem, a dobyw města Jerusáléma vyplnil je r. 615. Na 80,000 křesťanů dal usmrtiti, chrám Božího hrobu, od sw. Heleny wystawený, jakož i mnohé jiné křesťanské swatyně zapáliti a zcela wywrátiti. Děwto pravého kříže, nejdražší tento předmět úcty věčích, wzal a odwezl do své říše. Ale tato wltězosláwa krále Perského a židů, kteříž ho byli z nenáwisti proti křesťanům popudili, neměla dlouhého trvání. Nedlouho na to byl od wlastního syna swého, Sirona, usmrcen; syn tento, zbocený w krvi otce swého, dosednul pať na trůn otcowský. Ale wojsko jeho bylo w několika bojích poraženo od wojska císaře Heraclia, nástupce to císaře Římského, za jehožto panování děwto sw. kříže do Persie odwezeno bylo. Donucen k uzavření míru, musel splniti jisté wýminky, mezi nimiž bylo také opětné wybdání sw. kříže. Císař Heraclius wezl kříž tento sám, 14 let po odwezení jeho, wltěžně nazpět do Jerusáléma a postavil jej opět na horu Kalwárskou. Událost tato byla příwod slawnosti, již koná církev sw. dne 14. sept. pod názvem „Powrhšeni sw. kříže.“

Roku 622 zvěstowal bludný prorok Mchamed nové náboženství, jež we krátkém čase pomoci meče mezi neumělými, z wětší části ještě mod-

loslužebnými a surovými národy arabskými a perskými rozšířil. Druhý nástupce jeho, Omar, kterýž v rozšířování učení Mahumedova a v dobývání zemí pokračoval, podmanil islamu (míše muhamedské) Egypt a Syrii, a zmocnil se i Jerusáléma r. 636. Tu nastala první přestávka v putování větcích do sv. země; ano mnozí poutníci, kteříž se byli již na cestě nacházeli, vrátili se nazpět. Zatím však rostla s překládkami i úcta větcích ke sv. místům; a ještě zřetelná snášelivost moslemů větcím za značný plat ráda domolovala, by na sv. místech pobožnost svou konati směli, hrnuli se opět veliké davy větcích se všech končin světa do Jerusáléma. Jerusálém se vzdal snlouhou, a moslemův zákon natizuje zřejmě, aby města neb národy, jenž by se vzdaly snlouhou, v držení chrámů svých a při svobodném konání bohoslužby své ponechány byly. Koránem se také moslemům domoluje, chrámy ty opravovati a v dobrém stavu zachovávat; ale stavění nových chrámů se jim zapovídá. Kalif Omar jednal tedy dle zákona náboženství svého, domoliv křesťanům ku prosbě patriarchy Jerusálémského, tehdaž ještě katolického, aby ve chrámech svých jako dříve bohoslužbu svou konali a dítě své dle předpisů náboženství svého vychovávali. Pod nástupci Omarovými putovali křesťané u velkém počtu do Jerusáléma, neohlédajíce se při tom na nebezpečnost a na špatné cesty. Ale při veliké svobodě, jakž zákon vítězům uběloval, bývalo předce poutníkům snáseti tisícera tejrání. Věvalif strkáni do zvláštní čtvrti města, a vládní

úředníci, jenž sobě ochranu křesťanům poskyto-
 manou bez toho dosti drazé platiti bali, ukládali
 jim pod tisícerymi zámlínkami ještě rozličné po-
 platky. Uvážej domolent, za kterým swatá místa
 navštěvovati směli, těšovalo je a oslabovalo
 jim veselilé tyto hořkosti. Pti vládnosti císařů
 řeckých, kteřížto s moslemány téměř ustavičné
 války vedli, jichžto se uvážej moslemánové nebáli,
 ani je téměř napotáh poráželi; zjednali sobě
 poutníci ochranu panovníků západních, jmeno-
 vitě císaře Karla Velikého, jehožto jméno i na
 východě známosti a vážnosti došlo. Zať mocná
 ochrana tato byla, dokazuje nařízení dané r. 810
 a jednající o dobání almužny do Jerusalema k
 účelům opětného stavění chrámů křesťanských.

Letopisy Eginhardovy a ony sv. Diwisse
 vypravují ještě více: „Mezi Harunem, králem
 Perským, a mezi Karlem Velikým trvalo tať
 tuhé přátelství, že prvnější z nich, kterýž té-
 měř celému východu, zejména Indii panoval,
 dal nicméně spojení svému s císařem zemí zá-
 padních přednost před přátelstvím všech králů a
 knížat světa; jej samého uznal za hodna úcty a
 slávy. Když tedy poslancomé, jež byl císař s
 dary ku sv. hrobu Božského Vykupitele a na
 místo z mrtvých vstání Jeho vypravil, Haruna
 navštívili a jej se ptáním pána svého sezná-
 mili, dal jim netoliko domolent, aby rozkaz cí-
 saře svého vykonali, nýbrž odemzdal tať swatá
 místa Karlu Velikému v držení.“

Úřední tento spis má velikou cenu a jestli
 ráznou odpovědí těm, jenž twrdí, že oprava neb
 znovuvystavění nějakého chrámu neb některé

řvatyně propůjčuje práva vlastnictví tomu, jenž byl chrám ten neb řvatyni tu opravil neb znovu vystavil. A skutečně také nenacházíme, že by Karel Veliký byl takové nadpobídky ve prospěch poddaných svých zastával, ačkoli by strany toho byl uvéstí mohl, že mu hrob Boží od krále Berstého darován a postoupen byl. Mocný panovník ten dobře věděl, že westera řv. místa v Palestíně přináležejí církví v celosti, a nikoliv toliko jemu; onť že má tedy vzhledem míst těch toliko právo čili mnohem více povinnost, chrániti je, a že spravování záležitosti míst těch se týkajících přislouží tomu, jenž mede westo církvě t. j. papeži.

Následkem tohoto postoupení se strany Kalifa, a pod ochranou nástupců Karla Velikého, mohli poutníci ze západních zemí bez překážky řv. místa navštěvovati. Tam se shledávali s poutníky krajin východních, a připojovali se k nim konávali společně v bratrském spojení dále pouť svoji. Tak to bývalo až do času panování bohaprázdného a ukrutného Kalifa El'Fakema, jenž z panujících rodu Fatimovců pocházel a jenž egyptským Meronem sluje. Pověstný ukrutník tento, jenž jak s moslemány tak se křesťany ukrutně zacházel, žádal v šíleném vzteku svém, aby se v něm ctílo vtělené božství. Chrám Božího hrobu vymátl z kořene r. 1010. Teprvé roku 1048 byl chrám tento za panování Kalifa Al' Mostachema Billaha znovu vystaven, z větších částí pomocí almužen poskytnutých od císaře ccahradského Konstantina Monomacha. O císaři tomto vypravuje Vilém Tyrský,

že křesťanům v Jerusalemě ku pomoci přispěl, ješto ho byli o to prosili, nemohouce sami potřebných prostředků k vyvedení díla toho sehnati. Neníť však níže v dějepisu zaznaménáno, žeby císař Konstantin Monomachus za přičinou těchto k opětnému vystatení chrámu Božího hrobu poskytnutých příspěvků byl sobě neb Řekům právo vlastnictví vyhradně osoboval, jakž toho ani Karel Veliký neučinil, jenž 200 let před tím v téže případnosti se nacházel. Nalezámeť na swatých místech v Palestině po času pronásledování se strany bohaprázdného a ukrutného El'Sakema katolické řeholníky, a sic Franky. V archívech kláštera sv. Salvatora v Jerusalemě chová se stará pravá listina, kteroužto se dá dokázati, že řeholníci ti v Jerusalemě až do roku 1023 přebývali. Tamtéž se nalézá také firman (turecký úkaz) z r. 1059, kterýmž totéž dosvědčuje. Obě listiny tyto mají velikou dějepisnou cenu, dokazujíce nad všelikou pochybnost, že mnichové františci byli již dávno před tažením křížáckým v Jerusalemě se usadili, a že křesťané ze západních krajů již před tímž tažením Franky se nachývali. Olounost, že tito mníši sv. místa obývali, dokazuje podobným způsobem, že císař Monomach s opětným vystatením chrámu Jerusalemského nespojoval požadování, aby toliko křesťané vyhodni ke sv. místům právo měli.

Rok 1093, kterýmžto rok dobýti Jerusalema vojštěm křížáckým toliko o 6 let předcházel, byl pro křesťanstvo dobou strašit. Roztržka, kteráž ob Focia započata, pod nástupci jeho však častěji opět zastavena byla, provedla se konečně úplně. Patriarcha Konstantýnský prohlásil se za neodv

slého ob biskupa Římského, jak byl papeže již po dlouhý čas nazýval, a přiosobil sobě název biskupa všeobecného. Odtěnuv se sám od církve, stěnul se sebou i celý národ řecký, kterýž byl původně také částí církve katolické. Náma tato byla tím větší za tou příčinou, že krátce před tím byl vtru křesťanskou a obřad řecký přijal národ tehdaž ještě málo známý a málo zmocněný, kterýž však v obrovské velikosti povolán byl. Národ tento dal se snadno v tomu nakloniti, aby duchovně hlavy, od níž byl prvněho vypuštěn ve věci dosáhl, i v roztržce následoval. Kterak změny tyto nastaly, míníme zde v krátce vypravovati, aby čtenář náležitě poznati mohl nyní již stav církve řecké a nové roztržky, v jakéž pábila církev tato, roztrěnuvši svazek, kterýž ji byl spojoval s církví katolickou. Roku 957 přijala velikolepá ruská, Olga, která za nezletilosti syna svého Sviatoslawa vladařství vedla, vtru křesťanskou v Cařihradě; tím učiněna příprava k obrácení Rusův tehdaž ještě pohanských. Roku 988 přijal Vladimír Veliký v témž městě svatý křest. Oba se počítají mezi světky církve východní.

Vrchní správce nové této církve sídlil v Kyjevě, měl název metropolity a závisel od patriarchy Cařihradského. Rusko-řecké rozdělení, ku kterémuž původně odtržení se církve řecké příčinu zavedlo, bylo nicméně několikráte přetrženo a kolébalo se takto po dlouhý čas mezi církví římsko-katolickou a mezi církví Cařihradskou. Nakonec všeobecně ve Florencii (r. 1438), v němž předsedal papež Eugen IV. a v němž usilováno, aby Řekové s Latinský opět se sjedno-

tili, přimolil patriarcha Catihradský, Josef, a císař wýchobní, Jan Paláolog, ku sjednocení tomu, což wšsať bohužel w Catihradu od duchowenstwa i od libu zamknuto bylo. Metropolita Kyjewský spojil se wšsať s církwí římskou a seřwal we sjednocení s ní až do roku 1514, kdežto opět i rozkolu wýchobnímu se přibal. Roku 1593 přiměl ruský metropolita duchowenstwo své opět i tomu, aby prawomocnost sw. Stolice uznali, a poslal dwa biskupy do Říma, by tam strany připojení se i ní rořowali. Papež tehdejší, Klement VIII. welmi ochotně i tomu svolil a we krátkém čase bylo opětné sjednocení we skutek uweveno. Sjednocení to nemělo wšsať dlouho trwati. Několik let na to dal cár Boris Bogunow, jenž od r. 1598 až do r. 1604 panoval, zvoliti w Kyjewě nowého ruského patriarchu. — Později wšsať Petr Weliký ani na tom wíce nepřestával, by národové říše jeho od Říma odděleni byli; chtěl nad to, aby ani prawomocnosti rozkolnického patriarchy nepobléhali, by během tím w osobě jeho nejwýšší duchowná i světská moc sloučena byla. W tento smysl prohlásil se také w synodě, již byl r. 1721 i tomu konci svolati dal. Řady shromáždění biskupové, osobowaním tímto wíce než překwapení bywše, s odpowědi svou wáhali, ano někteří i reptati a znamení nespořojenosti na jewo dáwati počali; chtěl jim císař na srozuměnou dáti, že sobě mocí zjednati domebe, čehož by mu dobrowolně postoupiti nechťeli; udeřil tedy na meč svůj, a ukazujíc záromeň předním prstem lewé ruky své na sebe, zvolal hlasem, w němžto se jewilo, že sobě odporowati nebá: „Tus patriarcha

ráš!" Přesvědčení biskupové sklouili hlavou své na znamení, že přivolují. Věhem tím rozpadla se církev na dvě části čili mnohem více na dvě rozdílné církve, z nichžto má každá nejvyšší hlavu od jiné neodvislou. Jedna jest vlastně taž zvaná církev řecká, jejížto hlavou jest dle jména patriarcha cárkhradský, druhá pak jest církev řecko-ruská, jejížto duchovním i světským nejvyšším představeným jest císař ruský.

Na tom však nebylo ještě dosti. Roky byli Řekové opět svobody dosáhli a nové království Athénské založili, vznikla třetí církev řecká. Dne 28. července r. 1833 rozhodnulo v Nauplii shromážděné vyšší duchovenstvo, že král řecký má býti neodvislou hlavou nové této církve. Podobné toto rozhodnutí bylo od národa helenského (řeckého) přijato a ústavou z r. 1844 potvrzeno. Stával tedy za našich dnů, dokonce-li počítáme, tři církve řecké, z nichžto jedna od druhé nezávislá a kteréž ruských z též příčin povstaly, z obtrhnutí se totiž od církve katolické a ze přiosobení sobě nejvyšší duchovní moci se strany patriarchy a panovníka.

Wyložiť se však následkem první roztržky na východě povstala odvětví, míníme nyní toliko s dějepisem sv. míst se obrátiti.

Muhamedánství činilo pokroky pro věru křesťanskou velmi nebezpečné. Vítězná vojska Saracénův hrozila sice Asii, Africe i Evropě, ale jeho jejich tížilo jmenovitě křesťany krajů východních. Putující do Jerusalema bylo snáštěti velice teprve a nakládáno s nimi tak ukrutně, že vypravování, jakéž, navrátilo se

domu, o utrpení svém činili, křesťany západních zemí spravedlivým a náramným hněvem rozpalovalo. Sám rozkolnický patriarcha Jerusalemský, Simeon, obrátil oči své k nejvyšší hlavě církve, k římskému papeži, od něhož byli předchůdcové jeho odpadli; pochyboval, že by mu císarové Císařství, jejichžto křise vnitřními ržnicemi a postoupnou ztrátou nejkrásnějších krajin se slabeni byly, potřebné pomoci poskytnouti mohli. Psal tedy tehdejšímu papeži Urbanu II., prose ho, aby sv. místem tu pomoci přispěl. Konečně rozrátily křesťany západních krajin i řeči poustevníka Petra, jenž byl svědkem utrpení poutníků, a jenž sám také velikou část utrpení těch byl zažil. Živé řeči jeho dojmaly každé srdce tak hluboko, že ohromné povolávání válečné od jednoho konce Evropy ke druhému se rozléhalo. Co elektrická jiskra rozšířila se okamžitě k vůle nepodobná horlivost pro svatou válku mezi všemi stavy a třídami, a v krátkém čase stálo tu vojsko sebrané ze všech národů západního světa, ze Francouzů, Španělů, Angličanů, Němců, Švédů a Wlachů; všichni hořeli žádostí, by od neměřících pronásledované bratry své na východě osvobodili a svatých míst z rukou moslemánů nazpět vydobyli. Národ těch měl při svaté válce této toliko zisk svůj na zřeteli, věda, že od výsledku jejího závisí politické trvání jeho; za tou příčinou nebral tedy účastenství ve válce této. Ano místo aby byl vojsko královské v usilování jeho o osvobození sv. země podporoval, činil mu mnohem více tísceré překážky; a nezáleželo to dojísta na něm,

Je tato s tať wznesšenou myslí a s taťowou
 srbnatostí pobuiknutá wálka zcela se zdarem se
 nemimula; konečně wzalo přebce wojsko křižácké
 i bez pomoci Řeků, ano proti wůli jejich po
 mnohých obwážlivých bojích, po dlouhém a tuhém
 obležení a po přemožení wšelikých přelážel Je-
 rusalém útokem, a wrazilo dne 15. července
 1099 do sw. města, wedeno jšouc wojenskými
 wůdci ze wšelikých národů zemí západních, mezi
 nimiž wšak ani jednoho rozkolníka nebo prote-
 stanta nebylo. Přebce wšemi wynikali pať nejwš-
 ší wůdce Bohumír z Bouillonu, Raimund, Tan-
 kred a mnozí jiní. Hrabě Girard z Provence
 založil tehdaž w Jerusalémě wěhlasný řád So-
 hannitůw, Řeků později rytíři Řhobských a ko-
 nečně rytíři Malteských se nazýwali. Podobným
 způsobem zawedeni tam byli ještě jiní řádové,
 Řekůž nápotom církwí katolické wěborné služby
 prokazowali, jako u. p. řád templátůw a řád
 rytířůw Božího hrobu, jež založil Arnold, la-
 tinský patriarcha w Jerusalémě. Patriarcha řecký
 Simeon, wida, že křižáci se blížili, a domníwaje
 se, že rozkolnického patriarchy trpěti nebudou, dal
 se na útěk a umřel na ostrowu Řhodu. Za té-
 hož času, totiž r. 1114, založen byl řád něme-
 ckých rytířůw we prospěch národu Německého.
 Pokračující we wítězném dobývání swém, zwět-
 ššili Frankové za právem wítězství chrám Božího
 hrobu, připojili k němu i obwodu jeho prostředkem no-
 vých budow i horu Slatwarfskou a stálu pomazání.
 Nové králowství Jerusalémské, jež byl Bo-
 humír z Bouillonu založil, trwalo až do roku
 1187. Osłabeno bywši wnitřními, z terowností
 národů a jednotlivců powstalými různicemi, pod-

lehlo konečně nájezdům Sala-Eddinovým (Saladin). Panovník tento, jenž byl ve věhlasné bitvě u Tiberiady došel slavného vítězství, oblehnul Jerusálém a dobyl ho. Nebýloť lossa město útokem vzato, nýbrž vzdalo se smlouvou. Všichni dějepiscové lossa soublasně dosvědčují, že Saladin za příkladem Kalifa Omara vítězství svého mírně užíval a že u příležitosti této výhledem národům přemožených zákonem islamu svědomitě se spravoval. Mocí zákona tohoto ponechal katolíkům latinským, s nimižto jedinými smlouvou byl uzavřel, užívání lossa svatých míst, v jejichžto držení se nacházeli. Věhem tím pokračovali tedy kanovníci latinskí a mníši, jimžto světena byla stráž nad svatým hrobem, u vykonávání služby své volně a bez překážky, a dějepis těch nečiní o tom ani zmínky. Mimo to směli také Johannité v Jerusáleme ostati a chudé a nemocné poutníky tam podporovati, ačkoliv byli co bojovní mníši ve válce proti moslemánům valně účastenství brali.

Vilip August a Richard, příjímám Zvolrdece, snažili se, aby krajiny od vojska křižáckého dobyté opět moci své podrobili, což se jim lossa nepostěstilo. Saladin umřel r. 1209 a smrt jeho poskytl panovníkům latinským nové náběje; podnikli tedy nové tažení křižácké. Lossa místo aby byli dobývali Jerusálema, vzali Řekům Cařihrad, buďto aby se pomstili za překážky, kteréž jim od těchto ustavičně v cestu kladeny byly, buďto aby opětného dobytí sv. míst, kamž směřovalo lossa usilování jejich, tím snáze docíliti mohli. Ale nová tato latinská kříž ve Cařihradu, která vládou Flanderského hraběte

Balbuina r. 1204 započala, trvala jen 57 let a vzala konec r. 1261. Za této doby usabili se křesťanští kádu sv. Františka ve sv. zemi. Ve klášteře sv. Salvatora nalezájí se posud věrohodné listiny, z nichžto dokázati lze, že křesťanští tito od 13. věku tam usazeni byli. Rozkazem sultána Hafmed-Sahiah-a, daným r. 1242 propůjčovalo se jim právo ku střežení sv. míst, v jejichžto držení již dříve byli, a o rok později dal jim sultan Omar chrám Betlémský znovu vystaviti; patrně to důkaz, že již tehdaž v držení chrámu toho byli.

R. 1227 učiněn další pokus o opětne dobýtí sv. míst. Císař západních zemí, Fridrich, vyžván byl od Maleka Kamela, sultana egyptského, aby se zmocnil trůnu v Jerusalemě. Ale papež Řehoř IX., nedůvěrujíc za platnými důvody tomuto křiketi, jenž nemaje víry a náboženství, duchovní moci jeho vždy se opíral a církvi katolické v Evropě velikou škodu přivodil, zdráhal se, přistoupiti ke spolků tomu, od něhož se dobrého nenadál, a snažil se všemožně, aby jej přelazil. Fridrichovi se s počátku dobře dařilo; vesel vítězně do Betléma a povýšil se za krále Jerusalemského. Shledav ale, že jest předmětem všeobecné hanby ze strany křesťanů, jenž v něm spatřovali vyobcovaného nepřitele církve a sv. stolice, a takřka renegata t. j. člověka, jenž se odepřel víry svojí; uznal za dobré, upustiti od záměru svého a odešel z Palestiny. Událost tato jest pamětihodná; neboť dokazuje, že katolíci tehdaž byli v držení sv. míst pod správanou správou papeže římského, kterých sám všechdy držení toho se těšící věci nařizoval.

Poslední dvě tažení křižácká můžeme, ačoli k osvobození země sw. pobídnuta byla, mlčením opominouti, ješto jimi ve stavu věci ničeho změněno nebylo. Zedné okolnosti nám však zatajiti nelze, jižto Prozkřtěblnost Boží, jak se zdá, proto dopustila, aby křesťané západních krajín měli o jeden právný titul více, na nějž by se mohli odvolávati proti moslemánům, rozkolníkům a kacířům, jenž napotom netoliko swobodně držení sw. míst, nýbrž vlastně wýhradní právo k nim sobě osobovali. Místnímeš probajní smlouvu, uzavřenou mezi sultánem w Syrii a mezi Robertem Moudrým, králem Neapolským.

Panovník onen chtěl mnichům francským touto cestou držení a tačměš vlastnictví sw. míst na wždy pojistiti, poštub toho zákony turecké domolowaly. Již r. 1277 uznal a prohlásil sultán Almed-Adheresf fermanem, ježž latinskí teholníci se žárliwou péčí w archiwu swém chowají, „že sw. hrob a klášter y je ho, w rch hory Kalwarsté, klášter na hoře Sionské, chrám Betlemské a ještyně Narození Páně jsou vlastnictwím francských teholníků.

Ale učení Quaresmius, jenž býwal sám také kwardianem w kláště u Božho hrobu, zachowal nám listinu*) mnohem znamenitější, onu totiž mezi sultánem a králem Robertem uzavřenou probejní smlouvu. „Roku 1342 — tak dohláda — wymohl Robert Moudrý ne bez weličké útraty mnohých ob-
tížností, aby mniši tádu sw. Fran-

*) Quaresmius *Elucidatio Terrae Sanctae*. Tom. I. pag. 130—401.

tišla ve chrámu Božského hrobu po-
 wždy o stámati a tam wšelické duchow-
 ní služby we wšl swobodě wykonámati
 směli. Těmž wšlonem, kterýmžto
 sultán powolení ono dal, postoupil
 králi Robertowi a choti jeho, královně
 Sancieri, wečeřadlo (místo, kdež Spasitel
 poslední wečeři s učedníky swými držel), jakož
 i kaplu, wystawenou na onom místě,
 kdež se byl Spasitel zjewil sw. Tomáši.
 Královna Sancia dala nadto na
 hoře Sionské ztřebiti místo (locum), kdež
 nákladem jejím dwanaácte otců fran-
 tiškánů whydržowáno býti mělo.“
 Wzácné tyto podrobnosti uvedeny jsou w bule
 „gratias agimus“, již papež Klement IV. wydal
 w Wwignouu dne 2. dec. 1342.

Domluwa, učiněná podáním peněz s jedné
 strany mezi zeměpánem, a s druhé strany mezi
 latinským králem, zawírá w sobě jistotně kupní
 a probejní smlouwu obou panovníků, smlouwu to,
 kteráž jednoho i druhého úmluwčíska na vždy wáže.
 Podotknouti wšak ještě sluší, že smlouwa tato
 ob sultána uzavřena byla úplně dle zákona ko-
 ranu, jímž toliko práwo držení a užívání statků
 a půdy newěticím přepouštěti se dowoluje, nikoli
 wšak práwo wlastnictwí. Král Robert se strany
 svojí uzavřel smlouwu 'w duchu a dle zákona
 církwe katolické, kterážto žádá, aby držení a uží-
 wání statků církwi darowaných neb odprodaných
 nebó od ní nabytých podrobeno bylo správě pa-
 pežowě neb delegátů jeho, jmenowitě wzhladem
 osob duchowních. Bylby tedy jistotně na omylu,
 kdoby chtěl twrditi, že by moslemínové, jenž

mocí koranu vlastních statků a půdy ostatek musí, práva k užívání jich znovu částečně neb zcela jiným odstoupiti mohli. Ještěto první prodaj všeobecný a stálý jest, bylo by nové odstoupení ve prospěch třetího dvojím odprodáním téhož předmětu, cožby zdravému smyslu a všem pravidlům přirozené spravedlnosti, jimižto panovníci a vlády rovněž tak jako jednotlivci podrobni jsou, stejně na odpor bylo.

Až do oné doby v dějepisu, k němu jsme se nyní dostali, byli tedy katolíci v úplném a položeném držení svých míst. Všemožní titulové právní pojišťují jim držení jejich. Nabylí jich v tažených křížových krocích svých; ztratili se dobytá místa v Palestíně, získali je opět prostředkem smluv; později jich nabylí znovu dle smluv, a zaplatili je hotovými penězi. Tehdáž nebylo ani jednoho Turka, ani jednoho rozkolníka neb kacíře, jemuž by bylo napadlo, aby právu jejich odepíral. Kterak to ale přišlo, že nyní, i když toto píšeme, protestanté i rozkolníci nalezájí se v držení větších částí svých, kterážto latinská tak mnoho stálá, a že nejsouce spojojeni s podílem svým v držení, na nějž ani stínu nějakého práva nemají, přece tádným držitelům vyhrožují, že je z držení toho vyloučí a že sv. míst vyženou?

Článek druhý.

Ojebování řeckých rozkolníků způsobem práv církve latinsko-katolické.

Ve především článku dožádali jsme patrně z dějepisu a písemnostmi, že takměř až do polovice 14. století latinsko-katolická církev sama

ř držení a užívaní sw. míst právo měla. Dajíce se i dále věsti dějepisem a listinami, co věrnými průvodčími, uvídíme, odkud to pochází, že v době, v níž toto píšeme, rozkolní Řekové a jiné kacířské sekty v držení znamenitější a větší části swatyní těchto se nalézají. Tož má býti úlohou článku přítomného.

Učtoli, jak jsme viděli, ku konci dějepisné doby, u kteréž jsme se nyní octnuli, latinskokatolická církev sama řádným právem v držení sw. míst byla; nemohlať přece, vedena duchem uctivosti a lásky, kteráž se v ní pomocí podivuhodným způsobem jevil, že sw. míst vřechňny ony dítky své vyhloučiti, jenž se od ní byly zrádným způsobem, buď roztržkou neb kacířstvím odloučily. Církev věděla dobře, že i mezi odbojnými syny jejími nacházejí se někteří praví ctitelové Christa Pána; lidé prostě myslí a dobré vůle, jenž ve bludu zrozeni bytí se v nezavinilé a protož promimuteblné nevědomosti živi jsou.

Tyto nechtěla ze swatyní oněch vyhloučiti, aby jich nezbarvila úteků vyplývajících z modlitby, konané na místech, kteráž zbožnému citu jejich rovně jako i našemu tak drahá jsou. Církev ráda přimolila ř žádosť jejich, by na těchto místech modlitby a pobožnosti své konati směli; domolila jim toho vsíal toliko v jistých, od ní ustanovených částích a hodinách. Brzy vsíal měla přičinu, želeťi povolnosti svojí; neboť nedlouho na to počalo se jť nadužívatí. Řekové, jmenovitě oni z Cařihradu, jenž od zrušení východo-řmské říše a od dobytí hlavního města jejího Mrahomedem II. Turčům poddáni byli, měli za to, že by od nowých páni swých ku přiosobování si

rozličných práv a i nápadům, jakéž rozhledem sv. mši zamýšleli, snadno pomoci dosáhlí. Zneužívající snášenlivosti katolíků, usilovali ihned všemožným způsobem, aby sobě jako dle práva přivlastnili, co jim posud toliko z milosti a velikomyšlnosti domolováno bylo. Již okolo roku 1033 Hegiry (letopisu mahomedanského, 1623 po nar. Christa Pána) vydán byl firman, jenž se nesrovnával s firmami dřívejšími býv. Latinským, a jenž smlouvám a slibům v nich přivolením na odpor prohlásoval, že napotom všichni křesťanství národové bez rozdílu ve chrámu Božím hrobu a blahoslavené Panny Marie oněch mši i bohoslužebným ohlédům svým použiti mohou, kteráž by jim za proštěbnictvím a dovolením tehlejších francouzských vyklázána byla. Uvážej na prvním tomto proti všemu právu učiněnému přivolení Řekové nepřestávali. Přetichaním a porušováním tureckých místodržících a ustavičným pronásledováním bylo by se jim téměř poskytl, takně držitele vytrhnouti, a na jejich místo se usaditi, kdyby nebyli latinskokatolíci mocnati své zakročili a nápadům těmto přitřž učinili.

Když byl sultan Selim sultanu egyptskému Palestinu oběal, nalezl tam co držitele a strážce svatyní latinské tehlejší; slyšel uvážej, že velmi znepokojováni byli od mnichů tureckých, hledajících ustavičně přiležitosti, by je odstraniti mohli. Vyvolen byv od obou stran za rozsuditele, rozhodnul ve prospěch latinských, byv totiž i rozsudku tomu pohnut listinami, jakéž mu byli předložili, smlouvou Neapolského krále Roberta, firmami sultana Muzzaffera z r. 1024, Achmeda-Sciaha z r. 1212, sultana Omara z r. 1310,

Altmeda Barfuta z r. 1310 a mnohými jinými. Latinci mu také olázali domolení i opravení kláštera a chrámu v Betlemě, jež byli od sultana Altmeda-Macera r. 1446 obdrželi. *)

Sultan Selim, o právu Latinsků úplně přeměcen, přiklnul jim při tuto, a napomenul Řeky, aby jich napotom již neobtěžovali. Na nějaký čas dali se sice odstrašiti, brzy však započali na Latinský nově útoky činiti; tyto museli tedy k novým prostředkům obrany útočivě vzíti.

Jestto církev katolická hmotné síly nemá, ižto by práva svého i zevnějším předmětům bohoslužby své hájiti mohla, a jestto duchovní zbraní svojí drzou tvrdostí nemožností tactu a rozkolníků oblomiti nemůže; tedy musí, jsouc utiskována a zotročována, u oněch světských panovníků pomoci hledati, kteří ji za duchovní matku a velitelkyni svou uznávají, by pod ochranou a záštitou jejich pokojně užívatí mohla, co jí dle práva přináleží. Odtud pochází, že přišedši we spor s vysokou portou (tureckou vládou), s Řeky, s Armény neb s jinými, kdož by ji byli rádi z držení svých míst vytískli, vždy i oněm latinským panovníkům se utíkala, jenž buďto za přičinou účastenství svého v taženích křižáckých, buďto za přičinou zvláštních, se sultány Cárihradskými uzavřených úmluv na jejichodě velikého vplyvu používali. Již roku 972 a 973 Hegiry (1564 a 1565 dle letopočtu křesťanského) setkáváme se se dvěma rozsudky, vynešenými i žádosti francouzského vyslance we prospěch křesťanů latinských od soudců, kteří i tomu zvláštně

*) Všechny listiny tyto uloženy jsou v klášteře nejświętějšho Spasitele (S. Salvator) v Jerusalemě.

nstanoveni byli. Podámeť je zde dle došlowného
gnění jejich, aby bylo lze rozsouditi, jakého druhu
byly rúznice vzniklé mezi mnichy latinskými a
řeckými, a jakým způsobem se opět urovnaly.

Rozsudek první.

„Klíče k jeřtyni, w nížto se narodil Ježíš
Christus, nalezají se w rukou Franků a přecházejí
postoupně ob jednoho na druhého z oněch mezi
nimi, jenž časem do Jerusalema přibývají a tam
se zdržují. Tať to bývalo jak před dobýtim tať
i po dobýti Jerusalema sultánem Selimem I. až
do nassich dnů, a Klíče ty neobstaly se ještě
nikdy z rukou jejich do jiných rukou. Latinci
jsou to, jenž otyvrávají moslemům aneb oněm
křesťanům, jenž do Jerusalema docházejí, a neb
tam přebývají a sw. místa narostiti žádají.
Neuť pamětníka, žeby Latinci byli kdy Klíče tyto
w držení swém mlti přestali, anebo žeby jim byl
někdo práwa toho upíral a nebo je o ně připravil.
Zsoud w ustawičném a nepřeruffeném držení jeho od
nejstarších časů až do tohoto dne, w němž přítomná
listina wyhotowena byla. Za tou přičinou potvrzuje
soudce prámo držení Klíčů k nadzmičnému místu, a
nakazuje, aby ostaly w rukou národu franského.“

Rozsudek druhý.

„W držení místa sw. jestli jsou ob časů
před dobýtim a po dobýti Jerusalema až do
nassich dnů Frankové. Místo ono bylo jim wý-
hradně odemzdáno. Soudci podán byl důkaz, že
jesle a Klíče k nim ob starobávných časů nalezaly
se w rukou Latinských, a že u nich postoupně bez
přeruffent z ruky do ruky ob jednoho na druhého

předcházel. Za tou příčinou rozhodnul tedy soud a rozložal, aby se nikterak nesáhlo na věci, kteréž v rukou jmenovaných Franků se nacházejí a jakýmžkoli způsobem na ono sporné místo se vztažují. Než je jim také nutiti, aby tam někomu jinému mimo Latinský vstřícovati dovolili, a neb aby připustili, by tam jiné lampy své zavěsili.“

Zešit to poslední firman, jež Latinci pod vládou Solimana Beleslawného obdrželi. Sultanové Mohamed III. r. 1595 a Ahmed I. r. 1604 obnovili smlouvy, jež byli předchůdcové jejich uzavřeli a ponechali Latinsků v držení sv. hrobu. Roku 1611 potkáváme se poprvé s rozkolnými Armény na jerušíti. Ve věcech svých nesrovnávají se Arménové tito s rozkolnými Řeky; došel si však rozum, jednali se o to, aby řeckými latinské znepokojovali a v sáhání na práva jejich vzájemně se podporovali. Především měli Řekové o to péči, aby sultana nespravedlivými stížnostmi unavili. Za tou příčinou dal Ahmed zavěsti vyšetřování, kteréžto úplně ve prospěch Latinsků vypadlo. Sotva byla na to uplynula čtyř lita, vydal sultan Omar II. katolickým řeckým novým firman s hattı-sherifem (nejvyšším dopisem) z r. 1030 Hegiry (1620 po nar. Chr. B.). Firman ten vyhovl vyslanec francouzský, pan de Harlay-Sauve. Zníl pak takto: „Franci řeckí, od starodávna vzhledně držitelé Betléma, jakož i chrámu hrobu Panny Marie, připustili z vlastní vůle všem ostatním křesťanským společnostem část kapli ve vchodním chrámu; spodní část chrámu ale, kdežto Ježíš Kristus (budiž Mu čest a sláva) se narodil, náležet vzhledně řeckým francům. Žádný

z ostatních národů nemá na ni práva, a ať se také nikdo neopomáhá, na jmenovaná místa sáhati. Arménové a ostatní křesťanští národové mají ve chrámu hrobu Panny Marie kaply, kteréžto jim za prostřednictvím a dovolením francouzských mnichů přepuštěny byly, a tito poslední mají listiny sáhající až k dobám sultánů arabských; listiny tyto dokazují, že ostatní národové ani nejmenšího práva k místům těmto nemají, a že tam tedy ani lamp svých zavěšovati nesmí. Řekové přednesli totéž požadování strany společného užívatí a držení vzhledem bání, jenž podle jmenem hrobu Ježíše Christa známa jest. Řomům způsobem hleděli Arménové podati právní titulky ku kamenu pomazání, tvrdíce: „Představený francouzských mnichů nám tam dovolil rozsvěcovati svíčky; dovolení toto uděluje nám práva ku společnému užívatí jmenovaného místa!“

„Nafizujeme, aby se to ani Arménům ani komu jinému nedovolovalo; což platí jak o místě narození Ježíše Christa, nacházejícím se v Betlémě dolů pod chrámem, tak i o bání zvané „hrob Ježíše Christa“, o vnějšku hrobu Panny Marie, a konečně o všech jiných svatyních, kteréžto již od dávných časů teholníkům francouzským přináležejí. Dáno v paláci Dauda passy, v měsíci Diemadi-el-Alher, r. 1030 Hegiry.“

D tki leta později, t. j. r. 1033 Hegiry, vymohl tentíž vyslanec nový firman, kterýmž se nařizovalo, „že se nemá připouštěti, aby kdo bez dovolení otce kwardiana míchal se ve věci, kteréž by se vztahovaly na hrob Ježíše Christa, na chrám v Betlémě a na jiná místa, v

je jejichžto brženi a užitiwání jsou fran-
čtí teholníci.“

Od těchto dob až do našich dnů jest děje-
pis sw. míst toliko osnowou ustawičných útoků,
jimiž Řekové a Arménové takřka vždy o píš
dále ku předu postupují. Brzy doráželi we spojení
na společného nepřitele, brzy opět proti němu
vystupovali různě, na vlastní wrub. Se strany
turecké vlády vybábaly se pořád po sobě firma-
ny obsahy sobě z cela odporujícího, ale toho, jak
vláda ústoky Řekům a Arménům a neb porusse-
nými a od nich přebloženými listinami zawěsti
se dala, nebo jak bylo lze útečnky její leskem
před oči jim kladeného zlata, méně wíce zaslepiti
a ku přitžnivému rozsudku přivesti, a nebo ko-
nečně ale toho, jak ji důrazné stížnosti katolických
mocností, jmenowitě Francouska a Wenátska do-
nutily, aby powinnost svou konala, starými
smlouvami se spravowala a práwa Latinská
ruffiti nedala.

Na důkaz toho uvedeme zde jeden z nej-
nápadnějších příkladů. Roku 1630 za panowání
Murada IV. domolili latinskí mnissi Řekům,
žehnati chleb na oltáři narození Páně w Betlémě.
Domolení toto, jenž by bylo mělo býti swazkem
míru mezi oběma národy, stalo se naopak
příčinou wáhy a různic. Za domolením tímto
počali Řekové stawěti do wětru celé hrady
ničemných záminek a požadavků, a nemohouce
jich důwody stwrditi, přikročili k násill. W Bet-
lémě se proléwala krew, a katolíci museli se báti
rychle na útěk, aby znikli powšechného pobiti.

Zakmile wyslancové Francouska a We-
nátska o těchto pohoršlivých hábkách se dowěděli,

stěžovali sobě ihned hotce u turecké vlády, a vymohli od ní dva firmany, jimižto se prohlásovalo, že Boží hrob, dvě bány, lámen pomazání, chrám v Betlémě, a tři klíče ku podzemní kaple přináležejí teholním francům. V jednom z firmánů těchto nacházela se nadto následující povšimnutí hodná slova: „Márod teďh porušil křivých svědeckví a porušných důvodných listin, a firman Dameraw, ježž k potvrzení požadavků svých předložil, jest slátaninou svých myslů jejích.“*)

Ale prudký spor ten neměl ostatí v těchto mezech; Řekové postoupili v odvahlivosti své dále a vtáhli v rejdy své i matku sultánovu, rozenou to Řekyni, za kteroužto příčinou na její pomoc a zastání u dvoru Cařihradského spoléhali. Zali se tedy rozšířovati proti latinským katolickým tiskeré pomluv; pať podávali velevezírovi 20,000 piastrův, kteréž tento v podobosti své přijal. Otcové latinskí mohli tuto jim hrozící ránu od sebe jen tím odvrátiti, že vyplatili 8000 piastrů hotových peněz, slibující, že později ještě 14,000 piastrů odvedou. Velikovezír vyšel obdálh do války perské, a zástupce jeho od Řeků porušen, přidal se ku straně jejich. Nadarmo si stěžovali vyslancové z Francouška a z Venátska u turecké vlády; darmo předkládali děkující listiny; úplaty a násilí zvlštěžily. Řekové pozdvihli takměř skutečné zbouření; vyslanec francouzský byl ve svém palácu oblehnut; dragoman (tluumočník) vyslance Venátského na pavlánu domu vyslancova pověšen; dragoman vyslance fran-

*) Firman Murada IV. chová se v tomisariátě sv. země v Cařihradě (Patrimonio Seraphico pag. 439.)

coustého probodnut. Wyslancowé francou-
stý, rakoustý a benátský byli uwězněni
a na několik dní do ošowů dáni. Sultan
Murad IV. přisoubil Řekům chrám w
Betlemě, jesle, zahrady a lámen poma-
zánt, a zapowěděl jim přestupowati k církwi
katolické. Přiměloť jej k tomu nemotorné, popu-
zowáním Řeků rozšířeně obwiňowání, že ti, kdož
se obrací k náboženství Frankůw, usilují, aby od
placent dani se oswobodili a z poddanosti jeho
se wytáhli.

Uwšsať wítězství toto, jehož byli násilím a
ústkou docílili, nemělo dlouhého trvání. Zistý
arcijahen Řehoř, wnuť patriarchy Jerusalémského,
rozdrážděn ztrátou jisté sumy stříbrných peněz, již
strýc jeho pro sebe podržel, odebral se do Cati-
hradu, chtěje tam patriarchu obžalowati a o
sesazení jeho žádati. Naplněn hněwem proti tomuto
a nadto trápen hrůzením svědomí, učinil u
přítomnosti wyslanců rakoustého, francoustého a
benátského následující prohlášení:

1. že jest půwodcem oné diwanu (státní
radě) předložené nepravé listiny, tklající se do-
minéle náwštíwey Betléma se strany Mahomedo-
wy, w níž tento osvědčuje, že tam již nalezl
Řeky a widěl lampu, již tito k uctění Ježíše
Christa we chrámu narozent rozsvěcowali. On
že také porušil slowa rukopisu, a že na místo
obecného pojmenowání „řeksané“ (Naçaro) slo-
wo „Řekowé“ (koumi) podstrčil.

2. Turecký, rovně tehdaž wěztrowi předlo-
žený rukopis, dle něhož sultán Selim při dobytí
Jerusaléma sw. místa přepustil patriarchowi
Jerusalémskému, jest prý druhé porušení, o ja-

témž prý ostatně snadno se lze přesvědčiti, poně-
wadž w rukopisu na místo pravého tehdejšního
patriarchy jméno Theolano položeno bylo.

3. Řyaho čili správce domu vrchního passy
uplacen sumou 2000 tolarů podal prý firman
ten sultanowi ku podepsání, když tento právě z
paláce vyšel a na kůň sednouti chtěl; za kterou
přčinou prý neměl pochvil, aby obsah předlo-
ženého sobě spisu prohlédl.

Když se melikovežir o pravdě odpovědi těchto
přesvědčil, odvolal sultan Murad IV. firman wy-
dané w prospěch Řeků, a dal dne 14. měsíce čer-
walu r. 1045 Hegiry (1635 po Christu) wyhoto-
witi jiný, jímžto mnichům latinským obě bány sw.
hrobu, kamen pomazání, sedmero oblouků Panny
Marie, chrám w Betlemě, ještyně Narodení se tkemi
klíči, a zahrady ku chrámu náležející nazpátek dány
byly. Nadto se ještě firmanem tím nařizowalo, aby
Latinci wzhladem toho nižterať znepořjowání
nebyli. Pobáwámeť firman tento w úplném jeho
znění, poněwadž jest jeden z nejdůkladnějších,
jakž kdy w prospěch Latinsků wydaný byl.

Firman z roku 1045 Hegiry (1635 leto-
počtu křesťanského) daný dne 14. měsíce
čerwalu.

„Dnešního dne předložili francíti řeholníci
listiny, jež mají w rukou svých. Skoumali jsme
je a uznáváme, že jsou to spisy staré a pravé;
wyswtál z nich, že wšechna jmenovaná místa,
jakož i tki brány k ještyni Betlemské a klíče k
ní ob času dobyti Jerusaléma kalifem Omarem,
jedním ze čtyř kalifů (Bůh mu buďž milostiv!),
wýhradně řeholníkům francíhým přináležejí, a že

wšechny ony swatyně w dobu, kdejto běd náš,
 slavné paměti sultan Selim I. (jenž jest nyní
 w ráji), pánem míst těchto se stal, w rukou
 jmenovaných francých teholníků jakož i dříve
 ponechány byly. — Aby tedy tyto francí
 tci w držení jmenovaných míst ostali, mybali
 jsme wšolopanští, vlastním Nassim podpisem
 opatřený firman, kterž jim za právní titul
 sloužiti má, a nařídili jsme, aby mocí firmanu
 tohoto Frankové, jako před tím, byli i napotom
 w držení a w užívání w Betlemě se nacházející
 a pobe jmenem kobléky Pána nasseho známé
 jestyně, rusta to, w jehožto držení Keřowé
 pod wodem a porussením dšwodných spi-
 sů se dostali. Nařizujeme dále, aby Frankové
 byli w držení a užívání stály pomazání, ležící
 we chrámu swatého hrobu, jakož i klenutí horny
 Kalwarské, sedmera oblouků Panny Marie, obou
 bání, veliké i malé, křijících hrob Christa Je-
 žíše; aby ostali i dále jako posud w držení
 hrobu Panny Marie a kláštera se wšemi k
 němu přináležejícími a od něho odvislými statky
 w Jerusalemě, a w městysi Nazaretu w držení
 chrámu a kláštera, jakož i jedním slowem w
 držení wšech oněch míst, o něž se s nimi posud
 někdo nepřel. S napotom nemá se někdo opo-
 wažowati, ať si jest Keř neb Armén neb jaké-
 hokoli křesťanského národu, je obtěžowati a zne-
 položowati. Na jmenovaných místech, zejména
 na hoře Kalwarské, mohou Francí mnissi boho-
 službu svou dle libosti konati, jak se to dalo
 posud; mohouť tam rozswěcowati woskové swíce
 a lampy; někdo jim w tom nesmí překážeti. We
 wýkonávání bohoslužby konečně má wrchňt fran-

čchť řeholníků přednost mti, jať ji až posud
míral, přeb řeholníky vsěch ostatních národů;
toliko obhčejně poplatky musí se dle starobáwného
zvyku odváděti.“*)

Učkolí firman tento tať žejmň a důkladně byl, vytažili se Řekové dvě léta na to předece opět s porušenými listinami svými a vymohli pomocí hojných peněžních darů firman, předešlému cele protivně, kterýmžto se jim udělovala moc, uvázati se opět v držení oněch míst sporných. Druhý tento firman povolil Ibrahim, bratr a nástupce Muradův. Nadto hleděli Řekové vládu ovládati pomluvami rovněž tať nepravými jako smyšlenými (t. p. že Latinci tělo Panny Marie ukradli, chtějí je probati), by během tím přišli v držení kapli Panny Marie na úpatí hory Olivetské, kdež se nachází hrob její. S zavedeno vyšetkováni, po jehožto skončení vyslanec francouzský obdržel firman (r. 1666), kterýmžto nectné úskoň Řekův dokazuje a haní, francům zeholníkům ale tento jim již více než 360 let přináležející chrám opět v držení odevzdává.

Nicméně postěstilo se ku konci minulého století Němům opět, zmocniti se pomocí tichýje podvodní onoho chrámu, v jehožto držení posud se nacházejí, nedovolující ani latinským kněžím, by tam alespoň mši sv. sloužiti mohli.

Žiná násilná osobování, za nimiž nastaly nové stížnosti, byla příčinou, že vydán nový firman r. 1690 (dle letopočtu tureckého r. 1101)

*) Původní spis firmanu tohoto a zpráv o události té
mohotomých rukou delegata turecké vlády uložen jest v
archivu hospice sv. země v Běře (Bera).

za panování Solimana II. Firman ten není méně zteteblný, nežli onen, ježž byl Murad IV. vydal, a čini Řekům nové předhůžky strany ústoku a porušení listin, jmenovitě listiny týkající se domnělého firmanu Omerova. Řeholníkům francouzským odevzdávají se firmanem tím opět a opět v držení ona místa, kteráž v prvním firmanu Muradově uvedena byla.

Konečně slušná zde uvéstí ještě jeden firman, kterýž vyhozen byl r. 1740 (ble Segiry 1170). Firman tento potvrzuje firmany předešlé a obsahuje podrobné hypočítání míst, jež řeholníci francouzští v držení mají. Listina tato chová se v archivu sv. země v Galatě.

Mimo westřery firmany tyto slušná ještě zmíniti se o člancích smluv mezinárodních, kteréž před rokem 1740 a po něm uzavřeny byly. Články tyto připojují ku právům, jakžž Řatinci mají jednoduchého domluvení-se dosáhli, právo ještě vyšší, spočívající na obapolném závazku. Pohledněmež tedy ještě spěšně na smlouvy tyto, a nebo alespoň na ony články jejich, kteréž se týkají sv. míst a jež tu ble postoupnosti času uvádíme.

Ve smlouvě uzavřené v Karlovi mezi císařem Leopoldem a velikosultánem praví se ve článku 13.: Co se týká řeholníků a bohoslužby římsko-katolického náboženství, slibuje sultán, že westřeny jim ob předchůdcům svým udělené wšady obnoví a potvrdí.

Druhý článek smlouvy uzavřené v Božarovi dne 21. julia 1718 obnovuje nařizení učiněná ve smlouvě Karlovičské wzhladem latinských řeholníků a bohoslužby katolického náboženství,

při čemž ani nejmenší zmínky o Řecích a Arménech se nečiní.

Ve 12. článku smlouvy Catihradské (ze dne 5. nov. 1720) objevuje se Rusko ponejprv v otázce vzhlédem sv. míst. Nemluvitc rířal o právních a domolentích z časů minulých, jakžmiž se ani vyřázati nemohlo, usneslo se toliko s turečdou vládou na tom, „že se má Rusům domoliti, aby do Jerusaléma a na jiná sv. místa bez odvádění jakýchkoli poplatků putovati směli.“

Tot stanoví jistotně znamenitý rozdíl mezi národem ruským s jedné, a mezi národy katolíckými s druhé strany, co se totiž dotýká poměru jejich k turecké vládě ohledně sv. míst. Rozdíl tento jeví se zřejmě, patřime-li na sta robylo st obapolného práva, jeřto Latintci ve prospěch svůj uklázati mohou na smlouvu Šilipa Smělého (z roku 1270), na články smlouvy Frantisska I. (z r. 1535) a na smlouvu Požaroweckou. Totéž wysvětlá, békeme-li ohled na pomahů a rozsáhlost práva toho. Vzhledem Rusů jedná se tam totiž jednoduře o domolentí, za kterýmž jim lze v císařsko-turecké zemi bez překážky cestovati a do Jerusaléma putovati; kdežto strany Latintků a zvláště strany latinských řeholníků jedná se o peroné a trwalé tam přebývání, o skutečné dobývání, užívání a držení oněch swatyní, klášterů a jich přístlusfenství, jakož i o právo, je v dobrém stavu udržovati, opravovat ano i znovu stavěti, na čemž patrně úplné, dokonale a vždy trvající užívání oněch jmenovaných míst se zákládá.

Smlouva Bělohradská (z r. 1739) obsahuje v 9. článku svým potvrzením toho, kteréž ve předešlých částech katolickým mnichům propůjčeny byly; vzhlédem poddaných ruských mluvíť však toliko o domolení k navštíťování těchto swatých míst.

Abož smlouvy tyto zná, odpoví snadno na nemorální a nespravedlivé výpovědi, pronesené od *Ragisa passy*. Uplacen od *Řeků* a *Arménů*, vymohl firman, jímžto se jim domlouvá držení lewého křídla káru ve velikém chrámě *Betlemském*, hrobu a podzemní kapli *Panny Marie* v *Gethsemani*, malé bány *Božího* hrobu, velikého chrámu v *Betlémě* a klíče k jeskyni „*Narození*“. Abož vyslanec francouzský na porušení smlouvy sobě stěžoval (r. 1760), odpověděl mu *passa* bez zardění: „*Místu tato přináležejí sultánovi, pánu mému, a tento má právo, přepustiti je, komukoli chce. Máže býti, že byla posud v ruce Franců; Oslavenost jeho však chce, aby nyní přešla do rukou Řeků.*“ — Z toho, co posud povědno bylo, vystltá patrně, že výpověď tato jest zřejmým ruským výsech smluv, jakž s katolickými mocnostmi zemí západních uzavřeny byly. Konečně berou i nejnovější smlouvy od r. 1802 a 1838 práva tato ve prospěch *Latinsků* v ochranu.

Ve při výselích těchto smlouvách, shodnutích a právních titulích použili přebce *Řekové* a *Arménové*, kteří, ač ve člancích vždy se různíce, v nenávisti k *Latinským* vždy souhlasili, alespoň posud při dělení křísti hádky a různice mezi nimi nepovstaly, použili, pravíme, úskočně rozbrojů,

příčinou hudo by své nebudou do konce s to, aby
 kostel „Wykupitele“, bude-li zbořen, opět wyšta-
 wěli. Wědělť také, že we případnosti té obdržel
 od turecké vlády za peníze snadno dovolení, aby
 chrám vlastním nákladem svým opět wystawil,
 čímž by dle zásad oněch zemí nabyli práwa, uwa-
 žati se wyhradně w držení jeho. A tak se stalo
 skutečně bez ohledu na odpor se strany každých
 držitelů, bez ohledu na ostré protestace, bez ohledu
 na smlouwy a závazky, bez ohledu na wšemožné
 tituly práwné. Diwan udělil Řekům zplnomoc-
 nění k opětnému wystawení bání, což tito i
 promedli, nedotazujíce se ani mnoho, zdali se to
 náležitým způsobem proměsti dá. Uzel se snadno
 domysliti, že snažení jejich, státi se pány a pro-
 wozovati vládu svou, bylo od té doby tím
 odvážlivější. Nesmí se wšak zde mlčením
 pominouti, že plnomocník francouzský zadal proti
 tomu u dworu Catihradského osvědčení, chtěje
 sstobliwým následkům opětného wystawení toho
 předejti, a že wymohl r. 1811 firman, w němž
 se mu osvědčovalo wyslowně, že činnost Řeků
 při opětném wystawení chrámu sw.
 hrobu bčiwějším práwům Latinsků
 do konce na ujmubiti nemá. Musímeť
 wšak s bolestí podotknouti, že firman tento jiných
 následků neměl, leč že ohradil práwo. Řekové a
 Arméni obdrželi následujícího na to roku (1812)
 podobuhui způsobem pro sebe firmu, kterážto
 jim bez ohledu na práwa Latinsků wyhradně
 držení sw. ruské přisouzeno bylo. Firmu tento
 podpíral se na dwa nepravé, Selimowi I. při-
 pisované firmany, w nichžto se twrdí, že panow-
 ník tento byl místa, o něž se tu jedná, oběma

národům přisoudil. Uvážejte o těchto dvou firmanech nebylo až po onen den ani nejmenšího slyšení; okolnost to, kterážto sama o sobě již k domněnku přivádí, že podstrčený neb porušený byly. Co uvážejte nepravost firmanů těchto nepochybnou činit, jest okolnost, že oba firmány ty totéž datum mají, a že v témž čase tatáž místa přisuzují Řekům i Arménům, t. j. dvěma k sobě vespolet křesťanům a na sebe netvářícím národům, jenž se nikdy ve svornosti dohodnouti nemohou, lečby se jim o to jednalo, aby Latinským nějakou škodu učinili. Arménové obdrželi napotom ještě jeden nový firman r. 1829, jímžto se jim ostatně toliko uděluje právo, na hrobu Božího mšši sv. sloužiti a lampy rozsvěcovati.

Abychom s těmito sobě odporujícími firmány přišli ku konci, uvedeme ještě jedno přivolení, jakéž vymohl admirál Coussin za panování Rudolfa Filipa, krále francouzského, od sultána Mahmuda ve prospěch latinských křesťanů — dovolení totiž, sloužiti mšši sv. ve chrámu „Nanebevstoupení“ na hoře Olivetské ve výroční den též slavnosti, ačkoli chrám tento v mšsiti přeměněn byl. Vyšel to dovolení, jehož Soliman Beleslawský vzhledem chrámu hory Sionské, v nižto moslemánové předepsané pobožnosti své konávali, Františku I. uděliti nechtěl.

Roku 1841 obdrželi Řekové firman, kterýmžto se velelo, aby školy katolické v Betlémě pozatvářeny byly, a jiné, kterýmžto se bávalo Řekům zplnomocnění k opravě chrámu Božího hrobu a onoho v Betlémě. Uvážejte pan Guizot, ministr krále francouzského, poslal dne 26. ožt. 1842

vyšlanci francouzskému vyměření, ale něhož měl o to se postarati, aby školy opět otevřeny, a ti, kdož je byli dali pozabítrati, potrestáni byli; nad to měl také vymoci oprávnění, za nímž by chrám Božího hrobu a onen v Betlémě toliko od latinských mniichův opravovány býti směly.

Ku konci trudné zprávy této mluvíme zmiňku učiniti ještě o jednom zločynství, o němžto se s jistotou news, kterému z těchto dvou křesťanských národů by se mělo přičítati, jesto i winu na onom požáru, o němž storchu vypravováno bylo, jeden druhému newraživě vytkají. Sednāl se o ukradení stříbrné hvězdy, kteráž se nacházela v jeskyni „Narození“, majíc následující nápis v řeči latinské: „Hic de Virgine Maria Jesus Christus natus est“ (Zde se narodil z Panny Marie Ježíš Kristus). Již řeč nápisu toho byla dosti jasným důvodem, že Latinci již od starobávných časů v držení těchto míst byli. Povážíme-li jen okolnosti krádeže této, poznáme již dostatečně, jací lidé jsou ti Řekové, Turci, passové a patriarchové řečtí. Latinským nečinul z odstranění hvězdy té žádný užitek, jesto právě hvězda ta dořazovala, že jsou v držení chrámu a to již od starobávných časů. Řekům to však velmi prospělo, ztratil-li se předmět, pro kterých kaply té zmocniti se nemohli, po čemž již tak dávno duchtili. Co hvězdy samé se dothlé, ztratila se právě tehdaž, když Řekové sami toliko v držení swatyně té byli. S roztězoslávou byla přenesena do řeckého, 4 míle vzdáleného kláštera sw. Sábny, kdežto k uctění jí jistý druh směšných zábar se uspořádal. Mustafa Zuriš, místobřitel v Jerusalémě,

rozpoznal veřejně, že by byl mohl suabnám způsobem ukradenou hvězdu opět opatřiti, kdyby se do záležitosti té nebyl mital konsul francouzský. Rádi (sudi) nabídl se kediteli důchodů kláštera latinského, že věc tu vyrovná ve prospěch Franců, zaplatí-li se mu 11.000 piastrů. Ale nabídnutí to nebylo přijato, ješto by takové jednání bylo mohlo sloužiti k necti katolíkům a francouzské vládě, kteráž tehdaž s katolíky společně jednala.

Vláda císaře Napoleona III. zadala r. 1852 rozhlédem nepřijemné věci této žalobu u vlády turecké, a vymohla, aby kostel Božího hrobu, jehožto bání na útraty sultánovy opravena byla, za obecné vlastnictví se považovala, za místo, kdež by všechny křesťanské společnosti bohoslužbu svou to nati směly; vymohl také, aby Latinskům bylo dovoleno, konati sv. tajemství v podzemní kaple hrobu Panny Marie v Gethsemane, kterážto kapla kdyi věhradním vlastnictvím jejich bývala. Dán jim také klíč od hlavní brány tureckého chrámu Betlemského, chrámu to, ježto sobě byli Řekové a Arménové neprávě přivlastnili. Prostředkem klíče tohoto mají Latinci právo ku průchodu do spodní kaple (jestyně Marozent), kterážto jim ješto přináležl. Konečně byli Latinci zplnomocněni, aby v jestyni Marozent umístili jinou stříbrnou hvězdu s latinským nápisem místo oné, jenž r. 1847 obtud obnata byla.

Článek třetí.

Vyvrácení námitek, jakž rozkošní Řekové činili k uhájení a ospravedlnění násilného osobování svého.

Ze stručného, ale pravdivého vypravování, obsahného v prvních dvou člancích strany věci

těšajících se bržení sw. místa od založení církve až do našich dnů, může nestranně čtenář souditi, že sw. místa v Palestině dle práva výhradně katolickým přináleží. Ještě ale sekty od církve této roztržkou neb kacířstvím obloučené nějaknou měrou v lůnu církve se nenalezají; lež na jemu, že by ani Řekové ani Arméni a Rusové, aniž jakékoli jiné od církve oddělené náboženské společnosti právem sobě stěžovati nemohly, kdyby církev katolická bržení a užívání swatyní těchto toliko sobe přiosobovala. Neboť jestliže v duchu mírnosti a snášenlivosti, jakž se v pravé církvi ve všelikých na míru a míru se vztahujících věcech poměry jemil, v jiných dobách rozkolníků a kacířům domolovala a posud ochotně domoluje, aby na sw. místa putovali a tam pobožnost svou konali; nemůže snášenlivost tato ani rozhledem minulosti, ani rozhledem budoucnosti nějak, právně důvod ve prospěch jejich stanoviti.

Aboby se směl tedy opomáhati, přiti se s ní o právo ke sw. místům? Která sekta, která rozkolní neb bludná domnělá církev; a byt i sebe více vyhnaná měla, a rozhledem hmotné a pozemské moci sebe silnější byla, může se opomáhati, zbamiti církev katolickou toho, co jí dle Božských i lidských zákonů přináleží? Nebo nenaehlédá, že každých důvod, jenžby se proti ní uváděl, nebo statečných a nebo, což ještě horší jest, nepravých a chytře porušených, že každá historická událost, kterážby se právu jejímu na odpor stavěla, buďto vymyšlena a neb toliko výsledkem nepravého výsledku býti musí?

Tisícekrát uváděli již Řekové události, které ale při posuzování neobstály; tisícekrát byly již

domodné spisy, jaž předložili, ob soudů za apošryfické (nepravé) a porušené uznány. Ale nic nemohlo posud twrdossijnost jejich oblomiti, každodenně obnovují obrovskými nectnými rejdy obyčejné útoky svoje. Na nešťěstí domnívají se Řekové, že jest jim činiti s neumělci; zacházejí s námi jako s ministry turecké vlády. Gotwa se dostala nějaká nová osoba k některému úřadu, vynássejí ihned opět staré porušené důvodné spisy na jerno, neostýchajíce se vyměšleti nové špatnosti; vždy předkládají tytéž nepravé výsadní listiny, jež byli již wssichni předessli ministři zawrhli. Všouť vždy té náběje, že nově powššenec nemá známosti o věcech, o nichž byli předchůdcové jeho rozfudeł wynesli, a nebo že se dá snadněji oblomiti jistými důvody (peněžitými dary), jichžto w čas přiležitých s velikou způsobilostí použiti umějí, chtějí během tím spravedlnosti platnost zjednati. Wssak veřejné mínění, kteréžto jest méně porussitelné než soudcové Catihrabští a Jerusalemsští, může důvody rovně tak zdaleka pozorowati, jako Řekové a turecká státní rada, a proto pohlédá se zaslouženým opowržentím na odmístění těchto porušených důvodů, kteréžto již tak často ze lži načknuty byly, s nimiž wssak nepřátelé katolické církwe a kádných strážců smíší tak často opět se wytasili.

Jestto by zatím twrdossijnost Řeků w očích méně dobte zpravených lidí podobu práwa nabýti a mlčení Latinsků za slabou důwěru we práwo jejich pokládáno býti mohlo; musímeť poľažde, kdž Řekové znouu na bojiště wstupuji, k odporu přichystáni býti, jsouce ostatně jisti, že

zbraň jejich zlomíme a ostří její proti nim samým obrátíme.

Řekové se tedy odvolávají na některé důvody učiněného jim postoupení sv. místa se strany sultánů. Důvody tyto míníme zde skoumati a sice v témž pořádku, v němžto je uvádějí.

Šest let ob té doby, co byl císař Heraklius již králem perským obneshen do Jerusálema vítězoslavně nazpět přinesl, bylo svaté město Kalifem Omarem opět oblehnuto, a vzdalo se smlouvou po dvouletém obležení. Sofronius nebo Zefirinus (Řekové nesouhlasí rozhledem jména toho) byl tehdy patriarchou v Jerusalemě. Patriarcha tento podepsal smlouvu nadzmiňnou; jenom má tedy křesťanstvo zachování sv. místa dělovati. Za prostřednictvím jeho lonal kalif ponejprv modlitbu svou veřejně mimo chrám Božího hrobu, následkem čehož svatyně tato v messitu přeměněna nebyla. Z toho všeho vyvozují Řekové, že tato kalifem Omarem sv. městu a chrámům jeho propůjčená věřba (achname), kteráž všem pozdějším, křesťanům uděleným právům na sv. místa za záklab slouží, dána byla patriarchovi teckému a sice ve prospěch pobdaných císaře teckého, jehožto panovníctví Jerusalema tehdy obnáš byl. Tu máme první událost, jižto Řekové ve prospěch svých pomůž uvádí; událost to, na niž dvojí vítěznou odpověď pohotovu máme. Předně odpovídáme, že tato pověstná listina (achname) Kalifa Omara, jak dále dokázati míníme, jest spis porušený. Přitomně držeti se budeme druhé odpovědi pozůstávající v poukázání na okolnost, že Řekové z listiny této, byl i poruřena nebyla, ani coš

nejmenšího ve prospěch svých vyhovovati nemohou. A v pravdě! Komu odevzdal Omar své místo v držení? Snad Řekům s vyloučením Latinským? Snad rozkolní řecké církvi, již tehdy ani ještě nebylo? Věstí každému známo, že za času Omarova stávalo toliko církve katolické. Tato sjednocovala v lůnu svém libi vsselých jazyků a národů, a vzťahovala ruky své k těm, jenž ještě obrácení nebyli, tam toliko směřujíc, aby z celého světa učinila jediné stádo Christovo. Jsouc vssá sama sjednocena přirozeností i Božským nařízením, netrpěla jiných církví vedle sebe a vsslučovala ze společnosti své každou i sebe větši část světa, která by si byla neodvisslost osobovala a zrovna názem církve přikládala, názem to, kterýž toliko církvi katolické přislusí. Již dávno před roztržkou Fotií-mou r. 857 byla církev katolická za přičinou laccství a roztržky z lůnu svého vssloučila Ariany, Nestoriany a Eutychiany; o jiných menších sektách se ani nezmiňujeme; a vssá až do času Fotií-ma byla církev řecká, čili lépe řečeno národ řecký, částí církve katolické. Nacházeli se v církvi Řekové i Latinci, Arabové i Syřští, Němci i Francouzové; nebylo vssá tehdy ještě církve řecké, jakož v pravdě i přitomně toliko za zřím užitvím slov o církvi řecké mluvití možno. A v skutku! buďto není za násich dob žádná řecká církev a nebo jsou tři: řecká, řeckoruská a helenská, jakož jsme v prvním článku dokázali. Komu mohl tedy Omar dáti své místo v držení? Vistotně ne rozkolní řecké církvi, již tehdy ještě nestávalo. Komu tedy? Řekové odpovídají sami, mluvitce zde

konečně jednou pravdu, avšak toliko omylem,
 ani o tom nemědouce a sami sobě odporující.
 Praví Řekové, že patriarchu Sofroniowi celé
 křesťanstvo děluje zachování sv. míst. Ce-
 lému křesťanstvu přepustil tedy Omar sv.
 místa. A skutečně našel v Jerusalemě křesťany
 ze všech končin, kteříž se tam byli co poutníci
 shromažďovali. Řečnil žádáního rozdílu, a nemohl
 ho ani činiti, mezi Řeky a Latinský, a byl to byl
 i činil, nebyliby sobě ptece Řekové všehradně
 osobovati mohli, co náleželo dle práva všeo-
 becne církvi. Jestli sice pravda, že Řekové byli
 tehdy částí církve katolické a sice znamenitou
 částí, jak za přičinou počtu, tak i za přičinou
 svatosti a učenosti mužův, kteříž v ní živi byli;
 nebyli však církví a tímto jmenem se ani
 nenazývali ani nazývati nemohli. Křesťanům
 tedy všech národů daroval Omar sv. místa,
 a všichni národové scházeli se tam skutečně;
 všichni tam měli zastupce a kněze národnosti
 svojí; všichni tam žili a konávali pokojně v
 rozličných řečích, ale v též poddanosti k nejvyšší
 hlavě církve a k papeži, modlitby a pobožnosti
 svoje. Žádný z nich neosoboval si všehradného
 práva k držení míst, příslušejících jedné cír-
 kvi, jakž tehdy právně a skutečně stávalo.
 Bylo jim také známo, že správa sv. míst, jakož
 i správa každé jiné, všeobecné církvi přísluše-
 jí věci od toho závisí, jenž jest vrchní hlavou
 církve a pastýřem pastýřův, „bislu pu Ří-
 mskému.“ Skutečnou pravdou však jest, že to-
 hoto propůjčení sv. míst se strany Omarovy
 nikdy nestávalo, a že není nic jiného než věc
 k tomu konci vymyšlenou, aby prostředkem ní

obdůvodnilý se věci, kterých před tím vymyšlený byly. Nepravost důvodního spisu toho poznati lze ze tří důvodů, z nichžto by každý pro sebe i dokázání nepravosti té postačil.

Prvním důvodem jest, žeby ze spisu achname zvaného, kdyby byl Kalif Omar jakž ve prospěch křesťanů vybal, posud nějakého opisu v tehdejšímu způsobu psaní stáovati muselo. S takovým opisem se však posud ještě nikdo neproukládal; a byl se to i stalo, neptineslo by to předce ani Řekům ani Turkům jakéhos prospěchu, jestto posud ani jednoho mezi nimi nebylo, jenž by písmu tehdaž ve krajíně té užívanému jen dost málo rozuměl.

Druhý důvod pozůstává v tom, žeby Kalif Omar, kdyby také byl křesťanům držení sv. míst pojistiti chtěl, ani nebyl měl přičiný i vyhotovení takového původčitého úředního spisu. Zákon koranu byl by již sám v sobě i tomu postačil, a Omar, tento tak pořádný plnitel zákonů koranu, byl by jich dojista také nepřestoupil. Zákon koranu praví, že národové od moslemánů moci zbraně podrobent, nechť-li islamu (náboženství muhamedanského) přijmouti, při svobodném vykonávání bohoslužby své a v držení chrámů svých ponechání bžti mají; že chrámy tyto v dobrém stavu držeti a opravovati mohou; toliko nové chrámy stavěti že se jim nedovoluje. Dějepis dokazuje, že zákon tento v turecké říši se zachovával a posud ještě zachovává. Křesťanům v Jerusalemě nebylo tedy potřebí Omarovy úřední listiny, kteroužto by se jim domohovalo, co jim samým zákonem koranu bez toho domoleno bylo.

Ponečně vysvětlá nepravost listiny té i ze soudního nálezu, jakž i vyšetkováni ho ustanovení moslemských soudců o ní pronesli. Roku 1630 obdrželi vyslancové z Francouška a z Benátska v Cařihradě od sultána dva firmany, kterážto posud v komisarství sw. země v Pěte (blíže Cařihradu) se chovají; pocházejí z r. 130 a 133 dle Hegiry. Firmany těmito se prohlašuje, že Řekové se zmocnili prostředkem porušených důvodů části sw. země, že domnělý firman Omarův jest vymyšlen, že právo i držení míst těchto přísluší již ob nejstarších časů katolíkům. Mimo to dokázal Hasfan-Alga, jenž byl za příčinou vyšetkováni, následujícího za firmanem r. 1630 daným, do Jerusaléma přišel, s velikou obšírností, že firman, jakž Omarovi se připisuje, nepravý jest a osobování Řekův snáseti nelze.

We čtyřech stoletích po dobytí Omarovou nenalezají Řekové ničeho, co by ve prospěch swéj uváděti mohli, a právě v tom, že ničeho neuvádí, jeví velikou opatrnost. Neboť poněvadž v těchto čtyřech stoletích sw. místa od katolíků celého oboru světa navštěvována byla, a patriarchové Jerusalémsští poddanost svou i papeži vždy vyznávali, jest na bládní, že v této době tisícové důvodů svědčí a svědčiti musí ve prospěch katolíků. Obzvláštěně hluboké mlčení zachovávají Řekové rozhledem ochrany, již císař Karel Veliký putujícím do sw. země poskytnul a opatřil; nezmiňují se o vroucím přátelství mezi ním a kalifem Harunem, kterážto z přízně k němu potvrdil církvi katolické držení chrámu sw. hrobu. O tom všem mlčí Řekové povždy.

A tomu slusí ještě podobnouti, že z ochrany Karlem Velikým opatřené měli Řekové vždy větší prospěch nežli Latintci, jesto vždy poráhem tureckým byli a pro blízkost sw. míst na ně častěji putovati mohli nežli Latintci.

Pominuvše tímto způsobem čtvero století zastavujíc se opět při ubálosti, kteráž sice českému císaři tu chválně slouží, jim však přece práva na věhradné držení sw. míst nepřopůjčuje. Mluvilme zde o opětném vystavení chrámu „z mrtvých vstání“, jež český císař Konstantin Monomachus tu konci přivedl, když chrám ten bezbožným El-Hakemem, jenž co Bůh ctěn býti chtěl, vyvrácen byl. Řekové zde jásají, odvolávajíce se na svědectví Viléma Tyrského, kterýžto císař ani slova ve prospěch Řeků nepřináší. Vypravuje, že chrám tento r. 1010 vyvrácen byl, náčež prý kalif Bocher, syn El-Hakemův mocí přiměrně smlouvy, uzavřené s řecko-římským císařem Argirem, křesťanům v Jerusalemě domovil, aby jej opět vystavili; tito že se obrátili k císaři Císařhradskému, Konstantinu Monomachovi, s prosbou o peněžitou podporu; ale císař prý se uvolil k radosti celého křesťanstva, že chrám ten vlastním nákladem svým opět vystaví, což se i stalo r. 1048, třicet let po vyvrácení jeho.

Jestliže to na každé způsob jasně podivno, abychom se nemýjádřili ostřeji, že Řekové tu podpore osobování svých takovou ubálost uvádí. Neboť od toho byl císař Monomach požádán, aby chrám sw. Grobu opět vystavěl? Řekové odpovídají sami, že se to stalo od westlerých křesťanů v Jerusalemě. Jestli však věci

nepochybnu, že tehbdáž žili w Jerusalémě křesťané ze wšelikých národů; císař Konstantin dal tedy chrám onen na prosbu a k použitwání wšech katolických národů wystawiti. K tomu ještě poznamenati dlužno, že císař Konstantin byl katolíkem, ješto roztržka roku 827 Fotiem započatá teprwé r. 1093 dokonána byla. Dstatně se nepokládalo znouwu wystawení wytwráceného chrámu nikdy za práwní titul, s nímžto by spojeno bylo práwo wlastnictwí. Práwo křesťské, jakéž tehbdáž i w Řecku platnost mělo, nepovažuje chrám za wlastnictwí některé zmlásltní osoby, nýbrž za wlastnictwí Boží a sw. Církwe Jeho, jejížto widitedlnou nejwýšší hlawou a swrchowaným spráwcem zde na zemi ješt papež. Císař Konstantin učinil tedy, co byl dvě stě let před tím učinil Karel Veliký; přispěl totiž zbožnými dary swými k oslawení katolické bohoslužby na sw. místech. Nenabyl-li Karel Veliký působením swým pro Latinský wýhradního práwa tu brženi sw. míst, nenabyl ho ani Konstantin pro Řeky.

Dostawše se k tažení křižáckým, spatrujeme Řeky u welikých rozpactích, mají-li dějepis dle způsobu swého utwáďeti. Nemohouť zde jinak k cíli přijíti, leč zamlčujíce dle zmyslu swého co zamlčeti možno, a porušujíce, čehož jim mlčením pomínouti nelze. Patriarchové Jerusalémští, tať dohládají, byli powždy Řekové; měli-li za panowání Franků we sw. země sídlo své w Cařihradě, stalo se to za tou příčinou, že Latinci na odpor žtizením církewným ustanowili w Jerusalémě patriarchu latinského. Posloupnost patriarchů řeckých nebyla přeh ale tím přerušena

a tito že se navrátili opět do sídel svých, jakmile křižáci Saladinem přemoženi byli.

Mělo by to sice podobu pravdy, kdyby i weffkeren ostatní svět byl na to zapomenul, co Řekům z paměti wypadlo. Nemožsslo wssak jessťe nikomu z paměti, že Řekové krátč čas před wálkami křižáčými byli se odloučili od jednoty církwe katolické neblahou onou roztržkou, kteráž posud jessťe trwá. Následkem roztržky této nemají patriarchové jejich, oddělinoše se od sw. apostolské stolice, od nížto wsselika prawomocnost pochází, žádné prawomocnosti.

Papež má tedy netoliko práwo, nýbrž i powinnost, aby na místo obbojných patriarchů poslussně ustanowowal; a jessťo je ze kteréhožkoli obřadu woliti mohl, dal přednost obřadu latin-skému. Co se týká patriarchy rozkolního, jest wěc jistou, že ať si již sídlil w Jerusalémě neb w Carigradě neb kdekoli jinde, nemohl již mlti žádné wážnosti a prawomocnosti u wětšší mtké, nežli jť nynějšší rozkolní biskupové a patriarchové wespoleť mají.

Alle, namítají Řekové, wždyž to byl patriarcha řecký Simon, jenž byl psal papeži Urbanu II. chtěje dosáhnouti pomoci panowníků křesťanských na západu, jessťo by císařové řečtí nebyli sw. mst ani znoru dobytí, ani jich před Saraceny obraňowati mohli. Zále práwo wssak Řekové z události té we prospěch swůj wywozowati mohou, toho nám pochopiti nelze. Newzbal-li se patriarcha Simon společnosti s církwí římskou, jak z prosby jeho k papeži Urbanu II. Petrem pousterowníkem učiněné wyswltati se zdá, učinil tím jen powinnost swoji, powinnost totiž, jakouž

každý biskup zavázán jest, aby v důležitých případech ke stolici apostolské se obracel. Mimo to uznal prosbou touto určitou pravomocnost papežů v tom, co se týká správy sv. míst, a jednáni jeho při této příležitosti obsazuje ostatní biskupy řecké. Byl-li však rozkolníkem, jak z pozdějšího chování jeho k mste podobnějšími bhati se zdá (měl utékl z Jerusalema, když tam křesťáci utáhli a odebral se na ostrov cyperský chtěje tam skončiti svůj život sv. místo); byl-li pravím, rozkolníkem, jakých důvodů mohli by Latinci z události té ve prospěch svého vyvozovati?! Nejjednodušší biskup řecký prosí papeže o pomoc k osvobození sv. míst! Papež pohnut prosbami jeho, vyžádá k osvobození sv. míst vyslání národů křesťanských. Koliko Řekové stojí s rukama založenými, kdežto celá Evropa za ně se potýká, a nemajíce ještě na tom došti, že byli lenivými diváky, šouli nadto nespokojně na vojstvo, kteréž se tam k osvobození dostavovalo. Krom Latinsků tekla proudem ve válce této; konečně utáhli Latinci do Jerusalema a osvobodili sv. hrob Spasitelův. A toto vše mělo být vzhledu Řeků k tomu konci vykonáno bhati, aby tito, jenž byli v pokoji doma ostali, z namáhání jiných netoliko prospěchu nabýli, nýbrž aby se stali vzhlednými držiteli sv. míst, jichž byli vzhledně Latinci bobyli! ? —

A však, namítají opět Řekové, když byl Saladin, odňav opět Latinským Jerusalema, všech svých smutně zničiti mnil, byl to řecký císař Isák Komnenus, jenž, jak dočísti se lze v letopisech Dogmatových, přimlouvou svojí chrám Božího hrobu udržel. Z toho domozují, že jim

přislusíto vzhledem sv. míst právo vlastnictví. Aťsať letopisy Dositheovy mají velmi malou vážnost, porovnáváme-li je se souhlasícími svědectvími velikého počtu souvěkých spisovatelů a s mnohými nepodvrženými písemnostmi, kteréž jednohlasně tvrdí, že Saladin dobyl wltěžství, nikoli s Řeky, nýbrž wýhradně toliko s Latinský wjednával. A wjednávání s Latinský bylo také věci přirozenou, jestto tito již po celé století w držení Jerusalema byli, jej bránili a dle smlouwy vzdali beze wšelikého účastenství Řeků. Slusíto také jesti podočknouti, že úmysl, swatyně Jerusalemské zničiti, nesrovnává se se známou pomahou dobywatele Saladina, jehožto spravedlnost, mírnost ve wltěžství, sledetnomyslnost a přirozenou dobrotu wšleketi dějepiscové wychwalují. Nado by byl úmyslem tím přestoupil wlastní zákon swůj, jehožto horlivým zastawatelem byl, zákon to, kterýž, jak již častěji podočknuto, chrámy a jiné k bohoslužbě podmaněných národů přislusíci věci russiti zapowídá. Jest-li wsať jisto, že Saladin s Latinský wjednával, jest rovně tak jisto, že tito nemohli ustanowiti wšminky prohlédající ku prospěchu rozkolných Řeků, jež tehdaž rovně jako Turky za nepřátele své pokládati mohli a skutečně také pokládali. A bylo by to w pravdě le smíchu, kdyby někdo chtěl mysliti, že by Latintci byli Turků žádali, a skutečně od nich wzmohli, aby sv. míst řaditům tou měrou postoupili, by Řoptové a Abysinsíti, Syrští, Georgiáni a každé jiné odwětné rozkolníky jich užítwati směli, Latintci wsať aby téměř na prázdno odešli. Nenedostává se nám wsať také prostočistých a půwodčitých písemností, kteréžto

w archiwách kláštera nejsvětějšího Vykupitele s
 melitou péčí se chovají, an písemnosti tyto ro-
 težnou odpověď na všechny ty neshodné domněnky
 a na všechno dokazování Řeků obsahují. Písem-
 nosti ty záležejí w dopisu sultána Almed-Chaha z
 r. 1212, kterýmžto se latinským mnichům dovo-
 luje, stěžiti sw. místa, kteráž ob dáwných časů
 w držení jejich byla; dále w dopisu Omara od
 roku následujícího, w němžto se jim uděluje do-
 wolent k opětnému rozdělení chrámu Betlémského,
 a w dopisu Almeda-Achefa z r. 1277, kterýmžto
 sw. hrob, chrám a klášter hory Sionské, jakož i
 chrám Betlémský za vlastnictví francouzských mnichů
 uznává a za takové prohláshuje.

Není tedy pravda, co Řekové twrdí, že
 jediným základem práw Latinsků jest kupní a
 prodání smlouwa, uzavřená mezi sultánem egypt-
 ským a mezi Robertem, králem Sicilským a man-
 želkou jeho Sancier. Smlouwa tato jest o všem
 novým titulem právním, jakž ku předešlým
 připojen byl: není totiž ani jediným ani prv-
 ním, ačkoli takřka za doplněk předešlých po-
 dána býti může.

Dokládají-li Řekové, že teprvé papež Kle-
 ment V. w bule své dne 30. okt. 1336 dané
 a Konstantině, generálowi řádu sw. Františka
 svědčící, řád františkánský w sw. zemi zavedl;
 tedy se divíme, že jim neznám jest firman sul-
 tána Almeda Chaha, jež jsme již při jiné pří-
 ležitosti uvedli dle udání učenceho orientalisty
 Eugenia Boré-a (w jeho: question des Lieux
 saints. Paris. Lecoffre 1850 pag. 5). Nadto
 stává také ještě bulh Řehoře IX., kteroužto stře-
 žení sw. míst skládá se na řád františkánský.

Ronečně prohlássují rozsudky vydané r. 1564 a 1565 od soudců, jež byl suťán sám jmenoval, jakož i firman z r. 1620 způsobem soudním, že jesse a weliký chrám w Betlémě uale-
zajt se w držent latinských mnichů, jimžto od nejstarodávnějších časů pomůžby přináležely.

Řekové twrdí, že zdřžowání se frantisskání we sw. zemi jest tajností; newt prý se o dni a o hobině příchodu jejich, aniž o nějakém důwod-
ntm spíju, kterýmžto by se jim práwo k držent sw. míst bylo udělilo. Sloužij jim za odpověď, že tajnost tato není pro hlubokost swou tak ne-
proniknutedlná, že by jí onen, jenž jest dobré wůle, wyžpytowati nemohl. Tajnost tato dá se snadno objasniti. Řdyž byl Saladin Jerusa-
léma opět dobyl, obdrželi od něho Frankové pro wsechny křesťany celého swěta dowolení, za kterým w držent sw. míst ostati směli. A w držent tomto ostali skutečně, pokud z něho od roz-
košníkú klamem, úplatky a násilím wyloučení nebyli, k čemuž i lhostejnost katolických panow-
níkú dopomáhala.

Weliký pomůt čini také Řekové wzhledem jakéhos místa, na kteréž před krátkým časem we spísu we Florencii wydaném přissi. Spisowatel díla toho, frantisskán, za kterou příčinou se mu strany věci té weliká wážnost přikládá, twrdí ble překladau Řeků, že frantisskání před Řehořem XI., t. j. před rokem 1370 a 1377 w držent chrámu Betlemského nebyli. „Ačkoli (prawt se na místě od Řeků uwebeném) o držent chrámu tohoto a o přepuštění odwišlých od něho míst w žádně bule před bulami tohoto papeže zmínky se nečini.“ Místo toto byloby rozhodné, kdyby překladael

nebyl z newědomosti přeměnil tvorzení w odpor. Nahlédněmež do původního textu knihy: „Fratello del piano et simagine dei santi edificii di' terra santa designato in Gerusalemme dal R. P. Fr. Bernardino dell' ordine di s. Francesco à Roma e di nuovo stampato della stesso A. in Firenze l'anno 1620.“ — „Možná,“ praví se na uvebeném místě, „že bratr Roggero obdržel domolent, za nímž někteří z těchto řečovníků na onom místě, kdež ješe Páně se naležají, zdržovati se směli, (kdež se zdržují posud i nemalé útešce poutníků na ona sv. místa docházejících), poněwadž o bosáchnutí a brzení Betléma zmínka se činí w některých bulách před onou, již vydal Řehoř XI., kteroužto se jim domoluje, aby tu potřebě své ztíbili místnost w kaple sv. Mikuláše w Betlémě i se hřbitovem a zvonici, s domem a s potřebnými prostrannostmi, čemuž ani ustanovení Bonifacia VIII. na odpor býti nemá.“ Překladatel těchto přeměnil z roztržitosti slovo „poněwadž“ w slovo „ačkoli“, a slovo „něterých“, w slovo „žádné“, a způsobem tímto naplnil samými záporů složenou větu, kteráž w sobě samé tvorzení obsahuje.

Konečně stává ještě jednoho důvodu, na kterýž Řekové se spoléhají. Důvod tento jest protivnější nežli wšechny předesslé; proto wstát není méně neobstatečným. „My“, tvrdí Řekové, „webli jsme náklad na opětne wystavení veliké bány, kterážto w požáru r. 1808 shořela; za touto příčinou přináleží toliko nám.“ Ale obe kterého času pak jest domoleno, wystavěti znova

dům sousedův bez jeho přivolení, ano proti vůli jeho, obzvláštně čín-li to kdo s úmyslem, prohlásiti dům ten později za vlastní jmění? A právě to učinili Řekové. Věděliť dobře, že mnichové latinskí tak veliké sumy peněz sehnati nedovedou. Použiliť tedy chudoby jejich ku svému zisku a vymohli sobě od turecké vlády dovolení k opětnému vystavení bány, což také, jak nejlépe mohli, vymedli. Od té doby požíbali se za vyhradné držitele bány té, a snažili se všemožně, aby latinské mnichy z držení jejího vyhostili. Tito však postavili dle možnosti právo své v bezpečnost, a nepřestávali stěžovati sobě na nespravedlivé odtrání tam, kde bylo lze pomoci dojíti.

Coby se však muselo říci, kdyby Řekové onen oheň sami byli založili, a to právě k tomu konci, aby na něm právo k násilnému osobování zakládati mohli? Nemámeť tímto obviňovati ani Řeků ani Arménů; neboť stává se k tomu zákonných důkazů, a důvod vzatý ze zjevnějšího zdání nepostačuje leč k obdivobuzení nějakého podezření. Je Řekové a Arménové zločin zavinilého zhářství vzájemně sobě vytýkají, chceme mlčením pominouti; budeť jim lépe známo, nežli nám, kdo z nich má pravdu. K tomuto vzájemnému obviňování, s jakýmž jedni proti druhým vystupují, připojujeme rozsudek moslemských úřadů, kterážto je často zjevně za ruské píšemnosti a za uchwacovatele prohlásili, ponechávajíce každému, aby sám soudil, kdoby byl původcem ouolho požáru, kterž byl Latinskům k veliké škodě, Řekům a Arménům ale k velikému užítku.

Bůh dopustil nyní ve hlubokosti moudrosti

své, jižto nám wyzpytovati nelze, že ona místa dostala se w moc neměřících, a že nadto je osedli facířové a rozkolníci tou měrou, že tam katolíci, ač z tak mnohých důvodů řádní držitelé jejích, sotwa trpěti jsou. A obhajování práwa svého nemá církew katolická jiné zbraně, leč důvody a modlitby svoje. Domáhala-li se^z za tím účelem něčdy pomoci zemských panovníků, a přijala-li pomoc jejích, o jakouž i posud ještě se ucházíwá; nedůvěruje jim přece tou měrou, aby neměla ještě větší ano tačměř jediné důvěrnosti w pomoc Toho, Jenž welí mětrům a wlnobití mořskému; Jenž říci může mětru: „Utiš se,“ a moři: „Nemohročuj z mezt svých!“ Za tou příčinou nehrozí se ničeho. Mocí nepřátel svých a počtemi wojsk jejích nedá se zastrassiti. Co se týká práwa jejího — toho se bude vždy hlasitě dowoláwati vůči mocných této země. Glas její bude se rozléhati až ku konci světa; bude se wznáseti ke trůnu Božímu, pronikne až we svědomí, a naplní nyní i budoucí uchwacowatele úzkostí a hrůzou!
